T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

CİNSİYET TARTIŞMALARINDA DOĞAL YAKLAŞIMIN ANALİZİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

NUMAN KARABUDAK

İstanbul, 2025

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

CİNSİYET TARTIŞMALARINDA DOĞAL YAKLAŞIMIN ANALİZİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

NUMAN KARABUDAK

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Şule Albayrak
2. Üye: Prof. Dr. Halil Aydınalp
3. Üye: Doç. Dr. Cenk Beyaz

İstanbul, 2025

ÖZET

CİNSİYET TARTIŞMALARINDA DOĞAL YAKLAŞIMIN ANALİZİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Geleneksel toplumlarda var olan yerleşik toplumsal normların modern, geç-modern yahut post-modern topluma geçişle birlikte sorgulandığı, geleneksel toplumsal normların yapı-söküme uğratılıp yerine modern/post-modern normların yerleştirilmek istendiği birçok sosyolojik çalışmada ifade edilmiştir. Modernitenin yahut post-modernitenin bu sarsıcı etkisinden cinsiyet normları da etkilenmiş; cinsiyetin biyolojik temeli dışlanarak toplumsal belirleyicilik esas alınmış, kuir (queer) teorinin biyolojik cinsiyetin yanı sıra toplumsal cinsiyeti de yapı söküme uğratması neticesinde *akışkan cinsiyet* yaklaşımı yükselişe geçmiştir. Bu çalışma ise, cinsiyet tartışmalarında biyolojik temelin önemine dikkat çeken doğal cinsiyet yaklaşımını ve bu yaklaşımı benimseyen toplumsal aktörlerin günümüz cinsiyet tartışmalarını nasıl anlamlandırdıklarını nitel bir araştırma ile tespit etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma, cinsiyet tartışmaları bağlamında doğal cinsiyet yaklaşımına sahip öznelerin LGBTQ+ aktivizmine dair öznel yorumlarını ve deneyimlerini ele almaktadır. Doğal cinsiyet yaklaşımının cinsiyet tartışmalarını nasıl anlamlandırdığını nitel araştırma yönteminin imkanları ve yorumlayıcı fenomenolojik desenle inceleyen çalışmada, bu yaklaşımı benimseyen ve kamuoyu tarafından fikirleriyle tanınan on yedi (17) katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmış, toplanan veriler içerik analizi tekniği kullanılarak MAXQDA 2020 programı aracılığıyla kodlanmış, kategorilendirilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Saha verilerinin yorumlanmasından hareketle, katılımcıların cinsiyet tartışmalarında yer alan kavramları ve LGBTQ+ aktivizmi fenomenini dinî, psikososyal, kültürel ve bilimsel bir perspektifle ele aldıkları anlaşılmıştır. Katılımcılar tarafından cinsiyetin biyolojik temele sahip olduğu vurgulanmakla birlikte cinsiyet kimliği gelişiminde ve cinsiyet rollerinin şekillenmesinde psikososyal ve teolojik temellerin dikkate alındığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, katılımcılar tarafından LGBTQ+ aktivizmi ile LGBTQ+ bireyler arasında açık bir ayrım yapıldığı tespit edilmiştir. Bu minvalde, LGBTQ+ aktivizminin geleneksel cinsiyet normlarını dönüştürmeyi amaçlayan politik bir hareket olarak işaretlendiği; LGBTQ+ bireylere yönelik yorumlarda ise insanî bir perspektifin merkeze alındığı anlaşılmıştır. Saha bulgularının yorumlanması sonucunda cinsiyet fenomenine yönelik *doğal yaklaşım* (natural approach), aktivizmin akışkan bir zeminde gerçekleştirdiği yoğun kavram inşasına yönelik *söylem karmaşası* (discourse confusion) ve cinsiyet değiştirme ameliyatlarının öncesinde, esnasında ve sonrasında ortaya çıkan giderlerden hareketle *trans pazarı* (trans market) kavramları ortaya konmuştur. Çalışma, doğal cinsiyet yaklaşımı başlığı altında biyolojik temeli dikkate alan öznelerin cinsiyet tartışmalarına verdikleri anlamı ele alması bakımından literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmak üzere mütevazı bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: biyolojik cinsiyet, cinsiyet tartışmaları, doğal yaklaşım, LGBTQ+ aktivizmi, toplumsal cinsiyet, kuir teori

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE NATURAL APPROACH IN THE GENDER DISCUSSIONS: A QUALITATIVE STUDY

In numerous sociological studies, it has been stated that established social norms existing in traditional societies have been questioned with the transition to modern, late-modern, or post-modern society, where traditional social norms have been deconstructed and replaced with modern/post-modern norms. Gender norms have also been affected by this disruptive impact of modernity or post-modernity; the biological basis of gender has been excluded, emphasizing social determinism, and as a result of queer theory's deconstruction of both biological sex and gender, the *fluid gender* approach has gained prominence. This study aims to identify through qualitative research the natural gender approach that emphasizes the importance of biological foundations in gender debates and how social actors who adopt this approach make sense of contemporary gender discussions. Additionally, the study addresses the subjective interpretations and experiences of subjects with a natural gender approach regarding LGBTQ+ activism in the context of gender debates. Examining how the natural gender approach makes sense of gender debates through the possibilities of qualitative research methodology and phenomenological design, semi-structured in-depth interviews were conducted with seventeen (17) participants who adopt this approach and are known to the public for their ideas. The collected data were coded, categorized, and themes were formed using content analysis technique through MAXQDA 2020 software. Based on the interpretation of field data, it was understood that participants addressed the concepts in gender debates and the LGBTQ+ activism phenomenon from religious, psychosocial, cultural, and scientific perspectives. While participants emphasized that gender has a biological foundation, it was observed that psychosocial and theological foundations were taken into consideration in gender identity development and the shaping of gender roles. Furthermore, it was determined that participants made a clear distinction between LGBTQ+ activism and LGBTQ+ individuals. In this regard, it was understood that LGBTQ+ activism was marked as a political movement aimed at transforming traditional gender norms, while a humanistic perspective was centered in interpretations regarding LGBTQ+ individuals. As a result of the interpretation of the research findings, three key concepts have been identified: the *natural approach* toward the gender phenomenon, *discourse confusion* regarding the intensive concept construction that activism performs on a fluid ground, and the *trans market* based on the expenses that emerge before, during, and after gender reassignment surgeries. This study aims to make a modest contribution to filling a significant gap in the literature by addressing the meaning that subjects who consider the biological foundation give to gender debates under the title of natural gender approach.

Keywords: biological gender, gender, gender discussions, LGBTQI+ activism, natural approach, queer theory

ÖNSÖZ

Evvelâ, ilim yolunda ilk günden bugüne, bugünden yarına hikmet tarlama tohum saçan ve saçacak olan tüm hocalarıma hürmetlerimi sunuyorum. Daha sonra, anne ve baba olmanın doğal biyolojik gelişimi desteklemenin yanı sıra "insan" olmanın baş öğretmenleri olduğu hakikatini fevkalade bilen ve beni insan olmam için yetiştiren anacığıma ve babacığıma, ağabeylerime, gözümün nuru kız kardeşime ve son numaramıza, derin muhabbetlerimi, hürmetlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Din Sosyolojisi disiplinini şahsıma sevdiren, bu alana gönül vermeme vesile olan, engin ilmiyle, disipliniyle, üretkenliğiyle ve samimiyetiyle ruhumda derin izler bırakan, bırakmaya da devam eden çok kıymetli hocam, hocam olmasının da ötesinde çok aziz ağabeyim Doç. Dr. Mustafa Derviş Dereli'ye büyük bir minnet borcum olduğunu bilerek teşekkürlerimi arz ediyorum. "Hocanın geyiği bile hermenötiktir" dediğim, anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji geleneğini şâkilemle buluşturan, baba-hoca sıcaklığını bizlere daima hissettiren, talebelerinin gelişimiyle daima mutlu olan ve onları bu yönde durmaksızın teşci ve teşvik eden çok kıymetli ve muhterem hocam Prof. Dr. Kemal Ataman'a; analitik bakış açısı, sistematik analizleri ve babacan tavırlarıyla bir ağabey yakınlığında ancak hocalık vakarını da doğal bir duruşla en güzel şekilde ortaya koyarak bana örnek teşkil eden çok kıymetli hocam Prof. Dr. Halil Aydınalp'e, ilk dersinde uzunca bir süre belirli bir noktaya bakıp ders anlattığı için "sanırım hoca kitaptan okuyor" diye zanda bulunduğumuz, ancak daha sonra ansiklopedik bir hoca vasfını haiz olduğunu öğrenince çok şaşırdığımız, müşfik ve âlicenap kişiliğiyle kendisine derin hürmet duyduğum Prof. Dr. Ali Coşkun'a, ders sabahlarında hiç üşenmeden bizlere ikramlar hazırlayan, bir hocadan ziyade aramızda "Fatma Ana" olarak andığımız çok muhterem Doç. Dr. Fatma Odabaşı'na, geniş ufku, sabırlı tutumu ve yeni fikirleri sanki yakın bir arkadaşımla tartışıyormuşçasına zat-ı âliyeleriyle tartışmama fırsatı veren, nezaketiyle, tevazusuyla ve çalışma azmiyle bana örnek olan çok kıymetli Dr. Öğr. Üyesi Nesrin Ünlü'ye, dakik zihniyle beni daima hayrete düşüren, çalışma azmini ve disiplinini örnek aldığım, merhametiyle ve tevazusuyla kendisine derin bir hürmet duyduğum, bir anne şefkatini daima üzerimde hissettiğim ve maddi-manevi desteklerini esirgemeyen çok kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. H. Şule Albayrak'a ve hayatıma girdiği günden itibaren gönlüme tek mevsimi, baharı yaşatan *refikama* sonsuz şükranlarımı sunarım.

Şimdi zikredeceğim isimlerin, kendilerini hak ettiklerinin çok daha azıyla nitelendireceğim ulvi sıfatlarla anılmalarına kızacaklarını bilerek bu satırları yazmak vefa borcumun bir gereğidir. Hoş, bu borç, birkaç satırda isim zikretmekle ödenebilecek cinsten de değildir. Bununla birlikte, İstanbul'a adım attığım günden itibaren, bir baba şefkatiyle üzerime titreyen, maddi-manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Burhaneddin Can, Hikmet Yıldırım ve Abdullah Yıldız'a sonsuz hürmetlerimi sunarım. Zikrettiğim bu çok muhterem hocalarım olmasaydı sanıyorum ki İstanbul benim için tam anlamıyla bir gurbet şehrine dönüşecekti.

Öte yandan, tez konumun belirlenmesinden tez yazım sürecinin tamamlanmasına kadar çok kıymetli katkılarından dolayı dönem arkadaşım, kardeşim Ömer Faruk Cengiz'e gerek aziz bir dost olması gerekse ufuk açan fikirleri sayesinde teze yüksek katkıları nedeniyle özel bir teşekkür borcum var. Haricen, kıymetli dostlarım Ahmet Dheyab'a, Mahmut Furkan Çetinkaya'ya, Mustafa Kalfa'ya, Musaddık Billah'a ve Muhammed Alper Karadoğan'a göğsümün daraldığı zamanlarda inşirah vesilelerini gösterdikleri için minnettarım. Bunun yanı sıra, lisans eğitimim ve yüksek lisans eğitimim boyunca şahsi bursuyla bana destek olan, sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyen, gönlü güzel ağabeyim Sonat Serçe'ye ve BİDEB 2210-A Yurtiçi Yüksek Lisans bursu ile iki yıl boyunca şahsımı destekleyen ve bursiyeri olmaktan daima şeref duyduğum TÜBİTAK'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, tez yazım süreci boyunca imkanlarından yararlandığım İSAM Kütüphanesi'ne teşekkür ederim.

Teze katkıları dolayısıyla kıymetli jüri üyelerim Prof. Dr. Halil Aydınalp'e ve Doç. Dr. Cenk Beyaz'a şükranlarımı sunarım.

Her birine ayrı ayrı şükran borcum olan ancak burada isimlerini tek tek zikretmeye sayfaların yetmeyeceği tüm hocalarıma, ağabeylerime, kardeşlerime ve aziz dostlara hürmet ve muhabbetlerimle...

Numan Karabudak

Üsküdar, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ v

İÇİNDEKİLER vii

KISALTMALAR LİSTESİ x

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: CİNSİYET TARTIŞMALARI VE LGBTQ+ AKTİVİZMİ 20

1.1. Geleneksel Toplumlarda Cinsiyet 21

1.2. Geleneksel Toplum Sonrası Cinsiyet Tartışmaları 22

1.2.1. Rönesans ve Aydınlanma'da Cinsiyet Tartışmaları 23

1.2.2. Modern Dönem ve Cinsiyet Tartışmaları 24

1.3. Postmodern Dönem ve Cinsiyet Tartışmaları 27

1.3.1. LGBTQ+ Aktivizmi ve Cinsiyet Tartışmaları 29

1.3.2. LGBTQ+ Aktivizmine Yönelen İtirazlar 32

1.4. Doğal Cinsiyet Tartışmaları 35

2. BÖLÜM: ÇOK BOYUTLU CİNSİYET FENOMENİNE DOĞAL CİNSİYET YAKLAŞIMINDAN BAKMAK: BİR SAHA ARAŞTIRMASI 37

2.1. Saha Araştırmasının Örneklemi 37

2.1.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri 38

2.1.2. Din/Dinî Eğitimle İlgili Özellikler 50

2.2. Cinsiyet Tartışmalarına Dair Anlayış ve Yorumlar 55

2.2.1. Biyolojik Cinsiyet (Sex)/ Doğal Cinsiyet 56

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet (Gender) 60

2.2.3. İnterseks (Intersex) 68

3. BÖLÜM: BUZDAĞININ GÖRÜNMEYEN KISMI: LGBTQ+ AKTİVİZMİNİN SOSYO-POLİTİK ANALİZİ 72

3.1. Aktivizmin Söylemlerine Yönelik Değerlendirmeler 72

3.1.1. İnsan Hakları ve Özgürlükleri Söylemi 72

3.1.2. Mağduriyet Söylemi 79

3.1.3. Kuir (Queer)/Cinsiyetsizleştirme 80

3.2. Aktivizminin Hedef ve Amaçlarına Dair Yorumlar 84

3.2.1. LGBTQ+ Cinsel Davranışlarını Normalleştirmek 84

3.2.2. Geleneksel Aileyi ve Aile Değerlerini Ortadan Kaldırmak 85

3.3. Aktivizmin Popülerliğine 88

3.3.1. Sabitesizliğin Tahakkümü: Postmodernite 88

3.3.2. Küresel Hegemonyanın LGBTQ+ Dayatması: Uluslararası ve Ulus Ötesi Kuruluşlar 93

3.3.3. LGBTQ+ Kimlikler ve Kültür Endüstrisi 96

3.3.4. Yeni Kârlı Bir Pazar: Pembe Kapitalizm (Pink Capitalism) 99

3.4. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunu Anlamak: Çocuklar, Gençler, Aileler ve LGBTQ+ Aktivizmi. 103

3.4.1. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunda Etken Bir Faktör Olarak LGBTQ+ Aktivizmi 104

3.4.2. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunda Etken Bir Faktör Olarak Aile 110

3.5. Aktivistlerle İlgili Yorumlar 113

3.5.1. Sınırlarda Yaşamak: LGBTQ+ Aktivistlerinin Psikopatolojileri ve Kimlik Sorunları 113

3.6. Aktivist Olmayan LGBTQ+ Bireylerle İlgili Yorumlar 114

3.6.1. Anlayış ve Merhamet Eksenli Yaklaşım 115

3.6.2. "Ayrımcılık Yapılmamalı" 117

3.6.3. "Aktivistlerden Ayrı Değerlendirilmeli" 119

3.6.4. "Yardımcı Olunmalı/Tedavi Olmalılar" 122

3.6.5. LGBTQ+ Bir Yakınınız Olsaydı? 123

3.7. Eşcinsel Dindarlık Olgusuna Dair Yorumlar 124

3.7.1. Eşcinsel İlişki ve Cinsiyet Değiştirmek Haramdır 124

3.7.2. Eşcinsel Dindarlar Vardır ancak Hissiyat ile Eylemin Ayrı Değerlendirilmesi Gerekir…. 126

3.7.3. Herkesin Dini Yaşamaya Hakkı Var 132

3.7.4. Dini Prensipler ile Eşcinsel veya Cinsiyet Değiştirme Davranışı Arasındaki İlişkiye Dair Yorumlar 133

4. BÖLÜM: AKTİVİZME YÖNELİK TEMEL ELEŞTİRİLER 138

4.1. Doğal Bir Aktivizm Değil, Politik Bir Aktivizm 138

4.2. Dayatmacı ve Faşist Bir Aktivizm 140

4.3. Aktivizm Yanlısı Bilim Dünyası Baskıcı ve Tek Sesli Bir Yaklaşıma Sahip 144

4.4. Cinsiyet Değiştirme: Etik İhlaller, Manipülasyon ve Baskı 147

4.5. Aktivizmin Söylem Karmaşası 151

4.6. Aktivizm İnsanları Kullanıyor 153

4.7. Tüm İnsanlığa Karşı Bir Hareket/Yeni Bir Dünya Tasavvuru Var 154

4.8. Aileye ve Topluma Zararlı Bir Hareket 158

4.9. Eşcinsel Evlilikler ve Eşcinsellerin Evlat Edinmesi Çocuklara Zarar Verir 163

4.10. Kadın Hakları İhlal Ediliyor 165

5. BÖLÜM: LGBTQ+ AKTİVİZMİ BAĞLAMINDA RESMÎ KURUMLAR, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI, DİNÎ ÇEVRELER VE TOPLUM: DOĞAL CİNSİYET YAKLAŞIMI MERKEZLİ BİR YORUMLAMA 168

5.1. Resmî Kurumlara Dair Yorumlar 168

5.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Dair Yorumlar 181

5.2. STK'lara Dair Yorumlar 188

5.3. Dini Çevrelere Dair Yorumlar 192

5.4. Topluma Dair Yorumlar 194

5.5. Teklif ve Öneriler 197

5.1.1. Resmî Politikalar Bağlamında Teklif ve Öneriler 197

5.1.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yönelik Teklif ve Öneriler 207

5.1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Teklif ve Öneriler 210

5.1.4. Dini Çevrelere Yönelik Teklif ve Öneriler 213

5.1.5. Katılımcıların Görüşlerinin Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler 217

SONUÇ 227

KAYNAKÇA 234

EKLER 251

EK-1: Gönüllü Katılım Formu 251

EK-2: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları 252

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: Edinsel Bağışıklık Yetmezliği Sendromu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CH	: Cinsiyet Hoşnutsuzluğu
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DSM	: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
ETCEP	: Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi
GREVIO	: Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu
HIV	: İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü
ICD	: Uluslararası İstatistiksel Hastalık Sınıflandırması ve İlgili Sağlık Sorunları
ILGA	: Uluslararası Lezbiyen ve Gey Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
KASAUM	: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
LGBT	: Lezbiyen Gey Biseksüel Transseksüel
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MTTB	: Millî Türk Talebe Birliği
NHS	: Ulusal Sağlık Servisi
SKA	: Sürdürülebilirlik Kalkınma Amaçları
SOGI	: Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

t.y. : tarih yok

UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

vb. : ve benzeri

vd. : ve devamı

GİRİŞ

Toplumların duygu, düşünce ve davranışlarını meşrulaştıran ontolojik ve epistemolojik zeminler, çeşitli tarihsel, siyasal, ekonomik ve sosyokültürel kırılmalar sebebiyle çok boyutlu değişimler yaşamıştır. Bu minvalde, sosyoloji alan yazınında modernite olarak kavramsallaştırılan büyük toplumsal değişim ve dönüşüm olgusu, mezkûr kırılmaların yaşanıp geleneksel toplumlardan farklılaşan modern toplumlarda gündelik yaşamı kuşatan normların, yeni bir ontolojik ve epistemolojik zeminde meşrulaştırıldığı bir düzleme işaret etmektedir (Slattery 2014: 13; Çiğdem 2006: 17; Tekin 2017: 319; Küçük 2006: 30). Devletin yapısal dönüşümünden, toplumsal yaşamın bütün veçhelerine varıncaya kadar etkisini gösteren bahse konu değişim ve dönüşüm olgusu, cinsiyete yönelik bakış açısını ve cinsiyetle ilişkili unsurları da etkilemiştir. Bu minvalde cinsiyetle ilişkili geleneksel kabuller zamanla değişmiş, bu kabuller yaşanan sanayileşme, kentleşme ve sekülerleşme gibi sosyokültürel değişimlerle birlikte modern bir anlayışla yeniden inşa edilmiştir. Bahse konu değişimler sebebiyle cinsiyet fenomenine yönelik yeni yaklaşımlar ortaya çıkmış, bu doğrultuda oluşan literatürde biyolojik belirlenimi merkeze alan geleneksel cinsiyet görüşü geri planda kalmaya başlamıştır.

1960'larla birlikte ortaya çıkan Postmodern düşüncenin sabitesizlik fikri, hakikat söylemini eleştiriye açmış hem geleneksel hem de modern sabiteleri yapı söküme uğratmayı hedeflemiştir. Bu minvalde, bahse konu yapı söküm faaliyeti başta Michel Foucault olmak üzere, Judith Butler ve Eve Kosofsky Sedgwick gibi kuir (queer) teorisyenler tarafından beden ve cinsiyete yönelik doğal belirlenime de uygulanarak sabitesiz bir cinsiyet anlayışı öne çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, postmodernitenin mevcut yapıları çözerek çoklu hakikatlerin alımlanmasına alan açtığı postmodern toplumsallık, doğal cinsiyet dışındaki sosyal inşa cinsiyetlerinin kabulünü kolaylaştırmıştır.

Bu doğrultuda, biyolojik cinsiyet görüşü, gücünü postmodern epistemolojiden alan yakın dönem cinsiyet çalışmalarında daha çok cinsiyet temelli eşitsizliği meydana getirdiği, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin birer anomali olarak işaretlenmesine neden olduğu yönünde eleştirilmiş, bu sebeple meydana gelen ötekileştirme, ayrımcılık ve şiddet olayları gibi hususların müsebbibi olarak işaretlenmiş, ekseriyetle politik bir bağlam içerisinde ve belirli pozisyonlardan hareketle ele alınmıştır. Bu araştırmada ise doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen katılımcıların cinsiyetle ilişkili kavramlara ve LGBTQ+ aktivizmi fenomenine yönelik yorumları, belirli bir pozisyon alıştan ziyade katılımcıların beyanlarını anlamayı, yorumlamayı ve açıklamayı konu edinmektedir.

1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, cinsiyetle ilişkili biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet vb. kavramlar ile LGBTQ+ aktivizminin sosyopolitik ve kültürel alanlardaki faaliyetlerine yönelik doğal cinsiyet yaklaşımına sahip katılımcıların öznel yorumlarının ve tecrübelerinin anlaşılmasını, yorumlanmasını ve açıklanmasını

konu edinmektedir. Bu bağlamda, araştırmamızda modern ve postmodern cinsiyet tartışmalarının hem kuramsal hem de sosyopolitik boyutları yer aldığından, cinsiyetle ve LGBTQ+ aktivizmi fenomeniyle ilişkili tarihsel süreçlerin öz bir şekilde ifade edilmesi, araştırma konusunun yerleştiği bağlamı göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Cinsiyete ilişkin kavramlara yönelik modern bakışın etkileri, özellikle Batı'da gerçekleştirilen cinsiyet çalışmaları neticesinde pratiğe yansımış, 1960'larda serbest cinsellik furyası önce Amerika'da ortaya çıkmış ve zamanla Batı Avrupa başta olmak üzere küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada değişen ölçülerde de olsa etkilerini göstermiştir. Serbest cinsellik furyasıyla benzer zaman dilimlerinde görünür olmaya başlayan eşcinsel hareket ise, 1969 Stonewall olayları sonrasında Batı dünyasında adından söz edilen sosyopolitik bir gerçekliğe dönüşmeye başlamış, 90'lar itibarıyla da küresel gündemde görünürlüğünü artırmıştır. Bunun yanı sıra 1960'lardan itibaren etkileri hissedilmeye başlayan ve sabit olan her şeye karşı bir yapı söküm faaliyetinde bulunan postmodern düşünce, LGBTQ+ aktivizminin söylemsel zeminini beslemiş, 1980'lerle birlikte kuir kuramın cinsiyet tartışmalarında yerini almasıyla hem kuramsal tartışmalarda hem de aktivistlerin toplumsal taleplerinde işe koşulmuştur.

2000'ler itibarıyla küresel politik bir aktivizme ve Batılı medeniyet projesinin yeni bir gösterenine dönüşen LGBTQ+ hakları ve bu hakların politik savunucusu olan LGBTQ+ aktivizmi, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının yanı sıra modern dönem cinsiyet normlarını da yapı söküme uğratmayı hedeflemiş, akışkan cinsiyeti ve cinselliği norm haline dönüştürme amacıyla inşa ettiği stratejik planlarını ulus ötesi ve ulus üstü kurumlardan aldığı destekle küresel ölçekte uygulamaya koymuştur.

Zamanla küresel ölçekte hareket eden LGBTQ+ aktivizmi, birçok ülkede dindar toplum kesimlerinin, dini kurumların, muhafazakârların, sağ tandanslı siyasi oluşumların ve bazı feminist grupların tepkileriyle karşılaşmış, kimi ülkelerde ise doğrudan resmî politikalar marifetiyle engellenmiştir. Özellikle son zamanlarda Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağın LGBTQ+ aktivizmine yönelik negatif tutumu, politik ve hukuki alanlarda aktivizmin kazanımlarının iptaline yönelik çabalarda bir artış eğrisine yol açmıştır. Rusya, Macaristan ve Uganda gibi ülkeler başta olmak üzere, bazı ülkelerde LGBTQ+ aktivizmi yasaklanmış, yakın dönemde ise ABD'de translara yönelik tanınan ayrıcalıklar iptal edilmiş, İngiltere'de feminist grupların verdiği mücadelelerin de etkisiyle yüksek mahkeme tarafından cinsiyetin biyolojik olarak ikili tasnifi kabul edilmiştir. Türkiye'de ise resmî politikalar bakımından yasal bir düzenleme olmasa da fiili bakımdan bazı tedbirler alınmış, LGBTQ+ aktivizminin yürüyüşleri, gösterileri ve kamusal alanda gerçekleştirmek istedikleri faaliyetler yasaklanmıştır.

Cinsiyet tartışmaları bağlamında süregelen tartışmaların yanı sıra LGBTQ+ aktivizmine yönelik eleştirel yaklaşımlar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bulunmaktadır. Bu minvalde, biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet, interseks gibi cinsiyet tartışmaları bağlamında tartışılan konular ile

LGBTQ+ olgusuyla doğrudan ilişkili sosyopolitik ve kültürel olgulara dair fikirleriyle kamuoyu tarafından bilinen isimlerin görüşlerinin herhangi bir akademik çalışmaya konu edilmemiş olması dikkatimizi çekmiştir.

Buradan hareketle bahse konu isimlerin gerek cinsiyet tartışmalarına yönelik yaklaşımları gerekse LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili yorumları araştırmamıza konu teşkil etmiştir. Böylece, araştırmamıza muhatap uzman örneklem ile gerçekleştirdiğimiz derinlemesine mülakatlardan elde edilen bulgular neticesinde geleneksel cinsiyet normlarının modern ve postmodern dönemde yaşadığı dönüşümün hem teorik hem de sosyopolitik ve kültürel boyutlarıyla farklı bir perspektiften görülmesi mümkün olmuştur. Bu minvalde araştırma, birinci bölümde öz bir şekilde ele alınan tarihsel, kavramsal ve kuramsal açıklamalar ile saha araştırmasından elde edilen verilerin tarihsel, kavramsal ve kuramsal açımlamalarla ele alındığı iki boyutu haizdir.

Birinci bölümde, modern dönemle birlikte bireyi, toplumu ve dünyayı okuma biçimlerindeki ontolojik ve epistemolojik dönüşümün etkilerini görebilmek adına, geleneksel Batı toplumlarındaki cinsiyete ve cinsiyet rollerine Yahudilik ve Hristiyanlık temelli bakış kısaca ele alınıp konunun İslâm özelinde nasıl anlaşıldığı üzerinde genel hatlarıyla durulmuştur. Bu noktada, dinlerin cinsiyete ve eşcinsellik gibi doğal cinsiyet dışında kalan cinsel eylemlere yönelik yaklaşımları, literatürde tartışılan boyutlarıyla değil; daha çok modern dönemle birlikte değişen yönlerin neler olduğunu görebilmek adına ana akım görüş merkezinde ele alınmıştır. Ardından çalışmanın odağında yer alan modern ve post modern dönem cinsiyet tartışmalarına geçilmeden önce Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinde mezkûr konulara bakış öz bir şekilde aktarılmıştır. Daha sonra yakın modern dönem cinsiyet tartışmalarının başlangıç noktasını oluşturan kadın hakları tartışmaları bağlamında feminist hareketin haklar mücadelesi incelenmiştir. Bunun yanı sıra, 1960'lardan itibaren postmodern düşüncenin etkileriyle modern dünya tasavvurunda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin cinsiyet olgusuna yansımaları, devamında ise LGBTQ+ aktivizminin tarihi, kurumsallaşması ve küresel bir politik harekete evrilmesi konu edilmiştir. Bu minvalde LGBTQ+ aktivizminin söylemsel zemini ve sosyopolitik arka planı analiz edildikten sonra aktivizme yöneltilen itirazlara yer verilmiştir. Son olarak çalışmanın saha bulguları kısmında detaylı bir şekilde ele alınmış olan cinsiyete doğal yaklaşım konusu üzerinde durulmuştur.

Saha araştırmasının bulguları dört (4) bölümde incelenmiştir. Bu minvalde, ikinci bölümde ilk olarak katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin yaş, meslek, ikamet edilen il gibi boyutlarını gösteren tabloya bölümün ilk sayfalarında yer verilmiş, akabinde aile, sosyal çevre ve dinî inanç özellikleri gibi boyutlar alt başlıklar halinde yorumlanmıştır. Daha sonra fikirleri kamuoyunca bilinen *doğal cinsiyet yaklaşımına*[1] sahip on yedi (17) katılımcının cinsiyet tartışmaları içerisinde konu edilen

[1] Doğal cinsiyet yaklaşımı ifadesinin tercih edilme nedeni, katılımcıların cinsiyete dair yaklaşımlarını nitelendirirken bu isimlendirmeyi tercih etmiş olmalarıdır. Nitekim çalışmamızın fenomenolojik desenle yürütülmeye çalışıldığı ve öznenin kendisini tanımlarken kullandığı ifadelere sadık kalınmasının fenomenolojik anlama faaliyetinin bir gereği

biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve interseks gibi kavramlara dair yorumları ele alınmıştır. Burada saha bulgularından hareketle, katılımcıların benimsediği cinsiyet yaklaşımı olarak *doğal cinsiyet yaklaşımı* kavramı ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde 1990'lı yıllardan, özellikle de 2000'lerin başlarından itibaren dünya kamuoyunun gündeminde sıkça tartışılan LGBTQ+ aktivizminin sosyopolitik, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ilişkili katılımcı yorumları analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, eşcinsel dindarlık olgusuna katılımcıların nasıl yaklaştığı sorunsalı bu araştırmanın kapsamına dahil edildiğinden bahse konu olguya yönelik katılımcı değerlendirmeleri üçüncü bölümde yorumlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde, cinsiyet geçiş ameliyatları öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılan harcamaları ifade etmek adına *trans pazarı* (trans market) kavramı ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde, katılımcıların aktivizme yönelik temel eleştirileri irdelenmiştir. Bu minvalde, yine saha bulgularından hareketle, LGBTQ+ aktivizminin sürekli söylem üretmesine yönelik katılımcı eleştirileri temelinde *söylem karmaşası* (discourse confusion) kavramı teklif edilmiştir. Beşinci bölümde ise katılımcıların LGBTQ+ aktivizmine yönelik söylem ve eylemleri bakımından resmî politikalara, STK çalışmalarına, dinî çevrelere ve topluma ilişkin yorumları ele alınmıştır. Bahse konu yorumların yanı sıra katılımcıların ilgili organizasyonlara yönelik teklif ve önerileri üzerinde durulmuş; katılımcıların, cinsiyet tartışmaları özelindeki meselelere ve LGBTQ+ olgusuna yönelik bakış açılarının şekillenmesinde etkili olan faktörler ise beşinci bölümün son başlığında incelenmiştir.

2. Araştırmanın Sorusu

Bu araştırmada cevabı aranan temel soru "doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen katılımcıların cinsiyet tartışmalarındaki kavramları ve LGBTQ+ aktivizmi fenomenini nasıl anlamlandırdığı" ile ilgidir. Bu temel soruya bağlı olarak araştırmaya konu olan alt sorular ise şunlardır;

- Katılımcılar, cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili kavramlar ile LGBTQ+ aktivizmini nasıl anlamlandırmakta ve yorumlamaktadır?
- Katılımcılar, eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlığını ve bu bireylerin doğal cinsiyet dışındaki eylemleri ile dini prensipler arasındaki ilişkiyi nasıl yorumlamaktadır?
- Katılımcılar aktivizme yönelik resmî kurumların, STK'ların ve dinî çevrelerin söylem ve eylemlerini nasıl yorumlamaktadır?
- Katılımcılar, LGBTQ+ aktivizmi ile ilgili geliştirilecek politikalarda ve yapılacak çalışmalarda resmî kurumlara, STK'lara ve dinî çevrelere ne tür teklifler ve önerilerde bulunmaktadır?
- Katılımcıların cinsiyet tartışmaları, LGBTQ+ aktivizmi ve eşcinsel dindarlık olgusuna yönelik yaklaşımı nasıl şekillenmiştir?

olduğu gerçeğinden hareketle, katılımcıların kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa öyle ifade edilmelerinin doğru bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz.

3. Literatür Değerlendirmesi

Öte yandan, bu araştırmanın konusunun tam olarak belirlenebilmesi ve literatürdeki boşlukların görülebilmesi adına hem yerli hem de yabancı literatür incelenmiştir. Bu minvalde, literatüre dair gerçekleştirilen incelemeden hareketle öz bir değerlendirme yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Literatür taraması, "doğal cinsiyet; natural gender", "biyolojik cinsiyet; biological gender", "toplumsal cinsiyet; gender", "LGBT/LGBTI/LGBTI+/LGBTQ/LGBTQ+ hareketi/aktivizmi; LGBT/LGBTI/LGBTI+LGBTQ/LGBTQ+ movement/activism", "Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler; Anti Gender/Anti-gender Movements", "LGBT Karşıtı Hareketler; Anti LGBT Movements", "İstanbul Sözleşmesi; Istanbul Convention" ve benzeri kavramlar zemininde Ulusal Tez Merkezi'nin kataloğu, Dergi Park gibi ulusal; JSTOR ve OATD gibi uluslararası akademik veri tabanları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın örneklemi, kamuoyu tarafından fikirleriyle tanınan ve çeşitli alanlarda uzmanlıkları olan bireylerden oluşmaktadır. Bu minvalde, cinsiyet tartışmaları bağlamında ve LGBTQ+ konusunda yapılan çalışmalar oldukça fazla olduğundan, literatür değerlendirmesi, zikredilen örneklemin özelliklerine benzer örneklemi olan saha araştırmalarıyla yahut bahse konu örnekleme benzer bir örneklemin dikkate alındığı teorik çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, Türkçe literatürde yapılan incelemede, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzman kişilerden oluşan bir örneklemin cinsiyet tartışmalarına dair konulara ve LGBTQ+ aktivizmine yönelik değerlendirmelerini doğrudan sorunsallaştıran herhangi bir akademik çalışma tespit edilmemiştir.

Öte yandan, muhafazakâr çevrelerce LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili değerlendirmelerin İstanbul Sözleşmesi veya toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında dile getirilmesine yönelik dört (4) adet yüksek lisans çalışması (Bekki 2020; Ceylan 2022; Çamurcu 2022; Yılmaz 2023) bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar, doğrudan doğal cinsiyet yaklaşımının cinsiyetle ilişkili konulara ve LGBTQ+ olgusuna yönelik görüşlerini ele almamakta, İstanbul Sözleşmesi'ne muhalif kesimlerin tepkilerini incelemektedir.

Bahse konu çalışmalarda İstanbul Sözleşmesi'ne yöneltilen muhalif söylemler içerisinde sözleşmenin aileye yönelik tahrip edici etkilere sahip olduğu ve LGBTQ+'yı meşrulaştıracağı gibi tezimizde bazı katılımcıların eleştirilerine konu olan benzerlik unsurları söz konusudur. Ancak problematik, amaç ve yöntem gibi unsurlar dikkate alındığında, mezkûr çalışmalar ile bu araştırma arasında doğrudan yahut önemli sayılabilecek dolaylı benzerlikler söz konusu değildir. Bu noktada, dört (4) tezde de sözleşmeye yönelik eleştiriler benzerlik gösterdiğinden ve sözü fazla uzatmamak adına iki (2) teze dair değerlendirmenin yeterli olacağı kanaatindeyiz.

Yavuz Bülent Bekki'nin 2020 tarihli ve "Türkiye'de İstanbul Sözleşmesi'ne Yönelik Tepkilerin Netnografik Analizi" başlıklı yüksek lisans tezinde, sözleşmeye yönelik tepkiler sosyal medya platformu olan Twitter üzerinden analiz edilmiştir. Bu tezin amacı, kamusal bir alan olarak nitelendirilen

Twitter'da sözleşmeye yönelik tepkilerin nedenlerinin anlaşılmasıdır. Bu bağlamda Bekki, etnografininin araştırma tekniklerinin dijital araştırmalara uyarlanmış hali olan netnografi yöntemiyle muhaliflerin davranış, tutum ve etkileşimlerini anlamayı amaçlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, İstanbul Sözleşmesi özelinde muhaliflerin söylemleri eleştirel bir analize tabi tutularak incelenmiş, sözleşmeye muhalefetin temel sebepleri olarak muhalif kesimlerin sözleşmeyi dinî ve millî değerlere yönelik bir tehdit olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu minvalde araştırmanın problemi cinsiyet tartışmaları yahut LGBTQ+ aktivizmi ile ilgili değerlendirmeleri merkeze alarak gerçekleştirilmiş bir çalışma değildir (Bekki 2020).

Öte yandan Bekki'nin çalışmasında, İstanbul Sözleşmesi'ne muhalefet edenlerin söylemlerinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin cinsiyetlerin ortadan kaldırılması ve tüm insanlığın yok edilmesi amacıyla ortaya konulan bir proje olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Bekki 2020). Bu minvalde bizim araştırmamızda da farklı bağlamlarda buna benzer yorumların yapıldığı ifade edilebilir. Ancak biz araştırmamızda, katılımcıların bahse konu benzer görüşlerinin farklı boyutlarının da olduğunu göstererek bu tür yorumların salt bir karşıtlık temelinde yapılmadığını göstermekteyiz. Bu doğrultuda bizim araştırmamız, katılımcılarla yapılan derinlemesine mülakatlara dayandığından, ilgili yorumların katmanlarını görebilme fırsatı vermesi açısından bu çalışmadan ayrılmaktadır.

Bekki'nin çalışmasının sonuçları ile bizim çalışmamızın sonuçları karşılaştırıldığında, benzer olan bir başka unsur ise LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin doğal cinsiyet düzenini yapı söküme uğratmayı amaçladığı hususudur. Burada da bağlamsal farklılıkların olduğunu, Bekki'nin çalışmasında meselenin İstanbul Sözleşmesi özelinde ifade edildiğini, bizim çalışmamızda ise doğrudan aktivizm merkezli bir değerlendirme yapıldığını belirtmek önemlidir. Dolayısıyla, bağlamsal farklılıkların yapılan yorumların gerekçelerini de etkileyebileceği önemli bir nüanstır. Sonuç olarak, Bekki'nin çalışmasının problematiği başta olmak üzere amaçları ve yöntem tercihi bakımından bizim çalışmamızdan ayrı bir noktada yer aldığı ifade edilebilir.

Esra Ceylan tarafından 2022 yılında yapılan "İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Türkiye'de Muhafazakâr Kesimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tartışmaları" başlıklı yüksek lisans tezinde ise, sözleşmeye yönelik itirazları bakımından Yeni Akit gazetesi incelenmiş, bu itirazların ise aile ve eşcinsellik konuları etrafında şekillendiği tespit edilmiştir (Ceylan 2022). Ceylan tarafından yapılan çalışmanın da konusu, örneklemi ve amaçları bakımından çalışmamızla farklı özellikler barındırdığı açıktır.

Bu minvalde hem Bekki'nin hem de Ceylan'ın araştırmaları, bazı sonuçlar açısından çalışmamızla benzerlikler göstermekteyse de ana problem, metodolojik yaklaşım, yöntem ve desen tercihi gibi tezin içeriğini, verilerin toplanma biçimini ve değerlendirme yaklaşımını belirleyen hususlar uyarınca büyük oranda birbirinden farklılaşmaktadır. Bu iki tezin literatür değerlendirmesinde ele alınmasının temel nedeni ise katılımcıların bir kısmının İstanbul Sözleşmesi üzerinden gerçekleştirdiği yorumlarla benzer

özellikler gösteren sonuçlara sahip olmalarıdır. Haricen, Türkçe tez çalışmaları içerisinde konumuz özelinde gerçekleştirilmiş herhangi bir araştırma bulunmadığını ve bu bağlamda tez çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerin burada sonlandığını belirtelim.

Tez çalışmalarının ardından, Türkçe akademik makaleler özelinde yapılan taramalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalarda gerek İstanbul Sözleşmesi'ne gerekse toplumsal cinsiyet kavramına yönelik eleştirilerin aile yapısına, milli-manevî değerlere ve LGBTQ+'yı meşrulaştırıcı bir gizli ajandanın olduğuna yönelik eleştirilere dikkat çekilmiştir. Araştırmaların bir kısmı dünya genelinde var olan anti-gender hareketleri konu alıp meseleyi Türkiye bağlamına getirmekte, bir kısmı ise konuyu doğrudan İstanbul Sözleşmesi bağlamı içerisinde incelemektedir. Bu minvalde, her iki bağlamda da ortak olan nokta sözleşmeye itiraz edenler ile toplumsal cinsiyete karşı olanların ortak bir zemine sahip olmalarıdır. Konu hakkında yazılan makaleler teorik düzeyde tezimizle kısmî benzerlikler gösterdiği için birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Meryem Hazal Çamurcu tarafından yazılan "İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi" isimli makalede, İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik hukuki analizler yapıldıktan sonra sözleşmeye yönelik itirazların neler olduğu üzerinde durulmuştur. Bu minvalde, sözleşme ile gelen kültürün bu ülkeye ait olmadığı ve aileye zarar vereceği, cinsel yönelim ifadesinin doğal cinsiyet dışındaki cinsellikleri meşrulaştıracağı, sözleşmenin kadınlara yönelik şiddeti önleyemediği gibi gerekçeler özelinde olmaktadır. Çamurcu, bu tür gerekçelerin şiddetin engellenmesi ve mağdurun korunması olgusu karşısında öne sürülmesinin mümkün olmadığını ifade etmekte, asıl amacın şiddeti önlemek olduğuna vurgu yapmaktadır (Çamurcu 2021).

Emel Çokoğullar tarafından yazılan "Popülist İtirazlar, Cinsel Tehditler ve Aileye Dönüş Çağrıları: Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı" isimli makalede ise toplumsal cinsiyet konusu ele alınmakta ve "toplumsal cinsiyet ideolojisi" olarak ifade edilen karşıtlığın ana argümanları incelenmektedir. Burada da aile, değerler vb. gibi gerekçelerin toplumsal cinsiyet kavramına yöneltilen eleştirilerin temelini teşkil ettiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra Çamurcu, Türkiye'de cinsiyet adaleti söylemiyle kadını ailenin temel unsuru olarak gören, kadın-erkek rollerinin yaratılıştan geldiğini savunan ve aile yapısının bu roller temelinde sürdürülebileceğini belirten yaklaşımların, toplumsal cinsiyet eşitliği taleplerini bir tehdit olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir. Çokoğullar, buradan hareketle Avrupa'da yükselen toplumsal cinsiyet karşıtlığının özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açacağını iddia etmektedir (Çamurcu 2021).

H. Şule Albayrak tarafından 2023 yılında yazılan "LGBT Hareketin Gelişimi, Kurumsallaşması ve Batı Medeniyet Projesine Dönüşümü" başlıklı makalede ise hareketin ortaya çıkışı, kurumsallaşması ve küresel politik bir aktivizme dönüşmesi sosyopolitik bir bağlamda analiz edilmektedir. Ayrıca, LGBT harekete küresel ölçekte yükselen itirazlar ele alınmakta, itirazların gerekçeleri ortaya konmaktadır. Bu

minvalde, mezkûr itirazlar ulusal egemenlik, kültürel otantisitenin ve çocukların korunması gibi kaygılar temelinde gerçekleştirilmektedir (Albayrak 2023).

Birinci bölümde ele alınan konular bakımından çalışmamızın benzerlik gösterdiği en yakın akademik kaynak Albayrak'ın bahse konu araştırması olmaktadır. Nitekim bu araştırmanın birinci bölümünde Albayrak'ın ilgili çalışmasında bulunan aktivizmin ortaya çıkışı, kurumsallaşması, küresel politik bir aktivizme evrilmesi ve aktivizme yönelen itirazlar başlıkları mevcuttur. Bunun yanı sıra, Albayrak'ın çalışması doğrudan doğal cinsiyet yaklaşımını ve bu yaklaşımı benimseyenlerin LGBTQ+ aktivizmine yönelik yorumlarını ele almadığından, çalışmamızla salt teorik çerçeve açısından benzerlik taşımaktadır. Nitekim bizim çalışmamız, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen bir örneklem odağında gerçekleştirildiğinden Albayrak'ın çalışması ile konu, amaç ve yöntem açısından farklılaşmaktadır.

Türkçe akademik yazın özelinde gerçekleştirdiğimiz taramaların neticesinde, araştırmamızın konu, amaç ve yöntemi bakımından doğrudan ilişkilendirilecek yahut Albayrak'ın çalışması hariç anlamlı bir dolaylı ilişki kurulabilecek herhangi bir çalışmaya rastlayamadık. Öyle ki Türkçe akademik literatürde, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen ve kamuoyu tarafından fikirleriyle tanınan uzman bireyler, araştırma konumumuz bağlamında bir saha araştırmasına konu olmamıştır.

Bu minvalde, araştırma konumuzun Türkçe cinsiyet tartışmaları literatüründe önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir. Nitekim biz bu araştırmada, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen bireylerin, cinsiyet kavramlarına, LGBTQ+ aktivizmine ve eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlığına dair öznel yorumlarını nitel yöntemle saha araştırmasına konu etmekteyiz. Buna binaen mezkûr özellikleri dikkate alındığında araştırmamız, Türkçe akademik literatürde ilk olma özelliğine sahiptir. Ayrıca bu çalışma, Türkçe literatürdeki bahse konu boşluğu doldurarak hem cinsiyet tartışmalarına hem de LGBTQ+ aktivizmine yönelik yaklaşımların daha yakından görülmesine katkı sunması açısından da önemi haizdir.

İngilizce literatür taraması sonucunda, kamuoyu tarafından tanınan ve doğal cinsiyeti savunan uzman isimlerle cinsiyet tartışmaları ve LGBTQ+ aktivizmi konusu özelinde gerçekleştirilen bir saha araştırması tespit edilmemiştir. Bahse konu literatürdeki çalışmalar, belirli perspektifler merkezinde ele alınmakta, daha çok söylem analizi, etnografi ve içerik analizi gibi nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılmaktadır. Bizim araştırmamız ise fenomenolojinin imkanlarından faydalanmak suretiyle katılımcıların ifadelerini derinlemesine anlamayı mümkün kılarak bahse konu analizlerin ötesine geçmeyi amaçlamaktadır.

Öte yandan, "anti gender" ve "Anti LGBT" terimleri kullanılarak yapılan taramalar sonucunda erişilen çalışmalar, anti gender ve anti LGBT hareketlerinin nasıl ortaya çıktıklarını, genel özelliklerini, motivasyon kaynaklarını, söylemlerini, son yıllardaki yükselişlerinin nedenlerini ve LGBTQ+ haklarına yönelik kısıtlama politikalarına nasıl etki ettiklerini belirli bir pozisyondan hareketle ele almaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmalar, anti gender veya anti LGBT olarak işaretledikleri grupları, LGBT haklarını

olumsuz etkileyen ve toplumsal cinsiyetin yanı sıra LGBTQ+ bireyleri "şeytanlaştıran" yapılara indirgemektedir. Bu duruma binaen, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzman bireylerin, cinsiyet tartışmaları ve LGBTQ+ aktivizmi konularına dair yorumlarını fenomenolojik bir yaklaşımla ele alan herhangi bir akademik araştırma tarafımızca tespit edilmemiştir.

İngilizce literatürde, bu araştırmaya yakın benzerlik gösteren bir araştırmaya rastlayamadığımızı ifade etmiştik. Ancak, ilgili literatürde LGBTQ+ konusu, daha çok LGBTQ+ hareketine yönelik yükselen itirazların özneleri ve itirazın nedenleri bakımından genellikle politik bağlam içerisinde ele alınmaktadır. Bu araştırmaların ekseriyeti, mevcut itirazların ve sosyopolitik dezavantajların LGBTQ+ aktivist örgütleri tarafından nasıl aşılacağı yahut fırsata çevrilebileceği gibi belirli perspektiflerden hareket etmektedir. Bu minvalde, birkaç araştırmanın değerlendirmesini yaparak İngilizce literatürde LGBTQ+ olgusuna yönelik araştırma odağının ne/ler olduğunu göstermek önem arz etmektedir.

2017 yılında Robert Tyler Valiquette tarafından yapılmış "The Politics of Homophobia in Brazil: Congress and Social (counter) Mobilization" (Brezilya'da Homofobi Politikaları: Kongre ve Karşı Sosyal Hareket) isimli yüksek lisans tez çalışması, Brezilya'daki LGBTQ+ politikalarının neden hala ayrımcılık karşıtı bir yaklaşıma göre hareket etmediğini sorunsallaştırmaktadır. Valiquette bu durumu, politikacılar, LGBTQ+ aktivistleri ve din adamlarıyla yaptığı mülakatlardan elde ettiği bulgulardan hareketle aktivist yapıların zayıflığı ve özellikle Evanjelik Kilise başta olmak üzere, karşı hareketlerin politika yapıcılar üzerindeki etkileri bağlamında açıklamaktadır (Valiquette 2017). Dolayısıyla LGBTQ+'ya yönelik ayrımcılık karşıtı politikaların neden etkili olmadığını bir hareket-karşı hareket analizi içerisinde ele alan mezkûr çalışma, bu araştırmanın konusu ve amaçları bakımından benzerlik göstermemektedir.

2014 yılında Phillip M. Ayoub tarafından saha çalışmasına dayalı olarak yazılan "With Arms Wide Shut: Threat Perception, Norm Reception, and Mobilized Resistance to LGBT Rights" (Kollar Sımsıkı Kapalı: Tehdit Algısı, Normların Kabulü ve LGBT Haklarına Karşı Örgütlü Direniş), isimli makalede, Polonya ve Slovenya'da LGBT haklarına yönelik tehdit algılarının ulusal kimlik ve din arasındaki ilişki merkeze alınarak çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Makalede hem LGBT aktivistleriyle hem de LGBT karşıtlarıyla yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen bulgulardan hareketle, farklı uluslarda dinin ulus kimliğine etkileriyle birlikte uluslararası normlara yönelik tehdit algısını şekillendirebileceği iddia edilmektedir.

Ayoub'un bahse konu araştırmasında, Polonya'da Katolik Kilise'nin ulus kimliğin inşasında oynadığı belirleyici rolün, LGBT haklarına yönelik normların ulusal ve manevi boyutta bir tehdit olarak görülmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Slovenya'da ise LGBT normlarına yönelik halk tepkisinin Polonya'daki gibi yüksek düzeylerde olmaması, Kilise etkisinin ulus kimliğin inşasında belirleyici unsur olmaması ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, makalede din ile ulus kimliği arasındaki ilişkinin uluslararası normlara yönelik tehdit algısını nasıl şekillendirdiği ve LGBT hakları özelinde

bunun nasıl tezahür ettiği sorunsallaştırılmıştır (Ayoub 2014). Buna binaen, araştırma, LGBT haklarına yönelik var olan karşıtlığın dinamiklerini çözümlemek adına gerçekleştirilmiştir.

Bizim araştırmamızda ise, katılımcıların LGBTQ+ aktivizmine karşıtlıkları değil "anlama, anlamlandırma ve değerlendirmeleri" özelinde bir anlama, açıklama ve yorumlama faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Öte yandan, bizim araştırmamız, salt sosyopolitik bir bağlamı dikkate almaktan ziyade, katılımcıların cinsiyet tartışmaları konularına yönelik kavramsal ve teorik izahlarını da konu edinerek, Ayoub'un çalışmasından problematik olarak da farklılaşmaktadır.

Öte yandan, Ayoub'un araştırmasının örneklemi ile bu çalışmanın örneklemi arasında sosyal, kültürel ve manevi bağlam açısından farklar bulunmaktadır. Öyle ki bu farklar, olgulara yönelik değerlendirmelerde de kendisini gösterebilmektedir. Bu noktada Ayoub'un saha bulguları neticesinde ulaştığı bulgular ile bizim araştırmamızdan elde edilen bulgular arasında bir benzerlikten söz etmek gerekirse LGBT haklarına yönelik tehdit algısı bakış açısının manevi ve ulusal değerler özelinde olduğu ifade edilebilir. Ancak bizim araştırmamızın odağı din ve ulusal kimlik olgularının LGBTQ+ aktivizmine yönelik değerlendirmelere etkisini araştırmak olmadığından bu durum, din ile ulus kimliğinin bir etkileşiminin ürünü olmaktan ziyade farklı nedenlerle izah edilebilen kısmî bir benzerlik olarak değerlendirilebilir.

Ayoub'un Kristina Stoeckl'le 2024 yılında yazdığı "The Global Resistance to LGBTIQ Rights" (LGBTIQ Haklarına Karşı Küresel Direniş) isimli makalede ise son yıllarda dünya genelinde ortaya çıkan LGBTQ+ haklarına yönelik itirazların, sağ-popülist, dindar ve muhafazakâr söylemlerle güçlendirilip eşitlik, liberalizm ve demokrasi karşıtı bir söylem oluşturulduğu savından hareket etmektedir. Buradan hareketle araştırmacılar, bahse konu söylemlerin hem iç politika hem de küresel siyasette yer edinebilmek amacıyla stratejik araç olarak kullanıldığı bulgusunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışma, LGBTQ+ haklarına yönelik itirazları, iktidarların çeşitli menfaatler elde etme "niyetleri" bağlamında ele almaktadır.

Yukarıda temsili örnekler üzerinden gerçekleştirdiğimiz öz literatür değerlendirmesinden hareketle, Türkçe ve İngilizce akademik kaynaklarda doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzman bireylerin gerek cinsiyet tartışmaları konularına gerekse LGBTQ+ aktivizmine yönelik anlayış ve yorumlarının doğrudan saha araştırmasına konu olmadığı anlaşılmıştır. İlgili literatürde konunun, daha çok LGBTQ+ haklarının temellendirilmesi, sosyal, politik, hukuki ve benzeri alanlarda yaşanılan mağduriyetlerin ortaya konulmasının yanı sıra LGBTQ+ haklarına yönelik itirazların teopolitik ve sosyopolitik analizleri gibi "dışarıdan" bir bakışla incelendiği söylenebilir. Bu minvalde bu araştırma, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzman bireylerin cinsiyet tartışmaları ve LGBTQ+ aktivizmi olgularıyla ilgili anlayış ve yorumlarını derinlemesine mülakatlarla ve fenomenolojik bir yaklaşımla "içeriden" bir bakışla ele almaktadır. Buradan hareketle araştırmamızın, konunun hem teorik hem de pratik

boyutlarının daha derinlikli anlaşılmasına katkı sunacağı ve literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, doğal cinsiyet yaklaşımına sahip uzman katılımcıların cinsiyet tartışmaları bağlamındaki konular ile LGBTQ+ olgusuna yönelik yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların oluşmasında etkili olan motivasyon kaynaklarını anlamak, yorumlamak ve açıklamaktır. Bu minvalde, bahse konu amacın gerçekleştirilebilmesi adına şu hedefler belirlenmiştir;

- Katılımcıların, cinsiyet tartışmaları bağlamında konu edilen cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili kavramlara dair yorumlarını,
- Katılımcıların, LGBTQ+ aktivizminin söylemleri, popülerlik nedenleri, hedefleri ve amaçlarına ilişkin yorumlarını,
- Katılımcıların doğal cinsiyet dışındaki sosyal inşa cinsiyetleriyle özdeşim kuran dindar bireylerin dindarlığına yönelik yorumlarını,
- Katılımcıların cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili hususlarla ilgili resmî kurumlara, STK'lara, dinî çevrelere ve topluma dair yorumlarını,
- Katılımcıların cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili hususlara yönelik toplum tasavvurlarını,
- Katılımcıların cinsiyet tartışmalarıyla ilgili sahip oldukları yaklaşımların hangi motivasyon kaynaklarından etkilendiğini anlamak, yorumlamak ve açıklamak.

5. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma hem kuramsal hem de sosyopolitik ve kültürel tartışmalar açısından önemi haizdir. Kuramsal açıdan düşünüldüğünde, doğrudan doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen isimlerle yapılan saha çalışmasının bulgularının, cinsiyet tartışmaları alanında az temsil edilen bir yaklaşımın anlaşılmasına mütevazı bir katkı sunarak alandaki önemli bir boşluğu dolduracağı ifade edilebilir. Nitekim mevcut çalışmalar genel itibariyle LGBTQ+ söylem ve aktivizmini olumlayıcı görüşleri ele alırken (Semerci 2022: 148-149) , bu araştırma, LGBTQ+ söylem ve aktivizmine kamusal itirazlarıyla öne çıkmış bireylerin cinsiyet tartışmaları bağlamında kavramsal, sosyopolitik ve kültürel yaklaşımlarını saha çalışması ile doğrudan incelemektedir. Bunun yanı sıra, katılımcıların aktivizmle ilgili sosyopolitik ve kültürel açıdan yaptıkları çok yönlü ve çok katmanlı değerlendirmelerinin, aktivist olmayan bireylere yönelik bakış açılarının, eşcinsel dindarlık olgusuyla ilgili yaklaşımlarının, aktivizmle ilgili resmî kurumların, STK'ların ve dinî çevrelerin tutumlarıyla ilgili yaptıkları değerlendirmelerin konunun daha yakından tanınması yönünde yapılacak çoğulcu tartışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Öte yandan, LGBTQ+ olgusuna yönelik uzmanlık bilgisi içeren saha bulgularından hareketle, bu araştırma, cinsiyet politikaları geliştirilmesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konuya dair hutbe

içeriklerinde ve kurum çatısı altında yürütülen diğer faaliyetlerinde, STK'ların ve dinî çevrelerin kapsayıcı bir yaklaşım inşa etmesinde yol gösterici bir işleve sahip olacağı ön görülmektedir.

6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın kapsamını, "doğal cinsiyet yaklaşımına sahip uzman katılımcıların cinsiyet tartışmaları bağlamındaki konular ile LGBTQ+ olgusuna yönelik anlayış ve yorumlarını, bu anlayış ve yorumlarının oluşmasında etkili olan motivasyon kaynaklarını anlamak, yorumlamak ve açıklamak" konusu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcıların "cinsiyet kavramlarına, aktivizmin söylemleri, popülerlik nedenleri, hedef ve amaçlarına, eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlığına, resmî kurumlar, STK'lar, dini çevreler ve toplumun durumuna dair yorumları" ve son olarak "katılımcıların yaklaşımını etkileyen faktörlerin neler olduğu" kapsama dahildir. Bu minvalde, cinsiyet tartışmaları literatüründe tezin amaçlarına ve alt amaçlarına doğrudan veya anlamlı dolaylı katkılar sunmayacağını düşündüğümüz konular, kapsam dışında tutulmuş; konumuzla doğrudan ilişkili kavram, kuram, tarihsel ve sosyopolitik konular tez kapsamına dahil edilmiştir.

Öte yandan, bu tezin metodolojik yaklaşımının bir gereği olarak saha verilerinin analizinde esas amaç, saha çalışmasının bulgularının yönlendirmesinden hareketle kavramsal, kuramsal, tarihi ve sosyopolitik açımlamalar yapmak olduğundan, bahse konu açımlamalara imkân veren araçlar birinci bölümden ziyade tezin bulgularıyla ilgili ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerinde ele alınmıştır. Örneğin, toplumsal cinsiyet kavramına yönelik birinci bölümde yapılan özet açıklama, bu kavramla ilgili saha bulgusunun yorumlandığı kısımda derinleştirilmiştir. Buradan hareketle, saha bulgularının kimi zaman tarihsel kimi zaman ise kavramsal ve kuramsal derinleştirmelere imkân veren niteliği, tezin kapsamını belirlemede tayin edici bir rol oynamıştır.

Cinsiyet tartışmaları literatürünün oldukça büyük bir hacme sahip olması ve tezin amaçlarına da sadık kalınması zarureti sebebiyle konumuzla doğrudan veya anlamlı bir dolaylı ilginin kurulamadığı pek çok konu kapsam dışında bırakılmıştır. Bu sayede hem tezin araştırma sorularının incelenmesi esnasında odağın dağılmaması hem de araştırmanın ilgili kapsama sadık kalınarak derinleştirilebilmesi hedeflenmiştir.

Örneğin cinsiyet olgusunun modern dönemler öncesinde nasıl bir görünüm arz ettiği, yalnızca modern dönem öncesi geleneksel toplumlarla sınırlandırılmış, daha önceki dönemlere ait cinsiyetle ilişkili anlayışlar kapsam dışında bırakılmıştır. Takdir edilecektir ki bu tezin amacı, cinsiyetin ve cinsiyetle ilişkili kavramların tarihsel, sosyal ve kültürel izleğini sunmak değildir. Tezin amacına binaen biz, modern dönemde değişime ve dönüşüme uğrayan cinsiyet normlarının geleneksel toplumlardaki özelliklerine bahse konu değişim ve dönüşüm olgusunun anlamlandırılmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle yer verdik. Dolayısıyla, doğrudan bu tezin amaçlarına katkı sunmayacak konular kapsam dışındadır.

Tezin sınırlılıkları bahsine gelince, bu tezin örneklemini oluşturan uzmanların, çeşitli meslek gruplarına mensup olmaları yanında psikolog ve tıp mesleklerinden olan katılımcı sayısı diğer mesleklere nazaran ağırlığı oluşturmaktadır. Bu durum ise, değerlendirme kriterlerinin mesleki uzmanlık açısından değişebileceği ihtimalini barındırdığından, örneklemin meslek açısından daha dengeli bir görünüme sahip olmaması bir sınırlılık olarak ifade edilebilir.

Saha araştırması sonucunda elde edilen verilere dair anlama faaliyetinin birer ürünü olan yorumlamaların salt bu çalışma ile sınırlı olduğunu belirtelim. Haricen, fenomenolojik yaklaşımdan hareketle yapılan yorumlama faaliyetinde kesinlik iddiası söz konusu olamayacağından, yapılan yorumların söyleyenin amacı dışında anlamlandırılma, yorumlanma ve açıklanma ihtimali her zaman bulunmaktadır. Elbette buradan hiçbir yorumumuzun tutarlı olmadığı, tamamının müzmin bir olumsallıkla malul olduğu anlaşılmamalıdır. Burada amaç, yorumlama faaliyetinin sürekli bir eylemselliği zorunlu kıldığı ve bu eylemselliğin ise tez çalışmasının süresini de göz önünde bulundurarak sınırlı bir zaman dilimi içerisinde yapıldığı gerçeğini ortaya koymaktır. Bu noktada oluşan sınırlılık ise, saha bulgularının teorik ve pratik yönlerinin tartışılması adına nitelikli diyalog zeminlerinin kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Saha bulgularının yorumlanmasında kimi zaman çok boyutlu etkenler dikkate alınmış kimi zaman ise *sahanın vermediğini ihdas etme* endişesi sebebiyle katılımcının ifadesinde açıkça yer alan yahut imlenen hususlarla yetinilmiştir. Dolayısıyla, bulgunun bazı zamanlar birden fazla boyuta gönderme yaptığı ancak yorumlama faaliyeti esnasında taşınan hassasiyet gereği bu boyutların gözden kaçırıldığı ihtimali bulunmaktadır. Bu minvalde, saha bulgularıyla ilgili yorumlar incelenirken tercih edilen metodolojik yaklaşım ve yöntem bağlamında yukarıda izah ettiğimiz sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

7. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmacının takip ettiği mantık, mevcut bir teoriyi merkeze koymak yahut herhangi bir araştırmacının yaklaşımını temel almaktan ziyade tamamen tümevarımsaldır (Creswell 2013: 22). Bu da demektir ki nitel bir araştırmacı, bir araştırma konusunu ele alırken sahanın şartlarına uygun bir şekilde esnek bir araştırma-inceleme faaliyeti yürütme eğilimindedir ve bu, nitel araştırmaların *keşfi* merkeze alan temel özelliklerinden birisidir. Bu minvalde araştırmada, ne katı bir metot birliği tezinden hareket edilmiş ne de radikal bir rölativizm benimsenerek araştırmayı herhangi bir metot olmaksızın gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Burada amaç, katılımcıların tecrübelerini belirli bir teori merkezinde değil; anlama, yorumlama ve açıklama faaliyetine imkân vermesi bakımdan, katılımcıların ifadelerinin de yönlendirmesiyle, çeşitli kavramlardan ve teorilerden istifade ederek metnin söyleyene ek olarak taşıdığı ya da barındırdığı muhtemel anlam katmanlarını ortaya koyabilmektir.

Bu minvalde araştırmada, cinsiyet tartışmaları literatüründe özcü yaklaşımlar ile sosyal inşacı bakış açılarının tek taraflı anlamlandırma yaklaşımlarından farklı olarak saha verilerinin yönlendirmesiyle,

katılımcı ifadelerinin anlam katmanlarının ortaya çıkarılması merkeze alınmıştır. Bunun yanı sıra bu araştırmada, cinsiyet ve LGBTQ+ aktivizmi fenomenlerinin çok boyutlu ve çok katmanlı yapısının salt özcü veya salt sosyal inşacı perspektiflerle anlaşılmasının mümkün olmadığını da göstermesi açısından belirli bir teori merkezinden hareket edilmesi hedeflenmemiştir.

Weber, sosyal olguların kendi bütünlükleri içerisinde incelenmeleri ve anlamaya konu edilmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Weber, *nedensel çoğulculuk* temelli bir anlama perspektifiyle (Hira 2000: 50) sosyal olguların çoklu nedenlerini anlamanın ve yorumlamanın imkânını ortaya koymuştur. Weber'in kültürün öznel yönlerine uygulanabilecek anlama yaklaşımının yanı sıra gündelik yaşamda bireylerin öznel tecrübelerinin anlaşılmasına yönelik geliştirilen fenomenoloji ve etnometodoloji gibi pek çok bakış açısının ortaya çıkması anlayıcı yorumlayıcı geleneğin belirli bir sosyal gerçekliğe de uygulanabilmesini mümkün kılmıştır (Sağırlı 2021: 5; Parsons 1978: 111). Bu minvalde, bahse konu imkân, katılımcıların "cinsiyet tartışmalarında ve LGBTQ+ aktivizmi içerisinde yer alan konuları öznel tecrübeleriyle anlamlandırma olgusunun" anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesi ve açıklanabilmesi açısından işlevsel görülüp işe koşulmuştur.

Fenomenoloji, bir felsefi yönelim olduğu gibi bir nitel araştırma yöntemi olarak, bireyin yaşantı dünyasına nasıl bir anlam yüklediğini analiz etmeye çalışır (Van Manen 1990: 102). Bu yaklaşım, bireyin deneyimlediği fenomenlere dair "tecrübe edilen anlam"ı ortaya çıkarmayı hedefler. Fenomenolojik desen ise gündelik yaşamda varlığını gözlemlediğimiz; ancak nedenlerini kavramak adına özel bir çaba sarf etmemiz gereken olguların nedenlerine ve anlamlarına ulaşabilmek adına kullanılan nitel bir araştırma desenidir (Yıldırım, Şimşek 2021: 66). Bu minvalde fenomenolojik bir çalışma, "birkaç kişinin bir *fenomen veya kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını* açıklamayı" amaçlayan bir desen olarak tanımlanmaktadır. (Creswell 2013: 77). Fenomenolojik desenin kullanıldığı bir araştırmada, araştırmacı, fenomenle ilgili verileri toplayarak fenomeni deneyimleyen bireylerin *neyi (dokusal betimleme)*, *nasıl (yapısal betimleme)* deneyimlediklerinin bütüncül bir açıklamasını ortaya koymaya çalışır (Creswell 2013: 80; Özdemir, Tuti 2023: 221). Böylece deneyimlenen fenomenin ne olduğunu ve nasıl deneyimlendiğini anlamaya, yorumlamaya ve açıklamaya gayret eder.

Öte yandan fenomenoloji, bir betimleme faaliyeti olmasının yanı sıra bir yorumlama çabasını da gerektirmektedir. Bu minvalde fenomenolojik desen iki alt desene ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan geleneksel-betimleyici-tanımlayıcı fenomenolojide araştırmacı, tanımlayacağı fenomeni belirledikten sonra öznel deneyimlerini ve ön yargılarını askıya alarak "tarafsız bir zihinle" araştırmaya başlamaktadır. Daha sonra fenomenle ilgili deneyimi olan bireylerden elde ettiği verileri analiz etmekte, bu süreçte mevcut bilgileri önemli ifadelerle açıklamakta ve belirli temalar altında birleştirmektedir. Bu birleştirme sonucunda ise tecrübeyi tam olarak ifade eden öze ulaşmaktadır (Yalçın 2022: 219).

Fenomenolojik desenin ikinci alt türü olan ve felsefî bir sistem olarak Heidegger tarafından sistemleştirilen yorumlayıcı fenomenolojide ise araştırmacı *deneyimin doğasını* oluşturan ana temaları

keşfetmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacı, deneyimin yaşanmasında nelerin etkili olduğu ve bu deneyimin nasıl yaşandığı sorularının cevabını aramaktadır. Yorumlayıcı fenomenolojide verilerin elde edilmesinden sonra ise fenomene yönelik hem bir betimleme hem de bir yorumlama faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Bu minvalde, yorumlayıcı fenomenolojik desen tasviri ve yorumlamayı mümkün kılması sebebiyle sıklıkla tercih edilmektedir (Yalçın 2022: 219).

Bu araştırmada, katılımcıların cinsiyet tartışmaları içerisinde yer alan konularla ilgili deneyimlerinin anlaşılmasında hem tasvire uygun veriler olması hem de anlam katmanlarına sahip yoğun içeriklerin bulunması sebebiyle, genel bir perspektif olarak anlayıcı yorumlayıcı sosyolojinin ve verilere daha yakından bakmayı mümkün kılacak bir model olması bakımından ise fenomenolojik desenin her iki türünün (betimleyici ve yorumlayıcı) imkanlarının kullanılması uygun bulunmuştur.

Az sayıda bireyin örneklem teşkil ettiği ve bu örneklemin belirli bir sosyal olguyla ilgili *öznel tecrübelerinin* ve *yorumlarının* sorunsallaştırıldığı bu araştırmada, örneklem amaçlı örnekleme türlerinden olan kartopu veya zincirleme örnekleme ile belirlenmiş, yöntemin somut bir şekilde uygulanabilmesine imkân tanıması bakımından da yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış, verilerin analizinde ise içerik analizi tekniği işe koşulmuştur.

Cinsiyet olgusuna yönelik meselelerin birden çok boyutu içerdiği, bu boyutlara yönelik çeşitli anlam ve değer merkezlerinden hareketle yorumlar yapılabildiği; ayrıca bu meselelerin sosyal, siyasal, dinî, ekonomik ve kültürel olgularla ilişkili olduğu düşünüldüğünde, katılımcıların kendilerini mümkün olan en iyi şekilde ifade edebilmeleri açısından uygun tekniğin kullanılması önem arz etmektedir. Bu minvalde bu araştırmada, katılımcıların kendi deneyimlerini ve düşüncelerini serbestçe ifade etmesine, ayrıca katılımcı merkezli bir anlayışla araştırmacının geniş bir perspektif kazanmasına, farklı deneyimleri ve düşünceleri içermesine olanak tanıması nedeniyle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Bu araştırmanın saha çalışmasından elde edilen verilerin kodlanması, kategorize edilmesi ve temaların tespit edilmesi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, verilerin tanımlanmasını ve bu verilerin içinde keşfedilmeyi bekleyen muhtemel anlamları açığa çıkarmayı mümkün kılan bir nitel araştırma tekniğidir. Bu teknikte yapılan işlem, birbiriyle benzerlik gösteren verileri belirli kavramlar, kategoriler ve temalar çerçevesinde bir araya getirip bu verileri anlamlı bir şekilde düzenledikten sonra yorumlamaktır (Yıldırım, Şimşek 2013: 227). Bu minvalde verilerin tasnifi, MAXQDA 2020 uygulamasından istifade edilerek gerçekleştirilmiştir. Veriler birçok kez okunmuş, daha sonrasında kodlamalar gerçekleştirilmiş, ardından benzer kodlar belirli kategoriler altında toplanmıştır. Daha sonrasında kategoriler, ilgili temalar altında bir araya getirilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu araştırmada, "…zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermesi" (Yıldırım, Şimşek 2013: 107), pek çok durumda olguların ve olayların keşfi ve açıklanması amaçlandığında faydalı bir yöntem olması sebebiyle *amaçlı örnekleme* tercih edilmiştir.

Amaçlı örnekleme aşırı ve aykırı durum örneklemesi, maksimum çeşitlilik örneklemesi, kartopu/zincirleme örnekleme gibi çeşitli örneklem türlerini barındırmaktadır (Merriam, Tisdell 2015: 97; Yıldırım, Şimşek 2013: 107).

Bu araştırmada, araştırma problemimizin gerektirdiği üzere, zengin bilgi kaynağı olabileceği düşünülen bireylerin saptanmasında kullanılan ve belki de nitel araştırmalarda en sık kullanılan amaçlı örnekleme türlerinden birisi olan *kartopu/zincirleme örnekleme* tercih edilmiştir. Kartopu/zincirleme örnekleme, örneklem oluşturmak için belirlenen katılımcı özelliklerine uyan birkaç kilit katılımcının bulunması, devamında ise kilit katılımcıların tavsiyeleriyle yeni katılımcılara ulaşılması sürecini ifade etmektedir. Öyle ki, örneklem, araştırma problemine katkı sunacak bilgi açısından zengin yeni katılımcılarla genişledikçe kartopu büyümeye devam etmektedir (Merriam, Tisdell 2015: 98). Bir başka deyişle, kartopunun büyümesi, araştırmaya konu fenomenle ilgili zengin anlam boyutlarının ve katmanlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu noktada örneklem tercihimizin gerekçelerini kısaca ifade etmek faydalı olacaktır.

Cinsiyet gibi karmaşık, çok boyutlu ve çok katmanlı bir olgunun, bu olgu hakkında belirli düzeyde uzmanlık bilgisi olan katılımcılardan elde edilen verilerle anlaşılmaya çalışılmasının daha derinlikli bulgulara ulaşılmasını mümkün kılacağı düşüncesiyle, uzman bir örneklem tercih etmenin isabetli olacağını düşündük. Bunun yanı sıra, LGBTQ+ aktivizmi fenomenin de cinsiyet olgusuyla doğrudan ilişkili olması sebebiyle, bu fenomenin sosyopolitik ve kültürel yönlerine dair hususların derinlikli bir bakış açısından görülebilmesi adına uzman bir örneklem tercihinin zorunlu olduğu sonucuna vardık. Böylece hem cinsiyetle ilişkili kavramların hem de LGBTQ+ aktivizmi fenomenin doğal cinsiyet yaklaşımı tarafından nasıl anlamlandırılıp yorumlandığı bu yaklaşımı benimseyen katılımcıların doğrudan beyanları ele alınarak görülmüş oldu. Sonuç olarak, araştırmaya konu olan unsurların boyutlarının ve katmanlarının derinlikli bulgularla yorumlanmasına imkân vermesi adına, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzman bir örneklemin tercih edilmesinde karar kılındı.

Saha araştırmasında kullanılacak olan veri toplama aracının güvenilirliğini ve geçerliliğini test etmek ve araştırmanın sınırlarını mümkün olduğunca daha da belirginleştirebilmek amacıyla (Sağırlı 2021: 8), çeşitli periyotlarla beş (5) uzmanın görüşüne müracaat edilmiş, üç (3) yüksek lisans ve iki (2) doktora öğrencisiyle müzakere edilmiştir. Uzmanlar sosyoloji ve din sosyolojisi alanlarında akademisyen olup nitel araştırmalar konusunda birikim ve tecrübeye sahip kişilerden oluşmaktadır. Müzakere edilen yüksek lisans ve doktora öğrencileri ise sosyal bilimler felsefesine aşinalıkları ve cinsiyet tartışmaları konularına olan ilgileri dikkate alınarak belirlenmiştir. Uzmanlardan alınan görüşler, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile gerçekleştirilen müzakereler neticesinde soruların gerek sorulma sırasına gerekse içeriğine yönelik değişiklikler yapılmıştır.

Öte yandan, veri toplama aracının güvenilirliğini ve geçerliliğini test edebilmek ve araştırmanın sınırlarını mümkün olduğunca daha da belirginleştirebilmek amacıyla beş (5) katılımcıyla pilot mülakat

gerçekleştirilmiştir. Pilot mülakat için katılımcılar belirlenirken cinsiyet tartışmalarına yönelik belirli anlamlandırma biçimlerine ve tecrübeye sahip kişilerden oluşmaları hedeflenmiştir. Bu minvalde, gerçekleştirilen pilot mülakatlar neticesinde yarı-yapılandırılmış mülakat sorularında gerekli görülen düzenlemeler yapılmıştır. Pilot mülakatlar, tamamen veri toplama aracının güvenilirliğini ve geçerliliğini test etmek amacıyla yapıldığından bu mülakatlardan elde edilen verilerin araştırmada kullanılması uygun görülmemiştir.

Saha araştırması için etik kurul onayı alınmış, daha sonra ise pilot mülakatlardan edinilen tecrübelerin ve uzman görüşleri dikkate alınarak yarı yapılandırılmış mülakat sorularında yapılan düzeltmelerin akabinde ilk mülakat 28 Kasım 2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 6 Ocak 2025 tarihinde yapılan son mülakat ile saha araştırması tamamlanmıştır. Bu minvalde saha araştırması 28.11.2024-06.01.2025 tarihleri arasında yürütülmüş ve toplamda bir (1) ay on (10) gün sürmüştür. Araştırma konusunun yoğun ve yorucu olması sebebiyle bir (1) günde en fazla iki mülakat yapılmıştır. Mülakatlar mobil cihaz yardımıyla ses kaydına altına alınmış, katılımcılar kayda başlamadan önce, gönüllü katılım formunda kayıt alınmasına izin verdiklerine dair kutucuğu işaretlemiş, formu okuyup imzalamıştır. Kayıtlar yapay zekâ destekli bir uygulama yardımıyla transkripte edilmiş, transkripte edilen kayıtların kontrolü ses kaydının eş zamanlı dinlenmesi ile sağlanmıştır. Eksik veya hatalı transkripte edilen kısımlar düzeltilmiştir.

8. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

A. Örneklem ve Katılımcıya Erişim

Bu araştırmada karşılaşılan zorlukların başında örneklem içerisinde yer alan isimlere ulaşabilme ve mülakat randevusu alabilme konusu gelmektedir. Örneklemi oluşturan katılımcılar, yoğun mesaileri sebebiyle kimi zaman mülakat talebimize olumsuz yanıt vermiş, bu durumda ise farklı isimlerle irtibat kurmak zorunda kalınmıştır. Ancak daha önceden yedek katılımcıların belirlenmiş olması, asil listede yer alan katılımcının mülakat teklifini kabul etmemesinden kaynaklanan zorluğun aşılmasında etkili bir önlem olmuştur. Bazı durumlarda ise katılımcılar oldukça ileri tarihlere randevu vermiş, bu durum ise saha araştırmasının sürecini uzatan bir dezavantaj olarak tecrübe edilmiştir. İleri tarihe randevu veren katılımcılarla yeniden görüşülmüş, araştırma süresinin verimli kullanılabilmesi adına daha erken bir tarih için randevu vermeleri ricasında bulunulmuş, çoğunlukla bu istek olumlu yanıt bulmuştur.

Öte yandan katılımcıların bir kısmı, mülakatın ilk 5-10 dakikasında sorulara çekimser cevaplar vermiştir. Bu durumun, kişisel sorulara yönelik cevap vermede yaşanan bir tereddüt olduğu düşünülmektedir. Nitekim insanın, muhatabına, kişisel bilgilerini ve kanaatlerini verme düzeyi, soruyu soran kişiyle arasındaki ilişki düzeyiyle irtibatlıdır. Bu minvalde katılımcıların bahse konu çekimserliği yaşaması doğal bir durum olarak görülmelidir. Ancak bizim samimi, anlayışlı ve sabırlı tutumumuz, ilk 5-10 dakikadan sonra katılımcıların bize yönelik güven duygusunu sağlamış ve mülakatın devamında oldukça açık ve samimi cevaplar vermelerini mümkün kılmıştır.

B. Araştırma Yöntemi

Anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımının kullanıldığı bir araştırmada karşılaşılabilecek zorluklardan birisi araştırmacının öznel yargılarını yorumlama faaliyetine yansıtma ihtimalidir. Bahse konu zorluk, Gadamer'in ön yargı kavramının imkanlarından yararlanmaya çalışılarak aşılmaya gayret edildi. Bu minvalde, ön yargı kavramı "anlamaya giriş için bir araç" olarak işe koşuldu (Ertürk 2003: 66; Gadamer 2006: 295; Malpas 2025). Bu anlamda ön yargı, anlama faaliyetinin başlangıcını oluşturup anlama ve yorumlama sürecinde ön yargıların test edilmesini zorunlu hale getirdi. Dolayısıyla, ön yargıların verilerle ve verilerin imlediği kavram ve kuramlarla test edilmesi, esasında ön yargıların kesinlik taşımadığını, doğru veya yanlış olabileceğine işaret ettiğinden, yorumlama işlemini güvenilir kıldı.

Öte yandan, fenomenolojik desenin uygulanmasında karşılaşılan belirli zorluklar söz konusudur. Fenomenin özünü kavrayabilmek adına yoğun bir yorumlama faaliyeti gerçekleştirmek ve bu faaliyeti farklı zaman dilimlerinde tekrar etmek zorunludur. Bu süreç ise araştırmacının zihnen yorulmasına ve yorumlama faaliyetinin niteliğinin düşmesine yol açabilir. Bahse konu zorluğa karşı, yorumlama işlemlerini belirli periyotlarla yapma, bu periyotların ardından zihin dinlendirici yürüyüş, müzik dinleme, kültürel programlar izleme gibi rahatlatıcı etkinlik vasıtaları ile önlem almaya çalıştık.

Yarı yapılandırılmış mülakatlar, katılımcıların daha esnek cevaplar vermesinde etkili bir teknik olsa da her katılımcının aynı derinlikte cevap vermediği durumlarda belirli bir örüntünün ortaya çıkarılmasını zorlaştırabilir. Bahse konu zorluk her ne kadar oldukça az yaşanmış olsa da bu tür durumları aşmak için, katılımcıların genel yaklaşım biçimlerini dikkate aldığımız bir yorumlama biçimi geliştirdik. Bunun yanı sıra, yarı yapılandırılmış mülakatların katılımcıya esnek bir konuşma alanı açması sebebiyle, yer yer bağlamdan kopma gibi durumlar yaşandı. Ancak biz, katılımcının belirli bir ölçüde kapsam dışına çıkmasının, kendisini rahat hissetmesi, düşüncelerini açıkça ortaya koyabilmesi ve belki de alakasız gibi görünen noktalarda oldukça değerli veriler sunabilme ihtimalinin değerlendirilebilmesi adına stratejik olarak işe koştuk. Elbette katılımcının birkaç dakikayı aşan bağlam dışı konuşmalarına nazikçe müdahale ederek soru bağlamında konuşmasını rica ettik. Bahse konu tedbirlerle anılan zorlukların tercih edilen mülakat tekniğinden beklenen verimliliği negatif yönde etkilemesinin önüne geçmeye gayret ettik.

C. Mülakat Süreci

Yaşanan bir başka zorluk ise, araştırma konusunun çok boyutlu ve katmanlı yapısı nedeniyle mülakatların büyük bir dikkatle gerçekleştirilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bahse konu gereklilik, kimi zaman bizi oldukça yormuş, bu yorgunluk sebebiyle bir günde en fazla iki mülakat yapılabilmiştir. Bazı mülakatlar ise iki (2) saati aştığından odaklanma noktasında ciddi çabalar sarf etmek zorunda kalınmıştır. Bunun yanı sıra, mülakat esnasında katılımcılara yönelik gözlem yapılmış olsa da not tutarak katılımcıların dikkatlerini dağıtmamak amacıyla gözlem verileri yazılamamıştır.

Mülakatların çoğu bir (1) saati aştığından, gözlem verilerinin mülakatın akabinde yazıya geçirilmesi, bilgilerin sadece hafızada kalan kısmına güvenilemeyeceğinden mümkün olmamıştır. Dolayısıyla, mülakat esnasında gerçekleştirilen gözlemlerin katılımcının dikkatini dağıtmamak adına not edilememesi, mülakat sürecinde yaşanan zorluklardan bir diğeridir.

D. Verilerin Tasnifi ve Yorumlama

Bu araştırmada karşılaşılan en büyük zorluklardan birisi ise saha çalışmasından elde edilen verilerin oldukça hacimli, yoğun, çok boyutlu ve çok katmanlı özellikte olmasıdır. Saha verilerinin bahse konu özellikleri nedeniyle, kodlamaların ve diğer işlemlerin yapılması esnasında bazı önemli veriler gözden kaçmış olabilir. Ancak saha verileri, kodlama, kategorize etme ve tema oluşturma işlemi sırasında gerek şahsım tarafından birçok kez okunduğu gerekse tez danışmanım ile ayrı ayrı okuyup sonrasında bir araya gelerek karşılaştırmalı bir değerlendirme yapıldığı için önemli verilerin gözden kaçma riskinin en aza indirildiği söylenebilir.

Saha verilerinin büyük bir hacme ve anlam katmanlarına sahip yapısı nedeniyle verilerin sunduğu geniş yorumlama imkanlarının tam kapasite kullanılması bazı durumlarda tam olarak gerçekleştirilememiş olabilir. Nitekim araştırmamız bir yüksek lisans tezidir ve hali hazırda hacim olarak sınırlarını zorlamaktadır. Ancak, biz elimizden geldiğince mevcut anlam katmanlarını gösterecek verileri merkeze alarak bir anlama, yorumlama ve açıklama faaliyeti gerçekleştirmeye gayret ettiğimizden, bahse konu zorluğun büyük oranda üstesinden gelindiği ifade edilebilir.

E. Maddi Kaynak ve Zaman

Saha verilerinden hareketle müracaat etme ihtiyacı hissedilen bazı yabancı kaynaklara ulaşmak için ciddi meblağlarda ödeme yapma zorunluluğu da araştırmada karşılaşılan maddi zorlukla ilgili bir örnektir. Bahse konu zorluk sebebiyle bazı kaynaklara erişim sağlanamamıştır. Ancak bu kaynaklara erişim engeli, yorumlama faaliyetine tesir etmemiş, bahse konu kaynakların araştırma problemleriyle ve sonuçlarıyla benzerlik gösteren açık erişim kaynaklarından istifade edilerek mezkûr zorluğun aşılmasına gayret edilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu görüşmeler çoğunlukla katılımcıların ofislerinde yapılmıştır. Bu sebeple İstanbul'da çeşitli lokasyonlara bir (1) saati aşan (sadece gidiş) seyahatler yapılmış, bu durum ise zamanın verimli kullanılmasını büyük ölçüde zorlayan bir husus olmuştur. Ayrıca, şehir dışındaki katılımcılarla ve yoğun programları sebebiyle yüz yüze görüşme imkânı bulunamayan İstanbul'daki bazı katılımcılarla çevrimiçi görüşmeler esnasında yer yer yaşanan bağlantı kopuklukları, iletişim ile ilgili yaşanan bir zorluk olmuştur. Mülakat sürecini dikkatli bir şekilde takip etmemiz sayesinde kesinti yaşanan bağlamı katılımcıya hatırlatarak değerlendirmeye devam etmesini sağladığımızdan, bahse konu zorluk, mülakat sürecini sekteye uğratacak ölçülerde olmamıştır.

1. BÖLÜM: CİNSİYET TARTIŞMALARI VE LGBTQ+ AKTİVİZMİ

Bu bölümde, geleneksel cinsiyet olgusuna yönelik bakış açısının modern dönemde geçirdiği değişim ve dönüşümlerin mahiyetini görebilmek adına geleneksel Batı toplumlarındaki Yahudilik ve Hristiyanlık temelli cinsiyet normları ile konunun İslâm'da nasıl karşılık bulduğu öz bir şekilde ele alınmıştır. Ardından, modern dünyanın öncülleri olan Rönesans ve Aydınlanma, Batı'da, insan aklına ve özgürlüğüne açılan alanın ilk izlerini taşıdığından, bu iki dönemde cinsiyetin kutsalla belirlenmiş anlamlarına yönelik ne tür bir yaklaşım sergilendiği, modern dönem cinsiyet tartışmalarına etkileri bakımından gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, modern dünya tasavvuruna bir başkaldırı mahiyetindeki postmodern düşüncenin, sabit olan her şeye karşı başlattığı yapı söküm faaliyetinin, modern tasavvur tarafından inşa edilen cinsiyet normlarına yönelik etkilerinin anlaşılması bakımından postmodern dönemdeki cinsiyet tartışmalarına temas edilmiştir.

Öte yandan, Modern Batı toplumlarında cinsiyete yönelik hususlarla ilgili geleneksel özelliklerin ortadan kalkmasıyla birlikte, geleneksel cinsiyet normlarının yasakladığı eşcinsellik gibi fiiller zamanla görünürlüğünü artırmış, bu tür norm dışı cinsellikler birçok Batılı ülkede yasal hale getirilmiştir. Bahse konu normalleşme, elbette kendiliğinden meydana gelen doğal bir süreç olmamış, eşcinsel hakları talebiyle ortaya çıkan hareketlerin çeşitli stratejileri uygulaması ve belirli ulus ötesi kurumlardan destek sağlaması sonucunda gerçekleşmiştir. Eşcinsel hareket, zamanla trans haklarını dile getiren gruplarla birlikte hareket etmeye başlamış, kuir (queer) kuramın akışkan cinsiyet yaklaşımının etkisiyle normal kategorisinin dışında kalan bütün sosyal inşa cinsiyetlerini kapsayan küresel politik bir LGBTQ+ aktivizmine evrilmiştir. Bu minvalde, tarihsel sürecin doğal bir sonucu gibi görünen birçok hadisenin esasında çeşitli sosyopolitik nedenlerden kaynakladığı gerçeğinden hareketle, LGBTQ+ aktivizmini ortaya çıkaran sosyopolitik arka plana değinilmiştir.

Sosyopolitik ve kültürel arenaya eşcinsel hareket olarak çıkan, sonrasında ise çeşitli evrelerden geçerek LGBTQ+ aktivizmine dönüşen organizasyonlara, 1990'lardan günümüze değin süregelen ve toplumun dindar-muhafazakâr, sağ kanat ve bazı feminist kesimlerinden itirazlar yükselmiştir. Bu itirazlar, doğal olan ikili cinsiyet ayrımının tahrip edilmesi, milli-manevi değerlerin yıpratılması, evlilik kurumunun zayıflatılması, ailenin değersizleştirilmesi ve ulusal egemenliğin tehlikeye atılması gibi bir dizi gerekçeden hareket etmektedir. Bu noktada, bahse konu itirazların anlaşılabilmesi adına LGBTQ+ aktivizmine yönelen itirazlar incelenmiştir.

Cinsiyet tartışmaları içerisinde cinsiyetin nasıl tanımlanması gerektiğiyle ilgili yürütülen tartışmalarda çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Biyolojik özellikleri dikkate alan yaklaşımlar daha çok hormonlar ve kromozomlar gibi biyolojik faktörlerin etkisini dikkate alırken, toplumsal cinsiyet kuramları özellikle cinsiyet rolleri konusunda sosyal ve kültürel şartları merkeze koymaktadır. Öte

yandan, cinsiyetle ilişkili hususları biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikleri dikkate alarak açıklayan biyopsikososyal yaklaşım ve daha başka yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu araştırmanın örnekleminin benimsediği doğal cinsiyet yaklaşımı ise cinsiyetle ilişkili hususları biyolojik temeller başta olmak üzere, psikososyal, kültürel ve dinî faktörlerin tamamının etkili olduğu çok boyutlu bir perspektiften ele almaktadır. Görüleceği üzere, cinsiyetle ilişkili hususlar, çok çeşitli bakış açılarından hareketle değerlendirilmektedir. Bu minvalde, saha araştırması bulgularının daha verimli bir şekilde anlaşılabilmesi adına, cinsiyet tartışmalarıyla ilgili başlıklar, bu bölümde teorik düzeyde konu edilmiştir. Öte yandan, saha verilerinin analiz edildiği sonraki bölümlerde, birçok yerde veriler ile literatür arasında bağlantılar kurulmuş, bu bölümde öz bir şekilde temas edilen hususlar, verilerin yorumlanması sürecinde saha-kuram ilişkiselliğinde derinleştirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Geleneksel Toplumlarda Cinsiyet

Geleneksel toplumlar aile merkezli şekillenen değerler, inançlar ve semboller toplumu olarak ifade edilmektedir (Özdemir 2023: 161). Bu doğrultuda geleneksel toplumların sosyal organizasyonlarına bakıldığında kutsalla sıkı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Buna göre aileden iktidara varıncaya kadar din, sosyal organizasyonun temelinde yer almakta, tüm sosyal faaliyetler dinî bir karakter arz etmektedir (Aysoy 2003: 70; Günay 2012: 395).

Geleneksel Batı toplumlarında din, toplumsal cinsiyet rollerinin ve normal kategorisindeki cinselliğin belirlenmesinde merkezi bir konumda yer almıştır (Harber 2013: 1; Giddens 2012: 490). Yahudiliğin ve Hristiyanlığın kutsal metinlerinde yer alan ifadelerden anlaşılacağı üzere, sosyal hayatta ve ev içi rollerde erkekler üstün kabul edilirken kadınlar ikincil bir konuma yerleştirilip değersiz görülmüştür (Gürhan 2010: 66). Teolojik olarak Yahudilikte kadın, doğumunda Tanrı tarafından acı çektirilen, kocasının arzu nesnesi olan ve kocası tarafından yönetilen bir varlık olarak tanımlanmıştır (Gürhan 2010: 66). Bunun yanı sıra toplumsal açıdan Yahudilikte kadın, kamusal alana dahil edilmemiş, bir birey olarak yetki ve sorumluluğa konu olmamıştır (Yapıcı 2016: 66). Bu minvalde kadının sosyal hayattaki rolü yalnızca ev içiyle sınırlandırılarak cinsiyet rolleri ilahi bir kaynakla meşrulaştırılmıştır. Hristiyanlıkta ise ilk ortaya çıktığı eşitlikçi söylemin Yahudi geleneği, Roma toplumsal yapısı ve Kilise tarafından cinsiyetçi bir söyleme dönüştürülmesinden sonra kadın, ilk günahın işlenmesinde azmettirici olarak tavsif edilerek insan neslinin günahkarlığına sebep gösterilmiştir (Gürhan 2010: 67; Karakaya 2018: 51; Yapıcı 2016: 68). Bu bağlamda Yahudilik ve Hristiyanlıkta kadın, şeytana uymanın ve yanlışa meylin sembolü olarak işaretlenmiştir (Saygılıgil t.y.: 8). Öte yandan erkek egemen bakış açısı, kadının teolojik bir belirlenimin sonucu olarak eksik olduğu inancıyla meşrulaştırılmakla birlikte kadın cinsiyetinin ikincil bir statüye sahip olduğu cinsiyet rolleri tahkim edilmiştir. Bununla birlikte cinsiyet rollerine yönelik geleneksel Hristiyanlık yaklaşımı, Reformasyon sürecinde de muhafazakâr karakterini korumuş, erkek egemen anlayış devam etmiş ve kadının ikincil konumu değişmemiştir (Parrinder 2003: 325).

İslam, Yahudi ve Hristiyan geleneğindeki değersizleştirilmiş, günahla/günaha meyille özdeşleştirilmiş kadın imgesini reddetmiş, ilk günah inancını eleştirerek ortak sorumluluk anlayışını vurgulamış, kadını da erkeği de eşrefi mahlukat olarak tavsif etmiştir (Özdeş 2005: 86; Yapıcı 2016: 72). Bu minvalde her ne kadar toplumsal uygulamalarda birtakım farklılıklar arz etse de İslam'ın yaratılış açısından kadın ve erkek arasında ontolojik bir ayrım yapmaması, dinî sorumluluk açısından kadın-erkek eşitliğini vurgulaması gibi noktalardan hareketle kadının da erkek gibi sosyal ve dinî sorumluluğa sahip olduğu ayet ve hadisler örnek getirilerek temellendirilmiştir (Albayrak 2019: 398-401). Bunun yanı sıra kadınların sosyal, siyasal, ilmî ve kültürel alanlarda etkin bir şekilde yer aldığına işaret edilmiş, İslam medeniyetinin gelişimine çok boyutlu katkılarda bulundukları belirtilmiştir (Albayrak 2016: 419).

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın cinsiyet rollerine bakış açısındaki farklılığa rağmen her üç dinin kutsal metinlerinde eşcinsel ilişki yasaklanmıştır. Nitekim Tevrat'ın Tekvin bölümünde insanın kadın ve erkek olarak iki cins şeklinde yaratıldığı ve bu sayede çoğalabilecekleri ifade edilmiş, özünde Tanrı tarafından onaylanan doğal cinsiyetin ve doğal cinselliğin sınırları çizilmiştir (Yaratılış 1/27-28). Bu minvalde Tevrat'ın Tekvin bölümünde Lut kavminin eşcinsel ilişkiyi zorbalıkla icra etmesi ve kamusallaştırması neticesinde helak edildikleri detaylı bir şekilde anlatılmaktadır (Ölmez 2021: 39; Yaratılış 19/1-23). Hristiyanlıkta da eşcinsel ilişki doğal kabul edilmemiş, her ne kadar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinde açıkça yasaklanmamış olsa da Yeni Ahit içerisinde yer alan Pavlus'un Romalılara mektubunda sapıklık olarak işaretlenmiştir (Ölmez 2021: 51; Romalılar 1/26-27).

Yahudilikte ve Hristiyanlıkta olduğu gibi eşcinsellik İslam'da da yasaklanmıştır. Doğal ve meşru ilişkinin kadın-erkek cinsleri arasında gerçekleşen ilişki olduğu Kur'an'da belirtilmiş, bunun dışında gerçekleşecek olan eşcinsel ilişkilerin yasaklandığı ifade edilmiştir (Ankebut 29/29; Neml 27/54-55; Ölmez 2021: 73). Bu minvalde, geleneksel toplumların eşcinselliğe yaklaşımını kutsal metinlerin hükümleri belirlemiş, bu toplumlarda eşcinsellik meşru kabul edilen bir cinsel eylem statüsüne sahip olmamıştır. Bunun yanı sıra eşcinsel fiil, tarihte geleneksel toplumlar içerisinde görülmüş olsa da çoğunlukla norm dışı sayılmış, genel kabul olarak benimsenmemiş ve anormal kategorisinde değerlendirilmiştir (Albayrak 2023: 33).

1.2. Geleneksel Toplum Sonrası Cinsiyet Tartışmaları

Geleneksel toplumlarda din, cinsiyetle ilişkili hususlar da dahil olmak üzere sosyal hayatı belirlemede birincil faktör olmuş; ancak Rönesans ve Aydınlanma ile dinin otoritesi sarsılmaya başlamış, bu sarsıntı, modern toplumların ortaya çıkışıyla daha da şiddetlenerek geleneksel olanın büyük ölçüde yıkılmasına yol açmıştır. Modernitenin pozitivist sabite fikri cinsiyetin ikili yapısını tahkim ederken, bireysel özgürlüğe ve seküler yaşam tarzına doğru yönlendirici etkisiyle cinselliğin serbestçe yaşanmasına giden yolu açmış; bu minvalde cinsellik, geleneğin çizdiği sınırların dışına çıkarılmıştır. Hakikatin ve sabitelerin eleştirisiyle nitelendirilen postmodern dönemde cinsiyetin verili olduğu ve iki türe dayandığı görüşü tartışmaya açılmış, cinsiyetin akışkan bir fenomen olduğu iddiasına dair felsefî

zemin bu dönemde oluşturulmuştur. Bu sebeple, Rönesans ve Aydınlanma'ya kısaca temas edilmesi modern dönemin anlaşılması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, modern ve postmodern cinsiyet tartışmalarının ele alınması da eşcinsel ve LGBTQ+ aktivizmini hazırlayan toplumsal süreçlerin anlaşılması bakımından elzemdir.

1.2.1. Rönesans ve Aydınlanma'da Cinsiyet Tartışmaları

Rönesans Avrupası'nda cinsiyet ve erkek-kadın rolleri olgusuna yaklaşımda geleneksel Batı toplumlarındakinden farklı bir tablo söz konusu değildir. Hümanist felsefenin etkisiyle sanatın yükselişe geçtiği ve yeni bakış açılarının söz konusu olduğu bu dönemde kadın, eğitim kurumlarından, felsefî ameliyelerden ve sanatla iştigal etmekten engellenmiş, dini içerikli olmayan yazılarının yayınlanmasına müsaade edilmemiştir (Wiesner-Hanks 2023:197-204). Öte yandan hayvanlarla ilişki ve eşcinsellik gibi norm dışı cinselliklere karşı oldukça sert cezalar verilmiştir (Corbin, Courtine, Vigarello 2008: 171-178). Halk arasında bir alt cinsel kültür olarak işaretlenen eşcinsellik, gizli kaldığı ve kamusallaşmadığı sürece dikkate alınmamış, yer yer göz yumulmuştur. Ancak eşcinselliğin yaygınlaşması ve doğal düzeni bozmaya başlaması gibi durumlar, aileye, evliliğe ve neslin devamlılığına bir tehdit olarak görülüp yönetimler tarafından sert tedbirlerle önlenmeye çalışılmıştır (Corbin, Courtine, Vigarello 2008: 173). Bu dönemde eşcinsellik kınama, sürgün edilme, dövülme ve idam edilip yakılma gibi cezalarla karşı karşıya kalmıştır (Corbin, Courtine, Vigarello 2008: 178). Rönesans her ne kadar hümanist perspektifin ve bireysel özgürlüğün doğuşu olarak nitelendirilse de gerek toplumsal cinsiyet rollerinde gerekse heteroseksüel cinsiyet dışındaki cinsel yönelimler konusunda geleneksel bakış açısı büyük ölçüde geçerli olmaya devam etmiştir (Mondimore 1999: 56).

Aydınlanmada kadının tanımlanması için büyük çaba sarf edilmiş, kadın ile erkek arasındaki fark "doğallık" ile açıklanmış ve bu farklılığın kaçınılmazlığı iddia edilmiştir (Outram 2007: 102). Bu dönemde yapılan cinsiyet tartışmaları, dinî karakterinden uzaklaştırılarak genellikle "doğa" kavramıyla ilişkili olarak yürütülmüştür. Bu minvalde doğaya yakın olmak olumlanmış, kadın fıtratının özellikle doğum yapabilme gibi özellikleri dikkate alınarak kadının doğaya yakınlığı üzerinde durulmuştur. Her ne kadar Voltaire, Montesque ve Diderot gibi düşünürler kadın haklarıyla ilgili pozitif görüşlere sahip olsa da kadının ikincil konumu Aydınlanma dönemi düşünürlerinin ilgilendiği bir konu olmamış ve bu minvalde kadının geleneksel anlamı ve rolleri Aydınlanma döneminde de varlığını sürdürmüştür (Bayoğlu Kına 2023: 122). Ancak bu konumlandırış dinî argümanlardan ziyade gelişen tıbbî bilginin etkisiyle gittikçe belirginleşen kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan hareketle temellendirilmiştir. Bu dönemde feminist literatürün öncü eserlerinden Mary Wollstonecraft tarafından yazılan "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (A Vindication of the Rights of Women)" isimli eserde, kadınlara eğitim haklarının verilmesi savunulmuş ve ikincil bir konuma yerleştirilen kadınların bu durumu eleştirilmiştir (Wollstonecraft 2020: 9-10, 120-121; Yalçın 2024: 65). Bu eserde Wollstonecraft, Rousseau örneğinde olduğu gibi kadınların resmî eğitim almaması gerektiğini savunan Aydınlanma

düşünürlerine eleştiriler yöneltmiş, kadınların mevcut durumunun doğalarından değil; akla erişimlerinin engellenmesinden kaynaklandığını belirtmiş ve toplumsal ilerleme için kadın eğitimini gerekli görmüştür (Bayoğlu Kına 2023: 124, 130). Bunun yanı sıra Wollstonecraft, Aydınlanmanın rasyonel bir varlık olarak insan idealinin kadınlar bağlamında karşılık bulmamasını eleştirmiş, aklın ve erdemin yalnızca erkeklere özgü olup olmadığını sorunsallaştırarak; Aydınlanmanın çelişkilerini göstermiştir (Outram 2007: 102-104).

Öte yandan bu dönemde bazı aristokrat veya saraya yakın burjuva sınıfından kadınlar, Aydınlanmaya edebî alanlarda çoğunlukla müsteâr yahut erkek isimleriyle verdikleri eserlerle ve düşünce insanlarının fikirlerini geliştirmelerine imkân tanıyan *salon*lar vasıtasıyla katkı sunmuştur. Bu salonlarda Aydınlanma düşünürlerinin fikirlerini tartışabilmeleri ve kıymetlendirebilmeleri adına bir kamusal alan oluşturulmasının yanı sıra aydınların maişet temini de yine salonlar vasıtasıyla sağlanmıştır (Bayoğlu Kına 2023: 132-133; Çiğdem 1997: 32; Outram 2007: 113). Bununla birlikte bu dönemde gizli bir şekilde ortaya çıkan homoseksüel kulüplerde birtakım ritüeller homoseksüel kimliğin işaretleri olarak belirmiş, Fransa ve Avrupa'da eşcinsellik, bazı kültürlü elitler arasında normal kabul edilmeye başlamış, genel itibarıyla da açığa çıkmadığı ve kamusal tepkiye yol açmadığı sürece bir alt kültür olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Corbin, Courtine, Vigarello 2008: 177).

1.2.2. Modern Dönem ve Cinsiyet Tartışmaları

Modernite, Aydınlanma süreciyle birlikte Batı'da kullanılmaya başlanmış olsa da kavramın kökleri Rönesans ve Reform süreçlerine, hatta kapitalizmin çekirdeği konumunda bulunan Batı'nın büyük coğrafi keşiflerine kadar uzanmaktadır (Kurt 2018: 236). Bununla birlikte modernitenin toplumsallıkla ilişki boyutu ise Batı'da yaşanan zihinsel dönüşümlerin ürettiği yeni bir yaşam tarzına işaret etmektedir (Coşkun 2021: 125; Demir, Acar 1992: 251).

Modern bilince göre siyasal, ekonomik, dinî ve kültürel yapılar, aklın ve bilimin rehberliğinde geleneksel olandan gittikçe farklılaşarak yeniden inşa edilmiştir. Başka bir deyişle modern olan geleneksel olandan kesin bir kopuşu temsil etmektedir (Giddens 1996: 4; Karaarslan 2022: 21; Jenks 2012: 492). Sanayi toplumu olarak da ifade edilen modern toplumda, neredeyse bütün geleneksel sosyal kurumlar modern bir anlayışla yeniden tesis edilmiştir. Kapitalizm, modern sanayi toplumlarının meydana gelmesine yol açtığı gibi tüketim toplumunun ortaya çıkmasında da başat faktör olmuştur. Öyle ki toplumlar tüketim kültürünün etkisiyle yeni tutum ve davranışlar geliştirmiştir. Bu tutum ve davranışlar moda akımlarının takibinden bedene dönük tercihlere kadar yönlendirici olmuştur (Bilton vd. 2009: 29).

Modern bilincin seküler zihinle yeniden yapılandırdığı alanların en önemlilerinden birisi de cinsiyet ve cinsellikle ilişkili hususlardır. Cinsiyetin tanımı ve cinsiyet rollerinin hangi temellere göre belirleneceği gibi hususlar modern dönem cinsiyet tartışmalarının başat problemlerindendir. Geleneksel

düzende kutsalla ilişkilendirilerek tanımlanan beden ve cinsiyet, modern zihin tarafından tıp, bilim ve rasyonalite ile belirlenmiştir (Chanter 2019: 83; Okumuş 2009: 7). Yukarıda ifade edildiği gibi geleneksel toplumlarda var olan eşitsiz ve adaletsiz cinsiyet normları, modern bilinç tarafından seküler bir temellendirmeyle varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda kadınların modern toplumlarda sahip oldukları cinsiyet rolleriyle ilgili tartışmalar, feminist hareketin haklar mücadelesiyle somutlaşmıştır.

1.2.2.1. Feminist Hareket ve Cinsiyet Tartışmaları

Aydınlanmayla birlikte hak, adalet, özgürlük ve eşitlik gibi değerlerin egemen sınıflar dışındaki kesimlere söylemsel zemin oluşturmasıyla birlikte geleneksel dönemde tahkim edilmiş makbul kadınlık olgusuna da itirazlar yükselmiştir. Bu minvalde, Batı toplumlarında kadın hakları hareketleri olarak temayüz eden feminizm, zamanla dünyanın birçok yerinde varlık göstermiş, kadınların dezavantajlı konumda yer aldıkları konularda haklar mücadelesine girmiştir.

Siyasal devrimlerle dönüşen toplumlarda kadınların siyasi haklardan mahrum edilmesi 19. Yüzyılda kadın hakları hareketlerini tetiklemiştir. Bu minvalde kadın hakları hareketleri sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan birçok toplumsal soruna ve siyasi eşitlik söylemine karşılık meydana gelen kitle hareketlerinden birisi olmuştur (Wiesner-Hanks 2023: 258) 20. yüzyılın başında ABD ve Büyük Britanya'da kadınların oy hakları konusunda faaliyet yürüten süfrajet kampanyası, Kadınlara Oy Hakkı (Women Suffrage Assocation) ve Kadınların Sosyal ve Politik Birliği (Women Social and Political Union) gibi hareketler, farklı stratejiler izleyerek siyasal ve sosyal alanlardaki eşitsizliklerle mücadele etmiştir (Wiesner-Hanks 2023: 258). Ayrıca mezkûr organizasyonların yanı sıra diğer kadın hakları hareketlerinin birbirleriyle kurdukları diyalog neticesinde uluslararası feminist hareket ortaya çıkmıştır.

Feminizm terimi ilk olarak 1880'lerde Fransız kadın hakları aktivistleri ve Fransız süfrajet Hubertine Auclert tarafından kullanılmış, daha sonra terim hızla Batı dünyasındaki kadın hakları hareketleri tarafından kabul görmüştür (Gerhard 2020: 8). Feminizm terimi birçok disiplinin araştırma sahasına giren çok boyutlu ve çok katmanlı bir karaktere sahip olması sebebiyle terimin üzerinde anlaşma sağlanmış tek bir tanımından söz etmek mümkün olmamıştır. Bununla birlikte terimin, genel olarak kadınların modern dönemde girdikleri siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlardaki haklar mücadelesinin bir ifadesi olduğunu söylemek mümkündür (Gerhard 2020: 7). Öte yandan feminizm, ortaya çıktığı andan günümüze değin değişen koşullara bağlı olarak farklı söylemsel ve eylemsel görünümler arz etmiş, bu farklılaşan görünümler neticesinde feminizm, dalgalar halinde kategorize edilip tartışılmıştır.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında belirginleşip 1960'lara kadar devam eden birinci dalga feminist hareketin başlangıç noktasını Marry Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" (Vindication of the Rights of Women) adlı eserde çerçevesi çizilen talepler oluşturmuştur (Taş 2016: 167). Sanayileşmeyle birlikte iş gücüne dahil olan kadın emeği, erkeklere nazaran daha düşük ücretlere

tabi tutulmuş ve iş güvencesi konusunda dezavantajlı bir konumda yer almıştır. Bu tür eşitliksizlikler ve adaletsizlikler karşısında filizlenen feminist hareket ilk olarak siyasal haklar bağlamında oy kullanma hakkını gündeme almış, daha çok sosyal ve ekonomik alanlarda erkeklere tanınan hakların kadınlar için de geçerli olması yönünde söylem geliştirmiştir (Doğan 2008: 33). Bu noktada feminizmin talepleri, erkeklerin sahip olduğu hakları merkeze alarak gerçekleşmiştir. Oy hakkı talepleri birçok yerde sınıfsal ve ırksal üstünlük temelinde ortaya konmuş, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde oy hakkı mezkûr söylem neticesinde orta ve üst sınıf beyaz kadınlar özelinde elde edilmiştir. Oy hakkının yaygınlaşması ise 20. yüzyıl boyunca devam etmiş, II. Dünya Savaşı sonrasında Afrika ve Asya devletlerinin çoğunun kurucu anayasasında kadınların oy hakkı anayasal güvence altına alınmıştır (Wiesner-Hanks 2023: 261). Birinci dalga feminizm her ne kadar ataerkil sosyal düzenin neticesi olarak ortaya çıkan kadının ikincil konumunu eleştiriye açıp eşitlik ve adalet söylemi geliştirmiş olsa da beyaz orta ve üst sınıf kadınlara yönelik bir hareket olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Şerbetçi 2013: 20).

1960'larda kadınların güvenli bir şekilde doğum yapabilmelerine imkân tanıyan teknolojik gelişmelere rağmen kadınlar, bu teknolojilere erişim noktasında zorluklar yaşamıştır. Bu minvalde kadınlar, anılan teknolojilere bütün kadınların erişimi ve mevcut kısıtlayıcı uygulamaların kaldırılması için bir mücadele başlatmış, bu durumun müsebbibi olarak ataerkil toplumsal düzen görülmüş, (Taş 2016: 170) erkek ve kadın arasındaki farklılıkların asıl kaynağının toplum tarafından inşa edilen cinsiyet rolleri olduğu dile getirilerek toplumsal cinsiyete işaret edilmiştir (Ritzer, Stepnisky 2014: 449).

İkinci dalga feminizm olarak işaretlenen dönemde, feminist söylemin teorik zemininin oluşmasında *İkinci Cins* (The Second Sex) kitabının yazarı Simon de Beauvior etkili olmuştur. Beauvior, "kadın doğulmaz; olunur", "kadınların özgürlükleri karınlarından başlayacaktır" gibi sözleriyle kadın bedeni üzerindeki denetimin eleştirisine toplumsal cinsiyet vurgusuyla birlikte zemin hazırlamıştır (Saygılıgil t.y.: 198). Bu noktada ikinci dalga feminizmle birlikte siyasetten ekonomiye, sosyal hayattan bilimsel faaliyetlere varıncaya kadar her alanda erkeklerle eşit haklara sahip özgür ve güçlü kadın modelinin oluşturulması adına gayret edilmiştir. Diğer bir deyişle ikinci dalga feminizm, biyolojik farklılıkları kabul etmekle birlikte cinsiyet rollerinin geleneksel dönemde teolojik; Aydınlanmayla birlikte ise salt biyolojik gerçekliğin dikkate alındığı erken modern dönem cinsiyet rollerine itiraz etmiş, kadınların da erkekler gibi sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda varlık gösterebileceğini savunmuştur. Erkek hegemonyasının kadın bedeni üzerinde kurduğu tahakküm eleştirilmiş, kürtaj hakkı ve boşanma süreçlerinde kadının söz sahibi olamaması gibi hususlar gündeme getirilmiş, yoğun mücadeleler sonucunda ilk olarak 1920'de Rusya'da daha sonra 1967'de İngiltere'de, 1973'te ABD'de, 1975'te Fransa'da ve 1983'te Türkiye'de doğum kontrol uygulaması yasallaşmıştır. Bu dönemde Radikal feminizm tarafından üretilen ve feministler arasında önemli bir bütünleşme aracı olan "kız kardeşlik" uygulaması, kişisel deneyimin grup üyeleriyle paylaşılarak grup bilincinin yükseltilmesinde işe koşulmuş ve zaman içinde kurumsallaşmış (Çelikkol 2022: 48-49; Taş 2016: 170), anılan durum "kişisel olan politiktir" ifadesiyle sloganlaştırılmıştır (Karadağ 2012: 94). Bunun yanı sıra ikinci dalga

feminizmin söylemi, kadın üzerinde yoğunlaşmış, erkek cinsiyeti öteki olarak işaretlenmiştir. Öte yandan ikinci dalga feminizm, kadınların erkeklerden farklı olduğu temel savı üzerinden hareket etmesi, kadınlar arasındaki statü, sınıf, etnik ve dini vb. farklılıklara odaklanmaması sebebiyle siyahî feministler ve üçüncü dünya feministleri tarafından eleştirilmiş, bu tartışmalar üçüncü dalga feminizmi teorik olarak beslemiştir (Avcil 2020: 1300; Çelikkol 2022: 38).

1980'lı yıllarda postmodernizmden etkilenerek ortaya çıkan üçüncü dalga feminizmde kadına şiddet, cinsellik ve kadının statüsünün güçlendirilmesi gibi hususlar merkezileşen konular olmuştur (Çelikkol 2022: 38; Özdemir-Aydemir 2019: 264; Taş 2016: 171). Bu dalgada tartışmalar erkeklerle değil; kadınların kendi arasındaki farklılıklar merkezinde yoğunlaşmıştır. Öte yandan, yeni tartışmalar içerisinde farklılık vurgusuna katkıları bağlamında kuir kuram da üçüncü dalga feminizm çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu minvalde Judith Butler öncülüğündeki kuir kuram, 1990'lardan itibaren feminist ve LGBT çalışmaları alanlarında ortaya çıkan cinsiyet sınıflandırmalarını üreten ve yeniden yorumlayan teori, şeklinde tavsif edilmektedir (Avcil 2020: 1301).

Postmodernist düşünürlerden ve postyapısalcılıktan oldukça etkilenen üçüncü dalga feminizmden sonraki dördüncü dalga feminizm ise, teknolojinin gelişip, dijital mecraların arttığı bir dönemde feminist organizasyonların sosyal medya ve internet blogları üzerinden örgütlenip çalışmalarını bu yolla yürüttüğü bir döneme işaret etmektedir (Özdemir, Aydemir 2019: 264). Çevrimiçi aktivizm olarak da anılan dijital feminizm, farkındalıkla birlikte bilgiyi yaymak için yeni araçlar ve taktikler geliştirmiş, Facebook, Tumblr, Twitter ve Instagram gibi dijital mecralar vasıtasıyla kitleleri aktivizme dahil etmişlerdir (Gedik 2020: 125-126).

Düşünsel, siyasal ve sosyal devrimlerle birlikte ortaya çıkan özgürlükçü ortamın bir sonucu olarak kadınların sosyal hayattaki eşitsiz ve adaletsiz konumlarına yönelik eleştirileriyle temayüz eden feminist hareket, zamanla toplumsal yaşamın bütün boyutlarında haklar mücadelesi veren küresel bir harekete dönüşmüştür. 1980'lerden itibaren ise postyapısalcılığın, postmodernitenin ve kuir kuramın etkisiyle birlikte ilk iki feminist dalga tarafından standartlaştırılmış kadın problemleri eleştirilmiş, bu bağlamda üçüncü dalgayla birlikte feminizm, erkeklerle yürütülen tartışmalardan ziyade lezbiyenlik de dahil kadınların kendi arasındaki farklılıklara odaklanan yeni bir tartışma zemini oluşturmuştur. Dördüncü dalga olarak isimlendirilen dijital feminizm ise postmodern toplumun etkilerini taşıyan ve faaliyet alanını dijital mecralara doğru genişleterek gelişen teknolojiyle bütünleşmiş dijital aktivist bir akım olmuştur.

1.3. Postmodern Dönem ve Cinsiyet Tartışmaları

Üçüncü dalga feminizmin içerisinde olgunlaştığı postmodern dönemde modernite, yeni toplumsal düzende aklın ve bilimin rehberliğinde gerçekleştirmeyi vadettiği "yeryüzü cenneti"nin ve çizgisel bir gelişim süreci olarak tasvir ettiği ilerleme fikrinin bir sonucu olarak ortaya çıkardığı çok boyutlu ve çok

katmanlı olumsuz sonuçlar sebebiyle eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Yaşanan iki büyük dünya savaşı, nükleer tehdit, küresel ısınma, kapitalizmin ürettiği sınıfsal yapının toplumsal eşitsizliğe yol açması ve eşitsizlikleri derinleştirmesi, pandemiler, çevresel tehditlerin yerellikten çıkıp küreselleşmesi ve daha birçok sosyal, siyasal, ekonomik vb. olgu, modernitenin vadettiği her yönüyle mükemmelleş(tiril)miş toplum ve dünya idealinin gerçeklikle çeliştiğini göstermiştir. Bahse konu fenomenleri eleştirel bir yorumla sosyal bilimlerin gündemine taşıyan Jean Baudrillard gibi sosyal bilimciler, yaşadığımız dünyanın modern bir dünya olmaktan uzak olup esasında post-modern bir dünya olduğu iddiasıyla yeni bir felsefî ve sosyolojik tartışmanın zeminini hazırlamıştır (Bogard'dan akt. Ritzer, Stepnisky 2014: 637; Slattery 2014: 448). Bu minvalde modernitenin ontolojik belirlenimleri olan kadın-erkek, ruh-beden, normal-anormal ve somut-soyut gibi dikotomiler, Foucault, Baudrillard Lyotard ve Derrida gibi postyapısalcı ve postmodernist düşünürler tarafından güçlü bir şekilde eleştirilmiştir (Küçük 2000: 10). Sabitelerin, normatif düzenlerin ve hakikat söyleminin temelleri sorgulanmış, cinsiyetle ilişkili konular da dahil olmak üzere sosyal düzenin normatif yapısı yapı söküme uğratılmıştır.

Postmodern dönemin toplumsal özelliklerinin bir sonucu olarak çok çeşitli cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelim tercihleri söz konusudur. Bu noktada postmodern toplumun öznesi, sabit bir kimlik yerine farklı kültür-medeniyet kodlarına ait unsurları çoklu bir kimlik anlayışıyla bir araya getirerek hakikat karşısında bağımsız ve çoğulcu bir karakter arz etmektedir. Üst anlatıların postmodern özne için anlamsız olması (Lyotard 1997: 8) sebebiyle, hakikatin belirleyicisi, gelenek, kutsal yahut bilim değil (Güven 2015: 267); bizatihi postmodern öznenin kendisi olmaktadır. Bu bağlamda, postmodern özne tercihlerini oldukça çeşitli değer sistemlerine dahil olan sınırsız seçim yapabileceği seçenekler içerisinden özgürce gerçekleştirebilmektedir. Bu husus gündelik yaşamın bütün boyutlarında kendisini gösterdiği gibi cinsiyetle ilişki meselelerde de geçerli olmaktadır (Güven 2015: 277; Yalçi 2022: 182-183).

Konunun cinsiyet tartışmaları açısından dikkate değer yönünü akıl hastalığı olarak kabul edilen delilik ve 1990'lara kadar ruhsal bir bozukluk olarak tanımlanan eşcinsellik konularında normatif dönüşümler adına felsefî temellendirmeler yapan Fransız düşünür Michel Foucault'nun, akışkan kimlik yaklaşımıyla, cinsiyetin akışkan olduğu fikrini savunan ve kuir kuramın öncü isimlerinden olan Amerikalı felsefeci Judith Butler'ın ve özellikle eşcinsellikle ilgili meşrulaştırıcı görüşleri bağlamında Eve Kosofsky Sedgwick'in etkileri oluşturmaktadır. Cinselliğin normatif düzenini bilgi, güç ve cinselliğin disipline edilmesi düzleminde analiz eden Foucault, iktidarların daha yönetilebilir toplumlar için insan cinselliğini disipline ederek beden üzerinde tahakküm kurduğunu ve bu bağlamda normal olan ile anormal olanı belirlediğini ifade etmektedir (Albayrak 2023: 33; Chanter 2019: 83-84; Foucault 2007: 108-109; Rahman 2020: 29). Foucault'ya göre modern dönemlere kadar norm dışı sayılmayan eşcinsellik, iktidarların halk üzerindeki denetimini sağlamak amacıyla norm dışına itilmiştir. Butler ise

hem cinsiyetin hem de toplumsal cinsiyetin sabit bir fenomen olmadığını, doğal bir nedenden değil; tekrarlana gelen (performe edilen) cinsel eylemler nedeniyle sabit bir görünüm arz ettiğini iddia etmektedir (Butler 2008: 20; Ritzer, Stepnisky 2014: 665-666). Bu minvalde cinsiyet, Butler'ın yorumuna göre akışkan olmakta, herhangi bir sabit cinsiyetten ve cinsel yönelimden söz edilememektedir. Butler'dan sonra homoseksüellik ve heteroseksüellik hakkındaki söylemsel analizleri neticesinde Sedgwick, doğal cinsiyetin yapı söküme uğratılmasında etkili olmuştur (Thiel 2020: 140). Foucault'un normatif cinselliğe yönelik yapı sökümcü tutumu, Butler'ın sabit cinsiyet kimliklerine karşı akışkanlık iddiası ve Kosofsky'nin doğal cinsiyete yönelik söylemsel analizleri ise heteroseksüel cinsiyetin/cinsel yönelimin tartışılmasına sebep olmuş, LGBTQ+ hareketin cinsiyetle ilişkili söylemlerini beslemiştir.

Kadın hakları hareketinin yanı sıra modern cinsiyet tartışmalarının en önemli başlıklarından birisi de 1968 gençlik hareketlerinin etkili olduğu yıllarda ortaya çıkan ve zamanla küresel LGBTQ+ aktivizmine dönüşen eşcinsel harekettir. Bu minvalde, öncelikle eşcinsel hareketin ortaya çıkışını ele alacağız. Ardından sosyopolitik gelişmeler ışığında eşcinsel hareketin küresel LGBTQ+ aktivizmine evrilişini inceleyeceğiz.

1.3.1. LGBTQ+ Aktivizmi ve Cinsiyet Tartışmaları

1.3.1.1. LGBTQ+ Hareketin Ortaya Çıkışı: Sosyopolitik Arka Plan

Modern dönemde yoğun bir siyasal, sosyal ve kültürel tartışma konusu olan eşcinsellik, 19. yüzyılın sonlarından itibaren haklar talebiyle görünür olmaya başlamıştır. Tarihsel süreçte neredeyse bütün toplumlarda varlığı kabul edilen eşcinsel ilişki, zamanla bir kimlik hareketine dönüşerek politik bir aktivizme evrilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası ise kimlik ve yaşam tarzı temelinde dünyanın çeşitli yerlerinde görülen kitle hareketleriyle (Erdoğan, Köten 2014: 93) birlikte eşcinsellik zamanla biseksüelliği, transseksüelliği ve kuiri de kapsayan norm koyucu politik bir aktivizme dönüşmüştür.

1897 yılında Magnus Hirschfeld tarafından Almanya'da kurulan *Institut für Sexualwissenschaft*, ilk eşcinsel organizasyondur (Rayside 2020: 45). 1924 yılında ise Amerika'da *The Society for Human Rights,* Henry Gerber tarafından kurulmuş, aynı zamanda bu yapı, eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması için uzun süre mücadele etmiştir (Tabitha 2019: 19). Buna benzer organizasyonlar o dönem için eşcinselliğin suç sayıldığı Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde görülmüştür. Eşcinselliğin görünürlüğünün artırılarak kamusallaşmasında ise 1950'li yıllarda kurulan *Mattachine Society* ve Phyllis Lyon ve Del Mart'in tarafından kurulan *Daughters of Bilitis San Fransisco* isimli eşcinsel aktivist örgütler etkili olmuştur (Morris 2019: 4).

1940'lardan itibaren Alfred Kinsey ve Wilhelm Reich gibi isimlerin cinsellikle ilgili ortaya koyduğu çalışmaların sosyal etkileri sonucu ortaya çıkan serbest cinsellik akımının etkisiyle birlikte eşcinsellik

(Alex 2025; Morris 2019: 4), Batı toplumlarında özellikle dindar ve muhafazakâr çevrelerden gelen itirazlara rağmen zaman içerisinde normal kabul edilen bir cinselliğe dönüşmüştür.

1960'lı yıllar eşcinsel hareketin ivme kazandığı bir dönem olmuş, ilk eşcinsel Amerikan Kongre adayı Frank Kameny öncülüğünde *Mattachine* örgütü büyüme kaydetmiştir (Albayrak 2023: 36). Özellikle 1969 yılında Stonewall Inn.'de bulunan bir gey barına düzenlenen polis baskınına karşı başlatılan eylemlerden sonra geylere lezbiyenlerde katılmış, sonrasında Eşcinsel Kurtuluş Cephesi (*Gay Liberation Front*) kurulmasıyla birlikte ABD, Avrupa ve Latin Amerika'da kamusal alanda görünürlük artmış ve eşcinsel hakları ses getiren çalışmalarla savunulmuştur (Albayrak 2023: 36-37). Mezkûr aktivist çalışmalar sonucunda Uluslararası Psikiyatri Derneği (WPA) 1973'te, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise 1990'da eşcinselliği ruh hastalığı tanımlamasından çıkarmıştır (Tabitha 2019: 39; Eker 2024: 33).

1970'ler ve 80'ler Londra, New York ve Toronto gibi şehirlerde eşcinsel hareketin başlangıca göre daha kurumsal ve açıktan hareket ettiği yıllar olmuştur. Avrupalı kurumlarla geliştirilen iş birlikleri neticesinde eşcinsellik İrlanda, Kıbrıs ve Romanya gibi ülkelerde yasallaşmış, 1981'de Avrupa Konseyi eşit haklar kararı ile sembolik bir adım atmıştır (Rayside 2020: 66). Bu minvalde Kuzey İrlanda eşcinselliği suç kabul ettiğinde AİHM, bu adımı Avrupa İnsan Hakları sözleşmesine aykırı kabul etmiş, eşcinsellere karşı ayrımcılığı yasaklayan adımlar ise 1981'de Norveç'te, 1985'te de Fransa'da atılmıştır (Rayside 2020: 66). 1990'lı yıllara gelindiğinde trans haklarını dile getiren gruplar birçok Avrupa ülkesinde ortaya çıkmıştır (Ayoub-Paternotte 2020: 172).

ABD'de ve Avrupa ülkelerinde politik dönüşüm talepleri bağlamında, eşcinsel hareketin ajandasında eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine bağlı ötekileştirmenin ortadan kaldırılması ve eşcinsel evliliklerin yasal güvence altına alınması yer almış, aktivizmin politik mücadelesi bu yönde şekillenmiştir (Albayrak 2023: 38). Bu minvalde Danimarka 1989'da mevcut eşcinsel birliktelikleri meşrulaştırmış, takip eden süreçte Hollanda 2001'de tüm haklarla birlikte eşcinsel evlilikleri yasallaştırmış, 2017 sonuna kadar on beş (15) Avrupa Birliği ülkesi eşcinsel evliliği yasal güvence altına almıştır (Ayoub, Patternotte 2020: 170). 1996 yılında ABD'de Bill Clinton döneminde yürürlüğe giren "Evlilik Koruma Yasası" (Defense of Marriage Act) ile eşcinsel evlilikler yasaklanmış, 2003'e gelindiğinde ise Lawrence davası, konu özelinde insan hakları merkezli hukuki kararlar alınmasına yol açmış ve 2015 yılında eşcinsel evlilikler ülke genelinde serbest bırakılmıştır (Albayrak 2023: 38; Smith 2020: 160)

Eşcinsel hareketin küreselleşmesinde yerel örgütlerin yanı sıra ulus ötesi ve ulus üstü kurumlar etkili olmuştur. Bu minvalde BM, 1993 yılında *International Lesbian and Gay Association* (ILGA)[2]'a danışma

[2] ILGA, günümüzde 160 ülkede 1900 LGBTQ+ destekçisi veya örgütle LGBTQ+ haklarının tanınması, yaygınlaşması ve korunması adına politik bir iş birliği içerisindedir (ILGA World 2025).

statüsü vermiş, eşcinsel haklarının uluslararası kamuoyunda insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesinin önü açılmıştır. Takip eden yıllarda ise birçok eşcinsel ve LGBTQ+ örgüt, BM'den danışmanlık statüsü elde etmiştir. Bu ve benzeri adımlar, süreç içerisinde LGBTQ+ haklarını insan hakları ve özgürlükleri çerçevesine dahil ederek başta Batılı ülkeler olmak üzere Batı dışı ülkelerin gündemine getirmiştir.

Öte yandan, konvansiyonel ve yeni medyanın eşcinsel, transseksüel ve kuir karakterleri içeriklerinde görünür kılması, George Soros'un Açık Toplum Vakfı gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yardımları LGBTQ+ aktivizmini küresel bir aktivizm olma yolunda desteklemiştir. Siyasi arenada ise aktivizm, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenerek LGBTQ+ hakları konusunun ulus devletlerin politik öncelikleri arasına girmesinde ulus üstü kurumları arkasına almıştır. Yerel ve küresel ölçekte siyasal, ekonomik ve kültürel destekler, LGBTQ+ aktivizminin küresel bir politik aktivizme dönüşmesinde oldukça etkili olmuştur (Bal 2021: 118-119). Bu minvalde eşcinsel hakları talebiyle başlayan hareket doğal cinsiyete dayalı heteroseksüel toplumlarda norm dönüştürücü küresel bir politik aktivizme dönüşmüştür.

1.3.1.2. İnsan Hakları Söylemi ve Aktivizmin Küreselleşmesi

Aktivizmin küresel gündeme dahil olması BM gündemine girmesiyle eş anlı ilerlemiştir. Nitekim 2011'de dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Hillary Clinton BM'de yaptığı bir konuşmada "Eşcinsel hakları insan haklarıdır, insan hakları eşcinsel haklarıdır" diyerek eşcinsel haklarını insan hakları ile özdeş kabul etmiştir (Langlois 2020: 29). 2012'den itibaren BM çatısı altında devam eden 'Özgür ve Eşit' kampanyası, eşcinsellik meselesini haklar zemininde değerlendirmiş, bu süreçte BM İnsan Hakları Konseyi etkili olmuştur. Bunun yanı sıra 2016 yılında tanıtılan SOGI (*Sexual Orientation Gender Identity*), cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddetin önlenmesi konusunda uygulamaya konulmuştur (Albayrak 2023: 42). Bu minvalde, LGBTQ+ aktivizmi insan hakları ve özgürlükleri söylemini yoğun bir şekilde kullanmış, ulus devletlerden talep edilen eşcinsel evlilikler, eşcinsellerin evlat edinmesi ve cinsiyet değiştirme ameliyatlarının yasallaşması gibi talepler bu bağlamda gündeme getirilmiştir. Anılan söyleme dayalı politik aktivizmin sonucu olarak başta Hollanda, Kanada, Almanya ve İngiltere dahil olmak üzere otuz dokuz (39) ülkede eşcinsel evlilikler serbest bırakılırken otuz sekiz (38) ülkede eşcinsel çiftlerin evlat edinmesi mümkün olmuş ve prosedürlerdeki farklılıklara rağmen otuz bir (31) ülkede cinsiyet değiştirme ameliyatları onaylanmıştır (Equaldex 2025). Bu taleplere ulus ötesi kuruluşların istedikleri yönde cevap vermeyen devletler ise çeşitli şekillerde cezalandırılmıştır. Örneğin, Uganda 2014 yılında bir eşcinsellik karşıtı yasayı kabul ettiğinde Dünya Bankası Uganda'ya yapacağı 90 milyon dolarlık yardımı askıya almıştır (Rao 2015: 38). Öte yandan Macaristan'ın LGBTQ+ propagandasını TV programlarında, film ve içeriklerde yasaklaması ve Polonya Hükümeti'nin LGBTQ+ bireylerin bazı bölgelere girişini yasaklaması, 2021 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından temel hakları ihlal ettikleri gerekçesiyle kınanmış, aynı zamanda iki ülkeye soruşturma başlatılmıştır (BBC

News Türkçe 2025). Ulus üstü ve ulus ötesi kuruluşlar aracılığıyla LGBTQ+ hakları modernitenin bir göstereni haline gelmiş, ulus devletler üzerindeki emperyal hegemonyanın devamlılığını sağlayan bir araca dönüştürülmüştür (Albayrak 2023: 34, 46).

Eşcinsel hareketin ilk ortaya çıkışından günümüz politik küresel LGBTQ+ aktivizmine evrilmesi, onur yürüyüşleri, protestolar, basın-yayın faaliyetleri, eşcinsel karakterlerin kamuoyu görünürlük stratejileri bağlamında Hollywood gibi sinema endüstrisinde temsil edilmesinin yanı sıra BM gibi uluslararası kuruluşların, Açık Toplum Vakfı gibi fon sağlayıcıların yoğun destekleriyle gerçekleşmiştir. Bilim sahası önce eşcinselliğin hastalık kategorisinden çıkarılması adına araçsallaştırılmış, ardından cinsiyet hoşnutsuzluğu vakalarında onaylayıcı tıbbi ve psikolojik tavrın tek seçenek olması yönünde baskı araçları kullanılmıştır. Öte yandan homoseksüel varlığın kabulü hedefiyle çıkılan aktivist yol haritası, anılan desteklerle birlikte küresel bir norm hareketine evrilmiştir. Bu süreçte kamuoyu rıza süreçleri işletilmiş, ulus devletlerin LGBTQ+ normlarını kabul etmeleri adına politik baskı unsurları kullanılmıştır. Ancak LGBTQ+ hakları lehine işleyen bu süreç, çeşitli gerekçelerle eleştirilere konu olmuş, sivil ve kamusal çevrelerden güçlü itirazlar yükselmiştir.

1.3.2. LGBTQ+ Aktivizmine Yönelen İtirazlar

LGBTQ+ haklarının küresel ölçekte yaygınlaştırılmasında öncü devlet konumunda yer alan ABD'nin sıra Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde, anılan haklara daha ilk baştan reddedici tutum sergileyen Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Rusya ve bazı Latin Amerika ülkelerinde, Uganda ve Türkiye gibi dünyanın birçok ülkesinde LGBTQ+ aktivizmine yönelik gerek sivil toplumdan gerekse kamu otoritelerinden itirazlar son dönemde yükselişe geçmiştir. Anılan ülkelerin bir kısmında tepkiler sivil düzeyde kalırken Rusya, Uganda ve Macaristan gibi ülkelerde aktivizmin hak taleplerine karşı hukuki tedbirler alınmıştır.

LGBTQ+ haklarının yükselişe geçtiği ülkelerde kilise destekli organizasyonlar, muhafazakâr çevreler, sivil toplum kuruluşları ve sağ tandanslı siyasi gruplar doğal ailenin, dinî değerlerin, ulusal egemenliğin, çocukların, gençlerin ve kadınların korunması gibi gerekçelerle LGBTQ+ aktivizmine itirazlar yükseltmiştir. İtirazlar, gender ideoloji (Kuhar, Zobec 2017: 33), transgender ideoloji (Williams 2020: 2) yahut woke kültür (Blayney, Lostutter, Kilmer 2023: 25) temelinde şekillenmiş, bu minvalde anılan çevreler tarafından, LGBTQ+ aktivizminin gerek söylemlerinde gerekse eylemlerinde aileyi, dinî değerleri, doğal cinsiyet düzenini ve homomilliyetçilik temelinde ulusal egemenliği yıkmaya çalışan sömürgeci bir ajandaya hizmet ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, cinsiyet ayrımlarının ortadan kaldırılıp cinsiyetsizleştirilmiş transhümanist bir dünya tasarımı için LGBTQ+ aktivizminin araçsallaştırıldığına işaret edilmiştir.

Öte yandan, bilim çevreleri, eşcinsellik ve cinsiyet hoşnutsuzluğu (CH) gibi konularda LGBTQ+ hakları lehine sergiledikleri baskıcı tutumlar sebebiyle eleştirilmiş, bilimsel çalışmaların tek sesli politik

bir pozisyon alışa göre gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (Kuhar, Zobec 2017: 36). Aynı zamanda CH veya eşcinsel çekim gibi durumlarda onaylayıcı tutumun aksi yönünde herhangi bir tıbbi yahut psikolojik yöntemin, ötekileştirme/ayrımcılık yapma gibi ifadelerle etiketlendiği vurgulanmıştır.

LGBTQ+ haklarını küresel ölçekte tahkim etmek, geliştirmek ve korumak amacıyla LGBTQ+ aktivizmini siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda destekleyen ulus ötesi kuruluşların koruma kalkanı altındaki hâkim söylemin dışında görüş belirten yahut akademik yayın yapan bilim insanları iptal kültürü çerçevesinde itibarsızlaştırılmış, saha çalışmamızın bulgularıyla detaylı bir şekilde analiz edeceğimiz bu durum ise faşist bir yaklaşım olarak tavsif edilmiştir.

LGBTQ+ hakları konusunda günümüzde yoğun ve hararetli tartışmaların yaşandığı ABD'de Evanjeliklerin desteklediği Dindar Sağ (Religious Right) hareketi, 1970'lerden itibaren LGBTQ+ haklarına karşı faaliyetler yürütmek amacıyla organize olmuştur. Bu hareket, LGBTQ+ haklarının yanı sıra kürtaj, pornografi ve kamu eğitimi gibi hususları da gündemine almıştır. Religious Right, gey haklarını savunma misyonuyla kültürel görünürlüğü amaçlayan televizyon şovlarına, eşcinsel kimliğin ilan edildiği kutlamalara ve eşcinsel haklarını savunan okul müfredatlarına karşı çıkmıştır (Stone 2016: 460). Bunun yanı sıra hareketin LGBTQ+ haklarına karşı itirazları, çocukların, eşcinsel haklarını savunan okul müfredatlarından ve eşcinsel ebeveynlerden korunması bağlamında temellendirilmiştir (Stone 2016: 459-462). Nitekim hareket, ABD'de LGBTQ+ haklarının tanınmamasına yönelik birçok politik ve hukuki kararın alınmasını sağlamıştır (Stone 2016: 460). Bunun yanı sıra 1997 yılında ABD'de kurulan ve günümüzde Rusya başta olmak üzere birçok Avrupalı ülkede iş birlikleri ile aktif bir şekilde faaliyet yürüten Dünya Aile Kongresi (World Congress of Families), boşanma, doğum kontrol ve eşcinsel evlilik gibi konularda Hristiyan değerler temelinde pozisyon alan diğer bir LGBTQ+ karşıtı oluşumdur (Kalm, Meeuwisse 2020: 304). Bu hareket, doğal ailenin korunması adına LGBTQ+ aktivizmiyle mücadele etmekte, mücadele söylemini aile değerlerini ve çocukları koruma üzerine temellendirmektedir (Kalm, Meeuwisse 2020: 311, 331) Bu bağlamda ABD'deki Dini Sağ, Dünya Aile Kongresi ve Moral Majority (Albayrak 2023: 47) gibi LGBTQ+ aktivizmiyle itirazî bir mücadele içerisinde olan oluşumların çoğunlukla ortak temalar altında buluştukları ifade edilebilir.

LGBTQ+ aktivizmine karşı mücadelede önde gelen ülkelerden birisi olan Rusya'da aksiyon, geleneksel değerlerin korunması adına bizzat devlet tarafından alınmaktadır. Bu minvalde Rusya 2013'te eşcinsel propagandayı yasaklamış (Albayrak 2023: 47), 2024'te LGBTQ+ hareketi terör listesine almıştır (Anadolu Ajansı 2025). Rusya'nın ardından 2021'de Macaristan'da, 2023'te ise Uganda'da da eşcinselliği yasaklayan yasalar hayata geçirilmiştir. (Ayoub, Stoeckl 2024: 61). LGBTQ+ aktivizmine karşı atılan resmî adımların bir diğeri ise Polonya tarafından gerçekleştirilmiş, Polonya Hükümeti LGBTQ+'ların ülke genelinde girişlerinin yasaklandığı bölgeler ilan etmiş, bu tür adımlar din özgürlüğünü temin etmek adına atılmıştır (Ayoub, Stoeckl 2024: 61). ABD ve Rusya gibi ülkelerin dışında Brezilya, Şili, Meksika ve Peru gibi Latin Amerika ülkelerinde itirazlar, biyolojik cinsiyetin

inkârı, eşcinsel evlilikler, LGBTQ+ lehine inşa edilen bilimsel dogmalar ve çocuklar temelinde gelişmiştir (Albayrak 2023:48; Corrales 2020: 216). Bu ülkelerde devletten ziyade Evanjelikler ve Pentekostal Prostestanlar etkili olmuş, transgender ideolojinin cinsiyeti akışkanlaştırması ve LGBTQ+ konuları bağlamında siyasi gündeme nüfuz edilmiştir (Corrales 2020: 203). Verilen örneklerden hariç yine benzer gerekçelerden hareketle İtalya'da Başbakan George Meloni, Almanya'da Maximilian Krah ve Fransa'da Nicolas Bay gibi siyasiler LGBTQ+ haklarına karşı itiraz yükselten siyasi figürlerdendir (Ayoub, Stoeckl 2024: 65-66).

CH ve cinsiyet değiştirme ameliyatlarıyla ilgili aktivist sürece dair itirazlara ayrıca yer vermek gerekmektedir. Bu minvalde cinsiyet değişimi sürecinde biyolojik cinsiyetin yapı söküme uğratılıp sosyal bir inşa olduğu ön kabulüyle hareket edilmekte, bilimsel çalışmalar ve eğitim faaliyetleri politik bir mahiyet arz etmektedir. Bireyin biyolojik cinsiyeti ile kendisini ait hissettiği cinsiyet arasındaki karmaşayı tanımlamak için kullanılan 'gender idendity disorder' (cinsiyet kimliği bozukluğu) terimi tıpkı eşcinselliğin ruh hastalığı kategorisinden çıkarılmasındaki süreçte olduğu gibi trans bireylere yönelik ayrımcılığa ve damgalamaya neden olduğu gerekçesiyle 'gender dysphoria' (cinsiyet hoşnutsuzluğu) terimi ile yer değiştirmiştir (Az, Karaman 2023: 434; Zowie, Toze 2025). Öte yandan, medyada LGBTQ+'ya yönelik olumlayıcı içeriklerde büyük bir artış gözlenmiş; birçok ulus üstü ve ulus ötesi kuruluş insan haklarıyla eşitledikleri trans haklarının savunusunu yapmak ve LGBTQ+ görünürlüğünü artırmak adına çizgi filmlerden dijital mecralarda yayınlanan dizilere, okul müfredatlarından oyuncak tasarımlarına varıncaya kadar çocukların ve gençlerin trans kimliklerle özdeşim kurabilecekleri içerikler hazırlanmış; özellikle çocuklar transgender olmaya teşvik edilmiştir (Merter 2023: 105-129; Williams 2024: 50-51). Bu doğrultuda çocukların ve gençlerin trans ve kuir ifadeleriyle tanımlanmasını mümkün kılacak kavramlar üretilmekte (HRC 2025; UN 2025; Eva's Newsletter 2025), çocukların ve ergenlerin 'onaylayıcı terapi' adı altında cinsiyet geçiş ameliyatı sürecine hazırlandıkları ifade edilmektedir (Bayraktar 2022: 200). Öte yandan, çocukların ve ergenlerin cinsiyet karmaşası yaşadıkları durumda ebeveyn müdahalesi de uygun görülmemekte, bazı ülkelerde çocukların ve gençlerin ebeveynleriyle bu hususta iletişim kurmaları dahi yasaklanmaktadır (Euronews 2025).

Konunun bilimsel, politik ve aktivist boyutunun yanı sıra ekonomik boyutuyla ilişkili eleştiriler de söz konusudur. Cinsiyet değişimi sürecinde gerek duyulan yoğun medikal bakım sürecinde kullanılacak ilaçların dinamik bir sektör oluşturduğu görülmektedir. Tıbbi giderlerin yanı sıra LGBTQ+ bireylerin çok çeşitli kalemlerdeki milyarlarca dolarlık harcamaları, LGBTQ+ ile kapitalizm arasındaki ilişkinin boyutlarının irdelenmesine sebep olmuş, bu minvalde 'pembe kapitalizm' kavramı ortaya konulmuştur (Negiz, Acar, Yaman 2023: 168-169).

Geleneksel ve dinî değerlerin, ailenin, toplumun ve çocukların LGBTQ+ aktivizmine karşı korunması gibi hususların, LGBTQ+ aktivizmine karşı verilen küresel ölçekteki mücadelelerde anılan

figürlerin ve organizasyonların merkeze aldıkları konular olduğu ifade edilebilir. Bunun dışında ulusal egemenlik, düşünce özgürlüğü, özellikle trans haklarıyla mücadele bağlamında kadın haklarının korunması[3] ve cinsiyetsizleştirme politikalarının önüne geçilmesi gibi hususların LGBTQ+ aktivizmiyle mücadelede temel gerekçeler olduğu görülmektedir. Bu minvalde, konunun güncel tartışmalar ekseninde detaylı analizi, çalışmamızın saha bulgularının incelendiği bölümde gerçekleştirilmiştir.

1.4. Doğal Cinsiyet Tartışmaları

Cinsiyeti ve cinsiyet rollerini etkileyen yapıların neler olduğu üzerine yürütülen tartışmalar, bazı kategoriler özelinde gerçekleştirilmektedir. Cinsiyetin biyolojik özelliklerini temel alan yaklaşımlar genellikle özcülük, doğalcılık yahut biyolojik cinsiyetçilik gibi terimlerle ifade edilirken tarihsel, toplumsal ve kültürel şartların etkilerini öne çıkaran yaklaşımlar ise toplumsal cinsiyet (gender) başlığı altında incelenmektedir.

Biyolojik cinsiyetin kadın ve erkek cinsleri arasındaki farklılıklarda belirleyici faktör olduğu düşüncesi gerek dinî çevreler gerekse bilim çevrelerince savunulmaktadır. Dinî yaklaşıma göre kadın ve erkek cinsiyetleri Tanrı tarafından tayin edilen doğal cinsiyetler Kur'an ve Eski Ahit'te belirtilmiş olup üçüncü bir cinsiyetin varlığından söz edilememektedir (Ankebut 29/29; Neml 27/54-55; Ölmez 2021: 73; Yaratılış 1/27-28). Buna göre, ev içi ve ev dışı rollerde Tanrı tarafından tayin edildiğine inanılan doğal cinsiyet farklılıkları esas alınmaktadır. Bahse konu anlayış geleneksel Yahudilik ve Hristiyanlıkta teolojik bir prensip olarak kabul edilmekte, cinsiyet rolleri bu prensibe göre belirlenmektedir.

Biyolojik cinsiyeti savunan bilimsel izahlarda fizyolojik, psikolojik ve toplumsal rollerdeki farklılıklar östrojen ve testosteron hormonları gibi biyolojik hakikatler ile açıklanmaktadır (Birke, Vines 1987: 561). Kadın cinsinde baskın hormonun östrojen olmasının, kadınların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal rollerini etkilediği ifade edilmektedir. Benzer bir şekilde erkeklerdeki baskın hormonun testosteron olmasının da erkek cinsinin dış görünümüne, psikolojik ve toplumsal cinsiyet özelliklerine etki ettiği belirtilmektedir (Lippa 2002: 69).

Biyolojik cinsiyetin ve buna bağlı rollerin erkek cinsinin kadın üzerindeki tahakkümü için araçsallaştırıldığı eleştirisiyle Simon de Beauvior başta olmak üzere toplumsal cinsiyet taraftarları, cinsiyetin yalnızca biyolojik olarak değil aynı zamanda toplumsal olarak da inşa edildiğini savunmaktadır (O'brien 2009: 356). Buna göre var olan eşitliksizlerin sebebi biyolojik cinsiyetten kaynaklanan anlamlı farklılıklardan değil, toplumsal yapılanma tarzından kaynaklanmaktadır (Ritzer, Stepnisky 2014: 457) Toplumların kadın erkek rollerine yükledikleri anlamların değişiklik

[3] Kadın hakları gruplarının yoğun çalışmalarının da katkısıyla, İngiltere'de Yüksek Mahkeme, cinsiyetin kadın-erkek olarak biyolojik olduğuna karar vermiş ve bu karar, transların hem kadınlara özgü yerlere giremeyeceği hem de kadın sporlarına katılamayacağı yönünde yorumlanmıştır.

göstermesinden yola çıkılarak cinsiyetin ve buna bağlı rollerin de tarihsel, toplumsal ve kültürel şartlara göre değişiklik arz edeceği vurgulanmaktadır. Buradan hareketle biyolojik cinsiyetin cinsiyet rollerinin belirlemesinde mutlak ve değiştirilemez olmadığı ifade edilerek geleneksel cinsiyet rollerine itiraz edilmektedir (Lippa 2002: 91).

Cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin belirlenmesinde hem biyolojik gerçeklikleri hem de tarihsel, toplumsal ve kültürel şartları dikkate alan biyopsikososyal model olarak ifade edilen üçüncü bir yaklaşım daha söz konusudur (Hausmann vd. 2009: 398-399). Bu yaklaşıma göre cinsiyet ve buna bağlı cinsiyet rolleri biyolojik hakikatlerden etkilendiği gibi psikolojik ve sosyal etkilere de açıktır. Bu minvalde cinsiyetin ve buna bağlı cinsiyet rollerinin oluşumu biyolojik ve sosyal gerçekliklerin her ikisi tarafından meydana getirilmektedir (Baron-Cohen 2002: 117; Eagly, Wood 2013: 11).

Bir sonraki bölümde gösterileceği üzere çalışmamızın saha bulgularından elde ettiğimiz verilerden hareketle "doğal cinsiyet yaklaşımı", cinsiyet ve buna bağlı rollerin açıklamasında yalnızca biyolojik cinsiyeti esas alan bir yaklaşım olmamaktadır. Bu noktada cinsiyet ve buna bağlı roller hem biyolojik özellikler hem de dinî, tarihsel, toplumsal ve kültürel etkiler tarafından etkilenerek varlık bulan bir fenomen olarak tanımlanmaktadır. Bahse konu tartışmalar içerisinde bahsettiğimiz özelliklerin tümünü dikkate alan ve "doğal cinsiyet yaklaşımı" terimiyle ifade edilen bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bu minvalde, "doğal cinsiyet yaklaşımı" kavramı çalışmamızın saha bulguları kısmında tartışmaya açılmış ve katılımcıların beyanları esas alınarak analiz edilmiştir.

2. BÖLÜM: ÇOK BOYUTLU CİNSİYET FENOMENİNE DOĞAL CİNSİYET YAKLAŞIMINDAN BAKMAK: BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Bu ve devamındaki bölümlerde, fenomenolojinin imkanlarını kullanmayı deneyerek *doğal cinsiyet yaklaşımı*na sahip katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar neticesinde elde edilen bulguları, kimi zaman tarihsel kimi zaman ise kuramsal derinleştirmelerle yorumlamaya çalıştık. Bu minvalde saha bulgularının kodlanması ve kategorileştirilmesi sonucunda belirlenen sekiz (8) tema, sırasıyla ele alındı. İlk olarak araştırma örnekleminin belirlenmesinde dikkate alınan özellikler açıklandıktan sonra *Katılımcıların Sosyodemografik Özelikleri* teması incelendi. Daha sonra sırasıyla *Cinsiyet Tartışmaları Bağlamında Görüşler ve Değerlendirmeler*, *LGBTQ+ Aktivizmine Yönelik Değerlendirmeler*, *Eşcinsel Dindarlık Olgusuna Yönelik Değerlendirmeler*, *Aktivizme Yönelik Temel Eleştiriler*, *Resmî Kurumlara, Sivil Toplum Kuruluşlarına, Dinî Çevrelere ve Topluma Yönelik Değerlendirmeler*, *Teklif ve Öneriler* ile *Katılımcıların Görüşlerinin Şekillenmesinde Etkili Faktörler* temaları ilgili bölümlerde analiz edildi ve yorumlandı.

Derinlemesine mülakatlar, uzman isimlerle gerçekleştirildiğinden saha verileri, bir yüksek lisans tezinin hacmini zorlayacak boyuttadır. Bu sebeple betimleme ve yorumlama faaliyeti ilgili temalar içerisinde analiz edilecek başlıklarda çoğu zaman *genel örüntüyü gösteren birkaç alıntı* üzerinden gerçekleştirilmiştir. Genel örüntüye doğrudan dahil edilemeyen ancak içeriği itibariyle meselelerin farklı cihetlerden açımlanmasına olanak sağlayan katılımcı değerlendirmeleri ise genel örüntü ile ilgili değerlendirmelerden hemen sonra ele alınmıştır. Bunun yanı sıra fenomenolojik desen, salt betimlemeye imkân verdiği gibi yorumlama imkânını da sunmaktadır. Buradan hareketle, saha verilerinin incelenmesinde bulguların içeriklerinin yönlendirmesiyle kimi zaman salt bir betimleme yapılmış, kimi zaman ise betimlemeyle birlikte tarihsel ve kuramsal derinleştirmenin eşlik ettiği bir yorumlama gayreti gösterilmiştir.

2.1. Saha Araştırmasının Örneklemi

Saha araştırmasının örneklemini oluşturan katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, meslekleri, medeni durumları, ikamet ettikleri yerler, gelir ve refah düzeylerindeki farklılıklar örneklem grubunun oluşturulması açısından kriter alınmamıştır. Araştırma konumuzun bir gereği olarak örneklem grubunun oluşturulmasında konu hakkında yayınları, sivil toplum çatısı altında gerçekleştirdikleri faaliyetleri ve meslekî uzmanlıkları özelinde çeşitli alanlardan uzman kişiler olması dikkate alınmış, bunun dışında herhangi bir kriter belirlenmemiştir. Bu bağlamda on yedi (17) katılımcıyla derinlemesine mülakat tekniğiyle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme elli iki (52) dakika, en uzun görüşme ise iki (2) saat otuz dokuz (39) dakika sürmüştür. Ortalama görüşme süresi ise bir (1) saat yirmi dört (24) dakikadır. On bir (11) katılımcıyla fizikî ortamda görüşülmüş, görüşmeler

katılımcıların meslekî yoğunlukları sebebiyle genel olarak ofis ortamında gerçekleşmiş, fizikî buluşmanın gerçekleştirilemediği durumlarda ise çevrimiçi görüşme (4), telefon görüşmesi (1) ve yazılı cevap (1) imkânları da değerlendirilmiştir.

2.1.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Derinlemesine mülakat tekniğiyle gerçekleştirdiğimiz görüşmelerden önce, katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yönelik bazı sorularda (yaş, meslek, ikamet edilen şehir gibi) kısa cevaplı sorular yöneltilmiş, bazı sorularda ise soruya muhatap olan konuların özellikleri dikkate alınarak, katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmelerine imkân vermek adına uzun cevapları mümkün kılacak sorular (ilk sosyalleşmenin gerçekleştiği aile yapısı, sosyokültürel çevre, mevcut sosyal çevre gibi) sorulmuştur. Bu bağlamda katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yönelik on (10) adet soru yöneltilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Çalışmamızda görüşme gerçekleştirdiğimiz katılımcıların kimliklerinin gizlenmesi amacıyla isimler zikredilmemiş, katılımcılara müstear isimler atanmıştır.

Tablo 1

Katılımcıların Sosyodemografik Özelikleri

Katılımcı	**Yaş**	**Eğitim**	**Meslek**	**Gelir**	**Medeni Durum**	**Şehir**
Ahmet Bey	57	Doktora	Hekim-Akademisyen	Üst	Evli	İstanbul
Bahar Hanım	49	Doktora	Psikolog	Orta	Dul	Konya
Ceyda Hanım	28	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	Orta	Bekar	İstanbul
Çetin Bey	73	Lisans	Avukat-STK Yöneticisi	Orta	Evli	İstanbul
Durmuş Bey	62	Doktora	Hekim-Akademisyen	Üst	Evli	İstanbul
Elif Hanım	40	YL	Psikolog	Üst	Evli	İstanbul

Fahri Bey	69	Doktora	Psikiyatr-Akademisyen	Üst	Evli	İstanbul
Gülizar Hanım	54	YL	STK Yöneticisi	Üst	Evli	İstanbul
Halil Bey	46	Doktora	Psikolog-Akademisyen	Üst	Evli	İstanbul
İbrahim Bey	54	Doktora	Akademisyen	Orta	Evli	Bursa
Kevser Hanım	44	Doktora	STK Yöneticisi	Orta	Evli	İstanbul
Latif Bey	62	Doktora	Psikiyatr-Akademisyen	Üst	Evli	İstanbul
Mehmet Bey	32	YL	Öğretmen	Orta	Evli	İstanbul
Orhan Bey	47	YL	STK Yöneticisi	Üst	Evli	İstanbul
Ömer Bey	34	Lisans	Psikiyatr	Orta	Evli	İstanbul
Recai Bey	75	Doktora	Akademisyen	Orta	Dul	İstanbul
Sezgin Bey	44	Doktora	Psikiyatr-Akademisyen	Orta	Evli	İstanbul

Katılımcıların yaşları yirmi sekiz (28) ile yetmiş beş (75) arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması ise kırk beş (45)'tir. Katılımcıların beşi (5) kadın, on ikisi (12) erkektir. Eğitim düzeyi bakımından ise ikisi (2) lisans, beşi (5) yüksek lisans, onu (10) ise doktora derecesine sahiptir. Bu noktada katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük oranda lisansüstü eğitime sahip olmalarının LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili değerlendirmelerine ne tür etkileri olduğu, katılımcıların görüşlerinin şekillenmesinde etkili unsurların analiz edildiği bölümde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Örneklem grubundaki katılımcıların beşi (5) farklı branşlarda hekimlik yapmanın yanı sıra akademisyen olarak da çalışmaktadır. Katılımcılardan ikisi (2) akademisyen, üçü (3) STK yöneticisi, ikisi (2) psikolog, biri (1) psikiyatr, biri (1) psikolog ve akademisyen, biri (1) avukat ve STK yöneticisi,

biri (1) öğretmen ve doktora öğrencisi, bir (1) katılımcı ise sosyal hizmet uzmanı ve doktora öğrencisidir. Gelir ve refah durumlarını sorduğumuz katılımcılar, sorunun yapısının da etkisiyle doğrudan gelirlerini belirtmemiş, daha çok yaşam standartları ve alım güçleri ekseninde cevap vermiş, bu minvalde bir sınıflandırma yapmışlardır. Bu doğrultuda, sekiz (8) katılımcı kendisini üst gelir ve refah düzeyinde tanımlarken, dokuz (9) katılımcı kendisini orta gelir ve refah düzeyine sahip olarak ifade etmiştir. Katılımcılardan on dördü (14) evli, ikisi (2) dul[4] ve biri (1) bekardır. Beş (5) katılımcı İstanbul'da doğup büyümüş, iki (2) katılımcı İstanbul dışında; ancak şehir merkezinde doğup yaşamının geri kalanını şehir merkezinde sürmüş, üç (3) katılımcı köyde doğmuş ve lisans eğitimiyle birlikte şehir merkezinde yaşam sürmeye devam etmiş, yedi (7) katılımcı ilçede doğmuş, üniversite eğitimiyle birlikte şehir merkezinde yaşamaya başlamıştır. Buradan anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük bir kısmının üniversite yıllarından itibaren şehir merkezinde yaşadığı ve sosyalleştikleri anlaşılmıştır. Yetişilen ve mevcut sosyal çevrelerle ilgili veriler, aşağıda ilgili başlıklar altında ifade edilmiştir. Son olarak katılımcıların on beşi (15) İstanbul'da, ikisi Anadolu şehirlerinde ikamet etmektedir.

2.1.1.1. Aile ve Sosyal Çevre Özellikleri

Aile, bireyin birincil sosyalleşme sürecinin yaşandığı ve bireyin psiko-sosyal gelişimi açısından en önemli sosyal yapıların başında gelmektedir. Bireyin, doğumdan itibaren kendisine verilen isimle birlikte anlam ve değer yüklü kimlik inşası aile tarafından başlatılmakta; inanç, ibadet ve ahlakla ilgili öğretilerin ilk durağı aile olmakta, kültürel kodlar aile vasıtasıyla öğrenilmeye başlamaktadır. Devam eden gelişim süreçleri boyunca birey, zihnî yapısının ve buna bağlı davranış örüntülerinin şekillenmesinde aile tarafından kültürlenmekte, bireyle aile üyeleri arasında çok boyutlu bir sosyalleşme yaşanmaktadır. Bu sosyalleşme neticesinde birey, sahip olduğu kimlikle sosyal hayattaki rollerini yerine getirebilmektedir. Elbette bireyin kimlik inşası süresinde tek etken aile olmamakta, bununla birlikte farklı sosyal çevrelerinde etkisi görülmektedir. Nitekim birey, aileden, akranlardan, formel veya informel eğitim kurumlarından, din/dinî eğitim ve dinî çevrelerden, dijital çevrelerden ve farklı çevrelerdeki sosyalleşmelerden hareketle bir zihin ve değer sistemi oluşturmaktadır. Bu minvalde, katılımcıların LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili değerlendirmelerinin aile ve sosyal çevrenin yanı sıra din/dinî eğitimle ilişkisinin boyutlarını anlamayabilmek için bu özelliklerin incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1.2. Aile Yapısının Özelikleri

Katılımcılar aile yapılarını tavsif ederken *dindar, muhafazakâr, mütedeyyin, dinî hassasiyetleri olan, Müslüman, geleneksel Anadolu ailesi* yahut *dindar-muhafazakâr* ifadelerini kullanmıştır. Bir katılımcı ise aile yapısını *ne çok muhafazakâr ne de çok seküler* şeklinde tanımlamış, ancak annesinin sonradan dindarlaştığını ve babasının da zamanla annesi kadar olmasa da dindarlaştığını ifade etmiştir.

[4] Katılımcılardan birisi eşinin ölümü sebebiyle; diğeri ise boşanma sebebiyle dul kalmıştır.

Katılımcıların büyük bir kısmı dindar-muhafazakâr aile yapısı içinde yetiştiklerini ifade etmektedir;

...Öncelikle doğduğum aile, çevre ve ortam dindar-muhafazakâr bir çevreydi. ...Okuduğumuz dönemlerde kısıtlı imkanlarımız vardı ama aile dinamiklerim açısından oldukça sağlam bir aileye sahiptim. Bu sebeple çokça şükretmek lazım. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

...Yani dindar, muhafazakâr sosyal çevre ve ev ortamında büyüdüm. ...Dolayısıyla yani annenin babanın her gün evde olduğu çocukların her akşam aileyle birlikte sofraya oturduğu uzun ayrılıkların yaşanmadığı kavga gürültünün çok olmadığı yani şefkat, muhabbet ve merhametin hâkim olduğu ama geçimsel açıdan bir memur maaşıyla geçinen orta sınıf bir ailede büyüdüm. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

.... Tabii son derece dindar (aile[5]). (Gülizar Hanım, 54, YL, Üst, Evli, İstanbul)

Kevser Hanım, dini hassasiyetleri ve ümmet bilinci yüksek bir aile içerisinde yetiştiğini belirtmektedir;

...Yani namazında ondan sonra beş vakit namazında dini hassasiyetleri olan yani sadece işte bireysel dinin gerekliliklerini bireysel olarak gerçekleştirmek değil de işte kendini bir toplum içinde bir ümmet içinde bilip onun gerekliliklerini de sorumluluklarını da üstlenen bir aile içinde büyüdüm. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Kevser Hanım'ın, dini hassasiyetlere sahip, sosyal meselelere önem veren bir aile içerisinde yetiştiği anlaşılmaktadır. Bu durumun, katılımcının ilerleyen yıllarda aileden tevarüs ettiği sosyal duyarlılığa doğrudan katkı yaptığı söylenebilir. Nitekim katılımcı, hali hazırda bir sivil toplum kuruluşunda yönetici statüsünde çalışmalar yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal meselelere yönelik gönüllü çalışmaların gerçekleştirildiği yapılar olduğu düşünüldüğünde, Kevser Hanım'ın ilgisinin aile etkisiyle geliştiği belirtilebilir.

Sezgin Bey, çekirdek ailede büyüdüğünü, bunun yanı sıra *mahalle kültürü* içerisinde yetiştiğini ifade etmektedir;

...Yani büyüdüğümüz ev, yani anne baba ve kardeşlerle birlikte büyüdüm. ...Yani sosyal olarak yani o eski işte çocukluk dönemini düşünürsek işte bir neredeyse 35-40 yıl önceki zamanlar aslında böyle bir mahalle kültürü belki burada söylenebilir. Öyle bir ortamdan geldiğimi söyleyebilirim ama hani köy hayatını çok bilmem. Yani o şeyi İstanbul'a da yakın olduğu için İstanbul'la da hani içli dışlı biraz da kent hayatı diyebiliriz. Ama köye de giderdim yani babamlar orada büyüdükleri için dönem dönem köye

[5] Parantez içerisindeki ifade, mülakat esnasındaki bağlam dikkate alınarak tarafımızca eklenmiştir.

gidiyorlardı. Ben de hani çocukken de dahil böyle işte iki yılda bir, beş yılda bir böyle hani köye de giderdik. Bu şekilde yani. …Muhafazakâr bir aile. Aile muhafazakâr, güçlü bir aile diyebilirim. Kardeşler için de öyle. Yani aile böyle. Yani dindar bir aile diyebilirim. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

Orhan Bey de dindar-muhafazakâr bir aile içerisinde yetişmiş, bunun yanı sıra *geleneksel aile* modeli içerisinde birincil sosyalleşme süreçlerini yaşamıştır;

…Muhafazakâr, mütedeyyin, köklü bir ailede büyüdüm… Geniş aile yapımız vardı, Dede-babanne-amca-amcaoğulları-hala-halaoğulları hep birlikte iç içe yaşadık uzun yıllar. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Evli, İstanbul)

…Yani aile yapımı geleneksel bir Anadolu ailesi diye tanımlamak uygun olur. (Latif Bey, 62, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul).

Latif Bey'in aile tanımlamasında *geleneksel Anadolu* vurgusunun dışında ailenin dindarlık düzeyiyle ilgili herhangi bir ifade kullanılmamıştır. Ancak geleneksel Anadolu ifadesiyle tavsif edilen ailenin, dine ve dinî değerlere önem veren bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Öyle ki Türkiye toplumsallığı içerisinde "geleneksel halk dindarlığı" kavramı, dinî hayat analizlerinde kullanılmaktadır (Günay 2012: 596). Bu bağlamda geleneksel Anadolu ailesi olgusunun anılan kavramla yorumlanması imkân dahilinde gözükmektedir. Buradan hareketle katılımcının doğrudan ifade etmese de dine ve dinî değerlere önem veren bir aile yapısı içerisinde yetiştiği söylenebilir.

…Orta sınıf bir ailede yetiştim. Ailem ne çok muhafazakâr tanımlanabilecek bir aileydi, ne çok seküler tanımlanabilecek bir aileydi. Ailemde farklı dini ve siyasi görüşleri olan, farklı yaşantıları olan insanlar da vardı. Genel olarak, seçimlerimizde özgür bırakıldığımız bir ailede yetiştiğimi söyleyebilirim. Belki şöyle söylesem, daha muhafazakâr eğilimleri olan bir anne, daha seküler eğilimleri olan bir babayla yetiştim. Ebeveyn aile şeylerim de biraz bu bağlamdaydı. Anne tarafımın daha dindarlaşmasıyla beraber sonradan dönüş yapmış, çalışma hayatını bırakmış, işte başını örtmüş filan çocuk sahibi olduktan çok sonra dünya görüşünü değiştirmiş bir annenin kızıyım. Babam da keza işte benim genç kızlık dönemlerimde biraz daha dindarlaşmaya başladı ama genel olarak yetiştiğim çevre böyle. Böyle. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Örneklem içerisinde ailenin dindarlık durumuyla ilgili tanımlayıcı bir ifadeye rastlanılmayan tek katılımcı Elif Hanım'dır. Ancak katılımcının ebeveynlerinin değişen düzeylerde olmakla birlikte dindarlaştığına vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle, Elif Hanım'ın annesiyle ilişkilerinde dine ve dinî değerlere yönelik sosyalleşmeden etkilendiği ifade edilebilir.

Aile yapısını belirtmek için kullanılan sıfatlar ikisi hariç (*geleneksel Anadolu* ve *ne çok muhafazakâr ne çok seküler*) birbirine uzak gözükmemektedir. Katılımcıların dindar ifadesini kullanırken dinî hassasiyetlerin ve bunların pratiğe dönüştürülmesinin yüksek olduğu aile yapısına vurgu yaptıkları

anlaşılmaktadır. Dindarlık vurgusu yapan katılımcıların büyük bir kısmının dindar sıfatının yanına muhafazakâr nitelemesini de eklediği görülmektedir. Aile yapısına dair özelliklerin niçin dindar ve muhafazakâr şeklinde iki farklı kelimeyle ifade edildiğine yönelik ayrıca soru yöneltilmediğinden aradaki ayrımın gerekçesine dair elimizde veri bulunmamaktadır. Ancak katılımcıların geniş ve güçlü aile yapısına yaptıkları vurgu, geleneksel değerlerin korunmasına yönelik hassasiyet sahibi ailelerde yetiştikleri yorumuna kapı aralamaktadır. Katılımcıların geniş ailelerde büyüdükleri yahut akrabalarla yakın ilişkilerin olduğu aile ortamlarında doğup, üniversite yıllarına kadar bu kültürel havayı teneffüs ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun, katılımcıların güçlü aile ilişkilerine sahip olma ve aile kurumuna verdikleri önem konusunda temel faktör olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra bu noktanın katılımcıların özellikle LGBTQ+ aktivizminin aileyle ilişkili boyutlarına yönelik yorumlarına etki etmiş olabileceği düşünülmektedir.

2.1.1.3. İçinde Yetişilen Sosyal Çevrenin Özelikleri

Katılımcıların genelinin yetiştiği sosyal çevrenin yine doğup büyüdükleri evin özellikleriyle benzer olduğu görülmüştür. Bu minvalde yetişilen sosyal çevreler *muhafazakâr, dindar-muhafazakâr, dindar, muhafazakâr* şeklinde tavsif edilmiştir.

Ahmet Bey, aile yapısıyla benzer bir sosyal çevre içerisinde yetiştiğini ifade etmekte, öğrencilik dönemlerinde sosyoekonomik açıdan alt düzeyde olduklarını ancak *sağlam bir aileye* sahip olmasının kendisini bu durumdan kaynaklanan dezavantajların etkilerinden koruduğunu imlemektedir;

> *...Öncelikle doğduğum aile, çevre ve ortam dindar-muhafazakâr bir çevreydi. ...Okuduğumuz dönemlerde kısıtlı imkanlarımız vardı ama aile dinamiklerim açısından oldukça sağlam bir aileye sahiptim. Bu sebeple çokça şükretmek lazım. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Durmuş Bey ve Halil Bey de benzer sosyal çevreler içerisinde sosyalleşmiştir;

> *...Yani dindar, muhafazakâr sosyal çevre ve ev ortamında büyüdüm. ...Dolayısıyla yani annenin babanın her gün evde olduğu çocukların her akşam aileyle birlikte sofraya oturduğu uzun ayrılıkların yaşanmadığı kavga gürültünün çok olmadığı yani şefkat muhabbet merhametin hâkim olduğu ama geçimsel açıdan bir memur maaşıyla geçinen orta sınıf bir ailede büyüdüm. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *...Her çevreden arkadaşım oldu ama ağırlıklı olarak muhafazakâr Anadolu insanı diyelim. Türkiye'de dindar olmayan yoktur. Herkes dindardır. Tonu farklıdır. Onun için Türkiye'de herkes Anadolu insanıdır aşağı yukarı. %10'luk, 15'lik elitist Jakoben kesim hariç ekseriyeti dindardır Türk insanıdır. Onun için tabii ki bu çevrenin bize katmış olduğu şahsıma çok büyük faydalar oldu. Anadolu insanının bir ferdi olmaktan gurur duyuyorum, mutluyum. Bu coğrafyanın evladı olmaktan da onur duyuyorum. Bunu her yerde de söylüyorum zaten. (Halil Bey, 46, Doktora, Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Halil Bey'in yetiştiği sosyal çevreyle ilgili tavsifleri oldukça ilgi çekicidir. Halil Bey Anadolu insanı olmayı, dindarlıkla özdeşleştirmekte; kendi ifadesine göre %10-10'luk bir kesim dışında Türkiye genelinin dindar olduğunu iddia etmektedir. Elbette bu ifade Türk toplumunun güncel dindarlık düzeyleri adına sosyolojik bir değerlendirme yapmak için veri olarak kabul edilemese de katılımcının Türk toplum tasavvuru hakkında fikir vermektedir. Kanaatimizce Halil Bey'in bu yorumu birincil sosyalleşmesini yaşadığı aile yapısının, yetiştiği sosyal çevrenin ve hali hazırda sosyalleştiği çevrenin izlerini taşımaktadır.

Farklı sosyal çevrelerle nadiren temas etmek veya hiç temas etmemek, genel toplumsal kimliğin büyük oranda sahip olunan sosyal kimlikle özdeş kabul edilmesine yol açabilir. Halil Bey'in değerlendirmesini bahse konu sosyalleşme pratiklerinin bir neticesi olarak yorumlamak mümkün gözükmektedir. Dolayısıyla katılımcının topluma yönelik bakış açısının yetiştiği sosyal çevreyle doğrudan etkileşim içerisinde olduğu ifade edilebilir.

> *...Muhafazakâr, mütedeyyin, köklü bir ailede büyüdüm. 7 kuşak esnaflık-tüccarlık yapan, Türkiye'nin birçok ilinde ticari networkü olan bir aile olduğunu söyleyebilirim. MGV ve İHL tedrisatından geçtim. Vatana dair ideali, davası ve mefkûresi olan bir çevrede yetiştim diyebilirim. Geniş aile yapımız vardı, Dede-babanne-amca-amcaoğulları-hala-halaoğulları hep birlikte iç içe yaşadık uzun yıllar. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Evli, İstanbul)*

Orhan Bey'in sosyal kimlik inşasında muhafazakârlığın, dindarlığın ve ailesinin sosyoekonomik olarak güçlü bir gelenekten gelmesinin etkileri kendisi tarafından vurgulanmaktadır. Aynı zamanda aldığı din/dinî eğitimin ve MGV olarak ifade ettiği sivil toplum yapısının yetişme sürecinde doğrudan nüfuzu söz konusudur. Bu minvalde, LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili yaptığı değerlendirmelerin anılan sosyal ve kültürel etkilerden izler taşıyacağı düşünülebilir.

> *...Dindar-muhafazakâr bir ailede ve sosyal çevrede büyüdüm. Tabii çevremde farklı görüşlerden insanlarda bulunmaktaydı. Özellikle gençlik yıllarım göz önüne alındığında bu fikir çeşitliliği oldukça genişti. Böyle bir çeşitlilik içerisinde sahip olduğumuz kültür-medeniyet kodlarına uygun bir hayat yaşama gayreti ve mücadelesi içerisinde oldum. Böyle bir toplumsal ortam içerisinde yetiştim diyebilirim. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Recai Bey'in de dindar-muhafazakâr bir sosyal çevre içerisinde yetiştiği, bununla birlikte farklı dünya görüşleri olarak tavsif ettiği ve dindar-muhafazakâr olmadığı düşünülen sosyal çevrelerle de temas halinde olduğu görülmektedir. Bu çevrelerle ilişkilerin boyutları maalesef veri eksikliğinden kaynaklı olarak yorumlamaya konu olamamaktadır. Ancak bir hususun ifade edilmesi gerekirse, Recai Bey'in dindar-muhafazakâr bir aile-sosyal çevre içerisinde yetişmesi ve böyle bir bakış açısıyla sosyal meselelere yönelik bir mücadele içerisinde olması farklı sosyal çevrelerle ilişkiye girmesine engel

olmamıştır. Buradan hareketle katılımcının farklı dünya görüşlerinden insanlara ve onların bakış açılarına açık olduğu söylenebilir.

Fahri Bey, üniversite öğrenciliğinin başlangıcı itibariyle yurt ve öğrenci evleri gibi toplu yaşama alanlarında bulunmuş, sosyal meselelerle ilgili faaliyetlere katılmış ve bu sebeple geniş bir sosyal çevre içerisinde sosyalleşme süreçleri yaşamıştır;

> *...Tabii oradan (evden) ben ayrıldım. İstanbul'a geldim. İstanbul Tıp Fakültesi'ne başladım. Burada da öğrenci yurtlarında, talebe evlerinde, öğrenci evlerinde kaldım. Bir de çok geniş bir sosyal ortamımız oldu. İnsanlarla, siyasetle, derneklerle iç içe bir ortamımız oldu. Bu da gelişimimizde önemli bir özellik olarak yansıdı yani. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Fahri Bey'in üniversite yıllarıyla birlikte yetiştiği sosyal çevrelerin sahip olduğu genel değer sistemiyle uyumlu yurtlar, öğrenci evleri, siyasi mecralar ve dernekler olduğu gerçeğinden yola çıkarak yetiştiği aile ortamıyla değer sistemi açısından benzerlik gösterdiği söylenebilirse de bu çevrelerin sosyal kimlik gelişimine aileden tevarüs edilmemiş yeni özellikler kazandırdığı ifade edilebilir. Bunun sonucunda katılımcının sosyal kimliğinde aileden gelen etkilerin yanı sıra üniversite yıllarıyla birlikte sosyalleştiği yeni çevrelerin etkili olduğu söylenebilir.

> *...Yani bu ülkede kendimizi sürekli azınlık hissettiğimiz bir sosyal, siyasal çevrede bulunduk hep. Yani öyle bir çevrede yetiştik. ...Bir ideolojik azınlık diyebiliriz buna. Bir düşünsel azınlık. ... Bu belki şeye yol açmış olabilir. Yani bu dünyada genel kabul görmüş, popüler, statükoyu temsil eden ya da akredite olmuş, teyit edilmiş görüşlerin dışında başka kimler ne düşünüyor? ... O popüler mecralarda yer alamayan kişi kim? Onlar nerededirler? Nerede bulabilirim onları? Arayışı bende olmuştur. Belki işte bir sebebi hani o sürekli popüler görüşün görüş tarafından dışlanma kabul edilmeli. Hep böyle bir konuda engeliyle karşılaşmanın yarattığı bir şey olabilir. Böyle bir evde, böyle bir ailede büyüdüm. Böyle bir arkadaş çevrem oldu doğal olarak. Ama şunu da belirteyim, noktayı koyayım. Bununla birlikte şöyle bir psikolojide şey vardır. Tünel görüşü denir. Tünel görüşü. Yani belli bir alana, belli bir ideolojiye, belli bir düşünceye aşırı yoğunlaşmaktan kaynaklanan başka yerleri görememe, göremeyecek şekilde kadrajın daralması. Bunun erken zamanlarda farkına vardım, onu da söyleyebilirim. (İbrahim Bey, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

İbrahim Bey'in yetiştiği sosyal çevre içerisinde kendisini düşünsel yahut ideolojik azınlık olarak hissetmesinin farklı görüşlere, daha doğrusu görüşleri kamusallaşamayan gruplara karşı anlamaya dayalı bir yaklaşım geliştirmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Bu durumun, popülaritesi yüksek görüşlerin dışında kalan kitlelerin seslerinin niçin duyulmadığı olgusuna katılımcı tarafından özel bir ilgi geliştirilmesine yol açtığı söylenebilir. Bu noktada katılımcının, azınlıkta kalan sosyal gruplara yönelik ilkesel olarak sahip olduğu pozitif tutumun LGBTQ+ aktivizmi ve LGBTQ+ bireylerle ilgili değerlendirmelerinde de etkileri görülmüştür.

...Ben Maltepe'nin en nezih semtlerinden .... Mahallesi'nde büyüdüm. Sosyal iktisadi olarak üst düzey bir yerdir. Şimdi güç yetmez. Babam orada bakkaldı, esnaftı. Annem ev hanımı. Etrafımızdaki insanlar da her ne kadar şu an biraz daha oranın demografik yapısı değişmiş olsa da ekserisi kadınların ev hanımı olduğu, erkeklerin çalıştığı, klasik Anadolu insanlığının bulunduğu bir yerdi. Çok marjinal bir grup yoktu orada. Ama böyle çok Fatih, Çarşamba, Üsküdar gibi bir yer de değildi. Klasik yani. Orta halde bir yer. Orada büyüdük. Gittiğim okul, hocalarımın tamamının Kemalist olduğu bir okuldu. Gittiğim lise keza öyleydi. Zaten yetiştiğimiz zaman diliminde başörtüsü gibi sorunlar da vardı biliyorsunuz. Formel eğitim öyleydi. Böyle bir vasatta büyüdük. ...Lise zamanında Maltepe'de Cevizli'ye taşındık. Orası Anadolu'dan insanların böyle grup grup geldikleri, işte Gümüşhanelilerin bilmem hangi köyünün bir parseli kapattığı, Erzincanlıların bir yeri kapattığı bir bölgeydi. Daha muhafazakâr, daha mütedeyyin, daha sakin bir yerdi. Liseye hayatım da orada geçti. Üniversiteyi keza gene .... Üniversitesi Sağlık Yönetimi'ni bitirdim ben. Evime çok yakındı. O da Cevizli'de. O bölgede devam ettim. Ondan sonra üniversite bitince çok kısa bir süre sonra evlendim ve Kağıthane'ye taşındım. Hep muhafazakâr yerlerde oturmuşum. Gerçi muhafazakâr yerler de öyle olmayan marjinal yerler de çok fazla yok. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Mehmet Bey'in genel olarak büyüdüğü ev ile yetiştiği sosyal çevrelerin benzerlik arz ettiği görülmektedir. Bu durumun, katılımcının sosyal kimlik gelişim sürecinde bir istikrara yol açtığı belirtilebilir. Geleneksel değerlerle iç içe bir sosyal kimlik geliştirmenin, geleneksel sosyal yapılara ve bu sosyal yapılar içerisindeki rollere dair tutumlarda muhafazakâr bir bakış açısı geliştireceği düşünüldüğünde, katılımcının da geleneksel değerlere, geleneksel sosyal yapılara ve rollere karşı muhafazakâr bir yaklaşıma sahip olmasının beklendiği söylenebilir.

Doğup büyüdüğü ev ile yetiştiği sosyal çevreler arasında benzerlik olan katılımcıların sosyal kimlik oluşturma süreçlerinde özellikle de değer sistemi açısından bir istikrar söz konusudur. Aksi durumun söz konusu olduğu katılımcıların ise aileden tevarüs ettikleri değer sistemlerinin dışında sosyalleştikleri yeni çevrelerde yaşadıkları tecrübeler neticesinde yeni bakış açıları kazanarak sosyal kimliklerini geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcıların bazıları çocuk yaşlardan itibaren bazıları ise üniversite yıllarıyla birlikte gönüllü kuruluşlarda çeşitli sosyal meselelerle ilgili faaliyetler yürütmüştür. LGBTQ+ aktivizminin de bir sosyal mesele olduğu göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların aktivizmle ilgili yayın, konferans ve STK faaliyetleri gibi çalışmalar yürütmelerinde yetişmiş oldukları ailenin ve sosyal çevrelerin etkisi bazı katılımcılar tarafından açıkça ifade edilmekte bazılarında ise açıkça belirtilmese de bu faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

2.1.1.4. Mevcut Sosyal Çevre Özelikleri

Katılımcıların büyük bir kısmı yetiştikleri sosyal çevrelerle benzer özellikteki sosyal çevrelere sahip olmakla birlikte farklı dünya görüşlerini benimseyen sosyal çevrelerle de temas halinde olduklarını ifade etmiştir;

...Genel anlamıyla dindar-muhafazakâr bir sosyal çevreye sahibim. Elbette bir akademisyen olmam hasebiyle farklı dünya görüşlerine sahip kişilerle de ilişki içerisindeyim. Yanı sıra ilgilendiğimiz sosyal ve siyasal meseleler nedeniyle de çeşitli görüşlerden insanlarla zaman zaman temaslarım oluyor. Ancak genel itibariyle dindar-muhafazakâr bir sosyal çevrem var. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)

...Biraz daha karma tabii. Özellikle üniversite yıllarında çok farklı bir sosyal çevreye girdim. İmam Hatip mezunuyum, ... İmam Hatip mezunuyum. Süper liseydi, İngilizce ağırlıklıydı. Sonrasında da başörtüsü yasakları dolayısıyla anca .... Üniversitesi'ne girebiliyordum. Orada tabii çok başka bir mahalleyle tanıştım. Yani çok iç içe geçmedik çünkü zaten biz yasak, ben ikinci sınıftayken başladı hatta ikinci sınıfın başı yani tam ikinci sınıfı okuyamadan başladı. Dolayısıyla ben de onun aktivizmini yoğun bir şekilde gerçekleştirmeyi isteyen, tercih eden bir taraftaydım. ...Üniversitede de çoğunlukla muhataplarımız bize ideolojik bir şeyle yaklaştı. Sonrasında da yasak olunca zaten ciddi bir ayrışma oldu. ...Dolayısıyla hem başka sosyal sınıflarla hem kendi sosyal sınıfımızla ayrıştığımız, parçalandığımız bir süreçti. Onlarla böyle daha işte birleşik karma bir şeydeyim şu anda. Ama tabii ki çocukluğumun ilk gençliğim geçtiği o sosyal çevreden çok da farklı değil. Ama o işte ilk gençliğimin karşılaştığım o yeni mahalleyle, yeni sosyal çevreyle karşılaştığım yılların o şokunu bir avantaja çevirebildiğimi düşündüğüm bir yerdeyim. Çok daha anladığım çok daha farkındalığımın arttığı bu anlamda bu kadın çalışmaları, saha çalışmaları, kadın alanındaki işte mücadele çok şey kattı. Görebildiğim kadarıyla. O yüzden de biraz daha böyle temasın genişlediği bir alandayım şu anda. Yoğun temas olmasa da işte ikinci temas diyebilirim. Öyle kısaca onları söyleyebilirim. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Kevser Hanım, 28 Şubat dönemine yaptığı göndermede, başörtüsü mağduriyetinden dolayı oldukça sınırlı bir üniversite seçeneği durumundan hareketle daha seküler bir ortamın bulunduğu bir üniversitede okuduğunu ve oradaki gruplarla dönemin toplumsal ve siyasal atmosferi gereği diyalog içerisine giremediklerini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcı, başörtüsü mücadelesi sürecinde aktif olduğunu; ancak kutuplaşmanın bir neticesi olarak diğer sosyal gruplarla yakın ilişki kuramadıklarını belirtmiştir. O dönemde daha çok kutuplaşmalar üzerinden bir düşünsel ve eylemsel durumun olduğu söylenebilir. Ancak katılımcı sonraki süreçlerde farklı sosyal gruplarla temasa geçtiğini ve bu farklılıkları yeni bir bakış açısıyla değerlendirip ilişkiselliğe dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Buradan hareketle, üniversite yıllarında var olan kutuplaşma nedeniyle farklı gruplara ve dünya görüşlerine daha kapalı bir yaklaşım sergileyen katılımcının, sonraki dönemlerde bu bakış açısını değiştirip farklı gruplarla ve dünya görüşleriyle temasa geçtiği, bu durumu hali hazırda da sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Mevcut sosyal çevrem yüzde 80'nin üzerinde yetiştiğim çevreyle aynı. Kendi kurduğum sosyal çevre de benim ailemin çevresine çok yakın, yaşam tarzı ve dünya görüşü olarak. Ama mesleki olarak ve girip çıktığım mahfiller itibariyle yüzde 20'lik bir kısım tamamen modern, dünyevi, seküler ve laik. Bugünkü tabirle ifade edebileceğimiz modernitenin tanımladığı ve çerçevesini çizdiği insan güruhu. Diğer yüzde 80'ini bizim gibi. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey, mevcut sosyal çevresinin yetiştiği sosyal çevreyle büyük ölçüde benzer olduğunu vurgulamış; ayrıca *modern, laik, seküler* şeklinde ifade ettiği ve *modernitenin tanımladığı ve çerçevesini çizdiği insan güruhu* olarak tavsif ettiği küçük bir sosyal çevreyle ilişki içerisinde olduğunu belirtmiştir. Ancak burada dikkate değer olan husus, Durmuş Bey'in mevcut sosyal çevresinin büyük bir kısmında yer alanları "bizim gibi" şeklinde tavsif ederken, azınlıkta kalan kısım için daha çok ideolojik kavramlar ve "güruh" ifadesini kullanmasıdır. Bu noktada katılımcının ait hissettiği sosyal çevre ile azınlıkta kalan sosyal çevresi arasında kesin bir ayrım yaptığı söylenebilir. Nitekim sosyolojide güruh, daha çok öfkeli kitleler için kullanılmakta, bu kitlelerin güçlü aidiyet duygularına sahip gruplardan farklı olarak belirli fanatizmler etrafında bir araya gelip dağıldıkları vurgulanmaktadır (Fichter 2016: 56). Katılımcının "biz" vurgusu (iç grup)[6] ise yine sosyolojide biz olarak tavsif edilen sosyal gruba güçlü bir aidiyetin beslendiği ve bu gruba karşı yüksek bir özveriyle hareket edildiği şeklinde ifade edilmektedir (Bozkurt 2020: 160). Buradan hareketle, katılımcının biz olarak işaretlediği yapıların dışında kalan azınlıktaki çevresi için mesafeli bir duruşa sahip olduğu söylenebilir.

Katılımcılardan bazıları, mevcut çevrelerinin ağırlıklı olarak mesleki çevrelerinden olmakla birlikte farklı sosyal çevrelerle de temas içerisinde olduklarını ifade etmiştir;

> *...Öncelikle ben bir üroloji doktoruyum ve bu alanda akademisyenim. Şu anda da zaten hastanedeyiz. Öncelikli faaliyetim mesleğim. Bizim tıpçıların akademik hayatı ve yazı çizi işi aslında ağırlıklı olarak mesai dışında olur. Tabii kısmen hastanede de çalışmalarımızı yapıyoruz. Ama ben kendimi diğer meslektaşlarımdan biraz daha şanslı görüyorum. Çünkü farklı sosyal aktivitelerim ve ilgilerimde var. Bir anlamda hem pozitif bilimciyim hem de sosyal bilimciyim diyebiliriz. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ahmet Bey, mesleki görevlerinin yanı sıra sosyal meselelerle de ilgilendiğini ihsas ettirmiştir. Bu noktada kendisini pozitif bilimci olmasının yanında bir sosyal bilimci olarak da tanımlamıştır. LGBTQ+ aktivizminin sosyolojik boyutları da dikkate alındığında katılımcının meselenin sosyolojik yönüyle ilgisinin bir bakıma sosyal meselelere ve sosyal bilimlere karşı ilgisinden kaynakladığı anlaşılmaktadır.

> *...Yani gene hekimlerden oluşan bir çevre içerisindeyiz. Ara ara onlarla toplantı, kahvaltı yapıyoruz. Bir de bizim üniversitemizde yine entelektüel hocalarımız var. Sabah yine kahvaltıdaydık, güzel bir ortamımız var burada. Tabii daha çok hayatımız üniversitede ve muayenehanem var benim. Orada geçiyor, problemleri olan insanlarımızı görmeye, yardımcı olmaya devam ediyorum. Tabii böyle yoğun çalışmalar çok geniş bir çevremizde bulunma imkânı yok ama çok tanıdıklarımız, çevremiz var yani. Ama çok vakit ayıramıyoruz artık. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

[6] İç grup kavramı, sosyoloji ve sosyal psikolojide bireyin kendisini özdeşleştirdiği gruplara işaret etmektedir. Bu minvalde iç grubu için bağlılık hisseder ve bu sebeple özveri gösterir. Öte yandan dış grup kavramı ise, iç grupların kendilerine rakip ve muhalif olarak gördükleri gruplardır.

Fahri Bey, mesleki meşguliyetlerinin yanında entelektüel bir çevreyle ilişki içerisindedir. Bu bağlamda farklı konulara ilgisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bir psikiyatrist olmanın mesleki yönü dışında LGBTQ+ aktivizmi olgusuyla ilgisinin hem yetişmiş olduğu sosyal çevrenin etkisinden hem de entelektüel çevresinde konuşulan sosyal meselelerden kaynaklanabileceği söylenebilir.

Bazı katılımcılar mevcut sosyal çevrelerinin yetiştikleri sosyal çevrelerle büyük oranda benzer özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir.

...Lise yıllarımda MTTB'yle ve sonrasında da Mücadele Birliği'yle tanıştık. Dolayısıyla üniversite yıllarım İslamcı çevreler içerisinde geçti. Yani mevcut çevremiz de bu sebeplerle daha çok İslâmî bir çevre. Meslek hayatımda da hukuk öğrencileri, hukukçu dostlarım ve hukuk kurumları, resmi ve özel kurumlar. Dolayısıyla ağırlıklı olarak İnsan Hakları ve Hukukun Yaygınlaştırılması mücadelesi. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey, üniversite yıllarıyla birlikte İslamcı çevreler içerisinde yetişen ve mevcut sosyal çevresi de bu yönde olan birisidir. Meslekî olarak bir hukukçu olması ve hukukun yaygınlaştırılması adına çabalarını sürdürmesi LGBTQ+ olgusuna bakış açısının da bu noktalardan etkilendiğini düşündürmektedir.

Yani şöyle hep şuurlu, bilinçli, derdi olan medyadan, siyasetten, STK'lardan, akademisyenlerden, her türlü nitelikli insanlar. Nitelik benim için şudur, bildiğini söyleyen insanlar. Mert olan insanlar. Böyle bir çevre oluşturuyoruz. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Halil Bey, toplumsal meselelerle doğrudan ilişkili olan medya, siyaset ve STK gibi organizasyonlardan kendi ifadesiyle şuurlu, bilinçli ve derdi olan çevrelere sahip olduğunu belirtmiş, bu insanların nitelikli oluşlarını "mertlik" olgusuyla açıklamıştır. Bu noktada mertliği "bildiğini söylemek" ile özdeşleştirmiştir. Halil Bey'in ifade ettiği niteliklere haiz mevcut sosyal çevresinin hali hazırdaki bakış açısını etkilediği düşünülmektedir.

Katılımcılardan bir (1) tanesi lise ve üniversiteden arkadaşlarının yanı sıra akademik çalışmaları sebebiyle daha akademik bir çevreye sahip olduğunu, bir diğeri ise yetişmiş olduğu çevreden ekonomik düzeyinin yanı sıra hem mesleği hem de yaşadığı muhit gereği farklı olan ve seküler bir sosyal çevrede bulunduğunu ifade etmiştir.

...Genel sosyal çevrem liseden ve üniversiteden. Birkaç tane de ilkokuldan arkadaşım var. Akademik çalışmalarım sebebiyle daha çok akademik bir çevrem var. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

...Şu an mevcuttaki sosyal çevrem yani sosyoekonomik olarak da sosyokültürel olarak da farklı bir sosyal çevrem var. Aslına bakarsanız okumuş bir anne babanın kızıyım ama tabii ki yani onların babam kimyager, anne muhasebe okumuş, çalışma hayatının içerisinde bulunmuş bir hanım. Babam keza dünya

görmüş bir adam. Yani orta üstü sınıf bir aile de diyebilirim. Ama şu an daha sosyo-kültür olarak da sosyo-ekonomik olarak da daha iyi şartlarda bir sosyal hayatın içerisindeyim. Daha seküler bir çevrenin içerisindeyim şu anda bunu da söyleyebilirim belki. Daha seküler bir camiada varlık sürdürmeye çalışıyorum. Çalıştığım ekol ve yaptığım çalışmalar dolayısıyla işte sosyal çevrem işte eşimin işi ve sosyal çevresi, çocuğumun okuduğu okul ve sosyal çevresi daha seküler bir çevre. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Elif Hanım, mevcut sosyal çevresinin yetiştiği sosyal çevreden sosyoekonomik ve kültürel açıdan farklı olduğunu vurgulamıştır. Bu farklılaşmanın sosyal kimliğine ne tür etkileri olduğu hususu özel bir soruya konu olmadığı için açık değildir. Nitekim katılımcı, dindar eğilimli bir anne ve seküler eğilimli bir baba ile büyüdüğünü; ancak ilerleyen yıllarda annesinin dindarlaştığını, babasının ise annesi kadar olmasa da dindarlık düzeyinin arttığını belirtmiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yetiştikleri sosyal çevrenin dışında farklı sosyal çevrelerle az veya çok ilişki içerisindedir. Katılımcılar bu durumu *seküler*, *farklı dünya görüşleri* veya *karma* gibi ifadelerle belirtmektedir. Çoğunlukla dindar ve muhafazakâr sosyokültürel çevrelerde yetişen katılımcıların, bahse konu diğer sosyal çevrelerle ise üniversite yıllarında, meslek hayatlarında, sonraki dönemde görev aldıkları sivil toplum kuruluşlarında ve akademik faaliyetleri sırasında temasa geçtikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bu durumu, bakış açısına olumlu bir katkı olarak görenler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcıların dindar-muhafazakâr, dindar, mütedeyyin yahut geleneksel toplumlar içerisinde yetişmiş olsalar da farklı sosyal çevrelerle ilişki kurmayı bir sorun olarak görmediği, farklılıklara karşı açık bir yaklaşım sergiledikleri söylenebilir. Bu durumun da katılımcıların yetiştikleri sosyokültürel çevrenin LGBTQ+ bireylere yönelik yaklaşımlarında değer sistemlerini korumakla birlikte etkili olduğu düşünülmektedir.

2.1.2. Din/Dinî Eğitimle İlgili Özellikler

Din, sosyal kimliğin inşasında etkili faktörlerden birisidir (Türkkan 2011: 42). Bu minvalde katılımcıların sosyal kimlik inşalarında dinin etki düzeyini yorumlayabilmek adına dinî inancın nasıl şekillendiği ve bu şekillenme sürecinde etkili faktörlerin neler olduğu sorulmuştur. Bazı katılımcılar ailenin ve çevrenin etkisi dışında lise veya yükseköğretim/lisansüstü düzeyinde din eğitimi aldıklarını, bu eğitimin dinî inançlarına etki ettiğini belirtmiştir. Ancak dinî inancın şekillenmesinde büyük oranda ailenin ve yetişilen sosyal çevrelerin etkisi ön plana çıkmıştır. Bu minvalde katılımcıların büyük bir kısmı aile yapılarını ve kendilerini *dindar* olarak tanımlamıştır. Bazı katılımcılar ise böyle bir tanımlama yapmamış, dinî inançlarının şekillenme sürecini ifade etmekle yetinmiştir. Araştırmamız nitel bir yaklaşımı benimsediğinden katılımcılara nicel soru kökleriyle (kendinizi dindar olarak tanımlıyor musunuz, gibi) soru yöneltilmemiş, katılımcının dinî inancını ve dindarlık düzeyini gönüllü bir şekilde açıklaması hedeflenmiştir.

Aile, sosyal çevre ve Kur'an kurslarının etkisinin birincil faktör olduğu katılımcılar, yaşamlarının çeşitli dönemlerinde farklı çevrelerle ilişkiye girerek dinî inançlarının şekillenmesinde bu çevrelerin dolaylı ya da doğrudan etkilerine işaret etmiştir;

> *Dini inancımın şekillenmesinde itikadi olarak inancın şekillenmesinde annem ve onun yönlendirdiği o Kur'an kursları dışında bir yer yok da. Bunun pratikteki yansıması olarak üniversite zamanında gitmiş olduğum insan medeniyet hareketi benim adına ideoloji demek istemesem de bakışımı çok değiştirdi. Yani ben bugün kendisini İslamcı olarak tanımlayan birisiyim. Onu orada kazandım. Ama inancım annemin gönderdiği Kur'an kurslarından geliyor. Eğer etkileyenleri sayacak olsam annem ve onun çevresinin etkisiyle son üniversite zamanlarındaki dernek etkisi diyebilirim. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen ve Doktora Öğrencisi, Evli, İstanbul)*

Mehmet Bey, annesinin yönlendirmesiyle gittiği Kur'an kurslarının itikadi olarak kendisini etkilediğini ifade etmiş, sonraki yıllarda kendisini İslamcı olarak tavsif etmesindeki faktörün bir sivil toplum yapısı olduğunu belirtmiştir. Anneden etkilenme, resmî bir dinî eğitim kurumu ve sivil toplum etkisi Mehmet Bey'in dinî inancını ve bu noktada kendisini tanımlama biçimini şekillendirmiştir. Mehmet Bey, dinî inanç noktasında anne ve Kur'an kursu etkisine vurgu yaparken, dinî inancın pratiğe yansıması bağlamında üniversite yıllarında tanıştığı bir sivil toplum yapısını etken faktör olarak işaretlemiştir. Buradan hareketle, anne ve Kur'an kursu etkisinin katılımcının siyasal açıdan dünya görüşü oluşturması süreçlerinde sivil toplum yapısı düzeyinde etki etmediği, bu noktada birincil etkinin sivil toplum yapısı olduğu söylenebilir.

> *Yani dini olarak, yani Müslümanım elhamdülillah. Tabii ailenin önemi var. Çocukken mesela yaz dönemlerinde Kur'an kurslarına giderdik. Hani orada işte çeşitli eğitimler alırdık. O dönemlerde mesela dini açıdan çok iyi yetişmiş bir cami imamımız vardı bizim. O da El Ezher mezunuydu. Ama çok böyle şey güçlü bir şeyi vardı. Ben El Ezher'in biraz görüşlerini beğenmem ama bir yandan da hani o hocanın farklı bir şeyi vardı yani bilgisi. Mesela benim hatırladığım bizim mahalledeki o imamla Gebze ilçe müftüleri falan danışırlardı yani çok bilgili bir kişiydi. Onun çok katkısı olduğunu söyleyebilirim yani o hocanın dini açıdan. Sonraki zamanlarda da işte arkadaş çevresi, bir şekilde yani dindar şeylerden hiç uzaklaşmadım yani dini yönü önemsedim. Ama burada mesela resmi eğitim kurumlarının herhangi bir katkısı yok, yani bu dini şeyle. Daha çok kendi aile çevrem, yetiştiğim ortam ve belki böyle üniversite yıllarında mesela çeşitli şeylere, bu o zamanlar neydi Anadolu Gençlik Derneği'nin şeyleri vardı yani onlara hani biraz yakın durdum oradan çok arkadaşlarım vardı. Yani birlikte o konularda kendimizi eğitmeye çalışırdık. Yani dindar biri olduğumu söyleyebilirim. (Sezgin Bey, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Sezgin Bey'in dinî inancının şekillenme sürecinde aile, Kur'an kursu ve camii imamı etkileri görülmektedir. Bunun yanı sıra üniversite yıllarında ilişki içerisinde olduğu sivil toplum yapılarından ve oradaki arkadaşlarıyla kendi aralarında yaptıkları dinî eğitim çalışmalarından etkiler söz konusudur.

Mehmet Bey ve Sezgin Bey örneklerinde görüldüğü üzere, aile ve Kur'an kursu etkisi dışında sivil toplum yapılarının etkilerinin dinî inancın şekillenmesinde etkili faktörler olduğu söylenebilir.

Öncelikle doğduğum aile, çevre ve ortam dindar-muhafazakâr bir çevreydi. Böyle bir ortama doğdum. Küçük yaşlardan itibaren Kur'an kurslarına gittim. Zaten imam-hatip çıkışlıyım. Bu anlamda hem geleneksel hem de Milli Eğitim tarafından verilen dini eğitimleri aldım. Daha sonra tıp fakültesine başladıktan sonra mesleki yaşamımızda karşılaştığımız bazı problemleri aşmak için birtakım sorularımız oldu. Bu süreçte kökenimizi bildikleri için farklı kesimlerden -inançlı veya inançsız- arkadaşlarımızın bize yönelttikleri sorular oldu. Bu sorulara cevap vermedeki yetersizliğim dolayısıyla üroloji uzman olduktan sonra yoğun bir okuma sürecine girdim. Öncelikle Kur'an'ı baştan sona kadar ve sanki ertesi gün bir sınava girecekmiş gibi okudum. Kritik değişimler orada oldu. Geleneksel din öğretisini bu bağlamda bir elemeden geçirdim ve ardından ilahiyat alanında yüksek lisans yaptım. Ve süreç içerisinde dinî konularda tatmin oldum. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Katılımcının öncelikle dindar bir aile ve sosyal çevrede doğduğu, ardından formel eğitim kurumu olan lisede dinî eğitim aldığı görülmektedir. Meslek hayatında karşılaştığı durumlar sebebiyle kişisel bir arayış içine girip dinî konularla ilgili araştırmaya yöneldiği ifade edilmektedir. Buradan hareketle, katılımcının aile-sosyal çevre ekseninde ve lise düzeyinde aldığı formel eğitimin, meslek dünyası içerisinden kendisine yöneltilen sorulara cevap vermede yetersiz kalması üzerine lisansüstü düzeyinde din eğitimi tahsili yapıp, bireysel okumalarla dinî bilgisini genişlettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, katılımcının meslek hayatına girdikten sonra dinî konularda ulaştığı tatminlik duygusu, aileden, sosyal çevreden ve lise düzeyindeki resmî din eğitiminden ziyade lisansüstü düzeyindeki din eğitimi ve şahsi okumaları neticesinde ortaya çıkmaktadır.

Dini inancımın şekillenmesinde ailem çok etkilidir. Ailemden oldukça interaktif ve eğitim materyallerinin kullanıldığı bir dini eğitim aldım. Babamın desteği bu konuda çoktu. Küçük yaşlardan itibaren kendi isteğimle namaz kılıyorum. Örtünmem de erken yaşlarda oldu ve bu tamamen kendi isteğimle oldu. Liseyi Anadolu lisesinde okudum. Lisemde daha çok seküler çevreden insanlar vardı. O dönem bazı çalkantılar yaşadım ama dini inancıma zarar verecek boyutta olmadı. Üniversiteden sonra zaten insanın dini konulardaki fikirleri araştırmalarla, okumalarla oturuyor ve sağlamlaşıyor. Bende de bu şekilde oldu. Ailem dışında dini inancımın şekillenmesinde formel veya informel kurumların etkisi olmadı. Ailem dışında tabii sosyal çevremin de etkileri oldu. Ancak en büyük etkiyi ailem yaptı. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Doktora Öğrencisi, Bekar, İstanbul)

Ceyda Hanım'ın dinî inancının şekillenmesinde aile başat faktör olmuş, ancak lisede seküler bir çevreyle karşılaşması ve muhtemelen bu çevrelerin dünya görüşlerinin yanı sıra yaşam tarzlarının da etkisiyle sahip olduğu dinî inanç ve pratiklere yönelik inanç dünyasında birtakım gerilimler meydana gelmiştir. Ancak bu gerilimler, dinî inancını yıkıcı boyutta olmamış, dinî konularla ilgili araştırmaları neticesinde dinî inancının sağlamlaştığı vurgulanmıştır. Ayrıca Ceyda Hanım'ın formel veya informel dinî eğitim süreçlerinden etkilenmediği anlaşılmakta, dinî inancının aile içi dinî eğitimlerle ve şahsi

araştırmalarıyla şekillendiği görülmektedir. Bu noktada Ceyda Hanım'ın dinî inancının, salt aile tarafından kültürlenmeden ziyade entelektüel süreçler de işletilerek geleneksel-entelektüel bir dinî inanç görüntüsü arz ettiği ifade edilebilir. Dinî emirlerin ve pratiklerin yerine getirilmesinde ise Ceyda Hanım'ın ailesinden herhangi bir baskıya maruz kalmadığı, kendi isteğiyle namaza başladığı ve kendi isteğiyle örtündüğü gerçeğinden hareketle, ailenin dinî konularda katı ve baskıcı bir tutum sergilemediği, bu hususta katılımcının özgürce seçim yaptığı söylenebilir.

Dindar bir Müslümanım. Bu hususta ailemin etkisi birincildir. Yanı sıra şahsi okumalarım, yaptığım yahut katıldığım çalışmalar dini inancımı şekillendirdi. Resmî kurumların bu anlamda çok bir etkisi olmadı. Ailede başlayan ve zamanla şahsi okumalar ve katıldığım yahut yürütücüsü olduğum çalışmalarla şekillenen bir süreç oldu. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)

Benzer dinî inanç oluşturma süreçlerinden geçen katılımcılarda görüldüğü üzere Recai Bey de önce aileden etkilenmiş, ardından şahsi okumaları ve çalışmaları sonucunda dindar bir kimlik kazanmıştır. Buradan hareketle, dinî inancın şekillenmesinin yaşamın belirli bir dönemiyle yahut aile ve sosyal çevre etkisiyle sınırlı olmadığı, bireylerin ya içsel ya da dışsal faktörlerden mülhem bireysel araştırmaları ve çalışmalarıyla dinî inancın şekillenmeye devam ettiği söylenebilir.

Bazı katılımcılar ise aileden ya hiç etkilenmediklerini ya da etkilenmeyle beraber hayatlarının özellikle üniversite yıllarında tanıştıkları sivil toplum yapılarıyla, meslek hayatları dönemlerinde karşılaştıkları durumlar yahut yaşamsal tecrübeler sonucunda kendi istek ve gayretleriyle araştırmalar yapıp dinî inançlarını şekillendirdiklerini ifade etmiştir;

Ailemin çok etkisi olmadı. Lisenin ilk yıllarında o dönemdeki herkes gibi kozmopolit bir yaşamım vardı. Hele o dönemlerde yani 60'lı ve 70'li yıllarda namaz kılan bir genç düşünülemezdi. Lisede bir arkadaşımızın vasıtasıyla MTTB'yle tanıştık. Oradan sonra kendimizi İslâmî bir dünyanın içerisinde bulduk. Bugüne kadar da bir İslamcılık anlayışı içerisindeyim ve İslamcılığı önemseyen birisiyim. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Temsilcisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey'in dinî inancının şekillenme süreci büyük ölçüde MTTB isimli sivil toplum yapısı aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu noktada bazı katılımcıların tecrübelerinden hareketle yorumlanabilecek bir husus ise ailede yahut resmî kurumlarda alınan dinî eğitimin dinî inançla bütünleşik bir siyasal ideolojiye dönüşmemesine rağmen özellikle üniversite yıllarında temasa geçilen sivil toplum yapılarının böyle bir sosyal kimlik unsuru kazandırdığı olgusudur. Nitekim kendisini İslamcı olarak tanımlayan Mehmet Bey'i de düşündüğümüzde, Çetin Bey'in dinî inancının şekillenmesi sürecinde de bir sivil toplum yapısının etkisi görülmektedir. Bu doğrultuda, geleneksel aile ve resmî eğitim kurumlarında verilen dinî eğitimlerin haricinde özellikle sivil toplum yapılarında edinilen dinî bilginin, bireyin siyasal ve ideolojik bir dindarlık kimliği geliştirmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Yani benim ailede ilk gördüğüm dindar kimlik anneannemdi ve sonrasında da dayımın dünya görüşünü değiştirmesi ama Anadolu dindarlığıydı. Dayımın dünya görüşünde yaptığı radikal değişimle anne tarafımın böyle bir dönüşümü başladı. Annemin yıllar sonra gerçekleşti o dönüşüm ama daha çok dindarlık kimliği anne tarafından geliyor. Baba tarafında böyle bir şey yok. Ben nasılım? Yani ben de aslında kendimi en dindar hissettiğim dönem. Belki bu inanç bağlamında daha kendi içimde yaratıcıyla kurduğum bağı daha güçlü hissettiğim dönem, belki son 10 yıllık dönem. Onun öncesinde de tabii ki dindar bir kimliğim vardı ama içsel olarak daha kendimi dindar, daha özümsemiş bir şekilde hissetmemin başka faktörleri de var tabii kendi hayatımda. Ama ben daha bir son 15 yıl, yani o taklidi olandan bence daha samimi olana, tahkiki olduğumu da belki hala iddia edemem ama daha samimi olana geçişim böyle oldu gibi. Birtakım ritüelleri çok iyi yerine getiremeyebiliyorum ya da işte bazı şeyleri, beklenen şeyleri, tanımlanan şeyleri çok yerine getiremeyebiliyorum ama kendi iç dünyamda Allah'la iyi bir ilişki kurduğunu düşünüyorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Elif Hanım, anneannesinin ve dayısının dindar bir dünya görüşüne evrilmesinin ve annesinin dindar kimliğinin etkisinin kendi dindarlığı üzerinde tesiri olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra katılımcı, yaşadığı bazı tecrübelerle birlikte içsel olarak kendisini daha dindar hissettiği bir dönemde olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Elif Hanım'ın aileden ve bazı akrabalarından gelen etkinin yanı sıra içsel tecrübeler neticesinde kendisini daha dindar hissettiği söylenebilir. Bu durum özelinde, kişinin dindarlık hissiyatının yaşamın belirli dönemlerinde kişisel tecrübeleriyle artacağı yorumuna ulaşılabilir.

Ailem Anadolu kökenlidir ve kültür dinini tamamen hayatlarına uyarlayıp yaşamışlardır. Ama tamamen ezberden ve taklidi iman dediğimiz bir anlayış vardı. İslam'ın emirlerini yerine getiren bir ailem var. Ancak benim dini inancım ailemden etkilenerek oluşmadı. Ergenlik dönemine giren her ergenin din hakkında bazı soruları olur ve ebeveynlerine bu soruları yöneltir. Bende de bu oldu. Ailemden yeterli düzeyde cevaplar alamadığım için dinden soğumuştum. 23 yaşımda kendi araştırmalarımla Müslüman olduğumu söyleyebilirim. O zamandan beri özellikle tasavvufla ilgileniyorum hatta üniversiteyle paralel tasavvuf okumaları yaptım. Allah'a olan aşkımı hiçbir şeye değişmem. Benim için en büyük otorite Kur'an ve Sünnet'tir. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

Bahar Hanım'ın dinî inancının şekillenme sürecinde ergenlik döneminde ailesine sorduğu sorulara yeterince cevap alamaması sebebiyle yaşadığı dinî sorgulamalar etkili olmuş ve dinden uzaklaşmıştır. Bu noktada katılımcı, ailesinin dinî yaşantısını kültür dinî şeklinde ifade etmiş, tamamen ezbere ve taklide dayalı bir dindarlık özelliğine sahip olduğunu vurgulamıştır. Genç kızlık çağında ise bireysel araştırmaları neticesinde Müslüman olduğunu ifade etmiştir. İslam'a girişinden itibaren tasavvufla ilgilendiğini belirtmiş, Allah'a olan bağlılığını aşk kavramıyla tanımlamıştır. Katılımcının "aşk" kavramıyla tavsif ettiği Allah-kul ilişkisinde esasen duygusal bir öne çıkarma olduğu yönünde yorum yapılabilir. Öte yandan Kur'an'ı ve Sünnet'i en büyük otorite olarak kabul ettiğini ifade eden katılımcının dindarlık düzeyinin bu bağlamda yüksek olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda katılımcının dindarlık özelliğinin hem duygusal hem de kitabî temelde olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanı sıra katılımcının kültür dini olarak tavsif ettiği ailesinin dindarlık türüne karşı olumsuz bir bakış açısına sahip

olduğu, en azından "olması gereken" dindarlığın kültür dini olarak tavsif ettiği dindarlık türü olmadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcının, değerli gördüğü dindarlık türünün araştırma-inceleme süreçlerinin işletilerek ulaşılan dindarlık türü olduğu ifade edilebilir. Buradan hareketle katılımcı, dinî inancını bireysel inceleme ve araştırma süreçleri neticesinde oluşturmuş, kendi ifadesiyle tahkikî bir imana ulaşmıştır.

Denilebilir ki, dinî inancın şekillenmesinde genel anlamıyla ilk yapı olarak aile işaretlenirken, bazı durumlarda bireysel araştırmalar da başat faktör olabilir. Bunun yanı sıra dinî konularda çeşitli etkilerle oluşan şüphe durumu, her zaman bireyin dinden tamamen uzaklaşmasına neden olmamakta, bu durumun dolaylı etkisiyle birey, dinî konuları bireysel araştırmalarıyla yürüttüğü inceleme sürecinin neticesinde dine daha güçlü bir şekilde dönebilmektedir.

Katılımcıların dinî inanç şekillenme süreçleri büyük ölçüde aileden, anneden, akrabalar içerisindeki bazı kişilerden etkiyle başlamış, devam eden süreçte ve bilhassa üniversite yıllarında karşılaşılan farklı çevrelerin doğrudan ya da dolaylı etkileriyle devam edip kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere olgunluk seviyesine ulaşmıştır. Bunun yanı sıra aileden hiç etkilenmemiş yahut çok az etkilenmiş katılımcıların dinî inancı ya üniversite yıllarında etkileşime girdikleri sivil toplum yapılarıyla yahut yaşadıkları bireysel tecrübeler neticesinde dinî konularla ilgili başladıkları araştırma süreçleriyle şekillenmiştir. Öte yandan, katılımcıların genelinde aileden ve yetişilen sosyal çevreden etkiler dışında kitabî dindarlık özelliğinin bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcılar, dinî bilgi edinme sürecinde salt kültürlenen konumunda yer almamış, kişisel araştırmalarıyla da entelektüel bir dindarlık kimliği geliştirmiştir. Bu durumun, katılımcıların hem üniversite yıllarıyla birlikte sosyalleştikleri yeni çevrelerin etkisiyle hem de bilim insanı hüviyetine sahip olmalarından kaynaklanan araştırmacı özellikleriyle ilişkili olduğu düşünülebilir.

Katılımcıların genel anlamıyla dindar çevrelerden geldikleri ve dindar kimliğe sahip oldukları göz önünde bulundurarak, LGBTQ+ aktivizminin bireysel, sosyal, politik, hukukî ve dinî boyutlarını nasıl anlamlandırdıkları bu çalışma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu anlamda, katılımcıların büyük bir kısmının bilim insanlarından oluşması, yapacakları değerlendirmelerde dinin mi yahut bilimsel verilerin mi etkili olacağı veya din ile bilimin uzlaştırıldığı bir bakış açısından mı hareket edileceği hususlarını akla getirmekte ve bu konular, doğal cinsiyet yaklaşımına sahip uzman kişilerin oluşturduğu örneklemimizin yaklaşımlarını değerlendirebilmek adına önem arz etmektedir. Bütün bu hususların bir sonraki ve devamındaki alt başlıklar ile ilgili bölümlerde detaylı bir analizi ve yorumlama girişimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

2.2. Cinsiyet Tartışmalarına Dair Anlayış ve Yorumlar

Bu başlıkta cinsiyet tartışmaları bağlamında katılımcıların biyolojik cinsiyet/doğal cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve interseks olgularını nasıl anlamlandırdıkları ve yorumladıkları ele alınmıştır.

Anılan üç alt başlık, mülakatlardan elde edilen verilerin kodlanması sonucunda oluşturulmuştur. Katılımcı ifadeleri içerisinde yer alan kavramların, ilgili literatüre müracaat edilerek öz bir izahı yapıldıktan sonra katılımcıların kavramları hangi anlamlarda kullandıkları yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda ana maksadın katılımcıların ifadeleri üzerinden bir betimleme ve yorumlama faaliyeti gerçekleştirme girişimi olması hasebiyle, değerlendirmelerin betimlenmesi ve yorumlanması esnasında gerek görüldükçe teorik açımlamalar ilgili literatüre atıfla yapılmıştır.

2.2.1. Biyolojik Cinsiyet (Sex)/ Doğal Cinsiyet

Cinsiyet tartışmalarında "sex" terimiyle ifade edilen biyolojik cinsiyet, bireyin hormonal, beyin yapısı, biyolojik ve fizyolojik özellikleri gibi farklılıklar dikkate alınarak tanımlanmaktadır (O'Brien 2009: 343-345; Lippa 2009: 68-69; Wharton 2005: 18). Katılımcıların biyolojik cinsiyet tanımları, bahse konu özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bunun yanı sıra katılımcılar, biyolojik cinsiyeti anlamlandırırken *biyolojik*, *doğuştan*, *doğal* ve *fıtrat/fıtrî* kavramlarını kullanmıştır;

.... Cinsiyet dediğimiz şey İngilizce'de "sex" olarak ifade ediliyor; yani biyolojik cinsiyet ve bu doğuştan gelir. Bunun böyle olduğunu gerek dışsal gerekse içsel fizyolojik özelliklerden bilimsel olarak biliyoruz. Bu biyolojik "sex"e bağlı olarak da bireyi erkek veya kadın olarak ikiye ayırıyoruz. Kime erkek diyoruz? Genetik yapısı XY olan, cinsiyet hormonu olarak testosteron üreten, penisi olan ve eşeyli üremede sperm hücresi veren "baba" adayına bilimsel olarak erkek diyoruz. Aynı şekilde genetik yapısı XX olan, sex hormonu olarak baskın hormonu östrojen olan, adet döngüsüne sahip olan, gebelik ve emzirme kapasitesi olan ve anne adayı olana kadın diyoruz. Bu elbetteki doğuştandır ve doğaldır. Bu anlamda cinsiyetin bu yapısı sosyal veya kültürel olamaz. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Şimdi biyolojik cinsiyet vardır, bu yalanlanamaz. Kromozomları XX olan kadındır, XY olan erkektir. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

.... Ben biyolojik cinsiyetin yani erkek ve kadın cinsiyetlerin doğal olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında herhangi bir cinsiyetin doğal olduğunu düşünmüyorum. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Cinsiyet, doğaldır. Cinsiyet, biyolojiktir. ...doğumu itibariyle bakıldığında fenotip dediğimiz yani dış görünüş itibariyle belli bir cinse ait olan eğer bakılırsa genetik yani kromozom analize de o cinse ait olan insan o cinse aittir ya kadındır ya erkektir. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Cinsiyet biyolojiktir. ...Genetik, kromozomal, hormonal, yapısal, anatomik, yapısal, fizyolojik, pardon bedensel bir anormalik yok. Kromozomlar aynı, her şey aynı. Hormonlara bakıyorsunuz aynı. Bunun bir yanlış algılama olduğunu düşünüyorum ben şey olarak. Zaten öyle bir araştırma vardı. Çok sayıda kişilerden de şu an aklıma gelmiyor. Orada cinsiyetin biyolojik olduğu gösterildi bunlara göre. (Fahri Bey, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Elbette benim durduğum yer biyolojik determinist olarak kendimi adlandırmasam da cinsiyetin tabiî olarak biyolojik olduğu. Bu bizim ilk fark ettiğimiz gerçek olmakla beraber eğer adına bilim dediğimiz şey varsa kesinlikle ortada hakikat olarak duran şey erkek ve kadın olduğumuz. Bu genetik açısından da böyledir, fizyolojik açıdan da böyledir, hormon açısından da böyledir. Bunun tartışılmasını zül buluyorum. (Mehmet Bey, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Şimdi benim bana göre biyolojik yapı zaten biyolojiyle ilgili yani kişiye genetik açıdan işte XY ya da XX kromozom var ya da patolojik olan diğer haller var. Bunun dışında dış genital olarak kadın erkek cinsiyetinden birine ait oluyor gibi bir durum var. Bu böyle. ...Bize başvuran aşağı yukarı 2000'e yakın vaka var. Yani transgender benim takibini sürdürdüğüm şimdiye kadar bu 13-14 yıllık süreç içerisinde bize başvuranların da çoğu böyle hakikaten. İkizi varsa ikizi erkek, o erkeğin testosteronuna da anne karnında maruz kalmış. Yani anne karnında buna testosteron transfer hipotezi deniyor. Yani birinin testosteronu, erkek olanın testosteronu kız olanı da etkiliyor ve onun beyin gelişiminin erkeksi hissetmesini sağlıyor deniyor. Şimdi bu tarz deliller var. Yani cinsiyet kimliğinin biyolojik olduğuna dair. O yüzden bu deliller böyle yabana atılır gibi gelmiyor bana. Anne karnında testosteronun yükseldiği, erkek fetuslarda yükseldiği 8. ila 24. haftalık o dönemde oluyor bu. Özellikle de 16. haftada testosteronun çok pik yaptığını biliyoruz yükseldiğini. Bir de doğum sonrası 3. ayda ikinci bir yükselme oluyor testosteronda. Yani bunlar niye yükseliyorlar o dönemde? Muhtemel ki belki de cinsiyet kimliğini de yani belli bir düzeyde testosterona maruz kalındığında ancak erkek şeklinde gelişiyor. Böyle birtakım şeyler var. Yani demek ki cinsiyet kimliğinin böyle biyolojik olduğuna dair deliller var. Cinsel yönelimle ilgili de benzer şeyler söyleyeceğim. Yani orada da kişinin çekim duyduğu cinsiyeti yani bunun yani bunun da sanki biyolojik şeyleri var gibi geliyor bana kökenleri. Çünkü kişiler bunu bir şekilde fark ediyorlar yani bir anda. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

Sezgin Bey, diğer katılımcılara ek olarak trans bireylerin cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerinin gelişim süreciyle ilgili biyolojik nedenlerin bulunabileceğini vurgulamış, trans bireylerin kendilerini ait hissettikleri cinsiyet kimliğine dair hormonal veya genetik etkilerin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Ancak bu durumları ifade ederken normal kategorisinde değerlendirmemiş; bu tür vakaların "patolojik" olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda İbrahim Bey'in eşcinselliğin doğal olup olmadığıyla ilgili yorumlarının, Sezgin Bey'in bazı trans vakalarda görülen doğal durumun anlaşılmasına katkı sunacağı kanaatindeyiz;

Yani translık daha biyolojik olguya yakın bir şeydir. Şey ise eşcinsellik ise daha kültürel olguya yakın bir şeydir. Daha öğrenmeye bağlı bir şeydir. Şimdi öğrenmeye bağlı bir şey dediğimizde işin içerisine her şey girer. Eğitim girer, hukuk girer, medya girer, propaganda girer, arkadaş çevresi girer, girer de girer. Dolayısıyla bunların çoğalması mümkün olabilir. Yavaş yavaş bir norm teşkil etmesi mümkün olabilir. Ama bunların hepsi onun doğal olduğunu göstermez. Bir de şöyle bir şey var. ... Bir olgunun doğal olması normal olduğunu gösterir mi? ... Mesela down sendromu doğal bir olgudur. Şu anda hatırlayamıyorum ama 13. kromozom diye kaldı ama yani yine kromozomal yapıdaki bir problemin sonucudur ve doğuştan gelen bir şeydir. Şimdi bunun doğal olması normal olduğunu gösterir mi? Yani doğuştan gelmesi her olgunun normal olduğu savunusu için yeterli değildir. Çünkü biz doğal olan bazı problemleri, doğal olan

bazı olguları bir problem olarak görüp tedavi edebiliyoruz. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey'in doğal olan ile normal olan arasında kurulacak ilişkinin bir zorunluluk ilişkisi kurmada yeterli olamayacağını vurguladığı anlaşılmaktadır. Bu durum hem trans bireyler için hem de eşcinsel çekim duyan bireyler için geçerli olabilir. Sezgin Bey'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, trans veya eşcinsel bireylerin cinsiyet kimliği gelişim süreçlerinde genetik, hormonal veya kromozomal anomaliler meydana gelebilir. Bu doğrultuda doğal bir anomalinin sebep olduğu hastalığın, tıpkı diğer doğal sebeplerden kaynaklanan bazı hastalıklarda olduğu gibi tedavi edilip normal kategorisine sokulmamasına yönelik yaklaşım, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

İbrahim Bey'in doğal olanın zorunlu olarak normal olması gerekmediği değerlendirmesine benzer bir değerlendirmeyi başka bir örnek üzerinden Mehmet Bey de yapmıştır;

Bugün bilim naturalist felsefe mesela şizofreni için mesela bipolar için genetik etkileri kanıtlanmış olsalar bile yani doğuştan geliyor olsalar bile hastalık diyorlar. Demek ki bir şeyin doğuştan geliyor olması onu hastalık olarak tanımlamamıza engel değil. Tamam. Demek ki tanımı yaparken bizi bir yere konumlandıran şey doğuştan olup olmaması değil. Onun yaratılışına ya da varlık amacına uygun çalışıp çalışmaması. Tamam. Demek ki bu doğuştan gelseydi de ben buna hastalık diyecektim. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Katılımcıların biyolojik cinsiyet tanımı, biyolojik özellikler olan kromozomlar ve hormonlar ile fizyolojik özellikler dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu noktada bireyin cinsiyeti tam anlamıyla biyolojik özellikler göz önünde bulundurularak tanımlanmakta, cinsiyet özellikleriyle sosyal, tarihi ve kültürel şartlar arasında bir ilişki kurulmamaktadır. Öte yandan katılımcılar, cinsiyetin doğal olduğu gerçeğinden hareketle kuir (queer) kuramın sosyal inşa temelli cinsiyet tanımını kabul etmediklerini göstermektedir. Kuir kuramın cinsiyete ve cinsiyetle ilişkili kavramlara yönelik açıklamalarıyla ilgili katılımcı değerlendirmeleri ilgili başlıkta analiz edilmiştir.

Biyolojik cinsiyetle ilgili yorumlarında biyolojik özelliklerin yanı sıra *yaratılış* ve *fıtrat/fıtrî* ifadelerine yer veren katılımcılar bulunmaktadır. Bu ifadelerin katılımcıların dindar kimlikleriyle ilişkili olduğu düşünülebilir;

...cinsiyet dediğimiz şeyin biyolojik olarak verili olduğunu doğuştan, yaratılıştan geldiğini düşünüyorum. Yani bu işte elin, ayağın, kulağın olması gibi doğal. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Kevser hanımın tanımında biyolojik belirlenimin doğuştan olmasının yanı sıra yaratılış gereği olması vurgusu görülmektedir. Öyle ki Kevser Hanım, cinsiyetin tıpkı diğer organlar gibi biyolojik bir olgu olduğu gerçeğine dikkat çekerek düşüncesini desteklemiş, cinsiyet fenomeni ile diğer organların biyolojik oluşunu ve doğuştanlığını özdeşleştirmiştir.

Tabii ki asıl olan doğal cinsiyettir. Hele ki bir Müslüman bir zihin için asıl olan vahyin ne dediğidir. Bu da erkek ve kadın olarak bildiğimiz iki cinsiyettir, doğal cinsiyettir. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey'in biyolojik cinsiyeti hem biyolojik özellikleri hem de kendi ifadesiyle Müslüman bir zihnin gereği olarak doğal kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Çetin Bey, olgusal gerçeklikle dini hassasiyetlerini ortak değerlendirmekte; ancak "hele ki" vurgusuyla bir Müslüman için cinsiyetin doğal olduğunun aksine düşünülmesinin mümkün olamayacağını vurgulamaktadır.

Yani cenabı Hak insan cinsini iki fıtrat üzere inşa etmiştir bina etmiştir diye biz inanıyoruz; erkek ve kadın… Bunu aslında hiç öyle sağa sola bakmaya yeniden bir şeyler keşfetmeye gerek yok. Kur'an-ı Kerim'de ilk yaratılan insanlara baktığınızda zaten ortaya çıkıyor gerçek. Bir âdem var Bir Havva var ve Allah diyor ki biz sizi bunların neslinden getirdik. Demektir ki bu, fıtraten, bakın burada fıtrat var yani, fıtraten iki tane cins var. Çok net bir şekilde birbirinden ayrılmış, erkek ve kadın. Dolayısıyla fıtrata bağlıyorum ben. Biyolojik cinsiyet fıtrattır yani. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey'in cinsiyet yorumunda, cinslerin iki türden oluştuğu ve bunun da Allah'ın yaratması sonucunda gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Öyle ki ilk yaratılış örnek verilmekte, ilk insandan itibaren kadın ve erkek cinsinin fıtrî olana işaret ettiği yönünde açıklamalar yapılmaktadır. Bu minvalde Durmuş Bey, biyolojik özelliklerin dikkate alınarak tanımlandığı biyolojik cinsiyeti fıtrat ile açıklamakta, fıtratı da dini bir terim olarak kullanmaktadır. Bu da bize katılımcının cinsiyeti anlamlandırırken hem olgusal gerçekliği hem de dinî açıklamayı benimsediğini göstermektedir.

Durmuş Bey'e ek olarak Mehmet Bey, fıtratın kabul edilmesi için Müslüman olmanın şart olmadığını; bu gerçekliğin fizyolojik ve hormonal olarak açık olduğunu vurgulamıştır;

...Allah'ın Kur'an-ı Hakim'de bize söylemiş olduğu insan fıtratı denilen şeyin yaratılıştan bize vermiş olduğu şeyler olduğu kanaatindeyim. Az önce bahsettiğim hormonların erkek ve kadın arasındaki fizyolojik ve biyolojik neden olduğu farklılıklar. Bunun insan psikolojisine yansımaları bizatihi fıtrattır. Bunun için Müslüman olmaya da gerek yok. Ama İslami jargonda, literatürde bunun adı fıtrattır. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Katılımcıların biyolojik cinsiyetle ilgili yorumlarının ortak özelliği biyolojik ve fizyolojik özellikleri temel almış olmalarıdır. Bunun yanı sıra doğal cinsiyet kavramının katılımcıların çoğunluğu tarafından biyolojik cinsiyetle özdeş bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. Burada biyolojik, doğal cinsiyet veya fıtrat vurgusu, ilgili bölümde detaylandırılacağı üzere cinsiyetin sosyal bir inşa olduğu yahut cinsiyetin sabit bir kimlik unsuru olmadığı yorumlarına yönelik bir itirazı da içermektedir. Sonuç itibariyle, katılımcıların "cinsiyet"i anlamlandırırken biyolojik, doğal cinsiyet ve fıtratı öne çıkardıkları görülmekte, bu hususta tarihsel, sosyal veya kültürel etkiler dile getirilmemektedir. Bununla birlikte,

tarihsel, sosyal veya kültürel etkilerle ilgili değerlendirmeler daha çok cinsiyet rolleri gibi toplumsal olgularla ilişkili kavramlar özelinde dikkate alınmaktadır.

Öte yandan, biyolojik cinsiyet kavramı, cinsiyet tartışmaları bağlamında salt kadın-erkek cinsiyetlerinin biyolojik, hormonal ve fizyolojik farklılıklarını temellendirmek adına kullanılmamakta, cinsiyet rollerindeki farklılığın biyolojik temelli doğal (nature) bir farklılıktan kaynaklandığı savına temel oluşturmak amacıyla işe koşulmaktadır (Slattery 2014: 342). Cinsiyet rollerindeki farklılığı biyolojik belirlenimle gerekçelendirme girişimi, özellikle toplumsal cinsiyet (gender) teorisinin itirazlarına konu olmakta (Marshall 1999: 98), günümüzde cinsiyet tartışmalarındaki hâkim söylemin biyolojik cinsiyet temelli cinsiyet rolleri bakış açısından uzak olduğu bilinmektedir. Bu minvalde, katılımcıların "biyolojik cinsiyet" ile ilgili anlamlandırma ve yorumlamalarının analiz edildiği bu alt başlıkta konu, salt cinsiyet (sex) açısından incelenmektedir. Cinsiyet rolleri bağlamındaki değerlendirmeler ise "toplumsal cinsiyet (gender)" alt başlığında ele alınmıştır.

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet (Gender)

Cinsiyet tartışmalarıyla ilişkili alan yazında, cinsiyetin biyolojik yönünü ifade etmek için "sex" (biyolojik cinsiyet), toplumsalla ilişkili boyutunu ifade etmek için ise "gender" (toplumsal cinsiyet) terimi kullanılmaktadır. Bu ayrıma gidilmesine sebep olan etken faktörlerin başında sex teriminin cinsiyet rolleriyle ilgili iddialarının eleştirilmesi ve cinsiyet rollerinin toplumlar içerisinde homojen bir görünüm arz etmemesi (Marshall 1999: 98) durumunun, biyolojik cinsiyetle yahut doğacı teoriyle izahının mümkün olmamasıdır. Nitekim biyolojik temelli yahut doğa temelli cinsiyet tanımı, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet rollerini biyolojik veya doğal belirlenimler kabulüyle açıklamaktadır (Slattery 2014: 342). Bu durum ise farklı toplumlarda var olan ve homojen bir özellik göstermeyen cinsiyet rollerinin açıklanmasında yetersiz kalmaktadır.

Feminizmin ikinci dalgasıyla birlikte toplumsal cinsiyet kavramı, Batı toplumlarında o dönemde kabul edilen kadın-erkek cinsiyet rollerinin zorunlu bir belirlenim olmadığı bakış açısından hareketle ortaya çıkmış, doğal ayrımların belirlediği cinsiyet rollerinin kadınların ikincil konuma yerleştirilmesine, haklarının ihlal edilmesine ve kadın cinsiyetinin erkeğin tahakkümü altına girmesine sebep olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu noktada "kadın doğulmaz, kadın olunur" (Beauvoir 1956: 273) ifadesiyle Simon de Beauvoir, cinsiyetten (sex) farklılaşan bir toplumsal cinsiyet (gender) düşüncesinin temellerini atmıştır (Yılmaz Emin 2024: 12). Buradan hareketle toplumsal cinsiyet, cinsiyetin biyolojik ve fizyolojik özelliklerine göre tanımlanmasından farklı olarak, cinsiyetle ilişkili kadın-erkek rollerini sorunsallaştıran bir niteliğe sahiptir. Bahse konu sorunsallaştırma, cinsiyet rollerinin doğal veya doğuştan oluşunun boyutlarını ve erkek egemen bakış açısının bu davranışları ne kadar belirlediğini çözümlemek amacıyla ortaya atılmıştır (Slattery 2014: 341).

Cinsiyet rollerindeki ayrımların doğal olmadığını kanıtlamak adına yapılan çalışmalar, kadın ve erkek arasındaki farkların sosyalleşme süreçlerinden ve kültürden kaynaklandığını iddia etmektedir (Giddens vd. 2016: 273; Marshall 1999: 98; Wharton 2005: 6). Doğacı argümanın erkeğin yaratılışı gereği kamusal alana ait işlere (yöneticilik, savaşçılık, iş adamlığı vb), kadınların ise yine yaratılışları gereği ev içi (çocuk doğurma, yemek yapma, temizlik yapma vb) işlere uygun olduğu savı, toplumsal cinsiyet teorisine göre kültürel belirlenimin ürünüdür. Bu bağlamda, 1970'lerde gender kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley'e göre cinsiyete dayalı iş bölümü evrensel olmadığı gibi biyolojik bir ön belirlenime de sahip değildir (Slattery 2014: 242).

Öte yandan toplumsal cinsiyet kavramına, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında oldukça katı bir ayrım yapması sebebiyle eleştiriler yöneltilmiştir. Bu minvalde, cinsiyet rollerinin oluşmasında biyolojinin hiçbir etkisinin olmadığı savı, geçerli değildir. Bu bakış açısına göre, cinsiyet rollerinin oluşması sürecinde biyolojik etkenlerle birlikte toplumsal cinsiyetin de etkili olduğu bir model değerlendirilmelidir. Bu noktada, saha araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgular, katılımcıların, cinsiyet rollerine yönelik yorumlarında biyolojik cinsiyeti önemli görmekle birlikte psikolojik ve sosyokültürel şartları da dikkate aldıklarını göstermektedir.

> *...bir de cinsiyet kimliği dediğimiz "gender" vardır. İşte psiko-sosyal süreç burada dahil oluyor. Biz sağlıklı bir biyolojik cinsiyete sahip olsak bile bu tek başına yeterli değildir. Burada eril veya dişil cinsiyet kimliğini geliştirmemiz gerekiyor. Yani bizim psikolojik cinsiyetimizin de eril veya dişil olarak gelişmesi gerekiyor. İşte bu biyo-psiko-sosyal gelişimle alakalıdır. Burada biyoloji kılavuzdur. Erken çocukluk döneminde, akran etkileşimleri döneminde ve ergenlik döneminde önemli kritik evreler sağlıklı bir şekilde yaşanırsa erkek çocuk eril cinsiyet kimliğini, kız çocuk dişil cinsiyet kimliğini sağlıklı bir şekilde geliştirir. Bu sayede erkek veya kadın olarak kendisinden beklenen sosyal, duygusal ve cinsel rollerini tatbik eder. Bu biyolojik cinsiyet ile genderin uyumlu olması halinde gerçekleşir. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *...Yani hem karakeristik olarak genlerinden getirdiği birtakım özellikler vardır hem de bunun bulunduğu toplumsal çevre ve onu eğitenler şeklinde bir tamamlanması vardır. Buna inşa değil de ikmal diyebiliriz yani. Şeyde de böyle cinsiyette böyle. Bir cinsiyetle doğuyoruz eğer o doğduğumuz cinsiyet bizim çevremiz bize eğitim verenler bizi yetiştirenler ve daha sonra içinde bulunduğumuz sosyal çevre bizi o cinsiyetle kabul ederse öyle davranacağı için sosyal ikmal de o cinsiyetle devam eder. Eğer çevre, eğitimciler, anne baba, okul, neyse medya hatta tam tersine erkek doğmuş çocuğu veya kız doğmuş çocuğu tersine bir anlamda sosyal şekilde inşa etmeye gayret ederlerse yanlış bir yönde ikmal edilir bu, bunu demeye çalıştım. Bu doğallığı fıtrat olarak da ifade edebiliriz. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Durmuş Bey toplumsal cinsiyet kavramı yerine sosyal ikmâl ifadesini kullanmış, bununla da yaratılıştan gelen fıtrî özelliklerle uyumlu bir cinsiyet gelişim sürecini kastetmiştir. Sosyal ikmâlin doğuştan gelen cinsiyet özelliklerine uygun bir cinsiyet gelişimi ortamı hazırlanmasıyla mümkün

olacağını, aksi durumun ise yanlış yönde bir ikmâl süreci olan sosyal inşa olduğunu belirtmiştir. Katılımcının, bu yönüyle cinsiyet gelişim sürecinde tek etken faktörün fıtrat olmadığı düşüncesine sahip olduğu söylenebilir. Bu durumda katılımcı, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve bunlara bağlı cinsiyet rollerinin gelişiminde biyolojik, doğal ve kendi ifadesiyle fıtrî etkenlerin dışardan müdahale edilebilirliğini kabul ediyor gözükmektedir. Bunun yanı sıra katılımcının fıtrat kavramını bağlam içerisinde, biyolojik ve doğal cinsiyetle ilişkili dinî bir kavram olma özelliğini dikkate alarak işe koştuğu söylenebilir. Burada katılımcının, fıtrat kelimesiyle yaratılıştan getirilen cinsiyete ve bununla uyumlu bir cinsiyet gelişim sürecine işaret ettiği ifade edilebilir.

Yani cinsiyet rolleri dediğimiz, cinsiyetten beklediğimiz davranışların kültürle, öğrenmeyle, çevreyle ilişkili olduğu tezinin bir kısmı doğrudur. Yani biz nasıl erkek olacağımızı, nasıl kadın olacağımızı annemizden, babamızdan, okuldan, arkadaş çevresinden filan öğreniriz, öğrenebiliriz. Bu boş bir düşünce değildir. Fakat bunun sınırı neresidir? Bu önemli bir sorun. Yani biz mesela işte kızların oyuncak tercihlerini ya da kızların daha çok böyle ev işi, erkeklerin daha çok dışarıya dönüşü ya da mesela şöyle düşünün kızların daha duygusal, empatik olması ile erkeklerin daha böyle bir sonuç odaklı, agresif olması genel bütün erkeklerde var ama fakat erkeklerle kadınlar arasında bu anlamda bir farklılık var. Şimdi bunu biz sosyal müdahaleyle değiştirebilir miyiz? Şimdi yapılan araştırmalar bunun çok böyle olmadığını gösteriyor. Yani kısmi başarılar elde edilebildiğini gösteriyor. Yani şu anda uzatmayayım ama mesela bir haftalık bebeklerle yapılan çalışmalar bebekler kendi cinsiyetlerine uygun daha çok oyuncaklar tercih ediyor. Yani bu tür birçok bilimsel araştırma var. O zaman şöyle bir soru ortaya çıkıyor. Yani bizim sosyal rollerimizin, davranışlarımızın bir kısmı biyoloji tarafından da belirleniyor olabilir. Yani tabii ki o sınır nereden çekiliyor? Ne kadarını biz işte çevreden ne kadarını biyolojiden getiriyoruz? Bu sürekli tartışılabilecek bir şey. Ama sonuçta böyle bir durum söz konusu. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey'in, cinsiyet rollerinin oluşumuyla ilgili süreçte öğrenme, kültürlenme ve çevreyle ilişki parametrelerin etkileri olacağı hususuna kısmen katıldığı görülmektedir. Öte yandan katılımcı, biyolojik etkenlerin de cinsiyet rollerinin oluşmasında etkili olacağını belirtmekte, bu minvalde psikolog olması hasebiyle muhtemelen kendi şahsi gözlemlerinin yanı sıra alan okumalarına ve yapılmış bilimsel çalışmalara atıf yapmaktadır. Bu doğrultuda, katılımcının cinsiyet rollerinin oluşmasında hem biyolojik özellikleri hem de psikososyal ve kültürel etkileri kabul ettiği; ancak bu olguların cinsiyet rollerine etkileri hususunda ağırlığın hangi merkezde yoğunlaşacağı konusunda karar veremediği söylenebilir. Bu durumun, katılımcının bir akademisyen olarak eleştirel düşünceye sahip olması ve konuyla ilgili tartışmaların devam etmesi sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Şöyle söyleyeyim. Hani bir dediğim gibi biraz önce bıraktığımız yerden biyolojik ve sosyal inşa diye iki kutu ayırırsak. İkisi de belirleyici, tek başına belirleyici değil. Cinsellik tam da biyoloji ve çevrenin etkileşimi ya da kültürün etkileşimi içinde ortaya çıkan bir şey. Dolayısıyla tek bir etkene indirgemeyip, burada belki asıl soru şu, yani hangisi daha belirleyici denebilir? Yani nihayetinde zemin biyolojiktir, bütün varlığımızın zemini de biyolojiktir. Biyoloji olmadan kültür olmaz zaten. Yani kültürün varlığı da

zaten biyolojik insan varlığına bağlıdır. Dolayısıyla biyoloji daha belirleyicidir. Ama biyolojinin belirleyici olduğunu söylemek kültürel ve diğer çevresel faktörlerin önemini göz ardı etmek anlamına gelmemeli. Ya da biyolojinin belirleyiciliğini nasıl bir belirleyicilik olduğunu anlamaya çalışmak diye kabaca böyle biraz cevap vermeye çalışayım bu soruya. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Latif Bey'in değerlendirmesinde dikkat çeken en önemli nokta "kültürün biyoloji olmadan mümkün olamayacağı" ifadesinde yer almaktadır. Kültür, insanın maddi-manevi unsurlarla geliştirdiği, nesilden nesle aktararak hayat verdiği soyut-somut ögelerdir. Bu minvalde, insanın biyolojik varlığının yokluğu düşünüldüğünde, kültürün var olmasının imkân dahilinde olmadığı da açıktır. Öyleyse, katılımcının, biyolojik belirlenimin sosyal inşa olgusunu da yönlendirmesi gerektiğine yönelik bir işarette bulunduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Başka bir deyişle, biyolojik yapı insanın konu olduğu maddi-manevi kültür ögelerinin zorunlu bir şartıdır. Bu minvalde, katılımcının cinsiyet olgusunu da insanın biyolojik yapısıyla temellendirmesinden hareketle, cinsiyetle ve cinsiyetle ilişkili sair özelliklerin, biyolojik cinsiyetin kılavuzluğunda tesis edilmesinin gerekli olduğuna vurgu yaptığı belirtilebilir.

Cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik gibi kavramlar elbette insanlık tarihiyle eş bir sürece tekabül etmektedir. Cinsiyet Kimliğinin belirlenmesi ve cinsel kimliğin kazanımı süreçleri hem biyolojik temelli hem de sosyal bir inşayı birlikte kapsayan bir yapıya sahiptir…. Bu çerçevede "toplumsal cinsiyet eşitliği," "cinsiyet kimliği," "non-binary (ikili olmayan) cinsiyet" ve "cinsiyet ifadesi" gibi kavramlar, özellikle medya, eğitim kurumları ve sosyal platformlar aracılığıyla gündeme getiriliyor. Cinsiyet ve cinsiyetle ilgili kavramların bu şekilde ele alınması, bireylerin özgürlük adı altında biyolojik ve toplumsal gerçekliklerden koparılmasına neden olmaktadır. Bu, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir tehdit oluşturur. Cinsiyetin doğal ve biyolojik bir temel üzerinde tanımlanması gerektiğini savunan bir perspektif benimsenmelidir. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

... Ne biyolojik indirgemeciyim kendi açımdan. Bu arada benim perspektifim ve kendi düşüncem. Biyolojik indirgemeciliğe karşıyım. Cinsiyet, cinsel kimlik gibi bir konunun saf bir biçimde birtakım hormonlar, aracı maddeler ya da bir takım işte beyin yapılarıyla ya da genetik materyallerle tek açıklayıcı unsur olarak açıklanabileceğini çok düşünmüyorum. Ama bir yandan da bunun (eşcinsellik)[7] tamamen sosyal bir inşa olduğu biyolojik açıdan hiçbir insanda yatkınlığın bu anlamda bulunamayacağı tarafında da değilim esasında. Genel görüşüm bu. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Bazı katılımcı yorumlarında toplumsal cinsiyetin daha çok *cinsiyetsizleştirme* ve *LGBT* gibi ifadelere yer verilerek politik amaçlarla araçsallaştırıldığı vurgusu görülmektedir;

Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetin inkâr edilmesi, kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyet görevlerinin özelliklerindeyse tamamen tarihsel süreç içerisinde toplum tarafından şekillendirildiği

[7] Parantez içerisinde yazılan "eşcinsellik" ifadesi, mülakat esnasındaki bağlamsal gözleme dayanmaktadır.

iddiası var. Son derece yanlış, son derece tehlikeli bir vaka. Elbette ki toplumun örf, adet ve geleneklerinin kendi koşulları içerisinde, altını çizerek söylüyorum, geliştirilmiş ya da örf, adet, gelenek haline gelmiş bazı durumlar o günkü toplumun içinde yaşadığı şartların bir sonucudur. O şartlar ortadan kalktığı zaman o ayrım yani ki bu nüanstır bu. Ana ayrım merkezi o değildir. Ana ayrım merkezi genetiktir, biyolojiktir…. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)

Recai Bey'in toplumsal cinsiyete dair yorumu, büyük ölçüde sosyopolitik bir analiz yaklaşımına göre şekillenmektedir. Buna göre toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetin reddiyle birlikte kadın ve erkeğin özel ve kamusal alandaki görevlerinin ortadan kaldırılması adına ortaya konulmuştur. Katılımcıya göre kadın ve erkek cinsiyet rollerine temel oluşturan ana faktör biyolojik belirlenimdir. Gelenek, örf veya adetlerin etkisiyle cinsiyet rollerinde görülen farklılıklar ise şartların değişmesiyle birlikte ortadan kalkabilir yahut farklılaşabilir; ancak biyolojik özelliklerin bir gereği olarak var olan cinsiyet rolleri değişmez. Bu minvalde, toplumsal cinsiyet yaklaşımının belirttiği üzere annelik ve ev içi işlerinin yapılması gibi geleneksel toplumlarda kadınlara özgü kabul edilen roller, toplumdan topluma değişiklik göstermez; ancak bunların icra edilişleri geçici şartlar gereği farklılaşabilir. Bu farklılaşma izafi olup biyolojik ve genetik belirlenim gereği kadın ve erkek rolleri özü itibariyle sabittir. Katılımcının toplumsal cinsiyet değerlendirmesinin yorumlanmasından çıkan anlamın bu yönde olacağı söylenebilir.

…toplumsal cinsiyet eşitliği adı altında yapılmaya çalışılan şeyleri bir ifsat hareketi olarak değerlendiriyorum. Sosyal inşa cinsiyeti diye bir cinsiyet yoktur. Bu toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanların bir kavramsallaştırmasıdır. Aslında uydurma bir kavramsallaştırmadır. Yani burada doğal olan her şeye bir karşıtlık var. Bu tam olarak trans-human çağa uygun bir kavramsallaştırmadır. İnsanın tanrılaştırılması, robotlaştırılması var. Dolayısıyla robotta cinsiyet aranmaz. Sonraki aşamada ise post-human bir zihniyet olarak da bütün değerlerin yıkılıp yerine değersizliğin yerleştirilmesi çabası var. Zaten sosyal inşa kavramı yeni ortaya atılmıştır. Tarihi 50 sene civarındadır. Amerika'da zuhur eden bir kavramsallaştırmadır ve bu bir tesadüf sonucu ortaya atılmamıştır. Çünkü Batı'nın seküler zihniyetinde doğal hukuktan bu tarafa, özellikle de Aydınlanmadan sonra bu tip kavramsallaştırmalar sadece kavram olarak kalmayıp fiile de geçirilmiş. Ben bütün bunlara bir ifsat projesi olarak bakıyorum. Bu projelerin her biri tek bir merkezden üretiliyor. İnsanlığa karşı suç olarak nitelenen suçların eylemselliği bu. Önce teorik olarak tasarlanıyor sonra fiile geçiriliyor. Bağımlılaştırma, toplumsal cinsiyet eşitliği ve soykırım gibi projeler bu türdendir. Belki başlangıçta böyle değildi ama sonrasında böyle tasarlanıyor. Bunların temelinde seküler düşünce var ve kuir üzerinden yürütülmesi söz konusu. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey'in toplumsal cinsiyete dair yorumu, felsefî ve sosyolojik bir analiz kategorisi olmasının yanı sıra daha çok politik hedefler bağlamında işe koşulan kötü niyetli bir kavramsallaştırma olarak işaretlenmektedir. Bütün bu süreçlerin toplumların kurmuş oldukları doğal cinsiyet temelli düzeni bozmak adına işletildiğini belirten Çetin Bey, toplumsal cinsiyet kavramını sosyal inşa, transhümanizm ve posthuman çağ bağlamında değerlendirmektedir. Bu minvalde sosyal inşanın doğal olan her şeye bir karşıtlık içerisinde olmasının transhümanizmle ilişkisine işaret edilmekte, sonraki aşamada ise bütün

değerlerin ortadan kaldırılıp posthuman bir çağa geçileceği belirtilmektedir. Çetin Bey'in ve birçok katılımcının değindiği sosyal inşacılığın genel özelliklerini cinsiyet tartışmaları bağlamında vermek, yorumlama faaliyetinin salahiyeti açısından önemlidir. Bunun yanı sıra transhümanizm kavramının da cinsiyetle ilişkisi bağlamında açıklanması gerekmektedir.

Çetin Bey'in *sosyal inşacı cinsiyeti* olarak ifade ettiği yaklaşıma epistemolojik bir zemin teşkil eden Sosyal İnşa Kuramı, pozitivist epistemolojinin evrenselci hakikatler yaklaşımına itiraz ederek tüm zamanlarda ve mekanlarda geçerli bir evrensel bilgiden söz edilemeyeceği temel savından hareket etmektedir. Bunun yanı sıra sosyal inşacılık, kuramın öncü isimlerinden Peter L. Berger'in toplumun insan ürünü olduğu ifadesinden de anlaşılacağı üzere (Berger 2011: 52) sosyal gerçekliğin bireyler tarafından inşa edildiği düşüncesini savunmakta, bilginin de bu sosyal gerçeklik içerisinde üretildiğini öne sürmektedir. Buradan hareketle toplumsal inşa sonucu üretilen sosyal gerçekliğin bizatihi hakikatinden söz etmek mümkün görülmemekte, sosyal gerçekliğin gündelik yaşam içerisindeki diyaloglardan ve tecrübelerden hareketle inşa edildiği belirtilmektedir.

Sosyal inşa perspektifinin sosyal gerçeklikle ilişkili meselelerde inşacı bir yaklaşıma sahip olması gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, katılımcının "sosyal inşanın doğal olan her şeye karşıtlığı" düşüncesinin gerekçesi anlaşılır olmaktadır. Zira katılımcı, cinsiyet tanımlamasında biyolojik belirlenimi, doğal olanı ve dinî bakış açısını merkeze aldığından, sosyal inşanın özsel hakikatler bağlamında biyolojik cinsiyet de dahil özcü dikotomilere bir karşıtlık geliştirmesinin (Aka 2010: 22), katılımcının değerlendirmesini etkilediği söylenebilir. Buna göre Judith Butler'ın kuir kuramına temel teşkil eden ve performatif cinsiyet ile açıklanan cinsiyet akışkanlığında (sabitesizliğinde) olduğu gibi sosyal inşacılıkta cinsiyet, dil ve sosyal performans bağlamında açıklanır, özsel hakikatler bir bakıma yapı söküme uğratılır. Bu doğrultuda katılımcının sosyal inşacı yaklaşımın doğal olana karşıtlığı eleştirisi kendi bağlamı içerisinde anlaşılabilirdir. Öte yandan, katılımcının sosyal inşa vurgusunun akabinde transhümanizme gönderme yaptığı görülmektedir.

Transhümanist yaklaşıma göre beden ve ruh, birbirinden ayrı iki olgudur ve var olmaları için birbirlerine ihtiyaç duymazlar (Emmons 2018). Buradan hareketle bedenin sınırlarını aşmanın/ortadan kaldırmanın ve bedene müdahalenin önü açılmaktadır (Dağ 2020: 102). Transhümanist bir çaba olarak insanın ortak geleceğinin yeniden kurgulanması adına gelişmekte olan transgender, insana üremeden ve bedenin kendisinden kurtulmayı vadetmektedir (Emmons 2018). Nitekim bu tür biyolojik ve bedensel gerçeklikler transhümanist bakış açısına göre insanı sınırlayan niteliklerdir. Bunun yanı sıra beden ve ruh arasında yapılan ayrımın somut bir tezahürü, yanlış bedende doğulduğu algısını güçlendirerek zihnin beden üzerindeki tahakkümünü amaçlamaktadır. Bu durumda, erkek ve dişi kavramlarının geleneksel anlamlarından uzaklaştırılacak şekilde yeniden tanımlanmasının transgender yaklaşımla doğrudan ilişkisi bulunmakta ve transgender, transhümanist bir dünya tasavvurunu gerçekleştirebilmek amacıyla

araçsallaştırılmaktadır. Bu bağlamda transhümanizm tarafından beden, bireyin özgür tercihleriyle müdahale edebildiği, öznelliğin açık bir nesnesi haline dönüştürülmektedir (Dağ 2020: 105).

Bedene müdahalenin imkânı, teknoloji marifetiyle gelişen tıbbî prosedürler aracılığıyla sağlanmakta, bu sayede toplumsal cinsiyetin aşılmasına yol açılmaktadır (Dvorsky ve Hughes 2008: 7). Bu doğrultuda, transgender ideolojinin araçsallaştırıldığı transhümanist perspektiften cinsiyet, herhangi bir öze yahut doğal bir belirlenime sahip değildir, öyleyse bile bu özün veya doğallığın aşılması gerekir. Her yönüyle kusursuz bir insan tasarımı için bedenin ve dolayısıyla cinsiyetin sınırlarını aşmak zaruridir. Katılımcının yaptığı transhümanizm göndermesinin açılımı göz önüne alındığında, yapılan eleştirilerin bilinçli bir tercihe dayandığı söylenebilir. Katılımcı tarafından doğal cinsiyetin karşıtı olarak konumlandırılan transhümanist perspektifin, bu noktada cinsiyetsizliği savunan bir ideoloji olarak işaretlendiği ifade edilebilir. Transhümanizm sonrasında geçilecek aşama olan transhüman dönemi ise Dağ'ın deyimiyle bir "robo-sapiens" dönemi olmaktadır (Dağ 2020: 125). Burada amaç, güçlü, ölümsüz ve kusurlardan arınmış olarak Tanrı'ya benzemektir. Cinsiyet bağlamında ise durum, insanı sınırlayan cinsiyetle ilişkili özelliklerin tıbbî teknoloji marifetiyle ortadan kaldırılıp insanı Tanrı'ya benzeme yolunda desteklemesidir.

Görüleceği üzere, transhümanizmde biyolojik cinsiyetin ve doğallığın iptal edilmesindeki amaç, robotik bir insan unsurunu mümkün kılmak ve devamında her türlü eksiklikten ve kusurdan münezzeh, Tanrı'ya benzeyen bir insan modeli ortaya koymaktır. Bu minvalde, katılımcının posthuman çağ eleştirisi, cinsiyeti hem biyolojik yapısına göre tanımlamasından hem de posthumanizmin cinsiyetin dinî yönden temellendirilmesinin karşı bir pozisyonunda yer almasından kaynaklanmaktadır.

Katılımcılardan bazılarının toplumsal cinsiyete yaklaşımında doğal cinsiyet bakış açısının etkileri açıkça görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının sosyal inşa boyutu açıkça yahut bağlam içerisinde vurgulanmakta, sosyal inşa mantığıyla kavramsallaştırılan toplumsal cinsiyet ise daha çok küresel kurum ve kuruluşların hem yerel hem de küresel ölçekte gerçekleştirmek istedikleri sosyopolitik hedefler bağlamında değerlendirilmektedir;

> *Bu şekilde doğal ya da biyolojik adına ne dersek diyelim, cinsiyetin dışında özellikle bu LGBT aktivizminin de tetiklemesiyle üretilen toplumsal cinsiyet, ki bu aslında sosyal inşayı ima ediyor, kavramı tamamen bir savaş aracı bir enstrüman olarak yapılan bu büyük küresel mücadelenin karşı tarafında olanların yani LGBT tarafında olanların bilimsel bir gerçeklikmiş gibi arkasını yayınlarla çalışmalarla desteklemeye çalıştığı uydurulmuş bir cinsiyet tanımı. Geçmişe gittiğinizde belki bilmiyorum ama 40-50 yıl öncesinde TCE diye bir terminoloji hiçbir yerde yok. Ne sosyal bilimlerde ne sağlık bilimlerinde… Bu tamamen karar veren mekanizmanın mücadeleye karar veren mekanizmanın cinsiyeti tartışılabilir hale getirmek ve akışkanlık sağlamak için ürettiği bir tanımdır. Sosyal inşayı bu anlamda kabul etmiyorum. Fakat buradan şu anlaşılmasın, bir çocuk erkek veya kadın olarak doğar, cinsiyet doğaldır. Ama biz onun üzerinde bir iltizam, sosyal inşa yönünde bir gayret gösterirsek onu sapıttırabiliriz. Zaten yapılan da*

budur şu anda. Bu tıpkı şuna benzer: Hadisi Şerif'te yoksa ayet miydi "Her insan fıtrat üzere doğar; sonra anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar." ifadesi var ya işte bu da aslında hem doğalı biyolojiyi hem de sosyali bir arada tutuyor. Bir insanın oluşumunda bırakın cinsiyet oluşumunu ne bileyim gündelik ahlakın oluşması da böyledir. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey'in toplumsal cinsiyete yönelik yorumlarında yukarıda yaptığımız açıklamaya ek olarak dinî bir yaklaşımın etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Durmuş Bey hem biyolojik yapıyı hem de doğal olanı bir hadis iktibasıyla fıtrat kavramı temelinde anlamlandırmaktadır. Diyanet İslam Ansikpoledisi'nde yer alan fıtrat maddesinde ise konuyla ilgili ayetlerin ve hadislerin aktarılıp yorumlanmasından sonra bazı görüşlere yer verilmiş, fıtrat kavramıyla anlatılmak istenenin "ilk yaratılış sırasında Allah'ın insan tabiatına bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh temizliği" gibi olumlu yetenek ve yatkınlıkları ifade ettiği belirtilmiştir (Hökelekli 2025). Ancak araştırmamız, katılımcıların ifadelerinin anlaşılması adına bir yorumlama faaliyetini önceliğinden, burada katılımcının ne kastetmek istediğine odaklanmamız yerinde olacaktır. Katılımcının fıtrat kavramını bağlam içerisinde, biyolojik ve doğal cinsiyetle ilişkili dinî bir kavram olma özelliğini dikkate alarak işe koştuğu söylenebilir. Bu doğrultuda katılımcının, yaptığı hadis iktibasıyla özünde fıtrat kavramına biyolojik ve doğal cinsiyetin yaratılışıyla ilgili bir anlam yüklediği ifade edilebilir.

Yani bundan herhalde ben 1984 yılında, pardon 1980 yılında psikiyatriye başladım. 1984 yılında uzman oldum ben ondan beri. Cinsel kimliği değişik olan insanlarla görüşüyorum, yardımcı olmaya çalışıyorum. Aradan 45 sene olmuş yani. Bu sosyal cinsiyet kavramı 20 senedir falan var. Daha önce ben duymamıştım böyle bir şeyi. Son zamanlarda bu pazarlanan ve yaygınlaştırılan bir olay. Hatta geçen bu konuda çok okuduğum kitaplardan birinde cinsiyet ikiye ayrılıyor cinsiyet algısı. Bir atanmış cinsiyet, bir seçilmiş cinsiyet. Yani insanın doğuştan geldiği cinsiyet atanmış diyor, insanın kendi seçtiği bir başka cinsiyet var diyor. Ben buna katılmıyorum tabi. Bir yanlış algı olduğunu veya yanlış algılandırma olduğunu düşünüyorum. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Safsatadır. Yani cinsiyet doğuştandır. Diğer gender dediğimiz toplumsal cinsiyet bir safsatadır. …insan nefsinin ve neslinin ifsat edilmesi projesine dayanır. …çocuk, bütün canlılarda olduğu gibi insan yavrusu da doğuştan belli bir cinsiyet eğiliminde doğar. Ha şu olabilir bir tarafa fazla meyledebilir öbür tarafa fazla meyledebilir ama bunu da değerlendiren ve organize eden bunu onaran toplumsal yapıdır. Jung'un dediği gibi her erkeğin içinde anima, her kadın içinde animus vardır. Yani kişilik dengi dediğimiz. Bazı kadınlarda erkeksilik biraz fazladır, bazılarında erkeklerde kadınsılık biraz fazladır. Ama bu onun eşcinsel olduğunu ya da transseksüel bir birey olduğunu göstermez. Bu sadece tıpkı bazımızın biraz merhametli, bazımızın biraz daha lidersi olması gibi veyahut bazı insanların daha alçak gönüllü diğerlerinin daha iyimser olması gibi bir kişilik özelliği, bir duygusal denge işidir. O zaman ne yaparsın? Naif olan, kibar olan, centilmen olan erkeği sanata yönlendirirsin. Daha baskın, daha başat, daha eril olan kadını da savunma sanayine yönlendirirsin. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Halil Bey, toplumsal cinsiyet kavramını değerlendirirken, kavramın "safsata" olduğunu belirterek özünde doğal bir gerçekliğe karşılık gelmediğine işaret ediyor gözükmektedir. Nitekim Halil Bey'e göre cinsiyet ve cinsiyet rolleri genel anlamıyla doğuştan getirdiğimiz özelliklerdir, sonradan inşa edilemezler. Bunun yanında, cinsiyet rollerine yönelik bazı farklı eğilimler olabilir; ancak bu durum bir istisnaya işaret eder. Öyleyse, cinsiyet rollerimiz ile sahip olduğumuz cinsiyet arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Halil Bey'e göre bazı insanlarda karşıt cinse atfedilen kimi duygusal ve davranışsal özelliklerin görülmesi o insanların farklı bir cinsiyet kimliğine sahip olduğunu düşündürmemelidir. Bu tür durumlarda o insanlar, sahip oldukları özelliklere uygun meslek ve sanat dallarına yönlendirilmelidir. Dolayısıyla, katılımcının cinsiyet rolleriyle ilgili toplumsal cinsiyet yaklaşımını kabul etmediği, farklılıkların sosyal inşadan değil; bazı kişilik özelliklerinden kaynakladığını ve bunun da sorun olmadığını düşündüğü söylenebilir.

Katılımcıların toplumsal cinsiyetle ilgili değerlendirmeleri teorik izahların yanı sıra büyük ölçüde sosyopolitik yönleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre katılımcıların, toplumsal cinsiyet kavramını doğal cinsiyet yaklaşımı temelinde tesis edilmiş toplumsal yapıyı yapı söküme uğratmak amacına matuf, sosyopolitik bir kavram olarak gördükleri söylenebilir. Öte yandan, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun cinsiyet gelişim sürecinde toplumun, kültürün ve öğrenmenin etkili olduğu ifadesinden hareketle, cinsiyet gelişim sürecini salt biyolojik özellikleri dikkate alarak yorumlamadıkları açıktır. Ancak burada dikkati çeken bir hususun, doğal cinsiyetle uyumlu bir cinsiyet gelişim sürecine yapılan vurgu olduğu ifade edilmelidir. Nitekim katılımcılar, toplumsal cinsiyet kavramını eleştirirken insanların sahip oldukları doğal cinsiyete uygun bir cinsiyet kimliği geliştirme sürecinin ortadan kaldırıldığı veya kaldırılmak istendiği yönünde yorumlar yapmıştır. Buradan hareketle, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen katılımcıların, toplumsal cinsiyete yükledikleri anlamın menfî boyutunun ön plana çıktığı ve kavramı daha çok doğal cinsiyet temelli toplumsal rolleri ortadan kaldırmaya yönelik sosyopolitik bir ajanda özelinde eleştirdikleri söylenebilir. LGBTQ+ aktivizminin söylemi/söylemleriyle ilgili katılımcıların değerlendirmelerinin analiz edileceği ilgili alt başlıkta konunun sosyopolitik yönüne dair açımlamalar yapılmıştır.

2.2.3. İnterseks (Intersex)

İnterseks terimi, cinsel gelişim açısından tıp bilimince tarif edilen normal gelişim sürecini bazı kromozomal, hormonal ve farklı biyolojik etkiler sebebiyle yaşanan anomaliler sonucunda tamamlayamamış bireylerin durumunu açıklamak için kullanılmaktadır. Bu noktada erkek ve kadın cinsel organlarının her ikisine de sahip olan bireyler için literatürde "interseks", "hermafrodit" ve "çift cinsiyetlilik" gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bahse konu gelişimsel anomaliler bireyin yalnızca iç veya dış genital organlarında olabileceği gibi hem iç hem de dış genital organlarda gerçekleşebilir (Bayraktar 2022: 13). Bu minvalde, kromozomal (genetik/genotip cinsiyet) ile daha çok hormonlar tarafından şekillendirilen ve dış görünüşe göre belirlenen cinsiyet (fenotipik) arasında bir

uyumsuzluk meydana gelmesi durumunda interseks olarak isimlendirilen cinsel gelişim bozukluğu ortaya çıkar (Bayraktar 2022: 13). İnterseks olgusu doğuştan belirlenebilen özellikte olabileceği gibi bireyin ergenlik veya evlilik döneminde yaşadığı bazı tecrübeler (adet veya boşalma problemleri) neticesinde hekime gidilmesi durumunda ortaya çıkabilir (Bayraktar 2022: 19). Bunun yanı sıra İslam hukuku literatüründe bu tür cinsiyet gelişim bozukluğu yaşayan kişilere "hünsa" denilmektedir (Duman 2002: 295). Katılımcıların interseks olgusuna yönelik yorumlarında tıbbî yönün yanı sıra, dinî ve sosyopolitik bağlamın da dikkate alındığı görülmektedir.

Bir de intersex var ki bunu üçüncü bir cinsiyet olarak belirlememek lazım. Çünkü bu erkek ve kadın olarak tasnif edilen cinsiyetteki bir gelişim anomalisidir. Bir çocuğun nasıl ki kolu, burnu, gözü veya beyni sakat doğabilirse genital bölgesinde de sakatlıklarla doğabilir. Biz genital organı sakat doğan veya olması gerektiği gibi gelişmeyen bireylere veya çocuklara intersex diyoruz. Bu dış veya iç genitalde de olabilir. Bu gelişim anomalisi iç genitalde olursa sonradan fark edilebilir. Ama bu üçüncü bir cinsiyet değildir. Esas olarak bu durum bizim teknik kullanımda "seksüel gelişim bozukluğu" şeklinde ifade edilir. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ahmet Bey, interseks hakkında hekim olması hasebiyle meslekî bir değerlendirme yapmış, erkek ve kadın cinsiyetlerinin seksüel gelişimine uygun olmayan bir biçimde ortaya çıkan cinsiyet gelişim bozukluğu durumunu "interseks" olarak anlamlandırmıştır. İnterseksin kadın ve erkek cinsiyetleri dışında üçüncü bir cinsiyet olmadığını vurgulamıştır. Vurgunun nedeninin özellikle LGBTQ+ aktivizmi tarafından trans hakları bağlamına da oturtularak dile getirilen interseks bireylerle ilgili söylemlerin etkili olduğu söylenebilir. Nitekim aktivizm, cinsel organları bakımından sağlıklı bir gelişim süreci yaşayan homoseksüel veya biseksüel bireylerin haklarıyla ilgilenmenin yanı sıra interseks bireylerle ilgili de söylemler geliştirmekte ve hak taleplerinde bulunmaktadır

Bunun dışında yaratılış itibariyle çift cinsiyetli olanlar da var. Onlar zaten bu tartışmalarda kategori dışıdır. Bu yaratılıştan gelen bir şeydir. Onu hiç tartışma konusu yapmıyoruz zaten. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Ahmet Bey'in yorumuyla örtüşen yönlerin yanı sıra Durmuş Bey'in interseks bireylerle ilgili değerlendirmesinde, çift cinsiyetli ifadesi kullanılmış ve bu durumun yaratılıştan gelen doğal bir fenomen olduğu belirtilmiştir. Durmuş Bey'in doğal cinsiyet yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda, interseksi cinsiyet tartışmalarında kategori dışı görmesi, esasında intersekse yönelik sosyopolitik bir yaklaşımı gerekli görmemesinden ileri geldiği söylenebilir. Buna sebep olarak interseks olgusuna salt yaratılış temelli biyolojik bir olgu olarak bakması gösterilebilir. Bu durumda Durmuş Bey'in, LGBTQ+ aktivizminin sosyopolitik talepleri içerisinde interseks bireylere yönelik geliştirilen söylemleri ve hak taleplerini makul görmediği ifade edilebilir.

Yani hünsayı müşkil dediğimiz ya da interseks dediğimiz cenabı Hakk'ın yaratırken bir hikmete mebni olarak onu bilemiyoruz, çift cinsiyetli ya da karşı cinsin bazı organlarını taşıyan şekilde yarattığı insanlar istisna. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Her ne kadar terk ediliyor gibi olsa da son dönemde intersex esasında tıbbi olması gereken ama intersex diyerek gayri tıbbi eleştirilen bir kavram. Normalde cinsiyet gelişim bozukluğu, eskiden hermafroditlik olarak bilinen, hatta bizim literatürde işte hünsalık olarak bilinen bir kavram. Bir takım böyle tıbbi şeyler var ama araçsallaştırılıyor. (Ömer Bey, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Ömer Bey, interseksi, daha çok tıp alanı içerisinde kalması ve sosyopolitik tartışmalar içerisinde ele alınmaması gereken bir olgu olarak değerlendirmektedir. İnterseks olgusunun aktivizm tarafından araçsallaştırıldığı vurgusu da esasen aktivizmin tıp alanının doğrudan konusu olan bir olguyu odağından kaydırıp politik alana dahil ettiği yönünde anlaşılabilir. Nitekim 90'lardan itibaren ortaya çıkan ve zamanla LGBTQ+ aktivizmi içerisine dahil olan interseks aktivizmi, interseks bireylerin sağlıklı bir seksüel gelişim süreci yaşamaları adına uygulanan tıbbi prosedürlere, sonrasında meydana getirdiği iddia edilen fiziksel ve psikolojik travmalar nedeniyle, interseks bireylere yönelik bir insan hakları ihlali olduğu söylemiyle karşı çıkmaktadır (O'brien 2009: 471). Buradan hareketle katılımcıların, interseks olgusunu cinsiyet tartışmalarında kategori dışı saymalarının, olgunun doğrudan biyolojik ve fizyolojik özelliklerle ilişkili olmasından ve bu olgunun sosyal öğrenmeyle yahut kültürel yapıyla doğrudan ilişkisinin olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu yorumun gerekçesi ise, katılımcıların toplumsal cinsiyet kavramına yönelik değerlendirmelerinde öğrenmeye, çevre ve kültürel etkilere yaptığı vurgunun daha çok cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilmesidir. Katılımcıların interseks dışında kalan ve LGBTQ+ aktivizminin söylemlerine konu olan cinsel yönelimlerle ilgili değerlendirmeleri ise daha çok sosyopolitik bir bağlamda olmaktadır.

...Ama eşcinsel aileler veya toplumsal cinsiyet eşitliği adı altında yapılmaya çalışılan şeyleri bir ifsat hareketi olarak değerlendiriyorum. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

...Yani o büyük kümenin belirsiz parçaları haline getiriliyor ve oradan dayanak alarak esasında bilimin söylemediği ve söyleyemeyeceği şeyleri sanki söylüyormuş gibi sanki bütün bilimsel dayanak onları destekliyormuş gibi ve boşlukları keyfi olarak doldurduklarını düşünüyorum (Ömer Bey, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Katılımcılar tarafından LGBTQ+ aktivizmiyle ilişkili tartışmaların sosyal, psikolojik, ekonomik, politik vb. boyutları yoğun bir şekilde öne çıkarılırken, interseks olgusunda ise tıbbî, biyolojik ve yaratılış bağlamı merkeze alınmaktadır. Bu sebeple interseks olgusu katılımcılar tarafından sosyopolitik bağlam içerisinde ele alınabilecek özelliklere sahip görülmemiş ve cinsiyet tartışmalarında kategori dışı sayılmış olabilir. Bu minvalde katılımcıların LGBTQ+ aktivizmine yönelik çok boyutlu yorumlarının analizi önem arz etmektedir. Buna binaen bir sonraki bölümde katılımcıların LGBTQ+ aktivizminin

ortaya çıkış nedenleri, söylemleri, popülerliğinin nedenleri gibi boyutlarla ilgili anlamlandırmaları ve yorumları ele alınmıştır.

3. BÖLÜM: BUZDAĞININ GÖRÜNMEYEN KISMI: LGBTQ+ AKTİVİZMİNİN SOSYO-POLİTİK ANALİZİ

Bu bölümde, katılımcıların, aktivizmin propaganda ve hak talepleri bağlamında kullandıkları söylemlerine, aktivizmin popülerliğinin nedenlerine ve hedef ve amaçlarına dair yorumlarına ek olarak; katılımcıların cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan çocuklar ve ergenler bağlamını nasıl anlamlandırdıkları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra aktivistler ve aktivist olmayan LGBTQ+ bireylerle ilgili yorumlarına ışık tutulmuş, LGBTQ+ bir yakınları olması durumunda nasıl bir yaklaşım sergileyecekleri sorulmuştur. Son olarak eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş dindar bireylerle ilgili yorumları incelenmiştir.

3.1. Aktivizmin Söylemlerine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcılar, aktivizmin söylemsel zeminiyle ilgili yorumlarında, *insan hakları ve özgürlükleri*, *mağduriyet* ve *cinsiyetsizleştirme* kavramlarını öne çıkarmıştır. Buna göre ilgili kavramların aktivistler tarafından kamuoyu ve küresel organizasyonların desteğini almak adına işe koşulduğu yorumunun yanı sıra aktivizmin hak taleplerinin meşrulaştırılması adına aktivistler ve aktivistleri destekleyen küresel organizasyonlar tarafından araçsallaştırıldığı şeklinde anlamlandırılmıştır.

3.1.1. İnsan Hakları ve Özgürlükleri Söylemi

Çalışmanın birinci bölümünde çerçeve olarak ele aldığımız LGBTQ+ aktivizminin özgürlükler ve haklar söylemi, katılımcıların sosyopolitik bağlamda hususiyetle üzerinde durduğu bir kategori olmuştur. Bu haklara ilişkin söylem(ler)in aktivizm tarafından insan hakları ve özgürlükleri söylemiyle inşa edilmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ırk, ekonomik statü, cinsiyet vb. farklılıkların, bütün insanların eşit ve özgür olmak bakımından tesiri olmadığı prensibinden (United Nations 2025) hareket etmesiyle doğrudan ilişki görünmektedir. Öyle ki, beyannamede temel haklar kategorisinde yer alan evlenme, çalışma hakkı, inanç ve fikir hürriyeti gibi hususların, bahse konu farklılıkların anılan haklara erişimde mahrumiyete yol açacak bir engele dönüştürülmemesi, aktivizmin söylemlerini insan hakları temelinde inşa etmesi açısından stratejik bir adım olarak değerlendirilebilir. Nitekim bütün insanlar için ortak kabul edilen haklar, beyannameye imzacı devletlerin bu hakları taahhüt ettiğini ve anılan hakların verilmesi adına yerel ve küresel düzeyde çabaların gerekliliğini vurgulamaktadır (United Nations 2025). Bu doğrultuda on üç (13) katılımcı, insan hakları söyleminin aktivizm tarafından hedef ve amaçlarına ulaşmak adına bir müdahale ve baskı aracı olarak araçsallaştırıldığını ifade etmiştir;

> *Şimdi sihirli kelimeler, dokunulmaz, tabu kavramlar vardır yeryüzünde. ... Mesela İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kelimesini, kavramını kullanarak biri bir cümle kurduğunda veya bir fikrini beyan ettiğinde kimse onun karşısında bir şey söylemeye cesaret edemez. Ve adeta hani inanan insanın Kur'an-ı Kerim'i gibi kutsal kitabı gibi kabul edilir. Dolayısıyla insan hakları çerçevesine sokarak bu LGBT haklarını savunma taktiği çok akıllıca bir taktik onlar açısından. Çünkü dokunulmaz ve tabu olan, bütün*

yeryüzü insanlarını bütün toplumların, bütün devletlerin ve bütün kurumların mecburen kabul etmek zorunda olduğu hatta devletlerin altına imza koyduğu bir haklar ve özgürlükler çerçevesine sokarsak biz bunu, kimse bize laf edemez, bu işe dokunamaz diye düşündüler. Ben böyle inanıyorum. O yüzden o bağlamda savunuyorlar. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey, haklar bağlamında gerçekleşen herhangi bir konuşmada İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ifadesinin kullanılmasını, hak talebinde bulunan kişi/kişiler tarafından stratejik bir tercih olarak görmektedir. Öte yandan katılımcı, İHEB'in kutsal bir metin statüsünde görüldüğünden hareketle, ona referansla talep edilen hakların, metne atfedilen kutsiyet gereği itiraza konu olamamasını dile getirmekte ve aktivizmin haklar talebini bu durumu araçsallaştırarak kurguladığını belirtmektedir. Nitekim modern toplumlarda insan hakları ve özgürlükleri, demokrasinin temeli ve çağdaş olmanın vazgeçilmez nitelikleri olarak insanlığın üst değerleri olarak kabul edilmektedir (Aslan Yaşar 2011: 12; Verschragen 2002: 258). Demokrasinin ve modernliğin temsilcileri olarak görülen Batılı ülkelerin (Durdu 2018: 579), LGBTQ+ haklarını insan haklarıyla özdeş kabul etmelerinin yanı sıra anılan hakların bir devlet tarafından tanınıp tanınmamasını hem demokratik olmanın hem de modern olmanın alameti saydıkları bilinmektedir. Bu minvalde, uluslararası toplum tarafından insan haklarına ve özgürlüklerine verilen üstün değer, LGBTQ+ aktivizminin hedef ve amaçları doğrultusunda kullanıldığı ve bu sayede Batılı kurum ve kuruluşların siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel desteğini kazandığı ifade edilebilir.

LGBTQ+ haklarını, hükümetler üzerinde baskı kurma aracı olarak yorumlayan İbrahim Bey'in ifadeleri önem arz etmektedir;

... Türkiye'de de dünyada da baktığımız zaman bugün insan hakları bağlamında müdahale edilen konulardan bir tanesi toplumsal cinsiyet LGBT konularıdır. Yani siz eğer bir hükümete, iktidara müdahale etmek, onu baskılamak, şekillendirmek istiyorsanız şeylerden birisi budur. Müdahale araçlarından birisi budur artık. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey, aktivizmin insan hakları söylemini bir tahakküm ilişkisi çerçevesinde ele almıştır. Biraz evvel zikrettiğimiz demokrasi ve modernlik üst değerlerinin bir bakıma temsilcisi gibi görülen Batılı güç merkezleri, LGBTQ+ haklarıyla ilişkili normları uluslararası ve ulus üstü kurumlar aracılığıyla bir müdahale aracına dönüştürmüş, anılan haklar modernitenin yeni bir göstereni olarak belirlenmiştir (Albayrak 2023: 34). Bu doğrultuda, İbrahim Bey örneğinde olduğu gibi katılımcıların genelinin belirttiği üzere LGBTQ+ haklarının Batılı güç merkezleri tarafından Batı dışı ülkelere yönelik bir baskı unsuruna dönüştürülüp bir tür "medenileştirme" aygıtı olarak işe koşulduğu söylenebilir.

Katılımcıların ifadesinden yola çıkarak aktivizmin, uluslararası kamuoyunda oldukça itibar gören insan hakları mefhumunu, haklar söyleminin karşılık bulması adına stratejik bir hedef olarak kullandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda, Durmuş Bey ve farklı boyutlara da işaretle bu paralelde yorum yapan on üç (13) katılımcının, aktivizmin insan hakları ve özgürlükleri söylemini, aktivist çalışmalar yürüttükleri

ülkelerin siyasi ve toplumsal iradesi karşısında meşruiyet zemini elde etmek amacıyla araçsallaştırdığı belirtilebilir. Bununla alakalı gerek küresel aktivist örgütlerin gerekse yerel aktivist örgütlerin hedef ve amaçlarını ifade eden açıklamalarda örnekler mevcuttur.[8]

Öte yandan, insanlığa ait üst değerler olarak işaretlenen insan hakları ve özgürlükleri, neredeyse bütün siyasi ve toplumsal tartışmalarda temel ilke olarak kabul edilip tarafların argümanlarını güçlendirmek adına kullandıkları en kuvvetli referans olmaktadır. Üzerinde böylesine ittifak edilen evrensel değerlere itiraz, çoğu zaman uluslararası kamuoyunun kınamasını, Batılı güç merkezlerinin çeşitli yaptırımlarına konu olmasını beraberinde getirmektedir. Öyle ki itirazlar gerekçesi ne olursa olsun, daha baştan insan haklarına ve özgürlüklerine saygısızlıkla kimi zaman da düşmanlıkla tavsif edilmekte ve nihayetinde itiraz edenin daha baştan kaybedeni olduğu belirlenmiş bir yarışın içine girdiği anlaşılmaktadır. Böyle bir vasatta göz hizasında gerçekleşen bir söylemsel zeminden söz edilememekte, nitekim söylemin olumsallığı hakikatin mutlaklığı karşısında doğal olarak tutunamamaktadır. Hatta itiraz, insan hakları şemsiyesi altına giren LGBTQ+ haklarını tahkim eden ve her iki durumda da LGBTQ+ hakları lehine bir kısır döngüye dönüşmektedir. Bu tahkim oluş, modernliğin üst değerleri olarak görülen insan hakları ve özgürlüklerinin uluslararası kamuoyu nezdindeki tartışılmaz ve mutlak meşruiyetinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla LGBTQ+ haklarına itiraz etmek evrensel insan hakları ve özgürlüklerine itiraz etmekle eş değer kılınmaktadır. Bütün bu hususlar Hilary Clinton'ının BM kürsüsünden sarf ettiği "eşcinsel hakları insan haklarıdır, insan hakları eşcinsel haklarıdır" (Dallas Voice 2025) sözlerinin anlaşılması adına oldukça önemlidir.

Yukarıda LGBTQ+ haklarının insan hakları ve özgürlükleri söylemi ilişkisi bağlamında yaptığımız tahakküm ilişkisi analizine ek olarak Çetin Bey, eşcinsel veya interseks bireylerin bütün insanlar için eşit kabul edilen hakların yanı sıra özel yaşamlarıyla sınırlı olmak üzere cinsel tercihlerinin tartışma konusu olmadığını ifade ederek esasında "belirli bir bakış açısına göre" belirlenmiş insan hakları kavramsallaştırmasını da eleştiriye açmaktadır;

> *Tabii burada insan hakları kavramsal ve teorik anlamda ne ifade ediyor, hangi insan hakları, bu ne anlam ifade ediyor ona bakmak gerek. Veya bu bir insan hakkı mı? Mesela eğer interseks bireyler kastediliyorsa bunların hakları zaten tanınmış. İslam'da da tanınmış. Onun dışındakilere ifsat etmedikleri*

[8] ILGA, LGBTQ+ haklarının insan hakları bağlamında uluslararası bir norm olarak işaretlenmesi noktasında merkezi bir konuma sahiptir. Bu bağlamda örgütün resmî sitesinde LGBTQ+ hakları insan hakları bağlamında ifade edilmiş, BM gibi uluslararası kuruluşlar ve medya etkin bir şekilde kullanılmak üzere anılan hakların farkındalığı için mücadele edildiği vurgulanmıştır. Bkz. "What We Do", https://ilga.org/what-we-do/#:~:text=More%20networks%2C%20communities%20and%20movements,the%20grounds%20of%20sexual%20orientation (14.04.2025). ILGA'ya benzer amaçlarla hareket eden ve Türkiye'nin ilk eşcinsel aktivist örgütü olan KAOS GL'nin resmî sitesinde de LGBTQ+ bireylerin hakları adına "evrensel insan hakları ve standartları" çerçevesinde yasal, politik ve sosyal değişimi hedeflediği ifade edilmektedir. Bkz. "Program Hakkında", https://ilga.org/what-we-do/#:~:text=More%20networks%2C%20communities%20and%20movements,the%20grounds%20of%20sexual%20orientation (14.04.2025).

sürece herhangi bir yaptırım yok. İslam, insanın özel alanına müdahale etmiyor. ... Fakat bunu toplumsallaştırmaya başlar ve toplumu ifsat eder, fitne fesat çıkarırsanız buna müsaade etmiyor. ... Propagandasını yapamazsınız, bu engellenir. ... Dolayısıyla LGBTQ aktivizminin de iletişim teknolojilerini kullanarak özendiricilik ve propaganda yapması karşısında yaptırıma söz konusudur. Bunlar bir insan hakkı olarak düşünülmüyor. ... İnterseks ise veya eşcinselse ve bunu ifsat etmek için yaymaya çalışmıyorsa zaten özgürdür. Ama senin davranışın bana zarar veriyorsa bu benim özgürlük alanıma müdahaledir. Burada saygı olacaksa insan hakları bağlamında karşılıklı saygı olması lazım. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey'in insan hakları kavramı tanımı bağlamında sorunsallaştırdığı husus, insan hakları ve özgürlükleri kavramının hangi ölçüler dikkate alınarak tanımlandığıyla ilgili görünmektedir. Nitekim Çetin Bey, doğal cinsiyet dışındaki cinsel tercihlerin kamusallaştırılmasıyla ilgili yorumunda, özünde insan hakkı olarak görülen bu olgunun ait olduğu toplumun değerlerine ve dinî inancına uygun olmadığını ifade etmektedir.

Öte yandan Çetin Bey'in ve diğer katılımcıların, LGBTQ+ bireylerin cinsel tercihleriyle ilgili bir itirazları olmadığı söylenebilir. Katılımcıların itirazlarının, LGBTQ+ cinsel tercihlerinin özendirilmesini, kamusallaştırılmasını ve normalleştirilmesini amaçlayan politik aktivist ajandaya yönelik olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu baskıya zemin oluşturan Batılı norm ve değerlerin, Batılı olmayan ülkelerin tarihi, kültürel, sosyal, dinî ve manevi değerleriyle uyumlu olup olmaması, Batılı güç merkezlerinin ilgi alanlarının dışında görünmektedir. Bahse konu ilgisizlik, Çetin Bey'in ve diğer katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, aktivizmin dayatmacı tutumunu beslemektedir. İhraç edilmek istenen Batılı cinsiyet normlarıyla, kadim değerlerin temelini oluşturduğu geleneksel cinsiyet normlarının, böyle bir düzlemde karşı karşıya gelmemesi şaşırtıcı olur. Nitekim toplumlar, kültürün çok boyutlu unsurlarından müteşekkil bir kimliğe sahiptir. Öyle ki bu değerler, insanların gündelik yaşamdaki ilişkilerinden kıyafet tercihlerine, aile hayatlarından dinî törenlerine varıncaya kadar belirleyicidir (Appelbaum, Carr ve Giddens 2016: 56). Bu belirlenim, doğal olarak cinsiyet normlarını da etkilemektedir. Buradan hareketle, cinsiyet normlarına yönelik dayatmacı bir yaklaşımla gelen normatif alt üst ediş durumu, toplumların doğal bir refleksi olarak itirazlara konu olur. Çetin Bey örneğinde görüleceği ve diğer katılımcıların yorumlarından da anlaşılacağı üzere, aktivizmin evrensel insan hakları ve özgürlükleri söylemi adı altında, toplumun kadim cinsiyet normlarına yönelik yapı söküm faaliyeti, doğal bir seyrin aşaması olmaktan ziyade; planlı bir yapı söküm ve yeniden inşa sürecinin söylemsel zemini olarak anlaşılabilir.

Gülizar Hanım'ın aktivizmin hak ve özgürlük söyleminin tek taraflı uygulandığı yönündeki eleştirel yorumu ise şöyledir;

Yani bakın şimdi bu insanlar cinsiyet değiştirme ameliyatlarını kendilerine bir hak görüyorlar. Hormon almayı kendilerine bir hak görüyorlar. Psikologlar da onların istedikleri ve kendilerini mutlu

hissettikleri yönelimde beslenmelerini hak görüyor. Özgürlük dedikleri bu. Ama bunlar vazgeçip de terapi almak isteyince birileri bunlara yasak getiriyor. Nasıl bir hak bu? Böyle bir hak olabilir mi? Böyle bir hak olamaz. Yani sen sapkın ol, biyolojik cinsiyetin dışında bir sağlıksız bir cinsel yönelime git. Özgürlük hakkı, ben sağlıklı bir birey olmak istiyorsam böyle bir şey yok. Bu esaret; bu hak değil. (Gülizar Hanım, 54, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Gülizar Hanım'ın eleştirilerinin temelinde, aktivistlerin ve Batılı uluslararası kurum ve kuruluşların, tıbbî ve psikolojik süreçlerle ilgili dayatmacı tutumu yer almaktadır. Katılımcının da ifade ettiği üzere özellikle CH yaşayan bireylerle ilgili tıbbî ve psikolojik süreç tek yönlü ilerlemekte, bu yön ise bireyi politik bir yaklaşımın sonucu olarak yalnızca cinsiyet değiştirme ameliyatlarına götürmektedir (Andrade ve Redondo 2025; Az ve Karaman 2023: 435; Bayraktar 2022: 200). Öyle ki ABD'nin Kaliforniya eyaleti örneğinde olduğu gibi çocuklar veya gençler kendilerini doğal cinsiyetlerinin dışında bir cinsiyetle tanımladığında ailelerin tek seçeneği bu tercihi onaylamak olmaktadır (AKCOK Law Office 2025; Euronews 2024). CH yaşayan bireylerin dönüşüm terapisi alarak doğal cinsiyetiyle uyum sağlamasına yönelik tedavi ise insan haklarına aykırı bulunmasının yanı sıra bilimsel olmadığı iddia edilmekte ve çeşitli ithamlarla itibarsızlaştırılmaktadır (APA 2025; HRC 2025; UN 2020). Gülizar Hanım'ın vurguladığı tutarsızlık hali, bahse konu durumla alakalıdır. Buradan hareketle, cinsiyet değiştirmenin insan hakları kategorisinde değerlendirilmesi yönündeki baskının, cinsiyet değiştirmeden tedavi olma seçeneğine tanınmaması, aktivist tutumla uyum içerisindeki tıbbî ve psikolojik prosedürlerde ideolojik bir yaklaşımın benimsendiğini ihsas ettirmektedir.

Bütün bu analizlerden sonra, katılımcılar tarafından itirazî yorumlara konu olan LGBTQ+ aktivizminin insan hakları ve özgürlükleri söyleminin, LGBTQ+ bireylerin eşit insan hakları ve özgürlüklerine yönelik olmadığı, anılan haklar ve özgürlükler söyleminin Batılı güç merkezlerince Batı dışı ülkelerin kadim cinsiyet normlarını dönüştürmek amacıyla araçsallaştırıldığı gerekçesiyle eleştirildiği söylenebilir. Bu minvalde, katılımcıların, kamusal alana taşımadıkları, bir başka deyişle özel hayatlarıyla sınırlandırdıkları ve toplumun mevcut cinsiyet normlarına yönelik yıkıcı bir aktivizme dönüştürmedikleri sürece, LGBTQ+ bireylerin cinsel tercihleriyle ilgili doğrudan negatif bir eleştiriye sahip olmadıkları ifade edilebilir. Bu doğrultuda, katılımcıların aktivistlerin haklar ve özgürlükler söylemine yönelik eleştirileri, LGBTQ+ bireylerin temel hak ve hürriyetleriyle ilgili değil; aktivizmin normatif aktivist söylemiyle ilişkili görünmektedir.

Son olarak, LGBTQ+ haklarına yönelik İbrahim Bey tarafından yapılan bir yorum, farklı bir perspektif sunduğundan burada ilgili yorumu aktarıp ele alacağız;

Şimdi bunu ya bu insan hakları ve özgürlükler konusu değildir deyip kestirip atamayız. Çünkü dediğim gibi olayın bir biyolojik boyutu da var. Yani şöyle düşünmeliyiz diye düşünüyorum. Şimdi eğer biyoloji dışarıdan müdahale edilebilir, yani benim cinsiyetim ya da cinsel yönelimim dışarıdan müdahale edilebilir biyolojik olarak ya da kültürel olarak dışarıdan müdahale edilebilir bir olguysa şimdi bu sizin

tercihiniz değil, daha çok başkalarının size bir dayatması olarak düşünülür. Şimdi eğer böyle bir durum söz konusuysa o bireyin dayatmaya maruz kalmasını dikkate almanız gerekir. Yani onu doğrudan suçlayamazsınız. Peki, biz böyle bir dünyada mı yaşıyoruz? Demek böyle bir dünyada yaşıyoruz. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey, kanaatimizce, LGBTQ+ bireylerin bazı taleplerinin de tartışılması gerektiğini imlemektedir. Ancak bu taleplerin neler olduğuyla ilgili herhangi bir ifade kullanmamıştır. Biz, buradan hareketle genel anlamıyla aktivizmin talep ettiği hakları kastettiğini düşünerek ve biyolojik yahut kültürel etkenlerin LGBTQ+ cinsiyet kimliklerini bir yönüyle icbâr ettiği yorumunu dikkate alarak aktivizmin hak taleplerini 'olumsal' kabul edip giriş seviyesinde bir tartışma yürüteceğiz.

İbrahim Bey, görüleceği üzere meseleye oldukça olgusal yaklaşmakta, LGBTQ+ olgusunun salt bireysel bir tercihten kaynaklanamayabileceğini, kişilerin anılan cinsiyet kimliklerine biyolojik yahut kültürel olarak yönlendirilebileceklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla katılımcı, LGBTQ+ cinsiyet kimliklerine sahip bireylerde biyolojik veya kültürel zorlamalar sebebiyle kişinin iradesi dışında gelişen ve kişiyi normalin dışında davranmaya yönelten bir boyutun olduğuna işaret etmektedir. Bu minvalde, dahili yahut harici etkiler sebebiyle bu şekilde davranan insanların, mağdur olarak kabul edilmesi ve insan olmaktan kaynaklanan haklara erişimlerinin engellenmemesi gerekir. Psikiyatri uzmanı olan bazı katılımcıların, CH yaşayan bazı bireylerde biyolojik etkenlerin bulunabileceğini; bazı katılımcıların ise hem aile ilişkilerinden hem de aktivizm temelli sosyal öğrenmeden kaynaklı etkilerin var olabileceğini ifade etmelerinden yola çıkarak, İbrahim Bey'in işaret ettiği mağduriyet olgusu önem arz etmektedir. Meselenin önemine binaen, CH yaşayan bireylerde biyolojik etkilere yahut kültürel etkilere değinen katılımcıların görüşlerini aşağıda sıralayacağız;

Yine çeşitli testiküler feminizasyon diye bir hastalık var. Mesela orada kişi XY kromozomu var. Yani biyolojik olarak aslında bir erkek ama orada bu testosteronun etki ettiği hücre yeri ona reseptör diyoruz. O reseptörde bir bozukluk var ve testosteron etki edemiyor. Etki edemediği için bu kişilerin dış genital yapısı böyle kadınsı gibi bir görünüm alıyor. Kendilerine ait hissettiği cinsiyet. XY kromozomları var ama bu kişilerin neredeyse yüzde yüzü kadın gibi hissediyor kendini. Bu da deniyor ki işte androjenler etki edemediği için beyinde böyle bir cinsiyet kimliği gelişiyor. Bir başka delilde ikizi olan trans erkeklerle ilgili yani kendisi kadından erkeğe geçiş istiyor. İkizi de varsa çoğunun ikizi erkek oluyor. Bize başvuran aşağı yukarı 2000'e yakın vaka var. Yani transgender benim takibini sürdürdüğüm şimdiye kadar bu 13-14 yıllık süreç içerisinde bize başvuranların da çoğu böyle hakikaten. İkizi varsa ikizi erkek, o erkeğin testosteronuna da anne karnında maruz kalmış. Yani anne karnında buna testosteron transfer hipotezi deniyor. Yani birinin testosteronu, erkek olanın testosteronu kız olanı da etkiliyor ve onun beyin gelişiminin erkeksi hissetmesini sağlıyor deniyor. Şimdi bu tarz deliller var. Yani cinsiyet kimliğinin biyolojik olduğuna dair. O yüzden bu deliller böyle yabana atılır gibi gelmiyor bana. Anne karnında testosteronun yükseldiği, erkek fetuslarda yükseldiği 8. ila 24. haftalık o dönemde oluyor bu. Özellikle de 16. haftada testosteronun çok pik yaptığını biliyoruz yükseldiğini. Bir de doğum sonrası 3. ayda ikinci bir yükselme oluyor testosteronda. Yani bunlar niye yükseliyorlar o dönemde? Muhtemel ki belki de cinsiyet

kimliğini de yani belli bir düzeyde testosterona maruz kalındığında ancak erkek şeklinde gelişiyor. Böyle birtakım şeyler var. Yani demek ki cinsiyet kimliğinin böyle biyolojik olduğuna dair deliller var. Cinsel yönelimle ilgili de benzer şeyler söyleyeceğim. Yani orada da kişinin çekim duyduğu cinsiyeti yani bunun yani bunun da sanki biyolojik şeyleri var gibi geliyor bana kökenleri. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

...küçük bir karmaşayla başlayan şey önüne çıkan influencer'ın, youtuber'ın veya propaganda yapan aktivistin veya öyle yaşayan birisinin ünlü birisinin hayatını benimseyerek başlıyor tersi de öyle olacak sorun nerede başlıyorsa orada çözülür. Sorun özdeşleşme sorunu. Bu çocukların sorunu yaşanan bir karmaşa sonucunda başlayan işte LGBT'li bir bireyle özdeşleşme sorunu. Başka bir sorun yok. ... Çocuklar mağdur. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

...benim kardeşim psikolojik danışman. Kendisi mesleğinin daha ilk yıllarındayken anaokullarında psikolojik danışmanlık yapıyordu. Bazı trans eğilimleri olan çocuklarla karşılaşmış. Bu çocukların ailelerinde ciddi sıkıntılar var ve bu çocuklarda ciddi travmatik izler kalmış. Açıkçası burada ailelerin de dikkate alınması gerekiyor. Burada tek etken faktör LGBTQ aktivizmi değil; aynı zamanda ailelerden kaynaklanan durumlarda var bu LGBTQ aktivizminin işini kolaylaştıran bir duruma dönüşüyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Yukarıdaki ilk alıntıda doğal cinsiyet dışında cinsiyet kimliğine yahut cinsel yönelime sahip bireylerde hormonal bazı anomaliler sebebiyle biyolojik etkenlerin var olabileceğine işaret edilmektedir. Diğer iki alıntıda ise katılımcılar hem aile merkezli bir probleme hem de aktivizmin etkilerine işaret etmektedir. Dolayısıyla, İbrahim Bey'in dikkat çektiği "biyolojik" ve "kültürel" etkiler, LGBTQ+ cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimi gelişiminde etkili unsurlar olarak değerlendirilebilir. Ancak hiçbir katılımcının bu olguları "normal" kategorisinde değerlendirmediğinin altını çizmekte yarar vardır. Nitekim İbrahim Bey'in "doğal olanın zorunlu olarak normal olamayacağı" ifadesini düşündüğümüzde, bazı anomaliler sebebiyle çeşitli organlarında şekil bozukluğu yahut fonksiyon eksikliği olan insanların bu durumlarını "hastalık" olarak kabul edip tedavi edilmesinin yolları aranmaktadır. Bahse konu biyolojik, psikolojik yahut kültürel etkilerin de birer anomali olduğu ve mağduriyetlere sebebiyet verdiği kabul edilip bu anomalilerin neden olduğu doğal cinsiyet dışı cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim sahibi bireylerin tıpkı başka türlü hastalıklarda olduğu gibi tedavi olmaları amacıyla imkânların araştırılması ve oluşturulması adına çalışmalar yürütülebilir.

İbrahim Bey'in LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin oluşumuna etkilerinin mümkün olduğunu vurguladığı biyolojik ve kültürel etkenler meselesi, aktivistlerin hak taleplerini meşrulaştırmak adına yeterli bir gerekçe gibi gözükmemektedir. Bunun birçok yönden cevabı zaten katılımcıların konuyla ilgili değerlendirmelerinde mevcuttur. Ancak biz burada yine İbrahim Bey'in "doğal olanın zorunlu olarak normal kabul edilemeyeceği" önermesinden hareket ederek bir tartışma yürüteceğiz.

Her doğal olan normal olan değildir. Esasında önerme gayet açıktır. Tıpkı bazı anomaliler sebebiyle dış görünüşünde şekil bozukluğuna sahip olan, nörolojik birtakım rahatsızlıkları bulunan veya

organlarında işlev bozukluğu olan kişilerin durumlarının doğuştan/doğal olması örneklerinde olduğu gibi biyolojik etkenlerden dolayı CH yaşayan bireylerin de yaşadığı bu durum doğuştan/doğal kabul edilebilir. Fakat İbrahim Bey'in "normal olanı belirlemek için doğuştan/doğal oluş tek başına yeterli bir sebep değildir" önermesinden hareketle, biyolojik etkenlerin sebep olduğu CH olgusunun doğuştan/doğal olması, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin normal kabul edilmesini zorunlu kılmamaktadır. Nitekim doğuştan/doğal olduğunda hiçbir tartışmanın olmadığı birçok hastalık, normal kategorisinde değerlendirilmemekte, kişinin biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal yaşam kalitesini düşürdüğü gerekçesiyle tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Bu minvalde, CH yaşayan bireylerin, mevcut durumlarının gerekçesi biyolojik ise ve bu durum birçok açıdan yaşam kalitelerine olumsuz etki ediyorsa, tıpkı diğer doğuştan/doğal sebeplerden dolayı meydana gelen rahatsızlıklarda olduğu gibi CH'de de "normal" olana dönüş yapması, yani kendisinden beklenen asli ve asıl işlevini yerine getirebilecek sağlıklı yapısına kavuşturulabilmesi için tedavi edilmesi gerektiği söylenebilir.

Öte yandan, seksüel gelişim evresinin "doğal" bir sonucu olan hormonal artışlar sebebiyle ergenlerin hemcinslerine yahut farklı objelere yönelik duydukları cinsel çekim sebebiyle yaşadıkları kafa karışıklığı hali, katılımcıların da ısrarla vurguladığı üzere aktivizm tarafından kullanışlı bir araç olarak değerlendirilmekte, çeşitli sosyal medya platformları, oyunlar, dizi-filmler vb. kültür endüstrisi enstrümanları vasıtasıyla ergenleri yaşadıkları bu geçici durumun kalıcı olduğuna, daha doğrusu "normal" olduğuna yönelik manipüle etmektedir. Bu manipülasyondan etkilenip doğal cinsiyeti yerine LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinden birisiyle özdeşleşen bir ergen, İbrahim Bey'in de ifadesiyle mağdur kabul edilebilir. Nasıl ki biyolojik yahut psikolojik etkenler sebebiyle yaşanan CH tedavi edilmeliyse aktivizmin kültür endüstrisi aracılığıyla manipüle ettiği ergenlerin de tedavi edilmesi teklif edilebilir. Bu tedavinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili hususun, konuyla ilişkili uzmanların bir araya gelerek tartışması gereken önemli bir nokta olduğu kanaatindeyiz.

3.1.2. Mağduriyet Söylemi

Mağduriyet söylemi, tanınma veya kimlik talepleriyle ortaya çıkan grupların işe koştuğu bir stratejidir ve mağduriyet psikolojisinin ağırlıklı olarak kullanıldığı söylemler kimlik talebiyle ortaya çıkan gruplar tarafından araçsallaştırılmaktadır (Karakaş 2013: 5). Ezilen/Ezildiği iddia edilen kişiler veya sınıflar tarafından mağduriyet söyleminin kullanım amacı söyleme muhatap olan bireyin/grubun/toplumun acıma veya merhamet duygularını harekete geçirmek suretiyle söyleme konu durumlara inanmasını sağlamaktır (Passerat 2016: 139).

Bir kimlik siyaseti olan eşcinsel hareketin ilk ortaya çıkışından LGBTQ+ aktivizmi olarak küresel politik bir aktivizme evrilmesi süresince, insan hakları ve özgürlükleri söylemine "mağduriyet" söyleminin eşlik etmesi günümüzde geçerliliğini korumaktadır. Aktivistlerin kamusal görünürlüklerini sağlamada, vicdanlara seslenmede, yerel ve küresel siyasetin gündemine girmede oldukça etkili olan bu söylemsel strateji, küresel ve yerel LGBTQ+ örgütleri tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır

(ILGA World 2025; KAOS GL 2024: 3, 13-18). Öyle ki toplumsal, ekonomik, sağlık ve siyasal alanlarla ilgili haklara erişimin engellenmesi, ötekileştirmeye, ayrımcılığa ve şiddete maruz kalınması gibi hususlar aktivizmin mağduriyet söyleminin unsurlarıdır (Altunpolat 2017: 2, 12-13; Kınacı 2023: 24-25). Bu minvalde katılımcıların büyük bir kısmı aktivizmin mağduriyet söylemini hedef kitlelerini etkilemek amacıyla yoğun bir şekilde kullandığını ifade etmiştir.

> *Çok genel olarak bu hareketin savları genel olarak aslında… …bireylerin tecrid edildiği, ikincilleştirildiği, suçlandığı, değersizleştirildiği ve onların insani olarak bireyselliklerinin korunması, haklarının korunması gerektiği gibi çok genel olarak kabaca böyle bir zeminden hareket ettiklerini söylüyorlar. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *Tabii yani en önemli söylemleri zaten mağduriyet üzerinden gelişiyor. Yani bir takım ciddi haksızlıklara, ciddi cinayetlere maruz kaldıkları söylemi ben özellikle takip ettiğim böyle büyük olarak gördüğüm gruplar var. Sürekli o söylemi pompalıyorlar. Bu tabii ki arada kalmış zihinleri çeken bir yaklaşım yani mağdurun yanında olmak söylemi. Çok böyle üstte, basit vicdanlara seslenen bir şey söyler. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)*

Kevser Hanım'ın ifade ettiği LGBTQ+ bireylerin maruz kaldıkları haksızlıklar veya şiddet, insanın en temel hakkı olan yaşama hakkına yönelik açık bir ihlaldir ve kabul edilemez. Burada Kevser Hanım'ın ve diğer katılımcıların aktivizmle ilgili yaptıkları yorumların hiçbir noktasında LGBTQ+ bireylere yönelik olumsuz söz sarf edilmediği gibi yaşam haklarının korunması ve garantiye alınması hususunda insanî yaklaşımın daima merkeze alındığı belirtilmelidir. Bu minvalde, katılımcıların eleştirilerinin odağında aktivizmin söylemleri bulunmaktadır. Nitekim Kevser Hanım, LGBTQ+ bireylerin maruz kaldıkları olumsuz durumların aktivizm tarafından mağduriyet söylemini güçlendirmek amacıyla kullanıldığını vurgulamaktadır. Yukarıda mağduriyet söyleminin, kamuoyunu ikna etme bağlamında kimlik siyaseti yapan azınlık grupların bir stratejisi olduğunu ifade etmiştik. Buradan hareketle, aktivizmin, çeşitli alanlarda sorunlarla karşılaşan, mağduriyetler yaşayan, nefret söylemine veya yaşam hakkına yönelik saldırılara maruz kalan LGBT bireylerin haklarını aramaktan ziyade, bütün yaşanan bu olumsuzlukları söylemini güçlendirmek, kamuoyunu aktivizmin ajandasına destek olması açısından ikna etmek amacıyla işe koştuğu çıkarımı yapılabilir. Bir başka ifadeyle katılımcılara göre aktivizmin amacı, LGBTQ+ bireylerin haklarını ve özgürlüklerini savunmak değil; aktivizmin hedef ve amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla LGBTQ+ bireyleri araçsallaştırmaktır.

3.1.3. Kuir (Queer)/Cinsiyetsizleştirme

Kuir, sözlüklerde "tuhaf", "alışılmadık", "beklenmedik" gibi ifadelerin yanı sıra "gey", "ibne" gibi hakaret amaçlı kullanılan bir kelime olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary 2025; Oxford Dictionary 2025; Tureng 2025). İlk başlarda eşcinsel bireylere hakaret etmek için kullanılan kavram 1990'lardan itibaren bugünkü anlamına evrilmiştir. Ancak kavram, daha sonraları kuir aktivizmi (Yücel 2023: 51) tarafından sahiplenilmiş, postyapısalcılığın dilsel anlamın sabitesizliği prensibinden hareketle

kavrama "olumlu" bir anlam yüklenmiş ve bu bağlamda kullanılmaya başlanmıştır. Bugün ise kuir "toplumun cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimleriyle ilgili geleneksel düşüncelerine uygun olmayan cinsiyet veya cinsel yönelim" şeklinde tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary 2025).

Cinsiyet tartışmaları açısından ise kuir, akışkanlığı, müphemliği ve sabitesizliği savunması nedeniyle, doğal cinsiyet dışında kalan tüm cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimleri altında toplayan şemsiye bir kavramsal anlama sahiptir. Kuir teori, sosyal inşacılığın sosyal gerçekliğin toplum tarafından inşa edildiği görüşünden ve post-yapısalcılığın dilin bir ifade aracı olmasından ziyade anlamı üreten, kimliği ve toplumsal gerçekliği inşa ettiği yönündeki yaklaşımından oldukça etkilenmiştir. Bu noktada özellikle postyapısalcı düşüncenin öncü ismi Derrida'nın "différance" kavramı önem arz etmektedir.

Derrida'ya göre şeylerin belirli ve nihai anlamları yoktur. Buna göre anlam, yapısalcılıkta kabul edildiği gibi özneden bağımsız bir sabiteye sahip değildir. Nitekim Derrida dili, öznelerin özgürlüğünü temele alarak metne indirgemiş, aynı zamanda toplumsal kurumların yazıdan başka hiçbir şey olmadığını belirterek onların insanları kısıtlama yeteneklerinin olmadığını ifade etmiştir (Ritzer-Stepnisky 2014: 618). Derrida'nın dile ilişkin bu yaklaşımı, mevcut "ikiliklerin" sorgulanmasına sebep olmuş, kadın-erkek ikiliği de bu sorgulamadan güçlü bir şekilde etkilenmiştir (Yücel 2023: 29).

Cinsiyet tartışmaları bağlamında kavramın akademik dünyayla teması, 1990'larda Eve Kosofsky Sedgwick ve Judith Butler gibi kuir teorisyenler tarafından gerçekleştirilmiştir (Kineşçi 2018: 52). Bu minvalde Sedgwick, heteroseksüellik ve homoseksüellik ikileminin, insanların arzularını ve kimliklerini şekillendirerek insan deneyimlerini daraltan bir yapı olduğundan hareketle cinselliğin akışkanlığını ve çokluğunu iddia etmiştir. Öyle ki Sedgwick, toplumların cinselliğe ve cinsiyete yönelik sahip olduğu normların ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Postyapısalcı düşünür Butler ise, cinsiyetin ve cinselliğin de dahil olduğu bütün sabit kimlikleri ve dolayısıyla kimlik unsurlarını yapı söküme uğratarak kimliğin/cinsiyetin/cinsel yönelimin akışkan olduğunu ifade etmiştir. Günümüzde ise kuir, aktivistler tarafından heteroseksüel olmadıklarını vurgulamak amacıyla kullanılmakta, doğal cinsiyete karşıt olarak geliştirilen aktivist söylemlerde işe koşulmaktadır. KAOS GL derneğinin hazırlamış olduğu kılavuzda kuir şöyle tanımlanmaktadır;

> *"Genel anlamıyla heteronormativiteyi reddeden ve heteroseksüel olmayan insanlara işaret eder. Ancak zaman zaman heteroseksüel trans kişiler tarafından da sahiplenilmektedir. Kuir özün de politik bir kavramdır, topluma dayatılan heteroseksüel anlatıları ve bunları güçlendiren "makbul LGBTİ+" siyasetini reddeder. Kuir, kimi zaman LGBTİ+ yerine "heteroseksüel olmayan" anlamında şemsiye bir terim olarak da kullanılmakla birlikte, pek çok kuirin yanı sıra heteroseksüel trans insanların bir kısmı da buna karşı çık maktadır. Bazı kaynaklarda Türkçe'de okunuşuyla kuir olarak kullanıldığı gibi, kuir olarak da yazılmaktadır. (KAOS GL 2021: 11)"*

Kılavuzdan alıntıladığımız açıklamada, kuirin özünde politik bir kavram olduğu ve heteronormativite olarak işaretledikleri doğal cinsiyet normlarını reddeden bir politik kimliği nitelediği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, kuir teorinin, LGBTQ+ aktivizminin doğal cinsiyet normlarına yönelik reddedici tutumuna temel oluşturduğu açıkça görülmektedir. Katılımcıların gerek aktivizmin söylemleriyle ilgili yaptıkları yorumları bağlamında gerekse çeşitli bağlamlarda yaptıkları değerlendirmelerde, kuire sıklıkla temas ettikleri ve kuirin hem teorik hem de politik yönünü vurguladıkları görülmüştür. Kuirin politik yönüyle ilişkisi LGBTQ+ aktivizminin hedef ve amaçları doğrultusunda kurulmuş, kuramsal boyutun ise cinsiyetsizleştirme söylemini beslediği belirtilmiştir;

> *Yani LGBT aktivizmini ben şöyle değerlendiriyorum. Bir cinsiyetsizlik üzerine inşa edilmiş olan daha politik bir söylem var. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

İbrahim Bey ise kuir teoriye göndermeyle, toplumsal cinsiyetin inşa olduğu düşüncesinin ötesine geçildiğini, bedenin de bizatihi bir inşa olduğunu vurgulamaktadır;

> *...kullanılan argümanlar her zaman olduğu gibi temelde aslında doğuştan mıdır yoksa işte bir inşa mıdır tartışması ama inşa tartışmasının evrildiği boyut burada önemli. Yani artık sadece eğitim, kültür falan değil. Aynı zamanda biyolojik müdahalenin kendisi de bedene müdahalenin kendisi de bir inşa olarak görülüyor. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

Ceyda Hanım kuir teoriyle ilgili "farklı bir cinsiyet anlayışı inşa etmiyor" ifadesiyle, kuirin doğal cinsiyet dışındaki cinsiyetleri de kuşatan bir cinsiyet yaklaşımını teklif etmediğini, aksine bütün cinsiyetler ve cinsel yönelimler için yapı söküm uyguladığını vurgulamaktadır.

> *...normalleştirici kalıpların dışına çıkan ve cinsiyet özelinde ise tüm sabit cinsel kimlikleri reddeden ve cinsiyetsizliği savunan bir yaklaşım... ... Aslında burada bir çelişki var kuir açısından. Kuir bir yandan ikili cinsiyetleri reddedip farklı bir cinsiyet anlayışı inşa etmeye çalışmıyor. Aslında burada yapmak istediği şey cinsiyetsizliği inşa etmek. Yani her cinsiyete eşit yaklaşmak veya ötekileştirmemek değil de cinsiyetsizliği dayatan bir tarafı var. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Recai Bey, cinsiyetsizleştirmenin farklı bir boyutuna, insan türüyle cinsel ilişkinin yanı sıra farklı canlılarla da cinselliğin kuir teori tarafından mümkün kategorisine dahil edildiğine işaret etmekte, kuirin pedofiliyi de meşrulaştırdığını belirtmektedir;

> *.... Cinsiyetsiz insanlık, tabi buradaki cinsiyetsiz insanlık kavramı cinsiyetin yok edilmesi değil, cinsel ayrımın olmadığı, kadın erkek pozitif ve negatif ayrımın olmadığı, cinsel ilişkiler üzerine hiçbir kısıtlamanın olmadığı bir dünya tasavvuru. Onun için pedofili, zoofili, nekrofili yani hayvanlarla, ölülerle, çocuklarla, daha başka varlıklarla seks yapılması kuir teorisinin merkezini oluşturur. Hiçbir kısıtlama kabul etmiyorlar ve gittikçe bunu yaygınlaştırıyorlar. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)*

Katılımcıların çeşitli bağlamlarda birçok kez vurguladıkları kuir yahut cinsiyetsizleştirme kuramının öncü isimlerinden Judith Butler, cinsiyetin performatif bir süreç sonucunda sabitlik görüntüsü arz ettiğini savunmaktadır. Bunun anlamı ise cinsiyetin doğal bir özünün olmadığı ve cinsiyetle ilgili herhangi bir sabiteden bahsedilemeyeceğidir. Öyle ki Butler, bedenin doğal bir cinsiyeti, cinsel yönelimi ve toplumsal cinsiyeti olmadığını ve bütün bunların performanslar sonucunda inşa edildiğini iddia etmektedir. Butler'ın bu görüşü Goffman'ın şu fikrine benzemektedir "benlik, doğuştan gelen bir varlık değil; toplumsal icraların bir sonucudur" (Ritzer, Stepnesky 2014: 666). Buradan hareketle cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelimin de içerildiği benlik, toplumsal icralar yoluyla inşa edilir. Bir başka deyişle, sabit olan cinsiyet değil; söylem ve bu söyleme bağlı olarak ortaya çıkan eylemdir. Eylemin sabitliği, tekrar edilmesinden kaynaklanan bir yanılsamadır ve bu sebeple cinsiyetin de sabit olduğu fikrini doğurmuştur. Ancak cinsiyetin hakikatinin reddedilmesinin tabiî sonucu olarak doğal cinsiyet normlarının geçerliliği kalmamakta, cinsiyetin, cinselliğin ve cinsiyet rollerinin meşruiyet zemini sökülmektedir. Katılımcıların kuir ve cinsiyetsizleştirme vurgularının sebebi ise işte bu meşruiyet zeminine yönelik aktivistler tarafından kullanılan kuir/cinsiyetsizleştirme temelli söylemlerdir.

Öte yandan, Butler düşüncesi özelinde kuir teorinin sosyal inşa cinsiyeti ile bedenlenme yaklaşımı, farklı bağlamlarda birçok defa ifade ettiğimiz üzere performans kavramıyla izah edilmektedir. Bu durumda beden, cinsiyete dair doğal bir verililiğe sahip olmamakta, bedenin doğal bir verililiğe sahip olduğu "yanılsaması" ise tekrar eden performansların neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, tarihsel, sosyal ve kültürel şartların yanı sıra iktidar söyleminin ürettiği toplumsal cinsiyet, çeşitli bağlamlarda tekrarlanan eylemler sebebiyle bedeni "cinsiyetlendirmektedir". Öyleyse günümüzde, kuir temelli LGBTQ+ söyleminin sonucu olarak doğal cinsiyet dışında kalan lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, kuir vd. her birinin sosyal olarak inşa edildiğini, bu sosyal inşanın belirli güç merkezlerini temsil eden iktidarların söylemlerinin yönlendirdiği performatif eylemlerle bedeni cinsiyetlendirdiğini söyleyebiliriz.

Günümüzde kendilerini doğal cinsiyet dışındaki herhangi bir sosyal inşa cinsiyeti ile tanımlayan aktivistlerin, özünde iktidarın söylem gücünü arkalarına alarak doğal cinsiyete yönelik bir yapı söküm icrası içinde oldukları, LGBTQ+ cinsiyet normları üzerinde yeni iktidar alanları inşa etmeyi amaçladıkları söylenebilir. Dolayısıyla, kuir söylemin güçlü bir biçimde beslediği aktivizmin mücadelesi, bir haklar, özgürlükler ve mağdurların savunusu saf niyetinden de öte, doğal cinsiyet normlarını yapı söküme uğratıp yerine LGBTQ+ cinsiyet normlarının da içerildiği farklı sosyopolitik ve ekonomik iktidar hedeflerini gerçekleştirmek üzere toplumsal yapıyı yeniden inşa etmektir, denilebilir. Nitekim Michel Foucault, söylemin inşa ettiği öznenin bilgi vasıtasıyla oluşturulan iktidar alanlarında kontrol edildiğini ifade etmiştir (Ritzer, Stepnisky 2014: 623). Öyle ki iktidar, bireyi kategorize edip bireyselliğiyle belirlemiş ve onu kimliğiyle bağlayıp hem kendisinin hem de başkalarının tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasasını icbâr ederek gündelik yaşama doğrudan

müdahil olmaktadır (Foucault 2014: 63). Buna göre özne, pasif, yapı karşısında tamamen edilgen ve söylem tarafından oluşturulup biçimlendirilen bir şeydir. Buradan hareketle LGBTQ+ aktivizminin söylemleriyle bir tür özneleştirmeyi ve üretilen aktivist bilgi vasıtasıyla oluşturulan iktidar sahalarında cinsiyete dair iktidar alanları oluşturup bu alandaki özneleri yönetmeyi amaçladığı söylenebilir.

3.2. Aktivizminin Hedef ve Amaçlarına Dair Yorumlar

Katılımcıların LGBTQ+ aktivizminin hedef ve amaçlarına yönelik yorumlarında, aktivizmin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini normalleştirileceği, biyolojik cinsiyetin yapı söküme uğratılmasından sonra LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyeti temelli yeni bir normatif düzenin kurularak biyolojik temelli oluşan ailenin ve toplumun ortadan kaldırılacağı yorumlarının öne çıktığı belirlenmiştir. Bu minvalde, katılımcıların, aktivizmin hedef ve amaçlarına yönelik yorumları ele alınmıştır.

3.2.1. LGBTQ+ Cinsel Davranışlarını Normalleştirmek

On yedi (17) katılımcının tamamı LGBTQ+ aktivizminin en önemli amaçlarından birisinin LGBTQ+ cinsel davranışlarını normalleştirmek olduğunu ifade etmiştir;

> *Bir defa birincisi bunların kendilerinin yanlış yolda olmasına, biyolojik yapıya ters davranmalarına rağmen bunu normalleştirmek istemeleri ve yaygınlaştırmak istemeleri. İkincisi bir agresif tavırları var bunların topluma karşı, normal cinsiyetli olanlara karşı. Bu da yanlış olan bir durum. …Veya sanki homoseksüellik gibi anormallikmiş gibi, heteroseksüellik falan diyorlar. Karşı cins ilişkiyi bile onun gibi bir şey görüyorlar. Bunlar böyle dozunu artırdıkça toplum için daha zararlı hale geliyor. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Fahri Bey, LGBTQ+ cinsel davranışlarının biyolojik bir belirlenime sahip olmadığını "biyolojik yapıya ters davranmalarına rağmen" vurgusuyla belirtmiş, bu temelden yoksun bir cinsel davranışın normal kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, LGBTQ+ aktivistlerinin, heteroseksüel cinsiyet kimliğini normal kategorisinin dışında değerlendirdiklerini belirterek norm olanı belirlemeyi amaçladıklarını eklemiştir.

> *LGBTQ propagandası, … cinsiyet rollerini ve toplumsal normları yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Bu durum, özellikle genç nesillerde kimlik karmaşasına yol açabilmekte, bireylerin kendi biyolojik gerçeklikleriyle uyumlu bir kimlik geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)*

Orhan Bey, aktivizmin cinsiyetle ilişkili doğal cinsiyet karşıtı propagandalarının hem cinsiyet rollerini hem de genel toplumsal rolleri hedef aldığını, bu durumun ise yeni neslin kimlik gelişimi açısından olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Nitekim kimlik, Manuel Castells'in de ifade ettiği üzere 'insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır' (Castells 2006: 12). Bahse konu anlam ve tecrübe

kaynakları, doğal cinsiyet dışındaki cinsiyetle ilişkili anlam ve tecrübe dünyalarıyla karşılaştığında özellikle çocuklar ve gençler açısından bir kimlik karmaşasının ortaya çıkması kaçınılmaz gözükmektedir.

Öte yandan kimlik, bireyin ırksal orijin, cinsiyet, din, kültür, yaşam tarzı, ekonomik durum, meslek, yaş vb. unsurların bir toplamı olarak kendisini diğer insanlardan ayıran etiketler bütünüdür (Türkkan 2011: 12). Bu minvalde kimlik, birbirini etkileyen maddi-manevî birçok unsurla doğrudan ilişkilidir. Bahse konu ilişki, herhangi bir kimlik unsurunun değişmesi sonucunda kimliğin diğer unsurlarını da etkileyeceği yorumuna kapı aralamaktadır. Bu durumda, aktivizmin doğal cinsiyetle ilişkili bütün kimlik unsurlarının yanı sıra sosyal, kültürel, dinî ve manevi normları LGBTQ+ değerleriyle yeniden inşa etme amaçları, katılımcıların dikkatlerine konu olmaktadır. Bu minvalde, katılımcıların tamamının alanlarında uzman kişilerden oluştuğu dikkate alındığında, yapılan değerlendirmelerin, sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik, dinî ve manevi boyutlara ilişkin ciddi bir birikimden hareketle gerçekleştirildiğini ifade edebiliriz. Dolayısıyla, aktivizmin cinsiyete yönelik normatif dönüşüm amaçları, bütün bu yorumlamaların ışığında katılımcılar tarafından üzerinde en çok durulan hususların başlarında gelmektedir.

3.2.2. Geleneksel Aileyi ve Aile Değerlerini Ortadan Kaldırmak

On yedi (17) katılımcının tamamı, aktivizmin doğal cinsiyet temelli aileye ve aile değerlerine yönelik olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir. Bu minvalde aşağıda yaptığımız iki (2) alıntı meseleye yönelik bakış açısını göstermesi açısından yeterli görülmüştür;

> *Şimdi zaten cinsiyet kimliği eril veya dişil olarak geliştirilemez ve birey kendisinin sosyal-duygusal-erotik rollerini heteroseksüel açıdan erkek veya kadın olarak tatbik edemezse geleneksel heteroseksüel aile kurumunu ortaya çıkaramayacaktır. Bu bireyin ortaya çıkaracağı şey ya eşcinsel birlikteliktir ya da transseksüel birlikteliktir. Bu da zaten doğal ve geleneksel aile ve evlilik kurumunu baltalayan, ortadan kaldıran bir şeydir. Bunun varacağı sonuç budur. Bu çok açık bir meseledir. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *LGBTQ hareketi, "aile" kavramını çeşitlendirme söylemiyle, geleneksel olarak kadın, erkek ve çocuklardan oluşan yapıyı yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Eşcinsel çiftlerin evlat edinme hakları, "ebeveyn 1 - ebeveyn 2" gibi cinsiyetsiz ebeveynlik kavramları, geleneksel aile modelini zayıflatmaktadır. Hareket, bireysel özgürlükleri ön plana çıkararak, aile içindeki karşılıklı sorumluluk ve dayanışma anlayışını arka planda bırakmaktadır…. LGBTQ hareketi, medya ve eğitim yoluyla, genç nesillere aileyi geleneksel anlamda değil, "çeşitliliği" temel alan bir yapı olarak sunmaktadır. Bu, çocukların ve gençlerin aile kurma konusundaki algılarını kökten değiştirebilmektedir. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)*

Orhan Bey'in ifade ettiği "ebeveyn 1" ve "ebeveyn 2" gibi geleneksel anne-baba ifadelerinin yerine kullanılan isimler, kadın ve erkek tarafından oluşturulan aile kurumunun özünde eşcinseller tarafından

da oluşturulabileceğini imlemektedir. Öyle ki 2019 yılında Fransa'da başlayan bu uygulamanın amacı, eşcinsel çiftlere yönelik ayrımcılığın kaldırılmasıdır (Independent 2019). Buradan anlaşılacağı üzere, aile içerisinde kadına işaret eden "anne", erkeğe işaret eden "baba" rolleri, eşcinsel çiftlerin ayrımcılığa uğramaması gerekçesiyle kaldırılmak istenmiş, asırlardır insanlığın ortak değeri olan aile içi roller ve bu rollere verilen isimler yapı söküme uğratılmaya çalışılmıştır. Bu durumun, katılımcının da ifade ettiği üzere özellikle çocukların psiko-sosyal gelişim süreçlerine farklı yönde bir kültürleme yapılması sebebiyle zarar vereceği belirtilmektedir. Bizim konumuz meselenin psikolojik boyutu olmadığından, bu noktaya girmeyeceğiz. Ancak konuyla bağlantılı uzman görüşlerini göz önünde bulundurarak aktivizmin aile ilişkilerini negatif yönde etkilemeye yönelik amaçları, bireyin içinde yaşadığı toplumun kadim normlarına ve aile değerlerine karşı bir karmaşa yaşamasına ve bu sebeple hem kişisel kimlik inşası sürecinde hem de toplumsal kimlik oluşturma sürecinde zorluklarla karşılaşmasına yol açacağı söylenebilir. Bu durumun ise, anne-baba ve çocuk/ergen arasında gerilimlere ve yer yer çatışmalara yol açabileceği düşük bir ihtimal değildir. Böylesi çatışma ortamları, özellikle de normatif düzlemde yaşanan bir çatışma, ailelerin ciddi şekilde yıpranmasına, anne-baba ile çocuk/ergen arasındaki duygusal bağa ve aile bütünlüğüne zarar vermesine neden olabilir.

Öte yandan, sosyal hayatta icra edilecek diğer roller gibi cinsiyete dayalı rollerin öğrenilmesi ilk olarak ailede başlar. Bu rollerin öğrenildiği ailenin aktivizm tarafından yapı söküme uğratılması ve aile ile çocuk/ergen arasındaki rol model ilişkisini iptal ederek çocuk/ergeni etki altına alması, geleneksel değerlerin ve kurumların geleceğe taşınması noktasında riskler barındırabilir. Öyle ki, aktivizmin aile gibi geleneksel kurumlara yönelik yapı söküm anlayışı, çocuk ve ergenleri etkilemek suretiyle onların geleneksel değerlerin muhafaza edildiği ve genç nesillere aktarılmasının sağlandığı kolektif hafızaya yönelik reddedici bir tutum benimsemesine yol açabilir. Bu bireysel tutum, aile mefhumunun genel karakteristiğiyle çelişebilir ve çocuk/ergen ile aile arasındaki dayanışma duygusunu da zedeleyebilir. Burada mesele yalnızca cinsiyet meselesi olmamakta, aile olmanın bir gereği olarak ve özellikle ilk sosyalleşmenin aile içerisinde gerçekleştiği olgusundan yola çıkarak, çocuğun/ergenin birincil sosyalleşme kurumu olan aileyi yok sayıp aktivist sosyalleşme ajanlarıyla temasa geçmesi, kültürel aktarımın yönünü ve bu aktarımın konusu olan kültürel ögeleri de değiştirebilir.

Sezgin Bey, eşcinsel evlilik talebinin aile kurumunu yapısal bir dönüşüme uğratacağını ve çocukları psikolojik açıdan olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, aktivistlerin aile kurumunun bizatihi kendisiyle sorunları olduğunu ve geleneksel aile formunu yapı söküme uğratarak LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin de "aile" kurabilmesini amaçladıklarını belirtmektedir. Ayrıca, aile kurumunun neslin devamlılığı açısından kadın ve erkek cinslerinin birbirlerini tamamlayıcı özellikleri sayesinde oluştuğunu, hemcinslerde ise böyle bir tamamlayıcı özelliğin bulunmadığını dikkatlere sunarak eşcinsel evlilik talebinin toplum açısından bir faydasının olmadığını imlemektedir;

Aile kurumunu bir kere kökten değiştirme talebi var. Yani şimdi eşcinsel evlilikler. Erkek erkeğe kadın kadına. Hani bir prototip olarak bir çocuğa işte düşününce çocuk psikiyatrları zaten çok karşılar yani

böyle şeylere. Çünkü çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek bir profil olarak ne sunuyorsunuz? Yani o sunduğunuz şey ne?... Çünkü kadın ve erkek yani biyolojik olarak iki cins var. Yani bu cinslerin dışında mesela X kromozomu var, Y kromozomu var. Kadınlar XX. Erkekler XY. Z kromozomu diye bir kromozom yok. Yani yeni bir cinsiyet yok. Yani hem neslin devamı için kadın erkek anlamında bir zıtlık olduğunu söyleyebiliriz. Birbirini tamamlayan iki cinsten bahsediyoruz. Yani bu yeni cins ne? Yani neyi tamamlıyor? Yani neyi tamamlama amacında? Bunu bilmiyorum. Ama kesinlikle aile kurumu açısından olumsuz bir etkisinin olacağını aile kurumuna yönelik bir tepki olduğunu zaten söyleyebiliriz en temelde. Belki bilmiyorum öyle düşünürler mi kendileri ama yani varoluşsal şeylerinden bir tanesi de bu gibi görünüyor. Sonucu diyelim. Aileyi bir biçimde ortadan kaldırmak. Yani aile kurumunun kadın erkek birlikteliğinden oluşması ile değil, başka cinslerin de işlevsellik anlamında, üreme anlamında, üretkenlik anlamında bir fonksiyonun olmadığı bir şey, bir yapı. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Üst, İstanbul)

Toplumun en temel kurumu olan aile, sosyalleşmenin ilk gerçekleştiği yerdir. Sosyalleşme ise bireyin, içinde yaşadığı toplumun maddi-manevî değerlerini içselleştirdiği ve gelecek nesillere aktarım için hazırlandığı bir süreçtir. Bu anlamda, LGBTQ+ aktivizminin, ailenin anayasal ve geleneksel tanımına uymayan eşcinsel evlilikler gibi talepleri, kamuoyuna açık propagandaları, dijital mecralarda anayasal ve geleneksel aile yapısını negatif anlamda etkileyebilecek, çocukların ve gençlerin bu anlamda zihinlerini karıştırabilecek etkilere sahip olduğu söylenebilir. İlgili başlıkta ele alacağımız gibi, bu tür uygulamalar çocukların ve gençlerin cinsiyet kimliği gelişim süreçlerinde olumsuz etkilere yol açtığı gibi aile kurumuna yönelik düşmanca bir tavır sergilemelerini de beraberinde getirebilir. Öyle ki KAOS GL derneğinin yayınladığı bir kılavuzda aile bir "kıskaç" olarak tavsif edilmiş, LGBTİ+ olarak tavsif ettikleri öğrencilerin aileden kurtarılması gerektiği imlenmiştir (KAOS GL Derneği 35).

Küresel ve yerel LGBTQ+ aktivizmi tarafından doğrudan yahut dolaylı olarak doğal aile yapısına yönelik zarar verici söylem ve eylemler, katılımcıların tamamı tarafından belirtilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılar, LGBTQ+ aktivizminin kadim aile yapısına, aile içi rollere ve aile değerlerine biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan zarar vereceği kanaatine sahiptir. Öte yandan, Sezgin Bey'in aile ile ilgili yorumundan hareketle denilebilir ki, aile kurmanın en önemli amaçlarından birisi aşk ve sevgiyle kurulmuş yuvalar vesilesiyle neslin devamlılığını sağlamaktadır. Neslin devamlılığının sağlanması ise erkek ve kadın karşı cinslerini zorunlu kılmaktadır. Eğer böyle bir işlevi gerçekleştirmeyecekse evlilik müessesesinin bulanıklaştırılması ve yapı söküme uğratılması bireysel ve toplumsal faydanın ötesinde çok boyutlu ve çok katmanlı olumsuzluklara gebedir.

Dolayısıyla LGBTQ+ aktivizminin, söylem ve eylemleri salt cinsiyet özelinde değil, sosyal, siyasal, hukuki, ekonomik ve diğer tüm toplumsal alanlarda bir normatif dönüşüm talebidir. Bu minvalde, aktivizmin anayasal ve geleneksel olarak olumlanan kadın-erkek doğal cinsiyetlerinin meşru birlikteliğinden ve bu meşru birlikteliğin meyvesi olan çocuklardan teşekkül eden kadim aile yapısını yıpratmaya yönelik söylem ve eylemleri, katılımcıların tamamının vurguladığı üzere doğal cinsiyet temelli kadim aile yapısına ve aile ilişkilerinin sağlığına yönelik ciddi riskler barındırmaktadır.

3.3. Aktivizmin Popülerliğine

Aktivizmin popülerliğiyle ilgili katılımcı yorumlarında, postmodern düşüncenin sabit olan her şeye karşı sahip olduğu eleştirel tutum ve bu minvalde 'şeyler' hakkında toplumsal ölçekte yaygın olan görecelilik, uluslararası ve ulus ötesi kuruluşların aktivizme sosyopolitik, ekonomik ve kültürel alanlarda destekler, dizi-film sektörü, dijital platformlar ve müzikler gibi kitleleri belirli bir düşünceye yönlendirme noktasında etkin olan kültür endüstrisinin LGBTQ+ temalı ürünleri ile LGBTQ+ bireylerin çok çeşitli alanlarda yaptıkları devasa harcamaların oluşturduğu pembe kapitalizm unsurları ön plana çıkmıştır. Bu minvalde, katılımcıların aktivizmin popülerleşmesi ile bahse konu unsurlar arasındaki ilişkiyi nasıl anlamlandırdıkları aşağıda ele alınmıştır.

3.3.1. Sabitesizliğin Tahakkümü: Postmodernite

Katılımcıların yorumlarından hareketle üst satırlarda farklı bağlamlar içerisinde yer yer değindiğimiz Derrida, Foucault ve Butler'ın düşünce iklimi olan postmodernite, katılımcıların bir kısmının aktivizmin popülerliği/yükselişi ile doğrudan ilişkilendirdiği, çoğunluğunun ise dolaylı olarak temas ettiği bir kategoridir. Bu bağlamda, postmodernite kavramı üç (3) katılımcı tarafından doğrudan zikredilmiş olsa da yorumların birbirine oldukça benzer olması sebebiyle, bu katılımcılardan ikisinin görüşüne yer verilmiştir. Ayrıca, birçok katılımcı postmodernite kavramının LGBTQ+ aktivizmiyle ilişkili sosyal hayata dokunan yönlerini farklı bağlamlarda ifade etmiştir. Buradan katılımcıların tamamının aktivizmin popülerliği/yükselişi olgusuna gerekçe olarak postmoderniteyi gösterdiği sonucunu çıkarmak zor olsa da büyük bir kısmının dolaylı olarak postmodern düşünceyi aktivizmin popülerliğine/yükselişine etki eden bir unsur olarak kabul ettiği söylenebilir. Buradaki fark, üç (3) katılımcının doğrudan postmodern düşünceyi gerekçe göstermesi, diğer katılımcıların ise Butler örneğinde olduğu gibi postmodernist düşünürlerin veya postmodernitenin etkilerine doğrudan yahut dolaylı bir şekilde işaret etmesidir. Bu bağlamda, aşağıda doğrudan postmodern kavramını kullanarak değerlendirme yapan iki (2) katılımcının görüşleri aktarılmış, diğer katılımcıların görüşlerine ise genel örüntüye dolaylı yönlerden dahil oldukları kanaatimiz sebebiyle tezin hacmi de göz önünde bulundurularak yer verilmemiştir.

> *Şimdi bunun birkaç tane sebebi olduğunu düşünüyorum. Yani birinci sebebi kültürel iklimin düşünceleri küçüklükten itibaren bu şekilde şekillendirmesi. Yani burada doğrudan bir LGBT propagandasından bahsetmiyorum. O postmodern perspektiften bahsediyorum. Daha felsefi bir zemin olduğunu düşünüyorum. Evet, felsefeyi bilmeyebilir kişi. Ama o felsefeye maruz kalmıştır. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

> *İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hakikat denilen kavramın aslında olmayabileceğini söyleyen postmodernite modernizme çok ciddi bir eleştiri getiren postmodernite iktidar ve iktidarın tahakkümü bağlamında korkunç büyük bir itiraz geliştirdi… …bunun bir uzantısının insan cinselliği olduğunu söyledi. Hal böyle olunca mesela geyiğin ya da lezbiyenliğin zemmedilmesi aslında modern devletin*

nüfusa vermiş olduğu önemin ve üremenin dolayısıyla aile kurumunun yüceltilmesinin bir parçası olarak kabul edildi. O zaman bu itiraz gaylik, lezbiyenlik ya da eşcinsellik gibi toplumun ahlaki normların dışında kabul edilen bu duruşların bu kabullerin içeri sokulmasını getirdi beraberinde. (Mehmet Bey, 34, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Mehmet Bey'in yorumunda hakikat kavramı bağlamında postmodern toplum kuramına yoğun bir şekilde atıflar mevcuttur. Öte yandan burada zikredilen *iktidar, iktidarın tahakkümü* ve *insan cinselliği* gibi konu başlıkları, Foucault'un özne ve iktidar bağlamındaki görüşlerine tekabül etmektedir. Bu doğrultuda, Mehmet Bey'in LGBTQ+ aktivizminin popülerliğini/yükselişini sağlayan etken faktörlerden birisi olarak gördüğü postmodern duruma öz bir şekilde temas edip ardından Foucault'un cinsellikle ilgili postmodern düşüncelerine yer vermek, saha bulgularını anlama faaliyetimizi daha verimli kılacaktır.

Postmodern toplum kuramı içerisinde Derrida, Foucault, Lyotard, Baudrillard, Bauman, Jameson ve Butler gibi birçok isim bulunmaktadır. Aynı zamanda kurama yönelik Anthony Giddens ve Jürgen Habermas gibi sosyologların eleştirileri de göz önüne alındığında konu, oldukça geniş bir literatüre işaret etmektedir. Ancak konumuz, postmodern toplum kuramını incelemek yahut ona yöneltilen itirazları ele almak olmadığı için, biz, postmoderniteyle, bulguların yorumlanmasında yarar sağlayacak ölçüleri dikkate alarak ilgileneceğiz.

Modernitenin büyük anlatılarına (bilim, rasyonalite, ilerleme vb.) bir güvensizliğin iklimi olan postmodernite, günümüzdeki ve gelecekteki yaşam tarzlarının II. Dünya Savaşı sonrasındaki Batı toplumlarından tamamen farklı olduğunu anlatmak için kullanılır (Slattery 2014: 447). Postmodernite, modern kelimesinin ön eki olan post kelimesinden de anlaşılacağı üzere, modern toplumun zeminini oluşturan rasyonalite, bilim, ilerlemecilik, hakikat ve evrensel hakikatler gibi Aydınlanmanın ürünü olan ve bir modernlik projesine göre uygulamaya konulan toplumsal yapıdan tamamen farklılaşan bir toplumu haber vermektedir. Buna göre postmodern toplum kuramcıları, toplumların evrimsel bir süreçle veya devrimlerle daha iyi bir geleceğe, daha insanî ve daha rasyonel bir gelişme evresine doğru ilerledikleri fikrini kabul etmezler (Slattery 2014: 448).

Postmodernistlere göre modern toplumlar tarafından kutsanan rasyonalite, aklın esnekliğini kaybetmesine yol açmıştır (Demirel 2014: 171). Bu nedenle postmodernistler, sabite, özcülük, hakikat, evrensellik gibi söylemlere heterojenlik, parçacılık, görecelilik ve sabitesizlik gibi söylemlerle karşı çıkmaktadır. Bir başka deyişle, modernitenin hakikat iddiası postmodernite tarafından reddedilmiş, hakikatin yerini "hakikatler" almıştır. Postmodern toplum kuramının önde gelen düşünürü Lyotard'ın *Postmodern Durum* isimli eserindeki şu ifade postmodern düşüncenin bir özeti mahiyetinde kabul edilebilir;

"*Gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulamayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu kurtaralım" (Lyotard 1997: 159).*

Buradan da açıkça anlaşılacağı üzere postmodernite, dönemsel bir adlandırma olsa da bu dönemin özelliklerini düşünsel ve sosyal olarak çözümleyen postmodernistler, bütüncül değil parçalı, homojen değil heterojen, özcü değil göreceli ve ikili değil çoklu bir ontolojik-epistemolojik yaklaşımın hâkim olduğu yeni bir topluma işaret etmektedir. Bu minvalde LGBTQ+ cinsel yönelimleriyle ilgili tartışmaların yürütüldüğü zeminin postmodern bir zemin olduğu söylenebilir.

Postyapısalcı veya postmodern olup olmadığı tartışmalı olan, ancak eserlerinde işlediği konular ve sahip olduğu bilimsel yaklaşım itibariyle postyapısalcı/postmodernist olarak kabul edilen Foucault, 19. yüzyıla kadar bugünkü anlamda bir cinsel kimlikten söz edilemeyeceğini ifade etmiştir. Buna göre, 19. yüzyıldan önce insanlar eşcinsel ilişki yaşamalarına rağmen bu ilişki o insanların kişiliğiyle ilgili herhangi bir tanımlamaya yol açmamıştır. Endüstrideki ve ailedeki dönüşümler, psikanaliz ve seksoloji gibi cinsellikle ilgili bilimlerin gelişmesi, belirli cinsel eylemlerin karakter tipleriyle özdeşleştirilmesine yol açmıştır (Ritzer, Stepnesky 2014: 664). Bu sayede eşcinsel eylem ile homoseksüel kimlik özdeşleştirilip heteroseksüellik ile bir karşıtlık ilişkisi içerisinde tanımlanmıştır.

Cinselliği iktidar ilişkileri içerisinde çözümleyen Foucault, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımına gitmeden cinsiyetin "söylemin ürünü" olduğunu iddia etmiştir (Kineşçi 2018: 46). Eşcinsel aktivizmin eşcinselliğin bir hastalık olmadığı söylemini besleyen bu düşünce, sonraları Butler'a ilham olmuş, Butler ise cinsiyetin ve toplumsal cinsiyetin performatif tekrarlar neticesinde sabitlik yanılsaması oluşturan birer sosyal inşa olduklarını iddia etmiştir. Eşcinselliğin normalizasyonu sürecine kuir teorisyen Eve Kosofsky Sedgwick de katkı yapmıştır. Öyle ki Kosofsky, modern cinsel normların, heteroseksüellik dışındaki cinsellikleri *dolap* içerisinde hapsettiğini ve bu hapsolmanın homoseksüel ilişki yaşayanlarda bir utanç duygusuna neden olduğunu söylemiştir. *Dolaptan çıkma* ise Sedgwick düşüncesinde, heteronormativiteyi sorgulayan ve yapı söküme uğratan bir eylemdir. Bu kavramla Sedgwick, doğal cinsiyet dışındaki sosyal inşa cinsiyetlerini benimseyen bireylerin politik bir tavır almalarını ve "açılmalarını"; bir başka deyişle eşcinsel kimlikleriyle kamusal alana dahil olmalarını teşvik etmiştir.

Mehmet Bey'in ve İbrahim Bey'in, LGBTQ+ aktivizminin popülerliğiyle ilgili birincil faktör olarak değerlendirdikleri postmodernite olgusu, bütün sabitelere yönelik bir yapı söküm faaliyeti uyguladığı gibi doğal cinsiyetin sorgulanmasına da neden olmuştur. Bu noktada öncelikle Derrida, Foucault, Sedgwick ve Butler gibi dönemin düşünürleri tarafından geliştirilen teorilerin etkisiyle doğal cinsiyetin verililiğine ve sabitliğine yönelik felsefi itirazlar, zamanla doğal cinsiyet dışındaki cinsel tercihlerin aktivizmini yapan grupların toplumsal normlara yönelik itirazlarına yol açmıştır. Bilindiği üzere bu

itirazlar önce eşcinsel hareketi ortaya çıkarmış ve devam eden süreçte postmodern düşünceden etkilenen bilim dünyası ve kamuoyu desteğiyle LGBTQ+ küresel politik aktivizmine evrilmiştir.

Özetle, postyapısalcılığın sabitelere karşı yapı söküm faaliyetleri ile postmodernistlerin çoklu hakikatler bağlamında icra ettikleri yapısal eleştiriler, toplumların en merkezi konularından birisi olan cinsiyete, cinsiyet rollerine ve cinsel yönelime bakış açısında özellikle de Batı toplumlarında ciddi bir değişiklik meydana getirmiştir. Cinsiyete dair değişen bu bakış açısıyla, LGBTQ+ aktivizminin görünürlüğü ve taleplerini elde etmesi olgusu arasında güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

> *Postmodern kimlikler… Yani uzun yıllar melez değer sisteminin meydana getirdiği melez kimlikler var. O melez kimliklerin sonucu, sosyal şizofreni dediğimiz vaka meydana geliyor. Şimdi sosyal şizofreni meydana gelince, namazlı, niyazlı bile olsa bunu meşru olarak görüyor. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)*

Recai Bey, postmodernitenin ürettiği yeni bir kimliğin, bir başka deyişle, postmodern kimliğin melez yapısına vurgu yapmaktadır. Recai Bey'e göre postmodern olanın eklektik yapısı, kimliğe sirayet etmekte, bunun sonucu olarak sosyal şizofreni ortaya çıkmaktadır. Öyle ki sosyal şizofreni sonucunda, bir toplumun ait olduğu değer sistemiyle uyuşmayan birçok eylemin o toplumun bireyleri tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Katılımcının buradaki vurgusu LGBTQ+ cinsel eylemleri olmaktadır. Sosyal şizofreni kavramını Nevzat Tarhan şu şekilde açıklamaktadır:

> *"Bu hastalıkların toplumsal bazdaki yansımasına baktığımız zaman, bir toplum gelen bilgileri amaca yönelik kullanabildiğinde sağlıklı sosyal hayatı olur. İdealleri olmayan bir toplum, amacı olmayan insana benzer. Bir toplumu toplum yapan onun özgeçmişi (tarihi), şu andaki kimliği ve idealleridir. Bu üç konuda fikir birliği varsa, o toplum kendi kimliğini oluşturur. Toplumun ülkü denilen ortak idealleri ve hedefleri olması gerekir. Bir toplumun ortak idealleri yok edildiğinde, farklı insan gruplarından oluşan toplumda çatışma olacağı için o toplum dağılır. İnsan beyninde ortak bir ideal oluşturulmazsa beynin bir bölgesi farklı, diğer bir bölgesi farklı çalışır ve şizofreni ortaya çıkar. Toplumun da bir kısmı farklı, diğer kısmı farklı hedefler peşindeyse o toplumda huzur bozulur ve sosyal şizofreni denilen durum yaşanır." (Tarhan 2010).*

Tarhan'dan yaptığımız alıntıdan hareketle, toplumun sağlıklı yapısını sürdürmesi bilginin, bireylerin ve toplumun genel yararına uygun kullanılmasıyla mümkün görülmektedir. Bunun yanı sıra, Tarhan'a göre bir toplum ortak tarih, kimlik ve idealler vasıtasıyla gerçek bir toplum olabilir. Eğer insan beyninde ortak idealler oluşturulmazsa beynin bölgeleri birbirinden farklı çalışacağından şizofreni meydana gelir. Buna benzer bir şekilde, toplumu oluşturan insanların hedefleri farklılaştıkça toplumsal huzur bozulur ve "sosyal şizofreni" meydana gelir. Buradan hareketle, postmodern düşüncenin hâkim olduğu bireylerde ve toplumlarda, ortak bir hakikat anlayışı geliştirmek zor olduğundan, bu bireylerin sahip olduğu değer yargılarının farklılaşması doğal bir sonuçtur. Böyle bir değer sistemi farklılaşması ise bireyin hayatını etkilediği gibi toplumsalı ilgilendiren konularda da ayrışmaları meydana getirebilir. Bu

ayrışmalar pekiştiğinde toplumun hangi yöne, nasıl, neyle, ne zaman ve nereden gideceği sorularına cevap bulmak zorlaşabilir.

Cinsiyet bakımından düşünüldüğünde, toplumun bir kısmı doğal cinsiyet yaklaşımını, bir kısmı ise kuir yaklaşımı benimsediğinde, bu durum bireylerin cinsiyet gelişim süreçlerinden sosyal rollerine varıncaya kadar bir belirsizliği ve karmaşayı meydana getirebilir. Bu karmaşaya neden olan "toplumsal beynin" farklı yönlerde çalışması durumu ise bir çoklu kimliğe ve devamında sosyal şizofreniye yol açabilir. Dolayısıyla hem postmodern tasavvurun hem de postmodern kimlik unsurunun temele alındığı LGBTQ+ aktivizminin söylem ve taleplerinin, özellikle çocukların ve ergenlerin gelişim özellikleri dikkate alındığında genç kuşaklar üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye'de yakın zamanda bir sivil toplum kuruluşu tarafından yapılan cinsiyet algısı araştırmasında, araştırmaya katılanların 3/2'si eşcinselliği doğal bir femonen olarak görmemekteyken, 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların %50'si eşcinselliği "doğal bir durum" olarak nitelendirmektedir (Yıldız, Yıldırım 2022: 7). Yine aynı araştırmada bahse konu yaş grubunun LGBT'yi saygı çerçevesi içerisinde bir "tercih" olarak değerlendirdiği belirtilmektedir (Yıldız, Yıldırım 2022: 7). Bahse konu araştırmanın doğrudan bir postmodernite etkisiyle açıklanması mümkün değilse de gençlerin bu tür toplumsallıklarda postmodern etkilere daha açık oldukları yorumuna imkân verebilir. Vatandaş'ın doktora tezinde ifade ettiği üzere, postmodern kimliklerde, modern kimliklerden farklı olarak *bölünmüşlük, farklılık* ve *özgün olmak* gibi değerler ile belirsizlik, çeşitlilik, heterojenlik, karmaşıklık, görecelik ve parçalanmışlık kavramları hakimdir (Vatandaş 2019: 26). Öyle ki farklılıkların toplumsal kabulüne imkân tanıması bakımından postmodernite, müsait bir kamusal iklim oluşturabilir. Böyle bir iklimin imkânı ise Yalçi'nin J. P. Hewitt ve D. Shulman'dan aktardığı şu ifadelerle birlikte değerlendirilebilir:

> *"...postmodernlik ile artık kimliklerin anlamsızlaştığı, sınır aşmanın ve bireysel tercihlerin bizatihi kendilerinin yeni kimlik kurucu unsurlara dönüştüğü bir eşiğe gelinmektedir." (Hewitt ve Shulman'dan akt. Yalçi 2022: 181).*

Bauman'ın da buna benzer bir değerlendirmesi şu şekildedir;

> *"...Dayanıklı nesnelerden oluşan dünyanın yerini, anlık tüketim için tasarlanan ve bir kere kullanıldıktan sonra atılan ürünlerin doldurduğu bir dünya aldı. Böyle bir dünyada kimlikler, tıpkı bir kostüm değiştirmek gibi, benimsenebilir ve atılabilir." (Bauman, 2000: 124).*

Öte yandan, Nisa Aydın tarafından 2020 yılında "Z Kuşağı ve Din" isimli yüksek lisans çalışması bağlamında lise öğrencileriyle yapılan bir saha araştırmasının bulguları, yukarıda ifade ettiğimiz postmodern kimlik olgusunun Z kuşağı üzerindeki etkilerini belirli bir örneklemle sınırlı olsa da göstermektedir. Aydın, katılımcılara eşcinsel bireylerle ilgili yorumlarını sorduğunda, liseli katılımcılar içerisinde bu olguya doğrudan karşı çıkanlar bulunduğu gibi "insan hakları ve özgürlükleri" çerçevesinde görenler ve "ne yaparlarsa yapsınlar" şeklinde nötr bir tutum sergileyenlerde

bulunmaktadır (Aydın 2020: 69-70). Postmodern kimlik açısından ise bir liseli katılımcı, arkadaşının hem tesettürlü hem de eşcinsel olduğunu, kendisinin ise bu durumu bireysel bir tercih olarak gördüğünü; ancak din çerçevesi içinde bakıldığında bu durumun yanlış olduğunu ifade etmektedir (Aydın 2020: 69) Buradan hareketle, postmodern düşüncenin toplumsalda bireysel olarak tecessüm eden boyutlarından birisi olan postmodern kimlik, Z kuşağının LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine yönelik bakış açısını etkilediği çıkarımı yapılabilir.

Özetle, postmodernite, farklı kimlik özelliklerinin tek bir kimlikte melezlenebildiği ve bir yönüyle muhafazakarken diğer bir yönüyle oldukça seküler bir insan karakterinin inşa edilebildiği bir vasatı mümkün kılmaktadır. Bu noktada, aktivizmin postmodern bir toplumsallıkta popülerleşmesinde, postmodern iklimin parçacılığından, belirsizliğinden ve çoklu kimlik yapılarına imkân veren sabitesizliğinden yararlanmış olması mümkün görünmektedir.

3.3.2. Küresel Hegemonyanın LGBTQ+ Dayatması: Uluslararası ve Ulus Ötesi Kuruluşlar

Katılımcıların tamamı (17), LGBTQ+ aktivizminin popülerlik kazanmasında ve bu popülerliği sürdürmesinde uluslararası kurum ve kuruluşları etkili görmektedir. Öyle ki eşcinsel ve kuir aktivizm ilk olarak Avrupalı kurumları etkisi altına almış, örneğin Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) aktivist bir yargı organı rolünü ilk kez 1981 yılında Dudgeon/Birleşik Krallık davası ile üstlenmiştir (Ayoub, Paternotte 2020: 167). Bu davanın sembolik önemi ise eşcinsel hakları alanında yürütülen davalarının kazanılabilir olduğu yönünde bir mesaj vermesidir (Ayoub, Paternotte 2020: 167). Nitekim o dönemde bu olgu, kesin kabul gören bir yaklaşım değildir. Sonraki süreçlerde ise eşcinsel ve kuir aktivizmi, Avrupalı kurumlardan aldığı destekle beraber BM gündemine girmiştir. Türkiye dahil olmak üzere 160 ülkede faaliyet gösteren ILGA'ya ve birçok LGBTQ+ aktivist örgüte danışmanlık statüsü veren Birleşmiş Milletler, aktivizmin küresel ölçekte yükselmesine öncülük etmiştir. LGBT hakları ise ilk olarak BM kadın konferansı ve HIV/AIDS bağlamında gündeme getirilmiş, bu hakların insan hakları çerçevesinde ele alınması ise daha sonra gerçekleşmiştir (Seckinelgin'den akt. Ayoub-Paternotte 2020: 173).

Dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Hilary Clinton'un 2011'de BM'deki meşhur "eşcinsel hakları insan haklarıdır" çıkışından sonra, LGBTQ+ hakları insan hakları çerçevesinde değerlendirilmeye başlamış, 2013'ten beri yürürlükte olan "Eşit ve Özgür" kampanyası, LGBTQ+ bireylere eşit hakların ve adil muamelenin yaygınlaştırılması için BM tarafından uygulanmaya devam etmiştir (Langlois 2020: 90). Bunun yanı sıra LGBTQ+ haklarının küresel ölçekte yaygınlaştırılmasında merkezi bir rol oynayan BM İnsan Hakları Konseyi (HRC), 2016'da bağımsız uzmanlar tarafından oluşturulan SOGI'yi (Sexual Orientation and Gender Identity) uygulamaya koymuştur (Langlois 2020: 90). Bu sayede ülkelerin LGBTQ+ haklarına yönelik politikaları BM tarafından izlemeye alınmıştır.

BM gibi kurum ve kuruluşlar politik ve hukuki yaptırım güçlerini doğrudan yahut dolaylı olarak kullanabilmekte, LGBTQ+ haklarının tanınmadığı ülkeleri ekonomik, politik ve hukuki yönlerden cezalandırabilmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar, bahse konu hakları, ulus devletlerin yukarıda aktivizmin söylemleriyle ilişkili başlıkta belirttiğimiz üzere, "insan hakları ve özgürlükleri" çerçevesinde tanımasını istemektedir. Bu hakların tanınmadığı yahut aktivizmin faaliyetlerinin kısıtlandığı veya tamamen yasaklandığı ülkelere BM'den Dünya Bankası'na varıncaya kadar birçok uluslararası kurum ve kuruluş çeşitli şekillerde tepki göstermektedir. Bu tepkiler, hukuki soruşturma açılması, yapılacak maddi yardımların kesilmesi gibi ekonomik veya Avrupa Birliği gibi siyasal birliklere alınmaması gibi politik boyutta olmaktadır. Bu durumların her biriyle ilişkili birer örnek vermek, meselenin somutlaşması açısından önemlidir.

2021 yılında Macaristan, sağlıklı bir nesil inşası için çocukların korunmasına yönelik olarak pedofil suçların ağırlaştırılmasını öngören yasa taslağının kapsamına eşcinselliğin kamuya açık bir şekilde ele alınmasını, TV, film ve içeriklerde gösterilmesini ve LGBTQ+ bireyleri destekleyen kurumların reklam ve eğitim faaliyetlerinin yasaklanmasını da dahil etmiştir. Polonya da ise LGBTQ+'ların girişinin yasaklandığı bölgeler ilan edilmiştir. Bu iki ülkenin atmış olduğu adımlar sebebiyle Avrupa Komisyonu Macaristan'a ve Polonya'ya AB ilkelerini ve sözleşmelerini ihlal ettikleri gerekçesiyle yasal işlem başlatmıştır (BBC News Türkçe 2021). Bunun yanı sıra, Uganda'da 2014 yılında bir eşcinsellik karşıtı yasa sebebiyle, Dünya Bankası Uganda'ya yapacağı 90 milyon dolarlık yardımı askıya almış, Dünya Bankası Başkanı Jim Y. Kim ise bu karara, üretken insanların çalışma yaşamına katılmamasının ekonomileri olumsuz etkileyeceğini gerekçe göstermiştir (Rao'dan akt. Albayrak 2023: 41).

Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle ilgili, AB'nin Türkiye'den karşılamasını istediği kriterlerden birisi de LGBTQ+ haklarıdır (Yılmaz 2020: 301). Buna ek olarak, Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'de aktivistler tarafından onur yürüyüşü olarak anılan LGBTQ+ yürüyüşlerine yönelik yasaklamayı, gerekçesiz, keyfî ve insan haklarını korumadaki başarısızlığa örnek olarak göstermiştir (Uluslararası Af Örgütü 2017). Bu durum, esasında LGBTQ+ aktivistlerinin politik, hukuki ve ekonomik açıdan uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından nasıl desteklenip sahiplenildiğini açıkça göstermektedir.

İbrahim Bey, uluslararası hukuk ve düzenlemelerle LGBTQ+ haklarının dayatmaya dönüştürülmesi olgusunu, bahse konu hukuk ve düzenlemelerin *politik bir değere sahip olduğunda* Batılı hegemonlar tarafından ulusların iç işlerine müdahale edecek kadar önemsendiği; ancak bu düzenlemelerin Batılı hegemonyayı pekiştirecek veya bu hegemonyayı yeni alanlara yayacak politik bir değerinin olmadığı durumlarda ise değer görmediği şeklinde yorumlamaktadır;

.... Şimdi uluslararası hukuk, AB düzenlemeleri, Amerikan'ın siyasi baskıları, hatırlayın İstanbul Sözleşmesi feshedildiğinde ilk tepki Biden'dan geldi. Bunun daha eskisi de var. Yani Türkiye'deki ilk

eşcinsel dernek 2005'te açıldı. Medeni Kanun'un 46. Maddesine dayanılarak savcı kapatma davası açtı. Ertesi Avrupa Parlamentosu tepki gösterdi. Bu insan haklarına aykırıdır diye. Şimdi dünyanın birçok farklı yerlerinde insan hakları ihlalleri yaşanmıyor mu? Yaşanıyor ama politik değeri var bazı hakların. Bazı hakların politik değeri var. Bu politik değeri olan bir hak. Bu haklar, şimdi sizin de karneleriniz daha çok hakları verip vermemenize göre belirleniyor. Şimdi karne deyip geçmeyelim. Bu karnede alacağınız not sizin ekonominizi etkiliyor. Uluslararası ticareti etkiliyor. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Orhan Bey'in LGBTQ+ aktivizminin popülerliğine yönelik yorumunda uluslararası politik ve ekonomik destek ile küresel sermayenin desteği öne çıkmaktadır;

LGBTQ hareketinin küresel düzeydeki popülerliğini sürdürebilmesinin temel sebeplerinden biri, güçlü bir uluslararası destek ve fon mekanizmasına sahip olmasıdır. Batılı ülkelerdeki hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve küresel şirketler bu hareketi desteklemekte ve kaynak aktarmaktadır. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Sezgin Bey'in yorumunda ise küresel ölçekte politik etki sahibi olan devletlerin ve politik aktörlerin etkilerine değinilmektedir;

Nasıl bir destekleri var? Devletler destekliyor, politikacılar destekliyor. Yani Herkes destekliyor Çoğu kişi özellikle böyle kritik yerlerde olan kişilerin desteklediğini söyleyebiliriz…. Sonuçları bağlamında oradan yola çıkarsak bana iyi niyetli şey gibi gelmiyor. Yani popülerlik kazanmasının yani geçer akçe olmasının altında yatan neden bence çok önemli ve ortaya çıkarılmalı yani…. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

BM'den Avrupa Birliği'ne, Dünya Bankası'ndan IMF'ye varınca kadar pek çok uluslararası kurum, küresel ve yerel ölçekli LGBTQ+ örgütünü desteklemektedir. Katılımcıların bu minvalde vurgusu, uluslararası fonlar ile LGBTQ+ aktivizmi arasındaki güçlü ilişkiye yöneliktir. LGBTQ+ örgütlerin faal olduğu ülkelerde ofisler açtıklarını, ofis araç-gereçlerinden dernek binasının giderlerine varıncaya kadar bütün bu masrafların karşılanabilmesi için yüksek gelirlere ihtiyaç duyduklarını düşündüğümüzde, aktivist örgütlerin fonlar olmaksızın ayakta kalmalarını düşünmek gerçekten mümkün gözükmemektedir.

Türkiye'de çok uzun yıllardır faaliyet yürüten KAOS GL Derneği, 2017 yılında AB tarafından LGBTQ+ örgütlere yapılacak yardım için "Türkiye'deki LGBTİ+ Örgütler İçin Fon Rehberi" isimli bir kitapçık yayınlamıştır (KAOS GL 2017). Duyuru KAOS GL'nin resmî internet sayfasında erişilebilirken, kitapçığa ulaşılamamaktadır (KAOS GL 2017). Buradan da anlaşılacağı üzere, küresel ölçekte ekonomik yardımlar alan aktivist örgütler gibi Türkiye'deki LGBTQ+ örgütleri de küresel kurum ve kuruluşlar tarafından fonlar vasıtasıyla güçlendirilmektedir. Bu destek ve çabaların aktivist

örgütlere propaganda faaliyetlerini yürüterek popülerliklerini sürdürme noktasında güç kaynağı oluşturduğu ifade edilebilir.

Öte yandan, küresel düzeyde olduğu gibi Türkiye'deki LGBTQ+ aktivist örgütler ulus ötesi savunuculuk ağlarıyla kurdukları ittifaklar vasıtasıyla hak taleplerinin karşılanması için hükümete baskı oluşturmaktadır. Bu minvalde iş birliği yapılan ulus ötesi savunuculuk ağları ise ILGA (International Lesbian and Gay Association), TGEU (Transgender Europe), IGLYO (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Kuir&Intersex Youth and Student Orgasination) gibi organizasyonlardır (Bal 2021: 117). Bu yapılar ise Avrupa Parlamentosu milletvekillerinin de katılımıyla oluşturulan *Europan Parliament Intergroup on LGBT Rights* çatı-ağı altında bir araya gelmektedir (Bal 2021: 117).

Ulus ötesi yapılar ile yerel LGBTQ+ aktivist örgütleri arasındaki ilişki ise stratejik danışma, mali yardım alma ve ortak faaliyetler düzenleyerek hak ihlallerini uluslararası alanda duyurma boyutlarında olmakta, (Bal 2021: 116) bu durum ise aktivizmin küresel gündemde kalmasını sağlamaktadır. Buradan hareketle, katılımcıların da belirttiği üzere gerek yerel ölçekte gerekse küresel ölçekte aktivizmin haklar temelli politik kimliğinin yükselmesinde ve popülerliğini sürdürmesinde, uluslararası ve ulus ötesi kurum/kuruluşların sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki desteklerinin oldukça etkili olduğu söylenebilir.

3.3.3. LGBTQ+ Kimlikler ve Kültür Endüstrisi

LGBTQ+ aktivizminin popülerleşmesinde ve bu popülerliğin sürdürülmesinde kültür endüstrisinin ürünleri olan dizi, film, reklam, oyun, karikatür, çizgi film vb. birçok görsel-işitsel ürün yer almaktadır. Bu minvalde, katılımcıların tamamı (17) aktivizmin, kültür endüstrisi tarafından yoğun bir şekilde desteklendiğini, televizyondan sinemaya, müzikten dijital mecralarda üretilen içeriklere varıncaya kadar yoğun bir LGBTQ+ propagandasının yapıldığını ifade etmektedir;

> *...kültür endüstrisinin birçok ayağı. Yani şarkıdan tutun, şarkılardan tutun, müzikten tutun da resme kadar, oradan tutun da filme kadar, diziye kadar. Büyük bir alan var. Şimdi bu alan burayı besliyor. Burada çünkü böyle bir şey var. Baskı da var yani. Yani mesela bazı dizilerin senaryolarının geçmesi için yani bu tür ekler koyarsanız daha kolay oynatıyorsunuz işte sinemalarda ya da daha çok şey oluyor tutuluyor falan dolayısıyla böyle bir şey var. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

> *...eşcinselliğin insanların zihninde bulunan mide bulandırıcı formundan kurtulması. ...Bu formundan kurtulması için az önce bahsettiğimiz şovlarda, TV'lerde, dizilerde eşcinsel karakterlerin çok melek gösterilmesi, iyi gösterilmesi, yardımsever, cömert karakterler olarak sunulması gibi birçok hedef var. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Frankfurt Okulu yahut bilinen diğer adıyla Eleştirel Teori, temel olarak doğaya üstünlük atfeden, insanları efsane ve mitlerden kurtaran ve neticede bireyi, insani olmayan belirlenmiş ilişkiler yasasına mahkûm eden Aydınlanma geleneğine yönelttikleri totaliterlik iddiaları ile düşünce dünyasında yerini

almıştır (Şan, Hira 2007: 1). Modernizme, araçsal akla ve bunun yanı sıra Marksçı kuramın toplum analizinde ekonomik belirlenim üzerinde yoğunlaşıp diğer alanları eksik bırakmasına itiraz eden eleştirel teori düşünürleri, bu yoğunluğu kültürel alana vererek bir denge kurmayı amaçlamıştır.

Eleştirel kuramın iki büyük ismi olan Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno'nun birlikte yazdığı *Aydınlanma'nın Diyalektiği* isimli eserde kullanılan (Adorno, Horkheimer 2014: 162) "kültür endüstrisi" kavramı, kitlesel olarak üretilen ve belirli bir formda üretilip önceden belirlenmiş fikirlerin medya tarafından dağıtıldığı bir sisteme işaret etmektedir. Bu sistem, ürünleri vasıtasıyla insanlar üzerinde baskıcı ve pasifleştirici bir etki oluşturur (Ritzer, Stepnesky 2014: 289). Bu ürünler, "tüketici bireye" bir yaşam biçimi, bir dünya görüşü benimsetir, şartlandırır ve değişik toplum sınıfları içinde çok sayıda insan tarafından benimsenir duruma geldikleri zaman, reklam değerleri bir yaşam biçimi yaratarak tek boyutlu düşünce ve davranışlar biçimlenmiş olur (Marcuse'den akt. Şan ve Hira 2007: 6). Bunun yanı sıra kültür endüstrisi, tüketicinin düşünmesini istemez; aksine ona hazır dünya görüşleri sunar (Şan ve Hira 2007: 8). Buna göre kültür endüstrisi, var olan düzenin kabul edilmesini ve bu düzenle özdeşim kurulmasını sağlayarak bireyi kuşatır.

Görsel ve işitsel medya vasıtasıyla uzun yıllardır insanların tüketimine sunulan LGBTQ+ dizi-film içerikleri, şarkı sözleri ve klipleri, kültür endüstrisinin ürünleri hangi işlevlere hizmet edilsin isteniyorsa bu işlevleri yerine getirmek üzere pazara çıkarılmaktadır. Özellikle Hollywood film endüstrisinin, LGBT konulu filmlere ayrıcalık tanıması ve ekibinde belli oranda LGBTQ+ bulundurmayan yapımlara olumsuz not vermesi, Oscar'ın 2024'ten itibaren LGBT şartı koyması, Netflix ve Disney gibi dijital platformlarda yoğun bir LGBTQ+ içerik üretiminin görülmesi (Güler 2021), katılımcıların aktivizm ile kültür endüstrisi arasında ilişki kurmalarını anlaşılır kılmaktadır.

Medya ve yeni medya araçlarının yanı sıra dizi ve filmlerin, imaj oluşturma süreçlerinde en etkili vasıtalar olduğu düşünüldüğünde, özellikle geleneksel toplumların doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen kültürü içerisine LGBTQ+ cinselliklerinin doğrudan dahil edilmesi bahse konu araçların stratejik hedefler doğrultusunda kullanılması ile mümkün olabilir. Bu minvalde, Marshall K. Kirk ve Erastes Pill tarafından yazılan *Savaşan Barış: Heteroseksüel Amerika'nın Revizyonu* isimli eser, eşcinselliğin heteroseksüel bir toplumda nasıl normalize edileceğinin stratejik adımlarını açıklaması bakımından önem arz etmektedir. Eserde eşcinselliğin normalleştirilmesi sürecinin bir ayağının da görsel medya, sinema ve TV olduğu ifade edilmektedir;

> *"Görsel medya, film ve televizyon Batı kültüründe en güçlü imaj yaratıcılarıdır. Sıradan Amerikan hane halkı günde yedi saatten fazla televizyon izler. Bu süre ise heteroseksüellerin özel dünyasına bir Truva atının geçebileceği kadar bir geçit açar. Duyarsızlaştırma tarafından olaya baktığımızda, ortam, normalliğin mesajıdır. Eşcinsel Hollywood, ana akımın duyarsızlaştırılması savaşında bize en gizli kapaklı silahı sağlamaya devam etmektedir. Geçtiğimiz on sene süresince eşcinsel karakterler ve eşcinsel temalar azar azar TV programlarında ve filmlerinde boy göstermeye başladı (bu ise genelde komedi ve*

gülünç etkiler elde etmek için yapıldı). Bütünüyle bakıldığında etki cesaret vericidir. 1985 senesinde "Consenting Adult" filminin belli başlı kanallardan bir tanesinde ve televizyonun en çok izlendiği saatte gösterimi, eşcinsellik konularında olumlu medya ilgisinin göstergesidir. Fakat bu sadece eşcinsel Amerika tarafından büyük reklam bombardımanının sadece başlangıcı olabilirdi." (Kirk, Pill 2015: 6).

Kitle iletişim araçları, günümüzde spordan sanata, siyasetten eğlenceye varıncaya dek bütün gündelik pratikleri kapsayan toplumsal olguları yeniden anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır (Oktay'dan akt. Ilgaz Büyükbaykal 2005: 71). Bu minvalde medyanın, sinemanın ve TV'nin ikna gücü, LGBTQ+ aktivizminin amaçları uyarınca doğrudan bir stratejik hedef olarak kullanılmış, eşcinsel figürler, insanların neşe, hayranlık ve acıma gibi duygularına hitap edilerek kabulünü kolaylaştıracak şekilde sunulmuştur. Strateji, tedrici bir şekilde uygulanmış, böylece toplumsal tepkinin ortaya çıkması önlenmiştir. Nitekim toplum, sahip olduğu değerlerle çelişen unsurların açıktan ortaya konmasını tepkisel bir şekilde karşılayabilir, hoş görmeyebilir ve bir koruma refleksi geliştirebilir. Bu durum ise, aktivist ajanda açısından pek de istenilecek bir durum değildir.

Öte yandan, televizyon, sinema ve diziler günümüzde hala etkili bir kitle iletişim aracı olsa da sosyal medya ve yeni medyanın etkileri çok daha fazladır. Eşcinselliğin ve dolayısıyla LGBTQ+ cinsel tercihlerinin özelde ABD genelde ise tüm dünyada yaygınlaştırılmasını isteyen aktivist örgütler ve bu örgütlere destek veren ulus ötesi yapılar, geleneksel toplumların yapısal özelliklerini dikkate alarak, aşamalı bir normalizasyon stratejisinin bir parçası olan kültür endüstrisinden etkin bir şekilde yararlanmıştır.

Ne yapıyorsunuz, o insanları sevimli gösteriyorsunuz, ameliyatları kolaylaştırıyorsunuz, dizi sektörü vs yapıyorsunuz. .... Bu fonlar, dizi ve sinema sektörü -ki Hollywood buna örnektir- bu mücadeleci ve meydan okuyucu aktivizme destek oluyorlar. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ahmet Bey'in temas ettiği husus, aşağıdaki alıntıda oldukça açık bir şekilde anlatılmakta, imaj çalışmasının hangi duygulara hitap edilerek yapılacağı ifade edilmektedir;

"Eşcinsel Mağdur imajının reklamını yapan bir medya kampanyası, ana akımın tehdit anlayışını azaltan, gardını düşüren ve mağduriyet inandırıcılığını artıran semboller kullanmalıdır. Bu ise pratik anlamda neşeli bıyıklı kaslı adamların eşcinsel reklamlarında ve diğer kamu sunumlarında dikkat çekmekten sakınması, sempatik ve hoş genç insan figürlerinin, çekici kadınların boy göstermesi anlamına gelir." (Kirk, Pill 2015: 8).

Mağduriyet psikolojisi, insanın en temel duygusu olan merhamet duygusuna hitap eden, oldukça stratejik bir duygusal hedeftir. Toplumsal algının, doğal cinsiyet dışındaki cinsel yönelimlerden bu tür yönelimlere sahip bireylerin yaşadıkları mağduriyetlere doğru yönlendirilmesi, toplumda bahse konu bireylere yönelik merhamet duygusunu açığa çıkarması adına düşünülmüş bir strateji olabilir. Ayrıca,

bedensel çekiciliği yüksek bireylerin, bu tür mağduriyet içeriklerinde rol alması insanın hayranlık duygusuna hitap ederek etkilemeyi amaçlamaktadır. Böylece, mağduriyetin ve çekiciliğin bir araya gelmesi insanda hem merhamet duygusunu hem de hayret duygusunu harekete geçirerek karşısındaki kişiyi/grubu olumlamasına neden olabilir.

Katılımcıların ifadelerini de göz önünde bulundurarak, LGBTQ+ aktivizminin toplumlar nezdindeki kabulünün artırılması hedefinden hareketle medyada, sinemada, televizyonda, sosyal medyada ve diğer görsel-işitsel araçlarda insanın en temel duygularını merkeze alarak ürettiği içeriklerin işe koşulduğu yorumu yapılabilir. Bu yorumun yapılmasına imkân veren bir çalışmada, kuirin hegemonik normlara meydan okuyan bir başkalık biçimi olduğu, medyanın da neredeyse her alanda ideolojik söylemler yapısı dikkate alındığında, kuirin bu alanla ilişkisinin kaçınılmazlığı ifade edilmektedir (Algül 2021: 38). Buna göre geleneksel olmayan toplumsal cinsiyet performansları ve azınlık cinsellikleri, medyanın birçok kolunda/biçiminde kendini bir şekilde üretmeyi başarmıştır (Algül 2021: 38).

Günümüzde kültür endüstrisinin en etkili mecralarından olan dijital platformlarda, yoğun bir LGBTQ+ içerik üretimi söz konusudur. Bu minvalde, LGBTQ+ söylemlerinin dünya genelinde 300 milyonu aşan abonesiyle (Netflix 2025) Netflix içeriklerinde de yoğun bir şekilde yer aldığı bilinmektedir. Bu içeriklerden birisi olan *Mindhunter*'la ilgili yapılmış bir çalışmada, lezbiyen bir karakter olan "Wendy" üzerinden eşcinsel söylemler temsil edilmektedir. Bu karakterin geçtiği diyaloglardan birinde eşcinselliğin bir sapkınlık olduğu başka bir karakter tarafından belirtilir. Ardından Wendy bunun DSM'de rahatsızlıktan cinsel yönelim bozukluğuna çevrildiğini söyler ve bu cevabın üzerine üçüncü bir karakter ise "çok daha iyi" diyerek eşcinsellik algısını olumlu yönde oluşturmak adına bir misyon yüklenir (Maden 2020: 79). Maden'in çıkarımına göre, bizim de yukarı satırlarda yaptığımız yoruma benzer bir şekilde, bu tür söylemler iktidar sistemlerinin arzu ettiği özne üretimi için gerçekleştirilmektedir (Maden 2020: 74).

Sonuç olarak, aktivizmin LGBTQ+ kimliklerin görünürlüğünü sağlamak ve bu sayede bir popülerlik ivmesi kazanmak adına kültür endüstrisinin enstrümanlarına müracaat ettiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu minvalde, katılımcıların bu yöndeki yorumlarının bahse konu kültür endüstrisi araçları ile aktivizmin popülerleşmesi arasındaki yakın ilişkiye dayandığı ifade edilebilir.

3.3.4. Yeni Kârlı Bir Pazar: Pembe Kapitalizm (Pink Capitalism)

1960'lardan itibaren ABD'de ana akım veya kitlesel pazarı hedeflemekten, daha uzmanlaşmış niş pazarları dahil etmeye varıncaya kadar pazarlama uygulamalarında bilinen bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim trendini takiben kâr odaklı işletmeler ve pazarlar, ABD'de yaşayan Latin kökenli kişiler ve gey/lezbiyen gibi niş pazarlar sebebiyle daha fazla alternatif tüketici aramaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, ABD'deki ve diğer Batılı ülkelerdeki eşcinsel hareket, heteroseksüel olmayan kişilerin fark edilmesine ve görünürlüğünün artmasına neden olmuştur. Böylece pembe kapitalizm (pink capitalism)

yahut pembe para (pink money) eşcinsel hareketin yükselişiyle birlikte marjinal yahut kenarda kalmış bir pazar olmaktan çıkıp eşcinsellerden ve LGBTQ olarak bireylerden oluşan yeni bir pazara işaret ederek Batı dünyasının birçok yerinde gelişen bir endüstriye dönüşmüştür (Falco, Gandhi 2020: 3).

Pembe para (pink money) ve pembe ekonomi (pink economy) olarak da bilinen pembe kapitalizm, bahse konu sosyo-ekonomik fenomeni ve eşcinsellerin yahut diğer azınlık cinsiyetlerinin dahil olduğu piyasa fenomenini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kavram, özellikle beyaz, orta sınıf, varlıklı gey erkeklerin hedef pazar, potansiyel müşteriler ve varlıklı alıcılar olarak düşünüldüğü kapitalizmin, piyasa ekonomisinin ve cinsel yönelimin bir kombinasyonudur (Yeh 2018: 2-3). LGBTQ+ ürünlerinin pazarlama stratejileri ise genel kampanyaları veya reklamları eşcinsel dostu medyalara hedef kitleye uygun yeni bir formatla göndermek, pazarlama kampanyalarını LGBTQ+ unsurlarla değiştirmek ve LGBTQ+ bireylere özel ürünler ve kampanyalar geliştirmektir. (Yeh 2018: 4-5).

İşletmelerin dijitalleşmesi ve sosyal medyayla entegrasyonu da pembe kapitalizmin alanını genişletmiş, bu sebeple de birçok LGBTQ+ alışveriş uygulaması geliştirilmiştir (Yeh 2018: 7). Şirketlerin LGBTQ+ bireylere yönelik bu yoğun ilgisi, insan hakları çerçevesinin yanı sıra büyük ölçüde ürün ve hizmet pazarlama yaklaşımından hareket etmektedir (Negiz, Acar ve Yaman 2024: 168). Nitekim LGBTQ+ topluluğunun yalnızca ABD'de 2015 yılında giyim, yiyecek ve elektronik ürünlere 917 milyar dolar harcadığı tahmin edilmektedir (NGLCC 2016). Bahse konu alım gücünün büyüklüğü göz önüne alındığında, şirketlerin bu pazara yönelik ilgilerinin nedeni anlaşılır olmaktadır (Negiz, Acar ve Yaman 2024: 168).

Öte yandan küresel şirketler, LGBTQ+ konusunda açık politik tavır almaktan çekinmemektedir. Trump'ın ilk başkanlık döneminde içlerinde Apple, Google, Uber, IBM, Microsoft, Facebook, Amazon'un da yer aldığı 56 teknoloji ağırlıklı şirket, Trump yönetiminin cinsiyet politikalarına karşı ortak bir bildiri yayınlamıştır (Albayrak 2023: 41). Bu bildiride şu ifadelere yer verilmiştir;

> *"Transseksüeller bizim sevgili aile üyelerimiz, arkadaşlarımız ve değerli takım arkadaşlarımızdır. Transseksüellere zarar veren şirketlerimize zarar vermiş olur."* (Romm'dan akt. Albayrak 2023: 41).

Buradan anlaşılacağı üzere LGBTQ+ toplulukları, çok boyutlu tüketim davranışları sebebiyle devasa bir pazar oluşturmakta, bu durum ise özellikle çok uluslu şirketlerin iştahını kabartmaktadır. Bu minvalde katılımcıların neredeyse tamamı LGBTQ+ aktivizmi ile kapitalizm arasında bir ilişki olduğunu ifade etmiş, aktivizmin popülaritesini besleyen noktalardan birisinin de girilen bu ilişkiden kaynaklandığını belirtmiştir;

> *Aslında burada "pembe kapitalizm" kavramına girmek gerekiyor. Bu, LGBTQ bireylerin oluşturduğu bir pazar aslında. Bu bireyler sosyal medyada, dizilerde, filmlerde ve çeşitli alışveriş kültürlerinde*

karşımıza çıkıyorlar. Bu bağlamda LGBTQ bireyler pembe kapitalizmle daha görünür hale geliyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Kendileri işte savunularını kurarken antikapitalizm, antisömürgecilik, sömürgecilik karşıtlığı, azınlıklar, mağdur, mağdur dili, mağdurların savunusu gibi yerden kuruyorlar savunularını. Ama büyük elçiliklerden tutun da çok büyük şirketlere kadar, çok büyük devletlere kadar sürekli fon almayı herhangi bir problem olarak görmüyorlar. Yani aslında kapitalist sistemin simgeleriyle sürekli içli dışlılar ama bunu mesela sorgulamıyorlar. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Pembe kapitalizm, sosyal ilişkiler vasıtasıyla aynı sosyal kimliklere sahip insanların benzer tercihlerinden ve arzularından doğan ekonomik bir fenomendir (Cornwall'dan akt. Yeh 2018: 8). Buradan da anlaşılacağı üzere, LGBTQ+ toplulukların bir aradalığı, kapitalist sistemi besleyen sosyal bir fenomene dönüşmektedir. Şirketlerin, LGBTQ+ görünürlüğü ve kimliklerinin tanınırlığı adına gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetler, esasında bu bireylerin oluşturduğu toplulukları pekiştirip var olan kârlı pazarı büyüterek devam ettirme düşüncesinden ileri gelebilir. Elbette ki bu durumun tek nedeninin LGBTQ+ topluluklarını bir tüketici nesneye dönüştürmek olduğunu iddia etmek, bir niyet okuması olacaktır. Nitekim bu şirketler, LGBTQ+ topluluklarına yönelik işe alma, LGBTQ+ unsurlara reklamlarında yer verme, fon sağlama vb. gibi destekleri, "insan hakları ve özgürlükleri" üst değeri uyarınca verdiklerini beyan etmektedir. Ancak mesele, şirketlerin salt insan hakları ve özgürlükleri saf niyetinden hareketle iş tutulmadığını gösterecek kadar çok boyutlu ve çok katmanlıdır.

LGBTQ+ aktivizminin şirketler vasıtasıyla kapitalist sisteme niyetli yahut niyetsiz bir şekilde açtığı devasa pazar, çok uluslu şirketlerin arzularına hitap etmiş, bu nedenle aktivizmin şirketler tarafından desteklenmesinin, LGBTQ+ bireyleri görünür olma yolunda ileriye taşıyacağı öngörülmüş olabilir. Çok uluslu şirketlerin küresel reklam ağları düşünüldüğünde, bu öngörü temelsiz sayılmamaktadır. Yiyecekten giyim kuşama, teknolojik ürünlerden tıbbî harcamalara varıncaya kadar LGBTQ+ bireylere yönelik geniş ve büyük bir pazarın varlığı düşünüldüğünde, aktivizm ile kapital arasında var olan ilişkinin anlamı daha da anlaşılır hale gelebilir.

Aktivizmin maddi destek almak ve LGBTQ+ kimliklerin görünürlüğünü şirketlerin reklam ağları vasıtasıyla artırmak hedefiyle şirketlerle bir tür iş birliği stratejisi izlemiş olması muhtemeldir. Şirketlerin ise marka güçlerini vasıta kılarak LGBTQ+ kimliklerin insan haklarına erişimlerini sağlamayı hedeflemesinin yanı sıra LGBTQ+ popülasyonu tarafından kabul görerek ürünlerini pazarlama hedefine binaen aktivizme destek verdiği söylenebilir.

Beş farklı sektörden Bench Parfüm, Levi's Pride, Coca Cola, IKEA ve Magnum markalarının YouTube'da yer alan ve 2018'de en çok görüntülenen reklamları üzerine yapılan bir çalışmada, markaların reklam içeriklerinde LGBT bireylerin yaşamda karşılaştıkları zorlukların ve sıkıntıların yansıtıldığı, cinsel yönelim açısından farklı olsalar bile toplumun geneliyle yahut heteroseksüel çiftlerle

benzer bir yaşam sürdürdükleri teması işlenmiştir (Yapıcıoğlu Ayaz, Aytekin 2019: 54). Bunun yanı sıra LGBT bireylerin toplumun bir parçası olduğu, ayrımcılığa uğratılmamaları ve yaşamlarına saygı duyulması gerektiği vurgulanmıştır (Yapıcıoğlu Ayaz, Aytekin 2019: 54). Buradan hareketle, küresel ölçekte yükselen LGBTQ+ görünürlüğü sayesinde artan sosyal kabul, bu bireylerin sosyal yaşamda özgürce var olmalarını sağlayacağından, kapitali elinde bulunduran güçlerin aktivizmi desteklemesi insan haklarına ve özgürlüklerine verilen değerin yanı sıra pazarın genişlemesi ve kârın artması amacıyla belirlenmiş bir strateji olarak görülebilir.[9]

Öte yandan şirketlerin farklı amaçlarla LGBTQ+ görünürlüğüne katkı sundukları ifade edilmektedir. Örneğin "pembe aklama" (Pinkwashing) kavramı, başka alanlardaki olumsuz ve çirkin faaliyetlerin üstünü örtmenin yanı sıra kişilerin dikkatini başka yöne çevirmek maksadıyla LGBT bireylere yönelik olumlu ve kapsayıcı bir tavır sergilemeyi ifade eden ve LGBT topluluğunun da çoğunluğu tarafından samimiyetsiz bulunan bir olguya işaret etmektedir (Langenburg'tan akt. Negiz, Acar ve Yaman 2024: 168). Ayrıca "gökkuşağı boyama/gökkuşağı yıkama/gökkuşağı aklama" anlamlarına gelen *rainbow washing* kavramı da LGBT konusunda hoşgörülü görünmeye çalışan işletmelerinin aslında LGBT ve kuir topluluğundan para kazanmayı amaçladığını ifade etmektedir (Malyutina'dan akt. Negiz, Acar ve Yaman 2024: 168).

Küresel şirketlerin yahut yerel işletmelerin, LGBTQ+ aktivizmiyle ilişkileri karşılıklı çıkar stratejileri düzleminde gerçekleşiyor olabilir. LGBTQ+ aktivizmi, çok uluslu şirketlerin devasa imkanlarından yararlanarak küresel ölçekte popülaritesini sağlamak isteyen tarafta gözükmektedir. Çok uluslu şirketler ise insan hakları ve özgürlükleri bağlamına yerleştirilen ve medeni olmanın göstergesine dönüştürülen bir aktivizmi desteklemek suretiyle hümanist bir imaj çizerek genel tüketicinin onayını almanın yanı sıra LGBTQ+ popülasyonu tarafından da marka tercihine dönüşerek kâr elde eden konumuna yerleşmiş gibidir. Böyle bir ilişkisellik ise aktivizmin popülerliğinde kapitali elinde bulunduranların katkılarını güçlü bir şekilde hissettirmektedir.

> *...elbette kapital piyasa ortada çok büyük bir para var yani bir Amerikan vatandaşı eğer AIDS olursa hayatı boyunca sigortanın onun için ödediği para yaklaşık 300 bin dolar ve bu büyük bir para bugün Türkiye'de ameliyatlar merdiven altı yapılıyorsa birkaç milyondan aşağı trans ameliyatı yapmıyorlar yani bir girdisi var bu işin bir maddi karşılığı var mali karşılığı var bir ayağının bu olduğu kanaatindeyim. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

[9] Ancak son zamanlarda özellikle Trump'ın 2025'te yeniden ABD başkanı seçilmesinden sonra translara yönelik izlediği politikalar sebebiyle, Amazon gibi çok uluslu bazı şirketler, LGBTQ+ topluluklarıyla ilgili web sitelerinde yaptıkları pozitif açıklamaları kaldırmaktadır (Mesele LGBT 2025). Buradan hareketle, elbette önümüzdeki sürecin neleri getireceğini şimdiden kestirmek mümkün değilse de LGBTQ+ hakları ile kapital arasındaki ilişkinin, bir yönüyle siyasi gücün nerede durduğuyla bağlantılı olduğu söylenebilir.

Mehmet Bey'in cinsiyet ameliyatlarıyla ilgili değindiği hususun tıbbî pazara yönelik bir olguya işaret ettiği görülmektedir. Cinsiyet değiştirme ameliyatları ister devlet tarafından karşılansın isterse kişiye ait olsun, ilaç endüstrisinden tıbbî araç-gereç endüstrisine varıncaya kadar birçok endüstriden malzeme tedarik ettiği ve ortaya yüksek maliyetler çıktığı gerekçesiyle bir tür *trans pazarı* (trans market) olgusunu ihsas ettirdiği yadsınamaz. Elbette burada interseks (hermafrodit) vakalarda güvenilir uzman hekimlerin kararları gereği yapılan ameliyatlarla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamaktadır. Burada kastedilen, aktivistlerin endoktrinasyonu sonucunda ameliyat sürecine ikna edilen bireylerin oluşturduğu trans pazarıdır.

Mehmet Bey'in işaret ettiği cinsiyet değiştirme ameliyatları ile kapitalizm ilişkisi, göz ardı edilebilecek bir husus olarak gözükmemektedir. Öyle ki cinsiyet geçişi sürecinde alınan hormon ilaçları, ameliyat ve ameliyat sonrası yıllarca devam eden sağlık bakım hizmetleri düşünüldüğünde, büyük meblağlarda paralar harcandığı açıktır. Ayrıca kayıt dışı ameliyatlarda kurumsal bir denetim söz konusu olamayacağından normal meblağlardan çok daha yüksek maliyetlerin (Az, Karaman 2023: 438) ortaya çıkacağı söylenebilir. Özellikle cinsiyet değiştirmenin oldukça zor prosedürlere bağlı olduğu yahut tamamen yasak olduğu ülkeler düşünüldüğünde, aktivizmin etkisiyle cinsiyet değiştirmek isteyen bireyler, yasal olmayan yollarla cinsiyetlerini değiştirmek istediklerinde (Çelik 2023) bahse konu fahiş maliyetlerle karşı karşıya kalacaktır. Bu durum, cinsiyet değiştirme ameliyatlarının oluşturduğu farklı bir pazarı, bizim deyimimizle *trans pazarı* (trans market*)* olgusunu ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla LGBTQ+ aktivizminin küresel şirketler eliyle reklam, işe alım ve fon desteği gibi araçlarla desteklenmesi olgusu, katılımcıların işaret ettiği LGBTQ+ popülerliği-kapital destek ilişkisinin varlığına yönelik güçlü emareler olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

3.4. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunu Anlamak: Çocuklar, Gençler, Aileler ve LGBTQ+ Aktivizmi

CH, bir bireyin cinsiyet kimliği ile doğumda kendisine atanan cinsiyet arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanan önemli bir rahatsızlığı ifade eder (Az, Karaman 2023: 433). ICD-11 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems/Uluslararası İstatistiksel Hastalık Sınıflandırması ve İlgili Sağlık Sorunları)'de kişinin doğal cinsiyeti ile kendisini ait hissettiği cinsiyet kimliği arasında yaşadığı rahatsızlık "incongruence" (uyumsuzluk) terimiyle ifade edilmektedir. Önceleri "gender idendity disorder" (cinsiyet kimliği bozukluğu) terimiyle ifade edilen cinsiyet kimliği karmaşası, damgalamaya neden olduğu gerekçesiyle "dysphoria" terimi ile yer değiştirmiştir (Az, Karaman 2023: 435). Daha sonra bu kavram da aynı gerekçeden yola çıkılarak eleştirilmiş, yerine ise "incongruence" terimi kullanılmaya başlamıştır. Buna göre ICD-11'de CH "bireyin doğuştan atanan cinsiyet ile kendisini ait hissettiği toplumsal cinsiyeti arasında yaşadığı belirgin ve sürekli bir uyumsuzluk" olarak tanımlanmaktadır (ICD-11 2025).

CH'nin genel tanımının haricinde çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki cinsiyet uyumsuzlukları dönemsel özellikler dikkate alınarak tanımlanmaktadır. Buna göre çocukluk dönemindeki CH genel tanıma ek olarak "kendisini ait hissettiği veya ait olduğunu söylediği cinsiyet ile doğal cinsiyeti arasında yaşadığı uyumsuzluk" şeklinde açıklanmaktadır (ICD-11 2025). Bunun yanı sıra bu dönemde, karşı cinsin özelliklerine duyulan güçlü bir arzu, kendi anatomik özelliklerine karşı hoşnutsuzluk, karşı cinsin oyunlarına katılma ve karşı cinsin oyuncaklarıyla oynama gibi doğal cinsiyetinden ziyade kendisini ait hissettiği cinsiyetin özellikleri sergilenmektedir (ICD-11 2025).

Ergenlik ve yetişkinlikte ise CH'nin genel tanımına ek olarak "kendisini ait hissettiği toplumsal cinsiyetle yaşamak ve öyle kabul görmek için hormon ilaçları, cinsiyet geçiş ameliyatı veya diğer medikal prosedürlerle cinsiyet geçişine karşı güçlü bir isteğe sahip olmak" gibi özellikler yer almaktadır (ICD-11 2025). Görüleceği üzere çocukluk evresi, ergenlik ve yetişkinlik evresinden ayrı bir kategori olarak değerlendirilmiş, tanımda cinsiyet geçişine dair herhangi bir ifade kullanılmamıştır.

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-5'teki CH tanımı ise "genel bir tanımlayıcı terim olarak CH (gender dysphoria), bir kimsenin hissettiği veya ait olduğunu ifade ettiği toplumsal cinsiyeti ile doğal cinsiyeti arasında uyumsuzluğun eşlik ettiği bir sıkıntı durumuna işaret eder" şeklindedir (APA 2022: 511). DSM-5'e göre ise çocukların diğer cinsiyetten olmaya yönelik güçlü bir istek duyması veya diğer cinsiyetten olduğunu ısrarla ifade etmesi, karşıt cinsiyetin kıyafetlerini giymesi, hayali oyunlarda cinsiyetler arası rolleri güçlü bir şekilde tercih etmesi gibi bir dizi davranışları sergilemesine bağlı olarak doğal cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti arasında en az altı ay boyunca sürekli bir şekilde devam eden bir uyumsuzluk" şeklinde tanımlamaktadır (APA 2022: 512).

DSM-5'e göre gençlerde ve yetişkinlerde ise yine altı ay boyunca olmak kaydıyla, kişinin tecrübe ettiği veya açıkladığı toplumsal cinsiyeti ile birincil yahut ikincil cinsiyet özellikleri arasında belirgin bir uyumsuzluk olması, birincil (üremeyle doğrudan ilişkili olan) veya ikincil (üremeyle doğrudan ilişkili olmayan) cinsiyet özelliklerinden kurtulmak için güçlü bir istek duyması gibi bir dizi özelliklere sahip olması durumunda CH tanısı konulmaktadır (APA 2022: 513). Bu minvalde, tüm katılımcılar (17) aktivizmin CH yaşayan gençler üzerinde çok ciddi etkileri olduğunu vurgulamış, bazı katılımcılar (7) aktivizm faktörüne ilaveten aile faktörünü de CH'ye neden olan etkenlerden birisi olarak belirtmiştir.

3.4.1. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunda Etken Bir Faktör Olarak LGBTQ+ Aktivizmi

Son yıllarda çocuk ve ergenlerde görülen CH vakalarındaki artış, katılımcıların üzerinde durduğu ve nedenleri bağlamında aktivist propaganda mekanizmalarını işaret ettiği bir husustur. Örneğin, İngiltere'de cinsiyet kimliği gelişim servisine yönlendirilen çocuk ve ergen sayısı 2009'da 51'iken 2016'ya gelindiğinde bu rakam 1766'ya yükselmiştir (Cass'tan akt. Bayraktar 2025: 1). CH'nin son zamanlardaki artışının sebeplerinden birisinin de Bayraktar tarafından "Iyatrojenik Cinsiyet Disforisi" (Iatrogenic Gender Dysphoria) olarak kavramsallaştırılan erken sosyal geçiş ve ergenlik engelleyiciler

olduğu ifade edilmektedir (Bayraktar 2025: 3). Bu bağlamda *iatro* "doktor", *genesis* ise "tür" anlamına gelmektedir. Kavramın imlediği husus, sağlık profesyonellerinin, doktorların, kullanılan ilaçların yan etkilerinin ve kurumsal sağlık uygulamalarının CH olgusunun sürmesine yönelik etkileridir.

Katılımcılar, aktivizmin çocuk ve ergenlere çeşitli mecralarda *endoktrinasyon* yaparak CH'li olmaya yönelttiğini ifade etmiştir;

> *LGBTQ+ aktivizmi cinsiyet karmaşası yaşayan ergenlere endoktrinasyon yapıyor. Biz bunu bize gelen vakalardan da biliyoruz. Aynı zamanda konuyla ilgili okuyoruz, araştırıyoruz ve buralardan da biliyoruz. Cinsiyet hoşnutsuzluğu vakalarındaki artışın en büyük nedeni de LGBTQ aktivizmi tarafından yapılan endoktrinasyondur. …. Seksüel karmaşa yaşayan genç hem cinsini de karşı cinsini de seksüel obje olarak görebilir ki bu dediğimiz gibi doğal gelişim seyridir ve geçicidir. Günümüzde ise çocuk veya ergen bu karmaşayı yaşadığında acaba ben eşcinsel miyim veya transseksüel miyim diye internete girip bu durumu araştırıyor. Risk aslında buradadır. Bu mecralara girince karşısına bu aktivizm çıkıyor. Orada şöyle söylüyorlar "sen hala erkek kadın cinsiyeti üzerinden mi cinsel kimlik arıyorsun. Binary vesaire bunlar eskidi zaten. Böyle bir şey yok. Non-binary var, a-gender var. İstersen erkek olursun istersen kadın olursun. İstersen de cinsiyetsiz olursun". Bu söylemleri oldukça uzun. Ergen de bundan etkileniyor. Kafaları bulanıyor. Moda, bu zaten. Onlar da o zaman kendimi böyle erkek veya kadın olarak tanımlamama gerek yok diyorlar. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *…küçük bir karmaşayla başlayan şey önüne çıkan influencer'ın, youtuber'ın veya propaganda yapan aktivistin veya öyle yaşayan birisinin ünlü birisinin hayatını benimseyerek başlıyor tersi de öyle olacak sorun nerede başlıyorsa orada çözülür. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ahmet Bey, mesleği gereği cinsiyet değiştirme talebiyle gelen yahut cinsiyet değiştirmiş bireylerle hekim-hasta ilişkisi bağlamında aktif bir şekilde görüşmektedir. Kendisine gelen cinsiyet hoşnutsuzluğu vakalarındaki artışı göz önünde bulundurarak çocuk ve ergenlerdeki CH artışının aktivizm etkisinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Burada dikkat çekici husus, katılımcının ifade ettiği seksüel gelişim sürecinde görülen geçici ve doğal bir karmaşa olan CH'nin, aktivist propaganda nedeniyle kalıcı bir duruma dönüştürülmesidir. Gerçekten de internette cinsiyet karmaşası yaşadığınızı, ne yapacağınızı bilemediğinizi yazdığınızda önünüze onlarca aktivist sayfa düşmekte ve CH durumunuz normalize edilebilmektedir. Öyle ki Littman tarafından ergenlerde hızlı başlangıçlı CH vakalarındaki artışla ilgili yapılan bir çalışmada ebeveynlerin çocuklarının kendilerine trans olduklarını açıklamadan önceki süreçte yoğun bir şekilde sosyal medya/internet kullandıklarına değinmektedir (Littman 2019: 1). Örneğin "Trans mıyım?" başlıklı bir yazıda, kişi yaşadığı cinsiyet karmaşası sürecinden bahsetmiş, aktivist sayfanın kullanıcılarından yorum yapmalarını beklemiştir (Türkiye LGBTİ Topluluğu 2018). Yapılan yorumlar ise "senin cinsiyetin genderfluid", "senin cinsiyetin akışkan", "acaba siz dragqueen olabilir misiniz" gibi CH durumunu olumlayan cevaplar verilmiştir (Türkiye LGBTİ Topluluğu 2018).

KAOS GL Derneği, kişilerin cinsiyet kimliği bağlamında kendilerini nasıl hissediyorsa öyle kabul edilmeleri gerektiği yönünde bir açıklama yaparak kendisini erkek hisseden kadının erkek, kendisini kadın hisseden erkeğin de kadın kabul edilmesi gerektiğini salık vermektedir (KAOS GL 2021). Bunun yanı sıra mezkûr dernek yayınladığı *Sıkça Sorulan Sorular* isimli kitapçıkta "Bir insan lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans olduğunu ne zaman anlar?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir;

> *"Her lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans kişi biriciktir. Herkesin kendini keşfetme süreci farklıdır. Bir eşcinsel kendini bildi bileli eşcinsel olduğunun farkında olabilir, bir başka eşcinsel bunu ergenlik yıllarında, bir başkası üniversite yıllarında veyahut daha sonra fark edebilir." (KAOS GL Derneği 2020: 25).*

Alıntıda dikkat çeken en önemli husus, CH yaşayan bireylerin kendilerini ait hissettikleri cinsiyete yönelik koşulsuz bir kabule yönlendirilmeleridir. Bireyin yaşadığı bu durumun gerçekten biyolojik, psikolojik yahut sosyal bir nedenden kaynaklanıp kaynaklanmadığı hususu, ihtimal dahilinde bile gösterilmemekte, doğrudan kabule şartlandırılmaktadır. CH yaşayan çocuk ve ergenler, yaşadıkları karmaşa halini internet ortamında araştırmaları durumunda, internet algoritmalarının da etkisiyle daha çok bu tür aktivist yapıların içeriklerine yönlendiriliyor gözükmektedir. Bu durumda, katılımcıların da vurguladığı üzere çocuk ve gençler CH durumlarını kabullenip kendilerini eşcinsel, biseksüel yahut kuir kabul edebilmektedir.

Öte yandan Ahmet Bey'in CH vakalarındaki artışa yönelik yaptığı vurgu önemlidir. Katılımcı bu artıştaki en büyük payın aktivizm olduğunu belirtmiştir. Williams, transgender ideoloji olarak ifade ettiği ve bir yönüyle LGBTQ+ aktivizmine de işaret eden düşüncenin etkisiyle İngiltere'de 2018-2019 yılları arasında doktorlar tarafından NHS (National Health Service/Ulusal Sağlık Hizmeti)'nin Cinsiyet Kimliği Geliştirme Servisi'ne sevk edilen ve kendisini transgender olarak tanımlayan 13 yaşındaki çocuklarının oranının %30 arttığını, bu oranın 11 yaş için ise %28 olduğunu belirtmektedir (Williams 2020: 19). The Guardian ise İngiltere'deki aile hekimleri tarafından konulan CH teşhislerinden hareketle CH vakalarındaki oranın 10 yılda elli kat arttığını ifade etmektedir (Davis 2025). Benzer bir artış eğrisinin 2018-2022 yılları arasında ABD'de olduğu söylenmektedir (Fitzpartick, Beheraj 2024). İngiltere ve ABD gibi ülkelerde LGBTQ+ aktivizmine ve haklarına yönelik oldukça geniş bir kabulün olduğu düşünüldüğünde, bu artışların tuhaf karşılanmaması gerekir. Her ne kadar CH vakalarındaki artışla ilgili verilerin geçerliği ve güvenirliği ile ilgili problemler olabilirse de biz, katılımcıların ifadelerini esas aldığımızdan, analizimizi bu minvalde yapmaya devam edeceğiz.

CH'li bir çocuğun veya gencin bahse konu aktivist sayfayı/sayfaları ziyaret ettiğini, belki de ailesi, arkadaşları ve çevresi tarafından anlaşılmadığını düşünen bir ruh hali içerisinde olduğunu kabul ettiğimizde burada yer alan hikâye ve yorumların çocuğun yahut gencin CH'sini trans, eşcinsel yahut kuir bir kimliğe doğru yönlendirme olasılığı oldukça yüksektir. Öyle ki çocukların ve ergenlerin cinsiyetlerini nasıl algılıyorlarsa öyle kabul edilmesi gerektiği ve bu hususta karar yetkisinin onlara ait

olduğu ısrarla dile getirilmekte (Merter 2023: 74), LGBTQ+ cinsiyet kimlikleriyle özdeşim kurmalarını mümkün kılacak ortamlar oluşturulmaktadır (Merter 2023: 105-129). Ahmet Bey'in CH'li çocuk ve gençlerle çalışan hem bir hekim hem de bir akademisyen olduğunu dikkate aldığımızda, yaptığı yorumun bizim de elde ettiğimiz verilerle örtüştüğü üzere, olgusal bir gerçekliğe yaslandığı ifade edilebilir.

> *.... Burada yine trans kamplarından bahsedebiliriz. 4-6 yaş çocukları sözde ayrımcılığa uğramamaları için alıp bu kamplarda LGBTQ eğitimler veriyorlar. Bu çocuklar oralardan LGBTQ birey olarak ayrılıyorlar. Bu ciddi bir politik süreç. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Ceyda Hanım, CH yaşayan çocukların ve gençlerin aktivistler tarafından düzenlenen trans kamplarında LGBTQ+ cinsiyet kimliği geliştirmeleri için eğitildiklerini belirtmektedir. Örneğin ABD'de yaşları 4 ile 12 arasında değişen çocuklar, trans kamplarına alınarak LGBTQ+ olmaya yönlendirilmekte, öyle ki kampta gey olduğu iddia edilen bir çocuk, aktivistlerin kendilerini çok iyi karşıladığını, CH'den kaynaklanan eşcinsel hissetme halini "harika" olarak tasvir ettiğini ifade etmektedir (Yeni Şafak 2018).

YouTube'da yayınlanan "Born in the Wrong Body" isimli bir video, Amerika'da "gizli" bir trans yaz kampını anlatmaktadır. Bu kampta CH yaşayan ve cinsiyet geçiş ameliyatına hazırlanan çocuklar, ergenler ve aileleri geçiş sürecine hazırlanmaktadır. CH yaşayan çocuklara ve gençlere birlikte birçok grup faaliyeti yaptırılarak, bir "trans çocuk/genç grup bilinci" kazandırılmaya çalıştırılmaktadır. Ailelerin de yer aldığı kamp, hem CH yaşayan çocuklara ve gençlere hem de ailelerine cinsiyet geçişi sürecinde aile desteğinin önemini imlemektedir. Öyle ki, bir annenin çocuğuna ergenlik durdurucu ilaç enjekte ettiği (27.51) sahnede hem annenin hem de kızın endişeli olduğu (27.31-27.42) görülmekte, anne iğneyi çocuğuna enjekte ettikten sonra çocuğu ile birbirlerine sarılıp öpüşmekte (28.21), ergenlik durdurucu iğnenin anne tarafından enjekte edildiği kısımla ilgili son sahnede ise anne ile kız el ele gösterilerek (28.31) "CH yaşayan çocuklarınızın cinsiyet geçiş süreçlerinde onların yanında olun, güç verin" mesajı verilmektedir (Born in the Wrong Body 2020). Videonun 34.51'inci dakikasında ise bir defile düzenlenmekte, bu defilede CH yaşayan ve cinsiyet geçiş ameliyatına hazırlanan çocuklar mankenlik yapmaktadır. Kanaatimizce bu etkinlik, CH yaşayan çocuklara doğal cinsiyetleri dışında hissettikleri cinsiyetlerinin beğenildiği düşüncesini aşılayarak kendilerini ait hissettikleri cinsiyetle barışık hale getirmek, özgüven sağlamak ve mevcut halleriyle toplum içerisine karışabilmelerini mümkün kılmak amacıyla düzenlenmektedir. Dolayısıyla kampın genel amacının ise CH yaşayan çocuk ve ergenleri doğrudan geçiş ameliyatına yönlendirmek amacıyla cesaretlendirmek, yanlarında oldukları mesajını vermek, bilinçlendirmek ve CH yaşayan çocukların/ergenlerin aileleri tarafından desteklenmesi gerektiği mesajını vermek olduğu söylenebilir. Mezkûr video, izleyiciler açısından trans çocuk/trans ergen sosyal inşa cinsiyetinin kabulünü sağlamanın ötesinde CH yaşayan çocukları, ergenleri ve ailelerini cinsiyet geçişine teşvik etmektir. Buradan hareketle, aktivizmin sadece kitle

iletişim araçlarını kullanmadığı, kamplar düzenleyerek yüz yüze ilişkiler kurduğu, çocukları ve gençleri oluşturdukları müfredatlar üzerinden eğitip LGBTQ+ olmaya yönlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Öte yandan sosyal gruplar, sosyal hayatın en önemli öğelerinin başında geldiği gibi bütünleşmenin, rahatlık ve güvenin kaynağı olmaktadır (Bozkurt 2013: 151-152). Bu minvalde, bahse konu kamplarda grup olma özelliklerine haiz unsurların yer aldığı söylenebilir. Nitekim *bazı ortak özellikleri paylaşan insanların*, *iletişim ve temas halinde belirli davranış normlarına sahip olarak ortak ilgi/çıkar ve değerleri paylaşıp belirli hedeflere sahip olmaları* halinde grup olarak tanımlanabileceği (Bozkurt 2013: 152-154) bilinmektedir.

Grup olmanın ayırıcı vasıflarından birisi, dışarıdan gruba bakanların o grubu diğer gruplardan ayırmasını sağlayan birtakım özelliklere sahip olmasıdır. Buna göre "transgender youth" (HRC 2019), "transgender children" (HRC 2019), "queer youth" (UN 2019) ve "queer kids" (Eva's Newsletter 2023) gibi ifadelerle CH yaşayan ve cinsiyet değişimine ikna edilmek istenen yahut edilen çocukları/gençleri bir grup aidiyeti etrafında bir araya getirebilmek için onların doğal cinsiyet kimliğine sahip bireylerden farklılaşmalarını sağlayan isimler verilmektedir. Buradan hareketle bu kampların sosyal açıdan en önemli işlevlerinden birisinin trans çocuk/trans ergen sosyal inşa cinsiyetine yönelik sosyal bir grup inşa etmek olduğu söylenebilir.

> *Çok önemli çünkü asıl hedef kitleleri bunların. Erişkin insanı etkilemek değiştirmek daha zor. Bütün kötü alışkanlıklar, huylar, karakterler çocuk yaşta yetiştirilmeye çalışılır. … Tıpkı bunun gibi asıl LGBT aktivizminin hedefi, kuklacıların hedefi yetişkinlerden de olduğu kadar olsun ama asıl biz çocuk ve ergenleri nasıl dönüştürürüz. O zaman çok daha büyük bir kitle, diye bunun üzerine gittiler ve işte DSM5'e ve ICD10'a koyarak cinsiyet hoşnutsuzluğunun doğal olarak gelişen bir durum olduğunu ve bunun bilimsel bir arka planın olduğunu araştırmalarla ortaya koymaya çalıştılar. Hâlbuki bunun tam tersi araştırmalarda yapıldı. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Durmuş Bey'in, aktivizmin çocukları ve ergenleri hedef kitle olarak belirlediği olgusuna dair değerlendirmesi, çocukların ve ergenlerin ikna süreçlerine karşı daha dirençsiz olmasıyla ilgilidir. Özünde diğer katılımcıların da zımnen paylaştığı bu olgu, Durmuş Bey'in hususen dikkat çektiği bir noktadır. Çocukların, karar verme süreçlerinde ergenlere ve yetişkinlere kıyasla daha bağımlı, gerçek ile hayal arasındaki ayrımı belirlemede daha yetersiz ve doğru bilgilerle eğitilmediği birçok konuda dışardan manipüle edilmeye karşı daha savunmasız olduğu düşünüldüğünde, aktivizmin niçin çocukları hedef kitlesi olarak belirlediği anlaşılabilir olmaktadır. Öte yandan ergenler, gelişimsel nedenlerle ilişkili olarak aileden edinilen bilgileri sorgulama, yeni fikirlere daha açık olma, popüler ve farklı olanı alımlama gibi özellikleri sebebiyle aktivizmin odağı haline gelmiş olabilir. Nitekim yetişkin bir insanın istisnaları bulunmakla birlikte kimlik inşasını büyük ölçüde tamamladığı düşünüldüğünde, aktivizmin propaganda faaliyetlerine karşı daha dirençli olacağı söylenebilir.

Yetişkin bir insanın, sahip olduğu doğal cinsiyeti hem geleneksel olarak hem de dinî olarak içselleştirmiş ve kimliğinin en önemli unsurlarından birisi olan cinsiyetini bu değerlere uygun bir şekilde geliştirmiş olduğu kabul edilebilir. Bu durumda yetişkin bir insanın aktivizmden etkilenmesi çocuklarda ve ergenlerde olabileceği gibi kolay gerçekleşmeyebilir. Ancak trans kampları örneğinde olduğu gibi, annelik ve babalık duygusuna yönelik manipülatif gönderilere maruz kalınan durumlarda, anne babanın iradesi çözülebilir. Anne babalık gibi insana asla yapmam dediği şeyleri bile sırf evladının iyiliği için yapmaya yönlendirebilecek güçlü duygular, aktivizmin ilgi odağında olabilir ve bu güçlü duyguyu kendi ajandasına yarar sağlayacak şekilde araçsallaştırabilir.

Öte yandan Durmuş Bey, CH yaşayan çocukların ve ergenlerin, ait hissettikleri cinsiyetlerini kalıcı cinsiyetleri olarak kabul etmeleri ve cinsiyet değişimine yönlendirilmeleri için bilim dünyasının aktivist bir tutumla hareket ettiğini ifade etmektedir. DSM-5'ten önce "cinsiyet kimliği bozukluğu" olarak ifade edilen durum, cinsiyet kimliğini patolojikleştirmek ve translara yönelik damgalamayı sürdürmekle eleştirilmiş, daha sonra ise doğal cinsiyet ile kişinin kendisini ait hisset cinsiyet arasındaki uyumsuzluktan doğan sıkıntıyı ifade etmek üzere "gender dysphoria" (cinsiyet hoşnutluğu) terimi üretilmiştir (Az, Karaman 2023: 434).

CH teriminin ortaya çıkış sürecine benzer bir durum ICD-10 ve ICD-11 için de geçerlidir. ICD-10'da "hastalık" olarak tanımlanan cinsiyet hoşnutsuzluğu terimi, trans-ilişkili kimliklerin akıl sağlığı olmadığı ve bu şekilde bir tasnifin translara yönelik damgalamaya neden olabileceği gerekçe gösterilerek ICD-11'de "cinsiyet hoşnutsuzluğu/uyumsuzluğu" şeklinde güncellenmiştir (Az, Karaman 2023: 435). Buradan hareketle denilebilir ki, aktivistlerin, hegemon güçleri arkalarına alarak bilim dünyasını etki altına almaya yönelik mücadeleleri neticesinde tıp, psikiyatri ve psikoloji alanlarında aktivist ajandanın lehine adımlar atılması sağlanmıştır. Böylece CH yaşayan bireylere tek seçenek olarak egemen "tedavi" yöntemi olan cinsiyet değiştirme prosedürleri icbâr edilmiştir. Öyle ki farklı bir tedavi yöntemi teklif etmek yasaklanmış, anne babalara cinsiyet geçişini onaylamazlarsa çocuklarının akademik başarılarının düşeceği, ruh sağlıklarının gittikçe kötüleşeceği ve intihara sürüklenebilecekleri (Mesele LGBT 2023) söylenerek ikna süreçlerinden geçirilmektedir. Elbette CH yaşayan çocukların yahut ergenlerin bazı psikolojik rahatsızlıklar yaşadığı bilinmektedir. Ancak bu durumun CH'den mi kaynaklandığının yoksa CH öncesinde farklı sebeplerden dolayı mı olduğunun araştırılması ayrı bir tartışma konusudur. Bununla birlikte, CH'de tek seçenek geçiş ameliyatına yönlendirici prosedürler olunca "onaylayıcı terapi" ile, CH yaşayan çocuklar ve gençler ile anne babalar bilim marifetiyle CH olgusunu normal kategorisinde görmeye yönlendirilmektedir. Önce sosyal geçiş[10] sağlanmakta, ardından hormon tedavisi başlatılmakta ve geçiş için uygunluğa karar verildiğinde cinsiyet geçiş ameliyatı "geri dönüşü olmayan" bir şekilde yapılmakta, bireylerin, bu dayatma nedeniyle aldırılan

[10] CH'li bireylerin geçiş yapmak istediği cinsiyetin kıyafetlerini, aksesuarlarını ve zamirlerini kullanarak geçiş yapacağı cinsiyete sosyal açıdan kendisinin ve toplumun hazırlandığı süreçtir.

karardan ileride pişmanlık duyabilecekleri hiç düşünülmemektedir. Nitekim cinsiyet değişimi ameliyatı olmuş ve daha sonrasında pişmanlık yaşamış birçok vaka söz konusudur (Mesele LGBT 2024)

Dolayısıyla, CH olgusunda aktivizm, tıp ve psikoloji bilimlerinin otoriteleri ile iş birliği içerisinde ilerleyen bir sürecin yürütüldüğü göz önüne alındığında, uzman bilgisinin itibarı ve tıp bilimi araçsallaştırılarak trans kimliklerin sosyal inşa süreci işletiliyor gözükmektedir. Bu durum, CH olgusuna yönelik pozitif algıyı beslemeye ve seksüel gelişimin doğal ve geçici bir evresi olup ergenliğin bitişiyle %85 oranında gerileyen CH'nin (Ristori, Steensma 2016: 15) normalize edilerek popülerleş(tiril)mesinin, ideolojik bilim çevreleri tarafından desteklendiği fikrini kuvvetlendirmektedir.

Sonuç olarak, aktivizmin çocuklar ve gençler üzerinde, kitle iletişim araçlarını, sosyal grupların vasıflarını, bilim dünyasını ve birçok enstrümanı araçsallaştırmak suretiyle, özellikle de CH yaşayan çocukların, gençlerin ve ailelerinin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini kabul etmelerinde etkin bir rol oynadığı söylenebilir.

3.4.2. Cinsiyet Hoşnutsuzluğunda Etken Bir Faktör Olarak Aile

Çocuğun anne babası ile cinsiyet rolleri bağlamında sağlıklı bir özdeşim kurabilmesi, cinsiyet kimliği gelişim sürecinin başarıyla tamamlanabilmesi açısından en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bayraktar'ın ifade ettiği gibi her birey, hormonların etkisiyle gerçekleşen cinsiyet kimliği özdeşimini hemcinsi olan ebeveynini modelleyerek geliştirir (Bayraktar 2025). Bu minvalde, katılımcıların bir kısmı, CH yaşayan çocuk ve ergenlerde aktivizmin etkisini kabul etmekle birlikte aileyle ilişkili bazı faktörlerin de CH'ne neden olabileceğini belirtmektedir;

> *Benim Almanya'da böyle çok fazla arkadaşım oldu. Çok sosyal bir insanım ve çok farklı sosyal çevrelerden arkadaşlarım var. Yüzlerce arkadaşımdan belki de bir iki tanesi eşcinseldi. O kişilerde de ciddi anne baba travması yaşanmışlığı vardı. Feminen bir erkek vardı, babasından kabul görmemişti ve narsist bir annesi vardı…. Anneye bağlı, babadan nefret ediyor. Neden, çünkü babayla özdeşim kuramamış. Çocuk büyürken karşı cinsten ayrılması hem cinsine bağlanması gerekiyor. Ama siz izin vermediğinizde bu gerçekleşmiyor ve kendi cinsiyet özelliklerinden vazgeçip karşı cinsin özellikleriyle özdeşim kurmaya başlıyor. Eşcinsellerde de bu böyledir. Birisi maskülendir diğeri feminen. Arka planda bu özdeşim problemi yatar… Burada muhafazakâr ailelerde böyle şeylerin konuşulmasının yasak olması da etkili. Bu tür şeyler doğru bir şekilde ailede konuşulmadığında ileride bu tür cinselliklerin yaşanması sürpriz olmaz. … Ancak maalesef bizdeki muhafazakâr aileler çok sert bir dille bağırıp çağırarak gençlere yaklaşıyorlar. Onlar da ailelerinden intikam almak istiyorlar ve bu tür yollara girebiliyorlar. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

> *…Sorun özdeşleşme sorunu. Bu çocukların sorunu yaşanan bir karmaşa sonucunda başlayan işte LGBT'li bir bireyle özdeşleşme sorunu. Başka bir sorun yok. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Bunu sadece aktivizmle değil, psikolojideki çocuk yetiştirme tutumlarıyla ve daha sosyolojik bağlamda da anneliğin köpürtülüp ve bir yandan da sosyolojik olarak da kadının kendini var ettiği tek alan olarak anneliği görmesi ve çocuk yetiştirme tutumlarının cinsiyete etkisi. Yani babayı daha dışarıda bırakan, daha erkek çocuğu üzerinden kendini var etmeye çalışan anneler. Kız çocuklarında bu nasıl şey yapıyor, tezahür ediyor. Kız çocuklarında da anneyle çatışma, ya çok zayıf karakterli anneyi istememe, anneye benzememek için daha karşı cinse, babaya yönelip onunla özleşip, daha güçlü olanla özdeşim kurma ihtiyacı ya da yine annenin kendi kadınlığını reddine bağlı olarak kız çocuğunun kendi kadınlığını reddi olarak ortaya çıkıyor. Yani ben mesleğimde oradan içinden kendi gözlerimle konuşuyorum dediğim gibi. Yani bunların hiçbiri genellenebilir değil subjektif fikrim aynı zamanda da… Zaten kendi ailesi içerisinde zorluk yaşayan çocuğu etkileyebilir. Yani güçlü bir bağlanma figürü olmuş kimlik özdeşimini sağlıklı geliştirmiş bir çocuğu bu etkilemez. Yani bu aile meselesi de benim bir terapist olarak yapabileceğim yorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Bahar Hanım ve Elif Hanım, CH yaşayan bazı bireylerin yetiştikleri ailede anne baba rolleriyle ilgili travmalara sahip olduklarını, bu sebeple de sağlıklı bir cinsiyet kimliği geliştiremediklerini vurgulamaktadır. Bahar Hanım'ın değerlendirmesinde ilginç olan detay, muhafazakâr ailelerde cinsiyet kimliği gelişimiyle ilgili çocukların yaşadığı problemlerin aile içerisinde konuşulamaması, konuşulması durumunda ise çocukların/gençlerin öfkeli anne babalarla karşılaştıkları, hakarete uğradıkları ve bunun da çocukta/gençte bir intikam duygusuna sebebiyet vererek aktivizme katılmasına yol açtığı hususudur. İnsanın varoluşsal ihtiyaçlarının en başında belki de 'anlaşılma' ihtiyacı gelir. İnsan, anlaşıldığını hissettiğinde değerini fark eder ve bu insanda bir sükûnete yol açar.

Bir insan için anlaşılmayı istediği kişiler arasında ailesi, özelde de anne babası ilk sırada yer almaktadır. Nitekim anne babayla kurulan duygusal bağ oldukça güçlüdür, bir yönüyle hayatidir. Bahar Hanım'ın da vurguladığı üzere, CH yaşayan bir çocuğun/gencin içinde bulunduğu bu rahatsız edici hali anne babasına anlatamaması yahut anlatsa bile öfkeyle, hakaretle veya alayla karşılaşması gerçekten de yaralayıcıdır. Hayatında en değerli insanlar olarak kabul ettiği anne babasından böylesi bir karşılık görmek doğal olarak üzüntüye ve kimi zaman da öfkeye yol açabilmektedir. Bu öfkenin her zaman aktivizme katılmaya yönlendireceği gibi bir genel geçerlik iddia edilemese de aktivizmin duygulara hitap eden ve onaylayıcı yaklaşım stratejisi sebebiyle bazı durumlarda çocuğu/genci aktivizme yaklaştırabilir. Buradan hareketle, ailelerin ve özelde anne babaların CH yaşayan çocuklara/gençlere karşı tutumu, onların cinsiyet kimliği süreçlerini doğal cinsiyetleriyle uyumlu bir şekilde mi tamamlayacağı yahut bu durumdan LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinden herhangi birisiyle özdeşleşerek mi çıkacağı hususunda oldukça belirleyici gözükmektedir.

Elif Hanım, "anneliğin köpürtüldüğünü" ve bu sebeple kadının "kendisini var edebileceği tek alan olarak anneliği" görmesinin, babalık rolünü pasivize ettiğini belirtmektedir. Bu durumun ise çocuk yetiştirme tutumlarına ve oradan da cinsiyete etki ettiğini ifade etmektedir. Cinsiyet kimliği oluşum sürecinde özdeşimin önemine yapılan vurgudan hareketle, Elif Hanım'ın ifade ettiği hususun göz ardı edilemeyeceği söylenebilir.

Elif Hanım'ın anneliğin köpürtülmesinden neyi kastettiğini irdelemek önemlidir. Nitekim köpürtmek tabiri mecazî anlamda kullanıldığın "olduğundan fazla veya büyük göstermek, abartmak" anlamlarına gelmektedir (TDK 2025). Kanaatimizce Elif Hanım burada, annelerin anne olmaktan kaynaklanan rollerinin dışında eşlerine, yani kocalarına ait babalık rollerini de üstlenmeye başladığını, böylece erkek çocukların, annelerinin babalarına ait rolleri de icra etmesi sebebiyle babayla sağlıklı bir ilişki kuramadığını vurgulamak istemektedir.

Erkek çocuk ile baba arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığı takdirde erkek çocuk cinsiyet kimliği gelişim sürecinde özdeşim problemi yaşayabilir ve bu durum, onun sağlıklı bir cinsiyet kimliği geliştirmesine engel teşkil edebilir. Kız çocuğunda ise durum, annesinin babalık rolünü de icra etmesi sebebiyle ve kız çocuğunun annesiyle özdeşim kurması nedeniyle maskülenleşmesiyle sonuçlanabilir. Ayrıca bu durum, kız çocuğunun maskülenliği doğal cinsiyeti gereği babada göremeyip annede görmesi sebebiyle öfkelenmesi, öfkenin kaynağı annenin baba rolünü icra etmesi olduğu için de anneyle çatışmaya girmesine yol açabilir. Dolayısıyla, anne veya babanın karşı cinsler tarafından icra edilen rolleri, çocukların cinsiyet gelişim süreçlerinde icra etmelerinin hem çocuğun bireysel kimlik gelişimine hem de anne-baba ile kurulan ilişkiye negatif etkileri olabilir.

Öte yandan Elif Hanım'a göre "zayıf anneden nefret etme" ise kız çocuğunu, kadın imajını anneyle özdeşleştirmesi ve zayıflığı kabul etmemesi sebebiyle kadınlık olgusundan kaçınmaya yahut daha güçlü bir figür olarak karşı cins olan babayla özdeşim kurmaya yönlendirebilmektedir. Anladığımız kadarıyla Elif Hanım'ın buradaki vurgusu, baskın bir baba karakterinin pasivize ettiği ve bu sebeple annelik rollerini yerine "getiremeyen" annelerle ilgilidir. Esasında burada kadının, annelik rollerini icra edememesi, baba figürünün aşırı baskınlığından yahut belki de eşine şiddet uygulamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim her iki durumda da kadın, güçsüz ve edilgen bir konumda olmaktadır. Bu durumda sağlıklı bir cinsiyet gelişim süreci için anneyle özdeşim ihtiyacı olan kız çocuğu, baskın baba figürü nedeniyle zayıflatılmış anne figüründen kaçınmakta ve özdeşim için "güçlü" baba figürüne yönelmektedir.

Bu minvalde, baskın anne karakterinin hem annelik hem de babalık rollerini sergilemeye çalışması, çocukların sağlıklı cinsel kimlik gelişimi sürecini sekteye uğratan bir etkene dönüşebilir. Benzer şekilde, baskın baba figürünün baskıladığı annenin çizdiği "zayıf kadın" imajı da aynı etkiye yol açabilir.

CH yaşayan çocuklar ve gençler, aile içi travmatik ilişkileri, anne baba rolleriyle ilişkili özdeşim sorunları yahut CH yaşadıklarını aileleriyle paylaşmaları ve sonrasında karşılaştıkları öfke, hakaret, dışlanma gibi olumsuz tepkiler sebebiyle LGBTQ+ aktivizminden etkilenebilmekte ve LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleriyle özdeşim kurabilmektedir. Elbette tek neden aileden yahut anne baba rollerinden kaynaklanmamaktadır. Ancak özellikle mesleği psikiyatr ve psikolog olup CH'li çocuklarla/ergenlerle görüşen katılımcıların bu tür yorumları, genellenebilirlik açısından veri sunmasa da olgunun yorumlanmasında dikkate değer bir nitelik arz ettiği söylenebilir.

3.5. Aktivistlerle İlgili Yorumlar

Örneklem içerisinde psikoloji ve psikiyatri uzmanı olan dört (4) katılımcı, aktivistlerin *şizotipal, antisosyal* ve *borderline* gibi psikopatolojiler ile kimlik sorunlarına sahip olduğu yönünde yorum yapmıştır. Bu minvalde, aşağıda katılımcılara ait ilgili yorumlar ele alınmıştır.

3.5.1. Sınırlarda Yaşamak: LGBTQ+ Aktivistlerinin Psikopatolojileri ve Kimlik Sorunları

Mesleki açıdan kişilerin psikolojik/psikiyatrik özellikleriyle ilgili tanı ve teşhis yapma konusunda uzmanlıkları olan dört (4) katılımcı, aktivistlerin belirli psikopatolojik rahatsızlıklara ve kimlik problemlerine sahip olduğunu ifade etmiştir;

> *Ben bu aktivistlerin birçoğunun psikolojik sorunları olduğunu ve kimlik sorunları olduğunu düşünüyorum. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

> *Yani burada başka bir psikolojik aslında hastalık görüyorum bir klinik psikoloji olarak oraya baktığımda yani bir söylem aktivisti, bir özgürlükçü, bir aktivizm değil de orada bir şizotipal kişilik bozukluğuna dair böyle kimi zaman antisosyal kişilik bozukluğuna dair, kimi zaman borderline kişilik bozukluğuna dair böyle çok şeyli renkli malzemeler görüyorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

> *Hatta bazen o yapı içinde gerçekten daha problemli ya da patolojik denebilecek bireylerin olma olasılığı da daha yüksek. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, İstanbul)*

> *Aktivist denildiğinde yani biraz daha kişilik problemleri olan insanlar benim aklıma geliyor daha çok. Yani bu bağlamda söyledikleri cinsiyetle ilgili kavramların kesinlikle en uç kavramlar olduğunu söyleyebilirim. Taleplerinin de böyle olduğunu söyleyebiliriz. Yani uç mesela ne diyeyim yani bu tarz insanların hayatlarına baktığınızda genellikle uçlarda yaşarlar. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Aktivistlerle ilgili psikolojik ve psikiyatrik değerlendirmeler yapan katılımcılar, aktivistlerin tamamı için değilse de gözlemlerine ve şahsi klinik tecrübelerine dayalı olarak bazı aktivistlerde psikopatolojik problemler olduğuna/olma ihtimalinin yüksek olduğuna değinerek aktivizm esnasında gerçekleştirdikleri taşkınlıkların hak ve özgürlük mücadelesi adına yapılıyor gibi görünse de arka planında yatan psikopatolojilerin varlığını vurgulamaktadır.

Uzman katılımcılar bazı aktivistleri *şizotipal*, *kişilik problemlerine sahip*, *uçlarda yaşayan*, *borderline* gibi psikopatolojik hastalıklara sahip olarak yorumlamıştır. Bu tür kanaatlere sahip olmalarının nedenini ise sergiledikleri davranışlardan yola çıkarak izah etmişlerdir. *Şizotipal kişilik bozukluğu*, bir kişinin yakın ilişkilerde veya algısal çarpıtmalarda ve uç davranışlarda yaşadığı şiddetli rahatsızlık örüntüsüdür (DSM-5-TR 2022: 980). *Borderline kişilik bozukluğu* ise duygusal istikrarsızlığa işaret eden bir ruhsal hastalık türüdür (ICD-11 2025). Bu tür kişilerde ani ve yoğun duygu geçişleri söz

konusu olup duygu ve davranışların kontrolünde güçlük yaşatan bir kişilik örüntüsü görülür (Memorial 2025).

Meselenin tanımsal boyutundan ziyade sosyopsikolojik boyutu analiz açısından büyük önem taşımaktadır. Bu minvalde, bir çocuğun toplumsallaşabilmesi, içinde toplumsallaşabileceği bir toplumun var olması, çocuğun yeterli ve gerekli biyolojik ve kalıtsal özelliklere sahip olmasının yanı sıra öteki insanlarla doğası gereği birtakım ilişkiler kurma istencinde bulunması; ayrıca sevgi, merhamet, kıskançlık, acıma vb. duygusal deneyimler yaşamasıyla mümkündür (Elkin 1990: 15). Toplumsallaşma süreçlerini sağlıklı bir şekilde geçiremeyen kişilerde kimlikle ilişkili sorunların yaşanması, bazı psikopatolojilerin ve antisosyal davranışların görülmesi olasıdır (Tarhan 2023). Psikiyatristlere göre birçok ruhsal çöküntünün nedeni ilk yaşlardaki yetersiz ilişkilerden kaynaklanmakta, kişinin anne ve baba ilgisinden mahrum kalması antisosyal bir kişiliğin gelişmesine yol açmakta, insani özelliklerinin gelişmesini engellemekte ve ötekine karşı düşmanca davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir (Elkin 1990: 25-27). Elkin'in Josselyn'den aktardığı şu pasaj, katılımcıların ifade ettiği LGBTQ+ aktivistlerinin sahip olabileceği psikopatolojileri açıklar mahiyettedir;

> *"Çocuğun küçükken gördüğü yeterli bakım ve ilgi, onun içinde yaşadığı dünyada kendisini rahat ve güven içinde hissetmesini sağlar. Böylece çocuk yaşadığı yere karşı kayıtsız kalmak ya da saldırgan tutumlar takınmaktan çok, çevresini dost bir ortam olarak görecektir." (Josselyn'den akt. Elkin 1990: 53).*

Yukarıdaki alıntıda vurgulandığı üzere, çocuk yaşta alınamayan yeterli bakım ve ilgi, bireylerde psikopatolojilerin gelişmesine yol açabilir. Bu durum, kişilerde sosyal uyumsuzluğa ve antisosyal bir kişilik geliştirmeye neden olabilir. Buradan hareketle, LGBTQ+ aktivistlerinin psikopatolojilere sahip oldukları yönünde değerlendirme yapan katılımcıların, bahse konu travmaları dikkate aldığı söylenebilir. Ancak buradan bütün aktivistlerin bu tür psikopatolojik vakalar olduğu genellemesi yapmak mümkün değildir.

Biz, psikoloji ve psikiyatri alanlarında uzman olan bazı katılımcıların sahip oldukları formasyonlara ve bu tür danışanlarla yaptıkları görüşme tecrübelerine dayanarak yaptıkları yorumları anlama gayretiyle mükellefiz. Bu bakımdan, yaptığımız analizlerin yahut açımlama girişimlerinin genellenebilirlik açısından yeterli düzeyde olmadığı zaten açıktır. Ancak, hem katılımcıların yaptığı değerlendirmelerin mesleki bir arka plana sahip olması hem de sosyal psikoloji alanında katılımcıların görüşlerini destekler mahiyetteki yaklaşımların varlığı, bazı LGBTQ+ aktivistlerinin psikopatolojik özelliklere sahip olduğu ihtimalini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir.

3.6. Aktivist Olmayan LGBTQ+ Bireylerle İlgili Yorumlar

Katılımcıların tamamı (17) LGBTQ+ aktivistleriyle aktivist olmayan LGBTQ+ bireyleri farklı kategorilerde ele almıştır. Bu noktada katılımcıların aktivist olmayan LGBTQ+ bireylerle ilgili

yorumlarından, *anlayış ve merhamet, ayrımcılık yapılmaması, aktivistlerden ayrı değerlendirilmesi* ve *tedavi olmaları için yardımcı olunması* kategorileri ortaya çıkmıştır.

3.6.1. Anlayış ve Merhamet Eksenli Yaklaşım

Bahar Hanım, tanıdığı eşcinsellerin gündelik yaşamlarında huzurlu bir hayata sahip gibi göründüklerini ancak tek başlarına kaldıklarında ise içinde bulundukları psikolojik hal sebebiyle intiharı düşündüklerini yaşadığı tecrübelerden hareketle aktarmaktadır. Kendisinin bu duruma duygusal bir refleks gösterdiği, onların içinde bulundukları durumdan ıstırap duyduğu ve merhamet duygusu geliştirdiği *içimden onlara sadece sarılmak geliyor* ifadesinden anlaşılmaktadır;

> *Bir tane de trans tanıdığım vardı. O da eşcinsel olan da gündüzleri çok mutlu görünüyorlardı ama akşamları alkol aldıktan sonra intihar etmek istiyorlardı. Çocukken kabul görmemişliğin o acısını muazzam çekiyorlardı. Onları görmek beni kahrediyordu, çok üzülüyordum. Şimdiki uzmanlığım o zaman olsaydı onlara yardımcı olmak isterdim. Şimdi de bu yardım elini uzattığımızda bunu kendi seçimlerine bir saldırı olarak algıladıkları için reddediyorlar. Ama aslında bu davranışların altında küçükken kabul görmemiş veya tacize uğramış küçük bir çocuk görüyorsunuz ve onlara içinizden yalnızca sarılmak geliyor. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Bahar Hanım, bugünkü sahip olduğu uzmanlık bilgisinin o günlerde olmayışına üzülmekte, arkadaşlarına yardımcı olamadığı için kötü hissetmektedir. Buradan hareketle, kendisinin doğal cinsiyeti benimseyenlerin dışındaki bireylere karşı ilkesel olarak anlayış, merhamet ve yardımcı olma temelinde yaklaştığı söylenebilir. Kendisinin de ifadesinden anlaşılacağı üzere uzman olduktan sonra bu tür bireylere yardımcı olmak istediğinde, LGBTQ+ bireylerin uzatılan bu yardım elini *seçimlerine bir saldırı* olarak algılayıp reddettiklerini ifade etmektedir. Kanaatimizce bu durumun sebebi, aşırı bireyselleşmenin neticesinde doğrunun ölçüsünün insanın istek ve arzularına göre belirlenmesinin yanı sıra aktivizmin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin normal olduğu, bir hastalık olmadığı ve tedavi edilmesini gerektirecek bir patoloji içermediği yönündeki çok yönlü propaganda ve eylemlerinin LGBTQ+ bireylerde bir savunma durumu geliştirmiş olmasıdır.

Öte yandan uzmanların görüşlerinden de hareketle LGBTQ+ bireylerin bazı psikolojik rahatsızlıklara sahip oldukları, bu rahatsızlıkların ancak ait hissettikleri sosyal inşa cinsiyetiyle özdeşleşmeleri durumunda geçeceği hâkim söylemi nedeniyle farklı tedavi prosedürlerinden faydalanmaktan mahrum edildikleri ifade edilebilir. Kanaatimizce bu durum, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine ait olduğunu hisseden bireylerin, aktivizm tarafından tek yönlü ve tek sesli tıbbî/psikiyatrik/psikolojik çözüme mecbur edilmeleri sebebiyle mağduriyet yaşamalarına yol açmaktadır. Öyle ki LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine ait olduklarını düşünen bireyler, aktivizm tarafından itibarsızlaştırılan, homofobik yahut transfobik olarak gösterilen hekimlerin, psikologların, psikiyatrların yahut farklı mesleklerde cinsiyetle ilişkili hususlarda uzmanlaşmış kişilerin LGBTQ+ düşmanı olduğu algısı sebebiyle, bu bireylerle iletişimi baştan reddetmektedir. Katılımcının işaret ettiği

hususun bahse konu süreçlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu noktada doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzmanların LGBTQ+ bireylere, merhamet ve yardımcı olma gibi insanî ilkelerle yaklaştığı gibi aktivizmle iş birliği içerisinde hareket eden gerek bilim dünyasından gerekse tıp ve psikoloji camiasından olan bazı kişilerin/kurumların da benzer değerleri dikkate alarak hareket etmesi, LGBTQ+ bireylerin biyopsikososyal sağlığı açısından son derece önem arz etmektedir.

Meseleye ideolojik bir tutumla yaklaşmanın, LGBTQ+ bireylerin içinde bulundukları çeşitli mağduriyetlerin artarak devam etmesine sebep olacağı açıktır. Bunun yanı sıra Bahar Hanım'ın genel yaklaşımı, tanıdığı eşcinsel bireylerin kendilerini ait hissettikleri veya hissettirildikleri sosyal inşa cinsiyetinin arka planında psikopatolojik bir unsurun olduğu yönünde şekillenmiştir. Bu durumun, Bahar Hanım'ın psikolojik hastalıkların teşhis ve tedavisinde sahip olduğu uzmanlıkla ilişkili olduğu kanaatindeyiz.

> *Böyle biriyle ben arkadaş da olabilirim bu arada mesela. Böyle bir şeyim de yok. Yani benim çok yakın görüştüğüm bir arkadaşım bir gün bana kendini açsa, ben aslında işte kadınlardan hoşlanıyorum, bunu sana söyleyemedim, böyle dese ya da tam tersi. Elbette şaşırırım ama ilişkimi kesmem. Düşünüyorum yani bu belki bu alanın getirdiği bir şeydir yani bu vakalarla çalışıyoruz. İnsan bu da. Bu insanlar yani gökten inmiş insanlar değiller, kötü değiller, acı çeken insanlar yani sizin benim gibi zorlukları olan insanlar. Çoğu da bunun ızdırabını yaşıyorlar. ... Artı dini olarak zaten bu insanların her biri benim için Allah'ın yarattığı bir kul. Cinsel yönelimleri, tercihleri ne olursa olsun. Yaratılmışlardan bir yaratılmış olarak bir şey yaşıyorlar kendi içlerinde. Bir acının onları buraya götürdüğünü düşünüyorum. Yani o yüzden daha merhametle bakılması gerektiğini de düşünüyorum. Ya da ben öyle bakıyorum. Biraz şimdi arka planı bilen kişi olarak. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

Elif Hanım, farklı cinsiyet kimliklerini benimseyen arkadaşlara sahip olmasının arkadaşlık ilişkisine olumsuz bir etki yapmayacağını belirtmiş, bir arkadaşının farklı bir cinsel yönelim tercihini kendisiyle paylaşması durumunda ise şaşıracağını ancak ilişkisini kesmeyeceğini ifade etmiştir. Böyle bir yaklaşımı benimsemesin de mesleki etkinin olabileceğini vurgulayan Elif Hanım, bireylerin geçmişte yaşadıkları travmalar sebebiyle farklı cinsiyet kimliklerini tercih ettiklerini düşünmekte, onların bu durumlarını yargılamak yerine anlayış ekseninde davranmayı tercih etmektedir. Buna ek olarak, anlayışla yaklaşılmasını dini inancıyla da desteklemekte, cinsiyet kimliği tercihi ne olursa olsun herkesin Allah'ın kulu olduğuna işaret ederek daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Bütün bu gerekçelerden dolayı Elif Hanım, LGBTQ+ bireylere *merhametle bakılması gerektiğini* ifade etmektedir.

> *Onların yanındayım. Diğer hastaların yanında olduğum gibi. Onları anlamaya çalışıyorum. Onların dünyasından. Kendi mesleğimi uygulama biçimim daha çok öyle. Daha fenomenolojik bir yerde durmaya çalışıyorum. Bu da bütün kendi düşüncem, duygum, yaşantım, tecrübelerim, kimliğim, cinsel kimliğim bunlardan azade bir biçimde o çocuğun, o ailenin neler hissettiğini anlamaya çalışarak bunu yapmaya çalışıyorum ve bunun da en doğru yöntem olduğunu düşünüyorum. Bu kimi zaman daha kolay oluyor kimi*

zaman daha zor oluyor ama yakınlık olarak onların yanındayız. Onların ruh sağlığı alanında daha iyi olmalarını sağlamaya çalışıyoruz. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Ömer Bey, *onların yanındayım* ifadesiyle, LGBTQ+ bireyleri öteki olarak görmediğini belirtmektedir. Bu doğrultuda Ömer Bey, LGBTQ+ bireyleri anlamayı ve onlara meslekî uzmanlığı ile yardımcı olmayı prensip olarak benimsemiş gözükmektedir. Bunun yanı sıra Ömer Bey'in yaklaşımında dikkati çeken unsur, *empatik* yaklaşımı öne çıkarmasıdır. Meslekî bakış açısını *fenomenolojik* bir anlayışla oluşturduğunu ifade ederek ön yargılı hareket etmediğini ve bireyin kendisini ifade ettiği biçimde anlamayı esas aldığını belirtmektedir. Nitekim fenomenolojik bakış açısına göre, fenomenin kendisini açığa çıkarması için o fenomeni anlamaya talip olan kişinin bütün kişisel ön yargılarını "askıya" alması gerekir. Böyle olmadığı takdirde fenomenin anlaşılması mümkün olmamaktadır. Buradan hareketle Ömer Bey, dini inancını, kültürel aidiyetini ve cinsiyete dair yaklaşımını askıya alarak cinsiyet kimliğiyle ilgili problemleri olan danışanlarına anlayıcı bir perspektifle yaklaştığını belirtmektedir.

Sonuç olarak bütün katılımcılar, kendilerini LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine ait hisseden bireylere karşı önyargılı, ötekileştirici, ayrıştırıcı bir tutum ve davranışı kabul etmemektedir. Onlara anlayışlı, merhametli ve yardımsever bir bakış açısıyla yaklaşmayı ve bu sayede onların içinde bulundukları olumsuz durumlardan kurtulmalarına vesile olmayı esas almaktadır. Dolayısıyla katılımcılar, LGBTQ+ bireyleri öteki olarak işaretlememekte, onlara karşı kişisel veya ideolojik bir pozisyon almamaktadır. Bu durumun, LGBTQ+ bireyler tarafından da anlaşılmasının imkânını oluşturmak, LGBTQ+ bireylerin alternatif tedavi yollarına erişimini kolaylaştırmak adına önemli bir adım olarak görülebilir.

3.6.2. "Ayrımcılık Yapılmamalı"

LGBTQ+ bireylerin insan olmaktan kaynaklanan temel haklarına sahip olmaları bütün katılımcıların ortak kanaatidir. Ahmet Bey, LGBTQ+ bireylerin temel insan haklarının güvence altında olduğunu, gerekirse ek tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmektedir;

Benim bu konudaki ilkem şudur: LGBTQ bireylerin temel insan hakları zaten güvence altındadır ve alınmalıdır. Bu haklar ihlal edilemez. Hatta devlet bunun için ilave tedbir alınması gerekiyorsa almalıdır. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Orhan Bey, LGBTQ+ bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda ayrımcılığa uğratılmaması, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden mahrum edilmemeleri yönünde görüş belirtmektedir;

LGBTQ bireylerin, herhangi bir ayrımcılığa uğramadan temel hak ve özgürlüklerden yararlanması elbette bir insan hakkıdır. Kimsenin yaşam hakkı, eğitim hakkı, sağlık hizmetlerine erişimi gibi temel haklardan mahrum bırakılması kabul edilemez. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

İbrahim Bey, doğal cinsiyete biyolojik ve kültürel müdahalenin mümkün olmasını göz önünde bulundurarak LGBTQ+ bireylerin bir tür mağduriyet yaşadığını, bu mağduriyetin dikkate alınarak insan olmaktan kaynaklanan haklardan mahrum edilemeyeceklerini ifade etmektedir;

Şimdi bunu ya bu insan hakları ve özgürlükler konusu değildir deyip kestirip atamayız. Çünkü dediğim gibi olayın bir biyolojik boyutu da var. Yani şöyle düşünmeliyiz diye düşünüyorum. Şimdi eğer biyoloji dışarıdan müdahale edilebilir, yani benim cinsiyetim ya da cinsel yönelimim dışarıdan müdahale edilebilir biyolojik olarak ya da kültürel olarak dışarıdan müdahale edilebilir bir olguysa şimdi bu sizin tercihiniz değil, daha çok başkalarının size bir dayatması olarak düşünülür. Şimdi eğer böyle bir durum söz konusuysa o bireyin dayatmaya maruz kalmasını dikkate almanız gerekir. Yani onu doğrudan suçlayamazsınız. Peki, biz böyle bir dünyada mı yaşıyoruz? Demek böyle bir dünyada yaşıyoruz. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Ancak iki katılımcının bazı noktalarda farklı görüşleri bulunmaktadır. İlgili alıntılarda bu farklar üzerinde durulmuştur.

Elif Hanım, LGBTQ+ bireylerin insan olmaktan kaynaklanan temel haklarının korunması gerektiğini; ancak toplumu ilgilendiren hak taleplerinin ise bu kategoride olmadığını belirtmektedir;

Bir de bu insanların ya da daha doğrusu kendi cinsiyetinin, verili olan cinsiyetin daha sonradan verilenin dışında hissettiğine dair böyle bir kanaati geliştiren insanların ya da işte cinsiyeti trans... Yani aslında cinsiyet değiştirenlerin de dahil olmak üzere yani bunu bir kimlik olarak edinen insanların temel insan hak ve özgürlüklerinden yararlanmakla ilgili bir insan olmaktan kaynaklanan ve korunması gereken hakları olduğunu düşünüyorum. Burada ikiye ayrılan bir nokta var. Bu haklar nedir dediğinizde yaşam gibi, güvenlik gibi haklar ama bu haklar bu bireylerin evlenmesi, evlat edinmesi gibi daha toplumu ilgilendiren birtakım süreçlere dönüştüğünde burada başka saikler devreye giriyor. Ama LGBT aktivizmi eğer cinsiyet değiştirmiş insanların temel insani haklarını korumakla ilişkili bir yerde ise evet bu insanların saldırılmasının, dışlanmasının, ötekileştirilmesinin temel insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum. Müslümanlığı da aykırı olduğunu düşünüyorum. Burada böyle bir şey var, şerh düşmem gereken bir nokta var. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Elif Hanım'ın diğer katılımcılara ek olarak yaptığı vurgu, eşcinsellerin evliliği yahut eşcinsellerin evlat edinmesi gibi "toplumu/toplumun fertlerini ilgilendiren haklara girmediği sürece" LGBTQ+ bireylerin haklarının korunması gerektiğiyle ilgilidir. Bunların haricinde LGBTQ+'ların insan olmaktan kaynaklanan haklara erişimini engellemeyi savunmak yahut bunu icra etmek Elif Hanım'a göre dinî açıdan da doğru değildir. Sonuç olarak Elif Hanım, LGBTQ+ bireylerin insan haklarının korunması gerektiğini; ancak toplumsal yapıya zarar verecek ve çocuk haklarına karşı suç sayılabilecek haklar söz konusunu olduğunda ise bunları hak kategorisinde değerlendirmemekte ve kabul etmemektedir.

Gülizar Hanım, LGBTQ+ bireylerin ötekileştirilerek aktivizmin çekim alanına itilmemesi gerektiğini; ancak hoşgörünün belirli ilkeler çerçevesinde gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir;

Onları böyle çok yukarı çıkarmamak lazım ama ötekileştirmemek de gerekiyor. Çünkü bunları da tamamen birbirine yakın yapmamak lazım. Ama temelde bunlar bu noktaya gelmeden müdahale edilmesi lazım. Ama böyle övülerek ya da işte onore ederek yapmamak lazım. Yani onun bir aktivist olmaması onu çok da büyük bir yere koymuyor. Buna dikkat edelim. Yoksa bu bizde toplumda örnek rol modeller oluşmasını da sağlar… Haşa affetmek Rabbimize mahsus, hoşgörü bize mahsus. Biz de hoşgörünün bu sınırını koruyacağız. Bunlara sonsuz bir hoşgörü yok. Tövbe istiyorsa ve düzelmek istiyorsa elinden tutalım. Yok, valla ben işte hadi görüyorum bir e-posta atıyor. Kurtulmak istiyorum şöyle böyle ne olur yardım edin. İnstagramına giriyorsunuz. İğrenç resimler. Kurtulmak isteyen instagramına resimler koyar mı? Aklın yolu bir. Çok dikkat etmek lazım. (Gülizar Hanım, 54, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Gülizar Hanım, LGBTQ+ bireyleri ötekileştirmenin onları aktivistlere yaklaştıracağını, dolayısıyla LGBTQ+ bireylerin ötekileştirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak, ötekileştirmeyelim derken LGBTQ+ bireylerin cinsiyet kimliklerini ve cinsel tercihlerini normalize edecek ölçüde davranılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Gülizar Hanım, LGBTQ+ bireylere sonsuz bir hoşgörünün doğru olmadığını, bu hoşgörünün tedavi olmak isteyen LGBTQ+ bireyin çabasıyla doğru orantılı ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır. Dolasıyla Gülizar Hanım, diğer katılımcılarda olduğu gibi LGBTQ+ bireylerin temel insan haklarından yararlanması noktasında ayrımcılığa uğratılmamaları, ötekileştirilmemeleri ve bir temel insan hakkı olan tedavi olmaları için yardımcı olunması gerektiği konusunda mutabıktır. Ancak hoşgörünün sınırını, LGBTQ+ bireyin samimiyeti ve mücadelesiyle doğru orantılı çizmektedir.

Sonuç olarak katılımcılarının tamamının, LGBTQ+ bireylerin temel insan hakları bakımından ayrımcılığa maruz bırakılmamaları konusunda ortak kanaate sahip olduğu; ancak, genel değerlendirmelerini de göz önünde bulundurarak, toplumu, kadınları ve çocukları ilgilendiren eşcinsel evlilik, eşcinsellerin evlat edinmesi ve transseksüellerin kadınlara özgü alanlara girebilmesi gibi toplumu ilgilendiren haklarla ilişkili taleplerin insan hakları çerçevesine alınmasını kabul etmedikleri söylenebilir. Buradan ise, katılımcıların hem LGBTQ+'ların temel insan haklarını hem de toplumun genelinin haklarını gözeten bir tutuma sahip olduğu değerlendirmesi yapılabilir.

3.6.3. "Aktivistlerden Ayrı Değerlendirilmeli"

Katılımcıların çok büyük bir kısmı LGBTQ+ olgusunu anlamlandırırken ve yorumlarken aktivizm ile LGBTQ+ bireylerin ayrı değerlendirilmesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Bunun yanında bazı katılımcılar bu tür bir ayrım olmaksızın yapılacak değerlendirmelerin ve kullanılacak söylemlerin aktivist olmayan LGBTQ+ bireyleri aktivizme yakınlaştıracağı ihtimaline ayrıca vurgu yapmıştır;

… Öte yandan topluma LGBTQ'yu dayatmıyorsa ve bu durumu özel alanıyla sınırlıyorsa bence bu insanlar toplumdan dışlanmamalı. Ayrımcılığı, o şiddeti ve zarar görmeyi hak etmiyorlar. Bu şekilde davranıldığı takdirde bu insanlar aktivizme itilir. Bu konuda dikkat etmek gerekir. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Bunu sormanız çok iyi oldu. Şimdi onu çok iyi ayrıştırmak gerekiyor. Yani bu çok değerli bir soru. Şimdi bir defa perspektif olarak, bakış açısı olarak LGBT hareketi biz aktivizmden ya da medyadan öğreniyoruz. Yani daha doğrusu dindar kesim oradan temas ediyor. Şimdi bu LGBT dediğimiz kitlenin tamamını kapsamıyor. Çünkü o kurgusal bir şey. Yani siz o kurgusal şey, bir de çok kışkırtıcı bir şey, dayatmacı bir şey filan. Şimdi sadece o kurgusal şeyle LGBT kitlesine baktığınızda ıskaladığınız büyük bir kesim olabilir. Yani gerçekten kişi böyle bir eğilim hissedebilir, öyle bir karmaşa yaşayabilir, öyle bir tercih olabilir. Ama siz bunları tutar, bunlar dış güçlerin maşası, bunlar toplumumuzun ahlakını... Adam kendi içinde bir sorun yaşıyor, problem yaşıyor. Yani o bireysel bir konu olarak onu ayırt etmek gerekiyor. O çok önemli bir şey. Eğer bunu ayırt etmezseniz hiç de aktivizme ihtiyacı olmayan birisini aktivizme de yöneltirseniz. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Bu arada belki şurada parantezi açalım bizim kişilerle hiçbir problemimiz yok zaten benim meslek erbabı olarak hiçbir problemim yok. O kişinin yaşadığı sorun, durum, sıkıntı bambaşka bir şey. Bunun bir dünya görüşü olarak başka insanları etkileyecek şekilde değiştirilerek, dönüştürülerek insana sunulması bambaşka bir şey. Elbette o insanların yaşadığı sorunları ele almak, topluma katılımlarını sağlamak son derece mühim. Ve bunun için bizim çokça düşünmemiz lazım. Yani homoseksüel düşünce ya da eylemleri olanları da transseksüel eğilim ya da işte fiiliyatları olanları da hep onu söylüyorum, LGBTQ aktivizminden ayırt etmek lazım. Aktivizm çok başka bir şey. Bir insanın herhangi bir sorun yaşıyor olması başka bir şey. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Bakın şunu da ayıralım. Bunu çok büyük bir yere yazın not olarak benden. LGBT çocuklar, gençler bunlar bizim kardeşlerimiz. Bunlar ayrı. Siyonist lobi ayrı. Ayırmak lazım. Çocuklar mağdur. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

LGBT aktivizmi dediğimiz o benim tanımladığım baştan beri faşizan, işgal edici, dayatıcı, kendi söylemini dayatan ve karşısında bir şekilde mantıklı, kendi argümanını geliştiren herkesi yok etmeye, ortadan kaldırmaya, haklarını elinden almaya çalışan o faşizan tutumu, aktivizmi burayı da ayırmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü orasını ayrı tartışalım, orayla ilgili ayrı konuşalım, işte ne bileyim oradaki söyleşim nasıldır, nasıl olmalıdır, gençlerle oturup bu konuyu anlamaya çalışalım, orada problem gördüğümüz şeyler varsa çözmeye çalışalım, o ayrı bir mevzu. Ama bu taraf ayrı bir mevzu. Bu hem geleceği hem bugünün huzur ortamını, adalet ortamını ciddi zedeleyecek bir şey. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Temsilcisi, Orta, Evli, İstanbul)

Yani aktivist olanlar dediğim gibi biraz daha kişilik sorunları olan grup gibi geliyor yani onlar işte varoluş mücadelelerine özgürlük işte yani toplumsal kuralları yıkma biraz daha aktivist olmak anarşist olmak yani. Öyle bir şeyle de ilişkili olabilir. Yani kökende bir şeylere bir otoriteye karşı çıkmak ve onun üzerinden varlığını tanımlamak… Böyle bir şeyleri var, böyle bir yönleri var ama diğer grup yani benim trans gördüğüm ve bu tarz şeylere çok da makul bakmayan, makul görmeyen bu tarz durumların onlar sizden bizden birileri gibi yani. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

Katılımcılar, LGBTQ+ bireylere dair yorumlarında oldukça soğukkanlı ve mesleki uzmanlıklarının da etkisi olduğunu düşündüğümüz anlayışlı bir şekilde değerlendirme yapmaktadır. Öyle ki katılımcılar, farklı nedenlerden ötürü LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyet kimlikleri geliştirmiş yahut böyle bir kimlik

geliştirmese bile bir tür karmaşa içerisine girmiş bireyler ile LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini politik bir kimlik unsuru haline getirerek toplumsal yapıyı dönüştürmek üzere politik bir aktivist mücadele içerisine giren yapıları ayrı kategorilerde değerlendirmektedir.

Burada dikkate konu bir diğer unsur da katılımcıların aktivizme yönelik değerlendirmelerinin aktivist olmayan LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine sahip veya CH'li bireyler için geçerli olmadığıdır. Halil Bey'in de ifadesiyle aktivist olmayan bireyler "mağdur" kategorisinde değerlendirilmekte, bu sebeple katılımcılar, bu bireylere yardımcı olmak istemektedir. Ancak aktivizm söz konusu olduğunda ise farklı bir değerlendirme yapılmakta, aktivist yapıyla çok yönlü bir mücadele yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca Sezgin Bey'in "trans olup aktivizme karşı olanlar da var" ifadesinin önemi büyüktür. Nitekim aktivizmle özdeşleşmeyi reddeden Müslüman LGBTQ+ bireyler, aktivizmin *aşırı seküler* ve *gayri ahlaki* tabiatını gerekçe gösterirken Müslüman olmayanlar ise *görünürlük biçimlerinin* kendilerine uygun olmadığını belirtmektedir (Karasakal 2022: 47). Buradan anlaşılan, her LGBTQ+ bireyin aktivizmin ajandasını desteklemediğidir. Ayrıca Sezgin Bey'in hastalarından verdiği bu örneğin nicelik boyutu, kanaatimizce önem arz etmemektedir. Burada önemli olan, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleri üzerinden tek tip bir söylem geliştirilmesi durumunda LGBTQ+ aktivizmine destek vermeyen hatta karşı olan insanları olumsuz etkileme ihtimalidir. Salt aktivist ajanda dikkate alınarak oluşturulacak söylemin etkisiyle bu tür bireylere yönelik ortaya çıkabilecek ötekileştirme, ayrımcılık ve şiddet gibi olumsuzluklar, toplumsal barışı tehdit edebilir. Kaldı ki bu tür olumsuzluklar yalnızca aktivist olmayanların değil aktivistlerin de asla maruz kalmaması gereken durumlardır.

Aktivistlerin toplumsal mutabakata aykırı söylem ve eylemlerinin etkisiyle oluşturulan ve aktivist olmayan bireyleri duygusal yönden kötü etkileyebilecek tek tip söylemler, aktivist olmayanların aktivizme yakınlık duymasına neden olabilir. Nitekim toplumun geneli tarafından olumsuz bir şekilde damgalanma ve ötekileştirilme tecrübesi, kişiyi damgalanan ve öteki olarak ilan edilen sosyal gruplarla yakınlaşmaya itebilir. Bu riske işaret eden katılımcılar, LGBTQ+ olgusunun salt aktivist boyutunun olmadığını, farklı sebeplerden dolayı cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi konusunda ıstırap çeken insanların var olduğunu ifade ederek bu çok yönlü olguya uygun tarzda hareket etmenin hayatiliğine işaret etmektedir. Buna ek olarak, Kevser Hanım'ın dikkat çektiği "gençlerle oturup bu meselelerin nasıl olması gerektiği hakkında konuşulması" teklifi oldukça önemlidir. Nitekim gençlik, bir toplumun geleceği, yarınlarının teminatı olduğuna göre toplumsal olarak neredeyse her günümüzü meşgul eden LGBTQ+ olgusunun gençlerin görüşleri dikkate alınmadan tartışılması büyük bir eksiliği doğuracaktır. Katılımcı bu yönüyle, toplumsal mutabakat açısından genç kuşağın fikirlerine önem verdiğini göstermektedir.

Toplumsal meselelerde kalıcı, faydalı ve uzun vadeli çözümlerin üretilebilmesi için toplumun tüm kesimlerinden ve her kuşaktan görüşlerin alınması elzemdir. Kevser Hanım'ın imlediği üzere, sorunların tek bir yaklaşımdan ele alındığı ve çözümün tek bir düşünce merkezinden üretildiği durumlarda, daima

gayrı memnun olanlar bulunacaktır. Gayrı memnunların sayısı arttıkça sosyal istikrarın zarar görmesi kuvvetli bir ihtimal olmaktadır. Bu bakımdan, toplumsal olana dair ortak iyinin ortak bir çabayla hayat bulmuş ortak bir akıldan çıkacağı söylenebilir.

Sonuç olarak, LGBTQ+ olgusu gibi arka planında sosyal, siyasal, ekonomik, hukuki, ideolojik ve kültürel çok katmanlı boyutların olduğu meselelerde üretilen söylemin, bahse konu karmaşık yapısı dikkate alınarak özenle oluşturulması, doğabilecek mağduriyetlerin ve aktivizme hiç de taraf olmadığı halde bazı bireylerin aktivizme itilebileceğinin göz önünde bulundurularak üretilmesi önemlidir.

3.6.4. "Yardımcı Olunmalı/Tedavi Olmalılar"

Katılımcıların büyük çoğunluğu LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine sahip bireylere yardımcı olmaya ve tedavileri için ellerinden geleni yapmaya hazır olduklarını ifade etmiştir;

Onların yanındayım. Diğer hastaların yanında olduğum gibi. Onları anlamaya çalışıyorum. Onların dünyasından. Kendi mesleğimi uygulama biçimim daha çok öyle. Daha fenomenolojik bir yerde durmaya çalışıyorum. Bu da bütün kendi düşüncem, duygum, yaşantım, tecrübelerim, kimliğim, cinsel kimliğim bunlardan azade bir biçimde o çocuğun, o ailenin neler hissettiğini anlamaya çalışarak bunu yapmaya çalışıyorum ve bunun da en doğru yöntem olduğunu düşünüyorum. Bu kimi zaman daha kolay oluyor kimi zaman daha zor oluyor ama yakınlık olarak onların yanındayız. Onların ruh sağlığı alanında daha iyi olmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Hayata dair de bazen bazı noktaları göstermeye de çalışıyoruz. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

İşte biz bu bireylere bunlar bizim insanımızdır, kardeşimizdir, böyle bir imtihanla karşı karşıyadır. Biz bunlara hani ne yapalım, ruhsal manevi destek de vermeliyiz diye bakmamız lazım. Onların aktivistlerle olan ilişkisini kesmeye çalışmamız lazım. Çünkü bu insanlar, senden benden daha kolay aktivistlerin tuzağına düşebilir ve eşcinselliği eylem haline dönüştürebilirler. Onları korumaya çalışmamız lazım…. Onlara yardım eli de uzatmak isteriz, ruhsal destek de vermek isteriz ve veririz eğer branşımızsa, elimizden geliyorsa. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

…. Çok uğraştım, hala uğraşıyorum. Terapi almaları, düzelmeleri için dertleşiyorum. Onlar benim kardeşlerim. (Mehmet Bey, 34, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

...hem saha araştırmalarımız ve bilimsel çalışmalarımız esnasında hem de psikolojik destek aşamalarında eşcinsellerle ve cinsiyet iptali ameliyatı gerçekleştirenlerle karşılaşıyoruz. Çoğunluğu mevcut ruhsal durumundan memnun olmadığı için bizlerle bir şekilde yolları buluşuyor. Biz onları bu toplumun bir parçası ve madde bağımlıları gibi içerisine düştükleri durumdan kurtarılması gereken kardeşlerimiz olarak görüyor, elimizden geldiğince destek vermeye çalışıyoruz. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Örneklemimiz içerisinde yer alan psikiyatrlar, psikologlar ve LGBTQ+ bireylerin tedavileri için faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşu temsilcileri, görüleceği üzere LGBTQ+ bireylerin iyileşebilmeleri, psikolojik ve toplumsal açıdan sağlıklı bir yapıya kavuşabilmeleri için insanî bir yaklaşımı benimsemektedir. Öyle ki katılımcılar, LGBTQ+ bireylerle ilgili değerlendirmelerinde

onların yanındayım, bizim insanımızdır, kardeşim, onlar benim kardeşlerim, kardeşlerimiz gibi cana yakın, sıcak ve merhametli ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere katılımcılar, LGBTQ+ bireylerin psikososyal açıdan sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri için özel çaba sarf etmekte, LGBTQ+ bireylerin aktivizmin ajandası gereği politik bir noktaya varmamaları, bu sebeple farklı mağduriyetler yaşamamaları adına ellerinde bulunan imkanlarla LGBTQ+ bireylere ulaşmaya, onlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Buradan hareketle, katılımcıların hiç birisi LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetine sahip bireylere nefretle, kinle, öfkeyle ve ideolojik bir şekilde yaklaşmamaktadır. Her bir katılımcının, farklı bağlamlarda birçok kez ifade ettiği üzere LGBTQ+ bireyleri toplumun bir ferdi olarak değerlendirmekte, toplumsal iyinin LGBTQ+ bireyleri kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesini istemektedir.

3.6.5. LGBTQ+ Bir Yakınınız Olsaydı?

Katılımcıların LGBTQ+ bireylerle ilgili yorumlarının tamamında görülen merhamet, anlayış, yardımcı olma, ötekileştirmeme gibi ortak özellikler, LGBTQ+ bir yakınının olması durumunda nasıl hissedecekleri ve nasıl davranacakları sorusuna verdikleri cevaplarda da görülmüştür;

Benim Almanya'da böyle çok fazla arkadaşım oldu. ... Onları görmek beni kahrediyordu, çok üzülüyordum. Şimdiki uzmanlığım o zaman olsaydı onlara yardımcı olmak isterdim. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

Çevremde tanıdığım eşcinsel bireyler var. Tabii çok yakın değilim. Ancak var. Bende bu bireylere karşı içten içe bir merhamet duygusu söz konusu. Daha anlayışlı yaklaşmaya çalışıyorum. Çok olumsuz bir bakışım söz konusu değil. Tabii dünya görüşlerimiz ayrı fakat ben o bireyleri ötekileştirmiyorum ve ayrımcılık yapmıyorum. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Yani işte bir şekilde yardım talebinde bulunuyorsa özellikle yani böyle bir durumda şimdi mesela şey gibi gördüğünüz bir şey varsa yardım talebi olmasa da hani bazı durumlarda savcılık direkt devreye girer biraz sorumluluk tarafı da güçlü bir insan olarak belki o sormadan bile bir destek ihtiyacı var mı diye ben yönelir ve öğrenmeye çalışırdım, destek olmaya çalışırdım. Haksızlığa uğramaması için ama onun da kimseye haksızlığa uğratmaması için elinden geleni yapardım. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Ailem ve akrabalarım da yok. Ama gençlik çalışmaları yaptığımız için uzun süre mütemadiyen sohbetlere gelen gençler arasında aktif, bil fiil, eşcinsel ilişki yaşayanlar vardı…. Çok uğraştım, hala uğraşıyorum. Terapi almaları, düzelmeleri için dertleşiyorum. Onlar benim kardeşlerim. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Ailemde veya akrabalarımda yok. Valla bunu çok düşündüm. Bir erkek çocuk sahibiyim. Ve bu alanda çalışmalar yaparken ya da anne babalarla çalışırken ne kadar zor olabileceğini ben yaşamadığım için bilemem. Hadsizlik oluyor onun adına konuşmak. Yani empati bile yapamam sonuçta. Oradan bakmıyorum…. Ama ben sevginin her şeyden güçlü olduğuna inanıyorum. Elbette kimse böyle bir şey arzu etmez. Ama çocuğum böyle bir tercihte bulunursa da o benim yine çocuğumdur yani. Her koşulda yanında

olurum. Allah konuşmalarımızla imtihan etmesin. Ama bu konuda net olduğumu düşünüyorum çünkü bunun üzerine çok düşündüm, çok sorguladım. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Görüleceği üzere katılımcılar, LGBTQ+ bireylerle ilgili bir önceki kategoride yaptıkları değerlendirmelerle paralel bir şekilde kendi yakınlarından yahut aile bireylerinden LGBTQ+ olması durumunda benzer tutum ve davranışları sergileyeceklerine yönelik ifadelerde bulunmuştur. Katılımcıların LGBTQ+ bireylerle ilgili değerlendirmeleri ile kendi yakınlarından olması durumu arasında yaklaşım bakımından bir fark görülemese de pratikte böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl bir tutum sergileyecekleri bilinmemektedir. Esasında insan, kendisinde yahut yakınlarında görmek istemediği bir durumu başkasında gördüğünde oldukça rahat bir şekilde yargılayıcı, ötekileştirici ve nefret içerikli söylemler üretme konusunda daha cesurken katılımcılarda böyle bir durumun en azından söylemsel düzeyde söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, katılımcıların LGBTQ+ bireylerle ilgili yorumlarında tutarlı bir tablo sergilediğine işaret edebilirse de yukarıda belirttiğimiz üzere, katılımcıların böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl davranacakları hususuna dair bir yorum yapmak mümkün gözükmemektedir.

3.7. Eşcinsel Dindarlık Olgusuna Dair Yorumlar

Bu başlık altında katılımcıların dindar kimlikleri temelinde eşcinselliğe, cinsiyet değiştirme olgusuna, kendisini dindar olarak tanımlayan eşcinsellere ve cinsiyet değiştirmiş bireylere yönelik anlamlandırmaları ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, kendilerini dindar olarak tanımlayan eşcinsel/transseksüel bireylerin doğal cinsiyet/doğal cinsellik dışındaki cinsiyet/cinsellik tercih etmeleri ile dini prensipler arasındaki ilişkiye yönelik katılımcı yorumlarının analizi yer almaktadır. Bu minvalde, katılımcıların tümü (17) eşcinsel fiilin dinen meşru olmadığında görüş birliği içerisindedir. Bazı katılımcılar ise eşcinsel dindarlık olgusunu bir *proje* olarak değerlendirmektedir. Öte yandan birçok katılımcı eşcinsel dindarlık olgusunu değerlendirirken *hissiyat* ile *eylem* arasında ayrım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise *herkesin dini yaşamaya hakkı olduğunu* ifade ederek eşcinsellerin ve transseksüellerin de dini yaşama hakkına sahip olduğunu belirtmektedir.

3.7.1. Eşcinsel İlişki ve Cinsiyet Değiştirmek Haramdır

Örfte erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade etmek için *livata* kelimesi kullanılmakta, kelime anlamımı, erkekler arası eşcinselliğin yaygın bir şekilde görüldüğü Lût kavminden almaktadır (Yaşaroğlu 2003). Kadın eşcinselliği olarak günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan lezbiyenlik ise fıkıhta *sihâk* terimiyle ifade edilmekte, kelime, Kur'an'da iki yerde "uzaklık" anlamında kullanılmaktadır (Anık 2014: 14). Kur'an'da livata kelimesi doğrudan yer almamakta, livata ve sihâk kelimelerini eşcinsel ilişkiyi mana bakımından ifade eden ve Lût kavminin helâkını konu edinen ayetlerde "aşırı çirkin davranış, açık hayâsızlık ve sapkınlık" anlamlarına gelen *fahişe* ve *fahşâ*

kelimeleri karşılamaktadır (Anık 2014: 14; Güner 2018: 8). Kur'an'daki ilgili ayetlerden ve hadis literatüründe konuyla ilgili yer alan hadislerden hareketle, İslam âlimleri arasında eşcinsel ilişkinin haram olduğu ve müeyyide ile karşılanması gerektiği hususunda fikir birliği söz konusudur (Anık 2014: 16; DİYK 2020).

Cinsiyet değiştirme fiiliyle ilgili durumda ise yetersiz genital gelişim veya atipik/belirsiz genital görünüm sebebiyle erkek yahut kadın olduğu belli olmayan ve cinsiyet gelişim bozukluğu/hünsalık terimleriyle ifade edilen kişilerin "aslî/baskın olan genetik ve biyolojik cinsiyet lehine" olmak suretiyle "cinsiyet düzeltme" operasyonuyla yahut hormonal yöntemlerle tedavi edilmesi dinen caiz görülmektedir (DİYK 2023). Ancak, bahse konu zaruretlerin dışında gelişen CH durumlarında ise cinsiyet değiştirmek dinen caiz görülmemektedir (DİYK 2023). İnterseks/hünsa gibi zaruri hallerde caiz görülen cinsiyet düzeltme dışında, cinsiyet değiştirmenin caiz görülmemesinin gerekçesi ise fıtrî olana müdahaleyle ve neslin devamlılığı açısından kadın ve erkek cinsiyetlerinin zorunlu olmasıyla açıklanmakta, bahse konu gerekçeler insanın erkek ve kadın olarak iki cinsiyette yaratıldığını belirten ayetlerden hareketle temellendirilmektedir (Nisâ 4/1; Zâriyât 51/49).

Ayetlerin yanı sıra, hadis literatüründe erkek yahut kadın cinsiyetlerinden birinin diğerine benzemesinin lanetlenmeye konu olacağıyla ilgili rivayetler, cinsiyet değiştirmenin İslâm açısından yasaklığına işaret eden kaynaklar arasında gösterilmektedir (DİYK 2023). Bu minvalde, fıtratın bozulması, sağlığın zarar görmesi, ailenin ve toplumun cinsiyet değiştirmiş kişileri kabul etmemesi nedeniyle cinsiyetini değiştiren kişinin psikolojik zarar görmesi, fiziksel değişikliğe rağmen geçiş yapılan cinsiyetin fonksiyonlarına tam olarak sahip olunamaması veya doğal cinsiyetinin fonksiyonlarını tam olarak kaybetmesi, üreme yeteneğini kaybetmesinden dolayı neslin devamlılığının tehlikeye girmesi gibi nedenlerden ötürü İslam Hukuku açısından cinsiyet değiştirmek caiz görülmemektedir (Özay 2016: 19-20).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, katılımcıların tümü (17) eşcinsel "fiilin" ve cinsiyet "değiştirmenin" dinen meşru olmadığı hususunda ortak bir kanaate sahiptir.

> *Ben bu meseleyi Kur'an perspektifinden açıklamak isterim. Bu durum çok karışık bir durum değil, gayet net. Kur'an eşcinsel veya trans eylemi fuhşiyat olarak nitelendiriyor. Nasıl ki içki içmek, zina etmek haramsa bu da öyle haram. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

> *Tabii eşcinselliğin ve cinsiyet değiştirmenin dinle örtüşmeyen bir durum olduğunu da bilmek gerekiyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

> *Benim dindar kimliğim bir erkeğin bir başka erkekle, bir kadının başka bir kadınla tıpkı bir kadının bir erkekle nikâhı dışında birlikte olmasını onaylamadığı gibi hemcinsle cinsel ilişkiyi de onaylamadığını biliyorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

Katılımcıların eşcinsel fiile ve cinsiyet değiştirmeye dair yaklaşımları doğrudan dinî temellerden hareketle oluşmuştur. Nitekim katılımcılardan biri hariç on altısı (16) dindar bir kimliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Bu minvalde, katılımcıların eşcinsel fiil ve cinsiyet değiştirme olgusuna dair değerlendirmeleri, bahse konu dindar kimliğin bir yansıması olarak dinin eşcinsel fiil ve cinsiyet değiştirme hakkındaki görüşüyle doğrudan ilişkili bir şekilde gerçekleşmiştir.

3.7.2. Eşcinsel Dindarlar Vardır ancak Hissiyat ile Eylemin Ayrı Değerlendirilmesi Gerekir

Tüm katılımcılar, eşcinsel/bisekseül/transseksüel dindar olgusunun varlığını kabul etmekle birlikte, bazı katılımcılar bu olgunun bir "proje" olduğu kanaatini taşımaktadır. Öte yandan katılımcılardan özellikle eşcinsel bireylerle meslekî uzmanlıkları gereği görüşenler, eşcinselliğin fiili olanı ile hissî olanı arasında ayrım yapılması gerektiği kanaatindedir. Öyle ki bazı bireyler eşcinsel çekim duygusu hissetmelerine rağmen dindar kimlikleri sebebiyle bu duyguyu fiile dönüştürmemekte, hatta bu durumu bir imtihan olarak değerlendirip dinî bir motivasyonla sabretmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı eşcinsel fiil ile eşcinsel duygu arasında ayrım yapılması gerektiğini ifade etmektedir;

> *Bana göre üç tip eşcinsel var. İlki masum eşcinseller. Bunların eşcinsel dürtüleri var ama haram olduğunu bildiği için bu ilişkiyi yaşamıyor. Şimdi bu insana günahkâr diyebilir miyiz? Hatta bu insan bununla mücadele ediliyor ve en büyük motivasyonu dindir. Siz bu insana kalkıp Allah sana lanet ediyor derseniz bu insanları da kaybedersiniz. Bu grup, sanılanın aksine büyük bir gruptur, toplum bunu bilmiyor ancak biz biliyoruz. İkinci grup ise bu yasak eşcinsel ilişkiyi işliyor. Kur'an bunların ta'zir (azarlanma, kınama) edilmesini istiyor ve bunların kendilerini düzeltmelerini, tövbe etmelerini istiyor. Üçüncüler ise işte bu aktivist olanlar, yani azgın eşcinseller. Dolayısıyla bütün bu üç sınıfı tek bir potaya koyup bunlar Lut Kavmi gibi lanetlidir demek doğru değil. Aynı zamanda bu heteroseksüel dışı cinselliğin en tehlikelisi biseksüellik, yani üçüncü grup eşcinsellerdir. Lut Kavmi sadece eşcinsel oldukları için helak edilmedi. Bu kavim hem eşcinseldi hem propaganda yapıyordu hem de yoldan geçen masum insanları alıp kendi meclislerinde grup sex ayinlerine dahil ediyorlardı. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ahmet Bey'in eşcinsel sınıflandırmasındaki *masum eşcinseller*, eşcinsel dürtülere sahip olmakla birlikte dinen yasaklanmış bir fiil olması sebebiyle bu dürtüyü fiile dönüştürmeyenlerdir. Bu tür insanların günahkâr sayılmaması gerektiği, nitekim bu insanların dinî bir motivasyonla eşcinsel dürtüleriyle mücadele ettikleri belirtilmektedir. Ahmet Bey, eşcinsel çekim duymasına rağmen dindar kimliği sebebiyle fiiliyata geçmeyen insanları Lût kavmiyle özdeşleştirip lanet etmenin bu insanları en büyük motivasyon kaynakları olan dinden uzaklaştırıp belki de eşcinsel fiil işlemeye sevk edebileceğine dikkat çekmektedir. Eşcinsel fiil işleyenlerin ise günahkâr olduğunu, bunların Kur'an'da azarlama ve kınamayla cezalandırılacak olan, eşcinsel fiilden vazgeçmeleri ve tövbe etmeleri gereken grup olduğunu ifade etmektedir. Aktivistlerin oluşturduğu üçüncü grup için ise *azgın eşcinseller* ifadesini kullanmakta

ve Lût kavmiyle benzer olanların bu üçüncü grup olduğunu söylemektedir. Ahmet Bey burada Lût kavminin eşcinselliği toplumsallaştırması, eşcinselliğin propagandasını yaparak normalleştirmesi gibi özellikleri sebebiyle aktivizmi Lût kavmine benzetmektedir.

Durmuş Bey bazı bireylerin eşcinsel dürtülere karşı sabrettiğini bazı bireylerin ise *eşcinsellik tuzağına* düşerek bu fiili işlediğini belirtmektedir. Durmuş Bey, kendisine gelip derdini anlatan dindar bireylerin olduğunu, eşcinsel eğilimlerinin doğru olmadığının farkında olduklarını söylediklerini ve bununla mücadele ettiklerini belirtmektedir;

> *...bunların bir kısmı buna karşı direniyor, sabrediyor, bir kısmı ise eşcinsellik tuzağına düşüyor tabiri caiz ise ve eşcinsel eylem gerçekleştiriyor. Bu, tarih boyunca olmuş. Bizim toplumumuzda da Müslüman toplumlarda olmuş. ... Bizim bu bireylere, tabiri caiz ise biraz üzülerek, biraz acıyarak, biraz müsamaha ederek bakmamız lazım. Yeter ki bunu aktivizm haline dönüştürmesinler. Çünkü bunların bir kısmı gerçekten, benim yanıma gelip derdini anlatanlar da var, dindar da bireyler. Yani bu karşı cins… Kendi cinslerine olan eğilimin ahlaken ve dinen yanlış olduğunu, kötü olduğunu biliyorlar ve buna karşı ellerinden gelen gayretle direnmeye çalışıyorlar. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Elif Hanım görüştüğü bir danışanının dindar kimliği ile eşcinsel çekim arasında yaşadığı gerilim sebebiyle suçluluk ve utanç duyduğunu, bu utançla Allah'ın karşısına çıkamadığını belirttiğini aktarmaktadır;

> *Benim 30'lu yaşlarında görüştüğüm bir hanımefendiydi. Öyle bir noktaya gelmişti ki artık. Eyleme dökmüyor ama bu duygusunu kabul etmek zorunda. Başka türlü başa çıkamıyor. Bu şekilde bunu hissederken de Allah'ın karşısına çıkmak, o samimiyetle tekrar ona yalvarmaya devam etmek benim için çok kolay değil diyor. Dinsel şeyden biraz daha uzaklaştığını, Allah'a olan bağının biraz daha zayıfladığını söylüyor. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

Fahri Bey dindar kimliğe sahip eşcinsel çekim duyan bir danışanının, eşcinsel çekim duygusuyla nasıl mücadele ettiğini aktarmaktadır. Bunu ifade ederken fiil ile hissiyatın ayrılmasının önemini vurgulamaktadır;

> *Dindar eşcinseller var mesela, çaresizler. Onlara da uygun şekilde tavsiyede bulunuyoruz. Ama onlar o yaştan sonra gidip ben erkek olacağım, kadın olacağım deseler bile olmuyor yani. Ama o şekilde de yaşamayı öğrenmeleri gerekir diye düşünüyorum. İmtihan olarak. İmtihan olarak değerlendirilir. ... Fiil ve hissiyatı ayırmak lazım. Ayırmak lazım tabii yani. Gay deniyor yaşantıyla şeyi ayırmak lazım. Mesela bana bir posta memuru gelmişti birinde. Ya adam ben eşcinselim, dayanamıyorum artık diyor. Ya böyle posta mektupları ayırırken diyor erkek arkadaş şey yandaki eline değdiğim zaman bir hoş oluyorum. Değmeye çalışıyorum diyor. Ve yaptığımdan utanıyorum diyor yani. Sonra bir vicdan azabı çekiyorum. Adamcağız samimi, Müslüman insan ama böyle içinden gelen fıtratında şeyi var, çarpıtması var. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Elbette o insanların yaşadığı sorunları ele almak, topluma katılımlarını sağlamak son derece mühim. Ve bunun için bizim çokça düşünmemiz lazım. Yani homoseksüel düşünce ya da eylemleri olanları da transseksüel eğilim ya da işte fiiliyatları olanları da hep onu söylüyorum, LGBTQ aktivizminden ayırt etmek lazım. Aktivizm çok başka bir şey. Bir insanın herhangi bir sorun yaşıyor olması başka bir şey. (Ömer Bey, 34, Lisans, Uzman Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul.

Ömer Bey, politik bir ajandayla hareket eden ve mevcut geleneksel değerlerin hâkim olduğu aile, evlilik vb. toplumsal kurumları yapı söküme uğratarak kuir temelli bir yeni toplumsallık inşasını amaçlayan LGBTQ+ aktivizmiyle, çeşitli sebeplerden dolayı eşcinsel çekim duyan bireylerin yaşadığı problemlerin ayrı değerlendirilmesi hususunu vurgulamaktadır. Nitekim ideolojik bir tutumla politik aktivizm yapmak ile yaşadığı sorunun çözümü adına arayışta olmak ve bu bireysel problemi bir aktivizme dönüştürmemek farklı bağlamlarda değerlendirilmesi gereken ayrı iki olgudur. Öte yandan, LGBTQ+ bireyler içerisinde Türkiye'deki LGBTQ+ aktivizmini oldukça seküler ve gayri ahlaki bulup kendi Müslüman kimlikleriyle özdeş görmeyenlerin varlığı bilinmektedir (Karasakal 2022: 47).

Bahar Hanım, eşcinsel dindarlığın varlığını kabul etmekle birlikte "eşcinsel dindarlık" kavramının yaygınlaştırılmasına, eşcinselliğin normalleşmesine katkı sunacağını ifade ederek bu kavramsallaştırmaya itiraz etmektedir;

Bu insanlar dini manevi bir destek olarak görebilir. Bu insanlar aynı zamanda dini kimliğin bir parçası olarak görüyor olabilirler. Ancak iman etmek demek ile Müslüman olmak demek arasında fark var. İman etmek demek kendine de topluma da zarar vermemek demektir. Ben bu eşcinsel dindarlık söylemini hoş bulmuyorum o yüzden. Yaşanmışsa böyle şeylerin konuşulmaması gerekir. Çünkü bunlar böyle konuşulursa normalleştirilir. Doğruyla yanlışın arkadaş olabilmesi için söylem üretilirse ben buna karşı çıkarım. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

Gülizar Hanım eşcinsel dindarlığın varlığını kabul etmekle birlikte Zahed örneğinden hareketle dinî kurumlarda görev almak gibi talepler içerisinde olmalarının uygun olmadığını ifade etmektedir. Gerekçe olarak ise dinin haram kıldığı bir fiili işleyen kişinin dinî alanda örnek ve önder olamayacağını göstermektedir;

... Müslüman eşcinsel çok ama vaiz vaize imam olamaz. Toplumun önüne böyle çıkamaz. Kur'an-ı Kerim'i alıp da Allah'ın haram kıldığı ve de böyle hatta sonunda helak ettiği bir yönelimi Kur'an-ı Kerim'i eline alıp da insanları örnek, yönetemez yani. (Gülizar Hanım, 54, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Mehmet Bey'in eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş dindarlara yönelik bakış açısı, varlıklarını kabul etmekle birlikte normalleştirilmemeleri gerektiği yönündedir;

Onlar benim günahkâr kardeşlerim ve aktivizmini yapmadığı sürece bu insanları kurtarabilmek adına elimden gelen her şeyi yaparım. Yine de bu aynı cinsel ilişkilerde olduğu gibi kamusallaşmaması gereken bir şeydir. Zaten aktivist değilse bunu kamusallaştırmaz. Olabildiği kadar gizler ve bu günahı kendi içinde

yaşar. O halde benim yapabileceğim hiçbir şey yoktur. Beni de ilgilendirmez zaten. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, İstanbul)

Mehmet Bey, diğer katılımcılarda olduğu gibi LGBTQ+ bireylere dindar olsun olmasın yardımcı olmak adına elinden gelen çabayı ortaya koyacağını belirtmekte, dindar olup eşcinsel/transseksüel olan bireyler için *onlar benim günahkâr kardeşlerim* ifadesini kullanmaktadır. Buradan Mehmet Bey'in eşcinsel/transseksüel olup dindar olan bireylere yönelik herhangi bir negatif duyguya sahip olmadığı, onlara daha çok merhamet eksenli yaklaştığı görülmektedir. Eşcinsel eylemi kamusal alana yaymadığı sürece, hiç kimsenin özel hayatıyla ilgilenmediğini ifade ederek özünde geleneksel toplumsal değerlerin dejenere edilmediği sürece kimsenin yaşam tarzına karşı müdahaleci bir anlayışa sahip olmadığını imlemektedir.

Bazı katılımcılar (5) eşcinsel dindarlık olgusunu bir "proje" olarak nitelendirmiştir;

Benim kanaatim bir norm dışı toplumsal kabul görme ihtimali zayıf olan bir hareketi, bir kimliği o toplumda yaygınlaştırmanın önemli yöntemlerinden bir tanesi o toplumda zaten yaygın olan bir şeyle ilişkilendirmektir. Tartışmayı oradan kurmaktır. Şimdi dünyada en yaygın olan kurum dindir. En yaygın olan kurumlardan birisi diyelim. Belki de birincisi. Yani dini ihtiyaçlardır. Bu aynı zamanda çok doğrudan itiraz edilecek bir konuda değildir. Ama burada ilginç olan şöyle bir şey vardır. Eşcinsel yani din pek çok konuda batıda ve bu düşünceyi savunan kişilerde problemli bir konu olarak ele alınmasına rağmen, yani pek çok konuda teşvik edilmemesine rağmen mesela dindar kadınlık, dindar gençlik, dindar öğretmenlik, …eşcinsel dindarlık konusunda önemli duyarlılık olduğunu görüyoruz. Yani buraya özel bir ehemmiyet verildiğini görüyoruz. Çünkü bu çok verimli derken diğer taraf açısından çok verimli bir tartışma doğuruyor. … Adam namazını kılmak istiyor. Cuma'sına gelmek istiyor. Haccına gitmek istiyor. Zekâtını vermek istiyor. Şimdi hayır mı diyeceksin? Yani hayır yapamazsın mı diyeceksin? Dolayısıyla burada bence tartışmayı buraya odaklamanın, yani sen eşcinsel kimliğinle bunu yapamazsına odaklamanın istenen bir şey olduğunu da düşünüyorum ben gerçekten. … Bu da aslında seni, o tartışmayı kuran kişiyi dindar kişi olarak reddedici bir pozisyon yani bir yerden böyle seninle ilgili negatif algıyı tekrar ve kendini çelişkide bırakacak şekilde kuran bir şey.(İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey, LGBTQ+ kimlikleri dindar kimlikle özdeşleştirmenin bir strateji olduğunu, böyle bir özdeşimin, bu kimliklerin dindar toplumlar tarafından kabulünü kolaylaştıracağını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, dindar kesim tarafından LGBTQ+ dindarlığına itiraz edilmesi durumunda, dindar kimliğin dışlayıcı bir tutuma sahip olduğu algısını oluşturması, dine ve dindar kişilere yönelik negatif algıyı beslemesi adına, yine aktivizm tarafından izlenen bir strateji olabileceğini vurgulamaktadır. Nitekim dinin daha çok şefkat ve merhamet merkezli anlaşılmasını savunan insanların LGBTQ+ kimliği ile dindar kimliğin bir arada olmasına ilkesel olarak karşı çıkmayacağı farz edildiğinde birinci stratejik hedefin fikri temelinin toplumsal karşılığı bulunabilir. İkinci durum için de toplumsal bir zeminin var olduğu söylenebilir. Öyle ki toplumumuzda tek tip bir dindarlık anlayışı bulunmadığından, her iki durumun yaşanması da muhtemeldir.

Ben bunun da bir proje olduğunu düşünüyorum. Küreselcilerin bir projesidir bu ki dünyaya hâkim olma isteklerinin bir tezahürüdür. Proje değilse bile bu bir özentidir. Seküler insan aklının bir ürünüdür. Ancak çok dar bir mevziisi var ve genişlemesi mümkün değil. Batı'daki bu Müslüman imam ise ya bir proje ya da bir özenti. Her hareket kendine yandaşlar bulur. Bu da öyledir ama genişleyemedi, orada kaldı. Hristiyanlar zaten kiliseleri boşlamıştır. Bu tip marjinal gruplarla ayakta kalmaya çalışıyor. Papanın eşcinsel evlilikleri kutsaması da yine küreselcilerin baskısıyla ilişkili. Vatikan zaten küreselcilerin desteği olmasa nasıl ayakta kalacak? (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Çetin Bey, eşcinsel dindarlığın küresel hegemonlar tarafından dünyaya hükmetmek adına uygulanan bir proje olduğu kanaatindedir. Öyle ki ana akım dinî prensipleri tahfif etmek, dinin emir ve yasaklarını eklektik bir anlayışla yeniden yorumlayarak yeni bir anlayış geliştirmek suretiyle doğal cinsiyetin normal kategorisinin dışına çıkarılıp LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin dinî meşrulaştırımının sağlanması, projenin amaçları olarak değerlendirilebilir. Eşcinsel imam hususunu da bu minvalde değerlendirmek mümkündür. Örneğin Ludovic Mohamed Zahed, eşcinsel imam sıfatıyla dünya kamuoyunun karşısına çıkıp Fransa'da bir topluluk kurmuş olan ve Müslüman eşcinsellerin sosyal kabulü adına dünya kamuoyu tarafından tanınan bir figürdür.

Zahed, dünya kamuoyuna "eşcinsellik ile İslam'ı evlendirmeye çalışan" ve Fransa'da "Müslüman dini töreniyle" evlenen ilk kişi olarak tanıtılmakta, kendisinin Kur'an uzmanı ve AIDS aktivisti olduğu belirtilmektedir (Le Roux 2012). Zahed tarafından 2000'li yılların başlarında kurulan CALEM Institute birçok ülkede iş birliği içerisinde "çağdaş İslâm'ın temsilcilerini" yetiştirmek üzere faaliyet yürüten ve başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde hükümetler ve vakıflar tarafından düzenli bir şekilde danışılan bir kuruluştur. CALEM, 2012 yılında Avrupa Konseyi tarafından desteklenmiş, Fransız Hükümeti'ne herkes için evlilik yasası konusunda danışmanlık yapmış, ILGA Afrika'nın anayasal sürecine katkı yapmış ve 2019 yılında BM gözetiminde Cenevre'de danışman statüsünde konuşma gerçekleştirmiştir. Ayrıca Zahed, Fransa'da eşcinsel Müslümanlar derneği *Homosexuel-es musulman-es de France* (HM2F)'ın ve HIV'li/AIDS'li gençler için kurulan *our du monde des enfants du sida* (TMDES)'nın ve Avrupa'daki ilk eşcinsel caminin de kurucusudur (AUP 2025).

Zahed'i tanıtırken kullanılan "Kur'an uzmanı" ifadesiyle, İslâm'ı iyi bildiği, dolayısıyla eşcinsellik İslam'da yasak olsaydı bunu bileceği; ancak Zahed eşcinsel olduğuna ve eşcinsel evlilik yaptığına göre İslam'da bu durumun serbest olduğu algısının oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir. France24'ün yazısında geçen "Müslüman dini töreni ile başka bir adamla evlenen" ifadesi de ilgi çekicidir. Bu ifadeyle, İslâm'ın eşcinsel evlilikleri meşru kabul ettiği ve dini bir törenle onayladığı algısı oluşturulmak istenmiş olabilir. Nitekim "Müslüman", İslâm dinine mensup bir kimseyi, "dini tören" ise dinin meşru kabul ettiği prensiplere dayanan bir tören çeşidini ifade etmekte, "Müslüman dini töreni" ise "İslam dininin prensiplerine göre oluşturulmuş dini bir tören" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, İslâm'ın

onayladığı bir törenle eşcinsel evliliğin gerçekleştirilmesi, İslâm'ın eşcinsel evlilikleri onayladığı algısının yerleşmesine yönelik olabilir.

Dünya Ekonomi Formu (WEF) tarafından Zahed'le yapılan bir röportajda Zahed'in "sorunun dinde yahut özellikle İslam'da değil, ayrımcılıkta önyargılarda ve cehalette" olduğunu belirterek (Di Caro 2019) aslında dinlerde ve özellikle de İslam'da eşcinselliğin yasak olmadığı görüşünü yaygınlaştırmaya çalıştığı söylenebilir. Dünya Ekonomi Formu gibi ulus ötesi bir kuruluşun o dönemlerde eşcinsel imam olarak kamuoyunda görünürlüğü artırılmak istenen ve ana akım İslam açısından açıkça meşru olmadığı bilinen bir eylemi hem meşru gösteren hem de din adamı kimliği ile eşcinsel kimliğini birleştirerek ana akım görüşe açıkça muhalif olan bir kişiyle röportaj yapması manidardır.

Dünya Ekonomi Forumu, insan hakları ve özgürlüğü bağlamında LGBTQ+ aktivizmine yoğun destekleriyle bilinmektedir. Kanaatimizce Zahed ile yapılan bu röportaj da aynı gerekçeden hareketle gerçekleştirilmiştir. İnsan hakları meselesinin LGBTQ+ hakları ile özdeş kabul edilip ulus devletlerin iç işlerine müdahale etme noktasında araçsallaştırıldığına yönelik değerlendirmeleri daha önce zikretmiştik. Eşcinsel dindar/eşcinsel imam hususlarının da benzer şekillerde değerlendirilebileceği söylenebilir. Ancak, genel itibariyle hem bizim çalışmamızda değerlendirme yapan uzmanların hizmet verdikleri yahut salt yardımcı olmak adına görüştükleri dindar LGBT bireyler hem de LGBT bireylerin manevi yönleriyle ilgili yapılan çalışmalar göstermektedir ki eşcinsel dindarlık olgusu salt bir proje bağlamında değerlendirebilecek basit yapıda bir olgu değildir. Nitekim doğal cinsiyet dışındaki cinsiyet kimliklerini bir şekilde inşa etmiş veya çeşitli sebeplerle farklı cinsel yönelimlere sahip dindar bireylerin varlığı sosyal bir gerçekliktir. Bu bireylerin bir kısmı mevcut durumlarını his düzeyinde tutmaya, bu duygularla dinî motivasyon yardımıyla mücadele etmeye devam ederken bir kısmı ise doğal cinsiyete dayalı meşru cinsellikler dışındaki cinsellikleri yaşamakta, bundan pişman olup tövbe etmektedir.

Öte yandan, Dünya Ekonomik Forumu gibi küresel oluşumların desteğiyle Zahed'in eşcinsel dindar veya eşcinsel imam kimliğiyle dünya kamuoyuna sunularak, eşcinsel/biseksüel/transseksüel sosyal inşa cinsiyet kimliklerinin ve cinselliklerinin İslâm açısından meşru görüldüğü algısının oluşturmaya çalışıldığı ve Çetin Bey'in 'proje' olarak nitelendirdiği hususun bu algı çalışmasına işaret ettiği söylenebilir. Böylece bir Müslüman'ın eşcinsel olması/eşcinsel evlilik yapması normalize edileceğinden bu durumu imtihan olarak görüp mücadele etmenin yahut bu fiili işleyip pişman olmanın ve kendini düzeltmeye çalışmanın gerekli olmadığı algısının yaygınlaştırılması amaçlanabilir. Nitekim İslâm'ın LGBTQ+ propagandasında bir "kalkan" olarak kullanıldığı yönündeki değerlendirmeler mevcuttur (Şimşek 2022).

Sonuç olarak katılımcıların tamamı eşcinsel/transseksüel dindarlık olgusunu kabul etmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı his ile fiilin ayrılmasını, ayrılmadığı takdirde ve özellikle LGBTQ+ bağlamında kullanılan sert dilin eşcinsel hislere sahip olan ancak dindar kimliği sebebiyle fiile geçmeyen bireyleri olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedir. Katılımcılardan bazıları ise bu olguyu

kabul etmekle birlikte toplum nezdinde olumlu bir imaja dönüşmemesi adına açıktan olumlayıcı ifadelerle anılmamaları gerektiği kanaatindedir.

3.7.3. Herkesin Dini Yaşamaya Hakkı Var

Dindar olmayı dinin emir ve yasaklarını yerine getirme konusunda dikkatli olmak ile özdeşleştiren üç (3) katılımcı hariç diğer katılımcılar eşcinsel dindarlıkla ilgili eşcinsel bir bireyin *dindar* olamayacağı yönünde herhangi bir ifade kullanmamıştır. Bu minvalde katılımcıların LGBTQ+ bireyleri din dışı, Müslümanlık dışı gördüğüne dair bir yaklaşıma sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. Aksine, beş (5) katılımcının doğrudan ifade etmesinden ve dokuz (9) katılımcının dolaylı bağlamsal göndermelerinden hareketle on dört (14) katılımcı LGBTQ+ bireylerin de herkes gibi dini yaşamaya haklarının olduğunu ifade etmektedir;

> *...bir insanın Allah'la kurduğu ilişki, hangi dinin üzerinden olursa olsun, o daha doğrusu yaratıcısıyla kurduğu ilişki cinsel yöneliminden, cinsel tercihinden bağımsız olmalı. O yüzden o kişi bir günah işliyordur ama imanlıdır ve başka dini ritüelleri işte sorumluluğunu yerine getiriyor. Yani iman çok kalple ilgili bir şey. Diğeri çok eylemsel bir şey. Ve eylemsel olan şey de doğrudan hissetmeden de olabilecek bir şey değil. Yani benim kendi gözlem pratiğimden hareketle söylüyorum. Yani bu insanlar bunu içselleştiriyorlar. Bunun kimliklerinin bir parçası olduğunu düşünüyorlar. Dolayısıyla bu kimlikle her alanda var olmak istiyorlar. Böyle bir haklılık da var. Kimse de bunun önüne geçemez. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

İman ile amel arasındaki ilişki kelamî mezhepler arasında tartışma konusu olsa da Türkiye toplumunda kabul gören yaklaşım daha çok iman ile amelin ayrı olduğu, dolayısıyla amelin imandan bir parça olmaması sebebiyle eylemin/amelin, imanın varlık gerekçesi olmadığı anlayışının yaygın olduğu söylenebilir. İman, dil ile ikrar (söyleme) ve kalp ile tasdik (onaylama) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu minvalde, bir kimse namaz ve oruç gibi amelleri yerine getir(e)mese bile iman etmiş sayılır.

Elif Hanım, bir eşcinselin yahut transseksüelin tıpkı bazı doğal cinsiyete sahip insanlar gibi ibadetleri yerine getirmese bile iman etmiş olabileceğini, Müslümanlığın o insanlar tarafından kimliğin bir parçası olarak görüldüğünü belirtmekte, bu durumun o insanların bir hakkı olduğunu ve kimsenin de bu hakkın önüne geçemeyeceğini ifade etmektedir. Nitekim Çetin'in trans bireylerle ilgili yaptığı çalışmada "akışkan cinsel kimlikli" bireyler içerisinde kendisini Müslüman olarak tanımlayan ve dini bir inanç olarak değerlendirip amelden bağımsız gören bir katılımcı olduğu gibi on (10) yıldır namaz kıldığını beyan ederek *çok inançlı* bir Müslüman olduğunu belirten bir katılımcı da bulunmaktadır (Çetin 2025: 334-336). Ayrıca, kendisini çok inançlı olarak tanımlayan kuir katılımcı, akışkan cinsiyet kimliğinin din tarafından yasaklanmış olmasına üzüldüğünü ancak dinine bağlı birisi olarak bunun Allah tarafından konulmuş bir yasak olduğunu kabul ettiğini belirtmektedir (Çetin 2025: 334).

Dolayısıyla, Elif Hanım'ın ve diğer katılımcıların belirttiği üzere LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini benimseyen bireyler arasında İslâm dahil olmak üzere farklı dinlere inanan ve manevi yönelimleri olan

insanlar bulunmaktadır (Çetin 2025: 341). Öte yandan Elif Hanım'ın bu düşüncesinin arka planında ise başta ifade ettiğimiz üzere geleneksel Türk toplumunun iman ve amele bakış açısının yansımalarının yanı sıra meslekî tecrübelerinin etkili olduğu kanaatindeyiz.

> *Eşcinsel olup dindar olan, biseksüel olup dindar olan çok insan var. Yani ve bunlar yaşamlarını kendi yaşadıkları o durumu bir şekilde kabul etmiş ama bunu davranışa dökmeyen, hayatlarını sürdürmeye çalışan insanlar. Yani bunları dışlamak kimsenin hakkı değil yani zaten yapamazsınız böyle bir şeyi dini açıdan. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Sezgin Bey, eşcinsel veya biseksüel çekim duyan ancak bunu eyleme dönüştürmeyip mücadele eden birçok dindar insanın var olduğunu belirtmekte, bu insanları dışlamaya kimsenin hakkının olmadığını ve bunun, dini açıdan doğru olmadığını belirtmektedir. Sezgin Bey'in buradaki değerlendirmesinin imtihan olgusuyla yakından ilişkisi olduğu kanaatindeyiz. Nitekim İslâm'da insanın birçok boyuttan zorlanmasına neden olan; ancak sabredildiği takdirde Allah tarafından ödüllendirileceğine olan inancı ifade eden "imtihan", meşru olmayan bir zeminde heteroseksüel cinsel çekim olabileceği gibi homoseksüel yahut biseksüel cinsel çekim duymaya yönelik de olabilir. Nasıl ki cinsellik dışındaki durumlarla imtihan olan ve bununla mücadele eden insanları dışlamak doğru değilse homoseksüel yahut biseksüel cinsel çekim duymak gibi oldukça zorlayıcı bir imtihanla mücadele eden insanları dışlamak, insanî ve dinî açıdan doğru olmayabilir. Katılımcının bu konu özelindeki yaklaşımının da böyle bir zeminden hareket ettiği söylenebilir.

3.7.4. Dini Prensipler ile Eşcinsel veya Cinsiyet Değiştirme Davranışı Arasındaki İlişkiye Dair Yorumlar

Dini prensiplerin dindar olduğunu ifade eden eşcinsel/biseksüel/transseksüel bireyleri eşcinsel/biseksüel fiil yahut cinsiyet değiştirme davranışından alıkoyamamasının nedenlerini uzmanlardan dinleyerek anlamaya çalıştığımız bu başlıkta, katılımcıların büyük bir kısmı dindar olduğunu ifade eden doğal cinsiyetli kişiler nasıl birtakım günahları işliyorsa LGBT kişilerin de aynı şekilde günah işlediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar, günah işleyen kimsenin dinen tövbe etmesi gerektiği ilkesine göndermeyle, LGBTQ+ bireylerin işledikleri yasak cinselliklerden tövbe etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada günah olgusu eylemden bağımsız olarak anlaşılmış, bir kişinin dindar olmasının onu mutlak surette günah işlemekten alıkoymada yeterli olmayacağı bulgusuna ulaşılmıştır;

> *Aslında dinin yasakladığı birçok fiil var ve insanlar bu fiilleri işliyorlar. Burada tövbe söz konusudur. Eşcinsellik veya cinsiyet değiştirme meselesini de böyle değerlendirmek lazım. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

> *… Onlar günahkârdır, tövbe edip hallerini düzeltmelilerdir. … Onlara da tövbe kapısı açıktır. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ben bir fark olduğunu düşünmüyorum öyle, nihayetinde kişi dindardır ama işte alkol tüketiyordur yani ne bileyim ne yapayım gücüm yetmiyor ama daha başka türlü olmaya diyordur. Ne diyebilirim ki o insana. Yani hani dolayısıyla ya da heteroseksüeldir ama dinin inançlıdır da ama dinin koyduğu hadleri ya da sınırları aşıyordur ve kendi kendine de bir pişmanlık duygusu içindedir filan gibi. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Şimdi diyorsun ki namazlı niyazlı oruçlu değil mi? Güzel, zina haram mı? Namazlı niyazlı oruçlu olup da şey yapan var değil mi? Hırsızlık haram mı? El kesmeyi gerektiriyor mu? Namazlı niyazlılar yapmıyor mu? Yapıyor. Allah Kur'an-ı Kerim'e niye bunların cezasını koydu? Yani iman etmiş olmak pürupak, hiçbir günah, hata işlemeyecek anlamına gelmiyor. Ama hata yaptığı zaman, suç işlediği zaman tövbe istiğfar edip kendisini düzeltmek anlamına gelecek. Onun için Kur'an-ı Kerim'deki tövbe ayetlerine bu açıdan ne yapılması lazım, bakılması gerekiyor. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)

Kevser Hanım'ın değerlendirmesinde farklı bir noktaya dikkat çekilmiş, dinin insanı belirli bir davranışı yapmaya zorlamayacağı, bu anlamda dinin bir yol "önerip" imtihan süreçlerinde nasıl davranması gerektiği konusunda tercihin insana bırakıldığı ifade edilmiştir. Öte yandan Kevser Hanım, imtihan süreçlerinde nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili doğru bilgiye erişimde birtakım problemler yaşanabileceğini belirterek dindar olduğunu ifade eden LGBTQ+ bireylerin bu imtihanla nasıl başa çıkılması gerektiği konusunda yeterli bilgilendirmeye sahip olmadıkları gerekçesiyle yanlış tercihlerde bulunmuş olabileceklerini imlemektedir;

Yani din bir yol size önerir, çizer. Yani bu imtihanlarınıza engel olmaz. İmtihanlarınız içinde hayatı imtihanlarınızla birlikte hayatın içinde var olabilmenizi mümkün kılmaya çalışır, mümkün kılar. Dolayısıyla o insanın çevresi, içinde bulunduğu hal işte bir yerlere gidip anlatsa da tam anlatamadığı taraflarıyla yeterli olmayabilir ona. Çok boyutlu bir mesele. Çok temelde imtihanlarınıza mâni olmaz. Benim bakacağım taraf bu olur. Tam tersine orada tutunmanızı sağlar. İşte Resulullah'la Allah'la olan sevgi bağınız ilişkiniz çerçevesinde. Kimisi işte yeme bozukluğuyla bu anlamda çok benzer şekilde mücadele eder. Kimisi ne bileyim alkol bağımlılığıyla bu anlamda mücadele eder. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Temsilcisi, Orta, Evli, İstanbul)

Bahar Hanım ise, genel anlamıyla iman edenlerde samimiyet eksikliği olduğunu, bu durumun dindar olduğunu ifade eden LGBTQ+ bireylerde de bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, LGBTQ+ olmayanların samimiyet eksikliğinin temsil sorununa dönüştüğünü, bu temsil sorunun ise LGBT bireylerin dine yönelik bakış açısında negatif etkiler oluşturduğunu ve din ile özdeşleşemediklerini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra dindar olduğunu ifade eden bireylerin doğal cinsiyet dışında cinsellikler yaşamasını da samimiyet eksikliğiyle ilişkili görmektedir;

Samimiyet eksikliği var. Buradaki samimiyet imanla ilişkili samimiyettir. Bu samimiyet eksikliği iman ettiğini iddia edenlerde olduğu sürece bu tür insanlarda din tesir uyandırmaz. Bu samimiyet eksikliği böyle olan insanlarda da var. Onların bu tür eylemleri gerçekleştirmesi hem temsiliyet probleminden hem

de kendilerinin samimiyet eksikliğinden kaynaklanıyor. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

Samimiyet eksikliğiyle vurgulanmak istenen şeyin, kişinin saygı duyduğunu iddia ettiği varlığın istek ve arzularını yerine getirme konusundaki ciddiyetsiz tutumuna benzer bir durumla ilişkili olduğu kanaatindeyiz. İnsanın Allah'a karşı iman etmesi bakımından birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Nitekim iman etmek, özünde Allah tarafından yapılması emredilen şeyleri yapacağına, yapılması yasaklanan şeylerden de kaçınılacağına dair verilmiş bir söz hükmündedir. Doğal cinsiyetli yahut LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetli bir birey Allah'a iman ettiğini ifade ettiğinde, esasında O'nun emirlerini ve yasaklarını dikkate alacağı hususunda söz vermiş olur. Elbette dini prensiplerin bazı zamanlarda yahut sıkça haram fiillerin işlenmesinde kişiye tesir edememesinin tek nedeni samimiyet eksikliği değilse de iman etmenin neticesinde verilen sözün gereği olarak Allah'ın emirleri yerine getirilmez ve yasakları dikkate alınmazsa katılımcının da ifade ettiği üzere bir samimiyet eksikliğinden söz etmek mümkün olabilir.

Elif Hanım, dindar bireylerin dinen meşru kabul edilmeyen eşcinsel ilişkiye yönelik sahip olduğu arzu sebebiyle yaşadığı gerilime temas etmekte, bahse konu gerilimin ise genellikle arzular lehine sonuçlandığını belirtmektedir;

Hastalarım var böyle çalıştığım. Zaten genel insanlar bu iki şey arasında kalıyorlar. Yani çok bir, bu bir günah ama bir yandan çok da bir arzu hissediyorum içimde. Bu çok zapt etmesi zor bir şey. Bastırdıkça güçleniyor. Ama bir yandan da çok korkuyorum bir gün lanetlenmekten. Aslında bu ikisi arasındaki sıkışmışlıkla çok geliyor insanlar. Aslında çok net bir şey var. Ya bu ikilemde insan çok uzun süre kalamaz. Bir taraftan bir tarafı reddetmek zorunda. Bu konuda reddedilen din oluyor. Dürtüler daha baskın geliyor. Yani bu kişinin imanıyla da imanının gücüyle de ilgili olabilir. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Dini inanç ile cinsel arzular arasında yaşanan gerilimle ilgili durum, Çetin'in (2025: 363-365) akışkan cinsiyet kimlikli bireylerle yaptığı mülakatlar neticesinde de ortaya çıkan bir husus olmuş, bazı katılımcıların dinin cinsel arzularıyla çatıştığı durumlarda ya cinsel arzularını tatminden vazgeçmeden dini yaşamaya devam ettikleri ya da farklı dinlere yöneldikleri veya tamamen dinden çıktıkları görülmüştür. Elbette Çetin'in bulguları doğrudan "akışkan cinsiyet kimlikli" bireylere ilişkin olduğundan, sonuçların dine yönelik boyutu değişiklik gösterse de arzunun eyleme dönüşmesi boyutu bulguların tarihselliği açısından değişiklik göstermeyecektir. Ancak, dini inancı olan her bireyin cinsel arzularla inancı arasında yaşanan gerilim sebebiyle genel örüntü olarak cinsel arzusunun lehine, dini inancının aleyhine bir karar verdiğini ifade etmek mümkün gözükmemektedir. Nitekim katılımcılardan bir kısmının doğal cinsiyet dışında cinsel arzulara sahip insanların bu arzularıyla mücadele edip eyleme geçmediklerine dair ifadeleri, görüşümüzü destekler niteliktedir. Kaldı ki cinsel arzuların tek biçimi LGBTQ+ cinselliklerine yönelik değildir. Dindar heteroseksüel bireyler de meşru ilişki dışında heteroseksüel cinsel arzular duyabilir ve kimi zaman bu duygu dinin aleyhine, arzunun lehine kimi

zaman da dinin lehine, arzunun aleyhine sonuçlanabilir. Öyle ki bir isteğin kişilerin inançlarıyla çelişmesi ve arzunun yoğunluğu sebebiyle bu çelişmenin yüksek psikolojik gerilimlere neden olması durumunda tercih edilecek eylemin hangi yönde olacağı, kişilerin inançlarına olan bağlılıklarının derecesine ve iradelerinin niteliğine göre değişiklik gösterebilir.

Dini emirler ile eşcinsel ilişki arzusu arasında kalmaktan kaynaklanan gerilimin, eşcinsel ilişki lehine sonuçlanması, katılımcıların diğer günahlarla ilişkili değerlendirmelerinden de hareketle, özünde iradenin dinin emirleri yönünde gerçekleşmemesi ile ilişkili gözükmektedir. İnsanın doğru ile yanlışı tercih noktasında hür olduğu ve nihayetinde seçimlerinin Allah tarafından hesaba konu olacağı Kur'an'da çeşitli surelerde ifade edilmiştir;

"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâğûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (Bakara Suresi 2/256).

"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenemez. İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder. Ve çabasının karşılığı ileride mutlaka görülecektir. Sonra kendisine karşılığı tastamam verilecektir". (Necm Suresi 53/38-41).

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı ve katılımcıların da vurguladıkları üzere, dinin emir ve yasaklarıyla ilgili prensiplerin iman eden insanları günah işlemekten alıkoyamaması, özünde prensiplerin bir işlevi değildir. Prensiplerin işlevi, iman edenler o prensiplerle davranmayı "irade" ettiklerinde devreye girmektedir. Ayetlerde ifade edildiği üzere, insanın dilediği gibi tercihte bulunabilmesi, davranışlarından sorumlu olabilmesi için zaruridir. Dolayısıyla İslâm dininin imtihan olgusuna yüklediği anlamın bir gereği olarak insanın iman etmesinin kendisini birtakım kötülükleri işlemekten "irade etmeksizin" koruyacağını düşünmek mümkün gözükmemektedir. Kötülük irade edildikten sonra ise işlenen günahın affı için tövbe söz konusudur. Tövbenin ise haram olan bir fiili işlemekten kaynaklanan yoğun kaygıyla başa çıkma konusunda önemli bir fonksiyonu olduğu ifade edilebilir.

Gündelik yaşamda bir insana, hayvana yahut cansız bir nesneye karşı sergilediğimiz hatalı davranışlar sebebiyle üzülürüz ve yaptığımız kötü davranışlar sebebiyle kaygılanırız. Yaptığımız bu hataların farkına varıp telafisi yoluna gittiğimizde üzüntümüz ve kaygılarımız yerini sevince ve huzura bırakır. Tıpkı gündelik yaşamda olduğu gibi Allah'ın yasaklarına riayet edilmediği durumlarda iman eden kişinin içinde bir üzüntü ve kaygı ortaya çıkar. Bahse konu üzüntü ve kaygının giderilmesi için ise insan, dini başa çıkmanın bir türü sayılabilecek tövbeye müracaat eder. Öyle ki işlenen hatalardan sonra samimi bir tövbenin Allah katında hataların affedilmesine vesile olacağı Kur'an'da bildirilmiştir;

"Hepiniz Allah'a tövbe edin, ey mü'minler! Belki böylece korktuğunuzdan kurtulur, umduğunuzu elde edebilirsiniz." (Nur Suresi 24/31).

Dini prensipler, kişiyi belirli şekillerde davranmaya zorlamak adına değil, kişinin iradesini kullanması suretiyle doğru olanı tercih edebilmesi adına Allah tarafından insanlara kılavuzluk etmesi için gönderilmiş bir rehber olarak değerlendirilebilir. Dinin meşru görmediği bir fiil gerçekleştirildiğinde ise iman etmiş kişiden mevcut haliyle kalmaması istenmekte ve tövbe etmesi beklenmektedir. Bu bağlamda ve katılımcıların da belirttiği üzere dindar olduğunu ifade eden LGBTQ+ bireylerin, iradelerini dinin meşru görmediği bir cinselliği icra etmek için kullanmaları ve meşru olmayan bu cinsellik türünü/türlerini icra ederek günaha girmeleri sebebiyle doğal cinsiyetlerine dönmek adına gayret etmeleri ve tövbe etmeleri beklenir. Burada bir noktanın belirtilmesinde fayda var ki o da günah işleme ve tövbe etme olgularıyla ilgili ifadelerimiz, katılımcıların konuya yönelik değerlendirmelerini açıklamak amacıyla yer almaktadır. Bunun dışında, ilgili açıklamalarda geçen kendiliğinden değer yüklü ifadelerin herhangi bir normatif niyet ile yazılmadığını hatırlatmak isteriz.

4. BÖLÜM: AKTİVİZME YÖNELİK TEMEL ELEŞTİRİLER

Katılımcıların üst satırlarda aktivizme yönelik değerlendirmeleri içerisinde yer yer bulunan eleştirileri, mülakat esnasında müşahhas bir soruya konu edilmiş, aktivizme yönelik temel eleştirilerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar incelenmiş, aktivizme yönelik eleştiriler on (10) alt kategoriye ayrılmıştır. Bu bölümde, aşağıda her bir alt kategoriye ait katılımcı ifadeleri genel örüntüyü temsil ettiğini düşündüğümüz birkaç alıntı özelinde yorumlanmıştır.

4.1. Doğal Bir Aktivizm Değil, Politik Bir Aktivizm

Toplumsal bir hareketin hangi şartlarda ortaya çıktığı, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutların hangisine/hangilerine yönelik bir iddiaya sahip olduğu, nasıl bir gelişimsel süreç izlediği, kurumsallaşırken hangi ilişki ağları ile iş birliği içerisinde hareket ettiği, sorunsallaştırdığı alanlara yönelik bir düzenlemeyi mi, değişimi mi yoksa yapısal bir dönüşümü mü teklif ettiği gibi hususlar, bir toplumsal hareketin arka planını, mevcut durumunu ve geleceğini anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar, LGBTQ+ aktivizminin ortaya çıkış sürecini, gelişimini, kurumsallaşmasını ve küresel bir aktivizme evrilmesini "doğal bir süreç" olarak yorumlamamaktadır. Meselenin tarihsel, toplumsal ve politik açıdan derinleştirilmesi adına üst satılarda farklı bağlamlarda yaptığımız açımlama denemeleri uyarınca mezkûr boyutlara yönelik yineleyici bilgilere yer vermeyeceğiz. Bu noktada aktivizmin doğal bir görünüm arz etmemesine yönelik yorumlarımızı katılımcıların anlamlandırmaları üzerinden ve zaman zaman tarihsel yahut kuramsal açımlamalarla derinleştirmeye gayret edeceğiz.

Çetin Bey, aktivizmin "doğal bir akım" olmadığını, *küresel şeytanlık* olarak yorumladığı dünya tasavvuruna sahip bir yapıya işaret ederek aktivizmin bu yapının desteği ile varlık bulduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, *insan fıtratına müdahale* olarak tavsif ettiği aktivizmi, bu boyutuyla onaylamanın imkansızlığını vurgulamaktadır. Ayrıca aktivizmin bir *ideolojik* ürün olduğuna işaret etmektedir;

> *Öncelikle LGBTQ doğal bir akım değil. Doğal bir düşüncenin aktivizmini anlamak mümkün. Ama LGBTQ aktivizmi doğal bir aktivizm değildir. Küresel şeytanlığın desteklediği, fonladığı bir aktivizm bu. Üstelik insan fıtratına müdahale anlamında bir ifsat hareketini kabul etmek mümkün değildir. ... Eşcinsel aktivite bir ideolojinin ürünüdür ve tekelcidir. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)*

Halil Bey daha çok CH olgusu üzerinden meseleyi ele almakta, son yıllarda hızlı bir artış trendi gösteren CH olgusunu, planlı bir stratejinin ürünü olarak değerlendirmektedir. Öyle ki katılımcı oldukça sert bir ifadeyle, bahse konu yükselişin planlı bir stratejinin ürünü olmadığını iddia edenlerin de *gafil* hatta *hain* olduğunu vurgulamaktadır;

...Hiç olmayan bir şey son 10 yılda birden pik yapıyorsa, yüzde bin, yüzde iki bin, yüzde beş bin artıyorsa ve bu da 2014 ile 2019'a denk geliyorsa yani sosyal medyanın hayata girmesi ve pandemiye denk geliyorsa bu artışlar bunu bütün bilimsel çalışmalar, grafikler gösteriyorsa bunun dışındakini iddia eden eğer farkında değilse gaflettedir. Bilerek yapıyorsa ihanettedir. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Recai Bey, aktivizmin yapay olarak üretildiğini iddia edilen küresel merkez vurgusunun diğer katılımcılarla örtüşen yönü haricinde, LGBTQ+ aktivizminin genelde dünyada özelde ise Türkiye'de yapısal dönüşümleri sağlamak adına kullanılacak olan kitlesel güç şeklinde nitelendirmektedir. Bu değerlendirmesini ise Türkiye'nin siyasal ve toplumsal hafızasında güçlü yeri olan sol ideolojiler ve FETÖ hareketiyle benzeşim kurarak güçlendirmeye çalışmaktadır. Recai Bey, aktivizmin bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yapısal bir dönüşüm gerçekleştirerek yeni bir dünya düzeni kurabilmek için kullanıldığına bir örnek olarak Boğaziçi Üniversitesi protestolarını örnek vermekte, bu protestoların LGBT merkezli ortaya çıktığını ifade etmektedir. İlginç olan bir detay da Recai Bey'in üniversite protestolarını *kadife darbe süreci* olarak değerlendirmesidir. Aşağıda yapacağımız yorumlama faaliyetinde Recai Bey'in ifade ettiği bu hususu derinleştirmeye gayret edeceğiz;

LGBT aktivistleri ise konuşmanın en başında ifade ettiğim küresel bir merkez tarafından yönetiliyor, organize ediliyor, finanse ediliyor. Onlarla şu an görebildiğim kadarıyla önümüzdeki dönemde kullanılacak olan aktif kitlesel güç olarak onlar olacak. Kanaatimi söylüyorum. Bin dokuz yüz altmışlı yıllarda soldu. Dikkat edin. Bin dokuz yüz seksenlere gelince dini eğilimlerdi. Türkiye'deki Gülen hareketini o açıdan alın. Ama son yıllarda özellikle Siyonist Amerika'daki LGBT hareketini finanse edenlerin kahir ekseriyetine bakın hepsi Siyonist merkez. Ve küresel dünya kurabilmek için tek dünya hükümeti kurabilmek için piyasaya sürecekleri eylem yaptıracakları kitle olarak LGBT öne çıktı. Çıkardılar onu. Boğaziçi Kadife darbe süreci LGBT merkezli bir harekettir. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)

Üst satırlarda, eşcinsel hareketi olarak ortaya çıkıp, özellikle de 1990'lardan itibaren ulus aşırı bir aktivizm olma yolunda önce Avrupalı kurumların desteğini alan ve daha sonrasında ise BM'nin gündemine Hilary Clinton'un "eşcinsel hakları insan haklarıdır" cümlesiyle güçlü bir şekilde girip küresel bir aktivizm olma yolunda ulus ötesi kurumlar tarafından çok boyutlu destek gören LGBTQ+ aktivizminin sosyopolitik arka planına dair açıklamalar yapmıştık. Bu çok yönlü destekler içerisinde BM, Avrupa Birliği, IMF, Dünya Bankası vb. ulus ötesi kurum ve kuruluşların sosyal, siyasal ve ekonomik destekleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra aktivizmin görünürlüğünün stratejik aşamalara bağlı olarak planlı bir şekilde artırılması amacıyla kültür endüstrisi tarafından LGBTQ+ unsurlar müzik, dizi-film, çizgi film ve dijital platformlardaki içeriklere yerleştirilerek kamuoyuna yönelik kademeli bir strateji ile duyarsızlaştırma, sempati oluşturup sosyal kabulü artırma ve normalize etme gibi faaliyetler yürütülmüştür, yürütülmeye devam edilmektedir. Daha sonra ise mağduriyet söyleminden ve insan hakları söyleminden güç alan aktivizm, LGBTQ+ bireylerin yaşadıkları mağduriyetlerin "giderilmesi" hedefinden toplumsal yapıyı dönüştürmeye yönelik bir aktivizme evrilmiştir. Bu süreçte ise ulus ötesi

kurum ve kuruluşların desteğini arkasına almış, aktivizmin politik taleplerini yerine getirmeyen ulus devletleri BM, AİHM gibi ulus ötesi yapıların nüfuzunu kullanarak "hizaya getirmeye" çalışmıştır. Burada Ceyda Hanım'ın konu bağlamındaki değerlendirmesi oldukça ilginçtir;

> *Biliyorsunuz ki KAOS GL Türkiye'de LGBTQ alanında önde gelen ve bu alanda ciddi anlamda aktivizm yapan bir dernek. Bu tezde KAOS GL yetkilileriyle görüşülmüş. Yetkililerden bir tanesi "biz LGBT'lilerin sayısının artmasını istiyoruz, ki sesimiz daha çok çıksın" diyor. Bu ifade benim LGBTQ aktivizminin politik söyleminin zihnimde netleşmesini sağladı. Yani siz dezavantajlı bir grubun niçin artmasını istersiniz ki? Mağdur kesimin artmasını istiyorlar ve bunun altında ciddi bir politik amaç var. Bu anlamda LGBT bireyler üzerinden yeni bir toplumsal ideoloji inşa etme çabası var. Hem LGBT bireylerin hem de bu bağlamda ürettikleri kavramların normalleştirilmesi çabası söz konusu. Özellikle Batılı ülkeler bu durumu destekliyor. Bu bağlamda LGBTQ aktivizminin taleplerinin normalleştirilmesini istiyorlar." (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Aktivizmin doğal bir hareket olmaktan ziyade yapay olarak kurgulandığı görüşünü paylaşan katılımcılar, yukarıdaki alıntıda ifade edilen hususlarla benzer değerlendirme örüntüsüne sahiptir. Tarihsel ve sosyopolitik sürecin de gösterdiği üzere, kanaatimizce aktivizmin mağduriyet ve eşit haklar söylemi ilk çıkışında "doğal bir süreç" olgusuyla açıklanabilirse de özellikle ulus ötesi kurum ve kuruluşlarla girilen stratejik ilişkiler neticesinde farklı bir yöne evrilmiş gibi gözükmektedir. Nitekim 1969 ve öncesinde ABD'de gey barlarına yönelik polis baskınları ve bu baskınlar esnasında uygulanan şiddet elbette çeşitli mağduriyetlere yol açmıştır. Söz konusu baskının yol açtığı kitle öfkesi, 1969 Stonewall baskınıyla taşmış, eşcinsellerin polis karşıtı eylemleriyle somutlaşmıştır.

Ceyda Hanım'ın vurguladığı üzere, özellikle 1990'lar ve 2000'lerin başından itibaren daha yoğun olmak üzere günümüze gelinen süreçte LGBTQ+ olmak dezavantajlı olmaktan çıkarılmış, neredeyse heteroseksüel olmak dezavantajlı duruma getirilmiştir. İnsan hakları söylemi adı altında aktivizm tarafından savunulan LGBTQ+ hakları yine ulus ötesi kurumların açıktan yahut örtük baskıları ile normalleştirilmeye çalışılmıştır, çalışılmaktadır. Recai Bey'in kadife darbe süreci ifadesinden de hareketle bütün bu olgular, aktivizmi, dezavantajlı insanların haklarını arayan doğal bir hareket olmaktan ziyade, Batı merkezli ulus ötesi kurumlar vasıtasıyla tahakküm yeni bir dünya düzeni için planlanan yapısal bir dönüşüm projesinin bir boyutu olarak değerlendirmeye sevk etmektedir.

4.2. Dayatmacı ve Faşist Bir Aktivizm

Katılımcılardan özellikle tıp ve psikoloji alanında uzman olan isimler, bizatihi yaşadıkları *dayatmacı* ve *faşizan* tutum ve davranışları aktararak aktivizmin hegemon tavrını güçlü bir biçimde eleştirmektedir. Genel olarak ise aktivizme yönelik bahse konu eleştiriler tüm katılımcılar (17) tarafından dile getirilmektedir.

Durmuş Bey, aktivizmin cinsiyetle ilişkili konularda kendi söylemlerinin ve görüşlerinin dışındaki farklı sesleri "homofobik" kelimesini kullanarak *damgalama* yoluyla bastırdıklarını ifade etmektedir;

> *Bugün günümüze baktığımızda bizden çok o aktivizmin sesi çıkıyor ve onlara karşı en ufak bir ses çıkarttığınızda homofobik bir damgayla damgalayıp sizi denklemin dışına atmaya çalışıyorlar. Ben bunu bizzat yaşamışta bir insanım. …aktivistler en ufak bir kıvılcım gördükleri zaman sizi hayretler içerisinde kalacağınız bir hızla bir araya gelerek o kişiyi veya kurumu bastırıyorlar. … O yılın hormonlu domates ödülünü üniversite alanında bana verdiler. Yani vermek demek seni zemmediyor, seni lekeliyor, seni homofobik ilan ediyor. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Homofobi heteroseksüellerin doğal cinsiyet dışında farklı bir cinsiyet kimliğine veya cinsel yönelime sahip kişilere karşı duyduğu korku, hakir görme ve nefret duygusu olarak tanımlandığına göre (Weinberg'den akt. Güngör 2023: 7) *homofobik* de bu kişilerden korkan, onları aşağı gören ve onlardan nefret eden kişi olmaktadır. Bu noktada gerçekten farklı gerekçelerden kaynaklı olarak homofobik tutumlara sahip insanlar olabilir. Ancak örneklemimiz açısından değerlendirdiğimizde durum farklı gözükmektedir. Nitekim örneklem içerisinde LGBTQ+ bireylere yönelik bahse konu tutumlara sahip olan bir katılımcı en azından verilerden yola çıkarak düşündüğümüzde, söz konusu değildir. Biz bu kanaate katılımcıların "aktivist olmayan bireylerle ilgili" yaptıkları değerlendirmeler üzerinden ulaşıyoruz. Buradan hareketle, aktivistlerin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetiyle ilgili yahut CH ile ilgili meslekî çalışmalar yapan, aktivizmin inşa ettiği ve uyulmasına icbâr ettiği egemen söylem dışında alternatif geliştirmeye çalışan insanları pejoratif bir kelime olan *homofobik* olmakla suçlaması bir tür *damgalama*dır.

Goffman'a göre *damga*, kişinin toplumsal kimliğini iptal eden yahut toplum tarafından kabul görmesini engelleyerek kişinin değerini düşüren fiziksel/toplumsal atıf veya işaret olarak tanımlanmaktadır (Slattery 2014: 189). Burada aktivizm tarafından iki yönlü damgalama yapıldığı görülmektedir. Homofobik ve transfobik gibi pejoratif kelimeler bilindiği üzere aktivistler tarafından sıklıkla kullanılan bir damgalama yöntemidir. Bunun yanı sıra katılımcının belirttiği üzere KAOS GL Derneği tarafından 2005 yılından itibaren verilen "Hormonlu Domates Ödülü", Goffman'ın ifade ettiği üzere bir "işaret/sembol" vermek suretiyle damgalama örneğidir. Öyle ki aktivist dernek bu ödülü verme gerekçesini homofobikleri "teşhir" etmek şeklinde ifade etmektedir (KAOS GL 2010). Bu minvalde aktivizm, kendisi gibi düşünmeyen, ürettiği hegemon söyleme alternatif söylemler geliştiren kişileri homofobik olmakla damgalayarak özünde bu kişilerin birçok yönden mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır. Katılımcının da bizatihi tecrübe ettiği bu husus, damgalanan kişinin aktivistlerin yanı sıra aktivist olmayan kişilerce de damgalanmasına sebep olabilir. Bu durumun kişinin psikolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan çeşitli mağduriyetler yaşamasına sebep olacağı söylenebilir. Nitekim damgalanan bireyin kişisel itibarı zedeleneceğinden bu husus, sosyal ilişkilerinden meslek hayatına varıncaya kadar

birçok yönden olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple, damgalanma nedeniyle anılan mağduriyetleri yaşaması düşük bir ihtimal gibi gözükmemektedir.

Sezgin Bey ise kendi hastaları içerisinde bu tür tavırlara sahip kişiler olduğunu, aktivist hastalardan üstenci muamele gördüğünü, kendisine neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretmeye kalkan hastalarının olduğunu, hastanın benimsediği ideolojik söylemlerden ayrışan bilimsel bilgileri aktarması sebebiyle "ayrımcılık" etiketiyle damgalandığını belirtmektedir;

> *Yani çocuklar çeşitli platformlardaki dizilerde görünen karakterler üzerinden böyle davranmaya zorlanılabiliyor. Yani işte dokunulmaz, asla eleştirilmez bir grup oluşturuluyor. Eleştirdiğiniz anda linç edildiğiniz bir grup. ...Bir kişi aktivistse ve benim karşıma geldiyse bir transgender birey, cinsiyet geçişiyle ilgili şeyler söylüyor. Mesela sizden çok bildiğini hissettirmeye çalışıyor. Size akıl veriyor. Bu böyle, şu şöyle. Yani hayır hocam o öyle bir kavram değil. Siz işte şey misiniz? ...ayrımcı mısınız? İşte bir ayrımcılık yapıyorsunuz ya da damgalayıcı davranıyorsunuz gibi. Bu takım söylemler, çok duyarlılar. İnanılmaz. ...ismiyle zaten biz mümkün mertebe hitap etmiyoruz bu kişilerin. ...soy isimlerini söylüyoruz ama ah bir ismiyle söyleyin… …inanılmaz bir tepki gibi böyle bu tarz konularda aşırı duyarlı. Belki çocukluktan itibaren gelen eleştirilerin verdiği oluşturduğu bir duyarlılıktır onu bilemiyorum. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Sezgin Bey, aktivistlerin eleştiriye kapalı olduklarını ve eleştiri yöneltilmesi durumunda *linçe uğratıldığınızı* ifade etmekte, bunun sebebinin ise kültür endüstrisinin aktivist ideolojiye göre tasarladığı dizilerin etkisinden kaynaklanabileceğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra, aktivist hastaların kendilerine isimleriyle hitap edilmesine oldukça tepki gösterdiklerini, bunun sebebinin ise doğal cinsiyetlerinin dışında sergiledikleri tutum ve davranışların çocuklukta eleştirilmiş olmasından kaynaklanabileceğini ifade etmektedir. Burada katılımcının, bahse konu kişilere karşı soğukkanlılıkla yaklaştığını, onları anlama gayreti içerisinde olduğunu, davranışın arka planında yatan sebepleri anlamaya yönelik tutumundan hareketle ifade etmek mümkündür.

Öte yandan Sezgin Bey'in aktivistlerin kendileri gibi olmayanlara yönelik linç tutumları özünde *politik doğruculuk* (political correctness) ve linç kültürü olarak da ifade edilebilecek olan *iptal kültürü* (cancel culture) kavramlarıyla yakından ilişkisi vardır. Kevser Hanım'ın iptal kültürüyle ilişkili değerlendirmesini aktarıp devam edelim;

> *Toplumsal oradaki mutabakatı, toplumsal huzuru kadın haklarını işgal etmeleri üzerine bozan bir taraf olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla da bu taraflarla karşısındayım. Net bir şekilde. Çünkü gaspçı bir tutum bu. Ve bunda çok ısrarcılar hatta ama buralardaki mücadelede bireysel hakları, karşılarına aldıkları insanların bireysel haklarını asla gözetmedikleri her türlü yolu mübah gördükleri bir tutum içinde olduklarını gözlemliyorum. Bu da çok tehlikeli. İşten atmalar, karalama kampanyaları… Türkiye'de de kendi kamuları içinde o faşizmi gerçekleştiriyorlar… ...ciddi bir ötekileştirmeye maruz bırakıyorlar birçok kendileri gibi düşünmeyen akademisyeni, düşünürü, yazarı, çizeri… LGBT aktivizmi dediğimiz o benim tanımladığım baştan beri faşizan, işgal edici, dayatıcı, kendi söylemini dayatan ve*

karşısında bir şekilde mantıklı, kendi argümanını geliştiren herkesi yok etmeye, ortadan kaldırmaya, haklarını elinden almaya çalışan o faşizan tutumu, aktivizmi burayı da ayırmak gerektiğini düşünüyorum. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Kevser Hanım'ın değerlendirmesinde doğrudan ifade etmese de işlevlerine işaret ettiği *politik doğruculuk* Baker'e göre özellikle ırk, cinsiyet ve marjinalleştirilmiş sosyal kimlik gruplarına karşı incitici ve saldırgan olabilecek davranış ve sözlerden kaçınmaktır (Baker 2023: 23). Burada önemli olan husus, incitici ve saldırgan söz ve fiillerin kim tarafından ve nasıl belirlendiğidir. Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere, LGBTQ+ olgusuyla ilgili hegemon yaklaşımın dışında kalan her türlü söz ve eylem, incitici ve saldırgan olarak işaretlenmekte, Palancı'nın deyimiyle politik doğruculuğun hassasiyet haznesine girmektedir (Palancı 2024: 1180). Hal böyle olunca, aktivizmin belirlediği sınırlara ve ölçülere dahil olmayan her görüş, politik doğruculuğun bastırma stratejisi olarak ifade edilebilecek olan iptal kültürü ile birey tartışmanın dışına itilerek hedef haline getirilmektedir. Hedef haline getirilen kişi, boykot edilmekte veya dışlanmaktadır (Baker 2023: 19).

Katılımcıların bireysel tecrübelerinin yanı sıra birçok ünlü isim ve bilim insanı, LGBTQ+ aktivizmine yönelik değerlendirmeleri sebebiyle iptal kültürünün kurbanı olmuştur. Örneğin Harry Potter yazarı J. K. Rowling, transfobik olarak nitelendirilen görüşleri gerekçe gösterilerek iptal kültürüne maruz kalmış, sosyal medyada büyük tepki çekmiştir. Bu süreçte boykot edilmiş, kitap satışlarında düşüş yaşamıştır (Palancı 2024: 1180). Bir başka örnek ise seksolojist ve nörobilimci Debra Soh'tur. Soh, cinsiyetin doğal cinsiyetten ibaret olduğunu ve akışkan bir cinsiyet spektrumunu savunmanın bilimsel olmadığını ifade ettiği için akademi içindeki ve dışındaki aktivistler tarafından hedef gösterilmiş, bu dayatma sebebiyle akademiyi bırakmak zorunda kalmıştır (Albayrak 2023: 49). Bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkünse de biz aktivizmin dayatmacı tavrının hangi boyutlara ulaşabileceğini göstermesi açısından katılımcıların tecrübelerinin ve verdiğimiz örneklerin yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Aktivizmin baskıcı tavrının yanında üstenci tavrına da işaret eden İbrahim Bey, aktivistler tarafından üretilen kavramların bilinmesi zaruri kavramlarmış gibi dayatılıp aktivistlerin bu kavramları bilmeyenleri eğitilmesi gereken cahil kişiler olarak nitelendirdiklerini vurgulamaktadır;

... Baskı da var yani. Yani mesela bazı dizilerin senaryolarının geçmesi için yani bu tür ekler koyarsanız daha kolay oynatıyorsunuz işte sinemalarda ya da daha çok şey oluyor tutuluyor falan dolayısıyla böyle bir şey var... LGBT aktivizminin böyle çok dayatmacı bir dili de var. Şimdi biraz tepkiye de neden oluyor. Yani Boğaziçi Üniversitesi'ndeki gösterileri hatırlarsanız eğer, o gösterilere katılan pek çok kişi LGBT'nin oradaki varlığından rahatsızdı. LGBT düşüncesine karşılık olmasa, buna ilişkin böyle ideolojik tutumu olmasa dahi pek çok kişi rahatsız. Yani kendileri her yerde kendilerini belli ediyorlar. Hemen işte orada bir baskınlık kuruyorlar şeklinde çok eleştiriliyordu... Üçüncüsü kendi ürettikleri kavramları mesela atanmış cinsiyet gibi kendileri bir lügat oluşturuyorlar. O lügatı bilmeyeni ya da o lügatı paylaşmayanı yetiştirilmesi gereken, terbiye edilmesi gereken kişiler olarak görüyorlar. Yani bu

adam LGBT'ye karşı neden? Çünkü cahil. Cehaletin giderilmesi gerekiyor yani. Peki, cehaleti nasıl, onu eğitmemiz lazım. Nasıl eğiteceğiz? İşte bilinçlendirme faaliyetleri yapacağız vs. Burada karşıdaki kitlenin duygularını, düşüncelerini, perspektifini hiç önemsemeyen ve çok hegemonik bir ilişki. Yani ön kabul olarak zaten biz onlardan üstünüz gibi bir şeye sahipler. Bu anlamda problemli buluyorum. (İbrahim Bey, 56, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey, aktivizmin, aktivizme yönelik eleştirel düşünce geliştiren kişileri bu eleştirel durumlarını "cehalet" ile açıkladığını, bu sebeple de bilinçlendirilmesi gereken kişiler olarak gördüğünü belirtmektedir. Oysa İbrahim Bey'in vurgusundan da anlaşılacağı üzere, aktivizm eleştirisi cehaletten değil; eleştirenlerin müktesebatlarıyla ilişkili perspektiflerinden, düşüncelerinden ve hislerinden kaynaklanmaktadır. Zira örneklemimizin içerisinde birçok akademisyen, psikiyatr ve psikolog ve sosyal bilimci yer almaktadır.

Sonuç olarak, katılımcıların tamamı aktivizmin söylemsel ve eylemsel düzeyde bir baskıcı karaktere sahip olduğu konusunda ortak kanaate sahiptir. Aktivizmin baskıcı söylemlerinin yanı sıra gerek Türkiye dışında gerekse Türkiye'de aktivizme yönelik eleştirel yorumlar yapan yazarlara, hekimlere ve bilim insanlarına bu minvalde gerçekleştirilen iptal eylemleri, katılımcıların vurguladığı üzere baskıcı ve zulmedici bir noktaya gelindiği konusunda güçlü karineler sunmaktadır.

4.3. Aktivizm Yanlısı Bilim Dünyası Baskıcı ve Tek Sesli Bir Yaklaşıma Sahip

Katılımcıların tamamı (17) bilimsel çalışmaların ve bu çalışmaları yayınlayan bazı dergilerin LGBTQ+ konusunda aktivizmin ajandasına uygun hareket ettiğini ifade etmektedir. Bu noktada bilim dünyasının aktivizme benzer bir baskıcı tavra ve tek sesliliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Bu hususta doğrudan tecrübeleri olan katılımcılardan birisi sırf bu sebeple alana yönelik üretimden vazgeçme noktasına geldiğini ifade etmiştir.

Ceyda Hanım, LGBTQ+'yu destekleyici mahiyetteki bilimsel çalışmaların, bilimsel açıdan çelişkilere sahip olmasına rağmen bilimsel bilgi gibi sunulduğunu, bunun yanı sıra kendi çalışmalarının ise hegemon aktivist yaklaşıma uygun olmaması sebebiyle editörler tarafından ağır ifadelere maruz kalarak reddedildiğini ifade etmektedir;

Ben bu konuda LGBTQ'yu destekleyici bilimsel olarak ifade edilen çalışmaları eleştiriyorum. Kendileriyle çelişen tarafları çok fazla. Bu çelişkileri de bilimselmiş gibi aktarmaları doğru değil. Öte yandan LGBTQ konusunu bilimsel olarak çalıştığınızda önünüze ciddi engeller çıkarıyorlar. Ben bu konuda 6-7 tane çalışma yaptım. Bu çalışmaları 3 senedir hala yayınlatamadım. Hakem sürecini bırakın o sürece gelmeden ret alıyorum. Hakemlere ulaşsa bile hakaret içerikli, tahkir edici ve tehditkâr söylemlerin olduğu süreçler yaşadık. Bilimsel özgürlük vesaire bunlar konu LGBTQ olunca yok sayılıyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Elif Hanım ise psikoloji camiasında kadına kadın demenin erkeğe de erkek demenin yargılanmaya ve dışlanmaya konu olduğunu, öte yandan LGBTQ+ konusunda farklı bir bakış açısına sahip

olunduğunda bu çevreler tarafından dışlanmaya maruz kalındığını ve uluslararası alanda engellerle karşı karşıya kalındığını belirtmektedir;

Yani bu zihniyetin genel olarak şu anda cinsiyetçi söylemleri olan kişilere karşı da son derece yargılayıcı ve dışlayıcı tutumları var. ... Yani bizim de mesela psikoloji camiasında bu konularla ilgili kalkıp konuştuğumuzda, çok öne çıktığımızda, çok dışlanmakla ya da ne bileyim eğer kendinizi uluslararası alanda yaptığınız çalışmalarla ortaya koymak istiyorsanız engel teşkil edecek tarafları da oluyor. Bu hala aslında devam edebilen bir şey, burada da uzantılı olan bir şey. Hala derken hep olan olmaya da devam edecek. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Bilimsel dergilere gönderilen makalelerde yazarların neyi nasıl yazacaklarına varıncaya kadar müdahale edildiğini belirten Durmuş Bey, doğal cinsiyete atıf yapan kavramlara yasak getirildiğini ve ilgili mevcut bilimsel anlayışın bilim insanlarının bilimsel özgürlüklerini ellerinden aldıklarını vurgulamaktadır;

...dünya literatüründe dergilere yazı gönderildiğinde bu dergilerin bu yazıları bir editoryal kuruldan geçirmeleri söz konusu. Dergiyi unuttum. Ya dergi ya da bu bilimsel faaliyetleri ve makaleleri denetleyen üst kuruldu. ...Bir yeni yönerge yayınlıyor. Bundan sonra bize gelecek yazılarda, erkek ve kadın cinsiyet tanımları kullanılmayacak, "he", "she" gibi şeyler kullanılmayacak... diye inanılmaz bir şeye girdiler hamleye girdiler... Bilim insanlarını kendi belirledikleri çerçevenin içine hapseden, onlara bilimsel özgürlük tanımayan ve bu sayede yeni yazılacak olan yayınların cinsiyeti göz ardı eden, akışkanlığa izin veren bir üsluba bürünmesini sağlayacaklar. ... İşte bu da LGBT aktivizminin ya da LGBT aktivizmini örgütleyen gücün nerelere kadar uzandığını gösteriyor bize. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ömer Bey, Durmuş Bey'in değerlendirmelerine ve verdiği örneklere benzer bir değerlendirme yapmış, aktivizm için tanınması istenen özgürlüğün aktivizmden farklı düşünenler için göz ardı edildiğini, özgürlüğün aktivizmin perspektifi dışında kalanlara bir sopa gibi kullanıldığını çarpıcı bir biçimde anlatmaktadır;

Özgürlükçü söylemi olan son derece totaliter bir yapı olarak düşünüyorum. Yani özgürlük bir sopa gibi. Özgürlük söylemi bir sopa gibi kullanılıyor. ... Neden böyle düşünüyorum? Çünkü eğer özgürlükçü bir söylem üretiyorsanız tam da bunu üretmenizden dolayı size çok ciddi anlamda karşı çıkan söylemleri de dahil etmeniz gerekir ve dinlemeniz gerekir. Ama burada hiç böyle bir şeyle karşılaşmıyoruz. Bakın burada eyleme bile demiyorum yani eyleme geçişten de bahsetmiyorum ama aksini tersini düşünmek dahi kabahat bunun için bir takım işte terimlerde üretiliyor transfobi homofobi tarzındaki bunlar çok yeni aslında kavramlar ama üretiliyor ve kullanılıyor olması. Mesela siz bugün bir dergiye makale yükleyecekseniz cinsiyetinizi söylemeniz isteniyor sizden... Ama bunun hiçbir anlamı var mı gerçekten bilmiyorum ürettiğiniz bilgiyle. Kimin ürettiği neden bu kadar önemli oluyor bilgiyle. Ya da bir yerlerde işte bir yurt dışında konum elde edecekseniz belki tamamen eşit kriterlerde olmanız halinde heteroseksüel bir erkek olmanız sizi dezavantajlı konuma geçirebilir. Dergilerde de mesela işte cinsiyetiniz soruluyor sizin belli başlı büyük yayıncılar tarafından. ... O açıdan kazanım, özgürlük söylemi sadece biz özgür

olalım söylemi gibi duruyor o yüzden baskıcı bir aslında tavır tarzına sahipler. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Fahri Bey görev yaptığı anabilim dalının bölüm başkanı tarafından baskıya maruz kaldığını, düşünce özgürlüğünü kullanarak kendi kanaatlerini belirttiği için süreli olarak meslekten men cezası istemiyle disipline sevk edildiğini belirtmektedir. Öte yandan bir hocasının Diyanet'in programında yaptığı konuşma sebebiyle psikiyatri camiasında iptal kültürüne maruz kaldığını aktarmaktadır;

Hatta Tabipler Odası... ...bu konularda, başka konularda soruşturma açabiliyorlar. Yani bir şey olduğu için biraz zıt gördükleri içinde olabilir. Bir gün yine ünlü bir kadın doğum uzmanı var, Profesör Cerrah Paşa'nın, ismini vermeyeyim. O disiplin kurulunda, benim tabi dindar olduğumu öğrendiği andan itibaren bakışları değişiyor hemen. Dedi ki bana, eşcinsellik hastalık mıdır sence? Hastalık değildir, bir sapıklıktır dedim ben. Sapıklık da demedim sapkınlıktır dedim. Dedi, niye öyle diyorsun? Ben öyle inanıyorum dedim. Peki dedi, sen kitaplarında sapkınlık mı diyorsun? Evet, öyle diyorum dedim. Peki dedi, psikiyatri ne diyor bu duruma? Psikiyatri normal görüyor dedim yani. Öğrencilerine nasıl anlatıyorsun bunu? Öğrencilerime dedim yani bu psikiyatristler bunu normal kabul ediyor ama ben bunu bir sapkınlık olarak kabul ediyorum. Adam bana bağırdı, sen dedi bir riyakârsın dedi… Sonra Tabipler Odası bana verebileceği en ağır cezayı verdiler. 6 ay meslekten menettiler. Neyse, itiraz ettiğim yüksek disiplin kurulları o cezayı bozdu ama yani böyle bir algılayış var yani. Hatta bundan birkaç sene evvel bizim… diye bir hocamız var, o Diyanet'in bir şeyinde açık oturumunda hafifçe şey etmiş bunlara karşı olduğunu bizim psikiyatristler arasında tam hedef oldu adam yani. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ahmet Bey ise farklı çalışmaların yayınlanmasına yönelik konulan engellerin dışında ideolojik bir tutum olarak tavsif ettiği bilimsel yaklaşımın kendi meslek onuruna zarar verdiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra tıbbın en kadim ilkesi olan *önce zarar verme* ilkesinin cinsiyet değiştirme ameliyatlarıyla ihlal edildiğini ifade etmekte, LGBTQ+ aktivizminin bilimsel üretimi durdurduğunu, özellikle psikolojiyi ve psikiyatriyi dogmatik bir ekol haline getirdiğini belirtmektedir;

Cinsiyet alanında 3 kitabım var. Bu alanlarla ilgili akademik yayınlarım var. Bu konuda literatür (LGBT aktivizmi lehine)[11] hep tek taraflıdır ama biz bu tek taraflılığı bozmaya çalışıyoruz. ...Psikiyatride de var, ama bu alan 30-40 yıldır bu konuda kapalı! Bu alanda seçenek geliştirmeye çalışanları da yayın yapmak isteyenleri de engelliyorlar. ... Bu konuda söylemek istediğim en önemli şey LGBTQ aktivizminin yaptığı en büyük haksızlık bu konudaki dogmatik görüşleri, ideoloji tarafından belirlenen şeyleri bilim sosuyla takdim etmesidir. Bu aynı zamanda bilimi de iğdiş eden yani tıbbı, benim mesleğimi de rencide eden, mesleki onurumuzu, mesleki saygınlığımızı, akademik özgünlüğümüzü zedeleyen bir şeydir. Ben bir hekim, bir cerrah ve bir ürolog olarak öncelikle buna itiraz ediyorum. Bu konudaki tıp pratikleri, tıbbin en kadim ilkelerinden olan "önce zarar verme" ilkesini ihlal ediyor. Bizim dilimizde doktorlara "hekim" denir. Hekim, hikmetle karar veren demektir. Biz hekimiz ve akademisyeniz. Mevcut bilgileri sorgularız, yanlışları ayıklarız ve var olanı daha iyiye götürmek için bilimsel bir yöntemle çalışırız. LGBTQ aktivizmi

[11] Mülakat bağlamı dikkate alınarak tarafımızca eklenmiştir.

bilimi iğdiş etmiştir ve özellikle psikolojiyi ve psikiyatriyi eşcinsellik ve transseksüellik konusunda bilimsel bir disiplin olmaktan çıkarıp dogmatik bir ekol haline getirmiştir. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Katılımcılar bilim dünyasındaki LGBTQ+ aktivizminin etkilerini baskıcı, tek sesli, bilimsel araştırmaları engelleyici, bilim insanlarına hangi kelimeleri kullanmaları gerektiğini söyleyen dayatmacı ve LGBTQ+ aktivist perspektife uymayan kişilere ve çalışmalara hakaret edecek kadar bilimsel etiğe aykırı davrandığını genel itibariyle şahsi tecrübeleri ve çevrelerindeki akademisyenlerin ve bilim insanlarının yaşadığı olaylardan örneklerle aktarmıştır. Üst satırlarda çeşitli bağlamlarda yaptığımız analizlerde, bu hususla ilgili literatürden örnekler vermiştik. Bütün bunlar göz önüne alındığında, aktivizmin bilim alanında, yadsınamayacak ölçüde etkili olduğu söylenebilir.

Belirli bir ideolojik yaklaşımın hâkim olduğu bilim sahasında, özgür ve güvenli bir bilimsel faaliyet yürütmenin imkânı zor gözükmektedir. Oysa bilim yapmanın en temel ilkelerinden birisi şüphedir. Bilimin, mevcut bilgileri sorgulamaya teşvik eden itici gücü olan şüphe, ideolojik kaygılar sebebiyle zayıflatıldığında bundan en çok etkilenecek olanlar bilimin ürettiği bilgiler sayesinde hastalıklarına çare bulacak olan insanlardır. LGBTQ+ bireyler özelinde ise, bu bireylerin yaşamlarını zorlaştıran biyolojik, psikolojik ve toplumsal sorunların giderilmesi, baskıcı, dayatmacı, tek sesli ve ideolojik bir anlayışla değil; mevcut bilgileri sorgulayan, şüphe eden ve daha faydalı sonuçlar elde edebilmek için bilimsel ilkelere uygun bir faaliyet yürüten bilimsel anlayış ile mümkün olacaktır. Kaldı ki ideolojik kaygılarla yapılan faaliyetlerin bilimsel faaliyet olarak tavsif edilmesi bilimsel ahlakı ve bilim insanlığı onurunu itibarsızlaştırmaya yönelik girişimler olarak görülecektir. Dolayısıyla, LGBTQ+ bireylerin sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürebilmelerinin imkanlarını araştırmak adına çabalayan ancak sırf aktivist perspektifin dışında diye ötekileştirilen, yok sayılan, itibarsızlaştırılan ve mesleklerini icra etmeleri engellenerek insanlara yardım eli uzatmaları zorlaştırılan bilim insanlarının yaşadıkları bu durumun dikkate alınması gerekmektedir. Öte yandan bilimsel alanda aktivist ideolojinin etkilerinin giderilerek özgür bilim ortamının yeniden tesis edilebilmesi adına gereken çözümlerin ortak bir akılla üretilmesi hem bilimsel faaliyetin sağlıklı yürümesi hem de mağdur insanlara çare üretilmesi adına hayati derecede önem arz etmektedir.

4.4. Cinsiyet Değiştirme: Etik İhlaller, Manipülasyon ve Baskı

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (11) cinsiyet değiştirmenin zararlarının hastalardan gizlendiği, ameliyat olmaları için profesyoneller tarafından manipüle edildikleri ve ailelere bu konuda baskı yapıldığı yönünde yorum yapmaktadır.

Ahmet Bey, bazı uzmanlar tarafından ruhsal sorunların ortadan kalkacağı belirtilerek CH yaşayan bireylere tek yol olarak cinsiyet değiştirme ameliyatının sunulduğunu, bu sayede ikna edildiklerini, bu sebeple CH yaşayan ve manipüle edilerek ameliyatı kabul eden bireyleri çok şanssız olarak nitelendirdiğini belirtmektedir. Ayrıca, Ahmet Bey tıbbın en kadim ilkelerinden olan zarar vermeme

ilkesinin sistematik bir şekilde ihlal edildiğini vurgulamakta, cinsiyet değiştirme ameliyatından kaynaklanabilecek komplikasyonların hastalara doğru bir şekilde aktarılmadığını ifade etmektedir;

> *...Bu ameliyatı olursanız ruhsal sorunlarınız bitecek deniyor ve bu bireylerde bir an önce ameliyat olmak istiyor. Burada rıza mühendisliği kullanılarak yanıltılıyorlar. Ben bu bireyleri çok şanssız olarak nitelendiriyorum. Bana göre en büyük homofobik ve transfobik, onları bu şekilde yanıltarak ameliyat olmaya yönlendiren doktorlardır. Benim yaklaşımıma göre transseksüel cerrahi, tıp tarihinde meydana gelmiş en büyük sağlık profesyonelleri tarafından bilerek veya bilmeyerek oluşturulmuş sistematik zarardır. Bu normalde istenmeden ve nadir olur. Ama bu, bugün sistematik olarak ve bilerek yapılıyor. Bu tıbbın "önce zarar verme" şeklindeki kadim ilkesini ihlal eden sistematik bir zarardır ve tıp tarihinin gelmiş geçmiş en büyük sistematik tıbbi zararıdır. ...Geçen bana cinsiyet değiştirmek isteyen bir genç geldi. Bu çocuk cinsiyet karmaşası yaşıyor. Ben ona sen transseksüel değilsin, bu normal bir süreç, neden cinsiyet değiştirmek istiyorsun dedim. O da bana internette gördüm, cinsiyet değiştirilebiliyormuş, onun için sordum dedi. Çocuk cinsel organların lego gibi alınıp takıldığını düşünüyor. Bu kadar basit olduğunu zannediyor. Bu ameliyatlar çok zor ve zahmetlidir. Yine başka bir genç böyle bir istekle geldi. Ben ona bu ameliyatla yaşanabilecek komplikasyonları görsellerle gösterdim. Dehşete düştü ve vazgeçti. Hatta bir başka genç bu görselleri gördükten sonra korkudan burada bayıldı. Bir başkasına sordum, komplikasyonları biliyor musun, dedim. Eh işte bazı komplikasyonlar olabiliyormuş, dedi. Görsellerden sonra tekrar sordum ve ona dedim ki biraz önce kurduğun cümleyle anlatılacak kadar basit miymiş, hayır dedi. Bunlar hep şey zannediyor işte bazı sanatçıların oğulları kızları bu ameliyatı oluyor, çok güzel bir hayatları ve mutlular filan. Bu buzdağının görünen kısmıdır. Ben bu buzdağının görünmeyen kısmını mesleğim gereği çok açık ve yalın bir şekilde görüyorum. Arka taraf dehşet verici şeylerle dolu. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ahmet Bey'in değerlendirmesinde dikkat çeken bir husus ise CH yaşayan bireylerin cinsiyet geçiş ameliyatlarına ilişkin aktivizm tarafından oluşturulan içeriklerden yoğun bir şekilde etkilenmeleridir. Ahmet Bey'in cinsiyet değişimi talebiyle kendisine müracaat eden genç bireylerin, cinsiyet değişimini oldukça basit bir cerrahi operasyon olarak görmeleri, özünde aktivizmin CH yaşayan ergenleri manipüle etmede etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Yalnızca ergenler manipüle edilmemekte, bu süreçte ailelerin, çocukları cinsiyet değiştirmezse psikolojik olarak daha da kötüleşecekleri, akademik başarılarının düşeceği hatta intihar bile edebilecekleri yönünde manipüle edilerek cinsiyet değiştirme ameliyatlarına razı olmaları sağlanmaktadır.

Bir insanın doğal cinsiyetini iptal eden böylesi hayati bir kararda, yalnızca avantajların ön plana çıkarılıp doğabilecek ciddi dezavantajların üzerinin örtülmesi kabul edilebilir gözükmemektedir. Burada katılımcı, bir hekim olmanın gereğinin, böylesi büyük bir ameliyatta üreme işlevlerinin tamamen ortadan kalkacağını ve geri dönüşün asla mümkün olmadığını belirtmek, çok çeşitli ve ciddi komplikasyonlara neden olabileceğini açıkça göstermek olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim toplum, özellikle tıp alanında uzman bilgisine güvenen, uzmanın tavsiyesini çoğu zaman sorgulamadan uygulayan genel bir davranış örüntüsüne sahiptir. Kanaatimizce aktivizm, toplumun tıp bilimine olan

bu güvenini, kendi ideolojik görüşünü tıbbîleştirmek adına araçsallaştırmış gözükmektedir. Bunun yanı sıra özellikle trans aktivizminin, CH yaşayan çocukların/ergenlerin cinsiyet geçiş ameliyatına karşı çıkan anne babalara yönelik uyguladığı iptal kültürü, anne babaların aktivizmin istediği yönde karar almasını bir yönüyle etkilemektedir. Bu konu hakkında aşağıdaki alıntı oldukça ilginçtir;

> *Bekar bir anne olan Bri, anksiyete ile mücadele eden 15 yaşındaki kızıyla çocuk doktorunun muayenehanesine gittiğinde doktorun şu sözlerine maruz kaldı: "Eğer kızınızın diğer cinsiyetten olduğunu teşvik etmezseniz ya da ona ihtiyacı olan yardımı sağlamazsanız ve kızınız kendini öldürürse, kendinizi çok suçlu hissedeceksiniz." Transseksüel aktivistleri tarafından yobaz olarak damgalanmaktan ve deşifre edilerek linç edilmekten korktuğu için The Post gazetesinden sadece takma adını yayınlamasını isteyen Bri, sadece genç kızının cinsiyet değiştirmezse intihar edeceği iması karşısında değil, aynı zamanda pratisyen hekimin bu uyarıyı her ikisinin önünde yapması karşısında da dehşete düştü. (Mesele LGBT 2023).*

Bahse konu hikâye, doktorun, CH yaşayan çocuk ile annesi bir aradayken duygusal bir manipülasyon ile anneyi ikna etmeye çalıştığını göstermesi açısından ilginç bir örnektir. Doktorun üslubuna bakıldığında bir tavsiye üslubundan ziyade bir tehdit hatta şantaj dili kullandığı görülebilir. Anneye, kızının hayatını ortaya koyarak psikolojik bir baskı uygulandığı ve bunun kızının yanında yapıldığı düşünüldüğünde, burada doktorun iki yönlü baskı ve manipülasyon uyguladığı söylenebilir. Birinci baskı ve manipülasyon anneye, kızının hayatı ile ve annelik duygusu üzerinden yapılmakta, bir suçluluk duygusu hissettirilmekte, baskı ise anneliğin test edilmesine konu olan kızının oradaki varlığı ile sağlanmaktadır. Bu sayede annenin rasyonel bir şekilde düşünmesi engellenmekte, duygusal baskı ve suçluluk psikolojisi ile doktorun istediği yönde karar almaya zorlanmaktadır. İkincisi ise kıza yönelik yapılan manipülasyon ve baskıdır. Kız, doktor tarafından annesinin kendisine olan bağlılığının hayatını riske atacak bir karar almasına engel olacağı düşüncesine yönlendirilmekte, eğer ameliyata izin vermezse ölümünden sorumlu olacağı düşündürülmektedir. Anne, baskılara ve manipülasyona boyun eğmeyip aksi bir karar aldığında hem doktor hem de kızı tarafından sorumsuz ve çocuğunu sevmeyen, sırf kendi inadı yüzünden evladının ölmesine göz yuman bir anne olarak işaretlenecektir. Annenin, ameliyata izin vermediği ve kızın da bir süre sonra intihar edip öldüğü senaryosunu düşündüğümüzde, aktivizm ve doktor haklı çıkacak, böylece ameliyata izin vermeyen ebeveynlerin korkuları artacak ve ameliyat için istekli hale getirileceklerdir. Ancak şu nokta üzerinde durmak önemlidir: Psikolojik, psikiyatrik ve tıbbi etik açısından, henüz doğru karar verme yetileri gelişmemiş bir çocuğun hem de annesinin yanında eğer annesi ameliyat olmasına izin vermezse çocuğunun intihar edebileceğini söylemek, örtük bir şekilde "eğer annen ameliyat olmana izin vermezse intihar et" demek, değil midir? Burada doktorun çocuğa verdiği örtük mesaj "senin tek çıkar yolun ameliyattır, aksi halde ölürsün" olmakta, intihar etmek bir seçenek olarak sunulmakta değil midir? Öte yandan doktorun, meslekî profesyonellik gereği yapması gereken şey, meseleyi net bir şekilde açıklamak ve tüm olasılıkları tarafsız bir şekilde ortaya koymaktır. Baskı yahut duygusal manipülasyon gibi etik dışı yollara tevessül etmek, profesyonelliğin dışında davranmak anlamına gelir.

Yukarıdaki alıntıda aktarılan hikâyenin oldukça fazla örneği mevcuttur. Bunların en meşhurlarından ve dünya kamuoyunca bilinenlerinden birisi Elon Musk'ın ve cinsiyet değiştiren oğlunun hikayesidir. Musk, çocuğunun CH sürecinden ancak ameliyatla kurtulacağını, eğer ameliyat olmazsa intihar edeceğini söyleyen doktorların kendisini kandırdığını belirtmiştir. Oğlunun intihar etmesinden endişelenen Musk, ergenlik durdurucu ilaçların kullanımına onay vermiş, sonrasında ise oğlunun cinsiyet değiştirme ameliyatı yapılmıştır. Bu sebeple hem kendisinin kandırıldığını hem de oğlunun öldürüldüğünü (erkeklik işlevlerini yok edildiğini) ifade etmiştir (BBC News Türkçe 2024).

Yukarıda Mesele LGBT sitesinden yaptığımız alıntıda irdelenmesi gereken önemli birkaç husus bulunmaktadır. İlki, trans aktivizminin baskıcı, dayatmacı ve ötekileştirici bir tutumla insanları cinsiyet değiştirme konusunda bir yönüyle hizaya getirme, hizaya gelmedikleri takdirde ise iptal etme yaklaşımlarıdır. Bu husus, CH yaşayan anne babaların yanı sıra doktorların da baskı altında hissetmesine, sağlıklı düşünüp karar vermesine olumsuz etki edebilen bir durumdur. Öyle ki doktorlar "transfobik" etiketiyle damgalanmaktan son derece çekindiklerinden çocukların cinsiyet değişimi konusunda anne babaları ikna edecek söylemler geliştirmektedir (Mesele LGBT 2023).

Halil Bey'in vurgusu ise tanı koymadaki aceleciliğe, yanlış yönlendirmeye dairdir. Bunun yanı sıra Ahmet Bey, CH yaşayan çocukların bu rahatsızlıktan kurtulmaları için asıl ihtiyaç duydukları şeyin cinsiyet değiştirme ameliyatı değil terapi olduğunu belirtmektedir;

> *...çocuk geldikten sonra bir saat sonra sen geysin diye tanı koyup depresyona bile 5 saat önce tanı konulmaz geysin diye tanı koyup onu ailesinden gizleyip ailesine de çocuğunuzda sosyal fobi var deyip onu düzelttiğini aileye söyleyip yani Elon Musk'un çocuğuna yapılan aynı şey. Diyor ya çocuğumu öldürdüler diye. Aynı psikologlardan Türkiye'de de var. Çocuğu ölmedi aslında oğlumu öldürdüler diyor. Yani kız yaptılar diyor. Sahtekâr psikologlar var. Bunları ayırıp bunları meslekten atıp ondan sonra düzgün olan psikologlarla da bu çocuklar 12-13 yaşında karmaşası yaşadığında rehabilite edilirse böyle bir sorun kalmaz. (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Fahri Bey kitle iletişim araçları tarafından mutlu, huzurlu ve iyi insanlar olarak tasvir edilen eşcinsel bireylerin hiç de öyle olmadığını, kendi klinik tecrübelerine dayanarak anlatmaktadır;

> *Birtakım filmlerde, romanlarda, bilimsel "soru işareti"*[12] *makalelerde bunların mutlu, huzurlu insanlar olduğu, verici, fedakâr insanlar olduğu gösterildi. Bu da doğru değil yani, onların subjektif şeyleri yani. Bu inandırıcı değil, onların mutlu olduğuna da inanmıyorum. Ben bugün çok sayıda insanla görüşüyorum, şey değiller. ...O kadar çok zararları var ki eşcinselliğin, eşcinsel yaşam tarzının diyelim. Pek çok bana vaka geliyor. ...Bunların ömürleri daha kısa oluyor. Son zamanlarını tamamen yalnız olarak yaşıyorlar. Karşı cinsten biriyle beraber yaşamıyor. Bu çocuk çocuğu yok, bilmem ne yok. İtici hale de gelmiş, affedersin şey olarak. Bunlar hastalandıklarında bakacak kimsesi yok. Temizliklerini*

[12] Katılımcı mülakat esnasında kelimeyi ifade ederken parmakları ile tırnak işareti yaptığından, biz de yazıda tırnak işareti eklemeyi uygun gördük.

yapamıyorlar. …Yani hiç mutlu değiller bunlar aslında. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Görüleceği üzere, özellikle CH ve cinsiyet değiştirme özelinde cerrahi ve klinik boyutuyla ilgili uzman olan katılımcıların ortak kanaatleri aktivizmin CH yaşayan çocukları ve ailelerini aktivist içerikler, tıp, psikoloji ve psikiyatri aracılığıyla manipüle ettikleri yönündedir. Cinsiyet değiştirme ameliyatı veya hormon tedavisi vasıtasıyla transseksüellerin yaşadığı psikolojik problemlerin azaltıldığına dair hiçbir kesin kanıt olmamasına rağmen (Bayraktar 2024: 52) cinsiyet değişikliğinin tek ve zorunlu seçenek olarak sunulması en başta CH'li bireylere ve ailelerine zarar vermekte, sonrasında ise bilimsel bilginin güvenilirliğini zedelemektedir. Bu tür dayatmaların bilim insanı kimliğiyle yapılması hem tıp uzmanlığına hem de psikoloji/psikiyatri uzmanlığına yönelik güveni zedeleyebilir. Bu durum ise üst satırlarda çeşitli vesilelerle mükerrer kez ifade ettiğimiz üzere, aktivizmin CH yaşayan bireyler ve aileleri üzerinde oldukça güçlü bir etkisi olduğu gerçeğine işaret etmektedir.

Başta halkın genel sağlığı olmak üzere, CH gibi daha özel bir kesimi ilgilendiren ancak bütün toplumu etkileme gücüne sahip olan sorunlara, belirli bir zümrenin, ideolojinin yahut aktivizmin ajandasına göre değil; kişilerin en az zararla hatta mümkünse zarara uğratılmadan sağlıklı bir yaşama kavuşmaları amacıyla yaklaşılması elzemdir. Meslekî profesyonelliğe uygun olmayacak şekilde duygusal manipülasyona, tehdit diline tevessül ederek özellikle anne babaların yanlış kararlar almasına yönelik sergilenen manipülatif tutumlar insan onurunu, saygınlığını ve özgürlüğünü değersizleştirebilir. Bunun yanı sıra, CH yaşayan çocuk ve ergenlere, "eğer ameliyat olmana izin verilmezse ölürsün" anlamına gelebilecek şekilde örtük mesajlar vermek, çocuğun kurtuluşu için tek yol olarak cinsiyet değiştirmeyi dayatmak, dayatılan bu yol çıkmaza girerse intiharı düşündürmek anlamına gelebilir. Dolayısıyla, katılımcıların ihsas ettirdiği üzere, aktivist etkilerin tesiri altına girerek bilim insanlığının gereklerini yok saymak suretiyle ideolojik tutumlar içerisine giren bazı meslek uzmanlarının bahse konu riskleri göz önünde bulundurarak yeni bir anlayış geliştirme konusunda iş birliğine açık olmaları hem CH yaşayan çocukların ve gençlerin hem de ailelerinin sağlığı ve huzuru için önem arz etmektedir.

4.5. Aktivizmin Söylem Karmaşası

Aktivizme yönelik eleştirilerden bir diğeri, yoğun bir kavram üretimi olmasıdır. Bu durum, katılımcılar tarafından bir karmaşa olarak görülmektedir;

Şimdi yani tıp için konuşursak ya da belki sosyal bilimler için de konuşulur. Yani cinsiyet ana başlığı altındaki kavramlar diyeyim. Bu kadar böyle gelişen, değişen kavramın bulunduğu alan azdır. O kadar fazla şey zaman içerisinde özellikle de belki son 30 yılda sürekli böyle değişiyor. Bir şeyi tutamıyorsunuz yani. O tekrardan bir bakıyorsunuz bambaşka bir şey olmuş. Yani bu değişim nedeniyle aslında zorlanılan bir alan olduğunu söyleyebilirim. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

Ceyda Hanım, aktivizm tarafından sürekli kavram üretilmesinin, LGBTQ+'nın doğal bir olgu değil; bir inşa olduğu gerçeğine işaret ettiğini belirtmektedir;

Bu başlıklar zaten LGBTQ tarafından sürekli türetiliyor. Bu, direkt bir inşa olduğunu gösteriyor. Sürekli artarak devam eden ve bulanıklaşan bir kavramsal süreç var. Kuir bir çatı kavram olduğu için her LGBT bireyin aynı zamanda kuir olduğu söyleniyor. Ancak tam tersine non-binary gibi kavramların kuir içine dahil edildiği söyleniyor. Burada ciddi kavram karmaşaları var. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Katılımcı burada, lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel sosyal inşa cinsiyet kimliklerinin bir özü, sabiteyi temele alarak oluşturulduğu; ancak bir yandan da kuir (queer) gibi akışkan cinsiyeti savunan bir çatı kavramın altında birleştirilmeye çalışıldıklarını vurgulayarak var olan tutarsızlığa işaret etmektedir.

Çetin Bey ise, kavramı üreten konumunda olan aktivistlerin bile ürettikleri kavramları anlamadığı kanaatindedir. Bunun yanı sıra sabitesiz cinselliğin çocuklara, hayvanlara ve ölülere bile cinsel çekim duymaya yol açabileceğine vurgu yapmaktadır;

Feministlerin ve LGBT'lilerin makalelerini okuduğunuzda korkunç bir kavram karmaşası olduğunu görüyorsunuz. O kadar büyük bir karmaşa var ki kavram karmaşası ifadesi hafif kalır. Bunu bilerek veya bilmeyerek sürekli olarak yapıyorlar. Bu kavramsallaştırmaları kendilerinin de anlamadığını düşünüyorum. Aynı kavramı ikinci bir defa sözel olarak telaffuz dahi edemiyorlar. Zaten kendi içlerinde de tartışmalar yapıyorlar. Bazıları feministim demeyi bile yanlış buluyor. Böyle söyleme, yarın ne olacağın belli olmaz diyorlar. Çünkü sen kuirsin diyorlar. Bugün kadınsın yarın bir hayvana (zoofili) veya ölüye (nekrofili) veyahut bir çocuğa (pedofili) da cinsel çekim duyabilirsin diyorlar. LGBT'nin yanındaki + lar bunu ifade ediyor ve artıların sonu gelmiş değil. Kuir olunca akışkanlığın sonu yok. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Dul, İstanbul)

Ahmet Bey'in tutarsızlık eleştirisi, aktivizmin geleneksel cinsiyet rollerine karşı çıkıp bu roller üzerine tesis edilen ve kadim bir kurum olan aile kurma taleplerinedir;

Şimdi meseleyi eşcinsel evlilik talebi üzerinden ele alalım. Ben bunu bütün LGTBQ için söylüyorum. Bir kere bu talep ontolojik açıdan saçma bir talep. Neden, çünkü sen erkek ve kadın rollerini ve geleneksel olan bu tasnifi zaten reddediyorsun. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Katılımcıların mevcut değerlendirmelerini dikkate alarak özünde biz, LGBTQ+ aktivizmine yönelik bahse konu eleştirilere karşılık gelebilecek yeni bir kavramsallaştırma teklif etmek istiyoruz. Bu kavramsallaştırma ise *söylem karmaşası (*discourse confusion)'dır. Bununla biz, aktivizmin söylemlerinde, ürettikleri kavramsal karmaşalardan heteronormatif olmakla suçladıkları aile gibi müesseselerin eşcinseller, translar yahut kuirler tarafından kurulmak istenmesi olgusuna varıncaya kadar sergilediği çelişkili görüntüye işaret etmeyi amaçlıyoruz. Bir yandan kuiri temel alarak sabiteleri reddetmek, diğer yandan yeni sabiteler inşa etmek, sabitesizlik söylemi ile sabitelere işaret eden

söylemler arasında bir karmaşa yaşandığına açıkça işaret etmektedir. Bu felsefî tutarsızlık, kendisini bir hiper-kavramsallaştırma ile açığa çıkarmaktadır.

Özetle, LGBTQ+ aktivizminin, gerek sabitesizlik söylemine rağmen cinsiyetle ilişkili konulardaki dayatmacı tutumu, aile kurmak ve evlat edinmek gibi geleneksel toplumun kurumsal yapılarını eleştirdiği halde bu kurumları LGBTQ+ yaklaşımına göre dönüştürme isteği gerekse de bu söylemlere dair üretilen kavramların doğal olarak anılan karmaşayı bizatihi yansıtması sebebiyle bir söylem karmaşası yaşadığı ifade edilebilir.

4.6. Aktivizm İnsanları Kullanıyor

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu aktivizmin ideolojik hedeflerine ulaşmak adına LGBTQ+ bireyleri kullandığını belirtmektedir. Bu minvalde Durmuş Bey, aktivizmin insanları metalaştırıp daha sonra onlardan bir çıkarları kalmadığında ilgisiz, alakasız ve yalnız bıraktığını bizatihi bunu yaşamış bir bireyin kendisiyle görüşmesinden aktardığı anekdotlarla belirtmektedir;

> *Bu aktivistler bu masum insanları da kullanarak başta söylediğim ideolojik hedeflerine ulaşmak için bir şekilde bu insanları, kobay denmez bunlara da materyal olarak, konu mankeni olarak bir mal ve meta olarak kullanıyorlar. Bana yakın tarihte üç beş ay içerisinde böyle biri geldi. Kırklı yaşlarda, çok iyi eğitim almış, Boğaziçi'nde ve Amerika'da okumuş, aileden Müslüman, mütedeyyin bir birey, erkek, güzel bir işi var falan. Fakat diyor ki hocam, ben dini çok iyi biliyor, ibadetinde, namazında niyazında, fakat diyor ki ben buna hiç direnemedim. Çok direndim ama başaramadım diyor. Ailem beni sırf bu yüzden bir kızla nişanladı. Onun hakkına girmeyeyim diye nişanı da bozdum. Aileme de söyleyemedim, diyor ve sonunda bunların (aktivistlerin) tuzağına düştüm diyor. ... Eşcinsel bir tabiri caiz ise fahişe olarak kullanıldım diyor. Fakat diyor benden faydalandılar, faydalandılar sonra benim ruhsal ihtiyaçlarıma, taleplerime hiçbir şekilde kulak asmayıp beni paçavra gibi ortaya attılar, bıraktılar diyor. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ömer Bey ise aktivizmin, LGBTQ+ bireylerin rahatsızlık hallerinden faydalanıp bu bireyleri araçsallaştırdığını ifade etmekte ve bu insanların aktivizm tarafından kullanılmasını önlemek için harekete geçmenin gerekliliğini vurgulamaktadır;

> *...kuir tarafından ya da kuirciler diyeyim tarafından aslında belki tıbbi psikiyatrik sayılabilecek kişiler, durumlar kullanılıyor diye düşünüyorum. ... Aktivizm insanları araçsallaştırıyor. Bu sorunu yaşayan insanları bir nesne haline getiriyor. Onlara özgürlük vaat edip aslında totaliter bir yaşam sunuyor. İnsanların ızdırabından faydalanıyor gibi geliyor bana. Ve bu da bu açıdan o insanlar için üzülüyorum ve harekete geçmemiz gerektiğine inanıyorum o anlamda. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)*

Katılımcıların ifadelerinden hareketle ve aktivizmin çoğunlukla çıkar ilişkileri üzerine bina edilmiş kurumsal yapısını da göz önünde bulundurarak, aktivizmin belirli amaçlar adına bazı yönlerinden istifade etmek istedikleri LGBTQ+ bireyleri, istedikleri amaca ulaşıncaya kadar sahiplendikleri,

ilgilendikleri ve destek oldukları söylenebilir. Sonrasında ise meta değeri kalmayan bir eşyanın gözden düşmesi ve geri plana atılması gibi LGBTQ+ bir birey de aktivizm için değerini kaybettiğinde gözden düşebilir ve geri plana atılarak yalnızlaştırabilir. Bunun yanı sıra, aktivizmin dayatmacı ve tek sesli hareket tarzı göz önüne alındığında, aktivizmin hedef ve amaçlarından tutum ve tavır alış tarzlarına varıncaya kadar içeriden gelecek eleştirilerin sahiplerine de benzer şeyler yaşatılabilir. Bu durumda bahse konu bireyler yeni psikososyal mağduriyetler yaşayabilir. Bir başka deyişle, bu bireylerin mağduriyetlerini ortadan kaldırmak adına aktivizm yaptığını iddia eden LGBTQ+ aktivizmi, bahse konu değer düşümü sebebiyle LGBTQ+ bireylerin yeni mağduriyetler yaşamasına kapı aralayabilir.

4.7. Tüm İnsanlığa Karşı Bir Hareket/Yeni Bir Dünya Tasavvuru Var

Katılımcıların tamamı, yeni bir dünya düzeni tasavvuruyla hareket eden küresel yapıların bütün insanlığı etkileyecek yapısal dönüşümleri hedeflediğini, bunun bir ayağının da LGBTQ+ aktivizmi olduğunu belirtmektedir;

Elif Hanım, *insanlığa yönelik bir saldırı* olarak tavsif ettiği büyük yapısal dönüşüm girişiminin bir ayağı olan LGBTQ+ hareketin kökenleri olarak Alfred Kinsey'e, sonrasında da cinsiyet ve cinsellik alanında yaşanan gelişmelere işaret etmektedir;

> *Yani bu aktivizmin aslında sadece bu bireylerin haklarını korumakla ilgili bir dertleri olmadığını, çok daha geçmişe, çok daha geriye dayanan Kinsey Raporu'nun ve sonrasında cinsiyetsizleştirme politikalarına dayanan ve başka bir lobi faaliyetiyle de aslında eş güdümle hareket eden tarafın doğrudan insanlığa yönelik bir saldırı olduğunu düşünüyorum. Yani insanlığın sağlıklı bir nesil üretimine ve nesilden nesile insanlığın gelişimine yönelik bir sabotaj olduğunu da düşünüyorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

Amerikalı hayvan ve böcek bilimci Alfred Kinsey, İndiana Üniversitesi'ndeki Cinsiyet Araştırmaları Enstitüsü'nün hem kurucusu hem direktörüdür. İnsan cinselliği üzerine başlattığı çalışması İndiana Üniversitesi, Ulusal Araştırma Konseyi (NRC) ve Rockefeller Vakfı tarafından desteklenmiştir. Ancak Rockefeller Vakfı araştırmada çocuklardan cinsel veri toplandığına dair tartışmalar nedeniyle desteğini kesmiştir.

Kinsey, bir zooloji profesörü olmasına rağmen üniversitede evlilik ve cinsellik üzerine dersler vermeye başladıktan sonra, çalışmaları cinselliğe dair ilgili dersi verme ve derste yürütülen tartışmalar düzeyinden Rockefeller'in desteğiyle geniş çaplı bir cinsellik araştırmasına dönüşmüştür. Bu çalışmaların ilk ürünü 1948'de yayınlanan *İnsan Erkeğinde Cinsel Davranışı* isimli eser olmuştur. 1953'te ise kadın cinselliği üzerine yürüttüğü çalışmalar *İnsan Kadınında Cinsel Davranış* ismiyle kitaplaşmıştır.

Elif Hanım'ın işaret ettiği üzere Kinsey'in buradaki önemi, geleneksel cinsiyet ve cinsellik anlayışına yönelik günümüzde LGBTQ+ aktivizmi tarafından yapılan yapı söküm faaliyetinin temellerini oluşturmasıdır. Öyle ki Kinsey, erkek ve kadın cinsellikleri üzerine yaptığı araştırmalarla

Batı'da serbest cinselliğin yaygınlaşmasında çığır açmıştır (Kuby 2015: 43). Kinsey'in bu çalışmalar sonucunda ulaştığı sonuçlar, halkın cinsel davranışlarla ilgili beklentileri ile uygulamalar arasında ciddi farklar olduğunu göstermiştir (Giddens 2012: 491-492). Buna göre, erkeklerin %70'inin fahişelerle birlikte olduğu, %84'ünün ise evlilik öncesi ilişki yaşadığı, %90'ından fazlasının mastürbasyon yaptığı belirtilmiştir (Giddens 2012: 492).

Öte yandan, Amerikan erkeklerinin %18'inin ya tümüyle homoseksüel olduğu ya da her iki cinsiyetle de sürekli ilişkiye girdiği aynı çalışmada ifade edilmiştir (Giddens 2010: 18). *İnsan Kadınında Cinsel Davranış* çalışmasına göre ise Amerika'daki kadınların %50'sinin evlilik dışı ilişki yaşadığı, %26'sının kocasını aldattığı, %25'inin kürtaj yaptırdığı ve bekar hamilelerin %85'inin kürtaj yaptırdığı iddia edilmiştir (Mesele LGBT 2024). Bununla birlikte kadınların %2'si tamamen eşcinsel, %13'ü bir şekilde eşcinsel eylemde bulunmuş, %15'i ise eşcinsel eğilimleri olan ancak eyleme dökemeyenlerden oluşmuştur (Giddens 2010: 18). Ayrıca Kinsey çalışmalarına çocukları da dahil etmiş, çocukların cinsel istismara yönelik verdiği bayılma veya kasılma gibi kaçınma tepkilerini haz aldıkları yönünde değerlendirmiş, yetişkinlerle cinsel temasın çocuklara zarar vermediğini iddia etmiştir (Mesele LGBT 2024).

1951'lerin başında Kinsey'in empirik verilerinin güvenirliliğine yönelik şüpheler başlamış, Amerikan İstatistik Kurumu Kinsey'in istatistiklerinin geçerliliğine dair olumsuz bir rapor yayınlamıştır (Kuby 2015: 44). Kinsey Raporu bir kongre soruşturmasına konu olduğunda, Rockefeller araştırmaya verdiği fon desteğini durdurmuş, ancak bu durum Kinsey Raporu'nun yayılmasına engel olamadığı gibi ahlaki değerlerin aşınmasını da durduramamıştır (Kuby 2015: 44). Öyle ki 1953 yılında Hugh Hefner, Kinsey'in cinsellikle ilgili araştırmalarının etkisiyle 1953 yılında kurduğu Playboy dergisiyle Kinsey'in araştırmalarını desteklemiştir (Mesele LGBT 2024). Bu dergi, cinsellik de dahil olmak üzere her şeyde cinsiyet ayrımı olmaksızın mutlak özgürlüğü savunmuştur (Britannica 2025). Aynı zamanda dergi, esrar, kokain, doğum kontrolü, pornografi, kürtaj ve cinsel suçlara ilişkin verileri suç sayılan cinsel eylemleri meşrulaştırmak için kullanılmış, bunun yanı sıra okurlarının cinsellik anlayışlarını doğal cinsiyet dışı formlara yönlendirmiştir (Mesele LGBT 2024).

Kinsey'in cinsellik üzerine yaptığı çalışmalar, örnekleminin Amerikan halkını temsil etmeyen suçlulardan, psikopatolojik kişilerden oluşturulmasının yanı sıra güvenilirlik ve geçerlik açısından da bilimsel kriterlere uymadığı yönünde eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra çocuklarla ilgili bulgularını anonim bir çocuk tacizcisinin günlüğüne dayandırdığı ileri sürülmüş, Kinsey'in gizli bir sadomazoşist ve eşcinsel olduğu yönünde iddialar ortaya atılmış, sol örgütlerle ilişkisi olup olmadığı araştırmalara konu edilmiştir (Esencan Yılmaz, Kızılkaya Beji 2015: 304).

Kinsey'in ardından gender terimini ilk kez kullanan ve gender ideoloji bakımından kilit rol oynayan John Money, 1960'larda cinsiyet değiştirme ameliyatları için ilk kliniği açmıştır. Bu klinikte Reimer Vakası olarak da bilinen bir deney gerçekleştirmiş, bu deneyde sünnet sırasında penisi zarar gören Bruce

Reimer'in operasyonla cinsiyeti değiştirilmiştir. Birçok kez intihar girişiminde bulunan Reimer, 38 yaşında av tüfeği ile yaşamına son vermiştir (Kuby 2015: 45). Money tıpkı Kinsey gibi grup seksi ve biseksüelliği savunmuş, çocuklar için seks oyunlarını teşvik etmiş hatta cinayetle sonuçlanan cinsel eylemler dahil aşırı cinsel sapkınlıkları yalnızca birer "parafilik tercih" (yoğun cinsel fantezi ve cinsel arzu durumu) olarak tavsif etmiştir (Kuby 2015: 45).

Kinsey'in ve Money'in açtığı serbest cinsellik furyası Cinsel Devrim olarak bilinen ve 1960'lı yıllarda ABD'de başlayan gençlik hareketlerinin etkisiyle yayılmış, 1969 Stonewall eylemleri sonrasında kurulan Eşcinsel Kurtuluş Cephesi'yle ABD sınırlarını aşarak Avrupa'ya ulaşmıştır. Sonraki dönemlerde ise eşcinsel aktivizmin baskısıyla eşcinsellik, 1973 yılında APA tarafından hastalık kategorisinden çıkarılmıştır. 1980 ve 1990'larda ise HIV/AIDS virüsünün önemli bir gündem olduğu dönemde LGBT savunucuları eşcinselliğin doğal olduğunu savunmuş, kuirin cinsiyet tartışmalarına dahil oluşuyla birlikte "akışkan cinsellik" temelli aktivist söylem, haklar söylemine eklemlenmiştir (Albayrak 2023: 33).

Elif Hanım'ın ifadelerinden yola çıkarak Kinsey Raporu ve sonrasında gelişen süreçleri öz bir şekilde serimlemeye çalıştık. Görüleceği üzere Kinsey Raporu'nun etkileri ABD ile sınırlı kalmamış, önce geleneksel değerlere dayanan Amerika halkının cinsiyete ilişkin düşüncelerini ve tercihlerini, daha sonra Avrupa ve dünyanın birçok bölgesini etkisini altına almıştır. İlk olarak eşcinselliğin normalizasyonu ile başlayan süreç zamanla LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerinin tamamı için haklar talep eden politik bir ajandaya evrilmiştir. Bu durum ise, yalnızca ABD'nin ve Batı'nın geleneksel toplumsal normlarını dönüştürmekle kalmamış, dünya üzerindeki tüm toplumların geleneksel toplumsal normlarını yapı söküme uğratmayı hedefleyin politik bir "medeniyet projesine" dönüştürülmüştür (Albayrak 2023: 34).

İbrahim Bey daha psiko-politik bir olguya işaret etmekte, küresel hegemonların tanrılaşma isteklerinin bir boyutunu da bedenin sınırlarını aşmada gördüklerine değinmektedir;

> *...Buradaki psikoloji şudur. İktidar olan kişi, kendisini tanrı gibi hissetmek isteyen kişi, kendisi üzerinde kural konulmasından hoşlanmaz. O zaman tanrılığına halel gelir. Yani şimdi efendi, kölesinin kural koymasına tahammül edebilir mi? Edemez. Belirleyici olmasına tahammül edebilir mi? Edemez. Şimdi burada böyle bir sıkıntı var. Bir sınır var. Yani bunu görüyor adam. Yani tamam diyor. Yani ben bir kişinin çocuk sahibi olmasının yolunun düzenlenmesini belirleyebiliyorum. Yani ya da cinsel ilişkinin düzenlenmesini belirliyorum. İstediğin kişiyle yatabilirsin, kalkabilirsin falan diyorum. Ama çocuğun nasıl dünyaya geleceği ile ilgili kuralı ben belirlemiyorum. Ya da çocuğun dünyaya kız mı, erkek mi geleceği yani niye iki cinsiyetle dünyaya geliyor? Bunu ben belirlemiyorum diyor. Ben burada bir şeye dikkat edin, bir şeye maruz kalıyorum. Yani maruz kalmak bu kişileri rahatsız eden bir şey. Problemli bir şey ve bunu buradaki hakimiyet alanını geliştirmeye çalışıyor. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

İbrahim Bey, hegemon güçlerin insan bedeni üzerinde mutlak tasarruf sağlayarak iktidarlarını mutlaklaştırmayı hedeflediklerini belirtmekte, bu noktada LGBTQ+ aktivizminin işe koşulduğunu vurgulamaktadır. İbrahim Bey'in işaret ettiği hususlar akıllara bedenin sınırlarını aşarak onu ölümsüzleştirmeyi hedefleyen transhümanizm ideolojisini getirmektedir.

Bilimsel çalışmalar sonucu gelişen yapay zekâ ve teknolojinin marifetiyle insanı sınırlandıran hastalık ve engel durumlarının ortadan kaldırılmasının yanı sıra insanı, insan olmaklıktan kaynaklanan doğal sınırları da aşarak ölümsüzleştirme isteği, transhümanizmin temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir noktadan başka bir noktaya geçişi ifade eden trans, transhümanistler tarafından insanlığın geçişi için olası bir köprü olarak işlevselleştirilen bir şeyi imlemektedir (Dağ 2020: 40). Bu geçişin sağlanabilmesi ve kusursuz bir insan yaratımı adına nanoteknoloji, biyoteknoloji, enformasyon teknolojisi ve bilişsel bilimin imkanları işe koşulmaktadır. Nitekim transhümanistler, yaşlanmayı durdurmayı ve doğal ölümü önlemeyi en büyük ilerlemeyi sağlayacağını düşündükleri biyoteknoloji ve nanoteknoloji alanlarının birleşiminden meydana gelen nanotıp ile mümkün görmektedir (Can 2022: 10). Bu minvalde, Kurzweil'e göre nanoteknolojinin ürünleri olan nanobotlar, "biyolojik insan bedenlerinden" çok daha yetkin ve dayanıklı olacaktır (Kurzweil 2016: 52). Bu anlamda Dağ'ın transhümanizmle ilgili aşağıdaki değerlendirmesi dikkat çekicidir;

> *"Hümanistler, "tanrıyı boşlamakla" itikadî ve ahlâkî bir sorun oluştururken; transhümanistler, Tanrı'nın yaptıkları ya da ya pacakları şeyler (biyonik adam vs.) konusunda ne düşündüğünü umursamadıkları gibi onun yaptığından (insan, hayvan, bitki vs.) daha mükemmelini yapma iddia ve güdüsü ve eylemi içinde bulunarak itikadi ve ahlâkî sorunların dışında kozmosa dair ciddi ve endişe verici sorunlar doğurmaktadırlar." (Dağ 2020: 52).*

Buradan hareketle, İbrahim Bey'in ifade ettiği *kendi üzerinde kural konulmasından hoşlanmayan* "muktedirler", insanı sınırlayan her türlü doğal unsuru aşarak esasında Tanrı'yı aşmak, Tanrı'nın koyduğu sınırları ortadan kaldırmak amacıyla çalışmalarını yürütmektedir. Bu minvalde transhümanistlere göre bedenin ve dolayısıyla cinselliğin de bir sınır olduğu düşünüldüğünden bu sınırlarında ortadan kaldırılması zaruridir. Dağ'ın aktardığına göre transhümanistlerin, insanlığın yeniden tasavvuru bakımından ortak bir geleceği inşa edebilmesi için yapay zekâ, insanın geliştirilmesi ve transseksüellik olguları zaruridir (Dağ 2020: 101). Burada amaç, tekniğin marifetiyle üremeden, hastalıklardan, ölümlülükten ve nihayet bedenden kurtulmaktır (Emmons 2018).

Sonuç olarak, yeni bir dünya tasavvuru anlamında transhümanizm, doğal cinsiyet de dahil hegemonların bedeni sınırlandıran bütün sınırları aşarak kusursuz ve eksiksiz bir insan yaratımı ideolojisi olarak, bütün insanlığın üzerinde kurulmaya çalışılan yeni bir iktidar türü olarak görülebilir. Bu minvalde, LGBTQ+ aktivizminin akışkan cinsiyet/cinsellik söylemiyle, doğal cinsiyetin sınırlandırdığı insanı, cinsiyet ve cinsellik yönünden özgürleştirmeyi hedeflemesi bakımından, bu yeni iktidar tasavvurunun gerçekleştirilmesine katkı sunduğu söylenebilir.

4.8. Aileye ve Topluma Zararlı Bir Hareket

Bireyin, psiko-sosyal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayıp, toplumsal değerleri içselleştirerek, toplumsal yapının ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatılması vazifesini yerine getirebilmesi adına toplumsallaşma sürecinden geçmesi gerekmektedir. Toplumsallaşma ise bir kişinin doğumundan itibaren aşamalı bir şekilde içerisine doğduğu kültürün geçerli kabul ettiği becerileri edinerek öz bilince sahip bir sosyal kişi haline gelmesi sürecidir (Giddens 2012: 201).

Toplumsal değerlerin ve kültürün geleceğe taşınmasında başat aktörler olan gençler açısından ise toplumsallaşma, toplumların zaman içerisinde yapısal sürekliliği sağlayabilme becerilerinin imkânını oluşturmaktadır (Giddens 2012: 201). Bu noktada Berger ve Luckmann'ın sosyal gerçekliğin inşasında temel süreçler olarak ifade ettikleri *dışsallaşma, nesnelleşme* ve *içselleşme* diyalektik süreçleri de dikkate alarak özellikle genç kuşakların toplumsal yapıyı sürekli kılmak adına önemli bir konumda oldukları ifade edilebilir.

Sosyalleşmeye konu olan sosyal gerçeklik, bireyin tecrübesini aşarak *dışsallaşır*, bu dışsallaşma bireyin toplumsallaşmasına konu olabilmesi adına *nesnelleşir* ve nihayet nesnelleşen sosyal gerçeklik bireyin sosyalizasyonu ile bir yönüyle meleke haline dönüşerek bireyde *içselleşir*. İçselleşme gerçekleştiğinde birey, toplumun bir üyesi olur. Bu noktada iki türlü sosyalizasyondan/toplumsallaşmadan söz edilmektedir. Aslî/birincil sosyalizasyon, bireyin çocukluk döneminde yaşadığı ve onu toplumun bir üyesi haline getiren ilk sosyalizasyon iken, talî/ikincil sosyalizasyon ise zaten sosyalleşmiş olan bireyi ait olduğu toplumun nesnel dünyasına ait yeni kısımlara sokan herhangi bir sonraki süreçtir (Berger, Luckmann 2008: 191).

Sosyalleşme, bir tür diyalektik süreç olup toplumsal yapının sürekliliğinin sağlanabilmesi adına hayati bir unsurdur. Bu noktada aile kurumunun, toplumun en temel kurumu olması açısından sosyalleşme ajanları bağlamında başat kurum olduğu ifade edilebilir. Öyle ki aile, birincil sosyalleşme süreçlerinin yaşandığı ve bireyin karşılaştığı sosyal gerçeklikler bakımından ilk tecrübelerin elde edildiği, diğer bir deyişle topluma ait nesnel gerçekliklerin ilk kez içselleştirildiği ilk sosyal yapıdır.

Öte yandan aile, kişinin benlik algısının, bir diğer deyişle kimliğinin/sosyal kimliğinin, bu kimliğe bağlı rollerin, cinsiyetle ilişkili kimlik unsurlarının ve buna bağlı rollerin, milli-manevi ve dinî değerlerin öğrenildiği birincil sosyalleşmenin yaşandığı ilk sosyal kurum olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda, katılımcıların LGBTQ+ aktivizmine yönelik en temel eleştirilerinden birisi aileye ve topluma yönelik riskler barındırmasıdır. Teorik açımlamanın bahse konu risklerle ilişkisi, çocukların ve ergenlerin sosyal gerçekliğin ailede öğrenildiği biçiminin dışında dışarıdan etkilerle inşa edilmiş yeni sosyal gerçekliklerle karşılaşmasıyla birlikte kimlik inşa süreçlerinde bir tür karmaşaya sebep olması nedeniyledir. Kanaatimizce bu karmaşanın ortaya çıkmasındaki ana gerekçe, birincil sosyalleşme sürecinin başat faktörü olan aile ile ikincil sosyalleşme ajanlarından olan aktivizmin ve kitle iletişim

araçlarının bireyi farklı sosyal gerçeklikler üzerinden bir kimlik inşasına yönlendirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Ahmet Bey, yukarıda ifade etmeye çalıştığımız sosyalleşme olgusunun cinsiyet gelişimiyle ilişkili boyutunun aile kurumuyla ilişkisine ve bu ilişkiye aktivizmin olumsuz yönde etkilerine şu sözleriyle temas etmektedir;

> *Şimdi zaten cinsiyet kimliği eril veya dişil olarak geliştirilemez ve birey kendisinin sosyal-duygusal-erotik rollerini heteroseksüel açıdan erkek veya kadın olarak tatbik edemezse geleneksel heteroseksüel aile kurumunu ortaya çıkaramayacaktır. Bu bireyin ortaya çıkaracağı şey ya eşcinsel birlikteliktir ya da transseksüel birlikteliktir. Bu da zaten doğal ve geleneksel aile ve evlilik kurumunu baltalayan, ortadan kaldıran bir şeydir. Bunun varacağı sonuç budur. Bu çok açık bir meseledir. … Aynı zamanda bu azgın eşcinsellik hedonist bir yaşamdır ve toplum için hem sağlık açısından hem de psiko-sosyal açıdan en yıkıcı olanıdır. AIDS'i vesaire hastalıkları topluma köprü misali taşıyan da bu biseksüellerdir. HIV virüsünü gaylerin arasından topluma biseksüeller taşır. Çünkü her iki cinsle de cinsel ilişkiye girerler. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Kimlik, insanın kendilik bilincine sahip olmasını mümkün kılarak öteki canlıların tamamından ayrılmasını sağlamaktadır. Kimliğin oluşumu, biyolojik, psikolojik ve toplumsal olguların her birinden etkilenmekte ve bir bütün olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda kimlik;

> *"…bedensel yapımızla ilgili olduğu gibi anılarımız, değer yargılarımız, inançlarımız, yaşadıklarımız ve cinsiyet, etnik, yaş, statü vb. toplumsal konumumuzla, mesleksel durumumuz ve başkalarının bizi algılayışlarıyla şekillenir."* (Budak'tan akt. Kuşat 2003: 47).

Yukarıdaki kimlik tanımında Sembolik Etkileşimcilik ekolünün kimliğe yaklaşımının açık izleri görülmektedir. Bu noktada kimliği belirleyen benlik, iki aşamalı bir süreçtir. Kişi, kendisinin idrakindedir ve ötekinin tutumlarından etkilenmek suretiyle kendisini belirler. Nitekim kişi, ötekinin aynasında kendisinin farkına varır ki, ötekinin varlığı olmaksızın kimliğin inşa edilmesi mümkün değildir (Türkkan 2011: 14). Bu minvalde Erikson'a göre yetişkinliğe sağlıklı geçişte en önemli unsur sağlıklı bir kimlik kazanımıdır. Bu süreç ergenlikte başladığından ergen, başarılı bir kimlik edinme süreci yaşadığı takdirde sonraki yaşamında özgüvenli ve başarılı bir birey olur. Bahse konu sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi sosyal ortamın kişiye sunduğu anlamlı destekle mümkün hale gelir. Nitekim toplumsal kültürün ögeleri olan değerler, idealler, semboller ve normların belirginleşmediği toplumlarda ergen veya birey neyin değerli olduğu hususunda bir karmaşa/anomi yaşar (Kuşat 2003: 50).

Kimlik edinme sürecini başarısız bir şekilde tecrübe eden bireyler, başkaları tarafından inşa edilmiş kimliklere bürünmek ve bir değersizlik hissine kapılmak suretiyle ötekinin kabulünü aramak zorunda kalır. Bu sebeple de kendisi olamaz, daima başkaları tarafından oluşturulan kimlik akıntılarına kapılır

(Kuşat 2003: 50). Cinsiyet kimliğinin bahse konu süreçlerde kazanıldığı gerçeğinden yola çıkarak, Ahmet Bey'in ifadelerinin tekabül ettiği nokta böylece belirginleşmiş olur.

Aile tarafından heteroseksüel cinsiyet kimliği kazandırılmak istenen çocuklar ve ergenler aktivizmin kültürlemesi sonucunda LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleriyle temas ettiğinde, bir kimlik karmaşası yaşayabilir. Nitekim ayna benlik uyarınca, çocukların ve ergenlerin çift taraflı bir öteki algısına maruz kalacağı açıktır. Dolayısıyla, erkek-kadın cinsiyetleri tarafından kurulan ve sosyal gerçekliğin içselleştirilmesiyle öğrenilen geleneksel heteroseksüel aile değerleri, aktivizm tarafından ortaya konulan hem cins evliliğe dair sosyal gerçeklikle çelişen iki farklı sosyalleşme tecrübesidir. Çocukların ve gençlerin sosyalizasyon süreçlerinde bu iki farklı değer sisteminden hareketle oluşan sosyal gerçekliklerle karşılaşması, her zaman aktivizm lehine sonuçlanacak gibi bir genellemeye kapı aralamıyorsa da bir kimlik karmaşasına yol açacağı yahut açma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada kimlik karmaşası, heteroseksüel değerler lehine bir dengeye kavuşmadığı takdirde geleneksel heteroseksüel kimlik temelinde yükselen aile kurumunun bu süreçten yıpranması imkân dahilindedir.

Orhan Bey, değerlendirmelerinde aile kavramının çeşitlendirilmesine, aile içi rollerin bireysellik ön plana çıkarılarak zayıflatılmasına ve aktivizmin kültür endüstrisini kullanarak genç nesillerin geleneksel aile yapısının dışında "çeşitliliğin" hâkim olduğu bir aile anlayışına yönlendirildiğini ifade etmektedir;

> *LGBTQ hareketi, "aile" kavramını çeşitlendirme söylemiyle, geleneksel olarak kadın, erkek ve çocuklardan oluşan yapıyı yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Eşcinsel çiftlerin evlat edinme hakları, "ebeveyn 1 - ebeveyn 2" gibi cinsiyetsiz ebeveynlik kavramları, geleneksel aile modelini zayıflatmaktadır. Hareket, bireysel özgürlükleri ön plana çıkararak, aile içindeki karşılıklı sorumluluk ve dayanışma anlayışını arka planda bırakmaktadır... LGBTQ hareketi, medya ve eğitim yoluyla, genç nesillere aileyi geleneksel anlamda değil, "çeşitliliği" temel alan bir yapı olarak sunmaktadır. Bu, çocukların ve gençlerin aile kurma konusundaki algılarını kökten değiştirebilmektedir. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)*

Orhan Bey'in bireyselleşmenin aile içindeki karşılıklı sorumluluk duygusuna ve dayanışma anlayışına yönelik olumsuz etkileriyle ilgili ifadelerini, Ulrich Beck'in *Risk Toplumu* isimli eserinde bireyselleşmenin aile üzerindeki etkilerine yönelik analizlerinden hareketle yorumlamaya çalışacağız.

Ulrich Beck, bireyselleşmenin aileyi de kapsaması neticesinde, beraber yaşama biçimlerinin sürekli bir biçimde dönüşmeye başladığından bahsetmektedir. Buna göre, yaşam hikayesindeki aileye olan bağlılık, modern kapitalizmin bireyselleştirici karakteri marifetiyle erkeği ve kadını iş gücüne dahil etmek için bekâr kalmaya zorlamakta, bu sebeple de bireylerin yaşam biyografilerindeki aileye bağlılığın dönüşmesine, insan yaşamının kesitleri arasındaki zamansal zeminde parçalanmasına ve *iptal olmasına* yol açmaktadır. (Beck 2011: 173).

Öte yandan ev işlerini kimin yapacağı, bebeğin bakımını kimin üstleneceği en az evin geçimini kimin sağladığı ve cinselliğin niçin yalnızca nikahla meşru kabul edildiği meseleleri kadar bulanık hale gelmektedir. Buna göre evlilik, cinsellikten ayrıştırılabildiği gibi ebeveynlikten de ayrıştırılabilmektedir. Beck'e göre emek piyasası kişinin sosyal rollerinden ve bireysel koşullarından bağımsız bir şekilde hareketliliği talep ederken, evlilik ve aile ise tam tersini gerektirmektedir. Bu sebeple modernliğin piyasası, son kertede ailesiz ve çocuksuz bir toplum anlamına gelmektedir. Nitekim modern piyasa, herkesten bağımsız olmayı ve ekonomik özgürlüğünü garanti altına almak için piyasa taleplerine açık olmayı istemektedir. Öyle ki piyasanın istediği makbul özne, evliliğin ve ailenin gerektirdiği bağlar da dahil her türlü bağdan bağımsızlaşmış bekar bireydir. Buna göre doruk noktasındaki piyasa topluluğu "mobil bekarların" oluşturduğu "çocuksuz" toplumdur (Beck 2011: 175-176).

Bireyin, geleneksel aile içi yaşam kesitlerinde belirli rolleri yerine getirmesiyle oluşturduğu yaşam biyografisi, bireyselleşmeyi zaruri kılan modernliğin piyasası marifetiyle kişiyi "evlilikten, aileden ve ailevi bağlardan bağımsızlaştıran bireyselleşmiş biyografilere" yönlendirir. Bu minvalde, modern kapitalizmin emek piyasasındaki hareketliliği garanti etmek adına bireyselleşmeyi teşvik etmesi, evliliğe yüklenen geleneksel ve modern anlamları ortadan kaldırdığı ve bir tür dayanışma duygusu oluşturan aile içi rollere varıncaya kadar aileyle olan bağları dönüştürdüğü gibi, bugün de kapitalizmle yakın ilişki içerisinde olan LGBTQ+ aktivizminin bireyselleşme marifetiyle çocuklar ve gençler üzerinde evliliğe, aileye ve ev içi rollere yönelik negatif bakış geliştirmeyi hedeflediği söylenebilir.

Öte yandan geleneksel aile değerlerinin bir gereği olarak, doğal cinsiyete sahip erkek ve kadın tarafından meşru bir nikahla oluşturulan evlilik bağının, aktivizm tarafından LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleri temelinde oluşturulan serbest cinsellik söylemiyle zayıflatıldığı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra serbest cinsellik propagandasının çocuklara ve gençlere hem nikahsız cinsellikleri özendirdiği hem de geleneksel anlamda aile olmayı imkansızlaştıran doğal cinsiyet dışındaki cinselliklere alan açtığı ifade edilebilir. Bu durumun ise toplumun meşru cinsellik normlarını, geleneksel evlilik kurumunu ve doğal cinsiyet temelli aile değerlerini ciddi risklerle karşı karşıya bıraktığı belirtilebilir.

Mehmet Bey, eşcinselliğin aktivizmin yaygınlaştırılmasını nüfusun düşürülmesi bağlamında değerlendirmekte, bu hedefin ise Türk toplumunu zayıflatmak amacıyla belirlendiğini ifade etmektedir;

> *...İçtimai zararı da gözden kaçırıyorlar. Az önce söyledim. Bir nüfus politikası olarak da bir nüfus politikası aparatı olarak da kullanılıyor. Ve biz bugün biliyoruz ki nüfus gelecekte ülkelerin zaten böyleydi. Bugün böyledir. Gelecekte de böyle olacak. Yani nüfusu bir buçuk milyarı görmüş olan kişi bir çocuk politikasından vazgeçip hadi şimdi üç çocuk yapın derken Türkiye'de eşcinsel aktivizminin yaygınlaştırılmasını bir beşinci kol faaliyetten başka bir şey olarak görmek mümkün değildir. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Nüfus olgusu, bir ülkenin kalkınma planlarından kaynaklarının düzenlenmesine, milli gelire etkisinden kamu harcamalarına ve teknolojik gelişmelerle ilişkisine varıncaya kadar birçok sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olguyla doğrudan ilişkilendirilmektedir (Beyaz 2024: 59; Yanardağ, Özgen 2003: 5-6). Bu noktada nüfusun artırılmasına ilişkin yaklaşımlar ve nüfusun düşürülmesine yönelik bakış açıları söz konusudur. Ancak bizim konumuz, daha çok bir ulusun toplumsal yapısını siyasi amaçlarla zayıflatmak açısından LGBTQ+ aktivizminin nüfusa yönelik etkileridir. Bu sebeple nüfusun diğer boyutlarla ilişkisi üzerinde durmayacağız.

Bir toplumun varlığını temin eden maddi unsurların başında "nüfus" gelmektedir ve toplumsal yapının devamlılığı açısından nüfus, birincil öneme sahiptir. Nitekim toplumsal yapıların varlığı, anlamları ve işlevleri belirli bir nüfusun/insan unsurunun varlığı ile somutlaşır. Özellikle anlam ve değer sistemlerinin yaşatılarak belirli bir toplumun dünyadaki diğer toplumlardan ayrılan özgün nitelikleriyle varlığını koruması ve sürekliliğinin sağlanması yine nüfusun nitelikli artışıyla mümkün olur. Nüfusun beklenmedik, düzensiz ve plansız bir şekilde arttığı yahut azaldığı durumlarda elbette birtakım sosyal, siyasal ve iktisadi sorunların baş göstermesi olasıdır. Buradan anlaşılacağı üzere, nüfus olgusunu etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere toplumsal yapının varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi ve küresel güç dengesi açısından nitelikli ve büyük bir nüfusun avantajlı görülmesi, nüfusa verilen önemin bir başka boyutuna işaret etmektedir. Türkiye'de son yıllarda düşüşe geçen nüfus artış hızı gerek siyasetin gerekse akademinin ilgi odağındadır. Buna göre Türkiye nüfusu, nüfusun kendini yenileme hızı olan %2,1'in altına düşmüş, 2023 yılında bu oran 1,51'e gerilemiş, (Beyaz 2025) 2024 yılında ise 1,48 olarak belirtilmiştir (TÜİK 2025). Bu bağlamda doğurganlık hızının düşmesi ve yaşlı nüfus oranındaki artışın Türkiye nüfusu açısından endişe verici olduğu ifade edilmektedir (Beyaz 2025).

Nüfusa dair bahse konu olguların dışında, nüfusun gayri tabii yollarla düşürülmesinin yahut düşürülmesine yönelik teşebbüslerin, bazı küresel hegemonların odak ulusların güçlerini zayıflatmak amacına yönelik olduğu düşünülmektedir. Mehmet Bey'in ve bazı diğer katılımcıların bu yönde yorumları söz konusudur. Öyle ki bu amaca ulaşmak adına kullanılan araçlardan birisi de doğal cinsiyet dışındaki LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini/cinselliklerini yaygınlaştırmak, üreme işlevi olmayan cinsellikleri norm haline getirip nüfus artış hızını negatif yönde etkilemek ve böylece odak ulusun nüfusunu düşürmektir. Nüfus fenomenin sosyal, siyasal, iktisadi ve kültürel boyutlarla yakından ilişkisi olduğu göz önüne alındığında, bir ulusun nüfusunun böylesine sistematik zarar niyetiyle beklenmedik ve plansız bir şekilde düşürülmesinin, bu alanlarda birtakım risklere yol açacağı söylenebilir. Ancak, Türkiye'de son dönemlerde yaşanan nüfus artış hızındaki düşüşü, salt aktivizm etkisine indirgemek, hatalı bir sonuca ulaşılmasına neden olabilir.

Birçok sosyal ve iktisadi etkinin yanı sıra aktivizmin de uzantısı olduğu cinsel serbestlik olgusunun, evlilik müessesine, aile kurmaya ve çocuk doğurmaya yönelik bir ilgisizliği beslediği düşünülebilir.

Buradan hareketle, LGBTQ+ aktivizminin serbest cinselliği teşvik eden söylemleri düşünüldüğünde, belirli hegemon güçlerin siyasi amaçları uğruna, Türkiye nüfusunun artış hızını ve dolayısıyla demografik gücünü doğrudan yahut dolaylı olarak etkileme ihtimali olasılık dahilindedir. Nitekim Keşan'ın aktardığına göre teknoloji felsefecisi Said Ercan, LGBTQ+ lobisinin amaçlarından birisinin de dünya nüfusunu azaltarak kontrol altına almak olduğunu belirtmektedir (Keşan 2022).

Transhümanist felsefenin doğal insan bedeninden ve cinselliğinden kurtularak ölümsüz bir insan tasavvuruna işaret eden yaklaşımı ile bu hususta LGBTQ+ aktivizminin teklif ettiği cinsellik biçimleri arasındaki ilişkiyi de göz önünde bulundurduğumuzda, Mehmet Bey'in ve diğer katılımcıların aktivizmin nüfusa yönelik negatif etki amaçlarının olduğunu söylemek düşünsel açıdan temelsiz olmamaktadır. Öte yandan, nüfusun düşmesi/düşürülmesi olgusu bizatihi toplumun iç dinamiklerinden kaynaklanabileceği gibi dışsal faktörlerin belirleyici olduğu durumlardan da kaynaklanabilir yahut her ikisinin bir kombinasyonundan da meydana gelebilir. Dolayısıyla, nüfus olgusunun çok yönlü ve çok katmanlı analizi çalışmamızın odak noktası olmadığından, mümkün mertebe saha bulgularıyla ilişkili boyutlarına temas ile sınır kalmaya çalıştık.

4.9. Eşcinsel Evlilikler ve Eşcinsellerin Evlat Edinmesi Çocuklara Zarar Verir

Eşcinsel evliliklerin ve eşcinsellerin evlat edinmesinin çocuklar üzerinde ciddi olumsuz etkileri olacağına dikkat çeken katılımcılar, bahse konu olumsuzlukların çocuk hakları ihlallerine yol açtığını ifade etmektedir. Bu minvalde Ceyda Hanım, eşcinsel evliliklerin zamanla evlat edinme talebine dönüşeceğini, bu durumun ise çocuk haklarının ihlali anlamına geleceğini belirtmektedir;

> *Eşcinsel evlilik özelinde düşünecek olursak bence burada bir insan hakkı ihlali konuşulacaksa çocuklar üzerinden konuşmak gerekiyor. Aslında burada çocuk haklarını ihlale dönük bir talep var. … Eşcinsellerin veya transseksüellerin evlat edindiğini düşündüğümüzde burada cinsel kimliğin sağlıklı bir şekilde gelişmesi mümkün değildir ki bu çocuk haklarının ihlalidir. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Elif Hanım, çocukların eşcinsellere evlat olarak verilmesini *cinayet* olarak nitelendirmektedir. Bunu çocukların psikolojik gelişimlerine olumsuz etkileri üzerinden temellendirmekte, sırf politik kaygılar sebebiyle böyle bir uygulamanın yapılmasını eleştirmektedir. Yanı sıra katılımcı, eşcinsellerin evlat edindikleri çocukları taciz ve istismar ettikleri, bırakıp gittikleri gibi örneklerden yola çıkarak hangi niyetlerle bu çocukları evlat edindiklerinin bilinmediğini vurgulamaktadır;

> *İki eşcinsel insanın evlenmek ya da bir evlat edinmek, evlenmeden birlikte de yaşıyorlar. Toplumsal küçük bir kurum olarak ortaya çıkmak gibi pozisyonları oluştuğunda bunun çok ciddi riskler taşıdığını düşünüyorum. Ve çocukların o ailelere verilmesinin bir cinayet olduğunu düşünüyorum. Aile bile değiller de yani aile olarak tanınan o iki insana bu çocukların teslim edilmesinin bir cinayet olduğunu düşünüyorum. Yani bu işi bir insanın hiç psikoloji bilmiyor olması lazım. Sadece politik kaygılarla, sadece işte yeterince modern görünmeme kaygısıyla filan eğer böyle bir şeye sıcak bakılıyorsa bu işin yani hiçbir*

etik çerçeveyi gözetmeden onaylandığını düşünüyorum, burada çok netim. Çünkü yurt dışında siz de bakmışsınızdır, yani yurt dışında evlat edinilmiş olanların sonrasında o çocukların üzerindeki etkileri, o çocukların gelişimine etkileri, sonra o çocukları bırakıp gitmeleri, o çocukları taciz etmeleri, istismar etmeleri yani ne vakalar var? Ve ne niyetle o çocuğu aldıkları, evlat edindikleri yani buraya dair çok ciddi şeyler var. Problemli örnekler var. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Fahri Bey ve Latif Bey ise çocuğun kimlik gelişimi sürecinde anne baba ile özdeşim kurduğunu, eşcinsel ebeveynlerde ise böyle bir durumun söz konusu olmadığını ifade etmektedir;

Hele bazı ülkelerde onlara evlatlıklar da veriliyor. O da bir rezalet. Kim annesi, kim babası karışıyor. Sağlıklı bir ailede çocuk anne ve babaya bakarak, onları taklit ederek, onların hareketlerini, davranışlarını özümseyerek, yani identifikasyon dediğimiz kimlikleşmeyle büyür. Ama bunlarda böyle bir şey olmuyor. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

...insan doğası diye bir şeyi ontolojik olarak kabul etmemiz gerekiyor. Ya bu senin benim belirlediği bir şey değil, bu kültürel bir şey de değil. Bu ontolojik olarak verili bir şey. Yani dolayısıyla o verililik şu anlama geliyor. Bir çocuk, bir dişil büyük ve bir eril büyükle birlikte büyür. Yani ontolojik verililik bunu söylüyor. ... Eğer bu ontolojik verililiği esas alacaksam bir çocuğun büyüyebileceği en uygun ortam yani klasik anlamda anne ve babanın olduğu bir ortamdır. Şöyle bir şey denirse, dolayısıyla uygun bulmuyorum. ... çünkü çocuğun psikolojik kendilik gelişimi açısından uygun değil. Çünkü annenin hem bir şey pardon çocuğun hem bir anne ilişkililiği gerekiyor psikolojik açıdan hem de baba ilişkililiği ve her iki ilişki içinde bir kendilik oluşturması gerekiyor. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere, eşcinsel çiftlerin evlat edinmesi çocuğun sağlıklı kimlik gelişimi açısından çeşitli risklere işaret etmektedir. Öncelikle çocuğun dünyaya nasıl geldiğine dair ontolojik soruları, eşcinsel çiftlerin, bir insanın dişi ve erkek cinsiyetlerinin birleşmesinden meydana geldiği gerçeğini açıklama konusunda birçok problemle karşılaşmasına neden olabilir. Evlat edinilen çocuğun, arkadaşlarının veya etrafındaki çocukların "anne" olarak seslendiği kişinin bir kadın, "baba" olarak seslendiği kişinin de bir erkek olduğunu tecrübe etmesinden sonra, kendisinin iki annesinin veya iki babasının olduğunu fark etmesi, zihinsel bir karmaşa yaşamasına yol açabilir. Bu yaşanan karmaşanın giderilmesi için eşcinsel ebeveynlerine yönelmesi durumunda verilecek herhangi bir cevap ontolojik gerçekliği dikkate almadığı sürece açıklayıcı olmayabilir. Bu durum ise evlat edinilen çocuğun anne baba imgesi ile ilgili zihinsel şema oluşturma süreçlerine negatif yönde etki edebilir.

Cinsiyet kimliği gelişim sürecinde çocukların ve ergenlerin ebeveynleriyle özdeşim kurmaları, cinsiyet kimliği gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bir erkek çocuğun sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmesi açısından "erkek" bir babayla (Üsküdar Üniversitesi 2022), kız çocuğunun ise "kadın" bir anneyle özdeşim kuramadığı durumlarda, cinsiyet kimlikle ilgili günümüzde oldukça sık görülmeye başlanan CH vakaları yaşanmaktadır. Elbette CH'nin tek sebebi eşcinsel ebeveynlikle açıklanamaz.

Doğal cinsiyete sahip normal ailelerin çocuklarında da CH görülmektedir. Ancak burada temas edilen husus eşcinsel çiftlerin evlat edindikleri çocuklara doğal bir anne babalık modeli sunamayacağından evlat edinilen çocukların CH yaşama ihtimalinin yüksek olma olasılığıdır.

Sonuç olarak, katılımcıların neredeyse tamamı, eşcinsel evliliklerin ve bunun bir sonucu olarak eşcinsellerin evlat edinmesinin, toplumsal yapının en temel kurumu olan aileye, evlat edinilen çocuklara ve genel anlamıyla topluma yönelik oluşturacağı zararlara dikkat çekmiştir. Bu minvalde, eşcinsel evliliklerin ve eşcinsellerin evlat edinmesinin çocuklara ve topluma yönelik çok boyutlu zararları olduğu söylenebilir.

4.10. Kadın Hakları İhlal Ediliyor

Katılımcıların tümü (17), özellikle trans hakları bağlamında talep edilen haklarla ilgili yorumlarında doğrudan kadın hakları ihlallerine işaret etmektedir. Bu minvalde Bahar Hanım, olimpiyatlarda kadın kategorisinde yarışan ve cinsiyetini kadın olarak değiştirmiş/değiştirdiğini ifade eden erkeklerin, kadınlara karşı haksız rekabetle kazandığı madalyalar sebebiyle kadın haklarına yönelik suç işlendiğini ifade etmektedir;

> *Biliyorsunuz şu an olimpiyatlarda trans kadınlara onlarca madalya verildi. Burada kadın haklarına karşı işlenen bir suç var. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Benzer bir değerlendirme, Latif Bey tarafından yapılmakta, özellikle kadın biyolojisi ile erkek biyolojisi arasındaki farka işaret edilerek aynı kategoride yarışmanın kadınlara yönelik bir haksızlık olduğu belirtilmektedir;

> *Yani şimdi bir diyelim ki trans olduğunu söyleyen bir bireyin, trans kadın olduğunu söyleyen birisinin mesela biyolojik olarak… …erkek olmanın gücüyle sahip olduğu için spor yarışmalarında ya da buna benzer başka yerlerde biyolojik olarak kadınlarla yan yana konulduğunda açık bir fark oluyor ve birlikte aynı kategoriye konmaları diğer bütün kadın olarak doğmuş insanlara bir haksızlığa dönüşüyor. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ceyda Hanım ise, kadınlara özgü alanlara cinsiyetini kadın olarak değiştirmiş/değiştirdiğini ifade eden erkeklerin girişine izin verilmesinin bir insan hakkı ihlali olduğunu belirtmektedir;

> *Başka bir örnekle devam edecek olursam, örneğin kadınlara özgü alanlara trans kadınların da girmesinin talep edilmesi de bir insan hakkı ihlalidir. Bu ihlal LGBTQ aktivistleri tarafından yapılıyor veya yapılmak isteniyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Kadın hakları savunuculuğunun kuramsal ve politik temsilcisi konumunda bulunan feminizm içerisinde, feminizmin öznesinin kim olduğuna dair tartışmalar yer almaktadır. Özellikle Judith Butler'ın biyolojik cinsiyetin de bir inşa olduğunu imleyen düşünceleri, feminizmi ontolojik bir krizin eşiğine getirmektedir (Gültekin 2021: 159). Kadın kategorisini sorunsallaştırarak verili bir kadın kategorisini savunmanın ayrımcılığa yol açacağını iddia eden kuir teori, feminizme kadim kadınlık

öznesinden vazgeçmeye yahut bu özneyi merkezileştirmemesi yönünde çağrı yapmaktadır (Gültekin 2021: 159). Postmodern feminizmin bu çağrısının arka planında ise feminizmin, kadınlığın tanımlanabilir bir özü olduğu varsayımından hareket ettiği yönündeki eleştirisi yer almaktadır (Aybakan Saliya 2013: 26). Nitekim Butler *Cinsiyet Belası* isimli eserinde konuya dair şu açıklamayı yapmaktadır;

> *"... Kadınlar öznesinin kendisi artık istikrarlı ve kalıcı bir şey olarak anlaşılmıyor. ... Üstelik kadınlar kategorisini neyin oluşturduğu ya da neyin oluşturması gerektiği konusunda görüşler muhtelif." (Butler 2024: 44).*

Butler'ın ifadelerinden ve cinsiyete yönelik yapı sökümcü genel görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, kadınlık hakkında bir özden ve sabiteden söz edilemeyeceğine dair vurgusu genel olarak kimliğe bakışının izlerini taşımakta, bir akışkanlığı imlemektedir. İkinci cümle ise daha çok "kadın" olmaktan anlaşılması gerekenin geleneksel kadınlıktan başka, içine kendisini kadın "hisseden" yahut "öyle tanımlayan" herkesin dahil edilmesini mümkün kılacak bir belirsizliğin yolunu açmaktadır.

Trans haklarının felsefi zeminini oluşturan bu görüşlere feminizm içerisinden itirazlar yükselmektedir. Bu minvalde, kadın kategorisini ve kadının biyolojik gerçekliğini savunan feministler TEFCR (Trans-exclusionary radical feminism) suçlamasına konu olmakta ve baskılara maruz kalmaktadır (Gültekin 2021: 159).

Yukarıda ifade ettiğimiz teorik zeminden hareketle LGBTQ+ aktivizminin politik mücadelesi sonucu birçok ülkede resmî olarak tanınan trans haklarının yol açtığı kadınlara yönelik hak ihlallerine değinen katılımcılar, trans haklarıyla ilgili güncel tartışmalarda konu edilen ve doğrudan gündelik yaşamı ilgilendiren sorunlarla ilgili dile getirilen hususlara işaret etmektedir. Bu minvalde, cinsiyet değişim ameliyatıyla yahut kendisini kadın hissettiğini beyan etmesiyle kadın cinsiyetine kaydedilen bireylerin, kadınlara özel spalara, spor salonlarına, güzellik bakım merkezlerine ve kadınlara özgü birçok yere girebilmeleri, feministler başta olmak üzere farklı kesimlerden çeşitli tepkilere konu olmaktadır.

Öte yandan trans haklarının, kadınların hayatlarını işgalci ve suistimal edecek bir şekilde doğrudan etkilemeye başladığı belirtilmektedir (Özel Çiçek 2020). İnsanın en temel haklarından olan güvende olma ve mahremiyet hakkı, trans hakları adı altında ihlal ediliyor gözükmektedir. 2020 yılında İngiltere'de Marks and Spencer mağazası, biyolojik olarak kadın olma zorunluluğu olmaksızın kendisini kadın olarak tanımlayan herkesin kadın deneme kabinlerini kullanabileceğini açıklamış, karar güvenlik ve mahremiyet gibi bir dizi gerekçeyle itirazla karşılansa da marka geri adım atmamıştır. ABD'nin New Jersey eyaletindeki Edna Mahan Kadın Islah Merkezi'nde ise bir transseksüel iki kadını hamile bırakmış, daha sonra farklı bir cezaevine gönderilmiştir (Euronews 2022). Benzer bir olay İngiltere'de de yaşanmış, Karen White Vakası olarak bilinen bu olay kamuoyunda büyük tartışmalar yaratmıştır (Law Society Gazette 2022).

Transseksüellerin kadın sporlarına katılımı konusunda yaşanan tartışmalar neticesinde yakın zamanda Trump, ABD'de transların spor müsabakalarına kadın kategorisinde katılmalarını yasaklamış (TRT Spor 2025), İngiltere'de ise Yüksek Mahkeme bazı kadın hakları gruplarının da yoğun çabasıyla cinsiyetin kadın-erkek olarak biyolojik olduğuna karar vermiş ve bu karar, transların hem kadınlara özgü yerlere giremeyeceği hem de kadın sporlarına katılamayacağı yönünde yorumlanmıştır (Euronews 2025). Ancak hali hazırda Almanya, Fransa ve Yunanistan dahil olmak üzere otuz (30) ülkede herhangi bir tıbbi müdahale olmaksızın kişiler, cinsiyet kimliklerini resmî olarak değiştirebilmektedir (Equaldex 2025). Bu ise katılımcıların da ifade ettiği üzere kadın haklarına yönelik endişeleri haklı çıkartan bir boyuta işaret etmektedir. Herhangi bir ülkenin genel nüfusuna oranla çok küçük bir popülasyon için, milyonlarca kadının güvenlik ve mahremiyet gibi en temel haklarını yok saymak, kadın hakları açısından oldukça düşündürücü bir durumdur.

5. BÖLÜM: LGBTQ+ AKTİVİZMİ BAĞLAMINDA RESMÎ KURUMLAR, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI, DİNÎ ÇEVRELER VE TOPLUM: DOĞAL CİNSİYET YAKLAŞIMI MERKEZLİ BİR YORUMLAMA

Bu bölümde, katılımcıların LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili resmî politikaların durumu, STK'ların çalışmaları, dinî çevrelerin söylemleri ve toplumsal duruma yönelik yorumları, ilgili tarihsel süreçler ve toplumsal fenomenler dikkate alınarak analiz edilmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların resmî kurumlara, STK'lara ve dinî çevrelere yaklaşım biçimi, söylemsel üslup, içerik ve yürütülen çalışmalar bağlamında teklif ve önerileri yer almaktadır. Bölümün son alt başlığında ise katılımcıların görüşlerinin şekillenmesinde etkili olan unsurların neler olduğu analiz edilmiştir.

5.1. Resmî Kurumlara Dair Yorumlar

Son yıllarda aileye ve topluma yönelik yıkıcı etkileri yoğun bir şekilde gündeme getirilen *cinsiyetsizleştirme (küresel) politikaları*, LGBT hareketiyle özdeşleştirilip bu akımın zararları dindar-muhafazakâr gruplar, bazı STK'lar ve başta Cumhurbaşkanı olmak üzere siyasetin muhafazakâr kanadı tarafından dile getirilmektedir. Bu noktada ise resmî anlamda atılan ve sembolik değeri yüksek olan yakın tarihli adım 2025 yılının "Aile Yılı" ilan edilmesi olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın Aile Yılı açılış konuşmasında "LGBT'nin koçbaşı olarak kullanıldığı cinsiyetsizleştirme politikalarının öncelikli hedefi aile kurumunun kutsiyetidir" cümlesiyle işaretlenen ve cinsiyetsizleştirmeyi hedeflediği belirtilen LGBTQ+ aktivizmi, ailenin karşısında duran en büyük tehditlerden birisi olarak ifade edilmiştir.

Öte yandan 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının akabinde toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen uygulamalar, yine sözleşmeden mülhem MEB'in eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği hedefiyle ETCEP gibi projeleri hayata geçirmesi, uluslararası LGBTQ+ örgütlerinin yanı sıra ulus ötesi kurum ve kuruluşlarla ilişkili olarak Türkiye'de birçok yasal LGBTQ+ örgütünün varlığı, katılımcıların resmî politikalara yönelik eleştirel yorumlarının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur.

Saha çalışmasını gerçekleştirdiğimiz süreç içerisinde, henüz Aile Yılı'nın ilan edilmemiş olmasının katılımcıların değerlendirmelerine doğal olarak konu olmadığını belirtmek isteriz. Bu minvalde katılımcılar, LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili resmî söylemlerin uygulamayla çeliştiğini, gereken tedbirlerin zamanında alınmadığını, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanıp yürürlüğe konulduğunu ve sözleşmede geçen bazı kavramların aktivizmin söylemlerinde de kullanıldığını, ETCEP gibi uygulamalar dahil, toplumsal cinsiyet eşitliği adı altında resmî kurumlarca projelerin yürütüldüğünü belirtmiştir. Bahse konu başlıklar, resmî politikalara ilişkin değerlendirmelerde öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra resmî kanalların kullandığı yüksek tonlu söylemlerin ve alınan bazı tedbirlerin uygulanması esnasında kolluk kuvvetlerinin aldığı sert önlemlerin aktivizmi marjinalleştireceği ve mağdur söylemi üzerinden

aktivizmi güçlendirebileceği yine öne çıkan değerlendirme başlıklarından olmuştur. Ayrıca iki (2) katılımcı Cumhurbaşkanının samimi olduğu ancak bürokratik süreçlerde aktivizme yönelik atılacak resmî adımlarla ilgili problemler yaşandığı gibi bürokratik süreçlerle ilgili sorunlara işaret etmiş, bir (1) katılımcı ise aktivistlerce onur yürüyüşü olarak isimlendirilen eylemlerin ve protestoların yasaklanması gibi alınan tedbirlerin uygun olduğunu, bahse konu tedbirleri desteklediğini ifade etmiştir. Bu minvalde, bahse konu değerlendirme başlıklarını ihtiyaca göre tarihsel ve/veya kuramsal derinleştirme imkanlarına başvurarak yorumlamaya çalışacağız.

Bahar Hanım, LGBTQ+ aktivizmine yönelik yapılan resmî açıklamalar ile ulus ötesi kurumlar tarafından aktivizme alan açacak şekilde tasarlanmış projelerin resmî kurumlarca uygulanması arasındaki tezat duruma işaret ederek bir *samimiyetsizlik* olduğunu belirtmektedir;

> *Açık konuşmak gerekirse ben (LGBTQ+ aktivizmine yönelik açıklamaları samimi bulmuyorum. Nedeni ise şu, LGBTQ aktivizminin kullandığı kavramlar, cinsellikle ilgili talepleri ve bunların yapılması için uluslararası kurumlar tarafından verilen paralar kabul ediliyor. İşte bu BM 2030 ajandası örnektir. BM'nin 2030 ajandası bütün okullarda çevre ve sürdürülebilirlik amacıyla okutuluyor. Ama içinde sayfalarca cinsiyetle ilgili yazılar var. Ben bunu iki sene söyledim, herkese anlatmaya çalıştım, dinlemediler beni. Eşitlik adı altında kabul edildi ama içinde çocukların erken cinselleştirilmesi gibi bir sürü madde var. Bunlar kabul edildi ve uygulanıyor. Bu bir truva atıdır. …Sürdürebilirlik adı altında bunu yapıyorlar. Kabul etmek zorunda kalıyorlar çünkü bu kurumlardan para alıyorlar. Ama ben burada kötü niyet aramıyorum. Çünkü bu küresel sistemin nasıl işlediğini biliyorum. Bu kurumları yönetenler aslında başlarına neyin geldiğinin farkında değiller. Farkında olanları da konuşturmuyorlar, dinlemiyorlar. Bu ajandaların vesairenin sonunun nereye gideceğini pek düşünmüyorlar. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

BM 2030 Sürdürülebilirlik Kalkınma Amaçları bağlamında LGBTQ+ ile ilgili doğrudan bir atıf yer almamakla birlikte *gender equality* (toplumsal cinsiyet eşitliği) gibi aktivizmin de araçsallaştırdığı bazı kavramlar bulunmaktadır. Ancak, buradan doğrudan bir şekilde SKA (Sürdürülebilirlik Kalkınma Amaçları)'nın LGBTQ+ aktivizminin taleplerine yönelik bir hedef belirlediğini ifade etmek güçtür. Bunun yanı sıra, gender equality (toplumsal cinsiyet eşitliği) gibi kavramlar üzerinden eğitimde, sağlıkta ve kapsayıcılık bakımından ayrımcı yasaların ve politikaların uygulanmaması/kaldırılması bağlamında aktivizm yahut aktivizmle iş birliği içerisindeki ulus ötesi kuruluşlar, aktivizmin taleplerini SKA'nın amaçlarına göndermeyle dile getirebilir.

Bahar Hanım'ın, çocukların erken cinselleştirilmesi ifadesinde ise "cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim" hedefinin, eğitim yoluyla cinsel sağlığın ve üreme sağlığının öğretimine konu olduğundan riskler barındırdığı ifade edilmektedir. Elbette zikredilen riskler, kavramların farklı biçimde yorumlanabilmesi imkanının oluşturacağı zaaf göz önünde bulundurulmadığı ve sağlıklı bir politika geliştirilmediği takdirde gerçekleşme olasılığına sahiptir. Ancak, yaptığımız araştırmalar neticesinde

MEB tarafından SKA kapsamında LGBTQ+ aktivizminin doğrudan lehine yürütülen bir eğitim programına ulaşamadık.

BM gibi kararlarının bağlayıcılığı yüksek ulus ötesi kurum ve kuruluşlar tarafından toplumsal cinsiyet eşitliği gibi kavramların eşitlik ve özgürlük adına genel politikaları içerecek şekilde kullanılmasından ve anılan kurumların LGBTQ+ haklarını dile getirirken sarf ettikleri kavramların da bahse konu kavramlarla aynı olmasından hareketle, katılımcının SKA'yı *truva atı* şeklinde işaretlemesi muhtemel tehlikelere işaret eden bir uyarı mahiyetinde değerlendirilebilir. Bir başka deyişle, katılımcının SKA'yı *truva atı* olarak işaretlemesi, BM tarafından insan hakları söyleminin eşcinsel haklarını küresel bir norm anlayışına dönüştürmesinde araçsallaştırıldığı gibi SKA'nın içeriğinde yer alan bu tür ifadelerin de LGBTQ+ aktivizminin taleplerinin altını doldurmak adına araçsallaştırılabileceği riskine işaret ediyor olabilir.

İbrahim Bey, İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasıyla ilgili uygulamanın esasında dindar-muhafazakâr çevrelerin sözleşmeye yönelik yoğun eleştirilerinin bir yönüyle hafifletilmesi adına yapıldığını; ancak sözleşmenin en temel uygulama boyutlarından birisi sayılabilecek toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının resmen uygulanmaya devam edildiğini ifade etmektedir. Bunun ise *gerçekçi olmayan bir rahatlamaya yol açabileceğini* belirtmektedir. Bu minvalde, bir yandan İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırıldığını ifade edip diğer yandan LGBTQ+ aktivizminin de kullandığı toplumsal cinsiyet eşitliği söylemini resmî uygulamalarla sürdürmenin gerçekçi olmadığını vurgulamaktadır;

> *...bu müdahalelerin ne kadar gerçekçi olduğuyla ilgili de şüphelerim var. Yani şunu söylemek istiyorum. Şimdi siz toplumsal cinsiyet ideolojisini farklı mecralarda, farklı zeminlerde, farklı perspektiflerle yürütmeye devam ederken, dindar kesimin rahatsız olduğu noktaya müdahale ederek ama diğer tarafları, diğer mecraları serbest bırakarak ya da diğer mecralara çok dokunmayarak yani konuyu aslında özü itibariyle değil de daha politik çıktılarıyla düşünerek ele almış olursunuz. Bunun da gerçekçi olmayan bir rahatlamaya yol açabileceğini yani şimdi ne diyor adam yasaklandı diyor. Halbuki öyle değil yani başka mecralarda bu düşünce işleniyor devam ediyor. Hatta devlet bununla ilgili programlar yapıyor, hala toplumsal cinsiyet perspektifinin hâkim olduğu uygulamalar devam ediyor. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

Çetin Bey'in vurgusu ise, aktivizmin dernekleşme faaliyetlerine ve yürüyüş organizasyonlarına müsaade edilmesine yöneliktir. Bu noktada gelinen aşamanın resmî politikalardan kaynakladığını ifade etmekte, toplumsal tepkinin artması nedeniyle de yürüyüşlerin yasaklandığını belirtmektedir. İstanbul Sözleşmesi'ni de aktivizmin yükselişinde etken faktör olarak değerlendiren Çetin Bey, sözleşme feshedilmiş olsa da sözleşmeye bağlı hükümlerin kanunlara yerleştirildiğine değinmektedir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının resmî eğitim kurumlarında yürütülen ETCEP projesiyle ve üniversitelerde ise KASAUM programları ile bir eğitim politikasına dönüştürüldüğüne temas etmekte, resmî kurumlar eliyle bu tür uygulamaların devam etmesinin, aktivizmin etkisinin devamlılığına katkı yaptığını belirtmektedir;

Şimdi bu noktada resmî kurumlar daha önce yapılan hataların bir sonucunu tecrübe ediyor. LGBTQ Onur Yürüyüşü… İzinli… 20.000 kişilik bir kalabalık… Devlet bunlara izin verdi. Sonradan toplumsal baskının katkısıyla da bunlar yasaklandı. Öte yandan LGBTQ dernekleri de kuruldu. 90'lı yıllarda Ankara'da bir LGBT derneği kurulmak isteniyor ama savcılık izin vermiyor. Mahkemeye AİHS kapsamında karar vererek kuruluşunu sağlıyor. Devlet o zamandan bir hukuki düzenleme yapsaydı bu furya daha o zamandan engellenebilirdi. Ama sonrasında 20 küsür tane dernek kuruldu. Onur yürüyüşlerine izin verildi. … Sonra İstanbul Sözleşmesi kâğıt üzerinde feshedildi ama sonuçları çok ciddi oldu ve hala devam ediyor. Zira Sözleşme bir çerçeve sözleşmedir. Hükümleri kanunlara dercedilmiş ve uygulanmaktadır. Siz buna engel olmazsanız hele ki cinsellik gibi bir konuda bu çok tesir eder ve etti. Bu tedbirler geç kalınmış tedbirlerdir. Öte yandan ETCEP'in üniversite ayağı olan KASAUM'lar hala devam ediyor. Devlet üniversitelere ve belediyelere müdahale edemedi. Onların buna devam etmesi bu aktivizme karşı olası direnişleri engellemiş oluyor. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

LGBTQ+ aktivizminin Türkiye'deki serencamı 1970'lerden günümüze değin süregelen ve çeşitli etkenler neticesinde örgütleşme biçimleri ve hareket tarzları bakımından evrilen bir görünüme sahiptir. 1990'lara kadar LGBT'lerin bir araya geldikleri evler kurma, kitlesel protestolar, oturma eylemleri ve açlık grevleri ile kamuoyu gündeminde yer alan aktivizm, 90'lara gelindiğinde ulus aşırı LGBTQ+ örgütlerle Türkiye'de etkinlikler yapmaya ve böylece ulus aşırı örgütlerin insan hakları çerçevesindeki desteğiyle kurumsallaşmaya başlamış, yurtdışında LGBTQ+ örgütlerle temasları neticesinde tecrübe kazanan LGBT'ler de Türkiye'deki LGBTQ+ kurumsallaşmasına destek vermiştir (Yardaş 2023: 61-63). Öte yandan 1970'ler ve 80'lerde trans aktivizmi oturma eylemleri ve protestolar gibi aksiyonlarla görünür olmaya başlamıştır (Yardaş 2023: 61).

1993'te aktivistlerce düzenlenmek istenen onur yürüyüşünün valilik tarafından toplumsal değerlere uymadığı gerekçesiyle engellenmesinden sonra İstanbul'da LambdaİstanbuI kayıt dışı olarak kurulmuş, burada LGBTQ+'lar arasında yapılan tanışma ve sohbet ağırlıklı etkinlikler devam ederken 1994'te Türkiye'nin ilk gey-lezbiyen dergisi olan KAOS GL Ankara'da yayın hayatına başlamıştır (Çetin 2015; Yardaş 2023: 63). Bu etkinliklerle amaç, görünürlüğün artırılması, LGBTQ+'ların bilinçlenmesi ve deneyimlerin paylaşılması olmuştur. ILGA'nın bir üyesi olan LambdaİstanbuI, eşcinsel ilişkilerin neden olduğu öne sürülen AIDS'le ilgili yayınlanan bir broşürün yayın ve dağıtımını engelleyerek kamusal alanda bir baskı unsuru oluşturmaya başlamıştır (Erdoğan, Köten 2014: 106).

2000'li yıllara gelindiğinde ise LGBTQ+'ların kamuoyu görünürlüğünün sağlanmasında en etkili unsurlardan birisi olan onur yürüyüşleri 2003'te başlamış ve yasaklandığı 2015'e kadar devam etmiştir. İlk onur yürüyüşüne katılım otuz (30) kişi iken, Gezi olayları dönemine denk gelen 2013'teki yürüyüş elli (50) binin üzerinde katılımla gerçekleştirilmiştir (Erdoğan, Köten 2014: 106). Bu dönemde internet alt yapısının fiziksel mekanların sınırlarını kaldırarak insanlar arası etkileşimleri kolaylaştıran gelişimi sayesinde LGBTQ+ bireyler arasındaki iletişim ağları geliştirilmiş, LGBTQ+ aktivist gruplar savaş

karşıtı protestolarda ve 1 Mayıs gösterilerinde yer alarak aktivizmi simgeleyen bayraklar açmıştır (Erdoğan, Köten 2014: 105).

1990'larda kitle iletişim araçları vasıtasıyla LGBTQ+ propagandasına başlamış olan KAOS GL, 2005'te Türkiye'de resmen kurulan ilk aktivist dernek olmuş (Erdoğan, Köten 2014: 106), kayıt dışı faaliyetleriyle aktivizmin kurumsallaşmasında etkili bir yapı olan LambdaİstanbuI ise 2006'da resmen dernekleşmiş, birçok kez genel ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılmak istense de hukuki süreçler örgütün lehine sonuçlanmıştır.

2000 sonrası aktivist örgütlerin dernekleşmesindeki en temel etkenlerden birisi ise Türkiye'nin 2000'de Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün tanınmasıdır. 2003 yılında ise AB tarafından verilen Katılım Öncesi Mali Yardımlar'ın artırılmasının hareket için avantajlı sonuçları olmuştur. Bu noktada AB'nin aday ülkeler için belirlediği kriterler arasında yer alan "insan hakları" ve "azınlıkların korunması" adına kurumsal yapıların güçlendirilmesi gibi kriterlerin (DPT 2003: 7) yanı sıra sivil toplum kuruluşlarına AB tarafından yapılan ekonomik ve politik yardımlar, aktivist örgütlerin yasal zeminde faaliyet göstermesinin önünü açmıştır.

AB tarafından kabul edilen ve Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşmeler ve Avrupa sözleşmeleri doğrultusunda dil, ırk, renk, *cinsiyet* gibi farklılıklara istinaden ayrım yapılmaksızın, tüm bireylerin *insan haklarından ve temek hürriyetlerden hukuken ve fiilen tam olarak yararlanmasının teminat altına alınması*, ve barışçıl gösteri yapma, kültürel faaliyet yürütme, dernekleşme ve özellikle yabancı derneklere yönelik kısıtlamaların kaldırılarak sivil toplumun gelişiminin teşvik edilmesi (DPT 2003: 9) gibi şartlar, aktivizmin Türkiye'de niçin 2000'ler sonrası kurumsallaşmaya başladığını açıklar niteliktedir. Bir başka deyişle, Türkiye'nin AB'ye üyelik için adaylık statüsü kazandığı 2000'li yıllarda bir dizi ekonomik, hukuki ve siyasi reformları yürürlüğe koyması, LGBTQ+ aktivizminin de bahse konu düzenlemelerde yer alan ilkeleri araçsallaştırmasına ve bu sayede yükselişe geçmesine yol açmıştır (Erdoğan, Köten 2014: 106).

Türkiye'deki LGBTQ+ görünürlüğünün ve resmî statüdeki aktivist örgütlerin artışı ise 2013 Gezi olaylarının akabinde gerçekleşmiştir (Altunpolat 2021; Kaplan 2022). Türkiye'nin AB adaylık sürecinde gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği, BM, Avrupa Konseyi vb. ulus üstü ve ötesi kuruluşların insan hakları ve hürriyetleri, cinsel azınlıkların da dahil olduğu azınlık hakları, dernekleşme, ifade hürriyeti vb. gibi ilkelerin hayata geçirilmesi adına düzenlediği anlaşmalara imzacı olması, aktivizmin kendi lehine avantaja çevirdiği bir husus olmuştur. Öte yandan özellikle Gezi olayları sırasında ve sonrasında LGBTQ+ aktivizminin de dahil olduğu hükümet karşıtı muhaliflerin konsolide olmasının[13] aktivizmin farklı siyasi yapılarla iş birliği kurarak görünürlüğünü daha da artırmasına neden olduğu söylenebilir.

[13] Yukarıda Recai Bey tarafından Boğaziçi protestoları bağlamında dile getirilen *kadife darbe süreci* yorumu, bu bağlamda yeniden değerlendirilebilir.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin yanı sıra özellikle AB adaylık süreci sebebiyle AB tarafından istenen hukuki, ekonomik ve siyasal düzenlemeler gereği başlatılan reformlar, doğrudan LGBTQ+ aktivizmi için yapılmış olmasa da insan hakları ve özgürlükleri, ifade hürriyeti, toplanma ve gösteri yapma hakkı, dernekleşme hakkı gibi bütün vatandaşlar için belirlenen haklar ve özgürlükler, aktivizm lehine yapılan uluslararası baskıların da etkisiyle aktivizm tarafından araçsallaştırılarak kurumsallaşma süreçlerinde kullanıldığı ifade edilebilir. Çetin Bey'in İstanbul Sözleşmesi ve ETCEP ile ilgili değerlendirmelerinin analizini burada sözü uzatıp takibi zorlaştırmamak adına, aşağıda Recai Bey'in yorumlarına yönelik yapacağımız analizle birlikte gerçekleştireceğiz.

Recai Bey resmî kurumların hatalı politikalarına değinmekte, bu noktada bazı devletlerin eşcinselliğe savaş açmaları sebebiyle İstanbul Sözleşmesi'ne daha baştan karşı çıkmasına rağmen Türkiye'de bu sözleşmenin şerh düşülmeksizin kabul edilmesini eleştirmektedir. Buna göre sözleşmenin en tehlikeli kavramının *cinsel yönelim* kavramı olduğunu ve sözleşmenin kabul edilmesiyle birlikte bu kavramın meşruiyet kazandığını belirtmektedir. Öte yandan, Cumhuriyet tarihi boyunca korunan bazı kavramların sözleşmeyle birlikte dönüştürüldüğünü ve 6284 sayılı kanunla iç hukuka yansıtıldığını vurgulamaktadır. Bahse konu sözleşmeyle devlet politikası haline dönüşen toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının ve buna bağlı uygulamaların, kavram karmaşasına ve zihinsel dönüşüme neden olduğunu ifade etmektedir;

> *Aile Bakanlığı, geçmiş dönemdeki Milli Eğitim Bakanlıkları toplumsal cinsiyet kavramını Batı'nın inşa ettiği şekilde alıp kullanıp biyolojik cinsiyetin etkisini yok varsayıyorlarsa gidişat Batı'nın Amerika'nın gittiği istikamettedir. Fakat ilginç olan bir şey var. Amerika'da Katolikler galiba yanlış hatırlamıyorsam özellikle Rusya kesinlikle eşcinselliğe karşı savaş açmış. Ve bu nedenle İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamamış, reddetmiş. İstanbul Sözleşmesi'ne Avrupa'da birçok ülke muhalefet şerhi düşerken Türkiye hiçbir maddesine muhalefet şerhi düşmeden kabul etmekle övünmüş. Oysa İstanbul Sözleşmesi'nde en tehlikeli kavramlardan bir tanesi cinsel yönelim kavramıdır ve meşruiyet kazanmıştır. En tehlikeli noktalardan bir tanesi de Cumhuriyet tarihi boyunca korunmuş olan bazı kavramlar İstanbul Sözleşmesi merkeze alınarak tamamen değiştirilmiş, 6284 sayılı yasa Türk Ceza Kanunu'na ve Türk Medeni Kanunu'na olduğu gibi yansıtılmış. Dolayısıyla kavramlar üzerinden ciddi bir zihinsel değişim ve dönüşüm sağlanmış. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)*

Uluslararası sözleşmeler birçok devletin bir araya gelip belirli sorunların küresel ölçekte çözümü adına belirlenmiş birtakım prensiplerden ve maddelerden hareketle ortaya çıkmakta, sözleşmelere taraf devletlerin denetimini sağlayarak kesin sonuçlara ulaşmak adına imzalanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de birçok uluslararası sözleşmeye imza atarak taraf olmuş, bu sözleşmeleri iç hukukunda uygulamak adına gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Yılmaz 2023: 23). Bu minvalde, özellikle kadın hakları bağlamında Türkiye'nin de imzacısı olduğu bazı sözleşmeler bulunmaktadır. Konumuz açısından biz CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'ne odaklanıp katılımcıların değerlendirmelerini bu minvalde yorumlamaya çalışacağız.

BM'de 1980 yılında kabul edilip 1981'de yürürlüğe giren CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Sözleşmenin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), kadınların sosyal hayatta maruz kaldıkları ayrımcılıkların ortadan kaldırılması ve kadınların erkeklerle eşit fırsatlara sahip olabilmeleri adına hazırlanmış uluslararası bir sözleşmedir. Öte yandan sözleşmenin asıl metninde kadına yönelik şiddetle ilgili herhangi bir madde yer almazken CEDAW Komitesinin 1991 yılında 19 sayılı genel kurul tavsiyesiyle kadına yönelik şiddet türleri zikredilmiştir (Yılmaz 2023: 24).

Uluslararası kadın hakları metni olarak kabul edilen CEDAW, sözleşmeye taraf devletlerden hukukî ve fiili olarak kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için düzenlemeler yapmaya, kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için toplumsal dönüşümleri sağlayacak politikaların üretilmesine yönelik sorumluluklar yüklemekte, buna dair politika ve gelişmeleri düzenli olarak raporlamasını istemektedir (Yılmaz 2023: 24). Türkiye bu sözleşmeye 1985 yılında attığı imzayla taraf olmuş, bu minvalde eğitim yoluyla kadın erkek eşitliğinin sağlanacağı taahhüt edilmiş, bu taahhüde uygun bir şekilde okul müfredatlarında erkek ve kadın mesleklerine yönelik geleneksel tasnifler, eşitlik ilkesine uygun bir şekilde zamanla değiştirilmiştir (Kafkasyalı 2023: 160; Kıbrıs, Kükrer 2017: 1375-1377). Ayrıca kadın istihdamına yönelik çalışmaların başlatılacağı belirtilmiş ve Türk Medeni Kanunu'nun 159. Maddesine göre kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan hüküm, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilirken CEDAW'ın ilgili hükümlerine dayanılmıştır (Kafkasyalı 2023: 160). Daha sonraki süreçlerde de sözleşmeye bağlı düzenlemeler devam etmiştir.

CEDAW'ın ilk metninde kadına yönelik şiddetin ele alınmamış olması, bu minvalde sözleşmeye üye devletlerin kadına şiddetle mücadelede gerekli adımları atıp atmadığına yönelik denetimin yeterli düzeyde yapılamaması gibi sebeplerle 2011 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin İstanbul'da imzaya açtığı ve İstanbul'da imzaya açılması sebebiyle İstanbul Sözleşmesi olarak da isimlendirilen "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" AB ülkelerinin yanı sıra kırk beş (45) ülke tarafından imzalanmıştır (Yılmaz 2023: 35).

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ne 2011'de imza atmış, parlamentosunda onaylayan ilk ülke olmuş ve 2012 yılında da sözleşme yürürlüğe girmiştir (Kafkasyalı 2023: 162). Sözleşmenin dört temel ilkesi ise "kadınları her türlü şiddete karşı korumak", "kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek", "(şiddeti uygulayan) suçluların soruşturulması ve cezalandırılması" ile "kadına karşı şiddetin ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması amacıyla koordineli, bütüncül ve etkili politikaların uygulanması"dır (Kafkasyalı 2023: 162-163).

İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devletlerin, sözleşmenin gerekliliklerini yerine getirip getirmediklerini izlemek amacıyla uzmanlardan oluşan GREVIO (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Uzmanlar Grubu) isminde bir grup kurulmuş, GREVIO ise ülkelerden sözleşmenin yükümlülükleriyle ilgili yürüttükleri çalışmalar ve uygulamalar bağlamında raporlar almak, bu raporları incelemek,

raporlara ilişkin değerlendirmeler yapmak ve gerekli gördüğü durumlarda yerinde inceleme için taraf devletleri ziyaret etmek gibi bir dizi yetkiye sahip olmuştur (Kafkasyalı 2023: 164-165). Buradan da anlaşılacağı üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin temel unsuru kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bununla mücadelede her türlü tedbirin alınması olarak gözükmektedir. Bu minvalde Türkiye, anılan sözleşmeyi "şerhsiz" kabul etmiş gerek hukuki gerekse sosyal, ekonomik ve politik alanlarda ciddiyetle uygulamaya koymuştur. Ancak, sözleşmenin içeriğinde yer alan bazı kavramların aile yapısına yönelik zararları olduğu, LGBTQ+'yı meşrulaştırdığı ve özellikle 6284 sayılı kanunun aileyi tahrip ettiği gibi söylemlerle muhafazakâr çevrelerden itirazlar yükselmiştir.

Yılmaz tarafından yapılan bir çalışmaya göre, sözleşmeye itiraz eden muhafazakâr çevrelerden STK'lar, entelektüeller, akademisyenler ve kanaat önderleri, sözleşmenin Batılı seküler bir anlayışla hazırlanarak toplumun kültürel, ahlaki ve dini yapısını tehdit ettiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, sözleşmede yer alan toplumsal cinsiyet (gender) (Council of Europe 2011: 3), cinsel yönelim (gender orientation) (Council of Europe 2011: 3) gibi kavramlarla "cinsiyetsizliğin" inşa edilmesinin amaçlandığı, bu tür uluslararası sözleşmelerle emperyalist müdahalelere kapı aralandığı ve kadınlara yönelik şiddet konusu başta olmak üzere iç hukuk yapılmasının engellendiği belirtilmektedir. Sözleşmenin uygulanması konusunda taraf devletleri izlemekle yükümlü olan ve bağımsız uzmanlardan oluşan GREVIO'nun idelojik bir tutumdan hareketle ulusların iç işlerine etki ederek toplumsal yapıyı dönüştürmeyi hedeflediği, sözleşmede geçen toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim gibi kavramlarla LGBTQ+'nın meşrulaştırıldığı vurgulanmaktadır. Öte yandan sözleşmede yer alan şiddetin tanımındaki muğlaklığın bağırmanın bile şiddet sayılmasına yol açması sebebiyle kavramın istismar edildiği, 6284 sayılı kanunla ilgili olarak sözleşmenin hükümlerinin ayrımcılık şeklinde yorumlanamamasının kadınlar lehine cinsiyetçi bir söylemi meşrulaştırdığı; ayrıca, İstanbul Sözleşmesi'nin on dördüncü maddesine dayalı olarak hayata geçirilen ETCEP projesi kapsamında eğitim kurumları vasıtasıyla cinsiyetin anlamsızlaştırılmasının toplumsal yapıya yönelik bir tehdit oluşturduğu; "namus" gibi geleneksel değerleri temsil eden kavramlara "sözde" ifadeleriyle anlam yüklenmesiyle dini ve geleneksel değerlere saldırıldığı söylenmektedir. Son olarak, sözleşme, "aşırı genellemelere" dayandırıldığı ve kadınlara yönelik şiddeti önlemede başarısız olduğu gibi gerekçelerden yola çıkarak eleştirilmektedir. (Yılmaz 2023: 33-86; Dilipak 2020).

Öte yandan İstanbul Sözleşmesi'nin Türkçeye tercümesinde bazı hataların olduğu belirtilmektedir. Buna göre; sözleşmenin orijinal adı "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" iken Türkçeye "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve…" şeklinde çevrilmiştir. Yine "ev içi şiddet ibaresi", "aile içi şiddet olarak", "ev içi" ibaresi ise "aile içi" olarak çevrilmiştir. "Eşler ve partnerler" arasındaki şiddet ifadesinin özneleri ise "eşler ve ebeveynler" şeklinde çevrilmiş, sözleşmede evli veya evli olmayan tüm çiftler arasında yaşanan şiddet yasaklanırken, Türkçe çeviride yalnızca evli çiftler arasındaki şiddetin yasaklandığı imlenmektedir. Ayrıca, sözleşmenin 12/a bendinde "… Önyargıların törelerin, geleneklerin ve diğer

uygulamaların kökünün kazınması amacıyla…" şeklinde yer alan ibare, "…ve diğer uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla…" olarak çevrilmiştir (Ergün 2020: 149-150). Bu bağlamda, sözleşmenin aslındaki ifadelerin Türkçe tercümede tam olarak aktarılmamasına dair yöneltilen eleştiriler, kavramların değiştirilmesine ve asıl imledikleri anlamlardan farklı anlamları ortaya çıkaracak kelimelerle ifade edilmesine yönelik olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetle aktardığımız süreçlerin de etkileriyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan "İstanbul Sözleşmesi nas değildir" (Akit 2019) şeklinde bir açıklamada bulunmuş, daha sonra ise 20 Mart 2021 tarihinde sözleşme tek taraflı olarak feshedilmiştir. İletişim Başkanlığı'nın yaptığı resmî açıklamada ise kadının toplumdaki statüsünün korunacağı ve kadına yönelik her türlü şiddetle mücadelenin kararlılıkla süreceği belirtilmiş, bahse konu mücadele amacıyla imzalanan İstanbul Sözleşmesi'nin zaman içerisinde Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalize etmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edildiği gerekçesiyle Türkiye'nin sözleşmeden çekildiği belirtilmiştir (T.C. İletişim Başkanlığı 2021).

İstanbul Sözleşmesi'nin Cumhurbaşkanı Kararı ile feshedilmesi, kamusal alanda çeşitli tepkilere ve tartışmalara yol açmıştır. Sözleşmenin aileye, dinî, milli ve manevi değerlere, toplumsal yapıya ve bağımsızlığa yönelik bir tehdit olduğunu ifade eden dindar-muhafazakâr çevrelerin bir bölümü, sözleşmeden çekilmenin olumlu bir adım olduğunu; ancak sözleşmenin uzantıları olan CEDAW, Lanzarote[14] ve 6284 gibi unsurların da etkisiz hale getirilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Öyle ki zikredilen adımlar atılmadığı takdirde, sözleşmenin etkilerinin devam edeceği ifade edilmiştir (Yılmaz 2023: 90).

Öte yandan, seküler camiadan, bazı kadın hakları savunucusu gruplardan ve LGBTQ+ destekçilerinden, sözleşmeden çekilmenin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleye zarar veren ciddi bir geri adım olduğu, LGBTQ+ gruplarının savunmasız bırakıldığı gibi değerlendirmeler yapılmıştır (Yılmaz 2023: 90). Bunun yanı sıra, sözleşmenin feshedilmesinden sonra sözleşmenin LGBTQ+'yı meşrulaştırdığını ifade ederek iptal edilmesini isteyen kesimlerin bu iddialarını güçlendiren bir hususun, LGBTQ+ aktivistlerinin sokağa dökülmesi ve sözleşmeyi savunan yapıların birçoğunun sözleşmenin iptal edilmesinin LGBTQ+ grupları dayanaksız kıldığı yönündeki açıklamalar olduğu ifade edilmektedir (Yılmaz 2023: 91; KAOS GL 2021).

Katılımcılardan bazılarının da vurguladığı ve muhafazakâr camiadan STK'ların, entelektüellerin ve kanaat önderlerinin de eleştirdiği ETCEP (Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği), "toplumsal cinsiyet eşitliği kuramcıları" tarafından belirlenen hedefleri eğitim sistemleri vasıtasıyla hayata geçirmeye

[14] 25 Ekim 2007'de İspanya'nın Lanzarote Adası'nda imzalanan ve çocuklara yönelik cinsel suçların önlenmesiyle ilgili olarak hazırlanan Lanzarote Sözleşmesi'ne Türkiye 2010 yılında imza atarak taraf olmuştur. Türkçeye "Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olarak çevrilmektedir. Lanzarote'ye yönelik eleştiriler ise cinsel rıza yaşının düşürülerek pedofile zemin hazırlayacağı iddiasından hareket etmektedir. Bu minvalde İstanbul Sözleşmesi'ne eleştirel yaklaşan dindar-muhafazakâr kesimler bahse konu sözleşmenin de yürürlükten kaldırılmasını talep etmektedir.

çalışan, MEB'in, British Council'in ve UNICEF'in koordine ettiği ve ilk aşamada British Council sponsorluğunda, 2014-2016 yılları arasında MEB'e bağlı on (10) il ve kırk (40) pilot okulda, ikinci aşamada ise 2016-2019 yılları arasında UNICEF sponsorluğunda yüz altmış iki (162) okulda uygulanmış bir projedir (KADEM 2019; Kuruçay 2019: 1). Projede yer alan hedefler arasında "yeniden yazmaya var mısın" sloganından hareketle toplumsal cinsiyeti ve buna bağlı rolleri geleneksel anlamlarından arındırarak yeni bir anlayışla inşa etmek yer almaktadır. Alt amaçlar olarak ise, eğitim sisteminin tüm bileşenlerine TCE perspektifini yerleştirmek ve buna bağlı olarak tüm yayınların cinsel yönelim açısından değerlendirilip geleneksel cinsiyet rolleriyle ilişkili unsurları çıkarmak gibi amaçlar belirlenmiş, bu amaçlara uygun bir şekilde eğitim materyalleri yeniden düzenlenmiştir (Kuruçay 2019: 2).

ETCEP projesine İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik itiraz yönelten kesimlerin yanı sıra KADEM'in de bir değerlendirme raporu çerçevesinde eleştirileri olmuştur. Bu minvalde KADEM, projenin bazı tespitlerinin ve önerilerinin dikkate alınmasının gerekliliğini belirtirken diğer yandan sözleşmede geçen "Veliler arasında dil, din, ırk, kültür, cinsiyet, cinsel yönelim vb. hiçbir ayrım yapılmaz" ibaresindeki "cinsel yönelim" ifadesinin biyolojik cinsiyetin doğuştan geldiğinin göz ardı edilmesine ve gayrı ahlaki olarak nitelendirdiği bu tutumun meşruiyetine kapı aralamasına yol açtığını ifade etmiştir (KADEM 2019). Bu ve benzeri değerlendirmelerin de etkisiyle MEB, ETCEP projesinin 2016 yılında bitirildiğini ifade etmişse de toplumsal cinsiyet eşitliği başlığı altında projenin sürdürüldüğü iddia edilmiştir (Akit 2019). Sonuç olarak İstanbul Sözleşmesi'nden mülhem, MEB'e bağlı okullarda toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının kazandırılması amacıyla başlatılan ETCEP projesi, projeye yöneltilen eleştiriler neticesinde uygulamadan kaldırılmıştır.

Recai Bey'in sözleşmeye daha baştan karşı çıkarak kabul etmediğini ifade ettiği ülkelerdeki Sözleşme karşıtı söylemler ve bu söylemlere dayalı olarak aksiyon alan örgütlü yapılar, İstanbul Sözleşmesi de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği söylemiyle uygulanan her türlü resmî uygulamaya "gender ideology" (toplumsal cinsiyet ideolojisi) söylemiyle karşı çıkmaktadır. Bilgi sosyolojisinin kurucularından birisi olarak kabul edilen Karl Mannheim'in *ideoloji* kavramını burada işe koşabiliriz. Bu minvalde *ideoloji*, insanın doğasının, toplumsal yapı ve yaşamın nasıl olması gerektiği hususunda önceden belirlenmiş, hatta yanlı bir yaklaşıma işaret etmektedir (Slattery 2014: 249). İdeoloji kavramıyla bağlantılı olmak üzere *ütopya* kavramı ise baskı altındaki grupların ve radikal bir alternatif arayışındaki grupların yeni bir gelecek anlayışıyla ilişkili inançlarını ve değerlerini ifade etmektedir (Slattery 2014: 250).

Toplumsal cinsiyet ideolojisi olarak işaretlenen yaşam felsefesine yönelik eleştirilere bakıldığında, Mannheim'in *ideoloji* ve *ütopya* kavramına yüklediği fonksiyonların bahse konu eleştirilerde izlerine rastlanabileceği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ideoloji kavramı, 1995 BM Dördüncü Kadın Konferansı'ndan sonra Vatikan tarafından kullanılmıştır (Kuhar ve Paternotte'den akt. Bilgin Kayhan

2022: 7). Bu minvalde kavram, toplumsal cinsiyet ile ilgili özcü yaklaşımları yapı söküme uğratmak isteyen faaliyetleri engellemek şeklinde ortaya çıkmıştır (Kovats'dan akt. Bilgin Kayhan 2022: 7).

Yukarıda Türkiye'den bazı yapıların, entelektüellerin ve kanaat önderlerinin İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik eleştirilerinde öne çıkan geleneksel ailenin yıkılması, milli-manevî değerlerin ortadan kaldırılması, ulusal bağımsızlığa saldırı gibi gerekçeler, toplumsal cinsiyet ideolojisine yöneltilen eleştiriler arasındadır. Bu bağlamda, aile kurumunun ve ahlaki yapının bahse konu ideolojiye karşı korunması önemli görülmekte, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına ve bu kavramla ilişkili her türlü uygulamaya karşı çıkılmaktadır.

Konumuzla da ilişkisi bakımından İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan ülkelerde sözleşme, bahse konu gerekçeler öne sürülerek eleştirilmiş, Polonya, Bulgaristan, Macaristan ve Letonya gibi ülkelerde sözleşme imzalansa da toplumsal cinsiyet ideolojisinin bir dayatması olduğu, üçüncü cinsiyete yol açacağı ve asıl gündeminin LGBTQ+'yı normalize etmek olduğu gibi gerekçelerden hareketle dinî ve muhafazakâr çevrelerin yoğun muhalefetine konu olmuş ve yürürlüğe girmemiştir (Akın 2024: 576-577, 580; Şahin 2020: 657-658).

Görüleceği üzere özellikle Doğu Avrupa ülkeleri ve ABD'nin içerisinden dindar, muhafazakâr veya sağ cenah isimler, sivil toplum kuruluşları ve siyasi yapılar "toplumsal cinsiyet ideolojisi" olarak işaretlenen toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı üzerinden gerçekleştirilecek her türlü eyleme, toplumun geleneksel değerler üzerine bina edilmiş yapısını dönüştürme, ülkelerin iç işlerine müdahil olma ve ulusların bağımsızlığına zarar verme gibi niyetlere sahip olduğu gerekçesinden yola çıkarak muhalefet sergilemiştir. İstanbul Sözleşmesi özelindeki muhalefetin en temel gerekçelerini yine bahse konu "dış müdahale" ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar oluşturmuştur. Bu minvalde Mannheim'ın ideoloji ve ütopya kavramlarından mülhem, toplumsal cinsiyet ideolojisine karşı çıkan organizasyonların, esasında bu ideolojinin sahip olduğu yaşam felsefesinden hareketle insan doğasına yönelik yeni bir anlayış inşa etme ve toplumsal yaşamın bütün boyutlarında yapısal bir dönüşümü amaçladıkları gerekçesiyle karşı çıktıkları söylenebilir.

Mehmet Bey, aktivizme yönelik söylemlerin, politika bağlamında hayata geçirilmemesini eleştirmekte, Cumhurbaşkanı'nın aktivizme yönelik eleştirel söylemlerine rağmen bazı noktalarda eksikliklerin olduğunu belirtmektedir;

> *...Bu söylem sadece halka söylenmiş bir şey. İşte ikiyüzlülük derken kastettiğim odur. Mesela bu söylemi şununla karşılaştırmanızı tavsiye ederim. Bir kadına şiddetle karşılaştırınız bakalım. Eşcinsellikle alakalı devlet politikalarının sahadaki karşılığı ile kadına şiddetle ya da toplumsal cinsiyetle alakalı söylemlerin sahadaki karşılığı nasıldır? Eğer aynı değilse ben o söylemin arkasından gelen adımların atılmadığını düşünürüm ve böyle inanırım. Çünkü bugün siz kadına şiddet deyin, sunum yapamayacağınız, protokol yapamayacağınız ne üniversite ne de devlet kurumu vardır. Her yere girer, o anahtar her kapıyı açar. Ama bu konuda olmuyorsa demek ki belli adımlar atılmamıştır. Samimiyetsiz demiyorum, özellikle*

Cumhurbaşkanı için asla demiyorum. Bu konularda benim kadar samimi olduğu kanaatindeyim ama bir şeylerin eksik olduğu açık. Bazı adımlar atılmıyor. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Gülizar Hanım, Cumhurbaşkanı'nın aktivizme yönelik eleştirel söylemleri gündeme getirdiğini, ancak ciddi adımların atılmadığını ifade etmektedir. Cumhurbaşkanı'nın aktivizme yönelik talimatlarına rağmen alt kadroların harekete geçmediğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra aktivizmle ilgili Cumhurbaşkanı'yla görüşme talep edenlerden toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna girmemelerinin istendiğini söylemektedir;

... Cumhurbaşkanı evet gündeme getiriyor, konuşuyor ama henüz çok ciddi önlemler alınmış değil ki. Çok ciddi önlemler alınması lazım. Çok iş düşüyor. Cumhurbaşkanı talimatlar veriyor alt kadro yürütmüyor. ... Bizim bir hocamızı bir milletvekili aldı Cumhurbaşkanı'nın önüne çıkardı. Çıkarırken dedi ki sakın şeyden bahsetmeyin İstanbul Sözleşmesi'nden ve sakın toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsetmeyin. Bunu söyleyen kapalı bir milletvekili. Şimdi bu insanlar, Cumhurbaşkanı etrafında böyle, şimdi geleneksel bir Türk kadınına, gelip de Cumhurbaşkanına bak bunlar bunlar yanlış, bunlar böyle böyle demesini isterler mi? İstemiyorlar. (Gülizar Hanım, 54, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Ceyda Hanım ve Kevser Hanım, LGBTQ+ aktivist örgütlerini marjinalleştireceği ve mağduriyet söylemiyle aktivizmi güçlendireceği gerekçesiyle sert tedbirlerin çözüm olmadığını, bu tür sert tedbirlerin aktivizmin mağduriyet retoriğini besleyeceğini belirtmektedir;

...alınan sert tedbirlerin ben kesinlikle çözüm olduğunu düşünmüyorum. Tam aksine bu insanların daha da marjinalleşmesine ve mağduriyet söylemlerini güçlendirmelerine neden olur. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Bekar, İstanbul)

... Tabii yani en önemli söylemleri zaten mağduriyet üzerinden gelişiyor. Yani bir takım ciddi haksızlıklara, ciddi cinayetlere maruz kaldıkları söylemi ben özellikle takip ettiğim böyle büyük olarak gördüğüm gruplar var. Sürekli o söylemi pompalıyorlar. Bu tabii ki arada kalmış zihinleri çeken bir yaklaşım yani mağdurun yanında olmak söylemi. Çok böyle üstte, basit vicdanlara seslenen bir şey söyler. Burayı tetikleyebilir ve buna dikkat etmek lazım. Çok aşırıcı hiçbir söyleme aşırıcı hiçbir, faydası olmadığını düşünüyorum. Tevessül etmemek lazım sanki. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)

Elif Hanım da sert tedbirleri doğru bulmamakta, özdeşim problemi yaşayan mütedeyyin ailelerin çocuklarının bu tür tedbirler sebebiyle salt ailelerine muhalefet ederek tepkilerini göstermek adına olsa bile aktivizme yakınlaştırabilme olasılığına işaret etmektedir;

Psikolojide bir şey vardır. Bir şeyi ne kadar bastırırsanız o kadar güçlendirirsiniz. Bu kadar engel oluyor olmak, onları marjinalleştirdiği gibi kendilerini bulundukları gruba ait hissetmeyen, özellikle mütedeyyin aile çocuklarını onlara destekleyici bir pozisyona sokuyor. ...Yani hiç politika yapıcıların, hiç sosyoloji bilmediğini, hiç psikoloji bilmediğini düşünüyorum açıkçası. Ne kadar yasaklanırsa o kadar marjinalleşir. Ve ben bunu en fazla ötekileştirilenle özdeşim kurmak, kendi ailesinde ötekileştirilen, mütedeyyin bir çocuk düşünün. Hiç LGBT falan alakası yok. Siyasi olarak babasıyla farklı görüşte diyelim ki. Gidip ötekileştirilmiş başka bir grubun içerisinde kendini buluyor. Onlara katılmasa da onlarla hareket

ediyor. Çünkü insan sosyal bir varlık, bir gruba ait olmak istiyor. O yüzden tümünü yanlış buluyorum bu politikaların. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Ergenlikte birey, biyopsikososyal değişimlerin bir sonucu olarak toplumun beklentileriyle karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal beklentilerin ergenlere yönelik zorunlu kıldığı değişimler, ergenin kendi kimliğini yeniden tanımlamasını ve toplum içerisinde bu yeni kimlikle var olmasını zorunlu kılmaktadır (Atak 2011: 170). Bahse konu etkenler nedeniyle ergende bir kimlik bunalımı ortaya çıkmaktadır. Kimlik bunalımı ise bir sonraki evreye sağlıklı bir şekilde geçilmesini sağlayan olumlu kimlik duygusunun kazanımıyla ortadan kalkmaktadır (Atak 2011: 170). Bu bağlamda, ergenlerin kimlik bunalımı yaşadığı dönemlerde ailesiyle ve çevresiyle iletişiminin sağlıklı olması hayati öneme sahiptir (Genç, Adıgüzel 2018: 105; Kılavuz 2011: 157). Öyle ki ergenlerin yaşam tarzlarıyla ilgili ailelerinden gelen eleştirel yaklaşımlar, kuşaklar arası çatışmayı artırdığı gibi iletişim problemlerine de sebep olmaktadır. Özellikle baskıcı ve reddedici ebeveyn tutumları sebebiyle ergen, Erikson'un kavramsallaştırması olan *ters kimlik* geliştirebilir.

Ters kimlik, ailenin ve toplumun beklentilerine zıt kimliklerle özdeşim kurulmasını ifade etmektedir. Ergenin kimlik bunalımı sürecinde sağlıklı aile ve sosyal çevre ilişkileri kuramaması neticesinde ortaya çıkabilen ve kimlik bunalımı sürecinin sonuçlarından birisi olmaktadır. Bu minvalde, Elif Hanım'ın *ailesi içinde ötekileştirilmiş bir mütedeyyin genç* örneğinden hareketle, aktivizme karşı alınan tedbirlerin ötekileştirmeye yol açması, bu tür kimlik bunalımı yaşayan bireylerde ailenin onaylamadığı kimliklerle özdeşim kurulmasına ve bu minvalde *ters kimlik* geliştirilmesine neden olabilir. Bir başka deyişle, kimlik bunalımı sürecinde ailesiyle sağlıklı bir ilişkiye sahip olmayan ve baskıcı bir tutumla karşılaşan bireylerin, ötekileştirilen marjinal gruplarla özdeşim kurması ve bu yolla ailesine tepkisini göstermesi olasıdır.

Latif Bey ise yasaklamaların gerekçelerinin kamuoyuna açık seçik bir şekilde anlatılmasını, aksi takdirde mağduriyet yaşayan kişiye insanların doğal olarak yakınlık hissetmesi sebebiyle bu tür tedbirlerin istenmeyen sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekmektedir;

Gösteri yasaklanması gibi bir şey yasaklanması veya polisin işte dağıtması müdahale etmesi gibi bunlar sonuç verici şeyler değil yani nihayetinde kendisini ifade etmek isteyen birilerinin ifade etmesinin engellenmesi çok genel anlamda yani her insanda şu ya da bu biçimde ortalama sağduyulu bir insan diyelim olumsuz bir etki yaratır. Ya gerçekten çok iyi temellendirmeleri ve o yasaklamanın gerekçesini izah etmeleri lazım topluma eğer öyle olmazsa da bu tür yasaklama tutumunun olumsuz bir etki yaratacağını düşünüyorum. Nihayetinde bir tür, bu bilinen bir şeydir, bir mağduriyet, insanoğlu mağdur olanın yanında yer almak ister kabaca, temel insan tutumu olarak. Dolayısıyla dikkatli olunması gereken bir şey, bu tür şeylerin gösterileri yasaklamak bir çözüm değil. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Latif Bey'in *gerçekten çok iyi temellendirmeleri ve o yasaklamanın gerekçesini izah etmeleri lazım topluma eğer öyle olmazsa da bu tür yasaklama tutumunun olumsuz bir etki yaratacağını düşünüyorum*

ifadesi akıllara yapısal işlevselci sosyolog Robert K. Merton'un *sistem*in sağlıklı gidişatı açısından işlevlere yönelik analizinde ele aldığı *açık işlev-gizli işlev* kavramlarını getirmektedir. Buna göre *açık işlev*, sistemin bütünlüğü açısından niyet edilen ve fark edilen nesnel sonuçları işaret ederken, *gizli işlev* ise maksatsız, niyet edilmemiş ve fark edilemeyen sonuçları betimlemektedir (Kınsün 2023: 163). Bu minvalde, aktivizmin düzenlediği protestoların engellenmesi ve yürüyüşlerin yasaklanması gibi niyet edilmiş eylemlerin açık işlevi aktivizmin, geleneksel aile değerleri ve doğal cinsiyet gibi toplumsal yapılara yönelik yapı söküm faaliyetlerini engellemek iken, bu tedbirler uygulanırken bazı durumlarda polis müdahalesinin sert olmasının veya aktivizme yönelik sert söylemlerin kullanılmasının aktivizmin mağduriyet retoriğini besleyerek kamuoyunda destek bulmasına yol açabilme olasılığı ise *gizli işlev/niyet edilmemiş sonuç* olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Merton'un ilgili kavramından mülhem, aktivizme yönelik sert müdahaleler, aktivizmin mağduriyet söylemini besleyip, başta genç kuşaklar olmak üzere kamuoyunun desteğini kazanmasına yol açarak *niyet edilmemiş sonuçların* ortaya çıkmasına neden olabilir.

Katılımcılar arasında gösterilen yasaklanmasını ve aktivizme yönelik resmî söylemlere olumlu değerlendirme yapan tek katılımcı Fahri Bey'dir;

> *Ben çok uygun karşılıyorum. Bunların niyetinin iyi olmadığını düşünüyorum. Bunları toplumda yaygınlaştırmak istediklerini düşünüyorum. Bunlara elbette yani insan böyle olabilir ama bunu gözün içine sokmak falan doğru olmadığını düşünüyorum. Gereksiz bir şey. O konudaki atılan adımları destekliyorum. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Fahri Bey, kişilerin bireysel yaşamıyla sınırlı kalmak şartıyla farklı yaşam tarzlarına sahip olabileceklerini ancak bu farklılığı toplumsallaştırmak üzere bir aktivizm yapılmasının doğru olmadığını düşünmektedir. Fahri Bey'in değerlendirmesindeki etkili unsurun, geleneksel değerlerle örülmüş sosyal dokuyu muhafaza etme hassasiyetinden kaynaklandığı düşünülebilir. Esasında Fahri Bey'in bu yaklaşımı, katılımcıların tamamında görülmüştür ve bir örüntüye işaret etmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, katılımcılar resmî politikaların yetersiz olduğunu, tedbirlerin zamansal açıdan geciktiğini, söylemler ile uygulamalar arasında doğru bir orantının olmadığını, alınan sert tedbirlerin aktivizmin mağduriyet söylemini güçlendireceğini ve bu sayede insanların mağdurun yanında olma duygularını harekete geçirip hareketin desteklenmesine yol açabileceğini belirtmektedir.

5.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Dair Yorumlar

Yukarıda eşcinsel dindarlık olgusuyla ilgili katılımcıların değerlendirmelerini analiz ettiğimiz "Eşcinsel Dindarlık Olgusuna Dair Yorumlar" kısmındaki bilgilerden hatırlanacağı üzere eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireyler içerisinde kendisini dindar olarak nitelendirenlerin olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra, dini vecibeleri yerine getirmemekle birlikte Müslüman olduğunu yahut manevi yönelimlerinin olduğunu belirten bireylerle gerçekleştirilmiş bazı çalışmalardan hareketle, eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş dindar/dinî/manevî yönelimli bireyler bulunmaktadır. Bu minvalde, Türkiye'de

İslam dininin kurumsal açıdan temsilcisi konumunda bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)'nın, LGBTQ+ aktivizmine yönelik söylemlerinin, dindar/dinî yönelimli LGBTQ+ bireylere ne tür etkilerinin olabileceği sorunsalı, katılımcılar tarafından yorumlanmıştır. Katılımcıların DİB'e yönelik yorumlarında öne çıkan husus, kurumun LGBTQ+ temalı hutbeleridir. Bu minvalde, hutbelerde LGBTQ+ konusunun sert bir üslupla dile getirilmesi ve tüm LGBTQ+ bireylerin Lut kavmiyle özdeşleştirilmesi katılımcıların (9) eleştirilerine konu olmaktadır.

Katılımcılar, dindar eşcinsel bireylerin de bu hutbeleri dinlediğini ve LGBTQ+'ya yönelik hutbelerde kullanılan Lut kavmi örneğinin bu tür bireyleri yaralayarak aktivizme sempati duymalarına yol açabileceğini vurgulamaktadır. Diğer yandan, DİB'in hutbelerde tek tip bir söylem kullanıldığına işaret edilerek eşcinsel hislerle mücadele eden kişilerin görmezden gelindiği belirtilmektedir. Bu durumun hem eşcinsel çekimle mücadele eden hem de doğal cinsellik dışındaki cinsel fiilleri işleyen ancak aktivizmle ilişkisi olmayan bireylerde olumsuz sonuçlara neden olabileceği vurgulanmaktadır. Öte yandan, üç (3) katılımcı, Diyanet'in kurumsal kimliği gereği dinen yasaklanmış bir fiili katılımcılar tarafından eleştirilen kavramları kullanarak açıkça belirtmesinin zorunlu olduğunu; ancak eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireyler Diyanet görevlileriyle iletişime geçtiğinde ise kişiye özel ve durumsal yaklaşılması gerektiğini ifade etmektedir.

Diyanet tarafından LGBT konusunun da içerildiği hutbelerde tercih edilen üslup ve LGBT'yi nitelerken, nitelenen kesimin yeknesak kabul edilip Lut kavmiyle özdeşleştirilmesi dokuz (9) katılımcı tarafından eleştirilere konu olmuştur. Bu minvalde Ceyda Hanım, Cuma namazı kılmaya gelen eşcinsel bir bireyin, bu tür bir üsluptan ve nitelendirmeden duygusal anlamda zarar görebileceğini ifade etmektedir;

> *Diyanet'in bu konuda sert bir üslubu benimsememesi gerekiyor. ... Kucaklayıcı, şefkatli ve merhametli bir dil kullanmaları önemli. LGBT'nin lanetlendiği bir hutbede belki eşcinsel bir bireyde var. O hutbeyi dinliyor ve çok ciddi şekilde yaralanabiliyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Bahar Hanım ise DİB'in LGBTQ+ içerikli hutbelerinin, üslup ve içerik açısından sert bir özelliğe sahip olmasının, aktivist olmayan bireyleri *karanlığa* iteceğini belirtmektedir;

> *Diyanet bu tür hutbelerle vesaire o insanları daha çok karanlığa iter. Daha kapsamlı ve profesyonel çalışmaları lazım. Çünkü diyanet büyük bir baba rolündedir. Kızgın bir tonla konuşması bu insanları daha da iter. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Ceyda Hanım'ın *yaralanma*, Bahar Hanım'ın ise *karanlığa itme* ifadeleri, LGBTQ+ bireylerin dinî yönelimleri ile bu yönelimle dinî başa çıkma arasındaki ilişkiye dair bir uç verdiği kanaatindeyiz. Özgül tarafından yapılan ve örnekleminde Müslüman LGBT bireylerin de yer aldığı bir çalışmada, kendilerini Müslüman olarak ifade eden bireylerin dinî inanışlarına ve tercihlerine yükledikleri anlam, katılımcıların ifadelerinden hareketle analiz edilmiştir. Bu minvalde katılımcıların, ahiret inancına, dinin

sosyal ilişkilerinde, özellikle de anne baba ile ilişkilerinde belirleyiciliğine, sırf ahiret inancı sebebiyle intihardan vazgeçildiğine, Kur'an'ın yaşamında önemli bir belirleyici etken olduğuna, trans olmanın günah olduğuna ve bu sebeple cezalandırılacağına dair inancının olduğuna ve buna benzer birçok dinî inanç temelli bulgulara yer verilmektedir (Özgül 2019: 79-80). Bu bağlamda, trans bir katılımcı ile Özgül arasında geçen aşağıdaki diyalogun ilgi çekici olduğu kanaatindeyiz;

> *(Sevgi)*[15] *…Yani bazen o duyguya kapılıyorsunuz. Hadsiz olduğunuzu düşünüyorsunuz kendinizin. Nasıl yani diyorsunuz. Hadi ben yaptım, bu insanları da bu günaha alet ediyorum, örnek oluyorum, onların da günahına giriyorum diyorsunuz. Hep günah üzerine düşünüyorsunuz. Benim hayatım günah ve cezadan oluşuyor, başka bir şeyden değil… Her yaptığım şeyin cezasını çekiyorum. Hep böyle düşünüyorum, başıma bir şey gelse Allah beni cezalandırıyor diye düşünüyorum. Günahkârım diyorum.*
>
> *Nurbanu: Peki bu cezayı hak ettiğinizi mi düşünüyorsunuz?*
>
> *Sevgi: Evet tabi düşünüyorum…*
>
> *Nurbanu: Bu cezayı hak edeceğiniz suçunuz nedir sizce?*
>
> *Sevgi: Yaradılışımın kabul görmemesi veya böyle yaratıldıysam, bunun kitapta belirtilmemesi, böyle böyle insanlar var onlar benim özel kullarım onlara dokunmayın denmemesi. Beni düşündürüyor… Cehenneme odun olacağız biz başka bir şey değil…*
>
> *Nurbanu: O zaman bu metnin (Kur'an-ı Kerim'in) sizin hayatınızda ve psikolojinizde hala yeri var. Ve bundan dolayı hala kendinizi suçlu hissediyor ve cezalandırılmış hissediyorsunuz, doğru anlıyor muyum?*
>
> *Sevgi: Evet, evet… Öyle…* (Özgül, 2019: 80).

Sevgi'nin, günah işlemesinin yanı sıra bu günaha başkalarını da teşvik ettiğini düşünerek *hadsizlik* ettiğini ifade etmesi ve bu sebeple *onların da günahına girdiğini* düşünmesi, esasında gerçekleştirdiği eylemi ve başkalarını bu eylemi işlemeye teşvik etmesini Allah tarafından yasaklanmış bir eylem olarak kabul etmesinin ötesinde bu eylemlerinden dolayı derin bir suçluluk hissettiği anlaşılmaktadır. Buradan da Sevgi'nin özünde Allah'ın yasakladığı fiillerin gerçekleştirilmemesi gerektiğine inandığı, bu fiilleri işlediği takdirde günahkâr olunacağını bilmesi ve başına gelen olumsuzlukların işlediği günahlar sebebiyle geldiğini düşünmesi de konumuz açısından önemlidir.

Dini prensiplerin bu tür fiilleri işlemeyi niçin engelleyemediğiyle ilgili kısımda da ifade edildiği üzere, özünde dindar olan bir bireyin eşcinsel veya cinsiyet değiştirme fiilleri dışındaki haramları işlemedeki durumu ne ise burada da aynı durumun geçerli olduğuna dair katılımcılarımızın değerlendirmeleri göz önüne alındığında, Sevgi'nin de benzer gerekçelerden hareketle cinsiyet değiştirdiği anlaşılmaktadır. Öyle ki gerçekleştirdiği eylemin günah olduğunu bilerek *cehenneme odun olacağız* ifadesini kullanmaktadır. Sevgi'nin ifadelerinde ilgi çekici olan bir başka unsur ise, işlediği

[15] Tarafımızdan eklenmiştir.

günahı tamamıyla cezayla özdeşleştirmesi ve tövbe olgusuna hiç temas etmemesidir. Buradan hareketle biz, Sevgi'nin İslam'ın merhamet, kucaklayıcılık ve bağışlayıcılık temelli tövbe eylemine yönelik bir yaklaşım geliştiremediği yorumunu yapabiliriz. Bu durumun birçok nedeni olabilir, ancak biz konumuzla bağlantılı bir şekilde, katılımcıların Diyanet'in hutbelerinde tercih ettiği üslubun ve söylemlerin, Sevgi örneğinde görüleceği üzere LGBT bireylerin *cehenneme odun olma* anlayışını beslediği kanaatindeyiz. Öte yandan Ceyda Hanım'ın *yaralanma*, Bahar Hanım'ın ise *karanlığa itilme* kavramlarıyla kastettikleri husus, LGBT bireylerin bu tür söylemler neticesinde Allah'la olan bağlarının zedelenmesi ve dinin, içinde bulundukları durumdan kurtulmada motive edici fonksiyonunun zarar görmesi şeklinde yorumlanabilir.

Öte yandan Sevgi'de, manevi duygu olarak sadece korkunun hâkim olduğu ve bu sebeple de dini pratiklerden uzak durduğu görülmektedir (Özgül 2019: 83). Ayrıca bu tür bireylerin, dinî pratikleri hem bir sığınma fonksiyonu hem de bir korku unsuru olarak gördüğü ifade edilmektedir (Özgül 2019: 83). Bunun yanı sıra LGBT bireylerin bir kısmının çaresizlik ve yalnızlık hissetmeleri durumunda dinî/manevî desteğe başvurdukları, bazılarının ise bu tür durumlar dışında da dua ettikleri, yapılan bir saha araştırmasının neticesinde belirtilmiştir (Ayten, Anık 2014: 24).

Katılımcıların değerlendirmelerinin yanı sıra bahse konu saha çalışmalarında LGBT bireylerin bir kısmının dini hem bir korku hem de bir sığınma faktörü olarak değerlendirmesini, bir kısmının ise dini başa çıkma ihtiyacı hissetmeksizin dua ederek Allah'a yönelmesini de dikkate alarak, Diyanet'in LGBT içerikli hutbelerde yalnızca korku boyutuna tekabül eden içerikler hazırlamasının, bu tür bireylerin Tanrı anlayışlarını olumsuz yönde şekillendirebileceği, dine karşı ve özellikle de Diyanet kurumunun kurumsal kimliği ile temsil ettiği dinî anlayışa karşı kaçınma duygularını besleyebileceği, Allah ve din ile kurduğu manevi bağa zarar verebileceği, içinde bulunduğu suçluluk halinden kurtarması ve bu manada bir motivasyon oluşturması bakımından tövbe anlayışı geliştirmede katkı sunamayacağı ve bu sebeple içinde bulundukları durumu pekiştirebileceği söylenebilir. Bir başka ifadeyle, Diyanet'in salt aktivizmi düşünerek tercih ettiği üslup ve söylem, özellikle dindar/dinî yönelime sahip LGBT bireyleri dine karşı olumsuz etkileyebilir, dinî duygu bakımından salt korkuyu ve affedilmeyeceklerine olan inancı besleyerek onları *karanlığa* itebilir.

Fahri Bey, Lut kavmi söyleminin genelleştirilmesini eleştirmekte, LGBT cinselliklerine çekim duymasına rağmen bununla mücadele eden insanların aynı kategoriye alınıp Lut kavmi olarak işaretlenmesine karşı çıkmaktadır. Bu hususta kendisine gelen bir danışanla yaşadığı diyaloğu örnek vererek görüşlerini somutlaştırmaktadır;

> *Yani buna keskin böyle bir karşılık verilmesini şey yapıyorum ben. Bu Lut kavmiyle bu olayı da böyle eşdeğer yapılması da doğru değil yani. Bence eşcinsel ilişki, eşcinsel eylem haramdır mesela. İnsan eşcinsel olabilir ya bu haram nasıl olur? Yani elinde olmayan bir şey. Fiil ve hissiyatı ayırmak lazım. Ayırmak lazım tabii yani. Gay deniyor yaşantıyla şeyi ayırmak lazım. Mesela bana bir posta memuru*

gelmişti birinde. Ya adam ben eşcinselim, dayanamıyorum artık diyor. Ya böyle posta mektupları ayırırken diyor erkek arkadaş şey yandaki eline değdiğim zaman bir hoş oluyorum. Değmeye çalışıyorum diyor. Ve yaptığımdan utanıyorum diyor yani. Sonra bir vicdan azabı çekiyorum. Adamcağız samimi, Müslüman insan ama böyle içinden gelen fıtratında şeyi var, çarpıtması var. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey, Diyanet'in tercih ettiği üslubun ve hutbelerde LGBT'ye yönelik hazırladığı içerikte yer alan ifadelerin, aktivist olmayan, aksine bu hislerle veya fiiliyatla mücadele eden bireyleri aktivizme katılmaya sevk edebileceğini ifade etmektedir. Bu hususu da kendisine danışan bir eşcinsel bireyle yaşadığı diyalogla örneklendirmektedir;

Valla, iyi niyetlerle yola çıkılmış olmasına rağmen aktivist olmayan, dirençli olmayan, kendi kendine bu mücadeleyi vermeye çalışan bir eşcinsel kitleyi aktivistlerin kucağına atabilecek bir tutum olabilir bu. … Bana gelen o demin örnek verdiğim hastam var ya o, doktorlara gittim, hocalara gittim, psikiyatristlere gittim ama diyor din adamlarına da gittim hocam diyor. Ben böyleyim, ne olur bana bir çare, hepsi de bana Lut Kavmi'ni örnek vererek bunlar lanetlenmiştir, oruç tut bilmem ne yap dediler diyor. Hocam diyor, ben Lut Kavmi'nin lanetlendiğini zaten biliyorum diyor. Ben buna inanan bir insanım, namaz kılan bir insanım ama bu içimden geliyor, yapamıyorum diyor. Böyle diyerek diyor, direncim kırıldı ve kucaklarına (aktivistlerin)[16] düştüm diyor. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Durmuş Bey'in değerlendirmelerinden hareketle, eşcinsel çekim duyan bazı bireylerin dine sığınmak ve dinden güç almak istediği söylenebilir. Bu bireyler, dinin kurumsal açıdan temsilcisi olan Diyanet'in ve din görevlilerinin de bu beklentiye uygun bir yaklaşım sergilemesini beklemektedir. Ancak çeşitli psikososyal faktörlerin de etkisiyle bahse konu beklentinin karşılanmamasının, eşcinsel çekim yaşayan bireylerde hayal kırıklığına sebep olduğu ve dinî motivasyonlarını kaybetmeleri nedeniyle mücadele etmeye çalıştıkları doğal cinsiyet dışı cinsel kimliklere karşı dirençlerinin kırılıp fiiliyata geçtikleri, bazı bireylerin doğal cinsellik dışında çekim duyduğu cinsellikleri fiiliyata dönüştürmesinin yanı sıra aktivizme de katıldığı, bir başka ifadeyle *kucaklarına düştüğü* yorumu yapılabilir.

Burada, *kucaklarına düştüm* ibaresi de bireyin içinde bulunduğu durumu nitelemesi açısından önemlidir. Nitekim Türkçede *kucağına düşmek* deyimi "düşman, felaket, sefalet vb. kötü şeylerin veya durumların içine düşmek, onlarla karşılaşmak" anlamına gelmektedir (TDK 2025). Örneğin öznesi konumundaki bireyin, yaşadığı eşcinsel çekimi, bir "felaket", "kötü bir şey/durum" olarak nitelendirdiği, bu felaketten kurtulmak adına dine sarıldığı; ancak dini temsil konumundaki kişilerin söylemlerinin kendisini aktivizme ittiği, aktivizmle ilişki içine girmesinin ve orada yaşadığı tecrübelerin neticesinde böyle bir kanaate ulaştığı söylenebilir. Bir başka deyişle, bahse konu birey, eşcinsel duygunun bir felaket olduğunu kabul etmektedir. Bu felaketten kurtuluş için inancına sarılmış, bu inancın temsil

[16] Mülakat esnasındaki bağlam göz önünde bulundurularak tarafımızca eklenmiştir.

makamındaki kişilerden yardım bulamayınca muhtemeldir ki yaşadığı bunalımdan kurtulmak, kabul görmek, ait hissetmek ve özdeşim ihtiyacını gidermek amacıyla aktivizme yönelmiştir. İçinde bulunduğu durum ve dini söylemin yardım edememesinin yanı sıra aktivizme katılmış olmasını da *kucağa düşmek* deyimiyle açıklıyor gözükmektedir. Dolayısıyla söz konusu birey için her üç durumda birer "felaket" olarak nitelendirdiği, bununla birlikte aktivizmin *kucağına düşmeyi* ise "düşmanın kucağına düşmek" olarak imlediği söylenebilir.

Katılımcıların üslup ve içerik açısından yaptıkları eleştirel değerlendirmelerden sonra şimdi Diyanet'in 2 Mayıs 2025 tarihli hutbesinin LGBT'ye yönelik pasajını aktarıp anlama ve yorumlama faaliyetimize devam edeceğiz;

> *'Flört, dost hayatı, arkadaşlık, kaçamak, aldatma' gibi kavramlarla bu büyük günah asla masum gösterilemez. 'Gönül ilişkisi, yasak aşk, gençlik hevesi, düzeyli birliktelik' gibi sözlerle zinayı meşrulaştırmak, harama giden yola kapı aralamaktır. 'Çapkınlık' denilerek övünülen şey, esasında bir zinakârlıktır, insanın namusuna göz dikmektir, haramdır. Hele hele özgürlük adıyla bütün dünyaya dayatılmaya çalışılan ve Lût (a.s)'ın kavmini helake sürükleyen eşcinsellik ise Allah'ın lanetlediği bir sapkınlıktır, haramdır, büyük bir günahtır.* (Diyanet Haber, 2025).

2 Mayıs 2025 tarihli Cuma hutbesine ait olan ilgili pasajda, erkek-kadın doğal cinsiyetlerine sahip taraflarca, dinin meşru nikahla sağlanan birliktelik dışındaki hiçbir birlikteliğin meşru olmadığı ifade edilmekte, bu birlikteliklere verilen isimlerin yaşanan ilişkileri meşrulaştırmadığına değinilmektedir. Aynı hutbenin giriş pasajında ise zinanın büyük günahlardan olduğu, nefsi ve nesli ifsat ettiği vurgulanmakta, böylece zinanın hem insan ruh sağlığına hem de topluma çok yönlü zararları imlenmektedir. Konu eşcinselliğe geldiğinde ise cümle *hele hele* pekiştirme ünlemi ile başlatılarak vurgu artırılmaktadır. Eşcinselliğin özgürlük adıyla bütün dünyaya dayatılmaya çalışıldığı ve *Lût (a.s)'ın kavmini helâke* sürüklemesinin yanı sıra *Allah'ın lanetlediği bir sapkınlık*, haram ve büyük günah olduğu belirtilmektedir. Görüleceği üzere, hutbede eşcinsellik özgürlük adı altında bütün dünyaya dayatılan politik bir olgu şeklinde tasvir edilmekte, bu minvalde eşcinsellik bir kavmin helâkine sebep olan ve Allah'ın lanetlediği bir eylem olarak nitelendirilmektedir.

Katılımcıların, hutbelerdeki üsluba ve içeriklere yönelttikleri tek tiplilik, burada açığa çıkmaktadır. Öyle ki aktivist olmayan hatta aktivizmi eleştiren kişileri veya eşcinsellik/cinsiyet değiştirme yönündeki hissiyatıyla dini motivasyonu temel alarak mücadele etmek isteyen bireyleri dikkate almaksızın, bütün bir LGBT kitlesi *dış güçlerin aracı* olarak tavsif edilmekte, helâk olacakları imlenmekte ve sapkın olarak işaretlenmektedir. Oysa Karasakal tarafından trans bireyler özelinde yapılan bir saha çalışmasında, bazı katılımcıların LGBTQ+ hareketini *gayri ahlaki* ve *fazla seküler* buldukları gerekçesiyle eleştirdikleri aktarılmaktadır (Karasakal 2022: 47). Buradan, her LGBTQ+'nın aktivizmle özdeşim kurmadığı açık bir şekilde söylenebilir. Dolayısıyla, Diyanet'in hutbelerdeki LGBT olgusuna yönelik içeriklerde bu tür gerçeklikleri dikkate almadığı ifade edilebilir.

Damgalamanın ve ötekileştirmenin, damgalamanın ve ötekileştirmenin öznesi/nesnesi konumundaki "şeylere", damgalanan ve ötekileştirilen bireyleri birbirine yakınlaştırma olasılığı bilinmektedir. Bahse konu olasılığın vakaya dönüşmüş bir örneğini, Çetin'in kuir (queer) bireylerle gerçekleştirdiği saha çalışmasının bulguları vermektedir. Bu minvalde, cinsel kimlikleri nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kaldığını düşünen katılımcılar, kendi cinsel kimliklerine yakın olan LGBTQ+ örgütleriyle irtibat kurarak, sosyal dışlanmaya karşı önlem aldıklarını belirtmektedir (Çetin 2025: 322).

Çetin'in saha çalışmasında elde ettiği bulgulardan mülhem, katılımcıların özellikle vurguladığı "Diyanet'in LGBT konusunda tercih ettiği üslup ve sert tutumların bireyleri aktivizme yakınlaştırabileceği" ihtimali, bilhassa dindar/dinî/manevî yönelimli LGBTQ+ bireylerin sosyal dışlanmayla baş edebilmek adına aktivizmi seçenek dahilinde görmesini muhtemel kılabilir. Öte yandan hutbenin LGBT'yle ilgili kısmında yer alan ifadelerin yanı sıra, hatibin LGBT'yle ilgili bu kısmı okurken tercih edeceği "tonlama" da içeriğin tesir gücüne etkisi bakımından dikkate alınmalıdır. Nitekim öfkeli bir bağırma tonunun ve yer yer tiksinti duygusunu geçirecek bir jest-mimiğin, hutbenin içeriğinin yanı sıra hitabet şeklinin de etkiyi artırması, bahse konu olumsuzlukların ortaya çıkma ihtimalinin artmasında besleyici bir etkene dönüşebilir. Üst satırlarda Özgül'ün saha bulgularından hareketle verdiğimiz Sevgi kod adlı katılımcının korku ve cezalandırma temelli din anlayışı örneği hatırda tutulacak olursa, bu ihtimalin zayıf olmadığı söylenebilir.

Katılımcılardan bazıları ise (3), Diyanet'in hutbelerde tercih ettiği üslubu ve kullandığı söylemi anlaşılabilir bulmakta; ancak bireysel vakalarda kişiye özel ve durumsal yaklaşılması gerektiğini belirtmektedir;

> *Diyanet, devletin bir kurumu. Diyanet'in sadece bu konuda değil, hemen her konuda verdiği fetvalar daha konservatiftir. Daha koruyucudur. Çünkü bir kapıyı açmak başka kapıları açmasın diye endişelenir. Tabiî olarak bana çok garip gelmiyor. O yüzden Diyanet'in fetvaları ya da tutumuyla alakalı çok bir değişiklik olmasını beklemiyorum herhalde. Olması da gerekmez gibi duruyor. Ama daha bireysel bağlamda, daha böyle tekil örnekler bağlamında daha farklı yaklaşabilir. Diyanet çabalıyor, anlamaya çabalıyor. Hani böyle kurulları falan da var, uzmanları da var. Bunu önemsiyorum ama diyanetin tavrında çok bir değişiklik olmaz ve olması herhalde çok da gerekmez gibi bana geliyor. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)*

> *Bana göre Diyanet elbette bu iş çünkü Diyanet'in hitap ettiği tüm toplumdur. Ve elbette bunu söylerken böyle söyleyecek. Bu uzak durulması gereken, sakınılması gereken lanetlenmiş bir fiildir. Böyle mi söyleyecek? Ne diyecek adam başka ya? Diyanet en üst perdeden konuşuyor. Ama daha alt katmanlara geldiği zaman çeşitli gruplara ayrı ayrı hitap eden hocalarımızın, vaizlerimizin, âlimlerimizin bu dili aynı şekilde kullanmaması lazım. O diyanetin dili. Sen bunu kullanmayacaksın. Sen bilakis nasıl tövbe ederlerse Allah affeder. Sen bilakis Allah'ın El Vedud ismini yani seven, sevgiyi yaratan ismini Kur'an'da sadece birkaç yerde kullandığı, onlardan birisinde Lut kavmi bahsi olduğunu söyleyerek insanları çağıracaksın. Anlamında söyledim. (Mehmet Bey, 34, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Sonuç olarak, DİB'in LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili yaklaşımına yönelik değerlendirmeler, ekseriyetle hutbelerde tercih edilen üsluba, kullanılan kavramlara ve LGBTQ+'yı Lût kavmiyle özdeşleştirmedeki tek tip yaklaşımla ilgilidir. Nitekim katılımcıların çoğu, LGBTQ+ olarak belirtilen kitlenin yeknesak bir kitle olmadığına, içinde aktivistlerin yanı sıra aktivist olmayan yahut fiiliyata geçmemek için dini motivasyonla mücadele eden bireylerin de bulunduğuna dikkat çekmektedir. Bahse konu gerçekliğe binaen, tek tip bir söylemle bütün bir kitleyi (kasıtsız bir şekilde) hedef almanın *niyet edilmemiş sonuçlara* yol açabileceği uyarısında bulunulmaktadır. Katılımcılardan birkaçı (3) ise DİB'in çoğunluğun eleştirdiği söylemlerini "anlaşılır" bulmakta; ancak bireysel vakalarda resmî dinî söyleme göre değil, bireysel ve durumsal hareket edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

5.2. STK'lara Dair Yorumlar

Liberal demokrasinin yaygınlaşmasıyla birlikte modern toplumlarda gündeme gelen "Sivil Toplum" kavramı ile devletin bazı rolleri ve faaliyetleri sınırlandırılmak istenmiş, bu amaçla devletten alınan bazı roller sivil topluma devredilmiştir (Sezik 2019: 118). Bu minvalde STK'ların toplumsal meselelerde üstlendiği birtakım rolleri bulunmaktadır. Dünya genelinde kamu sektörü, özel sektör ve üçüncü sektör olmak üzere üç temel sektörün bulunduğu kabul edilmekte, STK'lar, gönüllü kuruluşlar, devlet/hükümet dışı örgütler (NGO-Non Govermental Organization), yardım kuruluşları, vergi istisnası olan örgütler gibi isimlendirmelere konu olan organizasyonlar ise üçüncü sektörü oluşturmaktadır (Yeşilay 2023).

Kamu sektörü, sosyal düzeni korumak adına meşru otoritesini ve kuralları işe koşarken özel sektör, mal ve hizmetlerin üretimiyle ilgilenmekte, bu anlamda bireysel menfaatleri temsil etmektedir (Yeşilay 2023). Üçüncü sektörü oluşturan STK'lar ise toplumun talep ve beklentilerinin yerine getirilmesi, sanat, kültür ve eğitim gibi birçok alanda önemli görevleri üstlenmesi bakımından toplumsal meselelerin çözüme kavuşturulmasında müstesna bir konuma sahiptir. Bunun yanı sıra STK'lar, bir yönüyle toplum ile siyaset kurumu arasında köprü vazifesi icra etmekte, ancak bunu yaparken siyasetten bağımsız bir anlayışla yerine getirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, sivil toplumun, toplumsal yaşamda problem teşkil eden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel meselelerin çözüme kavuşturulması sürecinde aktif bir fail olması beklenir. STK'ların esnek yapıları, yüksek verimlilikleri ve yerinden yönetmeye dayalı organizasyonları ile devletler, STK'lar ile ileri iş birlikleri yapmaktadır (Özdemir, Basel ve Şenocak 2009: 153). Bu sayede, toplumu ilgilendiren ve devletin yükümlülüğünde olan birçok meselede STK'ların anılan özellikleri işlevselleştirilebilmekte, hızlı ve etkili çözümler üretilebilmektedir.

STK'ların sosyal ve kültürel konularla ilgili birtakım rollerinin bulunduğunu ifade etmiştik. Bu noktada katılımcılar, LGBTQ+ aktivizmi gibi sosyal, politik ve kültürel boyutları olan bir meselede STK'ların yaklaşımlarına ve faaliyetlerine yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. STK'ların LGBTQ+ aktivizmine yönelik çalışmalarıyla ilişkili değerlendirmelerinde, katılımcıların büyük bir kısmı *yetersizlik, STK ruhunun eksikliği, aynı meseleleri konuşmak, suya sabuna dokunmamak, konuyu*

bilmemek, sahayı bilmemek, yok saymak gibi ifadelerle eleştirel yaklaşmaktadır. Bazı katılımcılar ise güzel çalışmaların yapıldığını ancak yeterli noktada olmadığını ifade etmektedir.

Çetin Bey, Türkiye'de bir *STK ruhu* olmadığını, mevcut çalışmaların *çok yetersiz* olduğunu, gerçek anlamda birkaç STK'nın bulunduğunu ve profesyonel olarak çalışan bir *STK ruhu* göremediğini belirtmektedir;

> *Çok yetersiz buluyorum. Türkiye'de bu anlamda bir STK ruhu da yok. STK devlet kurumu değildir. Buna göre bağımsız hareket etmelidir. Gerçekten STK diyebileceğimiz birkaç STK vardır. Bu yüzden de bu konuda ben gerçekten iş yaptığını, profesyonel çalıştığını düşündüğüm bir STK ruhu göremiyorum. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Temsilcisi, Orta, Evli, İstanbul)*

Çetin Bey'in değerlendirmesinde öne çıkan hususlardan birisi STK'nın devlet kurumu olmadığı yönündeki ifadesidir. Bu yargıyla katılımcı, Türkiye'deki STK'ların, LGBTQ+ aktivizmi konusunda devlete bağımlı bir anlayışa sahip oldukları, toplumsal meselelerle ilgili çalışmalarında devletin reflekslerine göre hareket ettikleri ve katılımcının bu noktayı eleştirdiği yorumu yapılabilir.

Yukarıda STK'larla ilgili aktardığımız tanımsal ve amaçsal bilgilerden hareketle, kanaatimizce Çetin Bey bu ifadeleriyle, STK'ların LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili sivil toplum anlayışının bir gereği olan devletten bağımsız hareket etmek, mevcut sorunlara sivil toplum anlayışıyla yaklaşıp çözüm yolu üretmek, devlet kurumlarıyla bu minvalde iletişime geçip devletin harekete geçmesini beklemeksizin kendi imkanlarıyla harekete geçmek, mümkün durumlarda devlet kurumlarıyla koordineli bir şekilde bahse konu meselenin çözümü için çaba sarf etmek gibi özelliklere sahip olmadıklarını düşünmektedir. Dolayısıyla Çetin Bey, mevcut durumda Türkiye'deki STK'ların LGBTQ+ aktivizmine yönelik faaliyetlerini anılan niteliklere sahip olmadıklarını düşünmesi sebebiyle yetersiz bulmaktadır.

Elif Hanım, yürütülen çalışmaları *son derece sığ* olarak değerlendirmekte, LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili yapılan toplantıların *dar çerçevelerden* hareketle gerçekleştiğini ve *aynı şeyi savunmaktan öte geçmediğini* ifade etmekte, *suya sabuna dokunur* ne yapıldığını bilmediğini belirtmektedir;

> *Son derece sığ. Kendini bunun karşısında konumlandıranların yaptıklarında sadece kendi dar çerçevelerinde oturup kalkıp aynı şeyi savunmaktan öte gitmediğini düşünüyorum. Yaptıklarının anlamlı bir şey olduğunu bilmiyorum. Yani işte aile çalıştayları yapılıyor, bilmem neler yapılıyor, bilmem ne çalışmaları yapılıyor. Yani suya sabuna dokunur ne yapıyorlar bilmiyorum. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)*

Elif Hanım, STK'ların aktivizmle ilgili faaliyetlerini *sığ* ve *suya sabuna dokunmayan* şeyler olarak tavsif etmektedir. Kanaatimizce, Elif Hanım, *sığ* sıfatı ile STK'ların tek boyutlu bir anlayışa sahip olduğunu, LGBTQ+ olgusunun boyutlarını ve katmanlarını dikkate almadığını, bu sebeple de faaliyetlerinin *anlamlı* olmadığını düşünüyor olabilir. Bu yönüyle de yapılan işlerin meselenin çözümüne katkı sunmadığını vurgulamak için *suya sabuna dokunmayan* anlamına gelecek ifadeyi

kullandığı söylenebilir. Buradan Elif Hanım'ın ideal STK anlayışının meselelere bütüncül bakabilen, işlevsel roller icra edebilen ve meselelerinin çözümünde inisiyatif alarak katkı sunabilen organizasyonlar olduğu belirtilebilir.

Mehmet Bey, STK'ların konuyu ve sahayı bilmediklerini, *kendi fanuslarında yaşayan balıklar* gibi olduklarını, *kendilerini koruduklarını* ve dışarıyı umursamadıklarını ifade etmektedir. Kurucusu olduğu derneğin kuruluş aşamasında yetkililerin, derneğin kurulmasına temel oluşturan *eşcinsellik problemi*nin olmadığını, bunu ise *bizim dünyamızda bu yok* diyerek gerekçelendirdiklerini belirtmektedir. Mehmet Bey bu durumu, *çünkü siz bu dünyadan değilsiniz, hayal aleminde yaşıyorsunuz* şeklinde değerlendirmekte, LGBTQ+ olgusunun yaşandığı alanı bilmedikleri için de bu alana giremediklerini vurgulamaktadır;

> *...konuyu bilmeyip korkuyorlar. ...sahayı bilmiyorlar. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları kendi fanuslarında yaşayan balıklara benzer. Kendilerini koruyorlar. Çok güzel bir insicam oluşturmuşlar o fanusta ama dışarısı bir cehennem bunun farkında değiller. Ben bu derneği kurmak için ilgililerle görüştüğüm zaman bana böyle bir sorun mu var ki dediler ve hala aynı kanaatteler. Böyle bir sorun mu var Türkiye'de biz niye görmüyoruz. Bizim niye dünyamızda yok. Çünkü siz bu dünyadan değilsiniz, sizin başka bir dünyanız var zaten. Siz bir hayal aleminde yaşıyorsunuz. ...Çıkıp buraya geldiğiniz zaman gördüğünüz sahne çok korkunç. Burayı da bilmedikleri için girmiyorlar. (Mehmet Bey, 34, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Mehmet Bey dernek kurmak suretiyle LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili sivil toplum faaliyetleri yürüttüğünden, LGBTQ+ aktivizminin sosyal bir gerçeklik olduğunu yakinen tecrübe edip, STK'ların aksi söylemlerini öznel tecrübeleriyle ilişkilendirip yorumlarını bu minvalde gerçekleştirmektedir. Bu minvalde Mehmet Bey'in eleştirel yorumlarının, STK'ların LGBTQ+ konusuna ilgisizliklerini konuya yabancı olmalarından dolayı nasıl mücadele edileceğini bilmemeleri, çevrelerinde bu tür vakaların yaşanmaması veya yaşanıyorsa da bilinmemesi, steril ortamlarda bulundukları için LGBTQ+ olgusuyla karşılaşmadıkları veya LGBTQ+ meselesinin Müslüman Türk toplumunda bir mesele olacak boyuta erişmediğine olan öznel bakış açılarıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

İbrahim Bey, mevcut durumun öncekine nazaran daha iyi olduğunu; ancak LGBTQ+ aktivizmine yönelik argümanların hâlâ Batı kaynaklı olmasının bir eksiklik olduğunu belirtmektedir. Batı kaynaklı argümanların inanç ve değerlerimize uyan veya uymayan taraflarının olabileceğine değinerek henüz *özgün bir duruş* sağlanamadığını, bu eksikliğin ise *normal* olduğunu ifade etmektedir;

> *...ben şu andaki durumu iyi bir durum olarak görüyorum yani daha iyi bir durum olarak görüyorum iyi demeyeyim ama daha iyi bir durum olarak görüyorum. Çünkü şundan dolayı iyi diyemiyorum bu konudaki savunmaların çoğu hala batıdan tercüme edilen kaynaklarla yapılıyor benim gözlediğim kadarıyla. Yani bu konuda birkaç yayın evi seri kitaplar çıkardı. Bakarsanız eğer. Yani %80'den 90'lı çeviri kitaplardır. Çünkü Batı bu mücadeleyi çok uzun zamandır veriyor. İşte anti-gender hareketler. Ya da anti-LGBT hareketler. Çünkü oradaki mücadelenin kaynağı da daha çok Hristiyan. ...Şimdi işte bu da bir*

probleme hazırlıksız olmanın getirdiği bir şeydir. Argümantasyonunuz yok. Ne yapacaksınız? İthal edeceksiniz. O argümantasyon kullanılıyor şu anda. ...bizim inançlarımıza, düşüncemize uyan ve uymayan taraflar olabilir. Dolayısıyla daha özgün bir duruş henüz sağlanmış değil benim gördüğüm kadarıyla. Bu da kolay bir şey değil. Yani bu da bunu kınama açısından falan söylemiyorum. Bir eksiklik açısından, normal bir eksiklik açısından söylüyorum. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

İbrahim Bey, STK'lar açısından yeterli düzeye erişmemekle birlikte gelinen noktanın öncekine nazaran daha iyi olduğunu belirtmektir. Ancak üretilen kavramların Batı menşeli olmasını eleştirmektedir. Bu durumun ise normal bir eksiklik olduğunu vurgulamaktadır. İbrahim Bey, aktivizmle mücadelede STK'ların istifade ettiği literatürün Batılı Hristiyan bakış açısıyla yazılan ve Türkçeye tercüme edilen eserlerden oluşmasını tavsif ederken kullandığı *normal bir eksiklik* ifadesiyle aktivizmin ve aktivizmle mücadelenin ilk ortaya çıktığı coğrafi ve kültürel merkezin Batı olmasından kaynaklandığını imlemektedir. Bir başka deyişle, Batılı ülkelerde ortaya çıkan ve yükselen LGBTQ+ aktivizmi, küreselleşmesinin etkisiyle birlikte coğrafyamıza ulaşmıştır. Batılı ülkelerde 1990'lardan itibaren yürütülen anti-gender faaliyetler, LGBTQ+ aktivizmine evrilen eşcinsel aktivizmini de kapsadığından bu hususta belirli bir tecrübe ve literatür oluşmuştur. Türkiye'de LGBTQ+ aktivizmiyle mücadele eden STK'ların bahse konu Batılı tecrübeyi ve Batılı STK'lar tarafından aktivizme yönelik oluşturduğu literatürü işe koşması, İbrahim Bey tarafından anlaşılabilir bir eksiklik olarak değerlendirilmekle birlikte inanılan dinin ve ait olunan kültür-medeniyet kodlarının gereklerine uygun bir mücadele tarzının benimsenmesinin yanı sıra bu noktalardan hareketle literatür oluşturulması gerektiğini vurguluyor gözükmektedir.

İbrahim Bey'in gelinen noktayı iyi bulmasının arka planı, kanaatimizce aktivizmle ilk karşılaşmadan kaynaklanan hazırlıksızlık halinin süreç içerisinde evrilmiş olmasıyla ilişkilidir. Nitekim şok etkisi, kim, kim için, neyin, niçin, nasıl, ne ile, nerede ve ne zaman gibi rasyonel sorulara soğukkanlılıkla cevap verilmesini mümkün kılmamaktadır. Şok etkisi geçtikçe bahse konu analitik süreçler kademeli bir şekilde işletilebilmekte, tam anlamıyla stratejik bir plan çerçevesinde harekete geçmek ise zaman gerektirmektedir. Nitekim ÇAKOP (Çocuk ve Aile Koruma Platformu), Aile Vakfı, Mesele LGBT ve Doludizgin gibi yapılar, bahse konu süreçleri tecrübe ederek ve koşulları dikkate alarak daha profesyonel bir anlayışa doğru evrilmektedir. Adı geçen STK'lar, İbrahim Bey'in eleştirisine konu edindiği çeviri kaynakları kullanmakla birlikte, ait oldukları kültür-medeniyet kodlarından hareketle de söylem üretmeye gayret ediyor gözükmektedir.

Fahri Bey de yeterli olmamakla birlikte güzel çalışmaların olduğunu; ancak genel anlamıyla bir *kayıtsızlık* olduğunu ifade etmektedir. Bu konuda sessiz kalmanın doğru olmadığını vurgulamaktadır;

Yok, yeterli değil ama çok güzel çalışanlar var yani. Onları destekliyorum. Ama genel anlamda sanki bir kayıtsızlık var gibi geliyor. Yani iki sene evvel hatta Saraçhane'de miting falan yapıldı bayağı. Kalabalık güzel bir toplantı olmuştu. Bu şekildeki çabalar desteklenmeye layık yani. Yani bu konuda sessiz

kalmak, bigâne kalmak doğru değil yani. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Yukarıdaki katılımcı değerlendirmelerinden hareketle, Türkiye'de LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili dindar-muhafazakâr çevrelerce yürütülen faaliyetlerde STK'ların, siyaset üstü anlayış, olguya yönelik bakış açısı, literatür, organizasyonel ve eylemsel yetkinlik gibi konularda yeterli düzeyde olmadığı sonucu çıkarılabilir. Anılan eksikliklerin kültürel, toplumsal, politik ve tecrübî boyutlarının olabileceği kanaatindeyiz. Ancak bu konu, aktivizme yönelik çalışma yürüten STK'ların her birinin tikel olarak incelenmesinin ardından bütüncül bir analize tabi tutulmasını gerekli kılan ayrı bir çalışmaya konu edilebilecek genişlikte olduğundan biz, mezkûr boyutların var olabileceğine işaret etmekle yetineceğiz.

5.3. Dini Çevrelere Dair Yorumlar

Katılımcıların DİB'e yönelttikleri üslup, içerik ve yaklaşım eleştirisi dinî çevrelere dair yorumlarında da görülmektedir. Bu bölümde Diyanet İşler Başkanlığı'na dair yapılan yorumlara konu olan içeriklerle benzerlik gösteren bulguları yapısal olarak analiz edip dinî çevrelere yönelik farklı bağlamlarda yapılmış yorumları dokusal analizle ele alacağız.

Ceyda Hanım, dinî çevrelerin sert ve ötekileştirici bir dil kullandığını ifade etmekte, bu durumun LGBTQ+ bireyleri yaraladığından bahsetmektedir. Bunun yanı sıra sert ve ötekileştirici dilin, dine yönelik olumsuz bir tutuma yol açabileceğini belirtmektedir.

Dini çevreler bu konuda oldukça sert ve ötekileştirici bir dil kullanıyor. Bu dil o bireylerde ciddi anlamda yara açıyor. Aynı zamanda dine karşı da bir olumsuz bir tutum geliştirmelerine neden oluyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Dinî söylemin aktivizmin geleneksel değerlere yönelik yapı söküm faaliyeti karşısında engelleyici bir unsur olması "amacıyla" kullanılmasının yanı sıra "negatif dinî duygulara yol açabilme ihtimali" yukarıda izah ettiğimiz Merton'un *niyet edilmemiş/amaçlanmamış sonuçlar* kavramıyla düşünüldüğünde meselenin sosyolojik açıdan daha anlaşılır olmasına katkı sunabilir.

Mehmet Bey, dinî çevrelerin Lut kavmi örneğinin merkeze alındığı tek tip bir söylem üzerinden hareket ettiğini, içlerinde mağduriyet yaşayan bireyleri de kapsayacak şekilde bütün bir LGBTQ+ kitlesini tanımlamak için kullanıldığını, bunun ise doğru bir yaklaşım olmadığını belirtmektedir. Bahse konu tek tip yaklaşımın aktivist olmayanların bireylerin aktivizmin *kucağına itilmesine* yol açabileceğini belirtmektedir;

... Biz maalesef dini söylem olarak eşcinsel hep Lut Aleyhisselam, Lut kavmi gibi işte Lut kavminin çocukları gibi hep lanetlenmiş grup olarak andığımız için bu yanlıştır anlamında söylemiyorum. Ama Lut kavminin o ısrarcı Lut Aleyhisselam'ın evine gelen misafirlere sarkıntılık edecek kadar gözü dönmüş fertleriyle bugün bir şekilde bu yola düşmüş, böyle olmak zorunda kalmış insanları kıyaslamak, onları birbirine benzetmek kesinlikle yanlıştır. Böyle din anlatımı olmaz. Olmaz yani. Çünkü şunu bir kere fark

etmek lazım. Biz eşcinseller dediğimiz zaman karşımızda yeknesak bir kitle yok. Kimisi içerisinde taciz, tecavüz mağduru olduğu için böyle olmuş. Kimisi cinsiyet kimliği problemleri ergenliğe kadar aşamayıp profesyonel destek alamadığı için böyle olmuş. Kimisi ergenlik döneminde kafa karışıklığı yaşamış, maruziyet yaşamış böyle olmuş. Diğer taraftan kimisi artık hazda doymuş başka arayışlara girmiş. Kimisi dediğim gibi aktivizm böyle olmasa böyle aktivizmini yaparak bu grubun içine girmiş. Çok birbirinden farklı fraksiyonların olduğu bir yelpaze var karşımızda. Ve siz bunun içindeki bütün insanları tek bir yere koyarak, tek bir noktaya koyarak, tek bir kavrama sıkıştırarak Siz Lut kavminin çocuklarısınız dediğinizde zaten onları kucağına itiyorsunuz. Bu yanlıştır. Böyle olmaz. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Sezgin Bey ise eşcinsel çekim duyan, bununla mücadele eden ve fiiliyata dönüştürmeyen dindar bireylerin varlığını örnek göstererek dinî çevrelerin tek tip söylemlerinin doğru olmadığını belirtmektedir;

Yanlış buluyorum. Yani meselenin bilinmediğini düşünüyorum. Yine benzer sorun işte bu mevzuda vurgu yapılacak olan şeyin davranış olduğunu düşünüyorum. Çünkü insanlar bunu bilerek yapıyor değiller. Yani bir erkek erkekten hoşlanıyor. Bundan dolayı yönelimi erkeklere ama hiçbir erkeklere yönelik davranış göstermiyor. Bunu bir imtihanı olarak kabul ediyor. Dini vecibelerini yerine getiriyor. Bunu hiç kimse dışlayamaz böyle bir insanı ve belki de çok büyük bir Müslümandır. Onu bilemeyiz. Bunlar da oluyor insanlar arasında ancak bunu davranış haline dökmediği müddetçe dini açıdan bunun yani sorumluluk getirici bir yönü yok gibi bir şey denebilir gibi geliyor bana. Ama böyle toptan yaklaşımlara bu konuda karşıyım yani. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

İbrahim Bey'in temas ettiği nokta ise oldukça ilgi çekicidir. Buna göre İbrahim Bey, Türkiye toplumsallığında dinî söylemin siyasal söylemle özdeşleştirildiğini, hangi konuda olursa olsun dinî çevreler tarafından toplumsalla ilgili kullanılan söylemlerin siyasi bir saikle/politik bir kaygıyla söylendiğinin düşünüldüğünü ifade etmektedir. Bu durumun ise siyasi söylem ile dinî söylemin bir aradalığından kaynaklandığını, dinî söyleme verilen tepkinin ise söylemin bizatihi kendisine değil; siyasi kaygılarla söylenmiş bir söylem olduğu varsayımından hareketle gerçekleştiğini imlemektedir;

Şimdi bence bu soru Türkiye'deki dini söylemin nasıl algılandığıyla ilgili bir soru. Yani herhangi bir konuyu ister ekonomi olsun ister cinsiyet olsun ister spor olsun ister eğlence olsun. Bunu bu konuya sahiplenmek ya da karşı çıkmanın dini bir kavramsallaştırmayla yapılmasına dönük bir rahatsızlık var genel anlamda. Bunun temel sebebi dini kavramların, dini kurum ve kavramların politik bir malzeme haline getirilmiş olmasından kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Şimdi genel olarak şöyle bir düşünce var gençlerde. Yani bir adam dinden bahsediyorsa muhtemelen burada bir politik bir çıkar söz konusudur. Yani tabii genel ortalama şeyi söylüyorum. Şimdi bu irrite edici. Hani bunu şöyle örnekleyebilirim. Hani "Esenler kazanırsa Gazze kazanacak" söylemi var ya bu biraz böyle bir şey olarak algılanıyor. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Katılımcıların büyük bir kısmının dinî çevrelere yönelttiği eleştirilerden hareketle, dinî çevrelerin LGBTQ+ olgusunu salt Lut kavmiyle özdeşleştirip tek tip bir söylemden hareket etmesi, olgunun sosyal,

psikolojik, politik ve tıbbî boyutlarıyla ilgili eksik bilgilere sahip olunduğu yorumuna kapı aralamaktadır. Söylemin tek tip olmasının yanı sıra, tercih edilen üslubun, kavramların ve yaklaşım tarzının, hedef kitlede nasıl karşılık bulacağının da dinî çevrelerce hesaba konu edilmediği söylenebilir.

Dinî çevrelere mensup kişilerin, mensup olduğu yapıların söylemlerine değer verdikleri ve bu söylemler üzerinden bir anlayış geliştirdikleri düşünüldüğünde, bu kişilerin de tıpkı mensup oldukları veya itibar ettikleri çevrenin/çevrelerin LGBTQ+ ile ilgili söylemini/söylemlerini benimseyecekleri kuvvetle muhtemeldir. Lut kavmi söyleminin bütün bir LGBTQ+ kitlesini hedef alacak şekilde kamusal alanda yaygınlaşması, katılımcıların da vurguladığı üzere, eşcinsel çekim duymakla birlikte bunu bir imtihan olarak gören, dinden güç alarak bu duyguyla mücadele eden kişilerin dışlanmış ve ötekileştirilmiş hissetmelerine yol açabilir.

Doğal cinsellik dışındaki cinsellikleri tercih eden her birey dindar değildir. Bu kişilerin dindar olmaması, söylemlerden etkilenmeyecekleri, dini söylemden hareketle dinin bizatihi kendisine veya dindar bireylere karşı negatif duygular beslemeyecekleri anlamına gelmemektedir. Nitekim söylem, tabi olanı ötekinden ayırt eden güçlü bir araçtır. Bu gerçekten hareketle, LGBTQ+ kitlesini salt aktivizm olarak değerlendirip tek tip bir söylem geliştirmek, aktivist olmayan LGBTQ+ bireyleri ve doğal cinsellik dışındaki cinsellikleri fiiliyata dönüştürmeyen bireyleri dine ve dindar kitleye karşı olumsuz duygular beslemeye ve ayrıştırıcı tutumlar sergilemeye sevk edebilir. Bu durum ise toplumsal barış ve huzur açısından risk unsuru oluşturabilir. Ayrıca, tek tip bir söyleme konu olan ancak farklı özellikler barındıran genel kitlenin, söylemin asıl hedefindeki odak grup etrafında birleşmelerine de zemin hazırlayabilir. Bir başka deyişle, ötekileştirilen ve dışlanan bireyler, ötekileştirildikleri ve dışlandıkları özellikler farklı olsa da söylemin hedefi olmak bakımından aynı kabul edildiklerinden bu durum, aktivist olmayan LGBTQ+'ları ve doğal cinsellik dışındaki cinselliklere çekim duymasına rağmen fiiliyata dönüştürmeyen bireyleri aktivizm etrafında birleştirebilir. Nitekim insanın ait hissetme, onaylanma ve dayanışma ihtiyacı bahse konu olasılığın çok da uzak olmadığı yorumunu mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak, ana odak açısından aktivizme yöneltilen söylemlerin amaçlanmamış bir şekilde aktivist olmayan bireyleri de psikolojik yönden etkileme ve toplumsal açıdan belirli davranışlara yönlendirme olasılığı bulunmaktadır. Buna göre; kurumsal dine karşı negatif duygu geliştirebilme, dinî konularda dinî çevrelerce kullanılan her türlü söyleme karşı itibar kaybına sebep olabilme, anılan söylemlerin kullanıldığı dinî çevrelerle tek taraflı yahut karşılıklı negatif duygular beslenmesinin sonucunda toplumsal kutuplaşmaya yol açabilme, dindar veya dine saygılı olup eşcinsel çekim duyan bireylerin ötekileştirilme ve dışlanma sebebiyle aktivizmle özdeşim kurabilme olasılıkları bunlardan bazılarıdır.

5.4. Topluma Dair Yorumlar

Katılımcıların, toplumun aktivizmle ilgili farkındalığına dair değerlendirmeleri, toplumun genel itibariyle olgudan habersiz olduğu yahut önemsemediği yönündedir. Bununla birlikte bir (1) katılımcı,

toplumun geleneksel değerlere genel anlamıyla bağlı olması sebebiyle, açıktan bir aktivizm yapılması durumunda toplumsal tepkiye yol açacağını ancak aktivizmin kültür endüstrisinin araçlarını kullanarak örtük propaganda faaliyeti gerçekleştirdiğine dikkat çekerek toplumu dolaylı yollardan etkilediğini ifade etmektedir. Bir katılımcı ise toplumun aktivizme karşı sert bir tepkisinin olduğunu, bu tepkinin ortaya çıkmasında ise aktivizmin tutumunun etkili olduğunu belirtmektedir.

Bahar Hanım, toplumun aktivizme karşı *genel bir umursamazlık* tavrı içerisinde olduğunu, görüştüğü kişilerin LGBTQ+ aktivizminin topluma etki edemeyeceğini düşündüklerini ve aksi yönde düşündüğü için de kendisinin suçlandığını ifade etmektedir;

> *Toplumda genel bir umursamazlık var. Sanki bu toplumda bunlar olmaz diye düşünüyorlar. Bana diyorlar ki eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürüyorsun. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Çetin Bey, toplumda aktivizme karşı bir duyarsızlık olduğunu hatta toplumun çoğunluğunun LGBT'nin açılımını dahi bilmediğini yaşadığı tecrübelerden yola çıkarak belirtmektedir;

> *Bu aktivizme karşı toplumsal bir duyarlılık yok. … Toplumun kahir ekseriyeti LGBT'nin açılımını bile bilmiyor. Konferanslarımızda bunu net görüyoruz. (Çetin Bey, 73, Lisans, Avukat-STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul*

Sezgin Bey ise toplumun aktivizme dair bilinç düzeyinin *daha da kötü*[17] olduğunu ancak toplum içerisinde aktivizmin hedef ve amaçlarını anlamaya çalışan insanlarda bir farkındalık oluştuğunu ifade etmektedir;

> *Toplum daha da kötü. Ama şöyle diyebilirim toplumdaki tepkilerden yani anlamaya çalışan insanlarda hakikaten bu mevzuyu biraz araştıranlarda bir ayırım oluyor. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Durmuş Bey, Türkiye toplumunun genel itibariyle geleneksel değerlere sahip olduğunu ve bu sebeple aktivizmin açıktan hedef ve amaçlarını ortaya koyması durumunda bir tepkiye yol açacağını ancak bunun aktivizm tarafından bilinmesi sebebiyle kültür endüstrisinin araçlarının kullanılarak örtük propagandayla toplumun duyarsızlaştırıldığını ifade etmektedir;

> *…Türkiye toplumu, genel itibariyle, kime oy verirse versin hala çok dejenere olmamış, çok dejenere oldu da yani yarıdan fazla, kahir ekseriyeti itibariyle dejenere olmamış bir mayası var. Bu sebeple aileye, aile ilişkilerine, dini değerlere hala en azından toplumun daha büyük bir çoğunluğu değer veriyor. Bu sebeple siz insanlara subliminal mesajlarla değil de kafadan gittiğinizde, bu herif eşcinsel, homo dediğinizde, bu transseksüel dediğinizde toplumsal tepki olur. Ama işte… Bunu bildikleri için subliminal mesajlarla, demin verdiğim televizyonda, medyada sempatik örneklerle giriyorlar, koltuk altından*

[17] Sezgin Bey, *daha da* vurgusunu kanaatimizce resmî kurumların, STK'ların ve dini çevrelerin durumuna yönelik yaptığı yorumlardan hareketle ifade etmiştir.

giriyorlar ve yavaş yavaş duyarsızlaştırma devam ediyor. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ceyda Hanım ise diğer katılımcılardan farklı olarak toplumun eşcinsel bireylere ve cinsiyet değiştirmiş bireylere yönelik *ciddi bir sert eleştirisi* olduğunu, bu durumun ise aktivizmin tutumundan beslendiğini belirtmektedir;

Toplumda eşcinsellere ve cinsiyet değiştirmiş bireylere yönelik ciddi bir sert eleştiri var. Tabii bu eleştiriyi besleyen LGBTQ aktivizminin de bir tutumu var. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Ceyda Hanım'ın topluma yönelik genel örüntünün dışında farklı bir değerlendirmesi söz konusudur. Buna göre toplum, aktivizmin son zamanlarda tercih ettiği agresif tutum nedeniyle, eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylere karşı *sert bir tepki* göstermektedir. Kanaatimizce bu durum, aktivizmin, toplumun geleneksel değerlerine yönelik aykırı söylemlerinin ve eylemlerinin neticesinde ortaya çıkmaktadır. Doğal cinsiyete, geleneksel aile kurumunun yanı sıra kadim değerlere yönelik doğrudan veya dolaylı söylemler ve eylemler, toplumun belirli bir kesiminde tepkiselliğe neden olmuş olabilir. Ayrıca aktivizmin bahse konu söylemleri ve eylemleri, özellikle son birkaç yıldır ÇAKOP, Aile Vakfı, Mesele LGBT ve Doludizgin gibi STK'ların yanı sıra muhafazakâr siyasi şahsiyetlerin ve kamuoyunca bilinirliği yüksek kişilerin de gündeme getirmesiyle halkın belirli bir kesiminde karşılık bulmuş ve bir tepkiye yol açmış olabilir. Ancak katılımcının bu tepkiyi *sert* sıfatı ile nitelendirmesinden hareketle bu durumu onaylamadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla katılımcının değerlendirmelerinin bütünü dikkate alındığında, bu tür tepkilerin yeni mağduriyetlere ve toplumsal bölünmelere yol açabilme potansiyelini düşünerek böyle bir nitelendirme yaptığı çıkarımını yapabiliriz.

Katılımcılar, toplumun LGBTQ+ aktivizmine yönelik genel anlamıyla bir *duyarsızlık* ve *umursamazlık* içinde olduğunu düşünmektedir. Kanaatimizce bu hususun nedenleri, aktivizmin insan hakları ve mağduriyet temelli söylemlerinin etkisi, LGBTQ+ unsurlarının örtük bir şekilde yerleştirilip kitle iletişim araçlarıyla dolaşıma sokulması gibi stratejik propaganda tarzı, aktivizmin hedef kitlelerin yaş, psiko-sosyal gelişim ve kültürel farklılıklar gibi boyutlarını dikkate alarak farklı iletişim stratejileri benimsemesi, toplumun yetişkin ve yaşlı bireyleri ile dindar-muhafazakâr çevrelerin geleneksel bir toplum anlayışını içselleştirmesi sebebiyle LGBTQ+ olgusunun Türkiye toplumunda yaygınlaşmasını mümkün görmemesinin yanı sıra STK'ların ve toplumu etkileme gücüne sahip kamuoyu tarafından tanınırlığı yüksek kişilerin aktivizmin hedef ve amaçlarını toplumun gündemine yeterince taşıyamaması olabilir.

Öte yandan, Türkiye toplumu değer sistemi ve yaşam biçimi bakımından yeknesak bir toplum değildir. Ekseriyet muhafazakâr bir görüntü arz ediyor olsa da liberal demokrasi anlayışını benimseyen azımsanmayacak bir nüfusun olduğu söylenebilir. Özellikle genç kuşakların çağın postmodern havasını teneffüs ederek sosyalleştiği bir toplumsallığı tecrübe ettiğimiz düşünüldüğünde, kuşaklar arası değer

yargılarının homojen olmadığı, cinsel tercih gibi kavramsallaştırmalarla cinselliğin belirli bir özden hareketle değil de bir tercih konusu olduğu düşüncesinin dikkate değer bir insan unsuru tarafından benimsendiği yorumu yapılabilir. Dolayısıyla aktivizme yönelik belirli bir değer sistemini ve yaşam biçimini temsil eden söylemler, toplumun tamamında karşılık bulmayabilir. Bu durum ise toplumun, aktivizme yönelik homojen bir yaklaşım benimsemesini zorlaştıran bir faktöre dönüşebilir.

Bahse konu olumsallıkların yanı sıra, toplumun daha önemli gördüğü farklı toplumsal, siyasal ve ekonomik problemlerin var olduğu düşünüldüğünde bu durum, LGBTQ+ olgusunun bir problem olarak görülmemesine yol açabilir. Bir başka deyişle, insanların doğrudan yaşam standartlarına ve huzurlu bir hayat sürmelerine etki eden toplumsal meseleler ile kıyaslandığında, toplumun belirli kesimleri tarafından LGBTQ+ aktivizminin temel bir mesele olarak değerlendirilmediği yorumu da imkân dahilinde gözükmektedir. Sonuç olarak, toplumsal algıda LGBTQ+ olgusu farklı şekillerde tezahür edebilir. Bunun birçok nedeni olabilir. Siyasi görüş, dini inanç, yaşam felsefesi ve buna bağlı öncelikler, aktivizmin toplumsalı ilgilendiren boyutlarına verilen önemin derecesini belirlemede etkili olabilir. Bu sebeple, aktivizme yönelik toplumsal ilgisizliğin yahut umursamazlığın tek bir nedeni olduğu kanaatinde değiliz. Olumsal bir şekilde ifade ettiğimiz nedenler, ancak bir saha araştırmasına konu olması durumunda açıklığa kavuşabilir.

5.5. Teklif ve Öneriler

Bu temada katılımcıların resmî politikalar bağlamında resmî kurumlara yönelik teklif ve önerileri ile STK'lara ve dini çevrelere yönelik teklif ve önerileri yer almaktadır. İlk olarak resmî politikalara yönelik teklif ve öneriler kısmı incelenecek, ardından STK'lar ve dini çevreler ele alınacaktır. Bu minvalde, katılımcıların teklif ve önerileri, aktivizme yönelik önleyici adımlarıyla bilinen ülkelerin resmî politikalara, STK çalışmalarına ve dini çevrelerin LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili yürüttüğü faaliyetlere atıflarla yorumlanmaya çalışılmıştır.

5.1.1. Resmî Politikalar Bağlamında Teklif ve Öneriler

Bu kategoride katılımcıların resmî kurumlara yönelik politika teklifleri ve önerileri yer almaktadır. Buna göre aktivizmin yasaklanması/yasal ve geleneksel düzenlemelerle engellenmesi (9), katılımcıların birçok bağlamda dile getirdiği üzere LGBTQ+ bireylerin özellikleri dikkate alınarak birbirinden ayrı değerlendirilmesi ve politikaların buna göre belirlenmesi, LGBTQ+ aktivizminin yol açtığı/açabileceği sorunların çözülebilmesi için uzman istihdamının sağlanması (4), aktivist gruplarla diyalog kurup taleplerinin dinlenmesi ve makul çözümler üretilmesi (1), tüketilen gıdalardan eğitim içeriklerine varıncaya kadar denetlemelerin yapılması, toplumsal değerlerimizle uyuşmayan kavramların hukuk sisteminden eğitim sistemine varıncaya kadar çıkarılması teklif edilmekte ve önerilmektedir (1).

5.1.1.1. "Aktivizm Yasaklanmalıdır"

Katılımcıların çoğu (9) aktivizmin yasaklanması gerektiği kanaatini belirtmiştir. Bu minvalde Ahmet Bey, LGBTQ+ bireylerin temel insan haklarını ihlal etmeksizin aktivizmin yasaklanmasının devletin görevi ve yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir;

> *Benim bu konudaki ilkem şudur: LGBTQ bireylerin temel insan hakları zaten güvence altındadır ve alınmalıdır. Bu haklar ihlal edilemez. Hatta devlet bunun için ilave tedbir alınması gerekiyorsa almalıdır. Ancak LGBTQ aktivizmi kesinlikle yasaklanmalıdır. Bu devletin görevi ve yükümlülüğüdür. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ahmet Bey, çocuğun üstün yararının, genç neslin sağlıklı bir kimlik kazanarak toplumsal yaşama katılmasının ve ailenin korunmasının devletin yükümlülüğünde olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Türkiye'nin de imzacısı olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin üçüncü maddesi, idarenin çocukları ilgilendiren bütün kararlarda çocuğun yüksek yararını öncelikli bir düşünce olarak kabul etmesini gerektirmektedir (Şirin 2019: 232). Öyle ki Anayasa Mahkemesi çocuğun yüksek yararını açıkça kamu yararı olarak belirtmiş ve öncelikli bir kamu yararı olarak kabul etmiştir (Şirin 2019: 233). Bunun yanı sıra devletin çocuğu her türlü istismardan ve şiddetten koruma yükümlülüğü söz konusudur.

Anayasa'nın elli sekizinci (58) maddesi olan "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." (Anayasa 1982) maddesiyle, gençliğin sağlıklı bir kimlik inşa etmesi ve toplumsal varlığın devamlılığını sağlaması adına gerekli tedbirleri almakla mükellef olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra devlet, ailenin toplumun temeli olduğu gerçeğinden hareketle, ailenin huzur ve refahının sağlanması adına gerekli tedbirleri almakla ve uygulamakla mükelleftir (Anayasa 1982). Bu bağlamda, Ahmet Bey'in, devletin aktivizmle mücadelesini çocukların, gençlerin, ailenin ve toplumun sağlıklı bir şekilde var olabilmesi için anayasadan doğan yükümlülükleriyle ilişkilendirdiği söylenebilir. Bu minvalde, aktivizmin çocuklara, gençlere, aileye ve topluma yönelik hedef ve amaçlarının, çocuklara, gençlere, aileye ve topluma çeşitli yönlerden zarar vereceğini düşündüğünden aktivizmin yasaklanması teklifini dile getirmektedir.

Orhan Bey ise birçok ülkede aktivizmin yasaklandığını belirtmekte, Türkiye'de de aktivizmin yasaklanması için gereken yasal süreçlerin başlatılmasını ve resmî politikaların geliştirilmesini teklif etmektedir;

> *Dünyada 24 ülkede LGBTQ propagandası yasaklanmış durumdadır. Türkiye'de LGBTQ propagandasının önlenmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve bu doğrultuda resmi politikalar geliştirilmelidir. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)*

Rusya, Macaristan, Uganda, İran ve Gürcistan gibi birçok ülkede LGBTQ+ aktivizmi yasaklanmıştır. Bu ülkelerde aktivizmin yasaklanma gerekçeleri, katılımcıların aktivizmin Türkiye'de de yasaklanması adına ifade ettikleri gerekçelerle benzer özellikler göstermektedir. Bu minvalde,

aktivizmin doğal cinsiyet temelli cinsiyet anlayışını yapı söküme uğratmasıyla birlikte, çocukları, gençleri, aile kurumunu ve toplumu dejenere edeceği ve nihayetinde ulusal egemenliği ortadan kaldıracağı, mezkûr ülkelerde aktivizmin yasaklanmasındaki gerekçeler arasında yer almaktadır. Katılımcıların genel değerlendirmelerinden de anlaşılabileceği üzere, aktivizmin Türkiye'de yasaklanması teklifi, benzer gerekçeler sebebiyle yapılıyor gözükmektedir.

Sezgin Bey ise, aktivizm bağlamında geliştirilecek olan politikaların LGBTQ+ olgusunun yeknesak bir özelliğe sahip olmaması gerçeği dikkate alınarak hazırlanması gerektiğine vurgu yapmakta, aksi durumlarda ise mağduriyetlerin yaşanabileceğini belirtmektedir;

> *Yani kesinlikle meselenin ne olduğunun anlaşılması lazım. Bu grupların birbirinden ayrılması lazım. Yani her gruba özgü resmi politikalar geliştirilmesi lazım bence. Çünkü her gruba özgü resmi politika geliştirmezseniz kurunun yanında yaş da yanar. Yani hepsine bir reçete. Böyle bir şey yok. … Yoksa dediğim gibi bazı grupları mağdur edersiniz, bazı gruplarla da baş edemezsiniz. O yüzden yani burada resmi politikaların mutlaka geliştirilmesi lazım. Konuyla ilgili uzmanlarla görüşerek, çalıştaylar yaparak bir biçimde her grubu birbirinden ayırarak yeni birtakım şeyler oluşturmak lazım politikalar diye düşünüyorum. Yani bu gruplar için ayrı yerler olmalı. Yani hem hastanelerde mesela bizim psikiyatri servisi için de geçerli. Yani bu 2000 tane trans görüyoruz. Bazıları belki de yatış gerektiren translar. Nereye yatıracağız yani bu vakaları? Bu mümkün değil yani. Şimdi orada yani bir kişinin kendini kadın hissetmesi, biyolojik olarak erkek olması ve kadın hissetmesi durumunda yönelimini bilmiyoruz. Belki yönelimi de belki de kadınlara. Yani kadınlar koğuşuna koymanın hiçbir mantığı yok. Yani o yüzden yani o yönelim üzerinden cinsellik de yaşayabilir tabii ki yani. Hani orada belki hastaların hasta durumlarından faydalanarak gibi psikiyatri için söylüyorum. …yani eşcinsel erkekler için de geçerli. Askerde mesela değil mi yani erkeklerin arasına konuyor yani bunlar için ayrı bir şey olması en uygunu diyebiliriz yani ama bu kesinlikle bir sorun. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)*

Sezgin Bey, psikiyatr olması sebebiyle, doğal cinsiyet haricindeki cinsel yönelimlere sahip birçok kişiyle ilgilenmektedir. Bu minvalde takip ettiği trans vakaları da örnek vererek, genel politikalarda gözetilmesini teklif ettiği ayrımın hastaneler için de gerekli olduğunu belirtmektedir. Öte yandan Sezgin Bey'in trans olarak nitelendirdiği kişilerin tamamının cinsiyet değiştirmiş bireylerden oluşmadığını, kendisini karşı cinsin cinsiyet kimliğiyle özdeşleştiren ve biyolojik olarak erkek veya kadın özelliklerine sahip olan kişileri de kastettiğini *kendisini kadın hissetmesi, biyolojik olarak erkek olması* ifadesinden anlamaktayız. Bu durumda özellikle yatış gerektiren hastaların bulunduğu bölüme böyle bir kişinin de yatırılmasının muhtemel risklerine işaret ederek bu tür durumlar için farklı prosedürlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Sezgin Bey, eşcinseller için de benzer bir problemin askerlik gibi erkeklerin bir arada bulunduğu bir ortamda risk unsuru oluşturabileceğine temas ederek bu tür durumların yaşanmaması için tedbir alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ceyda Hanım ise hem CH'li çocuklar için hem de aileleri için profesyonel destek verecek yeterli sayıda istihdam edilmiş uzmanın olmamasına değinmektedir;

...Benim kardeşim psikolojik danışman. Kendisi mesleğinin daha ilk yıllarındayken anaokullarında psikolojik danışmanlık yapıyordu. Bazı trans eğilimleri olan çocuklarla karşılaşmış ve onlarla bir terapi süreci yaşamış. Bu çocukların ailelerinde ciddi sıkıntılar var ve bu çocuklarda ciddi travmatik izler kalmış. Aynı zamanda kardeşim bu konuda destek alabileceği uzmanların sayısının da oldukça az olduğunu ifade ediyor. Açıkçası burada ailelerin de dikkate alınması ve bu çocukların iyileşme süreçlerine katkı yapacak yeterli düzeyde uzman yetiştirilmesine de ihtiyaç var. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Ceyda Hanım, CH'li çocukların ailelerinde yüksek düzeylerde sorunlar olduğuna işaret etmekte, çocukların CH yaşamasının ise sorunlu ailelerden kaynaklandığını belirtmektedir. Ailenin sorunlu boyutlarının tespiti, teşhisi ve çözüme kavuşturulması adına çeşitli uzmanlıklara ihtiyaç olduğu açıktır. Bu minvalde ailelerinin sorunlu yönlerinin giderilmesi adına ilgili uzmanlıklara sahip profesyonellerin istihdamı önem arz etmektedir.

CH'li çocukların psiko-sosyal durumlarının sağlığına kavuşabilmesi, profesyonel yardım almalarıyla mümkündür. Bu açıdan katılımcı gerek aileler gerekse CH'li çocuklar/ergenler ile profesyonel olarak ilgilenecek meslek uzmanlarının istihdam edilmesini teklif etmektedir. Kanaatimizce bu teklifin önemi, mevcut vakaların çözüme kavuşturulmasının yanı sıra yeni vakaların ortaya çıkmasını da önleyici bir tedbir olarak düşünülebilir. Öyle ki ilgili kurumlar özelinde aile takibi yapılarak çocukların/ergenlerin daha sağlıklı ve huzurlu bir gelişim dönemi geçirmeleri olanaklı hale getirilebilir. Bu minvalde biyopsikososyal açıdan sağlıklı bir aile, sağlıklı nesillerin ve sağlıklı bir toplumun temelidir, denilebilir.

Bahar Hanım ise diğer katılımcıların hiç temas etmediği bir hususa temas etmekte, aktivistlerle diyalog kurulmasını ve taleplerinin dinlenmesini teklif etmektedir. Bunun nedenini ise *bir şeyi dağıtmaktan ziyade kurmak* ilkesiyle açıklamaktadır;

Diğer taraftan LGBTQ aktivizmini engellemeye çalışıyoruz diyorlar bu güzel, ancak önemli olan bir şeyi dağıtmaktan daha ziyade kurmaktır. Bunun için de daha çok kaynak daha çok iş gücü gerekiyor. Asıl yapılması gereken bu insanlarla diyalog kurmak ve dertlerini anlamak. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Dul, Konya)

Bahar Hanım'ın böylesi bir teklifi yapmasının anlamı üzerine düşündüğümüzde, kendisinin aktivizmin yasaklama politikaları sebebiyle marjinalleşebileceği, mağduriyet, dışlanma ve ötekileştirme söylemlerini güçlendirebileceği ve bu nedenle de çeşitli psiko-sosyal problemlerin ortaya çıkabileceği ön görüsünden hareket ettiği kanaatindeyiz. Bunun yanı sıra, Bahar Hanım'ın yasaklama politikaları sebebiyle aktivizmin, kitlesel eylemler başlatarak toplumsal huzuru olumsuz yönde etkilemesinden endişe ettiği de söylenebilir. Nitekim gücünü mağduriyet, dışlanma ve ötekileştirilme söyleminden alan bir aktivizmin, yasaklayıcı politikalar sebebiyle daha da marjinalleşeceğini ve mezkûr söylemlerini güçlendireceğini ön görmek mümkündür. Mezkûr söylemler ise ulus ötesi kuruluşların desteğiyle aktivizmin uzun yıllardır uyguladığı ve sonuç aldığı bir strateji olmaktadır.

Son zamanlarda küresel mekanizmaların ajandalarına muhalif sağ muhafazakâr partilerin iktidara gelmesiyle birlikte resmî kurumlarda LGBTQ+ aktivizminin söylemlerinin karşılık bulması zor gözükse de aktivizmin anılan söylemlerle kamuoyu desteği almasının yanı sıra aktivist grupların dayanışması adına konsolide aracı olarak işlevselleştirilmesi olasıdır. Nitekim Çetin'in kuir bireylerin dışlanma deneyimleri ve dini meşrulaştırma biçimleri üzerine gerçekleştirdiği saha araştırmasının bulgularında bu minvalde örneklerin mevcut olduğu görülmektedir. Öyle ki bazı kuir bireyler dışlanma duygusuyla başa çıkabilmek için LGBTQ+ aktivist örgütlerle ilişki kurduğunu açıkça belirtmektedir (Çetin 2025: 322-323). Buradan hareketle, yasaklama politikalarının amacı aktivizmin çok boyutlu etkisini ortadan kaldırmak iken, çeşitli sosyopolitik *niyet edilmemiş sonuçlar*ın ortaya çıkması muhtemel gözükmektedir. Buna göre, Bahar Hanım'ın diyalog teklifi, bahse konu sosyopolitik *niyet edilmemiş sonuçlar*ın yaşanmaması adına yapılmış bir teklif olarak değerlendirilebilir.

Recai Bey ise tüketilen gıdalarla, aşı ve ilaçlarla cinsiyet üzerinde bozucu etkiler meydana getirilebildiğine; hukuk ve eğitim sisteminde yerleşik olan kavramların ise doğal cinsiyet yaklaşımına dayalı anlayışa zarar verdiğine işaret etmekte, kültür alanında da benzer tehlikelerin bulunduğunu, bu alanlarda kendi *kültür-medeniyet kodlarımıza* uygun bir anlayışın inşa edilmesinin hayati olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, LGBTQ+ aktivizminin engellenebilmesinin ve kuir teorinin yıkılabilmesinin ise *geniş ailelerin yeniden yaygınlaştırılmasıyla* mümkün olduğunu belirtmekte, bahse konu geniş aile modelinin başarılı bir şekilde yeniden kurulmasının ise Türkiye'yi dünyada önderlik noktasına taşıyacağını ifade etmektedir;

> *Bugün o mekanizma, kirli mekanizma insanların eşcinsel eğilimlerini artıracak tarzda ilaç ve aşılar geliştiriyor. Çok ciddi bir sıkıntıdır ve genetik yapı gittikçe kadının genetiğiyle erkeğin genetiği gittikçe bozulmaya hatta birbirine dönüşmeye başlamış oluyor ama özel bir operasyon bu. İlaçla, aşıyla, yiyecekle, yiyeceklere yapılan katkılarla bu şu an için şey yapılabiliyor. Türkiye'nin bu bağlamda, hükümetin bu bağlamda, Aile Bakanlığı'nın, Gençlik Bakanlığı'nın, Ekonomi ya da Tarım ve Gıda Bakanlıklarının bu bağlamda alması gereken tedbirler var. Yapılması gereken, işleri öncelikle bir stratejiye bağlamaları ve adım adım inşa etmeleri gerekir. ...Bugün en ciddi sorun hukuk sistemindeki bu kavramların, eğitim sistemindeki bu kavramların değiştirilerek kendi kültür medeniyet kodlarımıza göre hem hukuk sisteminin hem de eğitim sisteminin yaygınlaştırılması, yapılandırılması gerekir. ...müzik, çizgi film, bilgisayar oyunları reklamlarda bu tehlikenin önüne geçilmesi, kendi kültür medeniyet kodlarımıza göre her şeyin yeniden inşa edilmesi. Ama bu da yeterli değil. Çünkü internet ortamıyla, televizyon ortamıyla tüm dünyadan gelecek olan mesela Kipap ya da Amerika'daki o Netflix midir? Bu tür şeylere karşı mutlaka nesillerin ve çocukların, ailelerin korunması gerekiyor. ...Yani çok güzel çalışmalar var ama bunların Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle ilmi temele dayandırılmasında ve zenginleştirilmesinde fayda vardır. Onun için LGBT hareketinin engellenebilmesi, küir teorisinin yıkılabilmesi için bu geniş aile modelinin kurulması gerekiyor. ...Bence Türkiye'yi kurtaracak hatta Türkiye'yi dünyada önder yapabilecek bu geniş aile modelini kurabilmesi olayıdır. Bunu kurarsa şu an dünyada çok hızlı bir etkileşim sağlayabilir. İyi kurar, iyi şey yaparsa. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Dul, İstanbul)*

Her ne kadar epidemiyolojik olarak yeterli kanıt olmasa da doğal, yapay veya endüstriyel *endokrin*[18] *bozucular* puberte gelişiminin bloke edilmesine neden olabilmekte, Recai Bey'in de vurguladığı üzere cinsiyet kimliği gelişiminde bozucu etkiler ortaya çıkarabilmektedir (Kılınç, Keser 2021: 349). Doğal, kimyasal ve endüstriyel türleri olan endokrin bozucular, hormon reseptörlerini bağlayıp doğrudan hücre içi sinyal yolakları[19]nı etkileyerek, merkezi sinir sistemi ile nöroendokrin sistem üzerine etkileri yoluyla hormon sentezini baskılayarak veya ilişkili organlar üzerinde toksik etki yaratarak puberte zamanını değiştirebilmektedir (Gonsioroski, Mourikes ve Flaws'tan akt. Kılınç, Keser 2021: 344). Ayrıca, endokrin bozucuların sebep olabildiği puberte zamanın değişmesi hormonal dengenin bozulmasıyla ilişkili olduğundan, özellikle gelişim süreçleri devam eden çocukların/ergenlerin cinsiyet kimliği gelişiminde ve cinsel yönelimin doğal cinsiyete uygun bir şekilde oluşmasında bozucu etkileri olabileceği söylenebilir. Bu durumda Recai Bey'in gıda, aşı ve ilaç sanayileriyle ilgili yetkili resmî makamlara yönelik çağrısı ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Öte yandan çocukları, ergenleri ve tüm toplumu etkileme gücüne sahip kültür endüstrisinin ürünleri içerisinde doğal cinsiyet dışı cinselliklere yönelik unsurların denetiminin yanı sıra bireyin gelişim özellikleri de dikkate alınarak geleneksel değerlerle üretilmiş içeriklerin, doğal cinsiyetin gelişimine katkı sunacağı ve bozucu etkilere karşı önleyici bir tedbir olacağı söylenebilir. Recai Bey'in geniş aile modeli teklifi ise anne-baba ve anne-babanın ebeveynlerini de kapsayan yakın ilişkilerin yaşandığı aile modeline atıf yapmaktadır. Kanaatimizce katılımcının buradaki kastı, çocukların tecrübe sahibi büyüklerin gözetiminde yetişerek biyopsikososyal gelişimi negatif yönde besleyecek zararlı unsurlara karşı korunması ve dirençli hale getirilmesidir.

Günümüz toplumlarında insanların gittikçe yalnızlaştıkları, çekirdek ailenin dahi atomize olmaya başladığı olgusu kendisini ihsas ettirmektedir. Böylesi bir yaşam biçiminin mevcut sosyoekonomik ve kültürel gelişmeler sebebiyle gelecekte daha da yaygınlaşabileceği düşünüldüğünde, çocukların kendilerine rol model alabilecekleri, özdeşim kurabilecekleri ve gelişimsel problemlerinin daha yakın ilişkiler içerisinde salt çocuğun/gencin iyilik halinin merkeze alınarak çözüme kavuşturulabileceği imkanların giderek azalacağı söylenebilir. Dijitalleşmenin ileri bir düzeyde yaşandığı günümüzde, varsayılan senaryonun gerçekleşmesi durumunda, çocukların veya ergenlerin sosyalleşeceği çevrelerin kimlerden, nelerden ve hangi değer sistemlerinden oluşacağı soru işaretleriyle doludur. Böylesi soru işaretleriyle dolu ve kontrol edilmesi güç bir zeminde, ne tür tehlikelerle karşılaşılacağı ve bu zeminin hangi risklere konu olacağı, gizemini daima koruyacaktır.

Recai Bey'in geniş aile modeli ile sosyoloji alan yazınında tanımlandığı haliyle eşlerin ve anne babanın dahil birkaç kuşağın birlikte yaşadığı bir geniş aile modeli şeklinden ziyade üst kuşaklarla yakın ilişkileri mümkün kılan bir modele işaret ettiğini düşünüyoruz. Bu minvalde, özünde toplumsal rollerin

[18] Endokrin sistemi, cinsiyet hormonlarının da dahil olduğu vücudun hormon üretimini ve salgılanmasını yöneten karmaşık bir yapıdır.

[19] Hücrelerin dışarıdan gelen sinyalleri algılayıp bu sinyallere yanıt vermesini mümkün kılan biyolojik süreçlerdir.

ve değer sistemlerinin öğrenilmesinin ve mezkûr ögelerin gelecek kuşaklara aktarılmasının, bir toplumun varlığını sürdürebilmesinin en temel şartlarından birisi olduğu açıktır. Anılan roller ve değer sistemleri, üst kuşaklardan alt kuşaklara aktarılarak geleceğe taşındığına göre, kuşaklar arası yakın ilişkileri mümkün kılarak kültürel aktarımın imkanlarını artıracak yeni bir aile modelinin üzerinde düşünülmesi, toplumun varlığını güçlü bir şekilde sürdürebilmesine ve geleceğe taşıyabilmesine katkı sunabilir. Bunun yanı sıra günümüzde aile mefhumunun öneminin giderek arttığı ve birçok ulus devletin bu minvalde alarm verdiği düşünüldüğünde, *Türkiye'nin dünyada önder konuma yükselmesine* katkı sunacak bir geniş aile fikri ve kuşaklar arası ilişkiyi güçlü kılacak bir aile modeli üzerinde düşünmenin değerli bir çaba olacağı ifade edilebilir.

5.1.1.2. "Cinsiyet Eğitimi Verilmelidir"

Çocukların ve ergenlerin cinsiyet kimliği gelişim süreçleriyle ilgili güvenilir ve doğru bilgilerle eğitilmesinin gerekli olduğu, on üç (13) katılımcı tarafından ifade edilmektedir. Cinsiyet eğitiminin MEB'e bağlı okullarda mı, ilgili bakanlıklar nezdinde ailelere yönelik olarak mı verileceği konusu tartışmalıdır. Dört (4) katılımcı ise cinsiyet eğitiminden ziyade anne-baba ve yetişkin eğitiminin verilmesini teklif etmektedir.

Ahmet Bey, cinsiyet eğitiminin içeriğinin ve öğretim metotlarının uzmanlar tarafından belirlenerek verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Ahmet Bey, insanın aileden ve sosyal çevreden etkilenerek doğal cinsiyeti dışında farklı cinsiyet kimlikleri geliştirebildiğine vurgu yapmakta ve cinsiyet eğitiminin bahse konu durumlara karşı bir önleyici tedbir olacağını imlemektedir;

> *Bu eğitim verilmelidir. Üreme biyolojisinin ve cinsiyetle ilişkili bütün gelişim süreçlerinin içine girdiği bir süreçtir bu. Ancak bu eğitimin ne zaman, nasıl, hangi gelişim evrelerinde ne kadar ve nasıl verileceği bilim insanları tarafından belirlenmelidir. Bana bu konuda itiraz ediyorlar. Hayvanları örnek veriyorlar. Ben de onlara diyorum ki, doğru, hayvanlar cinsellikle ilgili mitlere maruz kalmıyorlar. Sosyal medyada vesaire bu anlamda endoktrine edilmiyorlar veya anne babasının konuştuğu şeylerden etkilenerek çocukluktan itibaren yanlış bir cinsellik formatlanması yaşamıyorlar. O yüzden hayvanlara cinsiyet eğitiminin olmaması normal; ancak insan için bu zorunludur. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Ceyda Hanım, cinsiyet eğitiminin okullarda uzmanlar tarafından verilmesi sayesinde, çocukların ve gençlerin CH gibi cinsiyetle ilişki konularda önceden bilgi sahibi olarak CH yaşaması durumunda süreci daha sağlıklı yönetebileceğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Ceyda Hanım, cinsiyet eğitiminin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ailelere de verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kanaatimizce bu teklif, çocukların/ergenlerin cinsiyet kimliği gelişim süreçleriyle ilgili anne-babanın bilgi sahibi olması durumunda ortaya çıkabilecek CH gibi riskleri doğru bir şekilde yönetebilmeleri adına dile getirilmektedir;

Bu eğitimin okullarda uzmanlar tarafından kesinlikle verilmesi gerekiyor. Bu eğitimi daha kapsamlı boyutlarıyla değerlendirebilecek uzmanlık yeterliliğine sahip bireylerin vermesi gerekiyor. Bu eğitim çocukların ve gençlerim cinsiyet hoşnutsuzluğu sürecini daha doğru bir şekilde yönetmesini sağlar. Bunun yanında ailelere de cinsiyet hoşnutsuzluğu süreçlerinin uzmanlar tarafından verilmesi gerekiyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu işi uhdesine alması gerekiyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Recai Bey, cinsiyet eğitiminin nerede verildiğinden çok nasıl verildiği olgusuna dikkat çekmektedir. Buna göre, yaratılıştan gelen kadın-erkek özelliklerinin dikkate alınarak ve mahremiyet sınırlarının korunarak verildiği bir cinsiyet eğitimini de kapsayan *aile eğitiminin* gerekli olduğunu vurgulamaktadır;

Yani bu eğitim ailede de verilebilir, okulda da verilebilir. O sizin tabii yorumunuza kalıyor. Şimdi burada çok temel bir nokta kadın ve erkek farklılıkları göz önüne alınarak ona uygun ortamlarda verilmesinde fayda var. Yani bizim nesillerde yapıldığı gibi hiçbir eğitim almadan sadece cinsiyet eğitimi değil aile bence soruyu bununla birleştirmenizde fayda var. Yani yaratılış olarak kadının özellikleri, yaratılış olarak erkeğin özellikleri ve beyin yapısı, çapraz bağlar hikayesi meselesi, Kur'an-ı Kerim'de geçen bütünleşme vakası, mükemmelleşme vakası, bunun göz önüne alınması gerekiyor. Bu bağlamda mahremiyeti yıkmayacak tarzda bir eğitim şart. Şimdi erkeklerin olduğu, kadınların olduğu, kızların olduğu yerde bu eğitimi veremezsiniz. Ama kadınlara ayrı, kızlara ayrı ya da erkeklere ayrı bir eğitim mutlaka verilmesi lazım. (Recai Bey, 75, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, İstanbul)

Recai Bey'in değerlendirmesinde dikkat çeken bir başka nokta ise Kur'an'a referansla ifade ettiği *bütünleşme* ve *mükemmelleşme* olgusudur. Kanaatimizce Recai Bey, Kur'an'da erkek ile kadının *eş* olarak yaratıldığını ifade eden ayetlere gönderme yapmaktadır. Bu minvalde Recai Bey, erkek ile kadının farklı yaratılış özelliklerinin esasında birbirini tamamlayan noktaları olduğunu ve bu noktaların bahse konu eğitimler verilirken dikkate alınması gerektiğini imlemektedir.

Recai Bey'in vurguladığı üzere, kadın ve erkeğin yaratılışlarındaki farklı nitelikler dikkate alınarak verilecek bir cinsiyet/aile eğitimi, *bütünleşmeyi*; yani iki farklı cinsin yetenek ve kabiliyetlerini birleştirmeyi beraberinde getirecektir. Bahse konu farklılıkların teklif edilen eğitim modeliyle *bütünleştirilmesi* ise mükemmelleşmeyi; yani cinslerin tek başına kendi cinsiyetlerine ait nitelikleriyle ortaya çıkaramayacakları yüksek iyiliklerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, Recai Bey'in yaklaşımının, kadın ile erkek arasında bir *ayrıştırmayı* değil; her iki cinsin farklılıklarının kavrandığı, niteliklerinin analiz edildiği ve bu minvalde oluşturulmuş bir eğitim modeli sayesinde *bütünleştirmeyi* hedeflediği yorumu yapılabilir. Ayrıca bahse konu cinsiyet/aile eğitimi modelinin, toplumsal iyinin meydana çıkmasına katkı sunacak bir model olması amacıyla teklif edildiği söylenebilir.

Kevser Hanım, cinsiyet eğitimiyle ilgili uygulanacak politikayı, toplumsal uzlaşıyı oluşturmakla yakından ilişkili görmektedir. Bu minvalde, toplumsal bir uzlaşı sağlanmaksızın atılacak adımların etkili olamayacağını; ancak talep eden aileler için ise cinsiyet eğitim modelinin hazırda bulunması gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini benimseyen gençler arasında ise

böyle bir eğitimin karşılık bulmayacağını, bu sebeple de bu tür gençlerle diyalog zemini kurarak iletişim içerisinde olmanın önemine işaret etmektedir. Bu doğrultuda ise gençlerin soru ve sorunlarına doğru bir yaklaşımla cevap verebilmek için yetişkinlerin bahse konu olgulara dair yeterli donanımı edinmelerinin önemini vurgulamaktadır. Öte yandan Kevser Hanım, cinsiyetle ilişkili soru ve sorun oluşturan konularda kitle iletişim araçları için içerik oluşturulmasının, ailelerin ve toplumun yetişkin kuşağının eğitilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir;

> *Evet, yani bunun nasıl anlaşılması, bu konudaki bilincin arttırılmasıyla ilgili evet ebeveynlere, talep edenlere… Tabii böyle üstenci bir tutum çok da etkili olmuyor. Yani talep edenlere hazır elimizde bir şeyler olursa bunları tabii ki verebilirsek iyi olabilir. Yani bu biz derken bütün bunun karşısında dertlenen insanlar olarak söylüyorum. Ama gençler, yani öyle bir durumun içinde olan ya da ne bileyim öyle bir sosyal çevre içinde olan bir grup için, genç için bunun çok da karşılığı olmadığını düşünüyorum. Ancak işte bir müzakere ortamını canlı tutmak, o söyleşim ortamını canlı tutmak, size her şeyi anlatabilir, her şeyi sorabilir, sizi eleştirebilir olmasını sürekli mümkün kılmak, böyle bir zeminde olmak, onun ancak bir şeyler getirmesini sağlar ve orada cevaplarınızın olgun, anlayışlı olması bir karşılık bulabilir. İşte siz o eğitimlerden faydalanırsanız oradaki sorulara hazır olursunuz. Sanki ebeveynler ve büyükler olarak bize çok şey düşüyor o anlamda. … Dolayısıyla bizim de belki işte bol bol bu anlamda doğru bildiğimiz içeriklerle donatmak sorumluluğunu yerine getirmemiz gerekiyor. Hem yazılı hem görsel mecralarda. Bir yandan da evet yani işte hani ebeveyni eğitmek daha yetişkin kamuoyunu eğitmek önemli bu anlamda… (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)*

Kevser Hanım'ın konuyla ilgili yaklaşımı, toplumsal uzlaşının sağlanmadığı böylesi bir meselede etki alanının istenilen boyutta olamayacağı, bu sebeple de öncelikle toplumsal bir uzlaşı adına gerekli çalışmaların yapılması yönünde şekillenmektedir. Bunun yanı sıra, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleriyle özdeşleşmiş genç kuşakta, doğal cinsiyet yaklaşımını esas alan bir cinsiyet eğitiminin karşılık bulamayacağını ifade etmesi ise genç kuşaklar ile resmî söylem arasında doğabilecek bir gerilimin önlenmesine yönelik olduğu söylenebilir. Nitekim bahse konu ifadeden hemen sonraki cümlede *müzakere ortamını canlı tutmak, her şeyi anlatabilir, her şeyi sorabilir, sizi eleştirebilir olmasını sürekli mümkün kılmak* ifadeleri, Kevser Hanım'ın tek taraflı söylemler ile eylemler neticesinde yükselecek itirazların ve çatışma zeminin yaşanmaması adına bir önerisi olarak değerlendirilebilir. Kevser Hanım'ın bu tür diyalog zeminlerinde yetişkin kuşağın hem insani hem de bilgi donanımı olarak yetkinliğine önem vermesi ise verilecek yanlış cevapların ve takınılacak hatalı tutumların çocukları/gençleri LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine daha çok yönlendirme tehlikesine işaret etmek için söylenmiş olabilir.

Kevser Hanım'ın doğal cinsiyet yaklaşımı temelli içeriklerin *bol bol* üretilmesine ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayınlanmasına yönelik teklifi ise, kanaatimizce aktivizmin bu anlamda yoğun bir propaganda faaliyeti icra etmesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla Kevser Hanım, bir cinsiyet eğitiminden ziyade aile/yetişkin eğitiminin akabinde eğitilen yetişkinler ile çocukların/gençlerin müzakere edebileceği alanların oluşturulmasını teklif etmekte ve oluşturulan bu müzakere alanlarında

cinsiyetle ilgili yaşanan problemlerin çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla gerekli adımların atılmasını önermektedir.

Mehmet Bey ise cinsiyet eğitiminden ziyade LGBTQ+ aktivizmi tarafından çocuklar ve gençler özelinde ortaya çıkan risklerin yönetilebilmesi için bir *ana-baba* eğitimini teklif etmektedir. Mehmet Bey, bir yandan erkekliğin yahut kadınlığın eğitim yoluyla öğrenilemeyeceğini, bu öğrenmenin bir özdeşim süreci sonucunda ve yaparak-yaşayarak edinileceğini ifade ederken diğer yandan cinsiyet eğitiminin verilip verilmemesi konusunda da net bir görüş belirtmemekte, konunun tartışılması gerektiğini ifade etmektedir;

> *Bugünün anne babalarına nasıl sağlıklı çocuk yetiştirilir anlatarak birinin riski yönetmesi lazım. Bu anlamda bir eğitime evet… Bizim bu konularda maalesef ciddi eğitim eksikliklerimiz var. Bunlar tabii dört başı mamur tartışılmalı. Yani örnek veriyorum okullarda cinsellik eğitimi verilmeli mi, konuşulması gereken bir şey. … Ama erkeklik veya kadınlık eğitilerek olacak bir şey değildir. Bu bir hayatın akışı içinde öğrenilir. Benim oğlum var. Ben ona şöyle erkek ol demem. Ama onunla güreşirim. Çünkü erkeklik böyle olur gibi. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Mehmet Bey'in cinsiyet eğitiminin *dört başı mamur* tartışılması gerektiği ifadesinden, belirli noktalarda çekinceleri olduğu kanaatindeyiz. Katılımcının değerlendirmelerinin genelini göz önüne aldığımızda bahse konu çekincelerin eğitimin içeriği, kimler tarafından verileceği, öğretim metotlarının yanı sıra öğretim materyallerinin neler olacağı, kız-erkek karışık mı verileceği yoksa kız-erkek ayrı mı verileceği ve mahremiyetin nasıl korunacağı gibi hususlar olabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğu gerek aktivizmin etkilerinin önlenebilmesi gerekse cinsiyet kimliği gelişim süreçlerinde çocukların ve ergenlerin muhtemel riskleri doğru bir şekilde yönetebilmeleri için cinsiyet eğitiminin verilmesini teklif etmektedir. Bu eğitimin MEB'e bağlı okullarda yahut MEB ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iş birliğinde aileler özelinde mi verilmesi gerektiği tartışmalıdır.

Katılımcılar, cinsiyet eğitiminin kimler tarafından verileceği, eğitimin içeriği, yöntem, teknik ve araçları, hangi yaş grubuna ne zaman ve ne kadar verileceği, mahremiyet ölçülerinin nasıl sağlanacağı gibi hususların büyük bir hassasiyetle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bazı katılımcılar ise çocuk ve ergenlerden ziyade anne-baba/yetişkin kuşağın cinsiyet gelişim süreçleriyle ve bu süreçlerin barındırdığı CH gibi muhtemel risklere karşı eğitilmesini teklif etmektedir. Bunun yanı sıra bahse konu katılımcılar, çağın özellikle çocukları ve gençleri biyopsikososyal açıdan olumsuz etkileyen bazı dezavantajlarına karşı anne-babaların/yetişkinlerin donanımlı hale getirilmesinin önemine işaret etmektedir. Bu sebeple, cinsiyet eğitimi ile aile eğitimi tekliflerinin ilgili resmî kurumlarca dikkate alınması, çocukların, gençlerin, ailelerin ve toplumun çok yönlü iyilik hali için hayati önemi haizdir.

5.1.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yönelik Teklif ve Öneriler

Katılımcıların LGBTQ+ olgusu bağlamında DİB'e yönelik teklifleri ekseriyetle tercih edilen dil, üslup ve içerikle ilgili olmaktadır. Bu minvalde, katılımcıların neredeyse tamamı (16) DİB'e kucaklayıcı, merhametli ve şefkatli bir dil, üslup ve içerik yaklaşımını teklif etmektedir. Öte yandan aktivist olmayan LGBTQ+ bireylerin DİB tarafından fark edilmesi ve bu minvalde bir söylem geliştirilmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra, DİB'in Lut kavmi örneği gibi klasik argümanlar yerine LGBTQ+ olgusunun çok yönlü bir fenomen olduğunu bilerek daha profesyonel bir çalışma anlayışıyla konunun uzmanlarıyla ve diğer kamu kurumlarıyla iş birliği içerisinde hareket etmesi tavsiye edilmektedir. Bir (1) katılımcı ise, DİB'in kurumsal söylemlerini makul karşılamakla birlikte DİB görevlilerinin, LGBTQ+ olgusuna yönelik tutumlarının bahse konu kitle içerisinde farklı grupların olduğunu bilerek ve buna göre ayrı söylemler oluşturarak hareket etmesini ve Allah'ın affediciliğini öne çıkararak tövbeye yaklaştırıcı bir dil kullanılmasını önermektedir. Diğer bir (1) katılımcı ise DİB'in aktivizme yönelik çalışmalarını sosyal projeler geliştirerek, aileleri ve gençleri yakından takip eden odak çalışmalar yaparak, LGBTQ+ bireylere manevi danışmanlık vererek sahada aktif bir rol üstlenilmesini teklif etmektedir.

Ceyda Hanım, DİB'in LGBTQ+ konusunda uzman görüşlerini de dikkate alarak daha kapsayıcı, merhametli ve şefkatli bir dil kullanmasının yanı sıra LGBTQ+ kitlesi içerisinde aktivist olmayan dinî yönelimli bireylerin hutbelerdeki ifadelerden yaralanabileceği gerekçesiyle bu söylemin değişmesi gerektiğini, aktivist olanlarla olmayanları ayırt eden bir yaklaşımın benimsenmesini, diğer kurumlarla iş birliği içerisinde profesyonel bir şekilde hareket edilmesinin aktivist olmayan bireylerin dine karşı negatif duygu beslemesini önleyebileceğini belirtmektedir. Öte yandan DİB tarafından, diğer günahları işleyenlere nasıl bir yaklaşım sergileniyorsa LGBTQ+ bireylere de benzer bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği ifade edilmektedir;

> *Diyanet'in bu konuda sert bir üslubu benimsememesi gerekiyor. Bu konuda bilimsel çalışmaları olan uzmanlarla görüşüp daha kucaklayıcı, şefkatli ve merhametli bir dil kullanmaları önemli. LGBT'nin lanetlendiği bir hutbede belki eşcinsel bir bireyde var. O hutbeyi dinliyor ve çok ciddi şekilde yaralanabiliyor. Bunun olmaması lazım. Burada aktivistlerle aktivist olmayan bireyleri iyi ayırt etmek lazım. Bunun Diyanet'in politikalarına da yansıması gerek. Bu konuda kurumsal iş birliği yapılıp faaliyetler yürütülebilir. Aile Bakanlığı ve Diyanet bu noktada ortak hareket edebilir. Aynı zamanda diyanetin bu ötekileştirici dili aktivist olmayan eşcinsel bireyleri dinden de uzaklaştırılabilir. Diğer haramları işleyenlere karşı nasıl dengeli bir dil kullanılıyorsa bu insanlara karşı da aynı dilin kullanılması gerekiyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

> *...dini söylem kullanılamaz mı? Elbette ki kullanılabilir. ... Yani on tane araştırmanın sonuçlarını arka arkaya verdi diyelim ki. Diyanet İşleri Başkanı olarak. Şimdi son derece son gelişmelerden haberdar, kavramsal yapıya hâkim. Teknik konuları ve nüansları biliyor. Sadece mevzuyu Lut kavmiyle kavramsallaştırmıyor. Belki onu çok nazik bir yerde, bir yerde böyle küçük bir şekilde dokunuyor. Şimdi*

böyle bir söylemin daha böyle onu nasıl söyleyeyim müeyyide koyucu şeklinde değil de daha temellendirici ve açıklayıcı bir tarzda din adamları tarafından söylenmesinin etkili olabileceğini düşünüyorum. (İbrahim Bey, 54, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)

Elif Hanım, DİB'in siyasi bir kurum olmadığını, bu minvalde kendi kurumsal kimliğine göre politika izlemesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra hutbelerde Allah'ın bağışlayıcılığına vurgunun artırılmasını ancak bunun DİB'in Allah ile kul arasında bir aracı kurummuş gibi algılanmasına yol açmayacak şekilde yapılmasını önermektedir;

Bir kere dinin bağımsız bir şey olduğunu, kurum olduğunu, devlet politikalarından, cemaatlerden, başka tarikatlardan, siyasi görüşlerden bağımsız bir duruşunun olduğunu ve bir tevazu ile bu duruşun daha bilimsel, daha akademik bir çerçevede de iş üretebiliyor olmaları bence önemli. Özellikle bu konu bağlamında çalışmaları Diyanet İşleri Başkanlığı'nın doğrudan kendisi yapmalı. Yani hutbede, Lüt Kavmi'nden bahsettiği kadar Allah'ın her koşulda affedici olduğunu, insana şah damarından daha yakın içinde insanın yaşadığını açabileceği yerin Allah olduğunu tabii ki bir böyle aracı bir kurum gibi değil ama günah çıkarma kurumu değil ama bir yandan da yani insanların Allah'la bağlarını zedelemeyecek şekilde bir söylem gibi. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Toplumda DİB'in, sosyal olgularla ilgili meselelerde siyasi bir söyleme göre hareket ettiği algısının oluşması, kanaatimizce farklı siyasi görüşte olan bireylerin DİB'in LGBTQ+ ile ilgili söylemine daha baştan bir karşıtlık geliştirmesine yol açabilir. Bu minvalde, Elif Hanım'ın buradaki vurgusu, bahse konu algıdan kaynaklı karşıtlığın ihtimal dahilinde olmasına yönelik olabilir. Ayrıca, merhamet eksenli söylemin DİB'in Allah ile kul arasında aracı bir kurum gibi algılanmasına yol açacak şekilde kurgulanmaması gerektiği gibi insanlarda Allah'ın *yalnızca cezalandırıcı bir ilah* olarak algılanmasına kapı aralayarak Allah tasavvurunu yanlış şekilde geliştirmesine yol açabilecek sert bir söylemin de kullanılmaması gerektiğine işaret ettiği söylenebilir.

Katılımcıların tamamının (17) vurguladığı ve Durmuş Bey'in önerisinde de görüleceği üzere, DİB'e, aktivizm ile aktivist olmayan bireyler arasında ayrım yapılması yönünde mükerrer kez öneride bulunulmaktadır. Bu minvalde, özellikle hutbelerde tek tip bir söylem kullanılarak doğal cinsellik dışındaki cinselliklere yönelimi olan ancak fiiliyata dönüştürmeyip bu hisle mücadele eden insanların hedef haline getirilmemesi için farklılıkları dikkate alan bir söylem geliştirilmesi teklif edilmektedir;

Dolayısıyla din adamlarının sadece Lut Kavmi Lut Kavmi lanetlenmiştir bunlar demesi diğer demin saydığım masum kabul edebileceğimiz, ellerinden tutulması gereken insanları daha kemikleştiriyor. Bu sebeple de DİB'de, din adamları da aslında STK'lar da… hedefi netleştirmeli. Hedef, LGBT aktivizmidir ve aktivistleridir ve onları kullanan üst akıldır, demeliyiz. Diyanet'te bir şekilde hutbelerindeki üslupla, hocalarına verdiği talimatla masum, eşcinsel eğilimi olup da masum olan, bunu gizlemeye çalışan insanları hedef haline getirmeyin demeli, benim kanaatim bu. (Durmuş Bey, 62, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Mehmet Bey ise DİB'in kurumsal söyleminde LGBTQ+ cinsel eylemlerine yönelik hutbelerdeki dili koruması gerektiğini; ancak DİB görevlilerinin hutbeler dışındaki konuşmalarında farklılıkları gözeterek hareket etmesi, tövbeye yaklaştırıcı bir dil, üslup ve içeriğin benimsenmesini önermektedir. Bir başka deyişle, Mehmet Bey, LGBTQ+ bireylere yönelik söylemlerde, Allah'ın rahmetinin gazabından daha geniş olduğu söylemiyle hareket edilmesinin daha sağlıklı sonuçlar doğuracağını ifade etmektedir;

> *...Evet birilerinin kesinlikle bu işin önünü kapatacak şekilde konuşmuş olması lazım. Birilerinin de daha yumuşak söylemlerle bu insanları çekmesi lazım. Aynı dili bütün herkes kullanmamalı. Az önce din dili derken kastettiğim buydu. Bana göre Diyanet elbette bu iş çünkü Diyanet'in hitap ettiği tüm toplumdur. Ve elbette bunu söylerken böyle söyleyecek. Bu uzak durulması gereken, sakınılması gereken lanetlenmiş bir fiildir. ... Ne diyecek adam başka ya? Diyanet en üst perdeden konuşuyor. Ama daha alt katmanlara geldiği zaman çeşitli gruplara ayrı ayrı hitap eden hocalarımızın, vaizlerimizin, âlimlerimizin bu dili aynı şekilde kullanmaması lazım. O diyanetin dili. Sen bunu kullanmayacaksın. Sen bilakis nasıl tövbe ederlerse Allah affeder. Sen bilakis Allah'ın El Vedud ismini yani seven, sevgiyi yaratan ismini Kur'an'da sadece birkaç yerde kullandığı, onlardan birisinde Lut kavmi bahsi olduğunu söyleyerek insanları çağıracaksın. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)*

Günümüzde zaman zaman bazı kişilerin, kamusal şahsiyetlerin yahut kamu kurumlarının açıklamalarının, kimi şahıslarca yahut gruplarca bir şahsın veya bir grubun çıkarına yönelik manipüle edilebildiği, bağlamından koparılabildiği ve amacından saptırılabildiği bilinmektedir. Mehmet Bey'in, DİB'in hutbelerde LGBTQ+ olgusuna yönelik tercih ettiği yaklaşımı değiştirmemesi yönündeki değerlendirmesi de bu minvalde düşünülebilir. Bir başka deyişle, DİB'in kurumsal söyleminin farklılıkları esas alarak kurgulanması, aktivistlerce bireysel yaşamda doğal cinsiyet dışındaki cinselliklerin eylemselliğini meşrulaştırma aracı olarak kullanılabilir. Nitekim dinin eşcinselliği yasaklamadığı yönünde çeşitli söylemler üreten ve sırf bu hedefle dünya kamuoyuna *eşcinsel imam* olarak tanıtılan Mohamed Ludovic Zahed örneği hatırda tutulabilir. Bu minvalde, DİB'in farklı grupları dikkate alarak söylemsel bir değişikliği gitmesi durumunda dinin şefkat, merhamet, sevgi gibi üst ilkeleri araçsallaştırılarak eşcinsellik olgusunun ve diğer doğal cinsiyet dışı cinselliklerin meşruiyeti için çalışmalar yürütülebilir. Meselenin salt avantajları değil, dezavantajları da düşünüldüğünde Mehmet Bey'in değerlendirmesi önemli bir riske işaret ediyor gözükmektedir. Dolayısıyla LGBTQ+ olgusuna yönelik resmî dinî söylemin nasıl oluşturulması gerektiği hususu tartışılması gereken önemli bir konudur.

Bahar Hanım ise DİB'e, aktivizmle mücadelesinde salt hutbe merkezli bir anlayıştan ziyade sahada aktif bir şekilde yer alan, projeler üreten, LGBTQ+ bireylerle doğrudan ilgilenen daha profesyonel bir yaklaşımı teklif etmektedir;

> *Bu mesele hutbelerle halledilecek bir mesele değil. Almanya'da bu işi profesyonel yapan Protestan Kiliseleri var. Onlar hutbe veya vaaz gibi çalışmalar yapmıyorlar. Sosyal çalışmalar yapıyorlar. Aileyi*

ve gençleri destekleyici faaliyetler yapıyorlar. Danışmanlık vesaire veriyorlar. Adaptasyon süreçleri için çalışmaları var. Bu işleri yaparlarken uzmanlardan danışmanlık alarak yapıyorlar. Diyanet bu tür hutbelerle vesaire o insanları daha çok karanlığa iter. Daha kapsamlı ve profesyonel çalışmaları lazım. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)

Bahar Hanım'ın DİB'e yönelik teklifleri dikkate alındığında, DİB'in çeşitli alanlarda yürüttüğü *manevi danışmanlık ve rehberlik* hizmeti, LGBTQ+ bireylerin doğal cinsiyetleriyle adaptasyon sürecinde işe koşulabilir. Elbette bu tür bir danışmanlık ve rehberlik hizmetinin verilmesi, konuyla ilgili yeterli donanıma sahip manevi rehberlerin verebileceği bir hizmet olmaktadır. Öte yandan böyle bir hizmet, kendisini Müslüman olarak tanımlayan LGBTQ+ bireylerin tercihine bağlıdır. Ancak, dindar LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetli bireylerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların teklif ettiği merhamet, kucaklayıcılık, şefkat ve bağışlayıcılık eksenli bir söylemin eşlik ettiği böylesi bir hizmetin, kendisini dindar/dinî yönelimli/Müslüman gibi vasıflarla niteleyen LGBTQ+ bireylerin tercihine konu olabileceği söylenebilir. Böylece, bu tür kişiler için bahse konu söylemin öncülük ettiği dinî başa çıkma mekanizmaları kurumsal bir şekilde işlevsel kılındığında, LGBTQ+ bireylerin manevi danışmanlık ve rehberlik aracılığıyla doğal cinsiyetlerine adaptasyon seçeneğini tercih edebilecekleri ifade edilebilir.

Katılımcıların DİB'e yönelik teklif ve önerileri ışığında gerçekleştirmeye çalıştığımız yorumlama faaliyetinin ardından denilebilir ki, katılımcıların toplumsal olgulara yönelik işlevleri bakımından DİB'e yükledikleri büyük bir misyon olduğu anlaşılmaktadır. Bu misyonun LGBTQ+ fenomeni özelinde gerçekleşebilmesi adına katılımcılar, DİB'in LGBTQ+ fenomenine yönelik üreteceği politikalarda LGBTQ+ bireyleri Lut kavmi, sapkınlık, cehenneme atılmak gibi gazap merkezli bir söylemle dine karşı negatif duygular beslemelerine istemeden de olsa sebebiyet vermek yerine; dinin rahmet, şefkat ve bağışlama gibi kişiyi hatasından dönmeye teşvik edecek özellikleriyle buluşturması, bu özelliklere göre projeler üretmesi teklif edilmektedir. Ayrıca, LGBTQ+ bireylere yönelik yürütülecek faaliyetlerin uzmanlarla ve diğer kamu kurumlarıyla iş birliği içerisinde yürütülmesi, hedef, amaç ve stratejilerin doğru bir şekilde belirlenebilmesi ve planlanan projelerin sağlıklı bir şekilde hayata geçirilebilmesi için önemli görülmekte ve tavsiye edilmektedir.

5.1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Teklif ve Öneriler

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal işlevleri, eğitim ve kültür gibi sosyal kurumlarla ilişkili birçok sosyal olguya yönelik alanda faaliyet göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu öneme binaen, STK'ların LGBTQ+ olgusuna yönelik çalışmaları katılımcıların bazı tekliflerine ve önerilerine konu olmaktadır. Bu minvalde, öncelikle STK'ların, cinsiyetle ve cinsiyetle ilişki konularda uzmanlaşması, yeterli nitelikleri kazanması yönünde çalışmalar yapması ve uzmanlarla iş birliği içerisinde faaliyet yürütmesi teklif edilmektedir. Bunun yanı sıra LGBTQ+ olgusu konusunda uzmanlaşmış STK'ların sayılarının artması gerektiği vurgulanmaktadır. Öte yandan, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetli bireylerin

doğal cinsiyetlerine adaptasyonları sürecinin yanında ailenin ve toplumun korunması adına önleyici çalışmalar yapılması ve STK'ların LGBTQ+ bireylere karşı daha kapsayıcı olmaları önerilmektedir.

Bahar Hanım, STK'ların profesyonellik açısından yeterli düzeyde olmadıklarını, uzmanlarla birlikte hareket etmeleri gerektiğini vurgularken Ceyda Hanım, bu teklife ek olarak LGBTQ+ olgusuyla ilgilenen STK'ların nitelikli bir şekilde sayılarının artması gerektiğine temas etmektedir;

> *Ben profesyonellik noktasında ciddi bir sıkıntı görüyorum. Daha profesyonel olmaları, uzmanlarla çalışmaları gerekiyor. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Bahar Hanım'ın *profesyonellik noktasında ciddi bir sıkıntı* ifadesinden, LGBTQ+ olgusunun STK'lar tarafından çok yönlü bir şekilde bilinmediğini, uzmanlarla ve olgunun farklı boyutlarında uzmanlaşmış kurumlarla bir iş birliği içerisinde olmadıklarını imlediği söylenebilir. Bir başka ifadeyle, STK'lar LGBTQ+ olgusuna karşı yeterince hazırlıklı değildir; bu sebeple de olguya karşı çalışmalar istenilen düzeye ulaşamamaktadır.

> *Böyle birkaç dernekle çözülecek bir mesele değil bu. Sayılarının nitelikli bir şekilde artması gerekiyor. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Ceyda Hanım'ın *birkaç dernekle çözülecek bir mesele değil bu* ifadesinden, LGBTQ+ olgusunun toplumsal boyutlarının ciddi düzeylerde olduğuna gönderme yaptığı söylenebilir. Bu minvalde, olgusal gerçekliğin boyutuna uygun bir şekilde STK'ların da nitelikli bir şekilde artırılması yönünde teklifte bulunulmuş olabilir. Türkiye'de on (10)'un üzerinde aktif LGBTQ+ aktivist örgütünün varlığı düşünüldüğünde (Mangırcıoğlu 2013), LGBTQ+ aktivizmine ve LGBTQ+ bireylere yönelik çalışmalar yürüten STK'ların nitelikli artışı için yapılan teklifin gerekçesi anlaşılır olmaktadır.

Orhan Bey, STK'ların LGBTQ+ bireylere yönelik çalışmalarının yanı sıra aileyi ve toplumu LGBTQ+ aktivizminin hedef ve amaçlarına karşı koruyacak önleyici tedbirlere yönelik çalışmalar başlatılmasını teklif etmektedir. Öte yandan, toplumun LGBTQ+ aktivizmine karşı bilinçlendirilmesi sürecinde, bireylerin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine yönelme nedenlerine yönelik farkındalığı nitelikli bir şekilde oluşturması önerilmekte, aktivizmin toplumsal amaçlarının hangi stratejiye göre gerçekleştirdiğinin çözümlenmesini ve buna göre bir stratejik plan hazırlanmasını teklif etmektedir. Ayrıca, STK'ların, ailelerle iş birliği içerisinde hareket etmesinin, çocuk ve ergenlerin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine yöneliminde erken teşhis açısından ve önleme bakımından işlevine vurgu yapmaktadır;

> *LGBTQ propagandası konusunda kişilerin normatif cinselliğe adaptasyonuna yönelik çalışmalarla birlikte ailelere ve topluma yönelik önleyici çalışmaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır. Sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirme çalışmalarını gerçekleştirirken ilk olarak toplumdaki bireyleri bu tür menfi ideolojilere iten sorunların farkındalıklarını en iyi şekilde oluşturması gerekmektedir. LGBTQ aktivizmin topluma karşı nasıl bir politika izlediklerini en iyi şekilde kavrayıp ona göre bir strateji oluşturulması gerekmektedir. Gençlerde bu tür yönelimlere özendirici çalışmaların ne şekilde*

gerçekleştirildiğinin algılanması önleyici çalışmaların fayda sağlama derecesini arttırmaktadır. Özellikle sivil tolum kuruluşlarının aileler ile çalışmaları bu alan da yapılacak çalışmaların hem erken teşhis sürecinde hem de önleme sürecinde atılacak önemli adımlardandır. (Orhan Bey, 47, YL, STK Temsilcisi, Üst, Evli, İstanbul)

Diğer katılımcıların teklif ve önerilerine ek olarak Orhan Bey'in teklif ve önerileri, sivil toplumun LGBTQ+ olgusuna yönelik katkılarını iyileştirmesi açısından önemlidir. STK'ların çalışmalarını yalnızca LGBTQ+ bireylerle sınırlandırmayıp aileleri ve toplumu da içerecek şekilde genişletmeleri, esasında sivil toplum olmanın işlevini tam manasıyla yerine getirebilmek adına önemli bir tavsiyedir. Zira salt odak bireylere odaklanan bir toplumsal çalışma istenilen düzeyde sonuç vermeyebilir. Özellikle de çocukların ve ergenlerin cinsiyet gelişim süreçleriyle doğrudan ilişkili olan LGBTQ+ aktivizmi olgusunda, çocukların ve ergenlerin en yakın gözlemcileri olan ailelerin STK çalışmalarında dikkate alınması, sağlıklı cinsiyet kimliği gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal bilincin yükseltilmesi adına, topluma yönelik faaliyetlerin nitelikli bir şekilde, uzmanlarla ve kurumlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilmesi, toplumsal menfaatin elde edilebilmesi adına yapılmış önemli bir teklif olarak değerlendirilebilir.

Ömer Bey, STK'ların daha kapsayıcı bir tutum sergilemesini önermekte; ancak ilkelerden de taviz verilmemesi gerektiğini belirtmektedir;

Daha kapsayıcı olunması gerekir. Kapsayıcı olmak ilkelerden taviz vermek anlamında değil. Çünkü bizim kişiyle doğrudan bir problemimiz yok. Kişinin yapıp ettikleri zaten Allah'la kendi arasındaki ilişki. Bunu yayıp yaymaması meselesi daha bizi başka açılardan ilgilendirir. (Ömer Bey, 34, Lisans, Psikiyatr, Orta, Evli, İstanbul)

Ömer Bey'in *kapsayıcılık* önerisi, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine yönelimi olan yahut bu kimliklerle özdeşim kurmuş olan bireylerin, doğal cinsiyetleriyle adaptasyonu sürecinde STK'ların bir tercih unsuruna dönüşmesini sağlayabilir. Nitekim belirli fiziksel, psikolojik, ekonomik veya toplumsal nitelikleri sebebiyle eleştirilmek, dışlanmak, damgalanmak ve ötekileştirmeye maruz kalmak, insanı psikososyal açıdan yıpratan bir süreçtir. Bu yıpranma sürecinde uzatılacak bir yardım eli, yüksek olasılıkla geri çevrilmeyen ve zamanla kendisine bağlanılan bir ele dönüşebilir. Ömer Bey'in kucaklayıcılık önerisinin anlamı bu olsa gerektir. Nitekim bahse negatif süreçleri tecrübe eden bireylerin, LGBTQ+ örgütleriyle ilk temasları, kendilerine karşı kabul yaklaşımının sergilenmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu minvalde, STK'ların, homojenlik anlayışını merkeze alarak bu tür bireyleri bireysel ve toplumsal iyilik açısından yönlendirebilmeleri mümkün olmayabilir.

STK'lar, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyet yönelimli bireylere onaylayıcı bir tutuma dönüştürmeden daha kapsayıcı yaklaşmaları halinde bu tür bireylerin yönelebileceği bir adrese dönüşebilir. Bu sayede bahse konu bireylerin aktivist örgütlere olan ilgisi düşebilir. Dolayısıyla, LGBTQ+ aktivizminin LGBTQ+ bireylerin niceliğini artırarak doğal cinsiyet temelli toplumsal normları dönüşüme uğratmaya

yönelik amacı, STK'ların anlayışa, şefkate, merhamete ve kucaklayıcılığa dayalı iş tutuşuyla önlenebilir. Ayrıca, STK'ların bahse konu nitelikleri haiz olması, salt LGBTQ+ bireylerin kazanılması açısından değil; CH'li çocukların/ergenlerin ailelerinin veya LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleriyle bir şekilde özdeşleşmiş bireylerin ailelerinin güvenle yönelebileceği yeni adreslere dönüşebilir. Bu durumda, aktivist örgütlerin etki alanları azaltılarak çocuklara, gençlere, aileye ve topluma yönelik kuir temelli yapı söküm faaliyetleri işlevsizleştirilebilir.

Katılımcıların STK'lara yönelik teklif ve önerileri, profesyonelleşme, uzmanlarla iş birliği içerisinde hareket etme, çalışmaların aileleri ve toplumu içerecek şekilde genişletilmesi konuları özelindedir. Bunun yanı sıra, CH'li çocuklar, gençler ve aileleri ile LGBTQ+ bireylerin, ayrımcılığa, ötekileştirmeye, dışlanmaya ve damgalanmaya karşı güvenle tercih edebilecekleri bir STK anlayışının geliştirilmesi teklif ve öneriler arasındadır. Bahse konu teklif ve öneriler, STK'ların toplumsal iyiliğe katkı sunma görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri adına değerlendirilmeye alınabilir, STK'ların LGBTQ+ olgusuna yönelik gelecek projeksiyonlarında işe koşulabilir. Kanaatimizce STK'ların bahse konu teklif ve önerileri dikkate alan çalışmaları sayesinde LGBTQ+ bireylerin cinsiyetle ilişkili sorunları ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları çok yönlü problemlerin, aktivist örgütler tarafından araçsallaştırılması önlenebilir; bahse konu sorunlar ve problemler insan onuruna uygun bir şekilde çözüme kavuşturulabilir. Bu sayede STK'lar tarafından toplumsal huzura, barışa ve refaha önemli bir katkı sunma imkânı doğabileceği söylenebilir.

5.1.4. Dini Çevrelere Yönelik Teklif ve Öneriler

Türkiye toplumsallığında söylemsel etkileşim açısından dinî çevrelerin konumu düşünüldüğünde, söylemin bu çevrelere mensup kişiler üzerindeki etkisinin yanı sıra genel kitle üzerindeki etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim özellikle de din gibi insan yaşamının bütün boyutlarıyla ilişkili konularda ilke ve prensiplere, emir ve yasaklara sahip bir kurumun gerek resmî gerekse gayrı resmî temsilcileri konumunda sayılan/sayılabilen çevrelerin, bireysel tercihlerden toplumsal yaşama uzanan norm koyucu söylemlere sahip olduğu söylenebilir. Bu minvalde, DİB'e yönelik katılımcı teklif ve önerilerinin ilkesel bazda dinî çevreleri de içerdiği değerlendirmesi yapılabilir.

Dinî çevrelere yönelik teklif ve öneriler, tıpkı DİB'e yapılan *şefkat, merhamet, kişiyi tövbeye yaklaştıracak kucaklayıcı bir tutum* zemininde hareket edilmesi gibi öncelikle kullanılan dil özelliği, üslup tercihi ve söylemin içeriklendirilme biçimiyle ilgili olmaktadır. Bu sayede LGBTQ+ bireylerin dinin *kucaklayıcılığıyla* buluşabilmelerinin imkânının ortaya çıkarılması tavsiye edilmektedir. Öte yandan, dinî çevrelerin LGBTQ+ bireylerin toplumla bağlarını güçlendirebilmek için dışlayıcı bir yaklaşım sergilememeleri, onlara rehberlik etmeleri ve manevi ihtiyaçlarını anlamayı hedeflemeleri önerilmektedir. Eşcinsel bireylerin dinî mekanlara gelmesinin engellenmemesi istenmekte, bu vesileyle dinîn güzellikleriyle buluşarak bu güzelliklerden istifade edebilmelerine mâni olunmaması yönünde tavsiyede bulunulmaktadır.

Ceyda Hanım tarafından, dinî çevrelere LGBTQ+ bireylerle ilgili söylem ve eylemlerinde dinin şefkat gösterme, merhamet etme, kucaklayıcı olma ve tövbeye teşvik etme üst ilkelerine göre hareket etmesi önerilmekte, Allah'ın *pişman olup o hatadan dönen kişileri affeden ve merhamet eden* olması yaklaşımı hatırlatılarak LGBTQ+ bireylerin dışlanmadan ve ötekileştirilmeden *dinin kucaklayıcılığıyla* buluşturulmalarının sağlanması teklif edilmektedir;

> *... Daha şefkatli, merhametli, kişiyi tövbeye yaklaştıracak kucaklayıcı bir tutum sergilenmesi gerek. ... Gerçekten pişman olup o hatasından dönen kişileri affeden ve merhamet eden bir yaratıcımız var. Bunu da böyle değerlendirmek lazım. Bu konuda adım atmak isteyen, pişman olan kişilere karşı daha anlayışlı davranmak lazım. Onları dışlamamak ve ayrımcılık yapmamak lazım ki böylece dinin kucaklayıcılığıyla buluşabilsinler. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)*

Dinî çevrelerin gerek kendilerine mensup bireyler üzerinde gerekse diğer bireyler üzerinde çift boyutlu bir etkisi olduğu söylenebilir. Etki boyutunun birincisi dinî çevrelere mensup olan bireyler özelinde olmaktadır. Öyle ki, dinî çevreler tarafından oluşturulan söylemler, bu çevrelere mensup kişilerce benimsenmekte, zamanla bir zihniyete dönüşmekte ve kişisel yaşamlarındaki tercihlerinden siyasal ve toplumsal hadiselerle ilgili pozisyon alışlara varıncaya kadar belirleyici olabilmektedir. Buradan hareketle, LGBTQ+ olgusunun sosyal bir fenomen olması sebebiyle, dinî çevrelerin LGBTQ+ olgusuna yönelik oluşturacağı söylem, bu çevrelere mensup bireylerin mezkûr hadiseye yaklaşımını belirlemede birincil etkiye sahip olabilir. Dinî çevrelerin LGBTQ+ olgusuna yönelik ötekileştirici, dışlayıcı ve belki de zaman zaman düşmanlaştırıcı sayılabilecek söylem ve eylemleri, mensuplarınca da benimsenip LGBTQ+ olgusuna yüklenen anlamın yanı sıra LGBTQ+ bireylerle dijital ve kamusal alanlarda karşılaşılan kesişim alanlarında da kendisini gösterebilir. Bu ise dinî çevreler ve o çevrelere mensup insanlar ile LGBTQ+ bireyler arasında çeşitli gerilimlere yol açabilir. Mevcut gerilimlerin, sözlü sataşmalar ile başlayıp karşılıklı şiddet eylemlerine dönüşmesi durumunda toplumsal barışa ve huzura yönelik ciddi sonuçlar doğurabileceği ifade edebilir.

Dinî çevreler ve bu çevrelere mensup bireyler tarafından tercih edilen mezkûr söylemin ikinci boyutu ise LGBTQ+ olgusuna yönelik dinî söylemin ötekileştirmeye, dışlamaya ve ayrımcılığa yol açan bir dil, üslup ve içerikle oluşturulmasının, din hakkında yeterince bilgisi olmayan LGBTQ+ bireylerin yanı sıra genel kitlenin zihninde de dine karşı olumsuz bir duygu beslenmesine yol açabilme ihtimalidir. Nitekim genel kitlenin söyleme yönelik eleştirel bir yaklaşımı benimseme ve söylemin içeriğine yönelik bir araştırma yapma yaklaşımından ziyade genellikle duygusal bir tepkiyle hareket edip söylemi bütünüyle kabul etmeye meyilli olduğu düşünüldüğünde, bu durum çok da düşük bir olasılık olarak değerlendirilmeyebilir.

Dine karşı geliştirilebilecek olumsuz duyguların belki de en önemlisi olan güven duygusunun zedelenme ihtimali ise resmî veya gayrı resmî dinî söylemin gerek LGBTQ+ konusunda gerekse bireysel ve toplumsal yaşama yönelik dinî normların tamamına karşı bir ilgisizliği sonuç verebilir. Bu durum ise dinin mesajının tam olarak aktarılabilmesi için söylemsel bir zeminin oluşmasını zorlaştırabilir. Dinin

bütüncül bir şekilde söylemini kitlelere ulaştıramaması durumunda ise LGBTQ+ bireylerin ve genel kitlenin, dinin maslahatlarından yararlanabilmesi güç hale gelebilir. Bahse konu muhtemel negatif sonuçlar, kanaatimizce birer *niyet edilmemiş sonuç* örneği olabilir. Bu minvalde Ceyda Hanım'ın teklifi, muhtemel niyet edilmemiş sonuçların önlenebilmesi adına yapılmış olabilir.

Orhan Bey, dinî çevrelerin LGBTQ+ olgusuyla ilgili yaklaşımına yönelik değerlendirmelerinde genel katılımcı tekliflerine katılmakla birlikte bu yaklaşımın LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini dinen meşrulaştıracak bir zemine imkân vermemesi konusunda uyarıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra dinî çevrelere LGBTQ+ bireylere *rehberlik etmeyi ve manevi ihtiyaçlarını anlamayı* esas alan bir yaklaşımı teklif etmektedir;

> *...Dinî çevreler bu bireylerin toplumla bağlarını koparmamalarını sağlamalı, onları dışlamak yerine topluma entegre olmalarına katkıda bulunmalıdır. Ancak bu hiçbir zaman bir meşruiyet aracı olmamalı buradaki ince çizgiye dikkat edilmelidir. ... Bireyleri dışlamak, kınamak veya ötekileştirmek yerine, onlara rehberlik etmeyi ve manevi ihtiyaçlarını anlamayı hedeflemelidir. ... Din, yalnızca kurallar koymakla değil, aynı zamanda merhamet ve rehberlik sunmakla da yükümlüdür. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)*

Bahar Hanım, eşcinsellerin camiye gelip namaz kılmasının engellenmemesini, bu sayede dinin güzelliklerinden istifade edebileceklerini; ancak eşcinsellerin veya transların açıktan bir şekilde camiye davet edilmesinin de mezkûr cinsellikleri normalize edeceği endişesiyle doğru olmadığını ifade etmektedir;

> *...Bir eşcinsel camiye gelip namaz kılmak istiyorsa gelsin. Gelsin ki oradaki insanlardan güzellikleri öğrensin. Bu insanları camiden kovuyorlar. Tabi şunu da demiyorum, eşcinselleri veya transları camiye gelsinler diye pankart açıp da çağırmayın. Bunu normalize etmeyin. Çünkü norm fıtrattır. Bu fıtrat değil. O yüzden geleni kovmayın diyorum. Belki bu onlara fayda sağlayacaktır. (Bahar Hanım, 49, Doktora, Psikolog, Orta, Dul, Konya)*

Manevi bağın kim/kimler ile veya ne/neler ile kurulacağı değişmekle birlikte insanın en temel ontolojik ihtiyaçlarından birisinin manevi bir bağ kurma ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu minvalde, Müslüman olduğunu ifade eden LGBTQ+ dindar bireylerin de manevi bağ kurma ihtiyacını Allah'la kurdukları bağ ile karşıladıkları düşünülebilir. Allah ile kurulan manevi bağın Müslümanlar açısından somut tezahürlerinden birisi olan namaz kılmak, eşcinsel veya transseksüel bir bireyin de gerçekleştirmek isteyeceği bir ibadet olabilir. Buna göre, bir eşcinselin veya transseksüelin camiye gelip namaz kılmasının engellenmesinin doğruluğunun veya yanlışlığının psikolojik ve sosyolojik boyutları olduğu gibi İslam'ın belirlediği normlarla ilişkili temel bir boyutu da söz konusudur. Meselenin norm boyutu araştırmamızın konusu olmadığından biz konunun toplumsalla ilişkili boyutunu anlamaya ve açıklamaya devam edeceğiz.

Uzman olmayan kişiler için bir eşcinselin, eşcinsel olduğunu anlamanın bir tek yolu vardır ki kişinin cinsel yönelimini açıklamasıdır. Eşcinsel bir birey, cinsel yönelimini açıklamadığı takdirde, bu bireyin cinsel yönelimini bilmenin imkânı neredeyse yok gibidir. Dolayısıyla eşcinsel bireylerin camiye gelip namazlarını kılmaları eğer cinsel yönelimleri bilinmiyorsa bahse konu tepkilerle karşılaşması ihtimal dışında gözükmektedir. Ancak konu trans bireylere geldiğinde, durum değişmektedir.

Trans bireyler, giyim kuşamlarından bedensel görünümlerine varıncaya kadar fark edilebilmekte, doğal cinsiyetlerinin dışında farklı bir cinsiyetin özelliklerini taşımaya çalıştıkları anlaşılabilmektedir. İslam'da kadının erkeğe erkeğin ise kadına benzemesi yasaklandığından, Müslüman bir toplumsallıkta böylesi bir durumun tepkiyle karşılanmaması zor bir olasılıktır. Seküler alanlarda dahi şaşkın ve kısmen tiksinme ifade eden bakışlara konu olabilen trans bireylerin, camiye bu şekilde girdikleri düşünüldüğünde, çok daha ileri tepkilerin odağı haline gelebilecekleri kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir durumda hem cami cemaatinin hem de trans bireyin/bireylerin mevcut kesişimden tecrübe edebilecekleri gerilimler, çeşitli olumsuzluklarla sonuçlanabilir. Öyle ki trans birey/bireyler, şiddete dahi maruz kalabilir.

Mevcut durumda, trans bireylerin camiye gelmelerinin engellenmemesi teklifi bu minvalde tartışmalı görülebilir. Ancak bu bireylerin ibadetlerini yerine getirmelerinin engellenmesi de dinin prensipleriyle çelişkili gözükmektedir. Nitekim namaz ibadetinin, cinsiyetten bağımsız bir şekilde İslam'ı din olarak kabul eden akıl sahibi herkes için farz kılındığı ifade edilebilir. Bu durumda namaz kılmak, İslam'ı din olarak kabul eden her birey için farz olduğu gibi cinsel yönelimi doğal cinselliğin dışında olan bireyler için de farz olmaktadır.

Namaz kılmanın bireysel manevi tecrübe boyutları olduğu gibi cemaatle kılınması durumunda grup aidiyetini güçlendirmede ve ümmet olma bilincinin oluşturulmasında da işlevleri söz konusudur. Öte yandan bir kimsenin namazı camide kılarak caminin manevi atmosferini tecrübe etmek istemesi de gayet anlaşılabilir olmaktadır. Dolayısıyla, trans bireylerin dini yaşama haklarından olan ibadetlerini ibadet mekânında yapma istekleri fıkhi boyutunun yanında psikososyal boyutunun da tartışılmasını gerektirmektedir. Bütün bu gerçekliklere rağmen bir yandan toplumsal tepkinin kişileri ibadetlerden alıkoyacak boyutlara ulaşmasının getirdiği zorluklar diğer yandan ise trans bireylerin dini yaşama hakları düşünüldüğünde zor bir tartışma alanı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, mezkûr tartışma alanına katılımcının nasıl bir çözüm teklif edileceğiyle ilgili sınırlı önerisi yorumlama faaliyetimizi güçleştirdiğinden, bu kadarıyla iktifa edeceğiz.

Katılımcıların ekseriyetinin dinî çevrelere yönelik teklif ve önerileri, öncelikle tercih edilen dil, üslup ve içeriğe yönelik olmaktadır. Dışlayıcı, ötekileştirici ve ayrımcılığa tabi tutan hiçbir söylemin LGBTQ+ bireyler açısından olumlu bir netice vermeyeceği ifade edilmektedir. Bu minvalde, dinî çevrelerin LGBTQ+ bireylere yönelik merhamet ve anlayış temelli tövbeye yaklaştırmayı hedefleyen yeni bir dil, üslup ve içerik yaklaşımını benimsemesi yönünde önerilerde bulunulmaktadır. Bu sayede

LGBTQ+ bireylerin dinin kucaklayıcılığıyla buluşup tövbe imkânı bulabilecekleri ifade edilmektedir. Bazı katılımcılar ise anılan önerilere katılmakla birlikte LGBTQ+'yı meşrulaştırması tehlikesine zemin hazırlayacak kadar ileri bir söylemi doğru bulmamaktadır. Öte yandan katılımcıların dinî çevrelere yönelik teklif ve önerilerinin genel itibariyle LGBTQ+ bireylere dinî ve manevî bir rehberlik anlayışıyla yaklaşılması, onların dinin kucaklayıcılığıyla buluşmalarına ve tövbeye yaklaşmalarını kolaylaştırmaları yönünde olduğu söylenebilir.

5.1.5. Katılımcıların Görüşlerinin Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler

Katılımcıların görüşlerinin şekillenmesinde ailenin, sosyalleşme çevrelenin, eğitimin/din/dinî eğitimin, dinin, uzmanlık bilgisinin ve meslekî tecrübenin etkileri gerek yaptıkları değerlendirmelerden gerekse bu minvalde yönelttiğimiz odak soruya verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Nitekim bir insanın bakış açısı, ailesinin/aile dinamiklerinin, yetiştiği çevrenin, din/dinî eğitimin de dahil olduğu formel/informel eğitimlerin, meslekî tecrübelerinin, mevcut sosyal çevresinin ve sosyal ilişkilerinin izlerini taşımaktadır. Bir insan bahse konu unsurların birinden, birkaçından yahut tamamından az veya çok etkilenebilmekte, yaşama ve yaşamda karşılaştığı olay ve olgulara bakma biçimi bu unsurların izlerini taşıyabilmektedir.

Bu minvalde katılımcıların cinsiyete, cinselliğe, LGBTQ+ aktivizmine, eşcinsel dindarlık olgusuna, LGBTQ+ aktivizmi bağlamında resmî politikalara, STK'lara ve topluma yönelik değerlendirmeleri, içine doğdukları aile yapısının, yetiştikleri sosyal çevrenin, eğitimin/din/dinî eğitimin, meslekî uzmanlıklarının ve meslekî uzmanlıkları yahut sivil toplum çalışmaları vesilesiyle LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerine sahip bireylerle kurdukları temasın neticesinde oluşan tecrübenin bir neticesidir. Burada ilgi çeken nokta ise katılımcıların değerlendirmelerini neye göre yaptıklarını ifade ederken dinin önemli bir husus olduğunu belirtmekle beraber meslekî uzmanlıklarına ve bazılarının ise bunlara ek olarak LGBTQ+ bireylerle yaptıkları görüşmelerden elde ettikleri tecrübelere yoğun bir şekilde atıf yapmalarıdır.

Bazı katılımcılar, dinin bireysel ve toplumsal açıdan mutlak surette doğruyu emredip yanlışı yasakladığına dair inançlarını, bilimsel sonuçların da bu ilkeyi desteklediğini ifade ederek temellendirmektedir. Bir (1) katılımcı ise değerlendirmelerinin tamamıyla CH çocuklarla ve ergenlerle ilgili yürüttüğü çalışmalara dayandığını belirtmekte, aile, din, sosyal çevre gibi faktörlere hiç temas etmemektedir. Ancak biz, bahse konu katılımcının mülakat sorularına verdiği cevapların genel örüntüsü içerisinde ailenin, dinî inancın, yetişilen sosyal çevre gibi olguların da etkili olduğu kanaatindeyiz. Buradan hareketle bu başlık altında katılımcıların araştırmamız bağlamında sorduğumuz sorulara verdikleri yanıtların temelini oluşturan bakış açılarının neler olduğu hususunu anlama gayreti içerisine gireceğiz.

Ahmet Bey'in yönelttiğimiz sorulara verdiği cevapların arka planını oluşturan yaklaşım biçiminin oluşmasında aile, dini inanç ve meslekî uzmanlık etkileri ifade edilmektedir;

Elbette yetiştiğim ailenin, dini inancımın ve hekim olmamın etkileri var. Ancak bu konudaki en büyük etki bilimsel araştırmalara dayanmaktadır. Söylediğim hiçbir şey yoktur ki o cümleyi bilimsel bir araştırmaya atıfla söylememiş olayım. Kaldı ki çalışmalarımda iki binin üzerinde bilimsel atıf vardır. Tabii bu çelişki olarak görülebilir. Yani ben mevcut tıbbi literatürü eleştiriyorum, tabii böyle olacak. Ben daha çok bilimsel perspektifle bu meseleye yaklaşıyorum ki bu, benim dini inancımla da çelişmemektedir. (Ahmet Bey, 57, Doktora, Hekim-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Ahmet Bey'in çalışmalarını yönlendiren ana etken bilimsel bakış açısı olduğuna göre, sorularımıza verdiği cevapların genel örüntüsünden hareketle değerlendirmelerinin arka planında da bu etkinin var olduğu söylenebilir. Aynı zamanda katılımcı, dini inancı ile bilimsel çalışmaları arasında bir uyum gördüğü gerçeğinden yola çıkarak bilim ile din arasında bir çatışma olmadığına inanmaktadır. Bir başka ifadeyle Ahmet Bey, insanî bir çaba olan bilimsel faaliyet yürütme eylemiyle dinin aşkın bir varlık tarafından gönderilmiş olması durumunun çelişen bir tarafının olmadığı kanaatindedir.

Ceyda Hanım da Ahmet Bey'le benzer bir şekilde değerlendirmelerinde akademik alanın (akademik alanda yaptığı/yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçların) ve dini inancının etkilerini belirtmektedir. Bunun yanı sıra şahsî olarak LGBTQ+ meselesinin çeşitli boyutlarına yönelik yürüttüğü çalışmalar esnasında karşılaştığı dijital içerikler ve bu içeriklerden elde ettiği bulgular da değerlendirme yaklaşımına etki eden unsurlardır;

Akademik alanın ve dini inancımın bu konularla ilgili değerlendirmelerimde etkileri söz konusu. Sosyal çevreyi biraz daha dijital alana çekerek düşünürsek çalışmalarım esnasında karşılaştığım içerikler de konuyla ilgili düşüncelerimin şekillenmesinde etkili oldu. (Ceyda Hanım, 28, YL, Sosyal Hizmet Uzmanı, Orta, Bekar, İstanbul)

Elif Hanım'ın insana ve insan cinselliğine dair yoğun okumaları, mesleki tecrübeleri, terapi verdiği danışanlarıyla ilgili oluşan birikimi ve dini inancı, değerlendirme yaklaşımını etkileyen unsurlardır. Ayrıca katılımcının sosyolog kimliğinin ve *dindar sosyal psikolog* kimliğinin bir gereği olarak eşcinsel evlilik talepleri gibi talepler söz konusu olduğunda bunların karşısında olduğunu belirtmesi de yaptığı değerlendirmelerde salt geleneksel değerleri savunmak adına bir değerlendirme yapmadığı kanaatini güçlendirmekte, insan psikolojisi, toplumsal yapı ve sosyal psikoloji alanlarındaki uzmanlıklarını göz önünde bulundurarak bir yaklaşım sergilediği söylenebilir;

Ya şimdi benim bir kere mesleki olarak yani insanın ruhsallığını 18 yaşından beri okuyorum. ...yani 30 yıla yakındır bu işi bir şekilde şey yapıyorum, öğrenmeye çalışıyorum. Ve aslında bütün insanın ruhsal yapısını oluşturan temel meselenin cinsiyeti üzerine şekillendirilmesi. Yani kadının cinsiyeti üzerine bir ruhsallığı, erkek cinsiyeti üzerine sağlıklı bir ruhsallığı ancak gelişebiliyor. Diğer türlüsü mutlaka bir patoloji üretiyor bir kere yani tabii ki insanın normalden sapan bir sürü eğilimi ve davranışı olabilir ama sağlıklı insanı, biyopsikososyal bir varlık olarak sağlıklı insanı biz aslında zaten tanımlanmış, cinsiyeti üzerine geliştirilmiş rolleriyle, kendiyle bütünleşmiş, özümsemiş, kendiyle barışık, insan olarak tanımlıyoruz. Bu benim için bir kere temel insana bakışım. Artı dini olarak zaten bu insanların her biri

benim için Allah'ın yarattığı bir kul. Cinsel yönelimleri, tercihleri ne olursa olsun. Yaratılmışlardan bir yaratılmış olarak bir şey yaşıyorlar kendi içlerinde. Bir acının onları buraya götürdüğünü düşünüyorum. Yani o yüzden daha merhametle bakılması gerektiğini de düşünüyorum. Ya da ben öyle bakıyorum. Biraz şimdi arka planı bilen kişi olarak. Ama elbette ben dindar bir insanım. Benim dindar kimliğim bir erkeğin bir başka erkekle, bir kadının başka bir kadınla tıpkı bir kadının bir erkekle nikahı dışında birlikte olmasını onaylamadığı gibi hemcinsle cinsel ilişkiyi de onaylamadığını biliyorum. Benim bilgim, din, ben dindar bir insan olarak böyle bir şeyi dolayısıyla anlayabilirim ama onaylayamam. Böyle bir tercihi tercihin varlığını kabul edebilirim ama buna saygı da duyamam. ...Yani hani mesela kendi iç dünyalarında yaşadıkları şeyle ilgilenemem ama bunlar evlilik bir çocuk sahibi olmak istiyoruz dediklerinde psikolog kimliğimle de sosyolog kimliğimle de dindar bir sosyal psikolog kimliğimle de bunun karşısında dururum. Ama bir hasta olarak gelirse, onu dinleyip, anlayıp yargılamadan bir şekilde yardımcı olmaya çalışırım. Hastasınız ama onaylamam da. (Elif Hanım, 40, YL, Psikolog, Üst, Evli, İstanbul)

Fahri Bey değerlendirmelerinin dayandığı unsurlar arasında meslek, aile ve din olgularına işaret etmektedir. Dinin emir ve yasaklarına uyulmadığı takdirde doğabilecek olumsuz bireysel ve toplumsal sonuçların ise bilimin çalışmalarının ürünleri vasıtasıyla gösterildiğinden hareketle dinin bilim ile uyumlu olduğu kanaatini taşımaktadır. Dindar kimliğinin ise hastalarıyla olan ilişkisini olumsuz yönde etkilemediğini, onları dinlemek ve anlamak konusunda bir engel teşkil etmediğini belirtmektedir. Kanaatimizce Fahri Bey'in *dindar kimliğinin hastalarıyla ilişkisini etkilemediği* hususunu vurgulamasının temelinde, dinin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini yasaklamış olması yatmaktadır. Burada dindar bir bireyden prensip olarak takınması istenen bir tavır kabulüne işaret ediliyor gibidir. Öyle ki dindar bir birey Allah'ın sınırlarını aşan kimselere karşı belirli bir pozisyondan hareket etmelidir. Eğer bir kimse Allah'ın sınırlarını aşıyorsa o kişiye karşı tutum ve davranış açısından daha soğuk olunması beklenir. Gündelik yaşamda da bazı dindar kişilerin bu tür tavırlara sahip olduğu hemen herkesçe tecrübe edilebilen yahut gözlemlenebilen bir gerçekliktir. Fahri Bey'in bahse konu vurgusunun arka planında yatan neden bu sosyal gerçeklik olabilir. Dolayısıyla Fahri Bey, dindar olmasının ve dinin LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetlerini haram kılmış olmasının mesleğini profesyonel bir şekilde yapmasına, bu bireyleri anlamasına/anlamaya çalışmasına ve yardımcı olmasına engel olmadığını vurgulama ihtiyacı hissetmiş olabilir;

Mesleki hayatım, aile hayatım ve elbette de dini inançlarım içinde tabii. Ben dinimin şimdiye kadar beni yanılttığını görmedim yani her konuda. Daha sonra önce bilim başka şekillerde reddetse bile en sonunda dinin görüşüne geliyorlar. Bunda oldukça etkisi var ama şeyde de aynısını yaşıyorum yani. Meslek hayatımda ve hastalarla olan iletişimde de görüyorum. ... Ne zaman ki Kur'an-ı Kerim veya Peygamber Efendimiz bir tavsiyede bulunmuş, bu çıkıyor yani. Cinsel sapmalarda yasaklanmış yani ve yüzde yüz dinimiz haklıdır bu konuda yani. Ama dediğim gibi onları anlamamızı, yardımcı olmamızı engelleyen bir durum da değil tabii yani. (Fahri Bey, 69, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

Kevser Hanım aile yapısı, yetiştiği sosyal çevre, dini inancı, meslekî uzmanlığı ve mevcut sosyal çevresi gibi insan kişiliği ve zihniyeti üzerinde etki oluşturabilecek etki ajanlarının tamamının yaklaşımını etkileyen unsurlar olduğunu belirtmektedir. Ancak esas etkinin ötekileştirmeye karşı mücadele konusunda eğitildiği ailesinden geldiğini ifade etmektedir. Nitekim LGBTQ+ bireylerin temel haklardan mahrum edilmelerini, dışlanmalarını, ötekileştirilmelerini ve ayrımcılığa uğratılmalarını kabul etmediğini ilgili bağlamda ifade etmektedir. Buradan hareketle annesinin kendisini bu tür konularda eğittiğini, babasının ise siyasi bir mücadele içerisinde olmasına rağmen aynı yolda yürüdüğüne inandığı lidere karşı eleştirel tavrını koruduğundan bahsetmektedir. Kevser Hanım'ın konularla ilgili değerlendirmelerinin arka planında bütün bu etkilerle birlikte mevcutta görev yaptığı STK'daki insanların yaklaşım tarzlarından öğrendikleri, kökenleri aileden gelen ve devamında kendi hayat tecrübeleri içerisinde gelişen bir haklar mücadelesi ve eleştiri kültürünün yer aldığı söylenebilir;

> *Hepsinin bir bütünü ama yani tabii en baştan beri ötekileştirmenin önünde beni, önünde olmam, karşısında daha doğrusu olmam gerektiği noktasında eğiten bir ailem oldu. Yani mesela ben işte edebiyat alanı küçüklüğümden beri benim ilgi alanımda. Şiir yazardım vesaire. Bir gün böyle bulunduğum ortam dolayısıyla çok ötekileştiren başka grupları böyle birtakım içerikleri olan bir şey yazmışım. Annem hemen uyarmıştı mesela. O hiç güzel değil, hoş değil kızım. Buraları düzeltsen. Buraları düzeltmiştim ve böyle o hiç unutmadığım bir hatıra. Babam için de hakeza. Yani bir siyasi yapının içinde hep oldular. Birtakım liderlerle o siyasi yapı hep sürdü, hala devam ediyor ama hiçbir zaman lideri tanrısallaştıran bir yerde olmadılar. O da bir insandır, bir yolu vardır. O yol bizim de yolumuz olduğu için bir arada ve yoldaşız. Bu bilinçle yürüdüm. Şimdi de içinde bulunduğum grup çok tartışan, çok birbirini eleştiren, çok yaptığı işi sorgulayan, ötekileştirmemek için elinden geleni yapan hakikaten bu işte hani eşitlik söylemini adalet söylemini bizatihi önce kendi içinde gerçekleştirmek için çok çabalayan ama insanız tabi ki hatalarımızla varız. Bunun için çok çabalayan bir grup. Öncesinde de ben hep mücadele içinde oldum. Sahada başörtüsü yasakları dolayısıyla. Oralarda da bunun için çabaladım ama tabi çok yara aldığımız çok böyle oralarda düştüğümüz, hata ettiğiniz zamanlar da oldu. Ama bunların hepsinin bir bütünü yani benim açımdan. Etkin diyebilirim. (Kevser Hanım, 44, Doktora, STK Yöneticisi, Orta, Evli, İstanbul)*

Latif Bey ise yaklaşımı üzerinde aile etkisinin olmadığını belirterek muhtemelen ailesinin eğitim düzeyi ve cinsellik hususunda geleneksel öğretiden başka herhangi bir bilgiye sahip olmadığını imlemektedir. Öte yandan, Latif Bey, cinsiyet ve cinsellikle ilgili görüşlerini danışanlarından edindiği fenomenolojik tecrübelerden hareketle oluşturmuştur. Bu minvalde, cinsiyet ve cinsellikle ilgili görüşlerinin şekillenmesinde böyle bir tecrübeye sahip olmayan ailesinin etkisini, bu sebeple mümkün görmediği söylenebilir. Bu minvalde, katılımcının yaklaşımı, bireysel araştırma-inceleme ve mesleki uzmanlığının bir neticesi olarak LGBTQ+ bireylerle yaptığı görüşmelerden elde ettiği tecrübeler neticesinde oluşmuş gözükmektedir. Din ise ona göre beşer üstü bir şey olduğu için kendi birikimini anlamlandırma merci olarak dine başvuruyor görünmektedir. Ancak halk dindarlığından ziyade kitabî ve entelektüel bir dindarlık biçimi geliştirmiş olduğu ifade edilebilir. LGBTQ+ ile ilgili meselelere bakış

açısını da bahse konu bireysel müktesebatı ve dinin bu müktesebatla yorumlanması oluşturuyor, denilebilir.

> *... Yani bu tür düşüncelerimin şekillenmesinde ailemin etkisi olduğunu söyleyemem. Çünkü bu benim ailemin ya da annemin babamın beni etkileyebileceği alanın çok ötesinde şeyler bunlar. Dolayısıyla bunları bireysel olarak kendi sorgulamalarımla, yine bütün bunu söylediğim şeyler bir tür benim kendi bireysel sorgulama hikayemin sonucunda ulaştığım şeyler. Ama burada en temelde yine de referans olarak neyi alırım gibi bir şey sorulursa bana, ben nihayetinde gerçekten de en temel olarak beni aşan bir şey olarak, referans olarak ben gerçekten dini referans alırım. Ama dini kendi bana öğretilen ya da birinin söylediği biçimde değil de kendi bakma biçimim için de kesinlikle referans alırım. Benim için o gerçekten bir ölçüdür. Ama onun dışında da bu kadar çok benim referans alabileceğim düzeyde beni etkileyen bir şey olabilir mi? Onun dışında da kendi gözlem ve deneyimlerimi referans alırım. Öyle ifade edeyim. (Latif Bey, 62, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)*

Mehmet Bey'in yaklaşımında din, konu hakkında araştırma yaparken değil; araştırmanın neticesinde ulaşılan sonuçların kıymetlendirilmesinde ana faktör gibi gözükmektedir. Ancak Kur'an ve Sünnet'in Mehmet Bey'in genel yaşam felsefesini oluşturduğu kendi ifadelerinden de görüleceği üzere açıktır. Öte yandan LGBTQ+ ile ilgili çalışmalarını yaparken dini inancını ve kültürel aidiyetlerini bir kenara bıraktığını ifade etmektedir. Dinin yaratılış yasaları bağlamında fıtrat kavramıyla ilişkili olarak, insanın iyiliğine olmayan durumların doğuştan da olsa normal kabul edilemeyeceğini, farklı hastalıkların doğuştan olup insana çeşitli yönlerden zarar vermesi üzerinden kıyasla eşcinsellik doğuştan olsa/olsaydı bile zararları sebebiyle fıtratı tahrip ettiğini ve bu yüzden kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla Mehmet Bey, dinin emirlerini ve yasaklarını ilkesel olarak insanın iyiliği adına var olan aşkın ilkeler olarak değerlendirdiği için bilimsel çalışmalardan bu ilkelere uygun olmayan sonuçlar çıkması durumunda dinin emirlerini ve yasaklarını dikkate alarak bir değerlendirme yaptığını imlemektedir;

> *Her seferinde arkadaşlarla çalışırken şunu söyledim. Bir meseleye girerken zihniniz sıfır girin. ...Ve bu mesele sonunda ben bir transaktivist olabilirim. ...Bir sınırımız var. Kur'an ve sünnet bizim kırmızı çizgimizdir. Bunun reddettiği hiçbir şey olmaz. Ama içine kafayı sıfırlar öyle gireriz. ...Belki biz çalışmaları yapacağız ve öyle bir noktaya geleceğiz ki insanların trans olmak zorunda kaldıkları bir aşama var. O nokta yok da diyelim ki öyle bir yere çıkmış olsaydık, o nokta eğer Kur'an ve sünnetle çelişmiyor idiyse biz transaktivist olurduk. Ama bizim yegâne kırmızı çizgimiz Kur'an ve sünnettir. Bu bağlamda din elbette bizim çalışmalarımızı, bakışımızı etkiler. ...Bugün akademinin objektivite olarak bize sunmuş olduğu şeyin naturalist felsefe olduğunu görmediğinizde ya siz dinci oluyorsunuz kardeşim benim eşcinsellikle alakalı çalışmalarım yancı oluyor da niye kendisi bizatihi pedofil olan Foucault'un söyledikleri objektif oluyor? Böyle akıl olur mu? Judith Butler'ın kendisi lezbiyen söyledikleri çok büyük felsefi argümanlar oluyor da ben niye itiraz ettiğim zaman benim sakalımdan dolayı, namazımdan dolayı ben taraf oluyorum. ... Ama biz Kur'an ve sünneti de bilimsel hakikatmiş gibi algılayarak çalışmayız. Onlar bizim bilgimizin sınırlarını çizerler. ...Bugün bilim naturalist felsefe mesela şizofreni için mesela bipolar için genetik etkileri kanıtlanmış olsalar bile yani doğuştan geliyor olsalar bile hastalık diyorlar.*

Demek ki bir şeyin doğuştan geliyor olması onu hastalık olarak tanımlamamıza engel değil. Tamam. Demek ki tanımı yaparken bizi bir yere konumlandıran şey doğuştan olup olmaması değil. Onun yaratılışına ya da varlık amacına uygun çalışıp çalışmaması. Tamam. Demek ki bu doğuştan gelseydi de ben buna hastalık diyecektim. Gibi. Böyle bakarız yani. Kur'an ve sünnet orada çizgi çizer sadece. (Mehmet Bey, 32, YL, Öğretmen, Orta, Evli, İstanbul)

Orhan Bey yönelttiğimiz sorulara verdiği cevapların arka planına dair sahip olduğu yaklaşımla ilgili, birincil ve ikincil sosyalleşme ajanlarının her birinin etkisini belirtmekle birlikte STK çalışmaları kapsamında LGBTQ+ konularıyla ilgili gerçekleştirdiği akademik çalışmalar ve konuyla ilgili uzmanlarla yaptığı görüşmelerin temel etken unsurları olduğunu ifade etmektedir;

Elbette her birinin etkisi var. Ancak en önemli etken son 5 yılda bu konuda yaptığım; çalışmalar, okumalar, saha araştırmaları, katıldığım çalıştaylar, odak grup toplantıları, seminerlerler, kongreler, sempozyumlar ve psikoloji-sosyoloji-psikiyatri-hukuk-ilahiyat-sosyal bilimler gibi birçok disiplinden bilim insanları ve kanaat önderiyle yaptığımız nitelikli görüşmeler oluşturmaktadır. (Orhan Bey, 47, YL, STK Yöneticisi, Üst, Evli, İstanbul)

Latif Bey'de aile etkisinin olmayıp meslekî uzmanlığın ve dinin etkileri açıkça görülmüştür. Sezgin Bey'in değerlendirme yaklaşımında ise birincil ve ikincil sosyalleş(tir)me ajanları/sosyalleşme alanları/araçları etkili olmakla birlikte Latif Bey'de olduğu gibi LGBTQ+ bireylerle mesleği gereği yaptığı görüşmelerden oluşan tecrübeleri etkili olmaktadır;

...aile yapımın, dini inancımın, yetiştiğim sosyokültürel çevre bunların hepsinin tabii ki etkisi vardır diye düşünüyorum. Yani ama en temelde bu kişilerle yaptığım görüşmelerle dini söylemin ikisinin etkili olduğunu söyleyebilirim. Onlar üzerinden bir şey geliştirdiğim, bir söylem, yaklaşım. (Sezgin Bey, 44, Doktora, Psikiyatr-Akademisyen, Orta, İstanbul)

Halil Bey görüşlerinin şekillenmesinde bilimsel çalışmalarını ve CH yaşayan çocuklarla ve ergenlerle yaptığı görüşmeleri başat etkenler olarak belirtmektedir. Öte yandan, katılımcının sosyodemografik özellikleri bağlamında düşünüldüğünde aileden, dini eğitim vb. unsurlardan etkilenmemiş olma ihtimali zayıf olsa da CH yaşayan çocuklar/ergenler özelindeki değerlendirmelerinde katılımcının ifadesinden hareketle ve benzer cevaplardan da yola çıkarak daha etkili olan faktörün akademik alanda yürüttüğü çalışmalar ve CH'li çocuklar/ergenler ile yaptığı görüşmelerden elde ettiği bulgular olduğu söylenebilir;

Ya bunlar benim görüşlerim değil ki. Bunlar benim gözlemlerim. Yani benim burada bir kanaatim yok. Ben şu an belki de dünyada en yoğun sürede ve en fazla eşcinselle çalışan kişilerden birisiyim. Hiç kimse hayatının 6 yılını bu çocuklara gece gündüz adamamıştır. Benim şu an ki verim bu. Ben bunların tek tek analizlerini yaptım. Hangisi hangi memleketten, hangisinin kaç kardeşi var, hangisi kaç yaşında buna düşmüş, başlatan faktör ne? %90 benzer örüntü çıkıyor, ben şimdi ne diyeyim? %90 az bir oran mı sosyal bilimlerde? (Halil Bey, 46, Doktora, Psikolog-Akademisyen, Üst, Evli, İstanbul)

İbrahim Bey, değerlendirmelerini etkileyen faktörlere dair dinin etkisini belirtmekle birlikte çalışmalarında dini bir argüman kullanmadığını ve LGBTQ+ olgusunu değerlendirirken de dini argümanlarla hareket etmediğini ifade etmektedir. İbrahim Bey, küresel ölçekte çok boyutlu ve çok katmanlı etkilere sebep olan Batı merkezli sosyopolitik olgularda, Batı'nın sömürgeci zihniyetini gerekçe göstererek daima şüpheyle yaklaştığını, her meselede direkt sömürgeci bir hedef kabulüyle hareket etmese de buna dair metodik bir şüpheye sahip olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle LGBTQ+ olgusuna dair yaklaşımında da bahse konu şüpheden hareket ettiği söylenebilir;

> *Din mutlaka var. Yani baş etken diyebiliriz yani motivasyonel bir güç olarak öyle ama benim herhalde yazılarımda, kitabımda hiç hatırlamıyorum yani dini bir argüman kullandığımı. Yani şeyim orası referansım orası ama içeriklendirirken öyle bir şey kullandığımı hiç hatırlamıyorum. Orayı önemsiyorum, orası bir çizgi. Dolayısıyla din önemli bir faktör. Bir başka faktör şu yani önemli faktör şu batının sömürgeci yani sömürgeci olarak benim kafamda kavramsallaşması. Yani batıya bakış açım yani biz emperyalist ve sömürgeci bir dünyada yaşıyoruz. Ezilenlerin olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Pek çok eşitsizlerin olduğu, açlıkların olduğu, yoksullukların olduğu, savaşların olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Ama bu dünyayı kuran beyefendilerin böyle birtakım haklardan bahsetmesi çok riyakarca geliyor. Çok iki yüzlü davranış olarak geliyor. Ve bu oradan gelen bir şeye kategorik olarak reddetmesem de bu konuda kategorik olarak reddetme olarak değil ama bir soru işareti ile yaklaşmama neden oluyor. Bu mesela sosyal bilimler için de böyledir benim için. Psikolojiye karşı da psikolojik danışmandan gelen bilgiye karşı da reddedici değil kabul edici değil. Yani bir soru işareti. Çünkü burada bir yani sömürgeci bir şey olabilir hedef olabilir gibi bir perspektifinde burada önemli bir etken olduğunu düşünüyorum. (İbrahim Bey, 56, Doktora, Akademisyen, Orta, Evli, Bursa)*

Saha çalışmamız boyunca her bir katılımcının mülakat sorularımıza cevap verirken hangi kelimeleri, kavramları ve açıklama biçimlerini hangi bağlamda kullandığı hususuna azami dikkat etmeye gayret ettik. Bu vesileyle katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar esnasında tercih ettikleri kelimelerin, kavramların ve açıklama biçimlerinin ne tür bir yaklaşıma sahip olduklarıyla ilgili bize veri sunacağını umduk. Yukarıda bütün katılımcıların görüşlerinin oluşmasında etkili olan faktörlerle ilgili cevaplar yer almasa da sorulara yöneltilen cevapların genel bir değerlendirmesini yapmaya imkânımız olacak kadar verilere nüfuz ettiğimiz kanaatindeyiz. Nitekim bazı katılımcıların zihniyet analizine yönelik doğrudan yönelttiğimiz soruya *genel cevaplardan alırsınız*, *aralara serpiştirdim*, *oradan çıkarırsınız* şeklinde cevap vermesi açıklamamızı anlaşılır kılacaktır.

Katılımcıların genel itibariyle dindar-muhafazakâr-geleneksel ailelerde yetiştiklerini, aile yapılarıyla benzer sosyal çevrelerde sosyalleştiklerini ve yaşamlarının yetişkinlik dönemlerinde birkaç katılımcı dışında aile yapılarıyla ve yetiştikleri sosyal çevrelerle farklılaşan çevrelerle çeşitli vesileler sebebiyle temas kurduklarını da göz önünde bulundurarak, katılımcıların aile kurumuna, ailenin bireysel ve toplumsal önemine, insanın içinde yetiştiği çevreye ve mevcutta sosyalleştiği çevrelere yönelik güçlü bir hassasiyet geliştirdikleri söylenebilir. Bahse konu hassasiyetin açılımı ise dini, milli ve manevi değerlerin yanı sıra bireysel ve toplumsal yaşamın sağlıklı olabilmesi adına bilimsel verilerin ortaya

koyduğu sonuçların dikkate alındığı, bireyin ve toplumun içerisinde mutlu, huzurlu ve sağlıklı, imkân ve kapasitelerini en verimli şekilde geliştirebileceği bir toplum öngördükleri/arzuladıkları ifade edilebilir. Bu minvalde, cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili kimlik unsurlarının sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi adına doğal cinsiyet yaklaşımı temelli bir aile ve bu aile temelinde yükselen bir toplum tasavvurunu benimsedikleri söylenebilir. Buradan hareketle eşcinsel evliliklerin yahut eşcinsellerin evlat edinmesi olgusunun katılımcıların mezkûr hassasiyetleri uyarınca bireyin ve toplumun genel iyiliği idealine uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edilmediği belirtilebilir. LGBTQ+ aktivizminin, başta çocuklar ve ergenler olmak üzere tüm topluma yönelik propagandaları ve eylemleri de katılımcılar tarafından yine bu gerekçelerden yola çıkılarak olumsuz karşılandığı düşünülebilir.

Katılımcıların özellikle üniversite yıllarından itibaren farklı dünya görüşlerine sahip çevrelerle çeşitli vesilelerle temasa geçmesinin de görüşlerinin şekillenmesinde etkili unsurlar arasında olduğu kanaatindeyiz. Bu iki yönlü etkinin birincisi, bahse konu çevrelerin dünya görüşlerinin bireyin ve toplumun selameti açısından yeterli düzeyde olmadığı kanaatine sahip olma ihtimalidir. İkinci yönü ise ötekiyle karşılaşmanın ve belirli bir süre vakit geçirmenin kişinin ötekine karşı düşüncelerinin pozitif yönde değişmesine neden olabileceğine dair imkandır. Nitekim katılımcılar, aktivistler de dahil hiçbir LGBTQ+ bireyin ötekileştirilmesini, ayrımcılığa maruz kalmasını, şiddete konu olmasını, temel insan haklarından ve özgürlüklerinden mahrum edilmesini, dinî inançlarını yaşamalarının engellenmesini istememekte, buna yönelik herhangi bir olumsuz değerlendirmede bulunmamaktadır. Ancak, katılımcılar birinci yönle ilişkili olarak öteki konumunda yer alan LGBTQ+ aktivizminin birey ve toplum tasavvurunu onaylamamaktadır. Her iki yöne dair bakış açısının katılımcıların dindar kimliğiyle, birincil ve ikincil sosyal çevreleriyle, aldıkları eğitim ve meslekî uzmanlıklarının yanı sıra LGBTQ+ aktivizmine dair çalışmalarıyla ve LGBTQ+ bireylerle ilgili meslekî, akademik yahut STK çalışmaları vesilesiyle doğrudan yahut dolaylı tecrübeleriyle ilişkili olduğu belirtilebilir.

Katılımcıların tümü (17) üniversite mezunudur. İçlerinde yüksek lisans ve doktora derecesine sahip birçok kişi bulunmakta, bir kısmı akademisyenliğin yanında psikiyatr, psikolog ve hekim olarak çalışmaya devam etmektedir. Katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksekliği ve aktif bilimsel araştırmalar yürütmeleri LGBTQ+ olgusuna yönelik değerlendirmelerini çok yönlü ve çok katmanlı olguları dikkate alarak yapmalarını sağladığından salt duygusal ve ahlaki kaygılardan hareket etmedikleri söylenebilir. Nitekim katılımcılar LGBTQ+ olgusunun felsefî, sosyolojik, psikolojik, tıbbî, ekonomik, politik, kültürel vb. birçok yönüne dair literatüre de atıfla yorum yapmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların yüksek eğitim düzeylerinin, akademik faaliyetlerinin ve meslekî uzmanlıklarının, LGBTQ+ bireylerle danışan veya yardım isteyen konumunda yahut STK çalışmaları vesilesiyle yaptıkları görüşmelerden elde ettikleri tecrübelerin/bulguların görüşlerinin şekillenmesinde gözle görülür bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Öte yandan, katılımcıların gerek kendi bilimsel çalışma alanlarında gerekse farklı disiplinlerin çalışma sahalarında LGBTQ+ konulu çalışmalara yönelik eleştirilerinin temelinde de bilim dünyasında

bizatihi yaşadıkları baskı, dayatma, iptal etme ve ötekileştirme deneyimlerinin özellikle aktivizmin bilim dünyasıyla olan ilişkisine yönelik değerlendirmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Katılımcıların tümü (17) LGBTQ+ aktivizmine ve aktivizmin cinsiyet temelli yeni insan, toplum ve dünya tasavvuruna dair sosyopolitik, ekonomik ve kültürel boyutlarla ilişkili değerlendirmeler yapmıştır. Bu durum ise katılımcıların sosyal hadiselerin politik, ekonomik ve kültürel yönleriyle yakından ilgilendiğini göstermektedir. Öyle ki katılımcılar özellikle Batı merkezli bu tür olguların ortaya çıkmasını, kurumsallaşmasını ve küreselleşip bir norm koyucu harekete dönüşmesini Batı'nın egemenlik istenciyle ilişkilendirmekte, olgunun doğal olmaktan ziyade yapay bir şekilde büyütülüp olgunlaştırıldığını örnekler vererek açıklamaktadır.

İnsan hakları ve özgürlükleri söylemine yönelik eleştirilerde görüleceği üzere, LGBTQ+ aktivizmi, katılımcılar tarafından Batı'nın yeni sömürge aracı olarak doğrudan yahut dolaylı bir şekilde işaretlenmektedir. Dolayısıyla, katılımcıların Batı merkezli politik, toplumsal ve ekonomik açıdan desteklenen ve azınlık cinsiyet kimliklerini temsil eden LGBTQ+ aktivizmine karşı böyle bir şüpheyle hareket ettikleri, bu şüphenin ise temelsiz olmadığını sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda Batılı kurumların desteğiyle LGBTQ+ aktivizmin çok yönlü talepleri lehine gerçekleşen dönüşümlerle, bu dönüşümleri kabul etmeyen kimi ulus devlerin çeşitli şekillerde cezalandırılmaları gibi gerçekliklerle açıkladıkları belirtilebilir.

Batılı hegemon kurumların Batı dışına yönelik olarak uyguladığı sömürgeci tavrın, katılımcıların aktivizme dair yorumlarında etkili olduğu söylenebilir. Nitekim her toplum, bir arada yaşamanın ve birbirleriyle etkileşmek suretiyle ortaya çıkan birtakım ortak değerlerin oluşması vasıtasıyla kendine özgü bir hayat felsefesine ve yaşama biçimine sahiptir. Özgül sabiteler ve normlar içerisinde şekillenen toplum, varlığını geleceğe taşıyabilmek adına sahip olduğu kültürel sistemi gelecek nesillere aktarma gerekliliğini ortaya çıkarmakta, bu durum ise bireylerin örgütlü toplumsal yaşamın onayladığı form ve yöntemlere uymasıyla mümkün olmaktadır (Coştu 2009: 117-118).

Toplumsal yapının devamlılığı açısından bireyin toplumsallığı öğrenip sosyal bir benlik kazandığı sağlıklı bir toplum ve toplumsal ilişkiler içerisinde gerçekleşen başarılı bir sosyalleşme ise toplumun fertlerinin psiko-sosyal açıdan sağlıklı olmasını sağlamakta, aksi durumda ise başarısız bir sosyalleşme gerçekleşeceğinden bireyin çeşitli patolojiler geliştireceği bilinmektedir. Buradan hareketle, katılımcıların aktivizmin küresel hegemonlarla kurduğu çok yönlü ve çok katmanlı ilişkileri, bahsi geçen toplumsal yapının süregelmesi adına zorunlu olan icaplarına yönelik bir yapı söküm faaliyeti olarak işaretlenmiştir. Bu minvalde aktivizmin toplumsal sabitelerin ve normların gelecek nesillere aktarımı konusunda bir tehdit unsuru olarak kabul edilmiş olması da katılımcıların aktivizmle ilgili değerlendirmelerine etki eden unsurlardan birisi olarak görülebilir.

Katılımcıların biri hariç diğerleri (16) dindar olduğunu belirttiğine göre, yorum yaparken dini kaygıları göz önünde bulundurmadıkları düşünülemez. Ancak, dini kaygının varlığı katılımcıların

LGBTQ+ olgusuyla ilgili bütün boyutlarda dini kaygıdan yola çıkarak yorum yaptıkları genellemesinin yapılmasına da olanak vermez ki saha verileri böyle bir hatalı genellemeyi yanlışlar.

Öte yandan her dinin, o dine mensup olan kişilerce paylaşılan karakteristik bir tutumu ve dünya görüşüyle birlikte bir hayat anlayışını ortaya çıkardığı da ifade edilmektedir (Günay 2012: 253). Nitekim din, kutsalla tecrübe bağlamındaki subjektif yönünün dışında hayatın bütün boyutlarıyla ilgili hükümler belirlediğinden bir *ruh* ve *zihniyet*i de beraberinde getirmektedir (Günay 2012: 253). Dolayısıyla katılımcıların, LGBTQ+ aktivizmi gibi toplumsal yaşamın birçok yönüyle ilişkili dönüşüm talepleri olan bir hareket bağlamında yaptıkları değerlendirmelerde dindar kimliklerinin etkili bir faktör olmaması düşünülemez. Bununla birlikte katılımcıların değerlendirmelerinde genel itibariyle dini inançları ile uzmanlıklarının birbirini besleyen bir şekilde yaklaşımlarına etki ettiğini ifade etmek meselenin daha anlaşılır kılınmasına yardımcı olur. Bazı durumlarda ise özellikle psikiyatr, psikolog ve hekim olan katılımcıların değerlendirmelerinde dini olana hiçbir gönderme yapılmadığını belirtmek isteriz. Meselelerin tamamen olgusal gerçeklik dikkate alınarak ele alındığını, bilimsel bilgi ve kişisel tecrübeler eşliğinde yorumlamalar yapıldığını ilgili alıntılardan çıkarsamak pek âlâ mümkündür.

Sonuç olarak, bu saha araştırmasının örneklemini oluşturan *doğal cinsiyet yaklaşımına sahip uzman katılımcıların*, cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili konularla, LGBTQ+ aktivizmiyle, LGBTQ+ bireylerle, eşcinsel yahut cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlık olgusuyla, resmî politikalar, STK'lar ve toplumla ilgili anlamlandırma ve yorumlarında, öne çıkan etkilenme unsurlarının başta eğitim düzeyi, akademik faaliyetler, bilimsel bilgi, Batılı hegemon kurumlar tarafından desteklenen azınlıkların küresel elitlerin lehine; ancak yerel dinamiklerin aleyhine olacak şekilde dünyada yol açtığı sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkileri sebebiyle oluşan sömürgeci Batı imajı ve LGBTQ+ bireylerle yapılan görüşmeler olmak üzere, dindar kimliklerinin ve yetiştikleri aile yapısının yanı sıra çocukluktan itibaren sosyalleştikleri çevrelerin etkileri görülmektedir.

Aktivizmin aileye, çocuklara, gençlere, kadınlara, dini, milli ve manevi değerlere, topluma ve tüm insanlığa yönelik zararları bağlamındaki bazı yorumlarda yer yer duygusal çıkışlar olmakla birlikte, özellikle LGBTQ+ bireylerle ve dindar eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerle ilgili değerlendirmelerinde katılımcıların genel itibariyle eğitimlerine, dini inançlarına, meslekî uzmanlıklarına ve sosyal kişiliklerine uyumlu bir şekilde soğukkanlı, anlama ve problem çözme odaklı adil davranmaya gayret eden bir yaklaşıma sahip oldukları hem genel değerlendirmelerinden hem de mülakatlar esnasındaki gözlemlerimizden yola çıkılarak söylenebilir.

SONUÇ

Bu araştırma, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen on yedi (17) katılımcının günümüz cinsiyet tartışmaları ve LGBTQ+ aktivizmine yönelik öznel tecrübelerini ve deneyimlerini, anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımı ve fenomenolojik desenin imkanları doğrultusunda anlamayı, yorumlamayı ve açıklamayı konu edinmiş, bu minvalde on yedi (17) katılımcıyla yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde ortaya çıkan sonuçlar, araştırma problemini de dikkate alarak aşağıda ifade edilmeye çalışılmıştır.

Sosyodemografik özelliklerle ilgili elde edilen bulgular neticesinde, katılımcıların büyük ölçüde dindar-muhafazakâr aile formu ve sosyal çevre içerisinde yetiştikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun, katılımcıların zihniyet örüntülerine ve sosyal kimliklerine güçlü bir şekilde etki ettiği anlaşılmıştır. Öte yandan, katılımcıların üniversite yıllarıyla başlayan ve hem meslekî hem de sivil toplum çalışmaları sebebiyle çeşitli dünya görüşleriyle doğrudan veya dolaylı temaslar kurmalarının, düşünce dünyalarında ötekine karşı anlayıcı bir yaklaşımla karakterize edilebilecek pozitif bir farkındalık oluşturduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların mevcut çevresinin, büyük ölçüde yetişilen sosyal çevreyle uyum gösterdiği anlaşılmıştır. Bu durumda, katılımcıların her ne kadar farklı dünya görüşlerinden bireyler ve yapılarla çeşitli vesilelerle temasa geçmiş olsalar da sahip oldukları anlam-değer sistemlerine güçlü aidiyetleri ve bağlılıkları olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, dinî inançla ilgili yöneltilen soruya verilen cevaplardan hareketle, katılımcıların dindar bireyler olduğu anlaşılmıştır. Dindar bir kimliğe sahip olmanın özellikle cinsiyetle ilişkili kavramlarda ve LGBTQ+ aktivizmine yönelik yorumlarda etkili olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların doğal cinsiyet yaklaşımı olarak ifade ettikleri biyolojik veya fıtrî cinsiyet ifadesinin, biyolojik, psikolojik, sosyokültürel ve dinî boyutları içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu minvalde katılımcıların öznel bakışlarında cinsiyetin verili doğal bir fenomen olduğu, cinsiyet rollerinin ve cinsel yönelimin biyolojik faktörlerle birlikte psikolojik, sosyokültürel ve dinî boyutlardan etkilenerek oluştuğu tespit edilmiştir. Bu açıdan katılımcıların cinsiyetle ilişkili kavramlara yaklaşımını bahse konu faktörlerin tamamı etkilemektedir. Katılımcılar tarafından cinsiyetle ilişkili kavramların nasıl anlamlandırıldığı dikkate alındığında, cinsiyet tartışmaları literatüründe bu çalışmanın bulguları dikkate alınarak ortaya konan *doğal cinsiyet yaklaşımı* kavramının kullanılmasının yürütülecek tartışmaları daha verimli hale getireceği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların tamamı, LGBTQ+ bireylerin insan olmak bakımından kaynaklanan haklara sahip olduklarını ve bu bağlamdaki hakların tartışma dışında tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu noktada katılımcıların, insanî bir yaklaşımı merkeze aldıkları anlaşılmıştır. Bu durumun ise katılımcıların belirli

bir cinsiyet görüşünü benimsemekle birlikte farklı cinsiyet kimliklerini ve cinsel yönelimlerini benimseyen kişilere karşı temelde insanî bir yaklaşımı benimsedikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, Batılı hegemon güçlerin desteğiyle insan hakları ve özgürlükleri söylemini kullanarak sosyal, siyasal ve kültürel bir yapı söküm faaliyeti yürüten aktivizmin eşcinsel evlilik, eşcinsellerin evlat edinmesi ve akışkan cinsiyetin kabulü gibi taleplerinin insan hakları ve özgürlükleri çerçevesinde yorumlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların bu değerlendirmelerinden, LGBTQ+ bireylerin insan hakları ve özgürlüklerine sahip olmalarının zaruri olduğu; ancak aktivizmin bu söylemi, kendilerini küresel ölçekte destekleyen Batılı hegemon güçlerin arzu ettiği yeni iktidar alanları oluşturmak amacıyla kullandığı fikrinin benimsendiği tespit edilmiştir. Bir başka deyişle, katılımcılar, insan olmak bakımından hakların herkes için ortak olduğunu vurgulamış; ancak toplumsal yapıyı dönüştürme amacıyla talep edilen hakların insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları gibi birçok hak ihlalleri barındırması sebebiyle insan hakkı kategorisinde değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.

Araştırmanın önemli bulgularından olan doğal olan ile normal olan arasındaki ilişkinin zorunlu olmadığı konusu da esasında bu çalışma kapsamında önemli bir noktaya işaret etmektedir. Buna göre, doğal olmaklık hali, biyolojik bir durumun normal kabul edilmesini zorunlu kılmamaktadır. Öyle ki, doğuştan olabilen birçok hastalığın tedavi edildiği bilinmektedir. Bu minvalde, bazı biyolojik anomaliler yahut hazır gıdalarda bulunan birtakım içeriklerin hormonal yapıda meydana getirdiği bazı değişiklikler sebebiyle kimi insanlarda görülebildiği ifade edilen cinsiyet hoşnutsuzluğu veya eşcinsel çekim, doğal bir fenomen olarak kabul edilse bile bu durumun normal olduğuna yönelik yeterli bir kanıt bulunmamaktadır. Buradan hareketle, doğuştan olan çeşitli hastalıkların normal kabul edilmeyip kişinin biyopsikososyal sağlığı açısından tedavi edilmesi durumunda olduğu gibi birtakım biyolojik anomaliler veya dışarıdan müdahalelerle ortaya çıkabilen cinsiyet hoşnutsuzluğu veya eşcinsel çekim durumlarında da benzer bir bakıştan hareket edilip edilemeyeceği hususu gündeme getirilebilir.

Öte yandan, bir katılımcı tarafından açıkça ifade edilen ve birçok katılımcının niteliklerine temas ettiği *pembe kapitalizm*, LGBTQ+ bireyleri kârlı bir pazar olarak görmüş, özellikle büyük şirketlerin aktivizme verdiği destek bu kârlı pazarın genişletilmesi adına gerçekleştirilmiştir. Çok uluslu şirketler, aktivizme doğal cinsiyet dışındaki sosyal inşa cinsiyetlerine dair unsurları içeren reklamlarla görünürlük kazandırmış, bu cinsiyetleri benimseyen bireyleri istihdam ederek iş gücüne katmıştır. Bu durumun ise bahse konu bireylerin ekonomik alanda varlık göstermesinin önünü açtığı anlaşılmıştır. Ayrıca, küresel şirketler LGBTQ+ bireylere yönelik özel ürünler geliştirmiş, bu bireylerin harcama yapabilecekleri çeşitli pazarlar oluşturarak pembe kapitali genişletmeyi sürdürmüştür. Bu minvalde, saha bulgularından hareketle geliştirdiğimiz *trans pazarı* (trans market) kavramı önem arz etmektedir.

Trans pazarı kavramı, LGBTQ+ bireylerin çeşitli kalemlerde yaptıkları harcamalara işaret eden pembe kapitalizm kavramının alt bir kavramı olarak düşünülebilir. Trans pazarı kavramı, pembe kapitalizmi besleyen ancak diğer harcama kalemlerinden farklı olarak daha çok cinsiyet değiştirme

süreçlerinde cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan bireylerin yaptıkları harcama alanlarına işaret etmektedir. Bu minvalde, puberte baskılayıcılardan hormon ilaçlarına, cinsiyet değiştirme ameliyatlarından ameliyat sonrası ömür boyu devam eden bakım prosedürlerine varıncaya kadar birçok boyutta yüksek meblağlarda harcamalar yapılmakta, bu harcamalar belirli hizmetlere konu olmaktadır. Bahse konu hizmetler ilaç endüstrisinden medikal araç gereç piyasasına varıncaya kadar büyük bir pazar oluşturmakta, bu pazar ise trans bireylerin gerçekleştirdikleri yüksek harcamalar sayesinde varlığını devam ettirebilmektedir. Literatürde bahse konu olguyu açıklayan tikel bir ifade -en azından tarafımızca tespit edilemediğinden- trans bireylerin harcama alanlarına işaret etmek ve özellikle de cinsiyet geçiş ameliyatları öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılan harcamalara yönelik analizlerde dikkate alınmak üzere *trans pazarı* (trans market) kavramını teklif ediyoruz.

Katılımcılar, eşcinselliğin dinî hükmüyle ilgili açıklamalarında önemli bir ayrım yapmış, haram olanın eşcinsel çekimden ziyade eşcinsel fiil olduğunu ifade etmiştir. Bu ayrımın eşcinsel dindarlarla ilgili de yapıldığı tespit edilmiştir. Buna göre eşcinsel yönelimi olan ancak dinen yasaklanmış olması sebebiyle eşcinsel ilişki yaşamayan dindar bireylerin varlığına işaret edilmiştir. Bu bireylerin içinde bulundukları durumdan hoşnut olmadıkları ve bu durumdan kurtulmak için meslekî uzmanlıkları olan yahut cinsiyet sorunlarıyla ilgili sivil toplum çalışmaları bulunan katılımcılardan yardım istedikleri görülmüştür. Katılımcıların bahse konu yaklaşımlarında insanî bakış açısının ve empatik bir yaklaşımın merkeze alındığı anlaşılmıştır.

Aktivizme yöneltilen eleştiriler kısmında öne çıkan temel bulgulardan birisi ise aktivizmin sürekli bir şekilde kavram üretimi yapılmasıyla ilgilidir. Katılımcıların aktivizme yönelik bahse konu eleştirilerinden hareketle biz, bu durumu *söylem karmaşası* (discourse confusion) kavramıyla açıklamayı uygun buluyoruz. Buradan ise aktivistlerin sabite eleştirisi yaparken sabit olana referansla taleplerde bulunmalarını işaret ediyoruz. Örneğin heteroseksüelliğin norm kabul edilmesini cinsiyetin akışkan olduğu savından hareketle eleştirirken, LGBTQ+ sosyal inşa cinsiyetleriyle ilişkili sosyal hayatın her boyutunda yeni normlar inşa etmeyi hedeflemeleri söylem karmaşasına bir örnektir. Diğer yandan, aktivizm tarafından evlilik müessesine eleştiriler yöneltilirken eşcinsel evlilik hakkının talep edilmesi de bir söylem karmaşası örneğidir.

Katılımcıların cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili konularla, LGBTQ+ aktivizmiyle, LGBTQ+ bireylerle, eşcinsel yahut cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlık olgusuyla, resmî politikalar, STK'lar ve toplumla ilgili değerlendirmelerinde öne çıkan etkilenme unsurlarının başta eğitim düzeyi, akademik faaliyetler, bilimsel bilgi, Batılı hegemonik kurumlar tarafından desteklenen azınlıkların küresel elitlerin lehine; ancak yerel dinamiklerin aleyhine olacak şekilde dünyada yol açtığı sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkiler sebebiyle oluşan sömürgeci Batı imajı ve LGBTQ+ bireylerle yapılan görüşmeler olmak üzere, dindar kimliklerinin ve yetiştikleri aile yapısının yanı sıra çocukluktan itibaren sosyalleştikleri çevrelerin etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada katılımcıların cinsiyet tartışmaları ile LGBTQ+

aktivizmi fenomenine yönelik değerlendirmelerinde çok boyutlu ve çok katmanlı bir perspektife sahip oldukları, tek bir noktadan hareket etmedikleri anlaşılmıştır.

Katılımcıların geneli, konuları ele alış biçimleri bakımından bilimsel, esnek ve yer yer olumsal özellikler göstermiş, salt sahip oldukları dinî inancın, kültürel kodların, anlam-değer sistemlerinin savunusunu yapmamıştır. Nitekim katılımcılar, meselelerin çok yönlü ve çok katmanlı yapısının varlığını dikkate alarak tarihsel, kuramsal, bilimsel ve teolojik açımlamalara müracaat etmiştir. Katılımcıların bahse konu yaklaşım özellikleri, hemen bütün bölümlerde kendisini açıkça göstermektedir. Özellikle de cinsiyet fenomenine yaklaşım ve eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerin dindarlığı fenomenine yönelik değerlendirmeler, katılımcıların meseleleri ele alış biçiminin geniş bir perspektiften hareket ettiğini ortaya koymuştur. Katılımcılar, teorik ve kuramsal açıklamalarında genel olarak meseleyi açıkça ortaya koymaya çalışmış, sosyopolitik ve kültürel hususlarda ise hem kendi anlam-değer dünyalarıyla büyük oranda tutarlılık göstermiş hem de bu anlam-değer dünyasından olmayan bireylerin anlaşılması ve toplumsal açıdan huzurlu bir ortamın oluşturulması adına genel olarak sorumluluk duygusuyla hareket etmiştir. Bu yorumumuz, katılımcıların özellikle aktivist olmayan veya eşcinsel ve cinsiyet değiştirmiş bireylerle ilgili değerlendirmelerinin yanı sıra resmî kurumlara, STK'lara ve dini çevrelere yönelik tavsiyelerinden mülhem yapılmıştır.

Katılımcıların gerek cinsiyetle ilişki kavramlara gerekse LGBTQ+ aktivizmine yönelik değerlendirmelerinde, dindar kimliklerinin yanı sıra birincil ve ikincil sosyalleşme süreçlerinde edinilen kazanımların etkileri söz konusudur. Bunun yanı sıra, katılımcılar, yorumlarında hem eğitim hem de meslek hayatı tecrübelerinin doğrudan etkilerini göstermiştir. Bu minvalde, katılımcılar, özellikle LGBTQ+ bireylere yönelik yorumlarında dinin merhamet boyutunun ve meslekî uzmanlığın getirmiş olduğu insanî, empatik ve soğukkanlı bir yaklaşım sergilemiştir. Buradan hareketle, katılımcıların cinsiyetle ilişkili kavramlara ve LGBTQ+ aktivizmi fenomenine yönelik yorumlarını "insanî ve empatik yaklaşımı merkeze alan dindar bir meslekî uzman" noktasından hareketle yapmış oldukları söylenebilir.

Katılımcıların aktivizme yönelik eleştirileri, bireyin ve toplumun biyopsikososyal ve kültürel iyilik halinin korunması, sürdürülmesi ve gelecek nesillere aktarılması endişesinden hareket etmektedir. Bunun yanı sıra, bir önceki paragrafta ifade ettiğimiz üzere, katılımcıların merhametli, empatik ve insanî yaklaşımının, aktivizmin LGBTQ+ bireylere yönelik mağduriyete sebebiyet verici söylem ve eylemlerinin de anılan eleştirileri şekillendiren unsurlardan birisi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla katılımcılar, aktivizme yönelik eleştirilerinde, aktivizmin taleplerinin çocuklara, kadınlara, aileye, topluma ve milli-manevî değerlere yönelik yapı söküm faaliyetleri ile LGBTQ+ bireylerin aktivizmin faaliyetleri sebebiyle mağdur olması gerçeğini dikkate almaktadır. Buna göre bahse konu tehditlere yönelik açıklamaların salt sloganik bir temellendirmeden hareket etmediği, sosyopolitik fenomenlerle ve bilimsel açıklamalarla desteklendiği tespit edilmiştir.

Yukarıda özet bir şekilde ifade ettiğimiz bulgulardan hareketle tekliflerimiz aşağıdaki şekildedir;

- Resmî kurumların, LGBTQ+ aktivizmi ile ilgili atacağı adımlarda konunun uzmanlarıyla görüşerek hareket etmesi, desteğe açık bireylerin mağdur edilmemesi açısından önem arz etmektedir. Bu minvalde, saha araştırmalarının yapılması teşvik edilmelidir.
- Yapılan araştırmalar sonucunda kategorize edilen grupların özellikleri dikkate alınarak ve hegemonik olan baskılanma ve ötekileştirme söyleminin lehine bir durum üretilmemesi açısından politikalar üretilmelidir. Bu strateji, aktivist olmayan bireylere çok yönlü iyilik hallerinin kazandırılabilmesi ve aktivizmin çekim alanına girmemeleri adına hayati önemi haizdir.
- Örgün eğitim kurumlarında cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili konularda çocukların ve ergenlerin gelişim özellikleri dikkate alınarak ve mahremiyet sınırları korunarak cinsiyet eğitimi verilmelidir. Cinsiyet eğitiminin verilmesi, çocukların ve gençlerin cinsiyet gelişim süreçlerinde karşılaşabilecekleri muhtemel kriz durumlarında nasıl düşünmeleri ve nasıl hareket etmeleri konusunda yönlendirici bir kılavuz olarak işlev görmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, ailelerin de bu konularla ilgili gerekli donanıma sahip olabilmeleri için ilgili kurumlarca eğitilmeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra yeni evlenecek çiftler de cinsiyet ve cinsiyetle ilişki hususlarda ve anne baba rollerini doğru bir şekilde gerçekleştirebilmeleri adına eğitilmelidir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, LGBTQ+ aktivizminin de konu edildiği hutbelerde, aktivizmi merkeze alarak oluşturduğu içerikleri gözden geçirmeli, LGBTQ+ fenomenin salt aktivistlerle ilgili olmadığını, aktivist olmayan veya LGBTQ+ cinselliklerine karşı çekim duyan ancak fiiliyata geçmeyen bireylerin de olduğunu dikkate almalı ve içeriklerini dinin merhamet boyutunu öne çıkararak düzenlemelidir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı salt hutbeler, konferanslar veya seminerler gibi sözel çalışmalarla yetinmemeli, manevi danışmanlık hizmetini LGBTQ+ bireylere hizmet verecek şekilde işe koşmalıdır. Bu amaçla uzmanlar yetiştirmeli ve istihdam etmelidir.
- Yukarıda ifade edilen politikaların yürütülebilmesi adına ilgili alanlardan uzman istihdamı sağlanmalıdır.
- LGBTQ+ unsurlarını sosyal medya, dijital platformlar ve çizgi filmler gibi kültür endüstrisinin ürünlerine yerleştirerek ilgili mecralarda dolaşıma sokan yapılara karşı tarafından bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.
- Bahse konu denetim mekanizmasının yanı sıra bireylerin gelişim özellikleri dikkate alınarak içerik üretilmesi, bilgilendirici kamu spotlarının yapılması, örgün ve yaygın eğitim kanalları vasıtasıyla toplumsal bilincin yükseltilmesi elzemdir.
- Sivil toplum kuruluşlarının, uzmanlardan destek alarak cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili konular ile LGBTQ+ aktivizminin felsefî, sosyopolitik ve kültürel boyutları hakkında toplumsal bilinçlendirme adına çalışmalar yürütebilecek özel birimler oluşturması önemlidir.

- Dinî çevrelerin LGBTQ+ konusunda Lut kavmi örneğiyle veya teolojik vurgulu bir anlam seti olan fıtrat kavramıyla yetinmeyip meselenin tıbbî, psikolojik ve sosyopolitik yönlerini de bilerek çok boyutlu bir söylem geliştirmesi, aktivizme dahil olmayan LGBTQ+ bireylerin veya LGBTQ+ cinselliklerine çekim duyan ancak fiiliyata geçmeyen bireylerin dine yönelik negatif tutum beslemesinin önlenebilmesi adına elzemdir.
- Dinî çevreler salt cezalandırma, lanetlenme veya helâk edilme kavramlarıyla değil şefkat, merhamet ve kucaklayıcılık gibi dinin insan kazanmaya yönelik kavramlarını işe koşarak LGBTQ+ bireylere dinî başa çıkma seçeneğini sunmalıdır. Aksi halde sert ve katı söylemler bu bireyleri dine karşı olumsuz bir duygu ve tutum geliştirmeye sevk edebilir.
- Cinsiyetle ilgili bilimsel, tıbbî, psikolojik, sosyopolitik ve kültürel konular, şeffaf bir şekilde toplumun bütün kesimlerinin temsil edildiği düzenli toplantılarda müzakere edilmelidir. Bu teklif, farklı anlam-değer sistemlerine sahip kesimler arasında diyalog kurulmasını ve meselelerin bir kutuplaşmaya dönüştürülmeden söylemsel zeminde ele alınmasını mümkün kılarak toplumsal barışa katkı sunmayı merkeze almaktadır.
- Cinsiyet hoşnutsuzluğu gibi cinsiyetle ilişkili psikolojik ve tıbbî sorunlar, hâkim söylemin dikte ettiği prosedürlere göre değil bilimsel bilginin niteliğine uygun bir şekilde ortaya konmuş farklı tekliflerin de dikkate alındığı esnek bir anlayışa göre çözüme kavuşturulmalıdır. Bu sebeple, psikoloji ve tıp otoritelerinin aktivistler lehine takındığı ideolojik tutumu gözden geçirmeleri, cinsiyetle ilgili sorun yaşayan insanların biyo-psiko-sosyal sağlıkları açısından hayati önemi haizdir.
- Son olarak, aktivist örgütlerin, sahip oldukları ötekileştirici, dayatmacı ve saldırgan tutumların en çok da LGBTQ+ bireylere zarar verdiğini ve toplumsal barışı tehdit ettiğini fark etmeleri gerekmektedir. Bu sebeple, aktivist örgütler ile resmî kurumların ve âkil insanların bir araya gelerek aktivizmin hareket tarzının LGBTQ+ bireylere ve toplumun geneline yönelik mevcut ve potansiyel tehlikelerini müzakere etmeleri sağlanmalıdır.
- Bahse konu müzakerelerde resmî temsilciler ile âkil insanların, aktivistlere yönelik anlayıcı bir yaklaşımı benimsemesi, LGBTQ+ bireylerin insan olmak bakımından sahip olunan haklara erişim hususunda gerçekten bir sorun olup olmadığının anlaşılması açısından önemlidir.

Yukarıda saha bulgularının genel bir özetiyle birlikte bulgulara yönelik yorumlamamızı gerçekleştirdik. Saha bulgularından hareketle belirli aktörlere yönelik tekliflerimizi sunduk. Bu minvalde, giriş bölümünde belirttiğimiz araştırma sorularının tamamının cevaplandığını, amaçların ve alt amaçların gerçekleştirildiğini ifade edebiliriz. Kullanmayı vadettiğimiz anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımının imkanlarını büyük oranda işlevsel kıldığımızı ve fenomenolojik desenin anlam katmanlarına nüfuz edici niteliğini mümkün olan en yüksek düzeyde işe koştuğumuzu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu tezde doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen bireylerin cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili

güncel tartışmalar ile LGBTQ+ aktivizmine yönelik değerlendirmelerinin anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımı ile incelenmesi ana amacının gerçekleştirildiğini belirtebiliriz.

Bu noktada, gelecek araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunarak akademik üretimin devamlılığına katkı sunmak önemlidir. Öncelikle bu araştırma, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen uzmanların cinsiyet tartışmaları ve LGBTQ+ aktivizmine yönelik anlamlandırma ve yorumlarını saha araştırması ile konu edinen ilk akademik çalışma olmaktadır. Bu sebeple araştırmanın kapsamı her ne kadar geniş tutulmuş olsa da bu kapsam içerisinde yer alan konuların farklı örneklemlerle çalışılması, daha detaylı ve derinlikli sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Bu minvalde, salt cinsiyet tartışmalarına yönelik görüşler ayrı bir araştırmanın konusu olabilir. LGBTQ+ aktivizminin ilişkili olduğu tıbbî, psikolojik, ekonomik ve psikiyatrik boyutlar ise farklı disiplinler özelinde derinlemesine çalışılabilir. Böylece oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan LGBTQ+ aktivizminin daha iyi anlaşılabilmesi mümkün olabilir.

Öte yandan, bazı psikolog ve psikiyatr mesleklerinden olan katılımcıların aktivistlerin psikopatolojik rahatsızlıkları olduğuna yönelik değerlendirmeleri bulunmaktadır. Bu değerlendirmelerden hareketle bu konu, aktivistlerden oluşan bir örneklem ile psikoloji, sosyal-psikoloji veya psikiyatri alanlarında çalışılabilir. Bahse konu araştırmaların bulgularından hareketle sosyoloji ve sosyal psikoloji alanları, psikopatolojik bozuklukların marjinal örgütlere katılmadaki etkilerinin anlaşılabilmesi adına LGBTQ+ aktivistleriyle odak grup çalışmaları gerçekleştirebilir. Ayrıca, LGBTQ+ aktivizmiyle ilgili çalışmalar yürüten STK'lar ile dinî çevrelerin aktivizme yönelik tutumlarını derinlemesine inceleyen çalışmalar yürütülebilir. Bu sayede STK'ların ve dinî çevrelerin aktivizme ve LGBTQ+ bireylere yönelik benimsedikleri yaklaşım doğrudan muhataplarıyla çalışılarak derinlemesine anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

Adams, T. (2019), The Progression of the LGBTQ+ Rights Movement in the United The Progression of the LGBTQ+ Rights Movement in the United States: The Human Rights Campaign, Honor Scholar Theses, 104, Indiana, DePauw University.

Aka, A. (2010), "Kimliğe Teorik Yaklaşımlar", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 34/1*, 17-24.

AKCOK Law Office (2025, 15 Nisan), "Kaliforniya'da yeni kanun: Ebeveynler çocuklarının cinsiyet tercihine saygı duymak zorunda!". https://callutku.com/blog/kaliforniyada-yeni-kanun-ebeveynler-cinsiyet-tercihine-saygi-duymak-zorunda/ adresinden alındı.

Akın, Ş. (2024), "İdeolojik Söylemler ve Kadın Hakları: İstanbul Sözleşmesi Örneği", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7/3,* 569-587. https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2024.131

Akit (2025, 4 Mayıs), "Erdoğan: İstanbul Sözleşmesi nas değildir". https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-istanbul-sozlesmesi-nas-degildir-787761.html adresinden alındı.

——— (2025, 5 Mayıs), "MEB açıklama yaptı ama... ETCEP projesi bitti mi?". https://www.yeniakit.com.tr/haber/meb-aciklama-yapti-ama-etcep-projesi-bitti-mi-583085.html adresinden alındı.

Albayrak, H. Ş. (2016), "İslam'da Kadın Tartışmalarında Geleneğe Özcü Bakışın Eleştirisi ve Alternatif Bir Gelenek Okuması", *Kadın Olmak: İslam, Gelenek, Modernite ve Ötesi*, (Ed. H. Şule Albayrak), İstanbul: İz Yayıncılık.

——————— (2023), "LGBT Hareketin Gelişimi, Kurumsallaşması ve Batı Medeniyet Projesine Dönüşümü", *İnsan&Toplum 13/3*, 32-56.

Alex, G. (2025, 26 Mart), "Jewish Biography: Wilhelm Reich and the Sexual Revolution", https://www.sdjewishworld.com/2024/05/06/jewish_biography-wilhelm-reich-and-the-sexual-revolution/ adresinden alındı.

Altunpolat, R. (2017), "LGBTİ'lere Yönelik Ayrımcılığı Tarihsel ve Politik Temelde Kavramak", *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Nisan-Mayıs-Haziran*, 2-14.

American Psychiatric Association (2022), *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th Edition), Washington: American Psychiatric Association Publishing.

American Psychological Association (2025, 14 Nisan), "Banning Sexual Orientation and Gender Identity Change Efforts". https://www.apa.org/topics/lgbtq/sexual-orientation-change adresinden alındı.

Andrade, G. And Redondo M. C. (2025, 14 Nisan), "Is conversion therapy ethical? A renewed discussion in the context of legal efforts to ban it". https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352552521001092 adresinden alındı.

Anık, E. (2014), "LGBT Bireylerde Dinî ve Manevî Eğilimler", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Appelbaum, R. P., Carr, D., Duneier, M. ve Giddens, A. (2016), *Introduction to Sociology* (10th Edition), New York-London: W. W. Norton & Company.

Aslan Yaşar, G. (2011), "Ortaçağdan Günümüze Modernite: Doğuşu ve Doğası", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4/7*, 10-26.

Atak, H. (2011), "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 3/1*, 163-213.

AUP, Amsterdam University Press (2025, 28 Nisan), "Ludovic-Muhammed Zahed". https://www.aup.nl/en/author/533697/l-m-zahed adresinden alındı.

Avcil, C. (2020), "Kesişimsellik: Feminizmde Kapsam Genişlemesine Doğru", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi 12/4*, 1290-1312.

Aybakan Saliya D. (2013), "Judith Butler ve Post-modern Feminizm", Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, N. (2020), "Z Kuşağı ve Din", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayoub M. P. (2014), "With Arms Wide Shut: Threat Perception, Norm Reception, and Mobilized Resistance to LGBT Rights", *Journal of Human Rights, 13/3*, 337-362. DOI: 10.1080/14754835.2014.919213

Ayoub, P., Paternotte, D. (2020), "Europe and LGBT Rights: A Conflicted Relationship", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 167-183.

Ayoub, P, Stoeckl, C. (2024), "The Global Resistance to LGBTIQ Rights", *Journal of Democracy 35/1*, 59-73. DOI: https://doi.org/10.1353/jod.2024.a915349

Aysoy, M. (2003), *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, İstanbul: Açı Kitaplar.

Ayten, A., Anık, E. (2014), "LGBT Bireylerde Dinî İnanç, Din ve Tanrı Tasavvuru, Dinî ve Manevî Başa Çıkma Süreci", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 14/2*, 7-31.

Az, A, Karaman, M. İ. (2023), "Çocukluk ve ergenlikte cinsiyet disforisi: Güncel yaklaşımlar ve etik sorunlar", *Anatolian Clinic Journal of Medical Sciences 28/3*, 433-440.

Baker, B. (2025, 24 Nisan), *Orwell's 1984 Revisited: Woke Vocabulary and Uncivil Discourse*. https://ssrn.com/abstract=4603000 adresinden alındı.

Baron-Cohen, S. (2003), *The Essential Difference The Truht About the Male and Female Brain*, New York: Basic Books.

Bauman, Z. (2000), *Postmodernite ve Hoşnutsuzlukları*, (Çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayraktar, Z. (2025), "Iatrogenic Gender Dysphoria and Harm Cycle in Gender Affirming Care", *Journal of Sex & Marital Therapy*, 1-19. https://doi.org/10.1080/0092623X.2025.2480648

———— (2022), *İnterseks-Hermafrodit ve Eşcinsel* (3. Baskı), İstanbul: Motto Yayınları.

——————— (2024), "Urogenital Complications that Decrease Quality of Life in Transgender Surgery", *New Journal of Urology 19/1*, 52-60. doi: 10.33719/nju1374837

Bayoğlu Kına, F. (2023), "Aydınlanma ve Toplumsal Cinsiyet", *Beytulhikme İnt J Phil 13/4*, 117-136.

BBC News Türkçe (2025, 26 Mart 2023), "AB, Macaristan ve Polonya hakkında yasal işlem başlattı: LGBTQ+ hakları ihlal edildi". https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57841220 adresinden alındı.

——————— (2025, 25 Nisan, "Elon Musk: Çocuğumun cinsel kimlik değişimi sürecinde kandırıldım". https://www.bbc.com/turkce/articles/c728lv192ddo adresinden alındı.

Beauvoir, S. (1956), *The Second Sex* (2nd Edition), London: Lowe and Brydone.

Beck, U. (2011), *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, (Çev. K. Özdoğan, B. Doğan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bekki, Y. B. (2020), "Türkiye'de İstanbul Sözleşmesi'ne Yönelik Tepkilerin Netrografik Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berger, P. L. (2011), *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları* (4. Baskı), (Çev. A. Coşkun), İstanbul: Rağbet Yayınları.

Beyaz, C. (2024), "Yüzüncü Yılında Türkiye Demografisi", *HUMANITIAS Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 12 /Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı)*, 57-85. https://doi.org/10.20304/humanitas.1386262

———— (2025, 2 Mayıs), "2024'e Ait Nüfus Verilerinin Söyledikleri" *SETA*. https://www.setav.org/yorum/2024e-ait-nufus-verilerinin-soyledikleri adresinden alındı.

Bilton T. vd. (2009), *Sosyoloji* 2.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bilgin Kayhan, M. (2022), "Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler ve Sağ Popülizm İlişkisi: İstanbul Sözleşmesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü.

Birke, L. I. A, Vines, G. (1987), "Beyond Nature Versus Nurture: Process And Biology in The Development of Gender", *Women's Studies International Forum 10/6*, 555-570.

Blayney, J. A, Lostutter, T. W, and Kilmer, J. R. (2023), "The Battle for Ideological Hegemony: Woke Culture, Social Justice Warriors, And Right-Wing Populism", *Journal of Legal Studies, Humanities and Political Sciences 10/1*, 10-34.

Bozkurt, V. (2013), *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temel Kavramlar Kurumlar* (9. Baskı), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

———— (2020), *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temel Kavramlar Kurumlar* (15. Baskı), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Britannica (2025, 25 Nisan), "Playboy". https://www.britannica.com/topic/magazine-publishing adresinden alındı.

Butler, J. (2014), *Cinsiyet Belası* 4. Basım, (Çev. B. Ertür), İstanbul: Metis Yayıncılık.

CALEM Institute (2025, 28 Nisan), "CALEM INSTITUTE". https://www.calem.eu/english2/institut.html#:~:text=The%20CALEM%20Institute%20offers%20you,and%20towards%20universally%20egalitarian%20societies adresinden alındı.

——————— (2025, 28 Nisan), "About Us". https://www.calem.eu/english2/about_us.html adresinden alındı.

Cambridge Dictionary (2025, 16 Nisan), "Queer". https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/queer adresinden alındı

Can, S. (2022), "Tranhümanizm Nedir?", *Diyanet Aylık Dergi Sayı 384*, 6-11.

Castells, M. (2006), *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür Cilt 2 Kimliğin Gücü*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceylan, E. (2022), "İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Türkiye'de Muhafazakâr Kesimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tartışmaları", Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chanter, T. (2022), *Toplumsal Cinsiyet*, (Çev. M. Erguvan), Ankara: Fol Kitap.

Coşkun, A. (2021), *Din Sosyolojisinin Problemleri*¸ İstanbul: Dönem Yayıncılık.

Çoştu, Y. (2009), "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 9/2*, 117-140.,

Council of Europe (2011), "Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence". https://rm.coe.int/168008482e adresinden alındı.

Corbin, A., Courtine, J.J., Vigarello, G. (2008), *Bedenin Tarihi 1- Rönesans'tan Aydınlanma'ya* (1. Baskı), (Çev. S. Özen), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Corrado, C. (2009), "Gender Identities and Socialization", (Ed. J. O'Brien), *Encyclopedıa of Gender and Society*, California: SAGE Publications, Inc.

Corrales, J. (2020), "The expansion of LGBT Rights in Latin America and the Cacklash", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 202-223.

Creswell, J. E. (2013), *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. M. Bütün, S. B. Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çalık, T. (2015), "Birleşmiş Milletler Organlarının İnsan Hakları ile İlişkisi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı Cilt:2*, 1091-1134.

Çamurcu, M. H. (2022), "İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi", *Ankara Barosu Dergisi 4/1*, 63-106.

——————— (2022), Türkiye'de Siyasal Muhafazakârlığın İstanbul Sözleşmesi'ne Tepkisi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiğdem, A. (1997), *Aydınlanma Düşüncesi* (1. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.

Çelik, E. (2025, 21 Nisan), "Skandalın ikinci perdesi: Merdiven altı cinsiyet değiştirme ameliyatları", *Yeni Şafak*. https://www.yenisafak.com/yazarlar/ersin-celik/skandalin-ikinci-perdesi-merdiven-alti-cinsiyet-degistirme-ameliyatlari-4553507 adresinden alındı.

Çelikkol, İ. (2022), Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Yönelimler ve Cinsiyetsizleştirme, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, K. (2025), "Akışkan Cinsiyet Kimlikli Bireylerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri ve Dini Meşrulaştırma Biçimleri", Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, Z. (2025, 03 Mayıs), "Türkiye'de Queer Hareketin Dinamiği", *Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciği*. https://tr.boell.org/tr/2015/11/04/tuerkiyede-queer-hareketinin-dinamigi adresinden alındı.

Çokoğullar, E. (2022), "Popülist İtirazlar, Cinsel Tehditler ve Aileye Dönüş Çağrıları: Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı", *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi Sayı: 9*, 82-89

Dağ, A. (2020), *İnsansız Dünya Transhümanizm*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

Dallas Voice (2025, 15 Nisan), "Video and Transcript: Secretary of State Hillary Clinton's speech today on LGBT rights". https://dallasvoice.com/transcript-secretary-state-hillary-clintons-speech-today-lgbt-rights/ adresinden alındı.

Demirel, D. (2014), "Modernizmden Postmodernizme Kamu Yönetimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 24/2*, 169-178.

Demir, Ö., Acar, M. (1992), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Din İşleri Yüksek Kurulu (2025, 28 Nisan), "İslam'da Zina ve Bütün Çeşitleriyle Eşcinsel İlişki Haramdır", *Diyanet İşleri Başkanlığı*. https://kurul.diyanet.gov.tr/Duyuru-Detay/Duyurular/680/islam-da-zina-ve-butun-cesitleriyle-escinsel-iliski-haramdir adresinden alındı.

——————————— (2025, 28 Nisan), "Cinsiyet değiştirmek caiz midir?", *Diyanet İşleri Başkanlığı*. https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1401/cinsiyet-degistirmek-caiz-midir adresinden alındı.

——————————— (2025, 28 Nisan), "Cinsiyet kimliği bozukluğu olan kişilerin, tıbbî müdahale ile tedavi edilmelerinin dinî hükmü nedir?", *Diyanet İşleri Bakanlığı*. https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1292/cinsiyet-gelisim-bozuklugu-olan-kisilerin-tibbi-mudahale-ile-tedavi-edilmelerinin-dini-hukmu-nedir adresinden alındı.

Diyanet Haber, (2025), "02 Mayıs 2025 – Cuma Hutbesi". https://www.diyanethaber.com.tr/02-mayis-2025-cuma-hutbesi adresinden alındı.

Diyanet Kuran (2025, 28 Nisan), "Neml Suresi, 54-55. Ayetler", *Diyanet İşleri Başkanlığı.* https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/meal-2/neml-suresi-27/ayet-54/kuran-yolu-meali-5 adresinden alındı.

Devlet Planlama Teşkilatı (2003) "Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi", https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/adayliksureci/kob/turkiye_kat_ort_belg_2003.pdf adresinden alındı.

Di Caro, B. (2025, 28 Nisan), "A gay imam's story: 'The dialogue is open in Islam – 10 years ago it wasn't'", *Civil Society, World Economic Form*. https://www.weforum.org/stories/2019/06/gay-imam-islam-paris-france-mosque/ adresinden alındı.

Dilipak, A. (2025, 4 Mayıs), "CEDAW, İst. sözleşmesi, Lanzarote", *Akit*. https://m.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/cedaw-ist-sozlesmesi-lanzarote-33331.html adresinden alındı.

Doğan, C. (2008), "Yeni Sosyal Hareketler Ekseninde Feminizme Bakış", *Sosyoloji Notları Sayı 4-5*, 13-21.

Duman, H. (2002). İslâm Hukukunda Hünsâ (Çift Cinsiyetliler). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6/1*, 295-318.

Durdu, Z. (2018), "Siyasal Kültür, Modern Devlet ve Demokrasinin Demokratikleştirilmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 11/61*, 574-582

Dvorsky, G., Hughes, J. (2025, 6 Nisan), "Postgenderism: Beyond the Gender Binary", https://philpapers.org/archive/HUGPBT.pdf adresinden alındı.

Eagly, A. H, Wood, W. (2013), "The Nature–Nurture Debates: 25 Years of Challenges in Understanding the Psychology of Gender", *Perspectives on Psychological Science 20/5*, 1-18.

Eker, E. (2024), "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları Bağlamında Eşcinsellik ve LGBT Aktivizmi: Sosyopolitik Bir Değerlendirme", *Cinsiyet Sorunu ve Aile*, (Ed. A. Apak, V. Bilgin), Ankara: Oku Okut Yayınları: 16-40.

Elkin, F. (1990), *Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması*, (Çev. N. Güngör), Ankara: Gündoğan Yayınları.

Emmons, L. (2025, 26 Nisan), "The Transhumanism Revolution: Oppression Disguised as Liberation", *Quillette.* https://quillette.com/2018/07/11/the-transhumanism-revolution-oppression-disguised-as-liberation/ adresinden alındı.

Ertürk, R. (2003), "Gadamer'in Felsefî Hermeneutiğinde 'Önyargı' Kavramı ve Düşündürdükleri", *Felsefe Dünyası 38/2*, 58-71.

EQUALDEX (2025, 18 Şubat), "Same-sex adoption". https://www.equaldex.com/issue/adoption

————————, (2025, 18 Şubat), "Gender-affirming care". https://www.equaldex.com/issue/gender-affirming-care adresinden alındı.

————————, (2025, 26 Nisan), "Right to change legal gender". http://equaldex.com/issue/changing-gender adresinden alındı.

Erdoğan, B., Köten, E. (2014), "Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi 2/1*, 73-113.

Ergün, Ö. (2020), "İstanbul Sözleşmesine Eleştirel Yaklaşım", *Köprü Dergisi 152. Sayı*, 121-153. https://www.koprudergisi.com/wp-content/uploads/2024/05/Ilk-sayfa-Kopru-152-9.pdf

Esencan Yılmaz, T., Kızılkaya Beji, N. (2015), "Günümüze değin cinsellik konusunda yapılan çalışmaların irdelenmesi", *Androloji Bülteni 17/63*, 301-310.

Euronews, (2025, 26 Nisan), "ABD'de iki mahkumu hamile bırakan transseksüel kadın farklı cezaevine nakledildi". https://tr.euronews.com/2022/07/18/abdde-iki-mahkumu-hamile-birakan-transseksuel-kadin-farkli-cezaevine-nakledildi adresinden alındı.

————, (2025, 26 Nisan), "İngiltere'de mahkemenin kadın tanımı kararı sonrası trans hakları aktivistleri gösteri düzenledi". https://tr.euronews.com/my-europe/2025/04/21/ingilterede-mahkemenin-kadin-tanimi-karari-sonrasi-trans-haklari-aktivistleri-gosteri-duze#:~:text=Y%C3%BCksek%20Mahkeme%20karar%C4%B1%2C%20%C4%B0sko%C3%A7%20Parlamentosu,bu%20kotan%C4%B1n%20kar%C5%9F%C4%B1lanmas%C4%B1na%20dahil%20edilecekti adresinden alındı.

————, (2025, 11 Şubat), "Kaliforniya'da okulların ebeveynlere çocuklarının cinsiyet değiştirdiğini haber vermesi yasaklandı". https://tr.euronews.com/2024/07/16/kaliforniyada okullarin-ebeveynlere-cocuklarinin-cinsiyet-degistirdigini-haber-vermesi-yas adresinden alındı.

————, (2024), "Elon Musk: Çocuğumun cinsel kimlik değişimi sürecinde kandırıldım". https://www.bbc.com/turkce/articles/c728lv192ddo#:~:text=Elon%20Musk%3A%20%C3%87ocu%C4%9Fumun%20cinsel%20kimlik%20de%C4%9Fi%C5%9Fimi%20s%C3%BCrecinde%20kand%C4%B1r%C4%B1ld%C4%B1m&text=California'da%20onaylanan%20cinsel%20kimlik,ile%20ya%C5%9Fad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20durumu%20%C3%B6rnek%20g%C3%B6sterdi adresinden alındı

Falco, A., Gandhi, S. (2025), "The Rainbow Business". https://www.academia.edu/73477986/The_Rainbow_Business adresinden alındı.

Fichter, J. H. (2016), *Sosyoloji Nedir?* (3. Baskı), (Çev. N. Çelebi), Ankara: 2016.

Foucault, M. (2007), *Cinselliğin Tarihi* (2. Baskı), (Çev. H. U. Tanrıöver), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

———————— (2014), *Özne ve İktidar* (4. Baskı), (Çev. I. Ergüden, O. Akınbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gadamer, H. G. (2006), *Truth and Method* (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.), London-New York: Continuum.

Gedik, E. (2020), "Dünyada ve Türkiye'de Dijital Feminizm İncelemesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi 5*, 123-136.

Genç, Y., Adıgüzel, Y. (2018), "Aile İçi İletişim Sorunları ve Ergenler Üzerindeki Psikososyal Etkileri", *Eğitimde Güncel Yaklaşım ve Uygulama Örnekleri Üzerine Seçme Yazılar*, (Ed. H. Bağcı, C. Atar), Sakarya: Pesa Yayınları.

George, R., Stepnisky, J. (2014), *Sosyoloji Kuramları*, (Çev. H. Hülür), Ankara: De Ki Basım Yayım.

Gerhard, U. (2020), *Kadın Hareketleri ve Feminizm 1789'dan Bugüne Bir Hikâye* (1. Baskı), (Çev. Ü. İ. Alabayırlı), İstanbul: Runik Kitap.

Giddens, A. (2010), *Mahremiyetin Dönüşümü* (2. Baskı), (Çev. İ. Şahin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

——————— (2012), *Sosyoloji* (1. Baskı), (Yay. Haz. C. Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

——————— (1996), *The Consequences of Modernity* (Reprinted 1996), United Kingdom: Polity Press.

Gordon, M. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. O. Akınhay, D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Güler, A. (2025, 20 Nisan), "Sinemada LGBT Faşizmi", *Doludizgin*. https://doludizgin.org/okudetay/sinemada-lgbt-fasizmi adresinden alındı.

Gültekin, M. (2020), "Feminizmin Queer Sınavı: Kadın Yoksa Feminizm Var mı?", *Tezkire Dergisi 74. Sayı*. https://tezkiredergisi.org/wp-content/uploads/2021/06/Mucahit-Gultekin-Feminizmin-Queer-Sinavi-Kadin-Yoksa-Feminizm-Var-mi.pdf adresinden alındı.

Günay, Ü. (2012) *Din Sosyolojisi* (11. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.

Güner, M. (2018), "Kur'ân-ı Kerim'deki Cinsel Suçlar ve Hükümleri", Yüksek Lisans Tezi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürhan, N. (2010), "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi IV. Sayı*, 58-80.

Güven, S. (2015), "Postmodern Kimliklerin Kurulumu", *Selçuk İletişim 9/1*, 266-286. doi: 10.18094/si.33671

Harber, S. (2013), The Origin and Evolution of Gender Roles in Modern Western Society: A Misinformed Justification for Inequality, Master of Art, Kansas, Emporia State University, The Department of English, Modern Languages, and Journalism.

Hausman, M. vd. (2009), "Interactive effects of sex hormones and gender stereo types on cognitive sex differences - A psychobiosocial approach", *Psychoneuroendocrinology 34*, 389-401.

Hira, İ. (2000), "Max Weber'in Yöntem Anlayışı", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi 1*, 45-58.

Horkheimer, M., Adorno, T. W. (2014), *Aydınlanmanın Diyalektiği*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Hökelekli, H. (2025, 6 Nisan), "Fıtrat", *DİA*. https://islamansiklopedisi.org.tr/fitrat adresinden alındı.

Human Rights Campaign (2025, 18 Şubat), "Marriage Equiality Araound the World". https://www.hrc.org/resources/marriage-equality-around-the-world adresinden alındı.

——————————— (2025, 15 Nisan), "The Lies and Dangers of Efforts to Change Sexual Orientation or Gender Identity". https://www.hrc.org/resources/the-lies-and-dangers-of-reparative-therapy adresinden alındı.

——————————— (2025, 23 Nisan), "Transgender Children & Youth: https://www.hrc.org/resources/transgender-children-and-youth-understanding-the-basics adresinden alındı.

ICD-11 (2025, 22 Nisan), "HA60 Gender incongruence of adolescence or adulthood". https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en#90875286 adresinden alındı.

——— (2025, 22 Nisan), "HA61 Gender incongruence of childhood", https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en#344733949 adresinden alındı.

——— (2025, 23 Nisan), "Personality disorder, severity unspecified". https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en#941859884%2Funspecified adresinden alındı.

ILGA World (2025, 26 Mart), "About Us". https://ilga.org/about-us/ adresinden alındı.

——— (2025, 14 Nisan), "What We Do". https://ilga.org/what-we-do/#:~:text=More%20networks%2C%20communities%20and%20movements,the%20grounds%20of%20sexual%20orientation adresinden alındı.

Ilgaz Büyükbaykal, C. (2005), "Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 21*, 71-75.

Independent (2025, 18 Nisan), "France to replace 'mum' and 'dad' with 'parent 1 and 2' on school forms". https://www.the-independent.com/france-to-replace-mum-and-dad-with-parent-1-and-2-on-school-forms-a8784601.html adresinden alındı.

Jenks, C. (2012), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (Çev. İ. Çapçıoğlu), Ankara: Birleşik Yayınevi.

KADEM (2025, 5 Mayıs), "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)'ne İlişkin Değerlendirmemiz". https://kadem.org.tr/degerlendirme-etcep/ adresinden alındı.

Kafkasyalı, E. G. (2023), "CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesine Kadın Hakları ve Türk İç Hukukuna Etkileri", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 971*, 150-173.

Kalm, S, Meeuwisse, A. (2020), "For love and for life: emotional dynamics at the World Congress of Families", *Global Discourse 10/2*, 303-320.

KAOS GL Derneği (2025, 4 Mayıs), "İstanbul Sözleşmesi feshedildi!", *KAOS GL Derneği.* https://kaosgl.org/haber/istanbul-sozlesmesi-feshedildi adresinden alındı.

——————— (2024), *KAOS GL LGBTİ+'ların İnsan Hakları 2023 Raporu Bilgi Notu*, Ankara: Kaos GL Derneği.

——————— (2025, 18 Nisan), *LGBTİ+ Öğrencileri Aile ve Okul Kıskacına Karşı Nasıl Korumalı?*, Ankara: KAOS GL Derneği. https://kaosgldernegi.org/images/library/lgbti-o-g-renciler-web.pdf adresinden alındı.

——————— (2025, 20 Nisan), "Türkiye'deki LGBTİ+ Örgütleri İçin Fon Rehberi yayınlandı", https://kaosgl.org/haber/turkiyersquodeki-lgbti-orgutleri-icin-fon-rehberi-yayinlandi adresinden alındı.

_____ (2025, 24 Nisan), "Senin Hormonlu Domates Adayın Kim?". https://kaosgl.org/haber/senin-hormonlu-domates-adayin-kim adresinden alındı.

——————— (2020), *Sıkça Sorulan Sorular* (9. Baskı), Ankara: KAOS GL Derneği.

——————— (2025, 3 Mayıs), "Türkiye'de LGBTİ+ aktivizminin yol izleri ve heteroseksizme karşı mücadeleyi ortaklaştırmak", *KAOS GL Derneği*. https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/turkiye-de-lgbti-aktivizminin-yol-izleri-ve-heteroseksizme-karsi-mucadeleyi-ortaklastirmak adresinden alındı.

——————— (2025, 14 Nisan), "Program Hakkında". https://kaosgldernegi.org/programlar/insan-haklari-programi/program-hakkinda-2 adresinden alındı.

Kaplan, T. (2025, 4 Mayıs), "Türkiye'de LGBT'nin Ayak Sesleri: Kirli Güçler, Yüksek Bütçe, Propaganda ve Siyaset", *Lacivert Dergi*. https://www.lacivertdergi.com/dosya/2022/11/18/turkiyede-lgbtnin-ayak-sesleri-kirli-gucler-yuksek-butce-propaganda-ve-siyaset adresinden alındı.

Karaarslan, F. (2022), *Bir Müslüman Modernleşme ve Modernizm'e Nasıl Bakmalı?* (2. Baskı), (Ed. Y. Aktay, M. H. Akın) İstanbul: Beyan Yayınları.

Karadağ, A., Sabancılar, S. (2012), "Toplumsal Cinsiyet'ten 'Çoklu Kesişen Farklılıklar'a Küreselleşme ve Kadın", *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-II: Küresel Değişim ve Demokratikleşme*, 90-101.

Karakaya, H. (2018), "Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın", *Journal of Analitic Divinitiy 2/2*, 36-62.

Karasakal, B. (2022), ""Benim Yerimde Olsaydın (Namazı) Bir Kadın Olarak Mı Kılardın Bir Erkek Olarak Mı?" Transseksüel Bireylerin Transseksüel Olma Deneyimleri ile Dini Deneyimleri Arasındaki İlişki", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Keşan, M. (2025, 2 Mayıs), "LGBTİ mafya gibidir: Bu lobinin 3 amacı var! Çocuklarımız sahte gökkuşağının renklerinde kaybolmasın", *Sabah Gazetesi*. https://www.sabah.com.tr/pazar/2022/07/03/lgbti-mafya-gibidir-bu-lobinin-3-amaci-var-cocuklarimiz-sahte-gokkusaginin-renklerinde-kaybolmasin adresinden alındı.

Kıbrıs, İ., Kükrer, M. (2017), "CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 17/3*, 1369-1383.

Kılınç, G. E., Keser, A. (2021), "Besinlerle alınan endokrin bozucuların pubertal gelişim üzerine etkisi", *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 14/2*, 342-353.

Kınacı, Ş. N. (2023), "LGBT Bireylerin Temel Sorunları ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri", Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane, Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Kınsün, A. (2023), "Robert Merton ve İşlevselcilik Kuramının Temel Unsurları", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 23/1,* 156-167.

Kineşçi, E. (2018), "Queer Kurama Katkıları Bağlamında Judith Butler Düşüncesi", *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar 11/1*, 40-66.

Kirk, M. K., Pill, E. (2015), *Heteroseksüel Amerika'nın Revizyonu: Savaşan Barış, Bölüm 2*, (Çev. A. Tekin), Bursa: Aile Akademisi Yayınları.

Kitap, K. (2025, 26 Mart), "Yaratılış". https://kutsalkitap.info.tr/?q=Yar.1 adresinden alındı.

Kuhar, R, Zobes, A. (2017), "The anti-gender movement in Europe and the educational process in public schools", *CEPS Journal 7/2*, 29-46.

Kurilova, E. (2025, 23 Nisan), "What is a Queer Kid?", *Eva's Newsletter*. https://www.evakurilova.com/p/what-is-a-queer-kid adresinden alındı.

Kuruçay, Y. (2019), Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi (ETCEP) Nedir. https://www.academia.edu/42677981/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0MDE_TOPLUMSAL_C%C4%B0NS%C4%B0YET_E%C5%9E%C4%B0TL%C4%B0%C4%9E%C4%B0N%C4%B0N_GEL%C4%B0%C5%9ET%C4%B0R%C4%B0LMES%C4%B0_ETCEP_NED%C4%B0R adresinden alındı.

Kurzweil, R. (2016), *İnsanlık 2.0: Tekilliğe Doğru Biyolojisini Aşan İnsan*, İstanbul: Alfa.

Kuşat, A. (2003), "Bir Değerler Sistemi Olarak Kimlik Duygusu ve Atatürk", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2003/2,* 45-61.

Küçük, M. (2000), "Postmodernin Modern Karakteri", *Modernite versus Postmodernite* (3. Baskı), (Der. M. Küçük), Ankara: Vadi Yayınları.

Langlois, A. J. (2020), "Making LGBT Rights into Human Rights", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 89-103.

Law Society Gazette (2025, 26 Nisan), "Female inmate tells of sex assault by trans prisoner. https://www.lawsociety.ie/gazette/top-stories/2021/12-december/ex-inmate-gives-account-of-sex-assault-by-trans-prisoner adresinden alındı.

Le Roux, G. (2025, 28 Nisan), "One Muslim's fight to marry Islam with homosexuality", *france24*. https://www.france24.com/en/20120402-islam-homosexuality-muslim-gay-marry-france-ludovic-mohamed-zahed adresinden alındı.

Lippa, R. A. (2009), *Gender, Nature, and Nurture*, New York: Psychology Press. https://doi.org/10.4324/9781410602794

Littman, L. (2018), "Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria", *PLoS ONE 13/8*, 1-44. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0202330

Lyotard, J. F. (1997), *Postmodern Durum* 2. Basım, (Çev. A. Çiğdem), Ankara: Vadi Yayınları.

Maden, A. (2020), "Postmodern Bağlamda Neflix'te LGBTQ+ Söylemleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Malpas, J. (2025) "Hans-Georg Gadamer", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2025 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=gadamer adresinden alındı.

Mangırcıoğlu, Z. (2025, 10 Mayıs), "Tehlike çok büyük! Türkiye'de aktif 17 LGBT derneği var", *Türkiye Gazetesi*. https://arsiv.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/turkiyede-aktif-17-lgbt-dernegi-var-945155 adresinden alındı.

Memorial (2025, 23 Nisan), "Borderline Kişilik Bozukluğu Nedir? Belirtileri Nelerdir?". https://www.memorial.com.tr/hastaliklar/borderline-kisilik-bozuklugu-nedir adresinden alındı.

Merriam, S. B., Tisdell, E. J. (2016), *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation* (4th Edition), San Francisco: Jossey-Bass.

Merter, M. (2023), *Hekaton'la Son Tango: Aileyi İfsad Etme ve İnsanlığı Yeniden Yapılandırma Küresel Projesi'nin Bir Meta-Analizi*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

Mesele LGBT (2025, 21 Nisan), "Amazon LGBT Hakları Konusundaki Taahhütlerini Web Sayfasından Kaldırdı". https://www.meselelgbt.com/haber-amazon-lgbt-haklari-konusundaki-taahhutlerini-web/ adresinden alındı.

——————— (2025, 25 Nisan), "Ebeveynler Çocuklarının Cinsiyetini Değiştirme Süreci Hakkında Konuşuyor", https://www.meselelgbt.com/haber-ebeveynler-cocuklarinin-cinsiyetini-degistirme/ adresinden alındı.

——————— (2025, 25 Nisan), "Kayıp Çocuklar: Trans Olup Pişman Olanlar". https://www.meselelgbt.com/haber-transliktan-pisman-olan-detranslar-yeni/ adresinden alındı.

Mondimore, F. M. (1999), *Eşcinselliğin Doğal Tarihi*, (Çev. B. Kılınçer), İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Morris, B. J. (2025, 23 Şubat), "History of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Social Movements", *American Psychological Association.* http://gdelaurier.pbworks.com/w/file/fetch/134567196/History%20of%20Lesbian,%20Gay,%20Bisexual%20and%20Transgender%20Social%20Movements.pdf adresinden alındı.

Negiz, M., Acar, B., Yaman, Ö. M. (2023) "Pembe Kapitalizm ve LGBT'nin İş Dünyasındaki Görünürlüğü: Bibliyometrik Bir Analiz", *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 25/3*, 167-197.

Netflix (2025, 21 Nisan), "Netflix to Announce First Quarter 2025 Financial Results". https://s22.q4cdn.com/959853165/files/doc_news/Netflix-to-Announce-First-Quarter-2025-Financial-Results-2025.pdf adresinden alındı.

NGLCC (2025, 21 Nisan), "America's LGBT Economy The Premiere Report on the Impact of LGBT-Owned Businesses". https://nglcc.org/wp-content/uploads/2022/02/REPORT-NGLCC-Americas-LGBT-Economy-1-1.pdf adresinden alındı.

Okumuş, E. (2009), "Bedene Müdahalenin Sosyolojisi", *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi Sayı: II*, 1-15.

Origin (2025, 22 Nisan), "Born in the Wrong Body The Summer Camp". https://www.youtube.com/watch?v=N90m5B2jm80 adresinden alındı.

Outram, D. (2017), *Aydınlanma*, (Çev. S. Çalışkan, H. Çalışkan), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Oxford Learner's Dictionaries (2025, 16 Nisan), "Queer". https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/queer_1?q=queer adresinden alındı.

Ölmez, K. (2021), Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Eşcinsellik, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özay, H. (2016), "İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/1*, 1-36.

Özdemir, H., Aydemir, D. (2019), "Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm/Ekofeminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihi Süreci ve Türleri", *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi Sayı II (2)*, 261-278. DOI: 10.33708.ktc.608639

Özdemir, M., Tuti, G. (2023), "Nitel Araştırma Desenleri: Metodolojik Bir Temellendirme", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi 11/2*, 217-235. https://doi.org/10.57115/karefad.1331759

Özdemir, S., Başel, H. Ve Şenocak, H. (2009), "Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 56*, 151-232.

Özdeş, T. (2005), *Kur'an ve Cinsiyet Ayrımcılığı*, Ankara: Fecr Yayınları

Özel Çiçek, B. (2025, 26 Nisan), "Radikal feminizim ve transgender kimlik çıkmazı", *Lacivert Dergi*. https://www.lacivertdergi.com/dosya/2020/06/12/radikal-feminizim-ve-transgender-kimlik-cikmazi adresinden alındı.

Özgül, N. (2019), "Pozitif Psikoloji Bağlamında LGBT Bireylerde Dinî-Manevî Tutum ve Davranışlar", Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parrinder, G. (2003), *Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlak*, (Çev. N. Elçi), İstanbul: Say Yayınları.

Parsons, A. S. (1978), "Interpretive Sociology: The Theoretical Significance of Verstehen in the Constitution of Social Reality", *Human Studies 1/2*, 111-137.

Passerat Öztin, D. (2016), "Siyasal Söylemde Mağduriyet", *Border Crossing 6/2*, 136,149.

Rahman, M. (2020), "What Makes LGBT Sexualities Political?: Understanding Oppression in Sociological, Historical, and Cultural Context", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 24-39.

Rayside, D. (2020), "Early Advocacy for the Public Recognition of Sexual Diversity", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 53-73.

Rao, R. (2015), "Global Homocapitalism", Radical *Philosophy 194*, 38-49. *Research Studies Anatolia Journal 2/4*, 118-125.

Ristori, J., Steensma, T. D. (2016), "Gender dysphroia in childhood", *International Review of Psychiatry 28/1*, 13-20.

Sağırlı, M. N. (2021), "Başörtüsü Giymeyi Bırakan Üniversite Mezunu ve Çalışan Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saygılıgil, F. (t.y.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/senem.gurkan/138623/toplumsal_cinsiyet_tartismalari-%C4%B0stanbul%20%C3%9Cniversitesi.pdf adresinden alındı.

Semerci, M. (2022), "Türkiyede LGBTİ+ Alanına Dair Yapılan Tez Çalışmalarının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Sezik, M. (2019), "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Sorun Alanları", *R&S - Research Studies Anatolia Journal, 2/4*, 118-125. https://doi.org/10.33723/rs.485931

Smith, M. (2020), "LGBTQ Politics in Anglo-American Democracies", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 152-166.

Slattery, M. (2014), *Sosyolojide Temel Fikirler* (6. Baskı), (Çev. Ü. Tatlıcan, G. Demiriz), İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Stone, A. L. (2016), "The Impact of Anti-Gay Politics on the LGBTQ Movement", *Sociology Compass 10/6*, 459-467.

Şahin, M. (2020), "Dünyada Toplumsal Cinsiyet Karşıtı (Anti-Gender) Hareketler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 22/3*, 654-670.

Şan, M. K., Hira, İ (2007), "Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi". https://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/frankfurt_okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf adresinden alındı.

Şerbetçi, D. (2013), Postkolonyal Feminizm Bağlamında "Küresel Kız Kardeşlik" Kavramının İncelenmesi: Hindistan Örneği, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, Ü. (2025, 28 Nisan), "İnancı LGBT+'nın Koruma Kalkanı Yapanlar", *Lacivert Dergi*. https://www.lacivertdergi.com/dosya/2022/11/18/inanci-lgbtnin-koruma-kalkani-yapanlar adresinden alındı.

Şirin, M. C. (2019), "Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış", *Çocuk ve Medeniyet 4/8*, 219-240.

Tarhan, N. (2025, 23 Nisan), "Sosyalleşmeyen bir insanın ruh sağlığı da iyi gelişmiyor…". https://www.nevzattarhan.com/sosyallesmeyen-bir-insanin-ruh-sagligi-da-iyi-gelismiyor.html adresinden alındı.

———— (2025, 19 Nisan), "Toplumun ortak ideallerini bozan sosyal şizofreni", *Yenişafak Gazetesi*. https://www.yenisafak.com/hayat/toplumun-ortak-ideallerini-bozan-sosyal-sizofreni-253749 adresinden alındı.

Taş, G. (2016), "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri", *Akademik Hassasiyetler*, 163-176.

T.C. Anayasa Mahkemesi (2025, 8 Mayıs), "Anayasa". https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/ adresinden alındı.

T.C. İletişim Başkanlığı (2025, 4 Mayıs), "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama". https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama adresinden alındı.

TDK Sözlüğü (2025, 22 Nisan), "köpürtmek". https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Tekin, M. (2017), "İslam Sosyolojisinin Sosyolojisi", *Journal of İslamic Research 28/3*, 318-333.

Thiel, M. (2020), "Queering Scholarship?: LGBT Politics as an Analytical Challenge for Political Science and International Relations", M. J. Bosia, M. McEvoy & M. Rahman. (Eds.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*, Oxford: Oxford University Press: 136-151.

TRT Spor (2025, 26 Nisan), "Trump'tan "trans sporcu" kararnamesi". https://www.trtspor.com.tr/haber/diger-sporlar/trumptan-trans-sporcu-kararnamesi-24640482 adresinden alındı.

Tureng (2025, 16 Nisan), "Queer". https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/queer adresinden alındı.

TÜİK (2025, 22 Haziran), "Doğum İstatistikleri, 2024", *Türkiye İstatistik Kurumu*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196 adresinden alındı.

Türkçe Kur'an Mealleri (2025, 28 Nisan), "Bakara Suresi 256. Ayet". https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=2&ayet=256 adresinden alındı.

——————————— (2025, 28 Nisan), "Ankebût Suresi 29. Ayet". https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=29&ayet=29 adresinden alındı.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2025, 18 Nisan), *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf adresinden alındı.

Türk Dil Kurumu (2025, 6 Mayıs), "kucağına düşmek". https://sozluk.gov.tr/?ara=kuca%C4%9F%C4%B1na%20d%C3%BC%C5%9Fmek adresinden alındı.

Türkiye LGBTİ Topluluğu, (2025, 22 Nisan), "Trans mıyım? https://community.lgbti.org/blog/entry/13-trans-m%C4%B1y%C4%B1m/ adresinden alındı.

Türkkan, Z. (2011), Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluslararası Af Örgütü (2025, 19 Nisan), "Türkiye: İstanbul Onur Yürüyüşü engellenerek ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü yine yok sayıldı". https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-istanbul-onur-yuruyusu-engellenerek-ifade-ve-bariscil-toplanma-ozgurlugu-yine-yok-sayildi adresinden alındı.

United Nations (2025, 18 Şubat), "Queer Youth Dialogues". https://www.un.org/youthaffairs/en#:~:text=The%20aim%20and%20overarching%20purpose,dignity%2C%20equality%2C%20and%20freedom adresinden alındı.

United Nations Human Rights Office of High Commissioner (2025, 15 Nisan), "'Conversion therapy' can amount to torture and should be banned says UN expert", https://www.ohchr.org/en/stories/2020/07/conversion-therapy-can-amount-torture-and-should-be-banned-says-un-expert adresinden alındı.

Üsküdar Üniversitesi, (2025, 26 Nisan), "Çocuğun cinsel kimliği annesi ve babası tarafından öğretilmelidir". https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/8233/cocugun-cinsel-kimligi-annesi-ve-babasi-tarafindan-ogretilmelidir adresinden alındı.

Valiquette, R. T. (2017), "The Politics of Homophobia in Brazil: Congress and Social (counter) Mobilization", Master's Thesis, Ontario, Canada, The University of Guelph. http://atrium.lib.uoguelph.ca/server/api/core/bitstreams/bd66cfbd-4a7e-4e3d-95c0-088444f6a647/content adresinden alındı.

Van Manen, M. (1990), "Beyond assumptions: Shifting the limitf of action research", *Theory Into Practice 29/3*, 152-157.

Vatandaş, S. (2019), "Geç Modern Dönemde Bireysel Kimliklerin Anlamsal ve İşlevsel Değişimi (Sosyal Medya Örneği)", Doktora Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Verschragen, G. (2002), "Human Rights and Modern Society: A Sociological Analysis from the Perspective of Systems Theory", *Journal of Law and Society 29/2*, 258-281.

Wharton, A. S. (2005), *The Sociology of Gender*, Oxford: Blackwell Publishing.

Wiesner-Hanks, M. E. (2023), *Tarihsel Süreçte Toplumsal Cinsiyet*, (4. Baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Williams, J. (2020), *The Corrosive Impact of Transgender Ideology*, London: CIVITAS.

———— (2023), *Transgender İdeolojinin Yıkıcı Etkisi*, (Çev. N. Tarhan), İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Yayınları.

Wollstonecraft, M. (2020), *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, (Çev. D. Hakyemez), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yanardağ, M. Ö., Özgen, Ü. (2003), "Nüfus Kavramı ve Türkiye'de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi", *Mevzuat Dergisi 66. Sayı*.

Yalçın, E. (2024), "Antik Yunan, Aydınlanma Çağı ve Modern Dönemde Kadın Olmak", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi 8/2*, 57-71.

Yalçın, H. (2022), "Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 22 (Özel Sayı 2)*, 213-232.

Yalçi, A. (2022), "Postmodern Gündelik Hayatta Normalin Zorbalığı", *Mütefekkir 9/17*, 177-198. DOI:10.30523/mutefekkir.1128649

Yapıcı, A. (2016), *Toplumsal Cinsiyet: Din ve Kadın*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Yardaş, A. (2023), "Türkiye'deki LGBTİQ+ Hareketinin STK'laşması: Neoliberalizm, Sivil Toplum ve Cinselliğin Müzakeresi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşaroğlu, M. K. (2025, 28 Nisan), "Livata", *TDV İslam Ansiklopedisi*. https://islamansiklopedisi.org.tr/livata adresinden alındı

Yeh, L. (2018), "Pink Capitalism: Perspectives and Implications for Cultural Management", *Prospectiva i Anàlisi de Projectes Culturals II*, 1-25.

Yeni Şafak (2025, 22 Nisan), "ABD'de 4-12 yaş arası çocuklar için 'trans kampları' kuruluyor". https://www.yenisafak.com/video-galeri/dunya/abdde-4-12-yas-arasi-cocuklar-icin-trans-kamplari-kuruluyor-4555861 adresinden alındı.

Yeşilay, (2025, 7 Mayıs), "Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllülüğün Gücü". https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/sivil-toplum-kuruluslari-ve-gonullulugun-gucu

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

——————————— (2021), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, R., Yıldırım, E. (2022), *Türkiye'de Cinsiyet Algısı Araştırması*, İstanbul: İstanbul Aile Vakfı Yayınları. https://istanbulailevakfi.org/uploads/2023/01/71df8e0828f6a0f9f30698314dbef981.pdf adresinden alındı.

Yılmaz, G. (2020), "Türkiye'nin Avrupalılaşması ve LGBTI Hakları", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 19/1*, 301-325.

Yılmaz, M. (2023), "Türkiye'de Dini-Muhafazakâr Kesimin İstanbul Sözleşmesi'ne Tepkilerinin Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yücel, M. (2023), Postyapısalcılık Bağlamında Queer Teori ve Din, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü.

Yılmaz Emin, S. (2024), Feminist Fenomenolojide Bedenlenme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zowie, D, Toze, M. (2025, 26 Mart), "What Is Gender Dysphoria? A Critical Systematic Narrative Review". https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6225591/ adresinden alındı.

EKLER

EK-1: Gönüllü Katılım Formu

Gönüllü Katılım Formu

……/…../2024

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Numan Karabudak tarafından, *Cinsiyet Tartışmalarında Doğal Yaklaşımın Analizi: Nitel Bir Araştırma* başlıklı tez kapsamında yürütülen ve danışmanlığını Doç. Dr. H. Şule Albayrak'ın yaptığı bu çalışmada, doğal cinsiyet yaklaşımını benimseyen bireylerin LGBTQI+ aktivizmine yönelik değerlendirmelerinin dinî, sosyal, kültürel ve benzeri nedenlerinin araştırıldığını biliyorum. Araştırmacı, tarafıma araştırmanın konusu, kapsamı ve katılımcı olarak benden beklentilerini sözlü veya yazılı olarak belirtti. Katılımımın gönüllülük esasına dayandığını, mülakatın herhangi bir aşamasında bir sebep belirtmeksizin görüşmeyi sonlandırabileceğimi, verilerin bir kısmının veya tamamının araştırmada kullanılmamasını isteyebileceğimi açıkça ifade etti. Araştırmacıya sunduğum verilerin gelecekte yapılabilecek başka bilimsel araştırmalar için kullanılmasına izin veriyorum. Araştırmacı, kişisel verilerimin gizli tutulacağını, hiç kimseyle hiçbir suretle paylaşılmayacağını ve yapılması muhtemel başka bilimsel çalışmalarda da anonim kalacağımı belirtti. Araştırmada sorulan sorulara cevap verme konusunda tercih sahibi olduğum ve cevap vermemem durumunda herhangi bir sorumluluk taşımayacağım bildirildi. Araştırma hakkında yeterince bilgi sahibi olabilecek kadar zamanım oldu. Araştırmayla ilgili sorularım yahut şikayetlerim olması durumunda Numan Karabudak (elektronik posta adresi) veya Doç. Dr. H. Şule Albayrak (elektronik posta adresi) ile iletişim kurabileceğimi biliyorum.

Bu çalışma ve çalışma kapsamında hazırlanmış olan görüşme formu, Marmara Üniversitesi Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve uygun bulunmuştur.

Görüşme süresince ses kaydı yapılmasını onaylıyor musunuz?

Evet □ Hayır □

Katılımcının,	Araştırmacının,
Adı Soyadı:	Adı Soyadı: Numan Karabudak
Adresi:	Adresi:
Telefonu:	Telefonu:
İmzası:	İmzası:

EK-2: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

MÜLAKAT SORULARI

Görüşmenin,

Numarası:

Tarihi:

Yeri:

Başlangıç ve bitiş süresi:

1. Sosyodemografik Sorular

1.1. Bize kendinizden bahseder misiniz? (Yaşınız, nerede yaşıyorsunuz, mesleğiniz ve meşgul olduğunuz iş, aileniz vb.)
1.2. Büyüdüğünüz ev ve yetiştiğiniz sosyal çevre hakkında neler söylemek istersiniz?
1.3. Yaşamınızı sürdürdüğünüz yerleri nasıl tanımlarsınız? (Kent, kır, şehir merkezi, ilçe vb.)
1.4. Mevcut sosyal çevrenizden bahseder misiniz?
1.5. Gelir ve refah durumunuzu nasıl tarif edersiniz?
1.6. Dinî inancınız hakkında neler söylemek istersiniz?
1.6.1. Dinî inancınızın oluşmasında resmî eğitim kurumlarının ve in-formel eğitim kurumlarının etkileri hakkında neler söylemek istersiniz?

2. Katılımcının cinsiyetle ilişkili, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet rolleri gibi kavramları nasıl değerlendirdiğiyle ilgili sorular.

2.1. Cinsiyetle ilgili son yıllarda cinsel kimlik, cinsiyet kimliği gibi bazı kavramlar öne çıktı. Bu manada, cinsiyetin sosyal inşa olduğuna ya da biyolojik temele sahip doğal bir durum olmasına dair görüşleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

3. Katılımcının, LGBTQ aktivizminin cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gibi kavramlarla ilgili görüşlerine yaklaşımı bağlamındaki sorular.

3.1. Mevcut LGTBQ aktivizminin cinsiyet ve cinsiyetle ilgili kavramlar bağlamındaki söylemi neleri ihtiva ediyor? Bu konuyla ilgili değerlendirmeleriniz nelerdir?

4. Genelde dünyadaki özelde ise Türkiye'deki LGBTQ aktivizminin sosyokültürel ve politik amaçlarını nasıl değerlendirdiğiyle ilgili sorular.

4.1. Genelde dünyadaki özelde ise Türkiye'deki LGBTQ aktivizminin hedefleri ve amaçları hakkında ne düşünüyorsunuz?
4.2. LGBTQ haklarının insan hakları ve özgürlükleri bağlamında değerlendirilmesi söz konusu. Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?
4.3. LGBTQ aktivizminin küresel ölçekte ve daha özelde Türkiye'de popüler olmasını ve bu popülerliği sürdürebilmesini nasıl açıklıyorsunuz ve nasıl değerlendiriyorsunuz?

5. LGBTQ aktivizmini, sosyal kurumlardan birisi olan aile açısından nasıl değerlendirdiği, bu aktivizmin çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirdiği bağlamındaki sorular.

5.1. Genelde dünyadaki özelde ise Türkiye'deki LGBTQ aktivizmini aile kurumu açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
5.2. Genelde dünyadaki özelde ise Türkiye'deki LGBTQ aktivizminin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
5.3. Cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan çocukların ve ergenlerin cinsiyet değiştirme süreçlerini LGBTQ aktivizmi bağlamında nasıl değerlendiriyorsunuz?
5.4. Eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireylerle ilgili değerlendirmeniz nedir?
5.5. Yakın çevrenizde tanıdığınız eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireyler var mı? Varsa bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

6. LGBTQ aktivizmi konusunda resmî kurumların politikalarını, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını ve toplumun tutum ve davranışlarını nasıl değerlendirdiğiyle ilgili sorular.

6.1. Türkiye'deki LGBTQ aktivizmi ile ilgili resmî kurumların politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
6.2. Türkiye'deki LGBTQ aktivizmine yönelik sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
6.3. Toplumun Türkiye'deki LGBTQ aktivizmiyle ilgili tutum ve davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
6.4. Türkiye'deki LGBTQ aktivizmine yönelik resmî politikalar, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve toplumun tutum ve davranışları sizce nasıl olmalı?

6.5. Cinsiyet eğitiminin verilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu eğitim kim/kimler tarafından ve nasıl verilmeli?

7. Dinî prensipler ile eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş bireyler arasındaki ilişkiye dair sorular.

7.1. Farklı dinlerden ve dini gruplardan eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş insanların olduğunu, hatta Batı'daki din kurumlarında görevli eşcinsel insanların varlığını medyadan ve sosyal medyadan biliyoruz. Bu bağlamda düşündüğünüzde "eşcinsel dindarlığı", cinsiyet değiştirmiş ve kendisini dindar olarak tanımlayan bireyleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

7.2. Sizce dini prensipler eşcinsel davranışların veya cinsiyet değiştirmenin ortaya çıkmasına neden engel olamıyor?

7.3. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, kendilerini eşcinsel olarak tanımlayan veya cinsiyet değiştirmiş bireylere yönelik yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu yaklaşım nasıl olmalı?

7.4. Dinî çevrelerin kendilerini eşcinsel veya cinsiyet değiştirmiş olarak ifade eden bireylere yönelik yaklaşımları sizce nasıldır, nasıl olmalıdır?

8. LGBTQ aktivizmine yönelik temel eleştirileriniz hakkında neler söylemek istersiniz?

9. Bu görüşlerinizin şekillenmesinde dinî inancınızın, aile yapınızın, yetiştiğiniz sosyokültürel çevrenin ve hali hazırda sosyalleştiğiniz çevrenin etkileri hakkında neler söylemek istersiniz?

10. Benim sorularım şimdilik bu kadar. Sizin eklemek istediğiniz başka neler var?